

Österreichische Nationalbibliothek
+Z228398107

GOSPODARSKI LIST.

IZDAT TROŠKOM HRVATSKO-SLAVONSKOGA GOSPODARSKOGA DRUŽTVA.

TEČAJ OSMI.

1860.

UREDNIK

BOGOSLAV ŠULEK.

U ZAGREBU.

TISKOM NARODNE TISKARNICE Dra. LJUDEVITA GAJA.

KAZALO.

BROJ 1. **U ZAGREBU** **5. SIEČNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Gospodarski ogled i pogled.

Stara godina ode, nebilo joj traga! Novih nam ranah zadade, a starih nezalieči. Od crnog oblaka, što se je bio lani na samo mlado ljeto po zapadu povio, za malo se sve nebo nasumori i grda bura nad nami lebdijaše. Uzalud bijahu skrušene naše molitve, da Bog odvrati od nas ovaj gorki kalež. Uzalud naše krvave žrtve, da se zajazi nesito ždrielo ratne hale. Oblak se provali i potopi krvlju naše braće talijanske poljane. Munja puče i odbije dragocjeni kamen s krune našega carstva.

Pak ni to jošte nisu svi naši jadi; nego je evo udarila suša, žarko sunce spali naše usjeve i vinograde, te nam nastaje crna glad, da gine od nje, što je uteklo od sablje.

Tuže se i druge krunovine, da ih je prevarila lanjska godina. Tuže se bečke gospodarske novine, da nije gospodarom ništa dobra doniela. — „Gospodari — tako pišu iste novine — izvješćuju o žetvi na svojih zemljištih, a mi treba da izviestimo o lanjskoj žetvi svega kolikoga gospodarstva. Izvješće ovo moglo bi se u dvie tri rieči skupiti: „žetva nije bila ni srednje ruke.“ Mnogo se je toga izvidjalo i iztraživalo, gospodari su se nadali polašticam; unapried su već želi plodove novih povoljnih im zakonah — al od svega toga nebi ništa. Kad je izišao preklani zakon o naseobinah (*Colonisation*), uzradovali su mu se gospodari, ponajviše zato, što su mislili, da je predteča drugih od davna željenih zakonah. Luda nada! Sve je ostalo kod staroga: zato i neće Niemci da se u Austriju sele, nego vole ići u Englezku, Francezku il u Ameriku. Gospodari, pekući na veliko rakiju i vinovicu (spirit), molili su, da im se omali porez od ovih tvorinah, inače da će propasti. Isto su molili vlastnici sladoranah, koji prave slador (šećer) od buraka (*Runkelrübe*): vlada je dala zaista stvar iztraživati, al odluke neima sve do danas. — Stočarstvo, koje je bilo s preklanjskoga nedostatka krme postradalo, nije se moglo bome ljetošnjim ratom pomoći, jer u ratu raste ciena mesu, a pada broj marvi. Vještaci pako kažu, da su nagrade, za podizanje umnoga stočarstva dieljene, premalene nego da bi mogle pravo djelovati. — Izvodjenje žita od davna nije kod nas prema porezu, što se nanj plaća. Sada neka svaki gospodar sam prosudi, da-li je lani gospodarstvo napredovalo ili nazadovalo.“

Ovako pišu novine bečkoga gospodarskoga družtva. Ni pol našega jada, da neima druge nevolje nego ove! Ma nam fali svaki temelj, na kojem bi se ratarstvo kod nas kako valja podizati moglo.

Prije dvie godine nabrojili smo u Gospodarskom listu u isto ovo doba više toga, što nam bijaše namienjeno, da se tim naše gospodarstvo pomogne, pak smo odanle izvodili, da će napokon ogranuti sunce i našim gospodarom. Javili smo onda, da će se u Križevcu ustrojiti gospodarsko učilište za više struke gospodarstva, ratarska učionica za seljake i šumarska za šumare; kazali smo, da se priprave čine, kako će se primorski Kras — kamen — zasaditi šumom; da će se uslied šumarskoga zakona urediti i podići naše šume; da će se nagradami unaprediti konjarstvo, pa kasnije i govedarstvo; da su naredbe učinjene za napredak svilarstva, livadarstva i za bolju porabu obćinskih pašnikah; da će se graditi željeznica do Siska i Karlovca, da će se urediti Sava i Drava. Svatko će priznati, da je ovo sve liepo i koristno, i da bi to bio liep početak za razvijanje našega ratarstva.

Sada, poslie dvie godine danah, moramo pako sa tugom izpovjediti, da sve ovo ostade pusta želja ili izprazna naredba, koju slabo tko drži. Tako dakle sve do danas neima kod nas jošte ni temelja umnomu gospodarstvu, neima sriedstvah, neima načina, da se uzmognemo povesti, a kamo-li izporediti s drugimi narodi, koji su ratari na glasu.

Pa koja su ta sredstva, što nam ih treba, da počnemo i mi umno gospodariti? Sredstva ta su od dvie ruke: duševna i tjelesna. Duševno je sredstvo umnomu gospodarstvu nauk: bez nauka ni kud ni kamo, nego pleti kotac ko što i otac. Al upravo nauka neima kod nas, nit se čine ikakve priprave, da se kako valja razširi; jer ono malo čitanja i pisanja, što djeca nauče u školi, neće opametiti niti nju samo, a kamo-li njihove roditelje. Pa kako bi se lasno i jevtino ovomu pomanjkanju doskočiti moglo, kad bi se izdavao kakov časopis, koji bi se puku čitao na sgodnu vremenu i mjestu! Ovako se radi n. p. u Würtembergu, gdje se zimi seljakom či-

taju pod večer primjerene knjige. Dok se naša vlada nepobrine svojski za obuku našega puka, dotle nit će se gospodarstvo kod nas popraviti, nit puk napredovati; nit će se sadašnjemu ubožtvu doskočiti, nit će se pravi plodovi ukinuća tlake nabrati. Kad je pruska vlada prije 50 godinah tlaku ukinula, ona je iz svih silah o tom nastojala, da se u puku i primjeren nauk razprostrani: zato je ondje ukinuće tlake svu državu rek bi pomladilo, te je postala Pruska velika vlast, ne radi množtva žiteljah, niti radi veličine prostora, nego samo radi nutrnje svoje državne snage.

Al i u drugih austrijanskih krunovinah čini se sila za razprostranjenje ratarskoga znanja. Dolnja Austrija ima njekoliko ratarskih školah, ima vinogradarsku učionicu, a gospodarsko družtvo izdaje ondje pomoću države šest putih veći časopis nego što je ovaj Gospodarski list. Kod nas se ni vlastelin nemože bez velika troška i daleka puta u gospodarstvu uviešititi. Tako dakle moramo po starom načinu gospodariti, i opet nove potrebe smirivati. To je bome mučna stvar.

Isto tako fali nam i glavno tjelesno sredstvo za popravak našega gospodarstva, naime n o v a c. Bez njega se nemože nabaviti potrebit nared ili naprava *(fundus instructus)*, nemože se umnožiti marva, nemogu se smoći ratila, nemogu se popraviti polja. Naša vlastela bijahu doduše lani izradila osnovu veresijnice (Creditbanke), u kojoj bi svaki gospodar uz prilične uvjete nabaviti mogao novacah. Nu osnova ta nije sve do danas potvrdjena, a novacah ima kod nas sve to manje. Jer samo je ona zemlja bogata novcem, koja malo kupuje tudje robe, to jest koja neizvozi svoje novce u tudjinu; ili, koja izvozi svoje plodine i tvorine drugamo, a dovozi za nje novac svojoj kući. Kod nas neima nijednog od ovih uvietah narodnoga bogatstva. I upravo zato nam je težko smagati tolik porez, kolik se plati u drugih krunovinah, uzvišenih daleko nad nami u pogledu težitbe i obrazovanosti. Mučan je to za nas posao š njimi se natjecati, kad oni evo sjede na konju, a mi moramo pješke za njimi strugati; kad oni plaćaju porez na ono, što izvode, a mi na ono, što bi se moglo izvoditi, da umiemo ratariti kako valja.

Ovako, uzevši jedno s drugim, neimamo baš razloga odviše se radovati nastajućoj godini; jer slabo nam dobra nosi u svom krilu. Nu zato nam opet nevalja sdvojiti i misliti, da za nas već neima lieka ni pomoći. Ponajprije treba nam se zahvalnim srcem pokloniti njegovu posvećenomu veličanstvu na onoj carskoj božićnici, što nam se oprosti ljetošnja rekrutacija i tako se sila zdravih rukuh spasi gospodarstvu. Odbor, što ga je nj. veličanstvo imenovalo, da uredi poreztvo, i po imenu, da razgodi porez pravedno, već je počeo viećati i valjda će uvidjeti, da je to odviše, što mi plaćamo. — Drugi odbor, koji ima omaliti državne troškove tako, da neprenašuju dohodka, vieća takodjer marljivo, dapače se već vidi i uspjeh njegova djelovanja, što su u Austriji i u Kranjskoj ukinute već županijske (varmedjske) vlasti, na veliko zadovoljstvo svega naroda, jer se nitko nije mogao uvjeriti o njihovoj koristi. Po svoj prilici će se to dakle i drugdje učiniti. I za žandarmeriju, koja silne novce stoji, kaže se pod istinu, da će se njezin broj znamenito obaliti. — Obećanim uredjenjem občinah omalit će se takodjer broj činovnikah, to jest državni trošak, i podieliti občinam prava, kojih sada neimaju. A svaka prava sloboda ima dva preimućtva: jevtina je i jednostavna.

Ako se sve ovo izpuni, znatno će nam odlanuti. Nećemo dakle ni pored crnih oblakah, što nam nebo zastiru, duhom klonuti na početku nove godine, nego nadati se, da će ih sunce, koje k nam sada samo poput slabih lučah kroz pavedrine i provedrice dopire, raztjerati i opet nam u svom veličanstvu ogranuti.

U to ime čestita Vam nova godina!

Obrtovnik.

O b r t se zove svaki način zaslužbe, kojemu se hoće, da je čovjek obrtan i okretan, kojemu se hoće ponješto vještine; dakle ne samo obični zanati i meštrije, za koje ima cehovah (esnafah), nego i druga radnja, kojom se tko hrani *(Gewerbe)*. Dakle nadničarenje nije obrt; al niti ratarstvo, jer se uzimlje, da ratara zemlja hrani.

Sad će svatko razumjeti, šta je to obrtni zakon: njim se uredjuju zanati i svi drugi obrti. Dosadašnje ovakve naredbe jako su priečile obrtnost, jer su vrlo stezale i ograničivale obrtnu slobodu. Tko je htio tjerati kakov zanat, morao se je izkazati, da ga je izučio kod kakvoga majstora, da je kao djetić (kalfa) stranstvovao, to jest da je izvan svoje domovine tri godine kod drugih majstorah radio; izza toga je morao majstorisati, to jest napraviti remek *(Meisterstück)* i stupiti u ceh — stoprv onda mu je bilo prosto tjerati na svoju ruku zanat, držati djetiće i dječke, kalfe i šegrte. Naredbe ove bile su same sobom koristne i pametne; al sada više nevaljaju. Zašto ne, kazat ćemo drugi put. Danas smo nakanili razložiti novi obrtni zakon, što je proglašen 20. Prosinca, i valjat će za sve carstvo, samo ne žalibože i za Krajinu. — Kako je Krajina sad uredjena, njezini stanovnici stegnuti su na ratarstvo; što samo sobom nebi zlo bilo, da ima u Krajini onih sriedstvah, kojih treba valjanu gospodaru. Da ih ondje neima, pokazuje česta glad, koja vlada u gornjoj Krajini; jer nit ima ondje plodna i dovoljna polja, niti dovoljne stoke, nit ikakve veresije. Ondje bi se dakle s boljim uspjehom tjerali obrti nego ratarstvo, i kako se sada sva carevina preobrazuje i pomladjuje, šat će i Krajini reda doći, da se preustroji i procvati.

Niti za Mletačku nevalja ovaj novi obrtovnik, jer ondje postoje od davna one sloboštine, koje novi zakon daje ostalim austrijanskim obrtnikom.

Da vidimo sada te nove obrtne sloboštine i pravice.

Tko želi kakov obrt tjerati, t. j. jednom riečju, tko želi obrtovati, netreba mu za to nikakva dopuštenja, nit od poglavarstva nit od ceha moliti, nego to samo poglavarstvu prijaviti. Ako obrtnik nije vlastan upravljati svojom imovinom (ako je maloljetan), mora se izkazati, da mu je to dopustila oblast. Da-li je tko mužkarac, ili ženska glava, u tom neima razlike, svakomu je jednako prosto obrtovati, i netreba, da tko baš sami obrtuje, već može obrt tjerati po svom zamjeniku. Za obrtovanje netreba da bude tko primljen za člana obćine. Obrtnik nije prisiljen samo jedan obrt tjerati, nego i više njih: t. j. suknar može držati krojačke kalfe, kožar čizmarske. Ako neima nikakve zakonite zapreke, poglavarstvo daje obrtniku pismo o tom, da tjera kakov zanat; to pismo zove se obrtovnica.

No ima obrtah, koje nije svakomu prosto tjerati, nego treba radi obće koristi prije od poglavarstva izhoditi dopuštenje (koncesiju). Ovamo idu oni obrti, gdje se može krivnjom obrtnikah lasno nesreća dogoditi, ili prevara izvesti: tko dakle želi ovakov zanat tjerati, treba mu dokazati, da je pošten i pouzdan, i da ima potrebitu vještinu. Dopustnicu moraju dakle izhoditi zidari, tesari (drvodjelci, dundjerini), graditelji, kamenari, dimnjačari, oružari, ladjari, kresari *(Feuerwerker)*, krčmari, starežari (*Trödler*, koji trguju starimi stvarmi), knjižari, tiskari, vozači (fijakeri) i dostavničari (koji putnike voze).

Na suprot trgovcu netreba moliti dopuštenja; dosta je, ako prijavi, da je otvorio trgovinu. Prava i dužnosti onih trgovacah, koji ime zapišu u sudbeni zapisnik (koji firmu inprotokoluju), naznačit će se posebnom naredbom.

Na rudarstvo, knjige, umjetnosti, mjerništvo, ljekarstvo, trgovačka družtva, parobrodarstvo itd. ovaj se zakon ni neproteže.

Jošte moraju izmoliti od poglavarstva odobrenje svoje djelaonice svi oni obrtnici, koji tjeraju svoj zanat ognjem, vodom ili parom, koji izvode smrad i hude pare, čine velik štropot ili prave stvari, koje se lasno užižu (n. p. žigice). Ovamo idu svjećarnice, sapunarnice, mesnice, klijarnice *(Leimsiedereien)*, koštarnice (gdje se kosti kuhaju, biele, stùpaju, ili pale), staklane, ciglane, lončarnice, kožarnice, vapnenice, svakojake fabrike za salmiak, vitriol, katran, mišomor itd.

Kada tko želi otvoriti ovakvu djelaonicu, mora mu prije poglavarstvo potvrditi, da tu neima opasnosti, i da neće dosadjivati susjedom svojim smradom. Ovakve djelaonice nesmiju se dakle otvoriti blizu drugih kućah.

Nijedan obrtnik nije ograničen na obćinu, u kojoj stanuje, nego može i drugamo robu svoju voziti, a u svojoj postojbini može imati i više djelaonicah ili prodavaonicah (što je do sada bilo zabranjeno), samo neka je prijavi poglavarstvu. Ako mu se na jednom mjestu nedopada, može se drugamo preseliti.

Svaki obrtnik može na kuću, gdje stanuje, metnuti svoj cimer i držati kalfah i dječakah, koliko mu drago (a do sada su to smjeli samo majstori).

Limitacije će postojati za potrebiti svagdanji živež; nu gdje se pokaže potreba, može je popečiteljstvo dokinuti.

Mesari, pekari i dimnjačari nesmiju, kad im se hoće, prestati obrtovati, već moraju, ako poglavarstvo zahtieva jošte 2 mjeseca zanat svoj tjerati; da radi mušice kakvoga pekara itd. nebi ponestalo obćini kruha i mesa.

Cehovi će i u buduće postojati, dapače mora svaki obrtnik stupiti u ceh, a tko više obrtah tjera, u više njih. Nu cehovi neće po sada imati prava priečiti koga i smetati mu, da nemože tjerati zanat, kao što su do sada činili, a zvat će se obrtne družbe *(gewerbliche Genossenschaften)*.

Ostale naredbe uredjuju odnošenje obrtnika prama njegovim pomoćnikom. Nu prostor nam nedopušta, da sve ovdje potanko izbrojimo, jer obrtni zakon ima 160 članakah.

Obrtovnik ovaj počet će valjati 1. Svibnja.

Liek od bolesti groždja.

Bolest grožđja, vladajuća na jugu, dobro je došla lani našim vinogradarom, jer su mogli svoja vina u priličnu cienu prodati. No skupo bi plaćali ono malo dobitka, kad bi i k nam ova bolest doprla. A žalibože sve se više k sjeveru pomiče. Vrieme je dakle, da se za rana osvjestimo i pripravimo, kako ćemo dočekati toga nepriatelja. To je sada već lasno, jer se mi možemo poslužiti izkustvom južnih vinogradarah, po imenu tirolskoga vlastelina Lodovika Comina, koji je za svoje zasluge oko liečenja vinove loze dobio od nj. veličanstva zlatnu kolajnu. On preporučuje kao prieki liek od bolesti grožđja sumpor (žveplu). Izvrstnost ovoga lieka pokazala se je lani očevidno. G. Comini motreć lani s proljeća vinovu lozu kroz većalo (većajuće staklo), zamieti na mladu lišću pliesni, koja jeste pravi uzrok grozdene bolesti. On opomenu odmah svoje susjede, da tjeraju neprijatelja, nu oni si bijahu ubili u glavu, da ljetos neće biti grozdene bolesti, i neposluhnuše svoga savjetnika. Poslie svibanjske kiše pojavi se pako tolika pliesan, da ju je čovjek i prostim okom vidjeti mogao, a mjeseca Lipnja pliesan je bila već tako mah uzela, da se je sve lišće smežuralo, loze bijahu pune piegah, držci od grozda uvehli, jagodice izpucane, te se gotovo ništa nije nabralo: vinogradari koji su znali po 400 vjedarah dobiti, nisu dobili lani toliko, da namire kućni potrošak. Samo njekoliko susiedah posluhnu g. Comina, i ova njekolicina spasi podpunoma svoje vinograde i nabra tolika vina, kolika sva ostala okolica zajedno, imajuća 1000 putih više vinograda.

Tim se ljekovitost sumpora tako jasno posvjedoči, da je već sada samo za grad Bocen u Tirolu naručeno 8000 centih sumpora, kojim će vinogradari do godine svoje vinove trse zaprašiti, kad počnu tjerati. Kako se kod toga posla ima postupati, kazat ćemo drugi put.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Kako je kod nas poznavanje prirode i zdravlja vrlo nedostatno, osobito nas je obradovao oglas g. dra. Gjure Agustinovića, da je naumio od nove godine izdavati časopis pod imenom Slovinski Prvenci, koji će se zabavljati širenjem znanja o prirodi i zdravlju. Uz Prvence izlazit će i Vila, kao zabavnik, kojega sada takodjer neimamo, odkada je Neven povenuo.

G. dr. A. smislio je osobiti način pisanja, al do sada nitko za njega neprionu, zato ga i slabo tko poznaje. G. A. nada se doduše, da se je kod nas prestalo gledati, kojim se pravopisem kakva knjiga piše; da će se sve obćinstvo piscu za volju navaditi na njegov novi pravopis: nu strah nas je, da će ga nada prevariti, i da će ljudi kazati, neka g. pisac, odbaciv na stranu osobine pravopisne, „samo živom giue željom, nebi-li se razvila, procvala i plodnije urodila narodna knjiga;“ jer je pravednije, da se jedan prilagodi svim, nego svi jednomu, prema Horacijevoj izreci „hanc veniam petimusque damusque vicissim.“

Pravopis je, istina, samo haljina jeziku, i pametno je, ako i gledeć na haljine napredujemo: al nitko neće da nosi haljine, kakve nitko drugi neima, makar bila drugčije shodna i sgodna, a kamo-li će sav narod prionuti umah za kakvu novu odjeću. Ako dakle g. A. nenadje dovoljne podpore za svoj plemeniti podhvat — tomu je zaista uzrok samo čudna haljina, u koju hoće da obuče Prvence i Vilu. — Kako pako svakomu umnomu čovjeku i iskrenomu rodoljubu više je stalo do stvari nego do forme, nadamo se, da će se i g. A. ostaviti svoje osobine i prionuti za obični način pisanja; ne zato, što ga odobrava, nego, što ga vodi cilju. Da nam štioci očituju nezadovoljstvo s našim načinom pisanja, umah bismo ga prema njihovoj volji promienili. A da nam stoji na volju, kako da-pišemo, pa da znamo, da će obćinstvo uz nas pristati, pisali bismo i mi drugčije — našom narodnom ćirilicom; nu ovoj želji nećemo žrtvovati izdavanje Gospodarskoga lista. Piscu valja dizati obćinstvo u vis k sebi, nu polako, a ne pod silu. Drugo je predlagati što i preporučivati, a drugo nametati, makar ovo drugo bolje bilo od onoga, što je uobičajeno. Jer što dikla navikla, neće da odviče. I ovdje valja istina narodne pjesme:

„Nije blago ni srebro, ni zlato,
Već je blago, što je komu drago.“

— Primili smo njekoliko članakah o vinskoj potrošnini, žestoko se proti njoj izrazujućih; nu okolnosti nedopuštaju, da ih u list naš stavimo.

— Doznali smo od pouzdane ruke, da je visoka vlada odredila točno iztraživanje ondje, gdje je lani ljetina izdala, i da se već sada krepke čine naredbe, kojimi će se doskočiti prietećoj gladi. Hvala joj do neba na toj otčinskoj brigi!

— Od 19. Siečnja počevši prodavat će se u Zagrebu javnom dražbom jedno 200 zdravih vojnih konjah, koji su zato suvišni, jer se je vojska omalila. Tu će dakle gospodari imati liepu priliku nabaviti si u priličnu cienu dobrih konjah.

Gospodarske viesti.

— (Važnost rezitbe). Lani smo već javili, koliko je za tim stalo, kako se vinograd reže, da o tom visi množtvo groždja. Osim Hooibrenkova onda napomenuta načina rezanja ima još i drugi njemu srodan, od Kechta izumljen. Na imanju kneževića Coburga činjeni su pokusi ovom rezitbom, pak je lani 1 ral (jutro) bila težena po Kechtovu naputku, a 1 ral obično. Ono prvo jutro donielo je 54 vjedra musta od 11 stupanjah slasti, a drugo obično teženo jutro dalo je samo 20½ vjedra šire, koja je imala 13½ stupanjah slasti. Ona prva ral doniela je čista dobitka 148 for., a ova druga samo 63 for. Odavde se jasno vidi, da pomnjiv gospodar može dohodak svoga vinograda znamenito umnožiti, što bi trebalo uvažiti osobito onim vinogradarom, koji se tuže, da ih obradjivanje mnogo stoji.

— (Sjeme od sladkoga sierka). Lani smo potanko razložili veliku korist sladkoga sierka; nu težko je dobiti pravoga i jevtinoga sjemena. Zato svraćamo oko naših gospodarah na oglas c. k. vojne ergele u Babolni, koja upravo sada nudja na prodaju 400 vaganah sladkoga sierka (*Sorghum saccharatum*) po 4 for. u Babolni, a u Beču zajedno s vrećom po 5 for. a. vr. Tko ga želi kupiti, neka pošalje novce „*An die k. k. Militär-Gestüts-Anstalt zu Babolna.*“

— (Jošte nješto o koristi krastačan). Njeki englezki vrtlar pripovieda, da su krastave žabe najbolje čuvarice njegova povrća. Zato da ih kupuje od djećakah, koji mu je na vrt donose, a ondje namješta daščice, da mu liepo u hladu stajati mogu. „Volim, da mi tko ubije kokoš na vrtu nego krastaču,“ kazivaše mi vrtlar, i ja sam mu to potvrdio, gledajući nedavno ove žabe, kako skakuću po vrtu i hvataju medju povrćem sve hude kukce i crve.

— (Zečja kuga). U Českoj je udarila njeka bolezanja u zece, te jatomice crkavaju od nje.

— Njeki učitelj u Pruskoj zaslužio si je lani svilarstvom (dakle za 6 nedjeljah) 250 for. Koji našinac može se ovako pohvaliti?

Svaštica.

— Ljubljanska štedionica zaslužila je lani 22000 for., od kojega dobitka je 1000 for. sirotinji ljubljanskoj poklonila.

— U Beč su ovih danah dovežena 33 kola od željeznice puna amerikanskoga duhana.

— Gradu Beču je već dosada počinio snieg troška 17.000 for.

— U Sležkoj su zabranjeni marvinski sajmovi, jer se marvinska kuga sve dalje širi.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovini 3. Siečnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	78.30
Državnjače sa 5%	72.—
Hrvatske i srbske razteretnice (*Grundentlastungs-Obligationen*)	72.50
Dionice narodne banke	896.—
„ austr. veresijnice (*Creditanstalt*)	203.10
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	452.—
„ Lloyda	228.—
Srećke Eszterhazova zajma	84.—
„ Windischgrätzova zajma	23.50
„ Waldsteinova zajma	28.—
„ Keglevićeva zajma	16.75
Prid na carske dukate	5.93
„ na srebro	23.50

Dubljina Save.

28. Prosinca 1859. — 7′—3″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 2. **U ZAGREBU** **12. SIEČNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Hranjenje bilja.

Kad se na kojem polju više godinah ista trava sije, zemlja se napokon utrudi i prestaje radjati. Što je tomu uzrok, da pšenica neće da rodi, kad ju posiješ tri godine uzastopce na istoj oranici, a pasulj je rodio, kad si ga ondje posadio?

Kad naručiš kod kuharice kakvo nepoznato jelo, moraš joj kazati, iz kakvih je tvarih sastavljeno, pak će ti ga ugotoviti.

Tako valja i nam izpitati, iz kakvih je tvarih sastavljena pšenica i pasulj, da uzmognemo odgovoriti, zašto jedno neradja na istom mjestu, a drugo radja.

Kad stanemo pšenicu (zrno i slamu) razglabati, naći ćemo, da je sastavljena iz više počelah (elemenatah). Zapali ju, ona će izgorjeti, i ostaviti nakon sebe malko pepela. Dakle je pšenica očevidno sastavljena iz stalnih i izgorivih tvarih. One stalne tvari, što su ostale u pepelu, jesu vapno (kreč), pranik (fosfor), pepeljika (potaša), kremen. U gdjekojem pepelu ima još i milovke (*Talkerde*), sumpora, gorčike (magnesie), dakle sve same rude. One tvari, koje su sgorile i neima im više traga, jer su se u zraku razplinule, to su bile zaista samo različite fele zraka, zato se i zovu plinovi (*Gaze*). Ovamo ide kiselik (*Oxygen*), vodik (*Hydrogen*), dušik (*Stickstoff*) i ugljevka (*Kohlensäure*). Ugljevka je para od ugljena, kojemu su se čestice raztvorile i spojile se s kiselikom, kao što se komadić soli raztapa i raztvara u vodi, da u njoj nevidiš soli nego samo vodu.

Uzmi onda malo one zemlje, u kojoj je pšenica rasla, a sad neće više da raste, iztražuj ju, pak ćeš naći, da u njoj ima slabo onih tvarih, iz kojih je pšenični pepeo sastavljen. Sada se dakle nemoj čuditi, ako ti se nije stvorila u polju pšenica, kad u njem neima tvarih, iz kojih postaje; kao što se nečudiš kuharici, nemogavšoj izpeći kolača, kad nije imala brašna i mlieka.

Svakoj životinji treba hrane. Šta će to reći hrana? Kad raztvorimo životinju, nać ćemo, da je sastavljena iz istih počelah, iz kojih i jelo, kojim se pita. Dakle hraniti se, to će reći, dobavljati tielu one tvari, iz kojih je sastavljeno, da se od njih stvore nove, i da se nadoknade potrošene čestice. Hrana je čovjeku dvostruka: nevidioni zrak, što ga dišemo, piju pluća i prave od njega u nas toplinu; on je naša prava hrana, jer bez njega ni živiti nemožemo, o čem se možeš sam uvjeriti, ako stisneš usta i nos. Zrak primamo u se kroz grkljan. Nu pokraj grkljana ima jošte druga ciev, koja se zove jednjak (berišaljka, požirak), jer sve, što jedemo, propuštamo kroz nju u želudac, koji prima vidionu hranu. — Isto biva u travah. Tvari, od kojih se u bilju stvara njegov sok, vlakno, cviet i sjeme, one su njegova hrana, koja je takodjer dvostruka: nevidioni plinovi, iz kojih, kad se u biljki sastaju s rudami, postaje čudnovatim i nedokučivim načinom vidiono stablo ili stabljika. Druga vrst hrane biljevne jesu one rudne čestice, štono ih nalazimo u pepelu bilja. Nevidionu hranu prima bilje lišćem, koje ima puno šupljikah, kroz koje biljka pije kiselik, ugljevku, vodik (s vodenom parom) i dušik, jer svega toga ima veliko množtvo u zraku (uzduhu ili vazduhu). Lišće su dakle kao pluća (biela džigerica) travam, i sad ćemo se lasno domisliti, zašto biljka gine, kad joj očupaš sve lišće, kao što gine čovjek, kad izkašlja sva pluća. — Što je u čovjeka jednjak, to je u bilja korien: kroz njegove žilice ulaze rudne čestice, voda i para.

Istina, da ćeš ponješto svih ovih tvarih naći u zemlji; al to nije dosta, treba da ih bude svagdje i dovoljno; jer pšenica nije ovca, da ide za hranom, nego treba da je njom okružena, i da je nadju sve njezine žilice, kamo godier dopiru.

Pitat će tko, kako dobivaju trave ovu različitu hranu, kad se nemogu s mjesta maknuti? Za to se je pobrinuo dobri Bogo. Zrak, što ga dišemo, nije jednostavan, nego je smjesa od kiselika, dušika, vodika i ugljevke. Nam treba za disanje kiselika, razriedjenoga dušikom; a bilju treba svih ovih plinovah, ponajviše pako ugljevke. Ugljevka je ona para, što hlapi iz gorećeg ugljevja, i što dišemo iz sebe; jer su naša pluća kao peć, u kojih se kiselik sastaje s vodikom i ugljevikom, pak se ovim sastankom izvodi toplina, kao da si udario ocilom o kremen. Zato i jest para, što ju dišemo iz sebe, uviek topla, ma bio zrak oko nas mrzao i leden.

Sva je zemlja okružena ovimi plinovi, pa da jedan drugomu nesmeta, mudri Bog je tako uredio, da životi-

nje piju kiselik i izbacuju iz plućah ugljevku; na suprot pako trave piju ugljevku i puštaju od sebe kiselik. Čim više ima dakle životinjah, tim se više pravi hrane za pluća travah, za lišće; a čim više ima rašća oko nas, tim je čistiji zrak za nas.

Kao što je naš uzduh sastavljen, tako je sastavljena i zemlja iz svakojakih tvarih. Gotovo nigdje neima na površju zemlje baš samo jedno počelo, nego je kora od zemlje izmiešana sa više tvarih. Zato ima svagdje bilja, i njekoje vrsti, kojim netreba različitih rudnih tvarih, rastu na golu kamenu, itd.; jer kao što nalaze u zraku dovoljno uzdušne hrane, tako nalaze u zemlji dovoljno rudne hrane.

„Nu kako biva, da se zemlja neiztroši, kad bilje uviek iz nje vadi hranu?" Svaka trava, kad umre i ugine, raztvara se na počela, kojimi se njezini potomci hrane, buduć da stoje svi na istom mjestu. Šaš i sitinac raste 100 godinah jednako bujno na istom cretu.

Al ovo valja samo za bilje, kojega nam netreba, koje samo niče, i gdje je naraslo, ondje i gine. A druga je, kad se bilje drugamo nosi s onoga mjesta, gdje je naraslo. Onda se zemlja zaista iztroši; kao što vidimo svaki dan na naših oranicah. Pokle smo na njih više godinah sijali, neće više da radjaju, ako im nepritečemo u pomoć. A nije čudo; jer oranice sastoje se ponajviše iz ilovače, u kojoj ima doduše i mnogih drugih tvarih, al ne odviše. U 10 centih sasvim suhoga ražnoga snoplja ima 5 funtih soli (pepeljike i solajke *(Soda)*, 3 funte vapna i milovke *(Talk)*, 4 funte pranika i 13 funtih kremena. U 10 centih usušena buraka (sladke repe, *Runkelrübe*) ima 48 funtih soli, 32 funte vapna i milovke, 7 funt. pranika i 3 funt. kremena. U 10 centih suhe djeteline ima 27 ft. soli, 32 ft. vapna, 3 ft. pranika, 2 ft. kremena. Kad bi dakle 20 godinah na istom mjestu djetelinu imao, i sve, što naraste, kući vozio, izvadio bi iz zemlje 540 ft. pepeljike i solajke, 640 funtih vapna itd. Tim bi tvoje polje izgubilo veliko množtvo solih i vapna, i ostala bi čista ilovača, na kojoj neraste ni žito ni djetelina, jer u njoj nenalaze potrebite hrane. Kako se pomažu gospodari? Šta rade, da privole zemlju, te im opet izvodi repu i djetelinu? Oni joj povraćaju, što su oteli, oni ju g n o j e.

Gnoj (gjubre) je dakle isto za trave, što je hrana za životinju. Dok je jelen u šumi, netreba tvoje pomoći, umie si sam hranu naći; nu kad ga uhvatiš, treba da mu ti nosiš hranu u štalu, inače mora parnuti. Dok ti nenosiš sa zemlje, što je rodila, netreba ni ona tvoje podpore, nu ako svake godine odneseš, što je naraslo, morat će zemlja opješati.

Treba nam dakle zemlju gnojiti, to jest hraniti. Čim više i bolje hrane daješ govedčetu, tim će biti jače i deblje; pak ako ima malo i slabe hrane, ostat će mršavo i kukavno. Isto valja za bilje. Kada drvo nalazi u zemlji i zraku, gdjeno stoji, dovoljno svih tvarih, od kojih se stvaraju njegove čestice, onda raste veselo, tjera mnogo granah, lišća, cvieta i ploda; no ako mu i jedna samo fela hrane uzfali, onda zakršljavi. Obilatom hranom može dakle ratar usjeve isto tako gojiti i pitati, kao što krmi i hrani svoju stoku.

Nije dosta, ako se gospodar postara za dobru hranu svoje stoke, već mu treba skrbiti i za toplu štalu, za mekanu ložu i stelju, za čistoću i redbu; jer se je uvješbalo, da se ovimi stvarmi pomaže zdravlje marve, a krma prijâ i godi zdravoj marvi više nego bolešljivoj. Isto tako treba nam se brinuti i kod gojenja travah za iste stvari. Zemlja (tlo) je bilju štala i kuća, u kojoj stanuje. Ovaj stan njezin treba da je topao, vlažan, dubok i rahao ili buhav, da u njem uspieva posadjeno bilje. Tko dakle želi izvoditi mnogo bilja, treba da zemlju teži (obdjelava) i da posijano bilje hrani, to jest da zemlju gnoji. Kako se pripravlja rašću njegova kuća, tlo, o tom ćemo drugi put na široko govoriti, a danas smo nakanili razlagati, kako se zemlja gnoji.

Tko želi odgojiti zdravo govedče, mora mu davati u hrani svih onih tvarih, iz kojih postaje dlaka, meso, krv, kosti itd. Ako mu uzfali samo jedna tvar, neće mu govedče uspjeti. Ako nebude imalo vode ili zraka — badava mu sva ostala hrana, ono će skapati. Tko želi graditi kuću od kamena, treba mu kamena, vapna, pieska i vode; ako mu uzfali samo jedna od ovih tvarih, neće sazidati vrstne kuće. Isto valja za bilje: ako mu uzfali samo jedna tvar, iz koje je sastavljeno, neće uspjeti. Trava je kao dobnjak (sat, ura): ako iz njega izvadiš samo jedno kolišce, neće već nikako da ide.

Sad ćemo se lasno domisliti, zašto svaki gnoj nepomaže jednako svakoj zemlji. Kaže se n. p., da vapno i sadra *(gips)* popravljaju zemlju. I zaista, ako njim pospeš oranicu, u kojoj neima otih tvarih, a ostalih ima, usjevi će ti se za čudo uzbusati; a potroši koliko ti drago vapna ili sadre na polje, u kojem ovih tvarih već od naravi mnogo imade, a neima pranika, pepeljike itd. — zaludu ti sav posao, polje neće roditi. Nanosi pako nanj pepela, ili samlivene kosti (u kojoj ima pranika) — pa ćeš se i sam začuditi, kako će ti uroditi pšenica. — Zato će više putih na istoj zemlji djetelina bujno rasti, a pšenica izdati; jer drugih tvarih treba djetelini, a drugih pšenici.

Marvinska kuga.

Javili smo već, da se je u njekojih austrijanskih krunovinah, po imenu u Galiciji, Sležkoj, Moravskoj, Českoj i Dolnjoj Austriji pojavila marvinska kuga. Kad susjedova kuća gori, razborit gospodar pazi na svoju. Neće biti dakle s gorega, ako prosborimo koju o toj ratarskoj biedi.

Marvinska kuga nepostaje kod nas nikada sama od sebe, nego se uvlači iz iztoka, preko Vlaške i Galicije. Na ruskih stepih (s t e p se zove puklo polje travom obraslo) hrani se neizmjerno množtvo, miliuni govedah, i

gone se odanle na prodaju u Austriju i dalje. Na onih stepih radja se marvinska kuga, nezna se jošte pravo kako, nu valjda od dugotrajne vrućine ili kiše, ili od močvarne hrane, od smrdljive vode i nečiste hrane, od medljike *(Mehlthau)* itd. Kad napane kuga na govedče, suše mu se knjižci, to jest onaj diel želudca, koji probavlja hranu, zato se ova bolest zove i suša knjižacah (*Löserdürre*), a hvata samo goveda. Jao stoki, u koju udari suša knjižacah, od 100 govedah nećeš ni 10 glavah spasiti: zato je i dobila ime kuge, a ima još i druga bolest, od koje marva naprečac crkava, pa se zove takodjer marvinska kuga. Suša knjižacah, akoprem nepostaje u naših govedah sama od sebe kao što druge bolesti, al se opet razplodjuje kao guba, jer je vrlo priljepčiva. Netreba, da se baš dotakne zdravo govedče bolestnoga, već je dosta, ako se zdrava glava dotakne dlake, kože ili lajna (balege) od živinčeta, koje boluje od suše knjižacah, ili ako se dotakne hrane, od koje je bolestnik okusio, ili jasalah, posude, iz koje je bolestna marva jela i pila; dapače okužit će se zdravo govedče, kad se dotakne čovjeka ili njegove haljine, koja se je kosnula bolestnoga vola. To je uzrok, što se ova bolest u isti čas iznenada pojavlja na više miestah, kao što se je i sad pojavila u isto vrieme u Galiciji i u Beču: zato i jeste tako opasna, jer čovjek ni nesluti, da mu je marva okužena. Prieka lieka neima od ove kuge, kad već napane na marvinče; akoprem ima više ljekarijah, koje su kadšto pomogle i koje ćemo potanko razložiti, kad bi se ta bieda k nam dovukla. Nu znamenito je, da govedče, koje ovu bolest jedanput sretno preboli (što se dakako riedko dogadja), neće se više okužiti. Zato su njeki mislili, da bi se i ova bolest mogla ciepiti kao što se ciepe boginje ili koze, da bude čovjek prost od njih; nu do sada se ovo sredstvo nije posve obistinilo.

Budući da suša knjižacah nepostaje sama od sebe, nego se prenosi iz jednoga mjesta na drugo: zato se najsjegurnije zaprieči, kad se učine naredbe, da se kuživo *(Miasma)* nemože prenositi. To se sbude, kad se zabrani gonjenje marve u Austriju, dok u susjednoj zemlji suša knjižacah hara, ili barem da se kao što treba na granici pazi, da se bolestno živinče nedotjera k nam. Kad se u kojem mjestu pojavi ova crkavica, onda treba zapriečiti, da se odanle marva drugamo nepušta. Isto tako treba da svaki gospodar bolestnu glavu oddieli od zdravih, ili da ju zakolje, prije nego bolest mah uzme.

Kad se koje govedče okuži, obično se već za 6, najviše za 8 danah bolest pojavlja. Već treći ili četvrti dan se govedče snuždi, sneveseli i olieni, ili pako postane čilo, kadšto biesno, te bode, riče i bije nogama o zemlju. Njekoje glave jedu mnogo, njekoje malo. Od petoga dana zakašlje kadšto bolestnik, i kašalj dolazi iz utrobe.

Ovo su sve samo znamenja, da je govedče okuženo, a prava bolest počimlje sedmi ili osmi dan. Obično hvata okuženika pod večer groznica, te mu se sva koža trese, a dlaka ježi, zubima škriplje, glavu diže i trese, nemiran je. Oči su krvave i izbuljene; gubica i žvale vruće i crljene, zubi klamiću u otečenih desnih, punih crljenih piegah; živinče diše brzo i upravo dakće, širi nozdrve, vrlo slini, kašlje na mahove; žedjâ, osvrće se na trbuh i primiče zadnje noge prednjim, te se kadšto sasvim poguri. Sve ovo traje dva tri dana, pak ako živinčetu nebude bolje, onda bolest sve to više raste, dokle trinaesti ili četrnaesti dan neprodje bolest u pošljednju dobu ili periodu.

Onda se govedče nadme, noge mu ohladne, svejednako ide od njega krvava, vrlo smrdljiva gnojnica; para i znoj udara na mrtavštinu, napokon dodje govedčetu hropac, ono razširi nozdrve, razklopi žvale, izvrne vrat i izdahne. Mrcinu treba duboko u zemlju zakopati i štalu kako valja očistiti.

Bolest traje, počevši od okuženja, 14 do 21 dan; smrt nadolazi četvrti do jedanaesti dan izza prve groznice. Riedko kad govedče ozdravi.

Suša knjižacah napada na svake vrsti rogatu stoku, negledeć na dobu, spol, ogoju i jakost. Kad udari u stado, od stotine neće ni deset glavah ostati. To je dakle zaista strašna nesreća za gospodare, kad kuga mah uzme: zato svraćamo pozor naših štiocah na ovu nevolju, da budu na oprezu; da paze, kad komu od ovakve bolesti marvinče crkne, i da to odmah prijave poglavarstvu, neka zaprieči dalje širenje kuge. K svojoj marvi neka nepuštaju nepoznatih ljudih, a kamo-li onoga, koji je došao iz okolice, gdje je marva okužena, da nedonese sobom kuživa. Molimo se Bogu, i nadajmo se od revnosti poglavarstvah, da će se odvratiti od nas ovaj bič; nu poslovica kaže „Bogu se moli, ali k briegu grebi (kada toneš)."

Mazilo čuvajuće voćke od zečevah.

Kad zapane silni snieg i ponestane zecu druge hrane, on gloda koru s drveća, da se spasi od gladi. Budući da je u voćakah kora sladja nego u hrasta ili bukve, zato onda zec navaljuje na voćnjake i silnu štetu ondje čini, kao što se i ljetos gospodari drugih krunovinah tuže. Da ti zec ostavi cjepove na miru, ogadi mu njihovu koru. Evo kako ćeš to postići. Uzmi oku sgrušane volovske krvi, primiesi dvie lopate ilovače, isto toliko čovječjega gnoja, crievah od kakve životinje i 2 funte posve proste klije (tutkala, kelja). Kliju treba u vodi posve židko skuhati i vruću na onu smjesu sliti, pa sve dobro izmiešati. Poslie dva tri dana uzmi frajku (kefu) i namaži njom mlade voćke. S ovim množtvom možeš jedno 3000 voćakah namazati i od zecevah obraniti, jer će im se gaditi one stvari i neće se ni primaći tvomu voćnjaku.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— (Školska rastila u Hrvatskoj i Slavoniji.) U Hrvatskoj i Slavoniji (osim Krajine) ima sada 245 pučkih učionicah. 187 školah ima svoja rastila, a u njih raste 14,547 divljakah i 3319 cjepovah. Dakle jošt ima jedno 50 školah, koja nisu stekla rastila: želimo, da im to podje ljetos za rukom.

Gospodarske viesti.

— (Englezka petorožka) Kod nas se u vrtovih (baščah) zemlja kopa (štiha) badiljem iliti željeznom lopatom. Nu bolje su za taj posao englezke željezne vile od pet rožakah (*Grabgabel*). Običnom lopatom prodire čovjek samo 8—10 palacah u dub, a petorožkom 12—14 palacah, i uz to mu se opet netreba ni toliko napreći koliko kod lopate. Kada petorožkom zemlju kopaš, sama se drobi i netreba ti grumenje presiecati kao što onda, kad kopaš lopatom. Ovo su preimućtva, koja zaslužuju, da si naši gospodari nabave ovu petorožku mjesto badilja.

— (Koaltar.) Kad se vadi iz kamenog ugljevja plin za posvjet (*Leuchtgas*), dobiva se njeka vrst crna jevtina katrana, nazvana koaltar. Budući da crna mast pije toplinu, namazao je njeki francezki vrtlar svoju postavu (*Glashaus*) koaltarom. Ala se začudi, kad zamieti, da mu je iz njegove postave nestalo bubah. Vrtlar namaže koaltarom kolje i brajde od voćakah, pak opazi s veseljem, da je nestalo svih gusjenicah, spuževah. Kad se njekoć i kod nas počnu ulice osvjetljivati plinom, moć ćemo se i mi koaltarom poslužiti za istu svrhu.

Kućanstvo.

— (Pranje vunena latka.) Ako metneš u ljut lug komad vune, ona će se u njem kao razmočiti i promieniti u mazivo. No budući se sapun od luga pravi, zato nevalja ni sapunom prati sukno i druge materije od vune (n. p. flanel), jer takodjer raztvara vunu, ili barem vadi iz vune naravnu mast, s koje je vuna gibka, a bez ove masti se kida. Kada dakle želiš oprati vunen latak, a ti naribaj sirova koruna (krumpira) u vodu i peri njom vunu, pak će ti postati čista, a ostati jaka.

— Izpucale ruke zacielit će najbrže, ako kupiš u ljekarnici 1 lot glicerina i isto toliko ružične vode, ovom smjesom namaži dobro ruke jutrom i večerom. Budući da ruku treba liekom upravo trljati ili ribati, zato ga se vrlo malo troši. Novice pako preporučuju kao prieki liek od istoga zla 2 lota bademova ulja (*Mandelöl*), u kojem se je raztopilo 8 lotih bieloga voska. Prije nego ideš spavat, namaži ovim mazilom izpucale ruke, navuci rukavice, i ostavi ih preko noći na rukah. Za kratko će ruke ozdraviti.

— (Slamni podplati.) Koga zimi odviše zebe u noge, neka metne u čizmu slamen podplat, kao što ih prave u Saksonskoj veliko množtvo, te ih ondje nosi prostota i gospoda; jer nijedna stvar nedrži tako toplinu u čizmi kao slama. Iz mekane slame lasno može svatko takav podplat splesti.

— (Plosnate lambore.) Već smo kazali, da mljekarici, koja želi iz mlieka izvaditi mnogo masla, treba plitkih lamborah. Najbolje su za to plitice od željezne pločevine (pleha), samo ih treba pociniti (kalaisati); a naše običnе zemljane zdjele su preduboke. Pokusom o tome učinjenim dokazalo se je, da se od svake oke mlieka dobiva $^3/_4$ lota više masla, kad se mlieko razlije u plitke zdjele.

Obrtnost.

— (Brijalo) Brijačem prieti pogibija. Novine javljaju, da su u Brnu obreli brijački kamen: kad pogladiš bradu ovim kamenom, nestat će ti brade u tinji čas. Ako se potvrdi valjanost toga obreta, dobro će doći to novo brijalo mnogim našincem osobito na selu, gdje neima brijačah. pak se svatko mora sam upravo guliti kakvom nevaljalom kusturom.

— (Biljevni kvier.) Budući da pisanje mnogo stoji, zato su u staro vrieme sve knjige pisali na kvieru (pergamentu), to jest na strojenoj koži, koja vrlo dugo traje, al je i skuplja od papira. Upravo zato se sada samo vrlo važne povelje pišu na kvieru. No dan danas, gdje skupociena pisma (kao što su n p. banknote, dionice, mjenice itd.) često prelaze iz jedne ruke u drugu, te se lasno deru, osjećaše se potreba tvari jače od papira. Francezki lučbar Poumaride zamieti jošte god. 1847., da se obični neklijani papir, kad se umoči u hudićevo ulje (*Vitriolöl*), pretvara u tvrdu, čvrstu i jaku tvar nalik na kvier. Sviet nije mario za obret Poumaridov, dok nije nedavno Englez Gaine izhodio povlasticu za strojenje biljevnoga kviera, te je u Londonu već golema tvornica, u kojoj se samo ova nova tvorina pravi, i toliko ima naručbah, da pored velikoga množtva poslenikah, nemože sve naručbe izvršiti. Za kratko će se zaista sve trgovačke knjige, zadužnice, mjenice, dionice, (akcije) i banknote na biljevnom kvieru pisati i tiskati, koji je vrlo tanan, i opet za čudo čvrst. Gotovljenje je vrlo jednostavno. Neklijana (*ungeleimt*) hartija moči se koji časak u 2 diela hudićeva ulja (hydrata sumporne kiseline) razriedjenog 1 dielom vode, pak se onda opere u razvodnjenoj čipavčevoj žesti (*Salmiakgeist*) Pak evo ti biljevna kviera, koji se zato zove biljevni, jer postaje od papira, štono se pravi od konopljenih i lanenih prnjah i cunjah; a životinjski kvier pravi se od kože magareće ili svinjeće.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 5. Siečnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 29. Prosinca i 5. Siečnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 5. Siečnja 186 vag. po 4 stot. 75 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 29 Prosinca 245 vag. po 3 st. 10 novč., a 5. Siečnja prodano 462 vag. po 3 stot. 10 novč.

Ječma (vag. od 65 ft) prodano 29. Prosinca 106 vag. po 2 st. 80 novč., a 5. Siečnja prodano 93 vag. po 2 st. 80 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 5. Siečnja 124 vag. po 1 st. 70 novč.

Kukuruza (vag. od 85 ft.) prodano 29. Prosinca 533 vag. po 3 stot. 70 novč., a 5 Siečnja prodano 1903 vag. po 3 st. 50 novč.

Krumpira prodano 5. Siečnja 40 vag. po 2 st.

W. Iz Siska 8. Siečnja 1860. Neprohodni putevi čine ponajviše, da su poslovi zapeli. Uslied toga prodane su ljetos samo 3000 vaganah najljepšega banatskoga kukuruza po stot. 3.20. Osim toga prošlo je toga samo ponješto na malo: pšenica, prema vrsnoći po stot. 4.20—5.15; tropolica po stot. 3.40—95; napolica po stot. 3.40—60; kukuruz po stot. 3.15—25; ječam po stot. 2.20—50; zob po stot. 1.50—65.

Vrieme je liepo i ugodno; ceste pune blata; rieke velike, na nizi su već prebljuvale.

Vozarina u Karlovac na Kupi 11—12 novč., kopnom u Zidani most 60—65 novč. od vagana.

Dubljina Save.

7. Siečnja 1860. — 6′—0″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

BROJ 3. **U ZAGREBU** **19. SIEČNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Gospodarovo zlato.

Kad su pitali njekoga glasovitoga vojvodu, šta mu treba za ratovanje, odgovori, da tri stvari: 1) novac, 2) novac i 3) novac. Isto tako reče njeki slavni gospodar, da se troje hoće uspješnomu i valjanomu ratarstvu: 1) gnoja, 2) opet gnoja i 3) takodjer gnoja. Zato kaže i englezka poslovica, da je gnoj gospodarovo zlato. A kod nas se jošte gospodari slabo brinu za gnoj. Toliko je izkustvo svakoga naučilo, da zemlju treba ponješto pognojiti, ako hoćemo da nam rodi; nu šta je upravo gnoj, koliko nam ga treba, kako pospješuje rodovitost polja itd. — na ova pitanja slabo je tko kod nas tražio odgovora; dapače mnogomu se i gadi govoriti o gnoju; mnogi, koji je naučio pravila uljudnosti iz starih knjigah, misli, da se ni nepristoji, zametnuti rieč o gnoju.

Ovako su mislili i drugdje, al su se za dobe opametili — i obogatili, spoznavši veliku važnost gnoja. U naše vrieme bave se izpitivanjem gnoja dva najslavnija i najučenija lučbara (kemika): Francez Boussingault, koji je napisao posebnu knjižicu o gnojištu; i baron Liebig, koji u svom najnovijem vrlo važnom djelu (*Landwirthschaftliche Briefe*) takodjer ponajviše samo o gnoju govori. Mora dakle zaista nješto biti u stvari, kada dva tako veleumna muža (ni negovoreć o drugih) tolikom pomnjom nastoje o iztraživanju gnoja. Mnogi našinac bi se nasmijao, kad bi čitao njihove knjige i vidio, kako su kravlju balegu i ovčje brabonjke, konjsku mokraću (pišaću) i čovječju pogan sve do dlake raztvorili i izpitali, da vide, iz kakvih je tvarih sastavljena i kako djeluje, kad se naveze na polje.

Svemu ovomu smijat će se onaj, koji onako gospodari, kao što su mu i njegovi stari; i akoprem neprestance jadikuje, da gospodarstvo po zlu ide, ipak neće da iztražuje, koji je tomu pravi uzrok, i nebi-li se dao popraviti način ratarenja, što smo ga našljedili od naših djedovah. Svatko se opominje, da su oni dobro stajali, da su bili imućni, da su imali svega dosta, jer im je pšenica radjala kao guba u gori: dakle mora da su pametno gospodarili, i nam se treba samo za njimi povesti, da i nam bude, kao što je njim bilo. Tako mudruju naši gospodari i stradaju, jer neizpituju uzrok dogadjaju, jer neiztražuju stvari do dna, nego samo ono gledaju, što je na vrhu. Da ostavimo danas ostalo, i da potražimo odgovor na pitanje, zašto nam neradja zemlja onako kao našim starim.

Šta bi sviet kazao za gospodara, koji bi odveo vola u štalu punu krme, pa se više nikad za njega nebi pobrinuo, jednako se opominjuć, da je bila staja puna krme, kad je vola onamo odveo, dakle mora da ima dosta hrane. A kad bi volu ponestalo hrane, te bi sve to više mršavio: svatko bi se smijao njegovu gospodaru, tužećemu se, što je vol s mesa spao i nemože više da radi; a smjeliji bi mu baš kazao, da se ludo tuži, da drugčije nemože biti, jer je vol malo po malo pojio svu krmu i sada gladuje.

Ovo je sve očevidno, pa će mi gdjetko prigovoriti, da takve budale bar neima na svietu. A meni se čini, da ima i kod nas mnogo ljudih, koji nehotice rade kao ciganin, štono je htio svoga konja odučiti od jela, pak je jaukao, kad mu konj parnu, pokle se je tobož odvadio od jela.

U prvašnjem listu smo potanko dokazali, da sjeme, kad niče iz zemlje, gradi svoje stablo, cviet i rod iz plinovah (t. j. njekih felah zraka) i rudah. Kazali smo, da travu nehrani sva zemlja, u kojoj stoji, a najmanje čista ilovača, nego samo one zemljane čestice da su hrana rašću, koje nalazimo u pepelu spaljene trave, i kojih ima zaista i u našoj mekoti. Kazali smo, da su one tvari, iz kojih je bilje sastavljeno, njegova prava hrana, i gdje je neima, ondje da nemože bilje rasti. Bilje nestvara u sebi nove kakve tvari: šta kroz lišće i korien neunidje unutar, toga niti neima u bilju. Isti miris i vonj postaje iz počelah (elemenatah), koje je cvietak iz vana u se povukao. Kako se u travi iz ono njekoliko počelah stvaraju tako različite stvari, kao što su drvo, kiselina, slador (cukar), smola, brašno, miris i mastilo (boja, farba), toga nam um nepostiže, to je za sada otajstvo, s kojega jošte nitko nije skinuo zastora, nit je tko zavirio u djelaonicu, u kojoj se sve te tvari gotove, i rek bi kuhaju. Samo toliko znamo, da trava neće da raste, ako joj fali makar jedno samo počelo, jedna stvar, koju u njoj nalazimo, kad ju razčinimo i raztvorimo.

Ako dakle želimo, da nam kakvo bilje naraste, treba nam znati, čim se hrani, pak onda zaviriti u njegovu štalu — u zemlju — ima-li u njoj te hrane, nije-li se već potrošila, te ju treba nadoknaditi. Ma koji našinac to čini? Koji našinac znade, iz kakvih mu je tvarih sastavljena mekota od njegova polja? — Kad tko tjera krmke u šumu, pogleda prije, ima-li u njoj žira: a kad sije kukuruz, misli, da mu se netreba pobrinuti za njegovu piću. Razmotrimo samo naše livade. Sto godinah, i više, raste na njih sieno; no malo ih ima, koji bi se postarali, ima-li u tlu dosta onih tvarih, od kojih postaje sieno; nego svejednako se livade kose i odkosi kući voze, pak se onda ljudi čude, da je sieno svake godine krače, da su se na sjenokošah razvriežile svakojake nevaljane trave, a dobre neće da rastu. Koji je tomu uzrok?

U 100 centih dobroga siena ima 60 funtih pranika (fosfora), 170 funtih pepeljike (potaše), 80 funtih vapna i zemlje-milovke (*Talkerde*, 200 funtih kremena itd. Ako dakle na svojoj sjenokoši nabereš svake godine 100 centih siena, a ti š njim izvadiš za 50 godinah 85 centih pepeljike i 100 centih kremena! — Kad ovako staneš računati, nećeš se više čuditi, što ti ondje nerastu one fele travah, od kojih je najviše i najbolje sieno — one nenalaze u tvojoj zemlji dovoljne hrane.

„Ma čemu treba travi kremena, tà, kremen je tvrd kamen?“ Upravo zato joj ga i treba. Prekini slamku, vidjet ćeš, da je šuplja i sagradjena od tanke kao ljuštice. Da ova nije od kakve čvrste i jake tvari, svaki bi vjetrić slamku prekinuo; nego ona je obrasla kremenom. To je uzrok, što se slamka svietli; to je uzrok, što izgorjela slamka ima kao kožicu od stakla: ova kožica, jeste zaista staklo, jer svatko znade, da se kremen, izmiešan sa solju, pretvara u ognju u staklo. Sad se dakle nemoj čuditi, što se kose vrlo tupe kod kositbe, i svaki čas ih treba oštriti: siekuć vlače od trave, sieku tvrd kamen, kremen, pa moraju otupiti, jer je kamen tvrdji od željeza.

No kako je dospio kremen u vlat?

Kolikogod je tvrd, opet se raztaplje kao sol, kad dospije u vodu, u kojoj ima soli ili vapna, te korien pije one otopljene kremenite čestice.

Kao što kremena, upravo tako treba sienu i soli, po imenu pepeljike, ne samo zato, što je ima u sienu, nego i zato, što raztaplje kremen potrebit za vlače. Sad će se dakle svaki gospodar domisliti, zašto treba pepelom posipati livade; jer u njem ima onih rudah, od kojih se pravi vlat; zašto je još i ono dobar gnoj za livade, što je ostalo od pepela, pokle se je lug ociedio; zašto sjenokoša više izvodi siena, kad ju poplavi voda, u kojoj ima uviek otopljena kremena, a u njezinu glibu i drugih rudah.

Kako treba livade popravljati, to ćemo drugi put razložiti, a danas sam htio samo dokazati, kako naopako postupamo s našimi sjenokošami, pa se onda čudimo, što slabo radjaju.

„Al oranice naše bar gnojimo, pak opet i one slabo radjaju!“ Tako će gdjetko prigovoriti.

Šta bi Vi kazali za čovjeka, koji bi htio mačku hraniti sječkom, a konja mesom? Vi bi kazali, da to nevalja, da treba svaku životinju hraniti prema njezinoj naravi. Isto valja i za bilje. Kad raztvorimo komad bukova drva, nać ćemo u njem 1 postotak pranika, $5^1/_2$ post. vapna i 1 postotak kremena; raztvori isto toliko djeteline, nać ćeš u njoj $5^1/_2$ post. pranika, 20 post. vapna, 2 post. kremena; u istoj množini graška nać ćeš 12 post. pranika, 12 post. vapna, 4 post. kremena, a u duhanovu lišću ima 5 post. pranika, 40 post. vapna, 8 post. kremena.

Nije-li dakle smiešno, kad za svaki usjev jednako gnojimo? Možemo-li se onda nadati obilatoj žetvi, ako na oranicu, kojoj treba pranika, dovezemo vapna; ako livadu, koja neima pepeljike, pognojimo milovkom?

Gospodaru treba dakle poznavati potanko narav one trave, koju želi sijati, da joj prema tomu pripravi hranu, pognoji zemlju. Radi-li se kod nas tako? Zaista neradi; gospodari naši, kad se već odvaže gnojiti zemlju, neiztražuju ni malo, hoće-li bilje naći u gnoju dosta hrane, nego samo nasumce voze na njivu ono malo truhle slame, što nadju na gnojištu. Evo dakle nova dokaza, da za vrstna gospodara nedotječe izkustvo, nego mu treba i nauke, i to je glavna razlika medju našim gospodarstvom i englezkim ili belgijskim, što ondje ima uz izkustvo i znanja, a mi sve radimo, samo kako nas naša pamet uči, neznajuć, što su drugi mudri ljudi uvješbali. Ma kako bi znali, kad neimamo baš one škole, u kojoj bismo mogli takva šta naučiti, kad neima ratarske učionice, za kojom od davna uzdišemo?

U drugih krunovinah se nebrinu samo za to, kako da se porez pobere, nego i kako da se smogne; nezapoviedaju ondje samo, kad se ima ići put praviti, nego i kako se ima gnojište urediti. (Mi ćemo na skorom priobćiti takvu zapovied). Pak da se našemu neukomu puku i drugo šta čita nego naredbe, to zapovjediti nepada nikomu na um. A pravedno bi bilo, da mu se kaže, ne samo to, koliko zemlja njegova može izvoditi; nego i to, kako treba postupati, da sbilja dobije onoliku ljetinu.

Povratimo se k predmetu, o kojem smo počeli govoriti. — Iz onoga, što je gori razloženo, svatko se je mogao uvjeriti, da naši usjevi mnogo toga vade iz mekote, što joj treba povratiti, ako želimo, da nam opet radja; jer kao što pčelam treba cvieća, da sagrade med i vosak, tako treba zemlji gori nabrojenih tvarih, da sagradi drvo i zrno.

Dva su načina, kojimi pribavljamo zemlji sposobnost, te u njoj raste posijano bilje. No prije nego se odlučimo prigotoviti zemlju za sjetvu po jednom od ova dva načina, moramo doznati, čega treba bilju, koje smo naumili sijati, i čega neima u zemlji, u koju ga ćemo posijati.

U našoj običnoj mekoti ima Božjom dobrotom puno onih tvarih, od kojih se stvara rašće, što ga sadimo i

sijemo. Ima tu kremena, vapna, pepeljike itd.; nu hrana ta nije ugotovljena. Buduć da bilje rudne čestice pije kroz žilice, treba da budu rude ove otopljene, ili na sitan prašak raztrošene, da ih može žilica u se povući. Treba jošte da budu ove rude po svoj mekoti razasute, inače ih nebi svaka žilica našla. Da se ovo postigne, zato se zemlja ore, jer se na zraku rude razpadaju i raztrošuju, a raztrošene se oranjem u zemlju povraćaju, da može do njih žilica doprieti. Ovamo ide posipanje njive čipavcem *(Ammoniak)*, solju, salitrom, jer ove stvari raztapaju pranik i vapno, bez kojih se nemože stvoriti zrno u pšenici itd.

Al nije dosta gotoviti ovako zemlju za žetvu, jer će se napokon ipak utruditi i iztrošiti; već treba na polje upravo voziti one tvari, kojimi se hrane trave, što smo ih posijali — to jest, treba mekotu gnojiti. Buduć da su to u njekojih zemljah propustili činiti, misleć, da im se mekota neće iztrošiti, to je sada onamo udarila tolika nerodica, da su morali ljudi zemlje svoje zapustiti. O tom ćemo u budućem broju na široko govoriti.

Kosilo Podlašeckoga.

Što smo do sada javili o kosilu izumljenom od g. Podlašeckoga, bit će zaista svakoga gospodara zanimalo, jer svatko dokučuje veliku važnost ratila, koje bi olakotilo najmučniji ratarski posao, žetvu i kositbu. Nu pored množtva svakojakih novih ratilah, kojih valjanost se nije potvrdila, mnogi je posumnjao o istinitosti onih pohvalnih glasovah, koje smo do sada o tom kosilu priobćili. Mislimo dakle, da će dobro doći svim štiocem, kad im sada dokažemo, da se to sve potvrdjuje, što se je do sada glasalo i govorkalo o tom čudotvornom kosilu.

Upravo sad je izašlo izvješće odličnog odbora, kog je izaslalo galičko gospodarsko družtvo, da izpituje to novo kosilo, da-li sbilja valja. Predsjednik tomu odboru bijaše sam knez Adam Sapieha, tako da tu o kakvoj pustoj špekulaciji ni govora neima. Da čujemo dakle što taj odbor kaže.

Dva puta je bilo kosilo kušano, na 23. Lipnja i na 5. Srpnja 1859. Za prvi pokus predložio je g. Podlašecki dva kosila: jedno kosilo je želo i požete odkose oslanjalo na stojeće usjeve; a drugo kosilo je požeto vlaće polagalo na stolac privezan za kosilo. Kod obadva ratila bila je upotrebljena samo čovječja sila: jedan čovjek je kosilo vukao bez velika napora i brzim korakom, a drugi je kosilom upravljao. Kod kosila, koje oslanjaše odkose na stojeće vlaće, trebala su tri težaka za rukovedanje; kod drugoga pako trebao je samo jedan težak, koji je sabirao sa stolca odkose.

Kod drugoga pokusa (probe) bio je konj upregnut: jedan momak je upravljao konjem i kosilom, a 4 težaka su skupljala požeto i naslonjeno žito u rukovjeti. Posao je bio tako valjan, da se bolje nije moglo željeti. Strnište je niže i ravnije nego da se je srpom želo, odkosi se slažu vrlo uredno, niti slama, niti klasje nestrada ni malo. Samo u razorih, gdje žito nije dobro urodilo i vlaće je kratko, nije kosilo onako liepo želo kao što na slogovih. U ostalom je odbor izjavio, da kosilo tako točno kosi kano i srp, al kosi mnogo niže od srpa, dakle gospodar dobiva dulju slamu, pak je onda i više ima.

Da vidimo sada, koliko se je toga nakosilo. Odbivši potrebit odmor za konja i ljude, kosilo je 10 satih radilo, i za ovo vrieme pokosilo je 2500 četvornih hvatih (od prilike dvie stare rali ili jutra), a povezalo se je pšenice 1000 velikoga snoplja. Odbor misli, da ni konj ni momak nisu bili za ovaj posao uvježbani, zato je iz prva sporo išao od ruke, a da toga nije bilo, mnogo više bi se bilo naželo.

Kosilo je imalo samo s jedne strane kosu, zato natrag idnć nije radilo. Da se dakle tako uredi, da bude moglo idnć i vraćajuć se kositi, pa da mu se jošte pridoda sprava za rukovedanje, kao što ju je imalo kosilo upotrebljeno kod prvoga pokusa, tim bi se za čudo usavršilo, te bi moglo za dan do tri jutra pokositi s jednim konjem i dvojicom težakah.

Radi se sada o tom, kako da se nagradi g. Podlašecki. On je, istina, već izvadio privilegiju za svoje kosilo, nu ova ga neće vrlo osigurati, buduć da je njegov izumak jednostavna stvar, koju će moći svatko napraviti, kad ju jedanput zagleda, a sam izumilac neće moći sve naručbe obaviti. Gosp. izumilac traži 10,000 for., pa bi se onda odrekao svoje privilegije, i svatko bi mogao graditi njegovo kosilo. Pokle toga nije dobio, učini pogodbu s fabrikom željeznine u Zakopanoj (u Galiciji, u Sandeckom okružju), te će ova graditi njegova kosila i na skorom objznaniti uvjete, pod koje ih prodaje. Čim za nje doznamo, odmah ćemo ih objaviti našim štiocem, nebi-li Bog dao, da već ljetos uzmogu kositi svoje žito ovim novim kosilom, koje bi sjegurno mnoge predsude u tom pogledu kod nas nadjačalo. i gospodare, videće očevidnu korist i probitačnost kosila, potaknulo, da si nabave i drugih valjanih novih ratilah. što bi našemu gospodarenju, koje je toliko zaostalo za razvitkom drugih narodah, zaista nov zamašaj podielilo. Jer danas može samo onaj s dobitkom ratariti, koji umie jevtino gospodariti, to jest, koji uz isto vrieme i za isti trošak više opravi nego što se je do sada radilo. Ovaj cilj pako nemože se drugčije postići nego nabavom novih ratilah, kojimi se zemlja dobro teži i drugi poslovi brzo obavljaju. Sada se mjeri gospodarski napredak jedne zemlje po množtvu novih ratilah, koja se ondje upotrebljavaju. Ako to, onda kod nas o kakvom gospodarskom napredku neima jošte ni govora.

Gnjiloća koruna.

U Českoj krumpir tako gnjije, da je strah gospodare, te ga neće imati ni za sjeme. Zato česko gospodarsko družtvo poziva već sada sve gospodare imajuće na prodaju zdrava koruna, da to prijave družtvu, kojemu će se prijaviti i kupci, te će se ovako na jednostavni način nastajućoj nevolji doskočiti. To je doista vriedno, da se i drugdje našljeduje.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Voštano mlieko.) Metni u 120 lotih ($3^3/_4$ funte) vode 12 lotih pepeljike (potaše), pa kad voda uzavre, zamiesi u nju malo po malo 24 lota žutoga voska. Mješavina će uzkipljeti, kao kisela voda s vinom, jer će iz nje takodjer izlaziti ugljevka poput pjene *(Kohlensäure)*. Kad prestane ovo kipljenje, prilij opet 120 lotih vode i miešaj sve dotle, dok nepostane odanle jednako bielo i riedko mlieko — pak evo ti voštana mlieka. Ako ga odmah netrebaš, pretoči ga u staklenke (flaše), al ih nemoj do vrha napuniti. Ovo voštano mlieko ima više krasnih svojstvah. A najveća mu je izvrština, što se više neraztaplje u hladnoj vodi, kad se posuši. Nalij malo toga mlieka na zdjelicu i stavi ju na toplo mjesto, da voda izhlapi, na dnu će ostati bielo-žut talog, koji se raztvara na dvoje, kad ga poliješ hladnom vodom: na čvrstu tvar i na tekuću. Onaj čvrsti diel je vosak svezan s malo pepeljike, koji se više neraztaplje, kad ga poliješ hladnom vodom; a u tekućini, što je ostala na talogu, neima voska nego puka voda s pepeljikom. — Ako oboje smiešaš i sgriješ, opet će se raztopiti i pretvoriti u voštano mlieko.

Ovim mliekom možemo dakle gdjekoje stvari povoštiti ili voskom napojiti. Namaži njim drvo, a pokle se posuši, operi ga hladnom vodom i onda ga kefaj i trljaj, pak će se liepo svietliti. Voštanim mliekom možeš dakle pokućtvo i pôd ulaštiti.

I kipe i kućne urese od sadre (gipsa) možeš voštanim mliekom namazati, pak ti u nje neće voda probijati. Prije nego uztrebaš voštano mlieko, čuvano u staklenki, treba ga dobro smućkati: to je uzrok zašto nevalja staklo napuniti do vrha.

— (Skakavci.) Od proždrljivih skakavacah (kobilicah) došla su bila lani u Rusiju neizmjerna jata i počinila silnu štetu. Već su prodirali i u Ugarsku, pokle su poharali iztočnu Rusiju. Buduć da se skakavci vrlo razplodjuju, strah obuze gospodare, da će ih se ljetos jošte više pojaviti. Zato je ruska vlada zapovjedila, da im se jajca skupljaju i tamane. U Podoljskoj, Volinskoj i Besarabiji sakupilo se je 330.000 vaganah tih jajah. Njeki prirodoslovac je proračunao, da bi se iz ovih jajacah izlegao bio jedan bilion i 422 miliuna skakavacah, što bi dostajalo za poharu sve Europe.

— Nova vinogradarska i voćarska škola u Klosterneuburgu (jedan sat od Beča) otvorit će se na 1. Ožujka o. g. U ovoj školi odhranjivat će se vinceliri i naučit se ne samo s vinogradom postupati nego i s vinom — sve po najnovijih načelih; uza to će izučiti i voćarstvo. Tko dakle ima mnogo vinogradah i želi svoga sina usrećiti, neka ga pošalje u onu novu školu.

— (Izložba.) Česko gospodarsko družtvo uredit će ljetos opet gospodarsku izložbu, na koju će se dovesti goveda, ovce, ratila, strojevi, plodine i gospodarske tvorine. S izložbom će se skopčati i lutrija ratilah i marve.

— U austrijansko carstvo goni se i prodaje iz Rusije, Vlaške i Moldavije svake godine za 10 miliunah forintih govedah.

Kućanstvo.

— (Odgajanje dječice.) Svake godine se više opaža, koliko množtvo umire nejake dječice, koja nisu navršila jednu godinu, tako da sada u velikih gradovih $^1/_3$ ove djece umire. Doktor Wertheimber, koji je za dugo iztraživao uzroke ovomu strašnomu pojavu, našao je, da je glavni uzrok ovomu pomoru dječice, što matere neće da same svoju djecu doje. U Monakovu (Münchenu) su lani po ljetu polovica sviuh umrlih bila onakva dječica, od koje je svaki dan 8—10 pomrlo. Isto biva u Englezkoj, i englezki grad Manchester zove se radi toga mesnica djece. Nu englezke gospodje su se već osvjestile i ustrojile družtvo, koje ovomu zlu nastoje doskočiti dobrim primjerom i razprostranjivanjem valjanih knjižicah. — I po naših selih umire množtvo dječice, al tomu nije uzrok moralna izopačenost već neukost: sasvim se naopako s djecom kod nas postupa. Zato bi se zaista u dobri čas štampala knjiga, u kojoj bi naše matere našle naputak, kako da s dječicom postupaju.

— Topao kruh nevalja za jelo, te je već mnogo ljudih zaglavilo u strašnih mukah, što su se najeli topla kruha. Uzrok je ovoj pogibiji premnoga vlaga, što je ima u toplu kruhu, i njeka osobita para ili plin, što iz njega hlapi. Al ni onda neprija čovječjemu želudcu ovaj kruh, pokle ohladne, i zato bi imao biti u svakoj kući domaći zakon, da se kruh mora stoprv sutra dan načeti, pokle se izpeče.

Svaštica.

— (Sanak domaće životinje.) Tko je i malo motrio našu životinju domaću, bit će opazio, da je u pogledu sanka velika razlika medju njimi. Drugčije spava konj, drugčije vol, a drugčije pas. Preživajuća stoka (govedo, ovca i koza) pravo govoreć nespava nikada; što je drugim životinjam sanak, to je ovim preživanje, ovo im je san, zato govedče nikada nezaklapa sasvim očijuh, pak obično i stoji; samo kad je vrlo umoreno, legne ili pravo govoreć sjedne i digne glavu. Tele, dok se mliekom materinjim hrani, tvrdo spava, no čim počne preživati, prestaje spavati. Konj spava svaki dan jedno tri sata i to stojećke; samo kad je vrlo umoren, legne na tle i spusti glavu. Isto tako radi i pas, kad je vrlo umoren; inače se smota i skriva glavu medju noge, što i mačka čini; no prije nego pas legne, uviek se dva tri puta zavrti na istom mjestu. Zašto to čini, nisu do sada proučili, akoprem je glasoviti Newton kazao, da mu je vrlo žao, što nemože iztražiti uzrok toj vrtnji. Sanak je psu vrlo slab, umah se probudi, zato i jeste dobar čuvar kuće. Na suprot lovački je pas tvrdosan, kad se umori, i čini se, da mu se sni, jer više putih u snu laje i vrda tielom, kao da lov lovi. Krmak spava najtvrdje, i čim mu je deblje tielo, tim mu je deblji san.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 14. Siečnja 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79.10
Državnjače sa 5%	72.50
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	71.25
Dionice narodne banke	868.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	199.70
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	444.—
„ Lloyda	225.—
Srećke Eszterhazova zajma	83.—
„ Windischgrätzova zajma	23.25
„ Waldsteinova zajma	28.—
„ Keglevićeva zajma	16.—
Prid na carske dukate	6.10
„ na srebro	26.50

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 4. **U ZAGREBU** **26. SIEČNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Mršanje mekote.

Tko uviek samo troši, a ništa neprima, mora napokon osiromašiti i propasti, makar bio i najbogatiji; a čim više troši i čim manje ima, tim će prije obubožiti. Isto valja i za naše polje. Ako se iz njega sve jednako vadi, a ništa mu se nepovraća, ono će biti sve siromašnije, a najposlje će sasvim oprazniti. Kao što treba djetetu hrane, da naraste, tako je treba i rašću. U zemlji, iz koje su izvadjene sve tvari, od kojih se gradi biljka, neće napokon ništa da raste.

Gdje je priroda sama sebi ostavljena, ondje se to nikada nedogadja. Gdje sieno na livadi ostaje, razpada se napokon na ona počela, iz kojih je sastavljeno, a počeli ovimi hrani se opet mlada travka, koja je do godine ondje nikla. Isto vidimo u šumi: ona raste veselo i stotine godinah, dok nedirne u nju lakoma ruka čovječja. Drvo vadi hranu iz zemlje i gradi od nje svoje lišće, koje pod jesen pada i gnjije, pa se ovim gnojem do godine opet hrani isto drvo, pije ga i gradi od njega novo lišće. A gdje ljudi svake godine kući voze suho lišće i crnicu-zemlju iz šume, ondje će šuma za kratko okršljaviti i napokon sasvim usahnuti. Pak ako jošt odanle i drva kući povezeš, evo ti za koju godinu goleti, na kojoj ništa neraste nego mašina i paprat.

Još će prije od šume omršaviti polje. Jer drveće pušta duboko svoje nebrojeno korienje i vadi iz dubljine piću; a trava nit ima tolikih, nit onako dugačkih žilicah: ako dakle nenalazi gori hrane, nemože rasti i sahne. Ovo se dogadja svagdje, gdje ljudi nevraćaju zemlji, što su od nje oteli — gdje je negnoje.

Ima doduše velikih pokrajinah, kamo je obći potop nanosio veliko množtvo rodovite crnice, kao što n. p. u Banat i u južnu Rusiju. Ondje se slabo gnoji, a zemlja svejednako radja; al su takve zemlje biele vrane, pak će se i one napokon iztrošiti i omršati, ma kako bile bogate, ako se to i nedogodi tako brzo, kao što ondje, gdje neima toliko rodovite mekote.

Najcrnji primjer tomu vidimo u Sjevernoj Ameriki. Sva je ova zemlja bila obrasla šumom tisućoljetnom, kad su tamo došli Europejci, i videć njenu rodovitu crnicu, nastanili se ondje. Nije im trebalo gnojiti, nego samo jedanput preorati, pak je zemlja radjala obilato svake godine. Amerikanski ratari bili su sretni i presretni, svaki se je za kratko obogatio. Zato je siromaš jatomice selila iz Europe u Ameriku, da ondje potraži, čega nije našla u svojoj domovini. Svaki naselac je okrčio komad šume, i težio zemlju, koja mu je i bez njegova truda obilato radjala.

Ljudi su mislili, da će to trajati do vieka, da im zemlja nikad neće oslabiti: zato nitko ni pomislio nije na gnoj, nego je živio bez brige kao bubreg u loju. Ma šta se dogodi? Za njeko vrieme zamiete ljudi, da ljetina nije tako obilata, kao što je znalą prije biti. To se je dogodilo kod jednoga prije, kod drugoga kašnje, prema tomu, šta je tko sijao i koliko je imao crnice. Izprva su to ljudi pripisivali nepovoljnu vremenu, hrdjavu sjemenu itd. Al kasnije su se uvjerili, da je zemlja omršavila i s toga prestala roditi. Odprije je lasno bilo: komu nije ovdje više rodilo, on je malo dalje šumu izkrčio, pak je ondje opet onako radio kano i prije. Medjutim se je i u Ameriki narod razplodio, gdje se tko rodio, treba da se i hrani. Sada se dakle na veliko osjećaju posljedice takvoga ratarstva, koje Liebig vrlo dobro zove „*Raubwirthschaft*," jer se sve samo grabi, nemisleć na budućnost. Ovako se dogodi, da ondje, gdje su prije 150 godinah tako obilato radjali svake fele usjevi, da je ondje već za 50 godinah mekota opustila, pak je evo jošt i dan danas, pokle je 100 godinah preležala (na ugaru ležala), svejednako pusta pustinja.

Sada je počeo i amerikanski sabor o tom viećati, kako da se za rana zaprieči ova očevidna propast Amerike. Jer netuže se ondje samo gdješto na ovo mršanje zemlje, nego posvuda, samo što je negdje zlo, a drugdje jošte gore. Gdje su godine 1840. nažeh 2 miliuna vaganah pšenice, ondje su 1850. samo polovicu dobili. U Masachusettsu su 1840. nabrali 157.000 vaganah, a 1850. dobili su samo 31,000; u Maini su god. 1840. uhvatili 850.000 vaganah, a god. 1850. samo 250.000 vag. Isto valja za krumpir, dapače je ovdje razlika jošte veća. U Maini su ga godine 1840. nabrali 10 miliunah vaganah, a deset godinah kasnije dobili su ga samo 3 miliuna. Pak ovako se je dokazao u svih amerikanskih zemljah obć e

nit manjak ljetine, koji manjak sve to više raste. Kod Novoga Yorka, gdje je jošte prije 70 godinah bacilo jutro zemlje 12—15 amerikanskih vaganah, plaća dan danas samo 3—4 vagana, dapače gdješto samo $2^1/_2$ vagana. — U zemljah, koje su bile najprije naseljene, donosi sada pamuk samo polovicu prijašnjega množtva. — U Virginiji gdje se mnogo duhana sadi, koji ponajviše zemlju slabi, nabralo ga se je godine 1850. za 18 miliunah funtih manje nego godine 1840. Dan danas ima ondje već puno njegdašnjih duhaništah, gdje sada ništa više neće da rodi, tako je zemlja iztrošena.

Nitko neka nemisli, da se je to samo slučajno dogodilo, što je godine 1850. manje rodilo nego godine 1840., već se očevidno zamieća, da je ljetina svake godine sve to manja. Izračunalo se je, da ovaj manjak čini svake godine 10 postotakah, s toga dakle ima Amerika svake godine za 20 miliunah forintih manje dohodka!

Što smo kazali za oranice, opazilo se je i na ondašnjih neizmjernih sjenokošah. Buduć da se svake godine sieno kući vozi, a livade se negnoje i nenataplju, zato svake godine manje daju siena. — Uslied ovoga manjka omalio se je za 30 godinah broj ovacah samo u pokrajini Novom Yorku za 300.000 glavah. Isto tako pada i broj druge stoke: izza 5 godinah ima je za 15 postotakah manje, to jest, gdje je bilo 100.000 glavah, ima ih sada samo 75.000.

Kad bi se i kod nas svake godine popisivale plodine, našlo bi se po svoj prilici takodjer, da naša mekota sve to manje radja, van gdje ju drži vrstan gospodar; no taj je kod nas riedko zelje. I kod nas se je, dok je bilo dosta šume, sve samo krčilo i krčevina sijala, dok je šta nosila. Al sada smo dospjeli, kamo i Amerikanci: narod se je umnožio, šume ima već malo, a polje je oslabilo. Ta je samo razlika medju nami i onimi prekomorci, da je amerikanski sabor, uslied viećanja o ovoj stvari, odredio, da se imaju posvuda ratarske škole zavesti, gdje će ratari naučiti, kako im valja gospodariti, da im potomci neosiromaše; a kod nas se u tom pogledu ništa nečini: nit obećane jedne jedine gospodarske škole neima te neima.

(Ostatak u budućem broju.)

Papir od kukuruzovine.

Javili smo već jedanput, da je Mavru Diamantu za rukom pošlo osobitim načinom tako prigotoviti kukuruzovinu, da se može od nje napraviti svake vrsti papir. Najprije su pokusi učinjeni bili u carskoj papirani u Schlöglmühlu; povoljan uspjeh ovih probah privoli visoku vladu, te naredi, neka se pokuša, nebi-li se posao naplatio, kad bi se na veliko papir pravio od kukuruzne komušine (perja); jer buduć da se do sada hartija gradi samo od lanenih i konopljenih cunjah ili prnjah, kojih sve to manje ima (jer je već i prostota počela nositi pamučno rublje), a papira treba sve to više, zato mu je ciena znatno poskočila.

Za ovaj pokus na veliko odabrala je vlada selo Vlaški sveti Nikola (Oláh Szent Miklos), ležeće kod priekopa (kanala) Bege, u Banatu. Ondje se sadi kukuruz na jedno 16.000 jutarah zemlje, koja svake godine od prilike 300.000 centih kukuruzovine izvodi. Od ovoga množtva moć će se barem polovica upotrebiti za hartiju, ako se ostalo potroši za krmu.

Nu osim toga, što se ondje mnogo kukuruza sadi, još je i zato mjesto ovo sgodno za tu novu papiranu, jer je ondje bila duhanska odkupnica, i poklè je ova prestala, mogu se njezine sgrade bez velika troška pretvoriti na papiranu. Osim toga leži ovo mjesto na obali priekopa Bege, pa će se moći tvorine jevtino dalje opremati. Upravljanje ovoga podhvata povjereno je samomu izumiocu Diamantu, te će se posao već ljetos započeti, i za probu će se 4500 centih gmeždenice t. j., papirne tvari (materije) za 6 mjesecih ugotoviti. Izvodjenje ovoga množtva stajat će svega skupa 30.000 for., koliko se je do sada proračunalo; nasuprot će vriediti tvorina 37.000 for., tako da se već kod ovoga pokusa nadaju čistu dobitku do blizu 7000 stotinjakah.

Nu ovaj dobitak izčezava prema neizmjernoj koristi, koju će ciela carevina odanle vaditi, ako se i na veliko potvrdi uspjeh ovoga izumka. Tim bi dobila veliku cienu kukuruzovina, do koje se sada malo drži i samo se upotrebljava kao krma za nevolju; a tim bi se papiru, poradi tolike sadašnje pisarije tako skupomu, ciena znamenito obalila.

Jedna centa one tvari, od koje se papir pravi (to je kao kaša od stučenih cunjah i zove se *Papiermaché*, naški gmeždenica) stoji sada 2 for. 50 novč. — 10 forintih, a onakova papirna gmeždenica od kukuruzovine stoji samo 30—50 novčićah. To je dakle dakako golema razlika. Stanovnici Sv. Nikole, doznavši, da će se od njih kukuruzovina kupovati, bili su ju doduše tako podražili, da su za svaku centu forintu zahtievali, no iztraživanjem se je doznalo, da ondje centa samo 25—27 novčićah stoji, i buduć da papirana sve naokolo kupuje kukuruzovinu, spala joj je opet ciena.

Ako ovaj pokus srećno podje za rukom, preobrazit će se sve papirarstvo. Proračunalo se je, da za centu papira trebaju samo 3 cente kukuruzovine; nu po računu Haina izvode se samo u Ugarskoj svake godine 23 miliuna centih kukuruzovine: dakle bi se samo iz ugarske kukuruzovine moglo napraviti svake godine 7—8 miliunah centih papira, kojim bi mogla naša carevina sav sviet oskrbiti.

Jer kao što već rekosmo, ovaj papir bio bi jevtiniji od svakoga drugoga i nijedna druga država nebi se mogla s nami u tom pogledu natjecati. To će svatko pojmiti, kad uvaži, da se n. p. sada iz Ugarske i Hrvatske cunje voze tja u Francezku i Englezku. Al osobito kod nas bi papir za čudo pojevtinio, što bi opet u prilog bilo našoj književnosti, jer bi se i novine i druge knjige u manju cienu mogle prodavati.

Ovako piše „Budapesti hirlap." Buduć da se i kod nas ponajviše samo kukuruz sije, suvišno nam se čini dokazivati na široko važnost ovog izumka za nas, pokle i mi slabu vadimo korist od kukuruzovine, koja ponajviše gnjije na polju, ili na gnojištu, jer se samo za nevolju upotrebljava mjesto krme.

Iskreno dakle želimo i mi, da ovaj novi podhvat srećno za rukom podje, nebi-li se tim i našemu biednomu ratarstvu otvorilo vrelo novoga dohodka.

Ratarska učionica u Ljubljani.

Odbor Kranjske gospodarske družbe obznanjuje evo ovaj poziv, koji zaslužuje, da ga i našemu obćinstvu obznanimo.

„Ratarska učionica u Ljubljani otvorit će se na 1, Ožujka (Marca) ove godine. Nauk u ovoj školi traje dvie godine: prve godine uče učenici one nauke, koje gospodaru znati treba, a druge godine se ove nauke opetuju i uz to se učenici djelom vješbaju, da urade, što su naučili. Koji je učenik marljiv, moć će jošte naučiti, kako živina se umno lieči, što je svakomu rataru velika pomoć. U ovoj školi učit će se dakle sve ono, što treba znati seljaku.

A sve se uči badava; neplaća se nikakva školarina. Jošte se sve to uči u narodnom jeziku, da svatko sve dobro razumie; jer ova škola nije za to, da se ondje mladež muči učenjem tudjih jezikah, nego samo za to, da si pribavi puno dobra, za življenje potrebita znanja. Kao što uči Niemac svake vrsti nauke njemačkim, Talijan talijanskim, Francez francezkim i svaki narod svojim jezikom, tako treba da i mi sve učimo svojim narodnim jezikom, ako šta želimo naučiti. Bog je stvorio naš jezik kao i svaki drugi; naš jezik nevriedi manje od ikojega drugoga; u našem jeziku ima već malo ne svih za taj nauk potrebitih knjigah, i knjige te su tako dobre kano i svake druge, a možebit i bolje.

Da bude dječak primljen u ovu učionicu, treba: 1) da je navršio 16. godinu; 2) da umie slovenski čitati i pisati; 3) da je zdrava tiela i 4) da se dobro ponaša. Sve ovo mora dokazati svjedočbami, koje će mu dati njegov župnik.

Tko je osobito vriedan i može to dokazati valjanimi svjedočbami, dobit će 10 forintih mjesečne podpore i ako bude moguće i stan badava. Nu svakako treba da dodje i takvih dječakah, koje će izdržavati njihovi roditelji, jer podporu može dobiti samo njekolicina njih. A dok naši gospodari nespoznadu, što spoznavaju drugi prosvietljeni narodi, da se ratarstvu treba isto tako, dapače jošte više učiti nego čizmariji, stolariji, klobučariji, trgovini i svakomu drugomu zanatu (meštriji), dok to naši gospodari, i po imenu seljaci, nespoznadu, i dok budu mislili, da ludo djete postaje samo od sebe pametan gospodar, dotle neima lieka za naše ratare.

Sadašnje vrieme viče na nas odasvuda „napried! napried!" Napredak je glavno sredstvo i način, da naše ratarstvo neza ostaje nego da se i kod nas sve to više popravlja, kano i u drugih državah, koje su nas već pretekle u tolikih stvarih, da ih nemožemo dostići. Samo mudra i poučena glava umie se doviti, gdje ima kakva dobitka za čovjeka.

Pokle je prestala tlaka, moraju i gospoštine bolje gospodariti — a za to treba im vještih španah, dvorskih, vincilirah i drugih pametnih ljudih, koji su šta naučili. S toga izučen ratar lasno nadje dobru službu, i može dobro živiti, makar i neimao svoga gospodarstva.

Eto dobitka na sve strane, što nam ga odkrivaju ratarske škole!

Zato se odbor gospodarske družbe obraća na Vas roditelji po svoj Sloveniji, da spoznate korist ratarskih učionicah, i da onamo šaljete svoje sposobne dječake; na Vas, članovi gospodarske družbe i tako pomoćnici njezinoga poslovanja, osobito pako na Vas, predsjednici gospodarskih podružnicah; najpače pako na Vas, gospodo svećenici, uživajući veliko povjerenje kod svojih župljanah i u svih stvarih očitujući, da ste prijatelji domovine; napokon na Vas rodoljubi, kojim je stalo do sreće otačbine: Vi svi nagovarajte toplom besjedom roditelje i skrbnike, da pošalju djecu svoju u ratarsku učionicu, gdje će moći za dvie godine danah neizmjerno mnogo naučiti, što će im za sav život hasniti, jer će onda znati umno i s većim dobitkom gospodariti. Tako će dječak s malim troškom dobiti veliku glavnicu od znanja, koje dan danas često krat više vriedi nego puna kesa novacah. Osobito marljivim učenikom dielit će se na svrhi godine nagrade po 10 dolarah u tvrdu, za koju svrhu je ljubljanska štedionica (!) velikodušno znatnu svotu namienila.

Tko želi, da ga prime u ovu ratarsku učionicu, treba da se najavi do 20. Veljače u pisarnici gospodarske družbe."

Ovako piše odbor kranjske gospodarske družbe. Vidi se odavde, da u njem ima plemenitih rodoljubah. — Tako evo svemu svietu sviće zora, samo kod nas neima dana! Samo kod nas se baš ništa nečini za napredak gospodarstva. Srećni bismo bili, da možemo i mi od našeg odbora ovakov oglas u narod naš razturiti! Nu dok se to sbude, neka se posluže umní Zagorci ovom prilikom i neka pošalju dječake svoje u Ljubljanu, jer je njihov govor tako srodan slovenskomu, da će mladi Zagorci s boljim uspjehom učiti u Ljubljani slovenske nauke nego drugdje njemačke. Kako su im potrebe narasle, a zemlja nije najplodnija, to je za njih, kano i za gornju Krajinu gospodarski napredak jedino spasenje. A glavno su vrelo ovomu napredku ratarske škole, jer drugdje kod nas neima čovjek, pored najbolje volje, prilike naučiti umno gospodarenje. Žalostno je to, što moramo našince napućivati radi toga u drugu krunovinu: no šta ćemo, kad nemožemo izmoliti za nas ratarske škole, te je besjeda naša glas vapijućega u pustinji.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Nova poraba suncokreta). Inostrani vrtlari negranaju više graška niti trkljaju (pritiču) pasulj, nego sade u red suncokret ili sunčenjak (*Sonnenblume)*, koji tjera visoko stablo, a po njem se povija grah i pasulj. Ovakvo kolje nestoji ništa, pače donosi jošte osobitu korist; jer sjeme od suncokreta jede živad, a može se iz njega i vrlo dobro ulje tištiti; zeleno lišće jede marva, a stabljika valja za ognjište.

— (Vino). Englezka vlada namjerava obaliti carinu *(Zoll)* na inostrana vina. Onda bi se mogla onamo voziti i naša vina. — U Ameriki (u Novom Yorku) prodavala se je prošle jeseni svaka staklenka (butilja) prave tokajštine po 6—8 for., a drugih ugarskih vinah po 2—3 for. Ako uzmemo, da ima u svakoj staklenki od prilike pol oke, to se onda vjedro vina plaća po 200 i više for. Liepa dobitka!

— Dokle su Saksonci dotjerali u ratarstvu, vidi se iz toga, što su ondje lani izveli rotkvu ili povrtnicu od 4 funte, krušku od 22 lota i bundevu (buću) od 1½ centa.

— Da se olakoti poznavanje voća, prave sada u Bavarskoj sve fele voća od porculana. Kad čovjek vidi jedanput ovakvu rukotvornu jabuku, bolje ju zapamti, nego da mu ju Bog zna kako na široko opišeš.

Kućanstvo.

— (Rogači mjesto orahah). Orasi su ljetos vrlo skupi, a orašnjaci imaju mnogo prijateljah. „Ako neimaš orahah, naribaj dobrih rožčićah (rogačah, karube, *Johannisbrod)* na ribežu, polij razvito tiesto maslom i medom, pospi ga naribanimi rožčići, pak ćeš dobiti tako tečna kolača, da ćeš se i sam čuditi. O sladkom ukusu rožčićah uvjerio sam se prošloga božića; kolači od njih zaudaraju na čokoladu. Zato ih mogu svakoj gospodarici po duši preporučiti. Ovako piše g. I. Levičnik u „Novicah.“ Drugi njihov dopisnik preporučuje opet jedarca od bundeve (buće) mjesto orahah: kolači budu od njih kao da su posipani bademî (mandalami). U tu svrhu usuši bundevne sjemenke, oljušti ih i jedarca stuci kao što se tuku orasi; onda ih popari vrućim mliekom, izmiešaj medom i tada ih prospi po razvitom tiestu, koje si prije vrućim maslom polio. — Za promjenu bi to mogle pokušati i naše gospodarice.

Svilarstvo.

— (Svilačka jaja). Već smo javili, da je u Europi težko dobiti zdrava sjemena od svilenih bubah. Ovih danah je došao u Italiju brod „Afrika,“ koji je dovezao iz samoga Kitaja (Chine) 50 centih svilačkih jajacah, pak su već sva razprodana, akoprem je svaki lot jedno 4 for. stajao, tako da se je za svu robu utržilo preko pol miliuna for.

— Nadvojvoda Albrecht, ugarski vladar, odredio je za napredak svilarstva u Ugarskoj znamenite nagrade, svega skupa 2500 zlatnih dukatah. Najveća nagrada je za dudarstvo 500, a za svilarstvo 1000 žućakah.

Svaštica.

— Lombardija, koju smo izgubili u lanjskom ratu, doniela je našemu carstvu godine 1857 30 miliunah i 310.000 for. dohodka, dakle malo ne petnaesti diel sviuh carskih dohodakah. Od ove svote potrošilo se je na Lombardiju jedno 15 miliunah, dakle carstvo gubi do 15 miliunah čista dohodka. Lombardeze će istina ljuto tištiti carina, štono će ju morati plaćati od svoje svilene robe, od koje se veliko množtvo u Austriji prodaje. Al s druge strane štetovat će i naši trgovci, po imenu oni, koji su do sada onamo vozili vunenu robu, svake godine za tri miliuna. Kad bi se ljudi u austrijanskoj carevini svojski primili svilarstva, mogli bismo njekako preboljeti gubitak Lombardije. *(Ostd. Post.)*

— (Potrošak živeža u Beču). U Beču se za godinu danah troši 360.000 vjedarah vina, do blizu miliun vjedarah piva; 97,000 govedah, 136.000 teladi, do 40.000 ovacah, isto toliko janjacah, 90.000 krmakah i 13.000 odojakah, 16.000 centih suha mesa, 1 miliun 260.000 pilićah, 325.000 druge živadi, 170.000 zečevah, 66.000 jarebicah, 10 000 centih ribe, 1 miliun 200.000 centih brašna, 270.000 centih voća, 5 miliunah jajah itd.

— U Francezkoj je lani 117 privilegijah podieljeno na usavršenje i popravljenje smiešnih krinolinah. Što će sada veleumni izumioci, kad evo iz Pariza pišu, da su sve odlične gospodje bacile obruče, te neće više da budu baćve nego ljubazne žene?

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 19. Siečnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 12. do 19. Siečnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 12. Siečnja 363 vag. po 4 stot. 50 novč., a 19. Siečnja prodano 510 vag. po 4 st. 50 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 12. Siečnja 638 vag. po 3 st. 5 novč., a 19. Siečnja prodano 974 vag. po 3 stot. 10 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 12. Siečnja 75 vag. po 2 st. 80 novč., a 19. Siečnja prodano 84 vag. po 2 st. 60 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 12. Siečnja 26 vag. po 1 st. 80 novč., a 19. Siečnja prodano 154 vag. po 1 stot. 80 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 12. Siočnja 2260 vag. po 3 stot. 50 novč., a 19. Siečnja prodano 1838 vag. po 3 st. 50 novč.

Krumpira prodano 19. Siečnja 40 vag. po 2 st.

W. Iz Siska 22. Siečnja. Prošle nedjelje se je kukuruz prilično tražio, ponajviše za domaći potrošak, i prilika je, da će se ovo traženje sve to više umnožavati. I za pšenicu su počeli kupci mariti. Tako je toga poviše prošlo u priličnu cienu i od osrednjih felah, po imenu:

1000 vag. najljepše bečkerečke pšenice po stot. 5,
3400 „ bečkerečke dobre „ „ „ 4.60—70—80,
6000 „ srednjo-najljepši banatski kukuruz po stot. 3.25, 30, 35—40,
800 „ najljepši sriemski kukuruz po stot. 3.35,
1500 „ stari bosanski „ „ „ 3.20,
5000 „ banatsko-bečkerečke zobi „ „ 1.60—65—70.

Kod prodaje na malo ove su ciene:

Pšenica po stot. 4.20—5.15; tropolica po stot. 3.70—90; napolica po stot. 3.40—60; kukuruz po stot. 3.20—50; ječam po stot. 2.25—50; zob po stot. 1.65—75.

Vrieme je liepo i ugodno: na riekah se može dobro ploviti. — Vozarina u Karlovac 14—16, u Zidani most kopnom 60—65 novč. od vagana.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 23. Siečnja 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	80.—
Srbske i hrvatske razteretnice . .	72.—
Prid na carske dukate	6.24
Prid na srebro	31.75

Po želji mnogih štiocah sastavili smo i za godinu 1858. abecedno kazalo Gospodarskoga lista, koje je ovomu broju priloženo.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 5. **U ZAGREBU** **3. VELJAČE 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Mršanje mekote.

(Ostatak).

Već smo kazali, da je svaka trava sastavljena iz dvie fele tvarih: iz gorećih, koje izhlape i po zraku (uzduhu) se razplinu, kad spališ travu; ovamo ide kiselik, vodik, ugljevik i dušik. A tvari, što ih ima u pepelu izgorjele trave, to su sve same rude.

Da bilje veselo raste, treba mu dovoljne hrane od obje ove vrsti; zemlju, u kojoj ima premalo ovih tvarih, zovemo mršavom, a u kojoj ih neima ni malo, to je glušica.

Da vidimo napose, kako nestaje zemlji svake vrsti hrane za bilje.

Kada trava ili drvo sagnjije, pretvori se napokon u crnu zemlju, koja se zato i zove crnica (*Humus*), a crna je od ugljena, od kojega je bilje ponajviše sastavljeno. Svatko znade, da u ovakvoj zemlji svake fele trava veselo raste i dobro radja; jer tu ima sviuh onih tvarih, od kojih se bilje gradi. Kad od zelene trave ili biela drva postane crna zemlja, to nevalja misliti, da je tu već kraj promjeni, i da ta crna zemlja uviek ostaje onakva; dapače se ona sve to više razpada i hlapi, pretvarajuć se na različite plinove (*Gase*), dok napokon sasvim neizhlapi, ostaviv izza sebe samo ono malo rudah, koje su bile u rašću, od kojega je crnica postala. O tom se može svatko uvjeriti, ako potegne svake godine isti kup gnoja: nać će, da ga ima svake godine manje. Ugljevik, što ga ima u crnici, stapa se s kiselikom (*Oxygenom*), štono pliva u zraku, te postaje od njega para, ugljevka (*Kohlensäure*), koju pije živo bilje kroz svoja pluća — lišće. Vodik i dušik spajaju se takodjer, i od njih postaje ona smrdljiva para, što je ima u svakoj gnjiloj stvari, i zove se čipavac, caparika ili nišador (*Ammoniak*), kog lišće i korienje takodjer pije i od njeg se ponajviše sjeme gradi. Njekoje okolnosti pomažu osobito razpadanje i hlapljenje ovih glavnih čestih crnice, po imenu toplina, vlaga i zrak.

Svatko znade, da ljeti sve stvari brže gnjiju nego zimi: ovo je dakle uzrok, da i crnica brže hlapi, to jest, da se brže raztvara, kad ju sunce grije. Najbolje čuvaju crnicu od ovoga raztvaranja trave imajuće puno lišća, n. p. djetelina, jer pokrivaju zemlju, te nemože sunce onako žestoko djelovati. Radi toga mekota više oslabi, kad na njoj raste kakvo žito, imajuće tanko lišće, nego kad je zastrta grahom, grahorom itd.

Čestim oranjem i kopanjem mekota se napravi plodnija; al brže omršavi. Stvar je naravna. Mi oremo zemlju ponajviše zato, da one čestice mekote, koje su doli bile, na vrh dodju, gdje na njih djeluje sunce i kiselik, te ih raztvara i tako prikladne čini bilju za hranu. Isto tako djeluje i vapno (kreč), kad se njim oranica posiplje: ono pospješuje raztvaranje t. j. hlapljenje crnice. To je kao u svieće: čim veće stienje (fitilj), tim ljepše svietli svieća, al tim brže i gori. — Opetujemo, da sve ovo, što rekosmo o nestajanju crnice, samo onda valja, kad se izhlapila crnica nenaknadjuje gnojem, koji se pretvara takodjer u crnicu.

Da vidimo sada, kako nestaje mekoti rudah, štono ih treba bilju za hranu.

Svaki gospodar znade, da mu pšenica neće roditi, ako ju posije dvie godine jednu za drugom na istoj njivi. Uzrok su tomu one rude, kojimi se pšenica hrani. Bilje neima zubih ni želudca, da primljenu hranu žvaće i preživa: hrana ova treba da bude sasvim otopljena ili u sitan prašak raztvorena, prije nego ju žilice upiju. No svatko znade, da se rude sporo raztvaraju same od sebe. Ako ih dakle i ima u mekoti, izkustvo nas uči, da nam treba dvie tri godine čekati, dok se toliko rudah raztvori, da može od njih pšenica postati. Druga je u dobroj crnici, gdje su sve te rude već otopljene i razčinjene, te ih ima izobila: ondje se može i više godinah uzastopce sijati iste fele trava, dok zemlja napokon neopješa, kao što je u Ameriki.

Glavne su rude potrebite bilju: pranik (fosfor), pepeljika (potaša), vapno i milovka (*Talkerde*). Osim ovih treba još mnogim travam maličak sumpora, hrdje i solajke (*Soda, Natron*)

Pranika treba travam ponajviše za sjeme; bez njega se nemože stvoriti zrno od pšenice. U 100 centih suha zrnja ima 70 funtih pranika: sad može svatko proračunati, koliko množtvo nestaje od ove dragociene rude mekoti, kad se u njoj često žito sije. A čim bolje pšenica radja, tim će se prije izcrpiti pranik, što ga ima u me-

koti. To su najprije izkusili marljivi englezki gospodari, dok im nisu lučbari kazali, da su kosti sastavljene ponajviše samo iz pranika i vapna. Oni su dakle počeli kosti skupljati, stûpati i raztvarati hudićevim uljem *(Vitriolöl)*, pak su tim polje svoje posipali. Al eto čudesah! Na svom iztrošenom polju nabrali su i po 500 centih repe i buraka *(Runkelrübe)* s jedne rali zemlje! (A buraku treba takodjer mnogo pranika). Zato sada u Englezkoj skupljaju i kupuju gospodari svaku košticu, da njom svoje polje gnoje. (O ovom koštanom gnoju pisat ćemo na skorom više). Isto tako valja trop od repice; pokle se ulje iztišti, ostaje u njezinu tropu sav pranik, te su ovako osobito u Saksonskoj polje svoje opet znatno pomogli. — Čim bolji je gnoj, tim više ima u njem pranika.

Pepeljika je ona sol, od koje postaje lug, kad se pepeo vrućom vodom obari. Pepeljike ima u svakom pepelu, dakle i u svakom bilju (jer pepeo postaje od bilja). Dapače ima jê u njem jošte više nego pranika, u žitnom zrnju ima je $1^1/_2$ put više, u sočivu ima je dvojinom više, a u sienu, djetelini i duhanu trojinom i četvorinom. Odavde bi njetko izvodio, da je pepeljika jošte važnija za gospodara nego pranik; nu valja pamtiti, da je nalazimo u svakoj mekoti više nego pranika, tako da nam se za nju netreba toliko starati, koliko za pranik. Al odavde nemoj izvoditi, da je ima toliko u zemlji, te nam se netreba ni malo plašiti, da će je ponestati. Duhan, djetelina, krumpir, repa i čičoka piju nevjerovno množtvo pepeljike iz zemlje; a za ovimi kukuruz, sieno, lan, sočivo i repica.

Sad ćemo si znati raztumačiti, kako to biva, — što djetelina više godinah neće da raste na istoj zemlji; a na djetelištu opet veselo radja pšenica. Djetelini treba naime puno pepeljike, a malo pranika; pšenici pako više pranika nego pepeljike. Dok djetelina na njivi raste, popije svu pepeljiku, što je ima blizu njezinih žilicah; medju tim se je puno pranika raztvorilo i prigotovilo pšenici za hranu, kojoj je dosta ono malo pepeljike, što ostade izza djeteline. Nu ako se ova izmjena često opetuje, i ako se nenadomješta ni pepeljika ni pranik, mora zemlja napokon omršati, i onda neradja ni djetelina ni pšenica.

Kako je pepeljika važna za djetelinu, o tom se može svaki gospodar sam uvjeriti, ako pospe komad sjenokoše pepelom: do godine će naći na tom posipanom zemljištu puno djeteline, koje odprije nije ondje bilo, nego se je evo, imajuć puno hrane, bujno razplodila, i svaka sjemenka nikla, koju je vjetar onamo donio.

Vapna i milovke treba bilju takodjer vrlo mnogo, obično jošte više nego pranika il pepeljike. Zato ima ovih rudah sad više, sad manje u svakoj mekoti, nu svakako puno više od ostalih bilju potrebitih rudah. Al opet netreba misliti ni ovdje, da ovih rudah uviek ima dosta. Dugotrajnom težitbom i stoljetnimi žetvami ponestaje ih takodjer, gdje ih neima odviše: zato preporučuju gospodari, neka se zemlje gdješto posiplju vapnom ili sadrom (gipsom), štono je vapno, izmiešano sumporom. Najviše vapna vade iz zemlje duhan, djetelina, krumpir, repa i sočivo. Radi toga se zemlja za ovo rašće gnoji i prigotavlja vapnom. No ruda ova nepomaže mladu biljku samo tim, što ju i sama neposredno hrani, nego i tim, što joj drugu hranu prigotavlja, raztvarajuć crnicu i druge rude, u kojih ima hrane za bilje.

Nećemo ovdje razlagati potanko potreboću ostalih rudah, jer njih ima obično dovoljno u mekoti srednje ruke.

Al šta nas uči ono, što razložismo? Da naši usjevi vade iz zemlje hranu, kao kuharica brašno iz spremnice (špajze) za kruh: ma kako bila puna ova komora, napokon mora oprazniti, ako se sve samo iznosi, a ništa neunosi.

Tako će nam oprazniti i svoju plodnost izgubiti i naša mekota, ako bilje sve samo vadi iz nje rude, a gospodar zemlji ništa nevraća. Gospodarica se u kuhinji može kojekako pomoći: ako neima masla, uzme slanine; ako joj ponestane pšenice, a ono zagrabi kukuruza itd. Druga je u mekote: ako samo jedna fela hrane bilju fali, već je nemožeš nadomjestiti ničim na svietu. Glavna je dakle briga umnomu gospodaru postarati se, da sjeme nadje dovoljne hrane u zemlji; tko misli, da koja tvar fali, njegovoj mekoti, neka je u nju spravi, inače mu je trud badava. Pa koje rude ponestaje najprije mekoti? One, od koje se mnogo troši, a pomanje je u zemlji ima. To je pranik izmiešan vapnom *(phosphorsaurer Kalk)*. Čim pšenica i drugo žito prestaje radjati, gdje je prije radjalo, tomu je obično uzrok nestadak pranika. Za njega nam se dakle valja najprije postarati. Pa koji je to naš gospodar do sada učinio? — Našinci govore, da oni povraćaju zemlji ono, što je ljetina izvadila, da oni gnoje svoje oranice, dakle im svega ovoga netreba. No mi ćemo u kojem budućem broju razmotriti to naše gnojenje i dokazati, da ono nenadomješta zemlji, što je iz nje izvadjeno, da je gnojenje naše nedostatno, a to zato, jer slabo tko mozgâ, ima-li onih tvarih u njegovu gnoju, kojih treba njegovoj mekoti.

Ciena kosila Podlašeckoga.

Novine već donose oglas, da se kosilo, što ga je izumio g. Podlašecki može naručiti u Zakopanom. Ondašnja tvornica (fabrika) željezne robe gradi već onakva kosila pod osobnom upravom izumioca. U samoj tvornici stoji kosilo za jednoga konja i 4 težaka samo 35 for. austr. vr. Ovakvo kosilo teži 90 funtih i može se njim za 10 satih požeti $1^1/_2$ jutro (ral). Dvostruko pako kosilo, koje treba za dvorbu (skupljanje i rukovedanje odkosah) 7 težakah i može dnevice 3 jutra požeti, stoji 70 for. a. vr. a teži 180 funtih. Kako se zove gospodar one tvornice, nekaže se u novinah: dakle će valjda doteći, ako se pismo s novci upravi samo na tvornicu željezne robe u Zakopanom (u Galiciji, u Sandečkom okružju). — Ako tko nabavi takvo kosilo, molimo ga liepo, da štioce naše obaviesti o tom novom čudilu.

Politehnika.

Nije tome davno, kako su se politehničke nauke razvile u punom svom cvietu; ali odmah, kako izidjoše na vidjelo, zahvatiše sebi i stalna koriena. Kud se god danas obazremo, svuda ćemo opaziti plod njihov, svuda ćemo se uvjeriti o velikom njihovom napredku, kome se moramo diviti, kad znamo, da su se one tek u naše doba počele ozbiljno razvijati. Toliki gvozdeni putevi, koji nam opasaše zemlju, vatrenjače, vještine od svake vrste, znatna trgovina sa cielim svietom, razviše se malo po malo sa razvitkom politehničkih naukah. I ljudi uznavši korist njihovu, potrudiše se, da im dadu što stalniji temelj. Da i nepominjemo Englezke, Belgije, Francuzke, gdje se politehnika njeguje gotovo mimo sve nauke, u našoj samo carevini podiže se do danas šest politehnikah; pa što je najjasniji dokaz napredku njihovom, nijedna nauka neima toliko slušalacah, koliko nauke politehničke. Ali kad bliže posmotrimo taj veliki broj slušalacah, naći ćemo medju njimi sve narode iz naše države, naći ćemo mnogo Njemacah, mnogo Magjarah, dosta Čivutah, pa i braće Poljakah i Čehah, ali ćemo najmanje naći Hrvatah i Srbah; jedva da na pedesetoricu jedan dolazi! Ovdje moramo stati, pa se zapitati: šta je uzrok toj malini? da-li našinci neimaju volje? neimaju dovoljno duševna dara, ili najposlje neznaju za korist tih naukah, koje se danas tako jako utvrdiše, i koje narodi sve brižljivije uče? — Mislimo, da ćemo na ova pitanja podpuno odgovoriti, ako rečemo, da nam narod još nezna za ove nauke onako, kako bi valjalo da zna; njemu one nisu s bliza poznate, no su mu još nove i strane. Pa zato ćemo se potruditi, da ovdje koliko razumljivije kažemo, što je nužno znati o njih u obće svakome, i napose onome, koji bi ih htio učiti.

Politehnika je zavod, gdje se upoznaju putevi, kojimi će narod najprije i najudesnije doći do bogatstva i materijalne sreće. Da možemo kazati za kakav narod, da je materijalno sretan, valja da su mu sve njegove potrebe namirene, i ta je sreća savršenija, što su potrebe na bolji i za život ugodniji način namirene. Ali prije svega moramo znati put, kojim ćemo doći do te podpune sreće. Tako na priliku ratar naš trudno ore plugom zemlju, da si zaradi, što mu je za život najpreče; pa mu tu nije dovoljna samo njegova snaga, no mora imati i pomagačah i po četiri i šest volovah. Ako mu mi znamo kazati način, kako će sebi zaraditi to isto, ali sa mnogo manje truda i vremena, i bez uzaimljene tudje snage, nije li on onda svojoj materijalnoj sreći mnogo bliži? Što je ovdje u snazi i vremenu uštedio, upotrebit će koristno u drugom poslu, te će tako i sebi i svojim više i lakše moći zaraditi. — Da mu znamo taj način kazati, valja nam učiti tehničke nauke.

Umjetnosti i vještine od svake ruke, koje takodjer podižu napredak i materijalnu sreću narodnu, naći će sebi vjernu i jedinu pouzdanu pomoćnicu u tehničkih naukah. Samo s njimi bivat će vještine sve savršenije, te će ono, čega se prihvate, biti i liepo, i dobro, i ugodno; a to je najplodniji dar trudu, koji oko njih učinismo. Uzmimo n. pr. graditeljstvo. Bez njega niti bismo imali takvih temeljnih, liepih za življenje ugodnih kućah, kakvih danas imamo, niti bismo ih mogli ozidati sa tako malo troška i truda, kako ih danas zidamo.

Pa tko nezna, šta je zemlji trgovina, za koju kažu, da je državi duša i izvor svaku napredku njezinu? Ali je pitanje, da-li bi trgovina mogla napredovati i kako valja razviti se, da neima drumovah, mostovah, da su nam vode zapuštene, pa da brodovi nemogu po njih broditi? Pa koliko bješe u nazadku, prema današnjoj trgovini, trgovina staroga vremena, kad nebijaše željeznicah, vatrenjačah, itd.? — Dakle i veliki napredak današnje trgovine, čista je posljedica politehničkih naukah.

Po svemu ovome vidimo znatnu korist ovih naukah; a koliko jasnije znamo stanje našega naroda i vrieme, u kome živimo, još više moramo priznati, da je veća i znatnija. Mi mislimo, da se učenjem ovih naukah narod naš može najprije oprostiti siromaštva, i tako udariti temelj napredovanju svome u svakom pogledu. Snaga je narodu u gradjanstvu, a njemu su najbliže realne nauke; od njih i može samo imati u životu prave koristi. Nemožemo do vieka ostati ratari i pastiri; a u politici tražiti sebi lieka, nebismo rekli da je uviek savjetno ni po vremenu, ni po oskudnom stanju narodnom. Mi neimamo bogatirah, a bez njih se nemože napredovati ni u kojoj vrsti duševnih naukah. U naukah duševnih lako ćemo sebi steći izvrstnih ustalacah, kad ih samo oprostimo brige za najmanje potrebe u životu; kad uzmožemo što nalik onome učiniti, što u susjednom jednom narodu, poslavši gospodja jedna čašu žutih dukatah za jednu jedinu pjesmu! Dakle nam treba prvo dobrog materijalnog stanja, a za njim će od sebe doći i napredak svemu drugomu.

(Ostatak u budućem broju.)

Limitacia.

Valjana od 1. Veljače 1860
za sliedeće vrste hrane u području glavnog grada Zagreba.

	Funt	Lot	U austr. vriednoti nové.
Govedina	1	—	17
Na jedan funt govedine nepripada nikakova privaga; pri prodaji pako od više nego jednog funta mogu se 2 lota privage na svaki funt dati, za koju se upotrebit mora srce, slezena, jetra, bubrezi i lice od glave.			
Drobarska roba, kamo gubac, noge od pol koljena doli, fileke i pluća spadaju.	1		5
1 žemlja iz finog brašna „*Auszugmehl*" .	—	2 ¼	1
1 žemlja iz finog brašna „*Auszugmehl*" .	—	4 ½	2
1 hljeb bielog kruha iz žemljičkog tiesta .	—	7	2
1 hljeb polubielog pekarskog kruha .	—	9	2

Za plaćanje gori limitiranih cienah mogu se upotrebljivati i moraju se po svakome primati, takodjer jošte okolujući novci kovani, po vriednosti konvencionalnoj polag ustanovah §. 12. c. k. patenta od 27. Travnja 1853, i to:

1 bakreni krajcar za 1 ½ novih krajcarah;
1 srebrna šestica za 10 „ „
1 cvanciga starijega kova za 34 nove krajcare;
1 cvanciga novijega kova za 35 novih krajcarah.

Svaki prekršaj ove limitacie, budi u mjeri, cieni ili kakovoći, posljednje i pri nelimitiranom razkošnom pecivu, podpada, izim ustanovah kaznenog zakonika, ustanovljenoj novčanoj globi.

Magistrat c. k. glavnog gradu Zagreba dne 30. Sieč. 1860.

Obrana.

Nisam viknuo govoriti u novinah o samom sebi i hvaliti svoja djela; nu kad zloba i laž navali na čovjeka, da ga osramoti pred svietom, onda zahtieva poštenje, da pred nje izadjemo i otrovne njihove striele od sebe odbijemo. Ta je bieda i mene snašla.

Da prokrčim znanostim stazu u hrvatsku književnost, napisao sam uputu u poznavanje domaćega bilja, namienjenu osobito našoj mladeži, koja sada sve znanosti tudjim jezikom uči, nebih-li ju navratio iz tudjine na domaće poljane. Da to postignem, nisam požalio ni truda, ni vremena, ni troška. To će priznati i glavni neprijatelj, kad razgleda knjigu. Družtvo Matice hrvatske izdalo je nedavno ovo moje djelo o svom trošku na svjetlo.

Nije mi nikada na um palo misliti, da je ista savršeno, što pišem, a kamo-li da neima mane u ovoj prvoj hrvatskoj botanici. Ja bih i sam najvolio, da ju tko izpravi i dotjera; jer mi nije stalo za slavicom nego za napredkom. Zato bi mi kritika samo dobro došla. — Naravna je stvar, da se hrvatska knjiga temeljito može razsuditi samo u hrvatskom jeziku.

Ovih danah doznadoh, da se njetko, koji si je ubio u glavu, da ima kod nas privilegiju na botaniku, vrlo ljuti, što sam ja bez njegova znanja i dopuštenja drznuo pisati biljarstvo. Al neusudjujuć se izkaliti si srce u kojem našem listu, da je poslao oštru kritiku moga Biljarstva u njemačke političke novine „*Wanderer*,“ kojemu piše članke pod znamenjem √. Ovako se je po Zagrebu govorkalo. Ja sam izprva mislio, da je to kleveta: jer takvo postupanje nebi dolikovalo književniku u obće, a kamo-li hrvatskomu rodoljubu. Al eto „*Wanderera*“ od 27. Siečnja i u njem dopis od g. √, a u dopisu tobožnja kritika moga Biljarstva. — Ja sam posvetio svoje pero samo hrvatskoj književnosti, i nije mi stalo do tašte slave biti još i dopisnik njemačkih novinah. Osim toga držim se poslovice narodne „tudjemu se pohvali, a svomu se potuži.“ Dielit ću dakle mejdan na našem polju.

G. √ kaže u Wandereru od rieči do rieči:

„*Matica ilirska izdala je Bilorslovje od Šuleka.*“

Već je ovo puka izmišljotina: nit sam ja ikad napisao Biloslovje, nit ga je Matica izdala; nego prije tri godine izišao je u Novom Sadu početak Biljoslovja od K. Veselića. Dakle g. √ očevidno ni čitao nije knjige, o kojoj je „Wandereru“ pisao. To potvrdjuju još i druge okolnosti, koje ću niže navesti.

Izza toga dolazi pohvala „*Vriedni i marljivi Šulek.*“ To će reći: „zdravo Rabbi!“ kao što pozdravi Juda našega Spasa, prije nego ga izdade. Jer odmah se dodaje „*žaliboše vremena i truda, što ga Š. potrati na ovo svoje djelo.*“ Ovo neka uzmu na um naši književnici i neka se požure g. √-u, da ih naputi, kako da svoj trud i vrieme upotrebe, inače doć će i oni u „*Wanderer.*“

„*Šulekovo djelo je sasvim nevaljano, i Matica bi bila dobro učinila, da je dala vještakom razsuditi njegov rukopis, prije nego je odlučila izdati, čega nerazumie.*“ Ovako nastavlja rešetar, i u tom grmu zec leži. Njemu je dakle Matica imala dati na razsudu moj rukopis, pak bi sve bilo dobro; ovo nevaljano djelo bilo bi postalo na jedanput izvrstno, da je steklo njegov blagoslov. Ma, vjere mi, nisam ja kriv, što nikomu od Matice nije ni u snu na um palo, držati g. √ u čemgodier za kakov autoritet, a kamo-li za botaničkoga sudca. Matica pomisli, u zao čas po me, da će to biti dosta, što je glavna strana moga djela već prije bila od visokoga popečiteljstva naukah i bogoštovja razsudjena, i što njeki član Matičina odbora (koji se bavi botanikom kriomce, budući neima patenta od g. √), što i ovaj član rukopis moj odobri. Svakako je i to izmišljotina, da rukopisa moga nitko nije censurovao.

„*Možda bi čovjek mogao samo nazivlje (terminologiju) ove knjige odobriti.*“ Na čast Vam ova tobožnja pohvala gospodine √, ona je u Vaših ustijuh za mene pogrda; jer nedavno reče njeki učitelj, da bi svomu djaku dao drugi razred, kad bi onako napisao svoju zadaću, kao što piše g. √ svoje knjige. Pak zar ste zaboravili, moj gospodine, kako se Vi sami podrugivaste prije dvie tri godine, kad je kod nas bila niemština „in floribus,“ što njeki sanjari zahtievahu, da se pišu i botaničke knjige u hrvatskom jeziku? Što Vam je onda bilo ludo, to sada hoćete da baš i pohvalite, pokle je vjetar od druguda dunuo?

„*Osim nazivlja ostalo je baš sve ispod kritike*“ (A ja dodajem) „√-re,“ pak sam onda zadovoljan; jer nedaj mi Bog, da me hvale onakvi sudci, kao što je g. √. Nikad se nisam tudjim perjem kitio, a nisam ni u mom Biljarstvu. Dokaz je tomu prvo poglavje ove moje knjige (II. diel), gdjeno sam izbrojio potanko sve, što sam odkud izvadio; jer nije mi stalo za tim, da što novog izhitrim, nego da iznesem pred hrvatski narod, što su inostrani učeni ljudi izumili. U tom poslu sam se držao sve samo biljarah, koji su izašli na glas. G. √ je dakle odsudio, da su glupaci svi oni slavni ljudi, kojih sam se kod spisivanja moga djela držao, a on sam da je mudar; al ja tomu opet nisam kriv, što ostali sviet misli baš protivno.

„*Opisani u ovoj knjizi način, kako treba sušiti bilje i skupljati biljnike (herbare) nije praktičan.*“

Ima tomu trideset godinah, što se bavim botanikom, koliko mi dopuštaju drugi poslovi; samo što se tim nikada nisam hvalisao. Za sve ovo vrieme uvjerio sam se o praktičnosti opisanoga načina, i praktičnost ovu potvrdjuje i novo njemačko djelo „*Anleitung zum Botanisiren v. E. Schmidlin.*“ — Može biti, da ima jošte bolji način, za koji ja neznam, jer nisam bome sveznajući: al da je opisano od mene postupanje nepraktično, to nije istina.

„*Za tim nas časti Linné-ovom sistemom, koja neodgovara sadašnjemu napredku biljarstva.*“

G. √ je nješto načuo, al nije dočuo. Čuo je za mane Linné-ova sustava, koje sam ja i sam u svojoj knjizi (na str. 25.) izbrojio. (Evo nova dokaza, da moj rešetar ni čitao nije knjige, o kojoj mudruje!) Nu Linné-ov sustav ima i preimućtvah. Glavna mu je prednost, što dieli sve bilje samo na 24 reda, a u naravnom sustavu Endlichera ima ih 60; što Linné razlikuje bilje po očitih biljegah, koje početnik lasno nalazi, a naravni sustav iztražuje biljege tajne i skrivene, kojih početnik nemože lasno naći. Zato sam u knjizi svojoj i sam kazao: „Linnéov sustav valja za početnika, jer olakoćuje razaznavanje bilja; a naravni sustav dolikuje znanstveniku i znanosti, jer ova potrebuje točnost i temeljitost. Najsgodnije je dakle biljarski ključ (namienjen početniku) sastaviti po Linnéovoj sistemi, a sam opis bilja (namienjen znanstveniku) razrediti po naravnom sustavu.“ Jer kod početnika netreba gledati samo na sistematiku nego i na metodiku. Ovako su uradili slavni biljari našega vieka, kojim ja nisam vriedan razriešiti obuće; ovako je uradio Endlicher (u svojoj Flora Posoniensis), Reichenbach, Koch (u svom Taschenbuchu), Kittel; zatim Leunis, Reinsch, Schmidlin itd. Ako g. √ meni nevjeruje, neka pita svoga učitelja, on će mu to potvrditi. — Pak što sam se i ja poveo za ovimi veleumnici, što sam se u I. dielu držao naravnoga sustava, a u II. diel sam stavio biljarski ključ po Linnéovu sustavu, to g. √ osudjuje, Na čast mu njegov sud!

„*U drugoj knjizi svoga djela drži se Šulek naravnoga sustava, al ga u teoretičkoj strani nigdje nije razložio.*“

Kako je g. √ kritiku svoju začeo, tako ju je i dočeo: na 87 strani (I. diela) moga Biljarstva razložen je po tanko naravni sustav bilinstva. G. √ zbilja nije čitao knjige, koju hoće da kritizuje.

Što je dakle g. √ o mojoj knjizi napisao, to nije kritika nego puka kleveta; on me nije poučio, kako da djelo izpravim (na čem bih mu se od sve duše zahvalio), nego mene je ocrnio, a občinstvo prevario. Pošten čovjek, kad što reče, pa kasnije dozna, da to nije istina, on će to opozvati i poreći. Da vidimo, hoće-li ovako uraditi i g. √. Kad bih mu se želio osvetiti, i ja bih uzeo na rešeto njegova djela; nebi mi za to trebalo ni laži, ni zlobe, a bome ni mnoge učenosti, pak mu od njih opet nebi ostala ni ciela dlaka.

Al ja neću da napadam, nego se samo branim; pak ni toga nebih činio, da nije g. √ nastojao na ruglo staviti naše jedino književno družtvo, Maticu, i to pred tudjim svietom, koji će jedva uvrebati sgodu, da nam dokaže potrebu svoga tutorstva. Tko ovako radi, taj može sve drugo biti samo ne hrvatski rodoljub, ma kako to afektirao i napried se turao, da ga obasja buduće sunce, kad sadašnje za njega nemari. A ja završujem obranu svoju riečmi našega spasitelja (Mat. VII, 15): „Čuvajte se pomnjivo od lažnih prorokah, koji k vam dolaze u odielu ovčijem, a unutra su grabljivi vuci!“

B. Š.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

Broj 6. U ZAGREBU 9. VELJAČE 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Jedan dan kod englezkoga gospodara.

„Dobro jutro! Kako ste spavali? Hora je!“ zaviče gromkim glasom gospodin James Grunham, vrstni englezki gospodar iliti *farmer*, kojega bjeh posjetio, da razgledam njegovo gospodarstvo. Ovaj pozdrav probudi me iz sladkih sanjarijah. Ja skočim umah s mekane postelje, operem se brže bolje u krasnoj čvrstoj umivaonici, da je možebiti neima ljepše ni sama englezka kraljica, i za časak sidjem dolje u posjednicu, gdje su se već kućani grijali kod bukteće u kominu vatre, akoprem jošte ni svitalo nije, jer to bijaše mjeseca Veljače prošle godine.

Na polju je već odavna stenjao i pućkao parostroj s mlatilom, dovežen sinoć, da danas mlati, zato je bio već od davna naložen, da uzmogne umah raditi, čim zora svane.

Radini domaćin već je hodio po dvorištu i čuo sam ga, kako je zapovjedio: „Ivane, u 8 satih upregni ridju u dvokolice!“

Ja sam izišao takodjer na polje. Upravo je svitalo, a kod žitnoga stoga je već sve radilo. S parostroja bijahu skinuli pokrov, sa stoga uklonili kaptar ili kapu i pometali dolje snoplje. Svak stade na svoje mjesto i mlatilo poče raditi.

Najmučniji je posao *feedingman*-a (čitaj: *fidingmen)*, to će reći zalagača, koji gladno mlatilo zalaže snopljem. Sve jednako grabi snop za snopom, a da nepovriedi ruke, obukao je na nju rukavicu. Svaki snop raztresa, i klasje spušta u zjalo od mlatila, koje ovako u jedan dan omlati 200—250 vaganah pšenice, 250—300 vag. ječma, 250—300 vag. zobi. 10—12 težakah dosta je za sav posao, za dvorbu parostroja, za uklanjanje slame, šuljka i čista zrna, koje u 3 do 4 fele (prema jaklini ili jedrini zrnja) posve čisto od pljeve, glote i praha, iz mlatila u vreće kao teče.

Mlatilo je bilo pogodjeno za ovaj dan za 15 forintih. Drugi vlastnici ovakvih mlatilah nemlate za novac nego za 24. vagan: za to daju i svoje ljude i ugljevje, i opet im se posao naplaća, jer eto mogu svaki dan do 5 vaganah čiste pšenice zaslužiti.

Težaci su imali na sebi tjesne haljke i crne ili sive nogavice od tako zvane englezke kože. Uvjerio sam se, da je ova nošnja vrlo jevtina, čvrsta i shodna.

U to bijaše ogranulo sunce i obasjalo okolicu od naravi jednoličnu i barovitu, na kojoj je samo čovječja radnja i pamet pretvorila cretove i sitišta na zelena žitna polja i djetelišta. Na sve strane puše se dimnjaci od paljalah *(Wasserschöpfmühle)* to jest makinah, koje neprestano vodu ozdol paljaju (crpe) i dižu, te može odanle odtjecati. Bez ovih paljalah nebi ljudi ni živiti ovdje mogli, jer bi se za kratko opet sve izvrglo u baru i criet.

Razgledavši potanko mlatilo, otidjosmo u dvorište, gdje su volovi hranjenici (pitanci) od glasovitoga jorkširskoga plemena komodno žvakali svoju izsiecanu repu i burak izmiešan sječkom. Svaki je dobio ove hrane toliko, koliko mu se je htjelo jesti. Osim toga dobiva svaka glava dnevice tri puta po tri funte lanenoga tropa. U Englezkoj je zima vrlo blaga, radi blizkoga mora, s kojega uviek toplik duva. Zato gospodarom netreba toplih stajah, već goveda stoje u obzidanom toru, koji uza zid ima kao triem ili strehu, a u podstrešju stoji marva i dobro napreduje buduć uviek na čistu zraku.

„Najbolji moji volovi već su prodani“ reče mi g. Grunham, „20 glavah sam razpačao po 450 for. svaku glavu. Ovo je dakle sve, što vidite, samo obirak i otrebina.“ Ma i ovi volovi bili su tako krasni, da bi se njimi svaki naš gospodar ponosio. Sad smo došli u ždrebinjak. Ždrebad ova bila je na cielom tielu rutava, okošta i sdepasta; al od nje postaju jaki, tvrdi i durašni vozni konji, od kojih jedan toliko radi, koliko četiri naša. I vozni konji hrane se burakom *(Runkelrübe)* i najboljim sienom od ljuljice i dunjice, što im dobro prija; jer obično drugo nerade nego samo voze gnoj, žito i sieno. Kao sva marva, tako su i konji noći u toru.

Obišav sav majur, povratismo se u sobu, gdje nas dočeka krepki englezki zajutrak, naime čaj, prženice (pržene križke biela kruha) i hladna pečenka, što nam je izza ove šetnje na hladnu zraku, i u krasnu družtvu ljubazne domaćice i čete vesele djece, vrlo dobro u tek išlo.

Kad odbije 8 satih, ustanemo od stola i otidjemo na polje, gdje je Ivan već čekao s upregnutim konjem. „Izvolite!“ pozove me g. Grunham. Popnemo se na kola i odkasamo s jednim konjem pokraj mlatila u polje, da

vidim oranice moga domaćina. Kud smo prolazili, svagdje je bila pšenica u red sijana.

U ovih okolicah nit se više nesije pšenica omaške nego sve u redove, kao kod nas salata, i to pomoću osobita sijala. Svaki red ozimice razdaleko je od drugoga reda za 6, 7, 8, dapače i za 9 palacah, jarica za 5—6 palacah, bob za 12—18 palacah. Jer valja znati, da se u Englezkoj vrlo mnogo sadi boba i pasulja, ne samo za ljude, nego i za živinu, po imenu za konje, koji užrvnan bob i pasulj vrlo rado jedu, i ova hrana daje sbilja najviše snage.

Ova polja, na kojih sada pšenica tako veselo raste, bijahu odprije sve sam criet, te se je morala iz dubljine ilovača vaditi i po mekoti razastirati, da može ondje pšenica rasti.

U Englezkoj neima tropoljstva ni ugara (prieloga), nego se na svakom polju, i to kod g. Grunhama ovim redom, sije i sadi neprestance:

Prve godine pšenica;
Druge „ burak, repa ili kupus;
Trcće „ jedan put ječam ili zob; drugi put pšenica;
Četvrte „ ljuljica *(italienisches Raigras)* i dunjica *(Medicago lupulina)*;

Tim se dovršuje obhodja. Pete godine se opet sije pšenica itd.

Kad se sije pšenica izza repe, nesije se u oranje, nego u repište ili kupusište, očišćeno od korova i drača, kog englezki gospodar nipošto netrpi na svom polju. Kasnije se ova pšenica jošte povalja, i englezki gospodari misle da nemogu dosta uvaljati polje, buduć im je mekota vrlo laka, ponajviše sam piesak ili treset *(Moorboden)*.

Našincu, šećućemu se po englezkom polju, najviše udaraju u oči žitni usjevi, jer buduć svaki vlat u redu, čini se čovjeku, da se po vrtu (bašči) šeće. Posao, kog ima gospodar kod ovakvoga sijanja u redove, naplaća mu se već sjemenom, što ga prištedi; zatim se može ovakov usjev i motikom okapati, pak to djeluje isto tako na pšenicu kao što i na kukuruz, koji niti neće da rodi kod nas, ako ga neokopaš. Jošte se može redjan usjev lasno plieviti, a sunce i zrak dopiru mu sve do koriena. S toga donosi ovako redjano pšenično polje i više i jaklenije pšenice nego što onda, kad se omaške sije. (A kod nas nisu jošte ni vinogradi u redove posadjeni).

Uz ovakov razgovor stigli smo na tako zvane pustare *(Haide)*. „Imate-li jošte mnogo pustare?“ zapitam moga domaćina. „To se dan danas samo zove tako“ odgovori ovaj, smiešuć se, pak nastavi: „Gledajte onaj toranj na brežuljku, on je bio odprije majak *(Leuchtthurm)*, u kojem je noći gorila velika svjetiljka, da putnici nezalutaju s puta. Jer prije 50 godinah bijaše sva ova okolica, dokle možete dogledati, jedna pjeskovita pustara, a ljudem traga ni glasa. Sada je sve drugčije; gdje su prije samo komari, pčele i kunci živarili, sada evo najboljih cestah, liepih kućah, a polje sve puno pšenice, repe i dunjice.“ „Pa kako se je izvela ova promjena?“ zapitam opet ja. „Za repu smo kupovali umjetni gnoj; a nismo repe prodavali, nego goveda njom hranili, da dobijemo od nje opet valjana gnoja za ostalo polje, pak smo jošte prikupili tropa od lanena sjemena, da budu volovi deblji, a njihov gnoj mastniji; osim toga svake četvrte godine sijemo krmu, a pokle ju prvu godinu dva tri puta pokosimo, zaoremo ju i tim pognojimo i pripravimo zemlju za pšenicu, koju u redove sijemo, da nosi više zrna nego slame. Napokon sadimo jošt i druge okopavine, jer se i njimi popravlja zemlja, ako je samo pognojena.“

Sad smo došli na imanje moga domaćina; jer ono drugo gospodarstvo na crietu drži samo iz arende. Tlo je ondje pjeskovito, al je već prilično upitomljeno i uteženo. Naravnih sjenokošah neima, jer neima vode, nego krme ima opet dosta, jer ju sije izobila. U sredini gospodarstva stoje jednostavne al dobre sgrade. Torovi bijahu puni volovah, koji se goje i onda prodaju. Ovce su bile na polju u torovih i hranili se repom, pak su jošte dobivale u ime prismoka $^1/_4$ funte lanenoga tropa. Konji su vozili gnoj na sjenokoše; jer samo se ove zimi gnoje govedjim gjubretom za gori razloženu četrljetnu obhodju *(Umlauf)*, a repa se gnoji (kao što već rekosmo) umjetnim gnojem (kog u Englezkoj nebrojene fabrike prave od kostih, mesarskih i kožarskih ostanakah, od čovječje nečisti itd.) Ječam se sije u torinu t. j. na polje, koje su ovce ondje pasuć pognojile. Pak ovako rade, s malimi promjenami, gospodari po svoj Englezkoj, a gospodari ondašnji su bome imućni ljudi.

„Moji zemljaci bi se prepali, kad bi čuli, da Vi samo jedanput orete za pšenicu, pak Vam opet obilatije radja nego nam“ rekoh ja momu novomu prijatelju. „To je samo time moguće — prihvati on — što mi mnogo držimo do čistoće našega polja. Na naših sjenokošah netrpimo druge trave nego što smo posijali, a pogledajte našu pšenicu ili repu, kako je čista od korova (drača), jer netrpimo ni da niče, a kamo-li da se razvrieži i razkroti gušeć usjeve.“

Oko poldana povratismo se kući. Pred objedom izmoli najstarije diete molitvu u glas, onda sjednemo za stol. Donešeno bi medju ostalim govedje pečenje i englezko omilje *plumpuding* (kao grudva od tiesta) — što smo izjeli u meden kus, a završili objed čašicom plemenite trešnjevice. (Vino je u Englezkoj strašno skupo, zato se pije samo čaj i pivo). Diete izmoli opet molitvu i mi otidjemo k mlatilu, da vidimo, kako napreduje posao, pak onda obidjemo po drugi put štale.

Najljepši dokaz reda i točnosti bijaše malen nu vrlo liepo uredjen cvjetnjak, ukrašen vazda zelenim biljem, po imenu je bio zid sav obrastao zelenim bršljanom, da je čovjek gotovo zaboravio na zimu.

Brzo nadodje večer; sva obitelj sjede oko komina, u kojem je veselo buktila vatra, te čovjek uz ugodne razgovore zaboravi ondje dnevne brige i tegobe. Oko 6 satih donieli su čaj i prženice (koje se kadšto u maslu peku).

Oko 9 satih unidje služkinja u sobu i reče gospodaru „družina je došla." Djeca su već spavala, a svi ostali odrasli ljudi zajedno s družinom sakupiše se u objedovnici. Na stolu ležaše knjiga. S jedne strane zasjedoše članovi familije, a s druge družina. Domaćin uze pobožnu knjigu i pročita iz nje kratko poglavje o kakvom vjerskom ili moralnom predmetu, što svi pomnjivo slušahu. Onda izmoli otče naš, i večernja pobožnost se svrši. Družina otidje u svoje sobe, a članovi obitelji u spavaonice. Samo kadšto založe jošte jabuku ili drugoga voća. Onda leže svatko spavati, da sutra dan okriepljen ustane i ovu radnju opet započne.

I ja sam legao u mekane dušeke i sladko sanjao o pustari, majaku, pšenici, repi, koštanom gnoju, o komarih, redjanih usjevih, gojnih volovih i debelih ovcah, pak sam vidio u snu, kako su se naši cretovi, vresišta, papratišta i pustare pretvorile na onakve zelene poljane, kao što ih imade g. Grunham. U to ime Bog pomozi!

Ovako piše na glasu gospodar H. Kirchhoff, koji je lani putovao po Englezkoj, da prouči ondašnji način gospodarenja.

Politehnika.

(Ostatak).

Toliko o politehnici u obće. Prije nego rečemo o njoj što napose sa školskog gledišta, kazat ćemo, šta valja znati, prije nego se u njoj počne učiti, pa ćemo vidjeti, kako nam narod u tom pogledu stoji, i da-li može svoje sinove spremiti kako valja na taj posao.

Prije nego koji može stupiti u politehniku, valja da je svršio realne škole ili gimnaziju. Šta su realne škole? Na to će se pitanje najbolje odgovoriti, ako pobrojimo, šta se u njih uči, a to je: nauka o vjeri, liepo čitanje, njemačka gramatika i slog, elementarna matematika, zemljopis, povjestnica, prirodopis (prirodna historija), crtanje (risanje), liepo pisanje, francuzki i talijanski jezik. Sve su te nauke spremanje, tvrd temelj za slušanje viših naukah u politehnici, a i za sebe su već cielo, jer su dovoljne da čovjek bude dobar i naučen gradjanin, ako ih zna. Naš narod neima narodne realne škole, ako bi i bila velika potreba da ih ima. Potreba se ta jasno vidi otuda, što svi napredni narodi kako koji dan sve življe oko toga nastoje, da ih što više i savršenije podignu.

Matematika i crtanje jesu elementi politehničkih naukah. Niti može politehnike biti bez njih, niti koje od njih može bez drugoga u politehnici ostati. To su dva znatna predmeta, matematika i crtanje, kojima se gimnazije razlikuju od realnih školah. Ako je u tih predmetih udaren dovoljno jak temelj, onda slobodno možemo slati svoje sinove u tehniku i od njih očekivati vrsne ustaoce u narodnom napredku. Medjutim onim ocem, koji opažaju u svojih sinovih volje k politehničkim naukam, a u stanju su ih na strani duže izdržavati, savjetujemo i toplo preporučujemo, da ih šalju u realne škole, a ne u gimnaziju, jer ondje samo će pocrpiti pravo znanje i duh za politehniku, tako će se samo spremiti kako valja za nauke, kojim se oddaju. Ima prilikah, gdje gimnaziste svoje najbolje suvremenike iz realnih školah i preteku, ali i to je istina, da ih to bar u početku vrlo velika truda stane. — Učenje realnih školah traje šest godinah, a primaju se oni, koji su dobro svršili normalne škole.

U našoj carevjni ima šest politehnikah: u Beču, Pragu, Budimu, Gracu, Brnu i Lavovu. Od svijuh njih, po vriednosti svojoj, prva je bečka. Ona je uredjena kako i najznatnije politehnike evropske, n. pr. parižka, karlsruska (u Badenskoj) itd. i za nju se može kazati, da je univerzitet politehničkih naukah. Politehnika ima dva razdjela: 1. tehnički, 2. trgovački. U tehničkom razdjelu, koji traje pet godinah, uče se nauke matematičke i fizičke, i način, kako ih valja u životu upotrebiti. Evo tih naukah:

u I. godini: a) Elementarna matematika. U nju idu algebra, počinjući od ravnosti drugoga reda, ciela trigonometrija i osnovi analitičke geometrije. — b) Crtanje slobodnom rukom, a docnije sepijom i bojami. — c) Fizika u cielom prostranstvu. U njoj su matematički dokazi i način, kako je valja upotrebiti u raznih vještinah. (Fizika se može slušati i u drugoj godini);

u II. godini: a) Viša matematika; počinje se naukom o funkcijah i ravnostih višega reda, poslje dolaze diferenciali i integrali i kako ih valja upotrebiti u geometriji. — b) Deskriptivna geometrija;

u III. godini: a) Mehanika i nauka o makinah. b) Praktična geometrija;

u IV. godini: Nauka o gradjevini na suhu; uz nju ide još liepo graditeljstvo;

u V. godini: Nauka o gradjevini na vodi i poslje gradjenje drumovah.

Ovdje su izbrojeni predmeti, kako se u kojoj godini obično slušaju, ali se po tom redu nemoraju uzeti. Još se i ovi predmeti mogu slušati u tehnici: Kemija obća; u nju ide kemija organička i neorganička. Kemička tehnologija; tehnologija; nauka o kućenju, mineralogija, botanika itd.

Drugi je diel u politehnici trgovački; u njem se ovi predmeti uče: a) Nauka o trgovini. b) Austrijsko trgovačko i mjenbeno pravo. c) Trgovački slog i nauka kako se pišu pisma, priznanice itd. sa trgovačkog gledišta. g) Trgovačko računanje, uz koje ide nauka o novcih i mjerah. d) Nauka, kako se vode trgovačke knjige. e) Nauka o robi; i f) trgovački zemljopis.

Jezici se ovi uče: turski, persijski, arapski, talijanski i francuzki jezik.

Eto tako su politehnike danas uredjene u našoj carevini, da li će i dalje tako ostati, nemože se pouzdano kazati; ali kao da se opazilo, da su zaostale u praktičnom pogledu izza najznatnijih, kakve su one u Francuzkoj, Švajcarskoj itd., i po tome sudeći, kao da će se i u nas prema vremenu drugčije urediti. Ako što bude, to se nadamo da će skoro biti. — (Срб. Дн.)

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. *(Utjeha sirotinji).* Crni oblaci bijahu se u početku ove godine nad nami povili; jer oda svuda stizahu glasi žalostniji od žalostnijega, da narodu nestaje kruha, i da će ga na skorom crna glad pritisnuti. No čim je veća nevolja, tim je bliža pomoć Božja i Božjih ljudih. S neizmjernom radosti javljamo, da je visoko c. k. namjestničtvo takve mjere učinilo, te nam se netreba plašiti one strahote. Već smo prije javili, da je ista visoka vlast dala posvuda iztraživati, gdje se treba bojati gladi. Gdjegod se je sada potreba pojavila, svagdje su imenovani osobiti odbori za ublaženje nevolje, sastavljeni iz urednikah, župnikah i pouzdanikah, te su ovi ponajprije popisati morali svu sirotinju, kojoj je nestalo kruha, i neima ga odkuda nabaviti. Odbori ovi moraju svakih 14 danah podnositi izvješća našoj zemaljskoj vlasti, i ova je već sada predala mnogo hiljadah forintih dotičnim županijskim oblastim, da prema potrebi, koje žitom, koje novcem podupiru stradajuće nevoljnike. Osim toga je dopušteno obćinam, da mogu u istu svrhu upotrebiti suviške svojih pieneznicah. Pak će se jošte po svoj zemlji skupljati prinesci, i prilika je, da nitko neće uzkratiti pomoći svojoj gladujućoj braći. Komu je prilično, može svoj prinesak, ma količak bio, uredničtvu Gospodarskoga lista poslati, i ovo će ga višnjemu mjestu predati.

Osim svega ovoga jošte se radi o znamenitijih naredbah, koje medjutim nisu jošte dozrele.

Gdje ovakva djela govore, ondje je svaka pohvalna rieč suvišna. Al opet nas zahvalno srce nuka, da izjavimo duboku svoju hvalu na ovoj krepkoj pomoći, koja će nam sdvajajuću braću od propasti sačuvati i utješiti. —*k.*

Iz Zagreba. (Königova sjemenarnica). Ovomu broju dodat je cjenovnik sjemenja, koje prodaje g. König. Sjemenarnica njegova stoprv lani ustrojena krepko napreduje, što je najviše koristno upravo našim gospodarom, koji ondje svoje sjemenje kupuju, jer pokle je staro sjemenje razpačano, netreba im se plašiti, da će biti ljetos počašćeni starim nevaljalim sjemenom. Glavom smo se uvjerili, da je g. K. uprav ovih danah dobio velik sanduk svakojakoga gospodarskoga sjemenja i to iz samog Erfurta, gdjeno ima najglasovitijih sjemenarah. Budući da on ovo sjemenje ponajviše jošte jevtinije prodaje nego bečki i peštanski sjemenari, to neznamo što da jošte više kažemo za njegovu preporuku. Tužio nam se je njeki gospodar, da mu nije niklo sjeme, što ga je kupio kod g. Königa; al tomu ovaj zaista nije kriv, već je i njega koji vrtlar prevario. Nasuprot nam se mnogi gospodari upravo zahvalili, što smo ih bili naputili na sjemenarnicu g. Königa.

— Poglavarstvo grada Zagreba zabranjuje u posebnoj obznani svaki lov od 1. Veljače do 1. Srpnja, osim zvjeradi i pticah grabilicah. Naročito se zabranjuje vadit ptiće. Jošte se opominju Zagrebčani, da ptice-pjevice uviek treba ostaviti na miru (a trebalo bi jošte dodati, da i druge ptice gospodarom koristne). Mi samo želimo, da se i gleda na izvršivanje ove naredbe i da se nedopusti prodavanje pjevicah na sred pijace.

Ovom prilikom moramo izpovjediti, da smo lani pogriešili, ukoriv zato ovdašnje sl. c. k. redarstvo, što se u Zagrebu na pijaci prodaju ptice-pjevice; jer smo imali radi toga ukoriti gradsko poglavarstvo, na koje ovaj posao spada, a c. k. redarstvo ne samo da u tom pogledu nije pokazalo nemarnosti, dapače je i samo opomenulo dotičnike, da paze na obdržavanje pomenute naredbe.

Samo jošte želimo, da i ostala poglavarstva naše domovine oglase ovakvu naredbu, da se i kod nas već jedared sjete gospodari svojih dobročinacah, pticah.

X *D.* U oči nove godine vidile su se dvie dûge u okolici slatinskoj (u Slavoniji) prama zapadu baš onaj čas, kad je sviet grnuo oko 10 satih k službi božjoj. Da čudna pojavljenja!

Nedaleko od Virovitice leži liepo mjestance Terezovac. Cesta, što u Terezovac vodi, odlikuje se okriljem krasnih jablanah, koji se s jedne i s druge strane vitko pod oblak penju. Ovo s velikim trudom prije više od 30 godinah zasadjeno stabalje sieku sada Cigani (koritari). Duša čovjeka zaboli, kad vidi, da se ono bez potrebe uništuje, što je tolika troška i njege stajalo; da se ono tamani, što tako liepo cestu i cielu okolicu riesi, i što svomu početniku na čast služi. Nebi-li smio reći, da to nevalja?*) Kao što je Gospodarski list nedavno potanko razložio, u drugih narodah nastoje upravo sada o tom, da se ceste drvećem nakite, a u nas se to malo, što ima, uništuje! — Čuo sam, da se ovi jablani prodaju pomenutim koritarom, stablo po dva groša! Nebi-li se koji pametni poglavar našao u Terezovcu, pa bi ljude podgovorio, da se slože, i odkupe te jablane, učinili bi sebi diku, i pokazali bi, da su ljudi od napredka. Tkogod hoće da posieče kakvo stablo, neka uzme na um, da će ono za koji čas pasti, al da je trebalo puno godinah, dok se je odgojilo, i da je puno truda stajalo. Jablani uz put, kad i nebi drugčije koristili, al zaista krase cestu i svu okolicu, ako na njoj neima poviše drugoga drveća. Samo se čudimo, da takva šta dopuštaju oblasti, imajuće vlast zapriečiti svako nepotrebno siečenje drveća.

Ciena mesu i kruhu

u Varaždinu i u ostaloj varaždinskoj županiji za mjesec Veljaču 1860. izdana.

	Novih krajc.	
	Varaždin	Varaždin. županiji
Jedna funta dobre govedine bez privage .	14	—
„ „ plućah, filekah i gubca . . .	5	—
„ „ dobre govedine u svih mjestih, gdje se kotarski ured ili magistrat nalazi, zatim u Novom-Marofu, Lepoglavi, Biškupcu i Legradu i Vinici	—	12
„ „ dobre govedine u ostalih mjestih	—	11
Na jedan funt govedine nepripada nikakva privaga, pri prodaji pako od više nego jednog funta mogu se 2 lota privage na svaki funt dati u svih mjestih grada Varaždina.		
Jedna žemlja iz finoga brašna *(Mundmehl)* od $2^3/_4$ lota	1	1
„ „ iz istog brašna od $5^1/_2$ lotih .	2	2
Jedan hljebac bieloga pekarskoga kruha od $8^1/_2$ lotih	2	2
„ „ polubielog pekarskog kruha od 10 lotih	2	2
„ „ bieloga tako zvanoga filjarskoga kruha od 10 lotih . .	2	2

U Varaždinu dne 30. Siečnja 1860.

*) Nemojte za Boga! Nam su se lani kriminalnom parnicom grozili, što smo to kazali. Srećom se ovakvoj ludoj pretnji zakoni naši smiju, te iznesosmo glavu. *Ured.*

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 7. **U ZAGREBU** **16. VELJAČE 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poljarstvo.

Kako su zemljišta gospodarah ponajviše kojekuda razštrkana, težko im je paziti, da im se kakva šteta nenanese; jer kad bi htio gospodar pogoditi posebne ljude, da mu čuvaju jedan oranice, drugi livade, treći vinograde, a četvrti šume — potrošio bi sav dohodak na ove čuvare, i nebi takodjer ništa imao. Voli dakle trpiti tatbine, da mu barem nješto ostane. Ova nesjegurnost u polju ne samo da je mnogim pobuda na kradju, nego je i velika zapreka gospodarstva. Potvrdit će mi zaista mnogi gospodari, da samo zato nesade voćakah, jer znadu, da bi im ih drugi obirao. Tako mi se nedavno potuži njeki gospodar, kad sam ga pitao, sije-li krmu, da nesije, jer bi mu ju opaki ljudi popasli, te bi imao samo trošak.

Bilo je doduše i do sada njekojih naredabah, smjerajućih na to, da se oštro kazni svaka šteta počinjena u polju. Ugarsko zakonotvorstvo bješe izdalo posebni zakon o poljarstvu; a zakon kazneni naredjuje, da se ima svaka poljska šteta od 5 forintih kazniti kao zločin. No zaludu oboje, kad se nije obdržavalo, ili kad nije bilo moguće zločincem u trag ući. To su ovi dobro znali, zato su bili sve drzovitiji, te su se mnogi najposlje upravo samo ovakvom kradjom hranili, i što je siromak gospodar s velikim troškom i trudom zavriedio, to su kojekakve dangube po bielom danu svojoj kući odnieli i razkošno potrošili. Naravna je stvar, da čovjek, koji je viknuo krasti u polju, neoklieva mnogo ni u kući, kad mu se poda prilika, prisvojiti, što nije njegovo. A budnć da je ovaj način življenja vrlo komodan, zato je mnogi samo za to zanj prionuo, jer je vidio, da je to kao dopušteno. S toga je obća nesjegurnost mah uzela i sbog toga se opet obća ćudorednost uzdrmala. Nije to bilo samo kod nas, kao što mnogi misle, nego bome i u drugih krunovinah: zato su sva gospodarska družtva od više godinah izza glasa molila visoku vladu, da tomu zlu doskoči; jer samo s njezinom pomoći može se sjegurnost povratiti u polje. Pojedini gospodari, kao što smo gori dokazali, nemogu izdržavati poljare i pudare, koji bi im čuvali polje i vinograde. Takva šta može samo prebogat vlastelin. Treba dakle da se občine povlaste, da drže poljare i pudare, koji će paziti na sve, što leži u občinskom kotaru ili hataru; a država opet treba da ove poljare stavi pod svoju zaštitu i podieli im vlast, da mogu svoju službu svojski obavljati, pa da odredi primierenu kazan (kaštigu) za svaku štetu učinjenu u polju.

Da se doskoči svemu tomu, izašla je 30. Siečnja o. g. ministarska naredba o zaštiti polja, kao što je več prije dvie godine izašla naredba o zaštiti šume. Naredba ova naredjuje postavljanje zakletih poljarah i ustanovljuje postupanje kod zločinah počinjenih u polju; al se neproteže na Dalmaciju, niti na vojničku krajinu. Naredba ova ima 31. §., koje ćemo ovdje razložiti.

Da se zaprieči i odkrije svaka šteta počinjena na poljskom imutku *(Feldgut)*, mogu se postaviti zakleti poljari ili pudari *(Feldhüter)*.

Poljski imutak, to će reći sve stvari, protežuće se na gospodarstvo, dokle stoje u polju. Ovamo idu oranice, sjenokoše (livade), vrtovi (bašče), vinogradi, voćke (sadovna drva), trnaci i svake vrsti sadovi; zatim klieti, štednji ili škednji, suše, sjenici ili sjenare, pčelinjaci, kulače (kolibice u polju), plotovi, živice, obale, medje, tarabe, stobori, vrljike, okrilja cestah (aleje), jezera, naplavila, gatovi, nasipi, vodojaže, ceste, staze, zdenci i vrela; napokon svake vrsti plod, dok je u polju, dakle usjevi, krma, sieno, stogovi i plastovi; još i ratila i drugo gospodarsko orudje ostavljeno u polju, gnoj, svake fele marva itd. Sve ove stvari se zato izbrajaju, da je svatko ostavi na miru i da znade, da se šteta na njih počinjena u polju više kaštiguje nego kad se ista šteta počini kod kuće. To je potrebito; čim je mučnije uhvatiti štetočinca, tim više treba da se kazni i tako od kvara zaplaši. Neka dakle svatko pamti, da se više kaštiguje kradja žita u polju nego u hambaru.

Na ovu štetu pazit će poljari, koji će biti ujedno i pudari. Njih će postaviti občina i morat će se zakleti, da će službu svoju sdušno obnašati. A bogatoj vlasteli, imajućoj barem 100 ralih pitome zemlje, prosto će biti takodjer postaviti ovakve poljare, koji će se morati takodjer zakleti pred kotarskim uredom, da će vjerno paziti na svoj kotar i oddati svakoga štetočinju. O tom će mu se dati pismo, u kojem će se opisati i njegov poljarski kotar. Ovo pismo mora kod sebe nositi, da se može

svakomu izkaziti o svojoj službi. Za poljare mogu se postaviti samo pošteni ljudi, koji su navršili 20. godinu. Tko je bio kaznjen, ili samo radi nedostatka dokazah oprošten od kaštige za kakov zločin, za kakvu silu na drugom počinjenu, za prestupak javne ćudorednosti ili pohlepe za dobitkom (kradje, prevare) — taj nemože biti poljar, kao ni onaj, koji je bio osudjen u tamnicu na 6 mjesecih ili više. Jošte nemogu biti poljari ljudi slabe pameti, pijanice, kartaši, bojdžije *(Raufbold)* i svadljivci; zatim oni, za koje se sumnja, da primaju mito, ili da kriomčare (kuntrabantiraju).

Od poljara se dakle potrebuje, da bude pošten čovjek; i to je posve u redu. Poljar ima veliku vlast: treba dakle da bude čovjek pouzdan i zaufan, za kojega se netreba bojati, da će svoju vlast zlo upotrebiti, da će zlotvore zatajiti, a tužiti nedužnoga, na kojega je kivan ili kojemu se želi osvetiti (fantiti).

Jer zakleti poljar uživa, u svojoj službi, sva prava poglavarstva, i smatra se kao javna straža (n. p. kao što su panduri). Kad poljar, pozvavši se na svoju službenu zakletvu, očituje kakov čin ili okolnosti, što ih je u svojoj službi zamietio — sud mu sasvim vjeruje, niti tu treba drugoga dokaza. Ako n. p. poljar poglavarstvu dojavi, da si pasao konje na susjedovoj sjenokoši, al da si pobjegao, pak te nije mogao uhvatiti — badava ćeš se odpirati, da to nisi ti bio; sud će vjerovati poljaru, a ne tebi.

Da pako svatko pozna poljara i da ga poštiva kao javnu stražu, nosit će poljari na ramenu štitac ili ploču (od žute mjedi ili druge kovine), a o bedru kratak nož. S ovim nožem nesmie nipošto udariti na drugoga, nego samo braniti sebe, kada tko na njega navali. — Ako poljar koji gori navedeni prestupak počini, ili se ondje izbrojenimi manami osramoti, gubi svoju službu.

Svatko je dužan posluhnuti poljara, kad mu što službeno zapovjedi; al je i poljarom strogo zabranjeno, činiti što nezakonito.

Kada poljar koga zateče u poljskom kvaru, može ga uhvatiti, ako ga nepoznaje, ili ako štetočinac neima stalnoga prebivališta, kao što n. p. skitalica. Drugoga nesmie poljar uhvatiti, van ako mu se protivi, ako ga opsuje, na njega navali, ili ako veliku štetu počini.

Ako štetnik, kojega poljar smie uhvatiti, pobjegne, može poljar za njim u potjeru ići, pa ga i u drugom kotaru uhvatiti.

Kad poljar koga zateče u kvaru, treba da mu oduzme ukradene stvari i orudje, kojim je štetu činio. On to može učiniti i onda, kad koga zateče na tudjoj zemlji s takvim orudjem, kojim se vade plodine, n. p. s motikom, kosom, te je sva prilika, da je takav čovjek namjeravao tudju muku odnieti. Onda mu može poljar takodjer oduzeti ovakvo orudje; nu sve, što komu otme, odmah mora predati glavaru, i ovaj onomu, kojemu je šteta počinjena, pak ako za njega nedozna, mjestnoj ubožnici. Isto tako treba da uhvaćenoga i dovedenoga štetočinju glavar umah predade dotičnomu sudcu.

Ako poljar zateče marvu na tudjoj zemlji, treba da ju zaplieni i otjera k obćinskomu glavaru, i ako je postavljen od vlastelina, svomu gospodaru, al i onda treba da o tom obaviesti i obćinskoga glavara.

Ako pako počini štetu (potricu) stoka, koju čuva obćinski pastir, netreba marve zaplieniti, nego samo potricu prijaviti.

Glavar treba da o plienitbi marve obaviesti i onoga, čija je stoka (potričara), i onoga, komu je počinjena šteta. Ovoga pošljednjega neka jošt opomene, da mu valja za osam danah tražiti naknadu štete, inače da će se marva predati njezinu gospodaru.

Kada onaj, kojemu je počinjena šteta, uztraži naknadu od potričara, glavaru treba nastojati, da ih naravna i nagodi bez suda. Ako mu to nepodje za rukom, a obje stranka podpadaju pod njega, može odrediti, koliko da gospodar marve položi novacah u ime sjegurnosti, pak mu se onda preda stoku.

Ako je marva počinila štetu samomu glavaru, ovaj treba da se nagodi s potričarom, ili da ga tuži kotarskomu uredu.

Poljari treba da prijave obćinskomu glavaru svaku štetu počinjenu na poljskom imutku, makar i neznali za štetočinju.

Glavar se duži, da o svakoj prijavljenoj ošteti obaviesti odmah onoga, kojemu je počinjena; i ako se prestupe kazneni zakoni, da to javi i kaznenoj vlasti.

Svaka šteta počinjena na poljskom imutku, ako o njoj neodredjuje kazneni (kriminalni) zakon, smatra se kao poljski prestupak *(Feldfrevel)*, i tko hoće, da se takav prestupak kazni, neka se potuži onomu kotarskomu uredu, pod koji podpada zemlja, na kojoj je šteta počinjena.

Poljski prestupci kazne se, prema veličini štete i zlobe, globom od 25 novčićah pa sve do 40 stotinjakah, ili pako zatvorom sve do osam danah. A mogu se kazniti i onom kazni, koju postojeće u pojedinih krunovinah poljarske naredbe osiecaju za stanovite poljske prestupke. Ovakve tužbe presudjuju se ustmeno i bez mnoge pisarije.

Osim ove globe, koja pripada mjestnoj ubožnici, mora štetnik jošt i nadoknaditi počinjenu štetu.

Potricu treba da nadoknadi gospodar marve, i to i onda, kad je glava, koja je štetu počinila, u stadu pasla, koje je čuvao obćinski pastir. Razumieva se samo po sebi, da on može potrebovati od nemarnoga družinčeta, da mu nadoknadi, što je platio u ime potrice. Svakako će se morati gospodari postarati za pouzdane pastire.

Ako počini potricu cielo stade, a nezna se baš koja glava: onda jamče svi vlastnici stada gospodaru zemlje za naknadu počinjene štete. — Neka se dakle nitko neizgovara, da on nije kriv počinjenoj šteti, nego njegov sluga: svatko treba da odgovara za svoju družinu.

Ako koji štetočinac nemože platiti gotovim novcem naknadu štete, treba da ovu naknadu odradi kao težak; a mjerilo je obična mjestna nadnica. Ako je tko na pri-

mjer počinio štete za 2 stotinjaka, a obično se ondje težaku plaća u ime nadnice 40 novčićah, to će štetnik morati težačiti pet danah. Ako toga nebi htio činiti, zatvorit će se i mora jošte postiti; pak to se ima svaka tri dana opetovati, dokle neodsluži naknadu štete (razštetu).

Manju poljsku štetu osiecaju sami poljari; ako pako poljar nadje, da šteta iznosi više od 5 for., treba da to javi obćinskomu glavaru, i ovaj će morati odmah procieniti dati štetu po osobitih zakletih cjenjačih. Ovakvu procjenu po zakletih cjenjačih može zahtievati uz osam danah (odkada je šteta počinjena ili zamiećena) i štetnik, i oštećenik.

Tko se za tri mjeseca izza počinjene poljske štete nepotuži na štetnika, može kasnije samo običnom parbom (pravdom) tražiti naknadu štete.

Ovako glasi novi zakon o zaštiti poljskog imutka. Mislimo, da će i naši gospodari š njim biti zadovoljni; samo će se mnogi pobojati, da nebi i ova spasonosna naredba ostala samo na papiru. Nu tomu će biti krivi sami gospodari, ako se naime obćine nepožure predložiti kotarskomu uredu izabrane poljare; a kotarski ured može samo onda uzkratiti potvrdjenje, ako predložen poljar neima gori nabrojenih svojstvah. Svakako ce obćine dobro učiniti, ako se postaraju do bližnjega proljeća za poljare. Nu tomu se hoće, da obćine i doznadu za ovaj zakon; a ne samo obćinam, nego svim seljakom imala bi se ova važna naredba potanko protumačiti i razložiti, da se neprestupa s neznanstva.

Glavna skupština štajerskoga gospodarskoga družtva.

Štajersko gospodarsko družtvo imalo je svoju glavnu skupštinu 23. Siečnja i sliedećih danah. Buduć da se je ondje o mnogih stvarih viećalo, koje će i našince zanimati, priobćujemo izvadak zapisnika.

Gospodarsko družtvo bilo je odlučilo vječni spomenik podići svomu neumrlomu osnovatelju, pokojnomu nadvojvodi Ivanu, u to ime je dalo spisati i izdati knjigu „*Ein treues Bild des Herzogthums Steiermark.*“ Svaki član družtva dobio je po jednu ovakvu knjigu. Družtvu gospodarskomu pridruži se i štajerska štedionica, ona je odredila, da će medju siromašne, al revne učitelje, osobito one, koji marljivo poučavaju mladež u ratarstvu, u ime „zaklade nadvojvode Ivana“ svake godine dieliti 5 do 6000 for. Gospodarsko družtvo je odlučilo zahvalnicu za ovu velikodušnu podporu ratarstva, jer bez nauke nemože napredovati ratarstvo, a bez valjanoga ratarstva nemože se ni država pomoći i procvjetati. — Moramo jošte dodati, da je ista ova štedionica samo lani poklonila preko 10.000 for. na dobrotvorne potrebe.

Izza toga čitano je bilo izvješće o družtvenom pokušalištu: ima u njem 18.000 voćakah i do 80.000 mladih vinovih lozah. Ovim pokušalištem se tako mudro upravlja, da je lani donielo družtvu preko 600 for. čista dobitka.

Zatim je čitano izvješće o djelovanju družtvenoga putujućega šumara i livadarskoga mjernika, koji oba putuju po zemlji i napućuju gospodare, kako da urede svoje šume i sjenokoše.

Tajnik (doktor Hlubek) svrati pozor skupštine na sladki sierak *(Zuckersirk)*, koji zaslužuje, da se uvrsti medju naše najbolje krme, jer nezahtieva tako dobre zemlje kao kukuruz i može se opet tri puta pokositi u jedno ljeto. Da se obodre gospodari na pokuse, razdieljena budu odmah dva vagana toga sierka medju nazočne članove. Osim toga su članovi naručili jošte do 20 vaganah toga sjemena.

Zatim razloži isti tajnik, da medju tolikimi felami krumpira sadjenoga na družtvenom pokušalištu samo dvie su vrsti ostale zdrave, tako zvani ***Chordon*** i ***Schmidbauer-Kartoffeln.***

G. Čebul je govorio o vinskoj trgovini. Pripoviedao je, da ona sada dobro napreduje; da sada množtvo štajerskoga vina u butiljah kupuju Hrvati i Ugri, te vinari ni nedospievaju puniti staklenke za njih; a odprije da su Štajerci kupovali ugarsko i hrvatsko vino u butiljah. (Evo što može pametno postupanje s vinom! *Ured.*) Najveća zapreka vinskoj trgovini da je Trst, koga tako miluje visoka vlada, a on udara 5 for. gradske daće na austrijanska vina, tako da vino stojeće u Mariboru 10 for. stoji već u Trstu 21 for. — Najviše se ipak štajerskoga vina prodaje u Italiju.

Izza toga dieljene su srebrne kolajne, 7 ih je podieljeno medju najvrstnije voćare, 3 medju učitelje, koji su marljivo učili mladež gospodarstvu, i jošte su druga 3 učitelja dobila po 20 dolarah u tvrdu s istoga razloga.

Poslie sjednice su bili pregledani izloženi ratarski strojevi i druga ratila. Najviše se medju njimi preporučuje Arnhoferova sječkarnica za manje gospodare (ciena joj je 55 for.) i Gottsbacherova za veće gospodare (stoji 130 for.), zatim ruljilo kukuruza od istoga ratilara (po 63 for.), napokon Vonihrovo mlatilo (po 70 for.) Jošte je bila izložena i nova njeka vinska preša od Körösi-a, sastavljena po načelu sasvime novom; al preskupa (stoji 500 for.)

Poslie toga sakupiše se članovi na veselu gostbu. Napile su se zdravice njihovim veličanstvom caru i carici, prejasnim članovom vladajuće kuće, svetomu otcu Piu IX., novo izabranomu predsjedniku grofu Attemsu itd.

Jošte je bila napita zdravica, koju su novine kojekako izopačile, zato ju ovdje od rieči do rieči priobćujemo: „Svaki Austrijanac, koji svoju domovinu u istinu ljubi, mora željeti, da se čim prije obistini uviet jačanja, stalnoga postojanja njegove domovine: živio dakle taj uvjet, živila konštitucija!“

Ovako piše štajerski gospodarski „*Wochenblatt.*“

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Ciena žita). U početku ove godine bilo je u austrijanskom carstvu najjevtinije žito u Radovcu (Radautz) u Bukovini, naime pšenica po for. 1.99, raž po for. 1.28, ječam po 88 novč., a zob po 53 novč. Najskuplje je pako žito bilo na Rieci, naime pšenica po for. 6.50, ječam po for. 3.60, zob po for. 1.50 novč.

— Od bečko-peštanskoga vinotržnoga družtva neće biti ništa; jer se je mjesto 2 miliuna, što no ih trebaše za tolik podhvat, skupilo samo jedno 400,000 for.

— (Svilarstvo u Ugarskoj). Prejasni nadvojvoda Albreht, ugarski glavni vladar, dao je nakupiti u Balkanu, kamo jošte bolest svilacah nije prodrla, 1000 lotih svilačkih jajacah, koja će se preko gospodarskoga družtva medju svilare razdieliti. — Kod nas je uslied svilačke crkavice od jedno dvie tri godine svilarstvo natrag udarilo: nebi dakle bilo s gorega, kad bi se kod nas za njegovu podporu isto takve naredbe učinile, kao što se čine u Ugarskoj.

— Štajersko gospodarsko družtvo ima sada 43 podružnice sa 5000 članovah. Nu mora se priznati, da ovo družtvo i više djeluje od drugih.

— (Stoljetni koledar). Mnogo se jošte vjeruje, da je poslie sto godinah opet isto vrieme; tako n. p. da će biti godine 1860. onakvo vrieme, kao što je bilo godine 1760. Da to nije istina, potvrdilo se je i ljetos. U njekom holandezkom ljetopisu opisuje se ovako zima od godine 1760. „Nikada jošte nije bilo tako ljute zime kao ove godine. Ma kako ložio, neda se soba sgrijati. Što je podaleko od peći, smrzava se. Tko je na mlado ljeto morao uz vjetar ići, nije mogao 1000 putih koračiti, da se neokrepeni. Voda, koju je tko lievao s drugoga kata (štoka), padala je na tle poput ledenih sviećah, a slina se je smrzavala čovjeku na usnah. Zemlja se je za 9 stopah u dub smrzla i rieke do dna zaledile. Telad i jagnjad smrzavala se je u štalah, a ptice u zraku.“

I mi smo se ljetošnje zime bojali; i kako je bila njekoliko nedjeljah prije božića navalila, nitko nije više sumnjao o istini proročanstva. Za sada se pako čini, da nismo imali razloga plašiti se, ako je i opet snieg zapao. Nu „skoči prije, pak onda reci hop!“ kaže poslovica. Nećemo se dakle ni mi radovati, što smo utekli od ljute zime jer se može dogoditi, da će nas jošt i repom ošinuti, kao što nas je već ustima ujela.

Obrtnost.

— (Dretvi će na skorom odzvoniti). Štioci naši valjda znadu, da su u naše doba počeli podplate (djone) drvenimi klinci pribijati. Ovakov posao ide brže od ruke, i ako su klinci posve suhi, podplat bolje drži. Jedna je bila zapreka, što se ova majstorija nije do sada više razprostranila: čizmari su dobavljali ove klince tja iz Amerike. No sada će biti drugčije. Čeh Ant. Perner izumio je rek bi klinčalo, to jest makinu, koja ovakve klince vrlo brzo pravi.

— Dosada su fenjeri (lampaši) u kočijah bili uza sjedala kočijaša, te su njega obsjenjivali, a i konjem su slabo pomagali. Sad se je domislio kr. dvorski pruski sedlar Neuss u Berlinu shodnijemu mjestu za svjetiljku: on ju utvrdjuje s dobrim uspjehom na kraj rude, a da konje nezasjenjuje, ima s traga zaslonac: tako i konji bolje vide i kočijaš. Samo se čovjek čuditi mora, da se tomu nitko nije prije dosjetio.

Svaštica.

— (Liep primjer za rodoljube). Budimska štedionica je od svoga dohodka 2000 for. odredila kao prinesak za gradjenje kuće za ugarsko učeno družtvo, u koje ime se je već preko 90.000 for. sakupilo. — Sam nadbiskup jagerski preuzv. g. Bartaković poklonio je u to ime 10.000 for., a isto toliko prečastni jagerski kaptol.

Jošte su poklonili magjarskomu učenomu družtvu nadbiskup ostrogonski 17,000 for., knežević Koburg 10,000 for.

— U Beču ima nahodište *(Findelhaus)*, u koje je lani 8.000 nahodnikah doneseno. — Ovo nije velik dokaz ondašnje ćudorednosti.

— (Kako Englezi štuju svoje vrle ljude). Slavni liberalni državnik Cobden izgubio je nesrećnom špekulacijom sav svoj imutak. Da mu nadoknade ovu štetu, poreveniše se njegovi zemljaci i skupiše za njekoliko danah do blizu — pol miliuna forintih.

— (Dobrotvornost Londonjanah). U Londonu (Londri), glavnom gradu englezke zemlje, ima sada 530 dobrotvornih zavodah (institutah), koji se uzdržavaju dobrovoljnimi prinesci. U to ime se svake godine skupi preko 20 miliunah forintih, a u ime milostinje podieli se ondje zaista jošte jedno pol miliuna. Nu toga i treba Londonu; jer u ovom najbogatijem gradu svieta ima najviše sirotinje, al i nevaljalacah. U londonske radionice prima se svake godine do 70.000 skitalicah, medju kojimi je više hiljadah tatah. Tomu se nevalja čuditi, jer vriednost pokradenih stvarih, koje su londonskoj policiji prijavljene, iznosi na godinu pol miliuna forintih.

— U Pešti je sada bolestnica, koja je sva kao ribjom ljuskom obrasla.

Trgovina.

Ciena žitka od 1.—5. Veljače 1860. u austr. vredn

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	5	70	3	45	2	28	2	5	3	50
Pešta	5	—	2	75	2	27	1	62	2	90
Mošonj	5	6	2	80	2	6	1	76	2	65
Temišvar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Novi-Sad	4	62	—	—	1	96	1	47	2	58
Pančevo	4	—	—	—	1	80	1	50	2	80
Ljubljana	5	96	3	53	3	30	3	30	—	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 13. Veljače 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	78.—
Državnjače sa 5%	69.—
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	71.—
Dionice narodne banke	861.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	192.—
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	444.—
„ Lloyda	210.—
Srećke Eszterhazova zajma	85.—
„ Windischgrätzova zajma	23.50
„ Waldsteinova zajma	27.50
„ Keglevićeva zajma	16.50
Prid na carske dukate	6.17
„ na srebro	30.—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

DODATAK

7. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

odborske sjednice od 30. Siečnja 1860.

Predsjedajući podpredsjednik g. dr. Aleksa Vancaš. Odbornici: Gg. Zidarić, Baltić, Kalabar, Krešić, Kos, Susani, Jakčin, Vukotinović perovodja.

§. 1. Predložena su po c. kr. ministeriju potvrdjena pravila; odredjeno je, da se 3000 hrvatskih a 500 njemačkih komadah posebice tiskati dade; osim toga računi, izkaz imetka, imenik članovah i mala historija o postanku i razvitku družtva doda. Glavna skupština držat će se 26. Travnja t. g. Programi predmetah, koji budu pretresani, priobćit će se iz sjednice 1. Ožujka.

§. 2. G. Vukotinović je izvjestio. da je novo iznadjeno čistilo vinsko *„Kogri"* zvano, donesti dao, i š njim pokus načinio; nu da nije ništa osobitoga našo, što se nebi i s francezkom *Gallertom* dokučit moglo.

§. 3. Družtvo gospodarsko iz Brna pozvalo je naše družtvo na glavnu skupštinu svoju za 28. i 29. Prosinca proš. godine.

Zaprošen je g. tajnik tamošnji L. Weber, da družtvo naše izvoli zastupati.

§. 4. C. kr. namjestničtvo pozivlje odbor dopisom od 20. Prosinca pr. god., br. 10090, da o tom mnienje podnese, zašto svilarstvo napredovalo nije; kakav je sada stališ ote struke? i da predlog načini, kako bi se ta veoma važna grana obrtnosti podignuti mogla.

Odbor je sa najvekšom pripravnošću nalog izvršio i izradio obširno izvješće i predlog, koj je vis. namjestničtvu podnešen.

§. 5. Dopis g. Kovačića pristava kutjevskoga, pročitan je; odbor na to pristaje, da rečeni gospodin dug svoj u polugodišnjih rokovih plaća po 25 for., počamši od 1. Lipnja t. g. Zaključak ovaj priobćen je gospodinu Kovačiću.

§. 6. Stanoviti g. Detter iz Hotimeša bliza Kamenog mosta, predlaže družtvu njeku obširniju financialnu osnovu za uredjenje financialnih odnošajah naše države; . . . budući da ovovrstni predmeti niti najmanje nebi spadali u djelokrug gospodarskoga družtva, to je ovaj predmet

§. 7. Odbor je sa podpunim zadovoljstvom primio zapisnik sl. podružnice dugoselske, razabirući iz njega, da podružnica ova izbilja nastoji oko interesah gospodarskih; novi članí, koji su pristupili napomenut će se niže. Zapisnik se priobćuje g. Šuleku za tiskanje u Gosp. listu.

§. 8. Dozvoljenih 1005 for. a. vr. u ime podpore po vis. c. kr. ministeriju primljeno je.

§. 9. Što g. Stubenvoll iz Feričancih glede komasacie predlaže, to scjeni odbor, da bi se moglo u glavnoj skupštini predstaviti.

§. 10. Budući da je već dva puta sad u najnovije vrieme ured poštarski u Okučanih poslao Gospodarske listove za obćine Pakrac i Bučje opredieljene natrag sa naznačenjem, da ih nitko primati neće, to je sl. c. kr. uredu kotarskomu u Pakrac pisano i prošeno, da bi izvolio od upitnih obćinah razjasnjenje tražiti i obćine uputiti, da ovamo o stanju stvari izvieste.

§. 11. G. Weber izvjestio je o uspjehu glavne skupštine u Brnu držane; izvješće je čitano i sa zahvalnošću primljeno.

§. 12. G. Karlo Bedin predložio je njeke točke u obziru svilarstva i napose glede dudarstva; predlog njegov nije bez praktične koristi, zato odbor odluči vis. namjestničtvu podnesti ga i toplo ga preporučiti.

§. 13. G. ministerialni savjetnik Franjo Žigrović, bivši zastupnik našega družtva gospodarskoga na glavnoj skupštini bečkoga družtva gospodarskoga, poslija veoma zanimivo izvješće o tečaju tamošnjih razpravah; izvješće bi čitano i zahvalno primljeno.

§. 14. G. odbornik M. Baltić podnio je trovrstne račune: o blagajni družtvenoj, o zakladi Haramincićevoj i o zakladi Paravićianskoj; zatim proračun troškovah. Računi i proračuni će se glavnoj skupštini za previdjenje i odobrenje podnesti. Račun i izkaz imetka tiskat će se i pridati pravilom, kako u §. 1. zaključeno.

§. 15. C. kr. financ. prokuratura poslala je ovamo uknjižbu glavnicah zaklade Haramincićeve na imanja Novigrad i Odru, i traži da joj se troškovi štemplovni u 8 for. 85 kr. sastojeći, koje ona preduloži, povrate.

Što je sa zahvalnošću učinjeno. Gg. pako Vancašu i Vukotinoviću povjereno, da zakladni list sastave i što skorije odboru za daljnu porabu predlože.

§. 16. Žalostno je dirnula sve članove odbora ona viest, da je uvedenje gospodarske učione u Križevcih, premda po nj. c. kr. veličanstvu jur odredjeno — u novije vrieme po c. kr. ministarstvu obustavljeno; — odbor zaključi radi toga molbenicu na nj. veličanstvo sastaviti i ako ikako moguće po njekojih članovih lično podnesti; svakako pako taj predmet glavnoj skupštini predložiti.

§. 17. Za nove članove primljena su sliedeća gospoda:

Dragutin Jaugoer župnik Petrovinski.

Živko Opančar posjednik u Petrinji.

Josip vitez Hempel vlastelin Vrbovečki.

Eduard König trgovac.
Adalbert Kovač vlastelin.
Henriko Holjac računovodja prvostolnog kaptola zagr.
Josip Zorić duhovni pomoćnik.
Martin Štefanić c. kr. aktuar.
Lazo Šomogji c. kr. kot. pristav.
Pilip Jovanović tajnik obćine.

U Zagrebu 2. Veljače 1860.

Vukotinović.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice dugoselske, držane dne 28. Prosinca godine 1859. u Božjakovini,

pod predsjedničtvom presvietloga g. grofa Stjepana Draškovića, u pritomnosti gg. članovah: Barača, Havlička, Tomekovića, Somogjia, Štefanića, Štiglica, Dočkala, Balaška, Medvedića, Jovanovića, Holjca i Zorića.

§. 1. Po običaju čitan bi zapisnik od posljednje sjednice gospodarske podružnice, držane 22. Rujna 1859. u Božjakovini.

§. 2. Čitan bi dopis sl. upravljajućeg odbora od 30. Rujna 1859. pod br. 302, s kojim se šalje gospodarskoj podružnici dugoselskoj više vrstih graška, i njekoliko klipovah istranske kukuruze, što je sve bilo sa zahvalnošću primljeno, i medju članove podieljeno; nu tom prigodom mole gg. članovi sl. upravljajući odbor, da im putem Gospodarskog lista razloži, kako valja s tim graškom postupati, da im nebude pokus bez uspjeha. Kad je već ta rieč bila povedena o sjemenju, preporuči g. Tomeković članovom kukuruz, nazvani konjski zub; budući se dobro plaća, sijao ga čovjek za krmu ili brašno; te obeća, da će drage volje ustupit tog sjemena onim članovom, koji si ga žele nabaviti.

§. 3. Čitan bi dopis upravljajućeg odbora od 10. Studenoga, s kojim se šalju pristupnice novoj gospodi članovom; iste bijahu namah podieljene i podpisane.

§. 4. Pročitan bi i do znanja stavljen dopis upravlj. odbora od 9. Prosinca 1859.

§. 5. Budući se dosele nije jošte nitko prijavio za bubino sjeme, to je podružnica zaključila, da se barem za kotarske škole i obćinu nabavi jedno 14 lotih tog sjemena, i to 8 lotih za škole, a 6 za obćinu; tom prigodom prijavio se je i g. Štiglic za 4 lota.

Članovi se tuže, da se bube često slabo plaćaju radi hrdjave prodaje, s toga moli podružnica sl. upravljajući odbor, da joj putem javnih listovah do znanja stavi, gdje i kada bi se mogle najbolje bube prodavati. Jer koja hasan od gojenja, ako neima prilične prodaje.

§. 6. Vina je kod nas ljetos mnogo manje od lani, kao što svagdje skoro, nu zato dobro, te sva je prilika, da se neće glede dobrote mnogo razlikovat od onog 1857 godine. — Ciena novom vinu, koja u našem kotaru okoluje jest obična izmedju 9—10 for. a. vr. Budući je sad sgodno vrieme za pretakanje, a toga se opominju gospodari da nebi zaboravili na to.

§. 7. Sliedeća gg. članovi platili su svoje prineske na koje su kao članovi obvezani, i to jošte za god. 1859:

1. G. Medvedić 6 for. za cielu godinu.
2. G. Makovica 3 for. za preostalu drugu polovicu godine 1859.

Za godinu 1860 platili su:

3.	Presv. grof Štjepan Drašković	za cielu	god.	6	for.
4.	G. Franjo Barać	„	„	6	„
5.	„ Nikola Havliček	„	„	6	„
6.	„ Franjo Štiglic	„	„	6	„
7.	„ Gjuro Balaško	„	„	6	„
8.	„ Hinko Holjac	„	„	9	„
9.	„ Pilip Jovanović	„	„	6	„
10.	„ Dragutin Medvedić	za prvu polov.		3	„
11.	„ Josip Zorić	„	„	3	„

Ovom prilikom biaše zaključeno, da se neprisutni članovi, a osobito oni, koji jošte za godinu 1859 nenamiriše svoje prineske, pismeno opomene, da što prije dužnosti svojoj zadovolje. Budući mnogi članovi ove podružnice običaju u Zagrebu kod upravljajućeg odbora namirivati svoje prineske, to ova podružnica moli sl. upravljajući odbor, da ona takovih prinesakah neprima; a svoje, članove smjerno opominja, da u buduće svoje prineske kod kuće, kod svoje podružnice namiruju, — a to radi lagljeg računa, jer drugčije bit će više posla nego ga i treba, dok se sazna, tko je platio, a tko duguje.

§. 8. Sabrani članovi radostno pozdraviše nove svoje članove, koji su se sada prijavili i to: Gospodina Lazu Somogjia i Martina Štefanića.

§. 9. Za diplomu položili su:

G. Josip Barać c. kr. savjetnik u Novom Sadu 50 kr. a. vr.

G. Pilip Jovanović tajnik obćine dugoselske 50 kr. a. vr.

G. Hinko Holjac računovodja gospoštine kraljevačke 50 kr. a. vr.

G. Josip Zorić duhovni pomoćnik Brckovljanski 50 kr. a. vr.

G. Lazo Somogji c. kr. kotarski pristav. Dugoselo 50 kr. a. vr.

G. Martin Štefanić c. kr. aktuar. Dugoselo 50 kr. a. vr.

Svega skupa unišlo je kod ove sjednice 60 for. a. vr.

Tim biaše i sjednica zaključena.

U Božjakovini dne 28. Prosinca 1859.

Grof Stjepan Drašković, predsjednik. *Josip Zorić,* tajnik.

Ovčarstvo u Australiji.

Dokle kod nas ovčarstvo sve to više propada, u potom dielu svieta, u Australiji, se sve to više diže. U ovoj do nedavno sasvim pustoj zemlji ima sada već više miliunah tankorunih ovacah; pojedini gospodari imaju više 100.000 glavah. Nu lasno njim, kad ondje neima prave zime, te ovce svu godinu pasu.

BROJ 8. **U ZAGREBU** **23. VELJAČE 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Važnost i korist vrta.

Najvažniji nauk nove gospodarske znanosti, potvrdjen podpunoma od izkustva, jeste ovo pravilo: da treba ratarstvo na manji prostor stegnuti, al ono malo prostora svojski težiti i obradjivati, osobito pak obilato gnojiti.

Računi izvrstnih gospodarah dokazuju očevidno, da im njihovo imanje više donosi, odkada imaju na jednoj polovici svoga polja krmu, a sav gnoj i radnju ulažu u drugu polovicu njivah. Na ovako vrstno teženoj zemlji žanju sada tri i četiri puta više nego odprije; pak uza to naberu jošte s druge polovice množtvo krme, koja ih drugo nestoji nego trosak za kositbu.

Ovakvim gospodarenjem raste rataru dohodak i glavnica, te može sve to više polja kako treba obraditi, i tako malo po malo cielo svoje gospodarstvo podići; usuprot gospodari, težeći sva svoja polja, nu kojekako, propadaju sve to dublje.

Ovo načelo i pravilo može se uporaviti na svako i najmanje gospodarstvo. U ovakvom gospodarstvu vrt (bašča) je ono zemljište, u koje se najviše ulaže snage, zato i jest vrlo važan za svakoga umnoga gospodara.

Koliko jedan vrt može donositi, to se neda ustanoviti, tu neima granice. Nikada se nemože reći: ovo mi je zemljište toliko donielo, da više nemože. Ako kakav ciepac zemlje pretvoriš na sjenokošu, možeš gnojenjem, naplavljivanjem, zaklonom od zime i drugimi sredstvi sve to više umnožiti ljetinu.

Isto ovo valja jošte više za vrt. Ako ga marljivo gnojiš, kopaš, plieviš i gojiš, možeš s njega dvie, tri, četiri i više ljetinah u jedno ljeto nabrati. Umnoži mu toplinu zaklonom od zime ili drugimi sredstvi, pak će ti s proljeća sve ranije nići, a pod jesen dulje rasti. Ako jošte nasadiš na okolo penjalice uz brajde i voćke, opet će ti se dohodak umnožati. I tako možeš na malom vrtu za čudo veliko množtvo živeža izvesti, kako podvostručiš svoju radnju, gnoj, toplinu i ogoju.

Posve máleni ciepci zemlje mogu cielu porodicu hraniti, kad se teže poput vrta. Nemora se tu saditi samo povrće, nego baš i žito. Prekopaj zemlju lopatom, sjeme poredjaj kao povrće (kao što rade Englezi), pak ćeš se čuditi veličini ljetine.

To je upravo kao da si prikupio komad zemlje k svojemu polju; no kupovina nije novac, nego — marljivost.

Gledajuć na stvar s ove strane, žalost nam obuzimlje srce, kad pomislimo na vrtove mnogih naših gospodarah. Da tužna pogleda! Jedva se vidi razsad od visine i čestine korova i drača. To se samo zove vrt, a u istinu je ledina.

Posmotrimo najprije najsiromašnijega gospodara, koji ima samo vrtić do svoje kućice, pak se hrani nadničarenjem i težačenjem, ili tjera kakov zanat i meštriju. Njemu bi bar valjalo izvaditi iz zemljice što se više može ploda. Al mu je već položaj naopak: s prieda je obično kuća, okrenuta suncu, a sjena od kuće zastire s traga polovicu vrta i prieči povrće u rastu. Nebi-li pametnije bilo (kao što se vidi na mnogih mjestih), da je s prieda ogradjen vrt, a otraga kuća? Tako bi mogao gospodar jednim pogledom s prozora razgledati i čuvati u njem sadove, a i pogled na vrt više ugadja očima, nego pogled na bare ili prah od puta.

Ma kada će takov siromah obraditi svoj vrt? Tako pita mnogi.

Komu se samo raditi hoće, on će već naći vremena. Isti težak može jutrom i večerom posvetiti koji časak svomu vrtu; gospodarica nać će isto tako mnogu uru za vrt, kad se djeca igraju ili spavaju; pak ista djeca, koja su navršila sedmu godinu, moć će ju u tom kojekako pomagati; jer je samo prekapanje i zalievanje mučan posao na vrtu. Svak ovakov časak može se s najboljim dobitkom uložiti u vrt, ovaj bo naplaća najbolje svaku marljivost.

Isto valja za zanatnika (meštra): za njega, osobito za krojača, čizmara itd., koji po vasdan sjede u zatvorenoj, smrdljivoj sobi, za njih je radnja na vrtu, na frižku zraku, prava ljekarija, koja ih bolje kriepi nego sjednica u zapušenoj krčmi (mehani); pak im zabava na vrtu jošt i korist nosi.

Hajde sad k onomu gospodaru, koji ima malko više polja, da vidimo, kako se može koristiti vrtom.

Uzmimo najnepovoljniji položaj, negdje na gorah, gdje nedozrieva pravo ni vinova loza, ni pšenica, ni ku-

kuruz. U polju može saditi samo krumpir, zob i raž. Druga je na vrtu. I u okolnostih, za ostalo gospodarstvo posve nepovoljnih, raste jošte na vrtu izvrstan kelj, koraba, broskva, repa, mrkva i cvekla, povrtnica ili rotkva, salata mekana kao maslo, peršun, luk i mnogo drugo povrće. Ma kako bilo kratko ljeto na gorah, opet se može u jednu godinu iz iste grede izvesti najprije razsad, zatim salata, onda repa, mrkva ili rotkva; jer kako jedno povrće dozri, drugo se širi, samo neka bude zemlja dobro pognojena i težena.

Marljiva, umna gospodarica na planini, ako ju podupiru muž i djeca, vadi za čudo mnogo živeža iz maloga vrta. U neplodnoj, hladnoj českoj Šumavi živi množina porodicah od takvoga vrta i od mlieka kravice, koju hrane ponajviše korovom iz vrta. Ako još urodi krumpir — za kruh niti nepitaju, i za dugo se bez njega prehranjuju. Ovako umiju ondje, pomoću vrta, sretno pretrajati nerodicu.

Ako pako vrt već u nepovoljnih za gospodarstvo okolnostih tako dobro plaća: kud i kamo većemu dobitku može se od njega nadati gospodar, stanujući na plodnoj zemlji i pod toplim nebom, gdje se može više svakojakoga povrća saditi, gdje je dulje ljeto, i gdje se plaća voćarstvo. U takvom položaju može gospodar postradati, al od gladi neće kapati.

Sve ovo, što rekosmo, dâ se vrlo dobro uporaviti na našu domovinu, osobito na one okolice, gdje nam sada braća od gladi ginu. Glavni je tomu uzrok, ne goli kamen, nego neshodno gospodarenje. Koji se gospodar sliepo uzdaje u svoje poljice, mora napokon postradati; jer nigdje na svietu neradja polje obilato svake godine. Valja se dakle gospodaru pobrinuti i za drugu pomoć, a tu mu daje vrtlarstvo i voćarstvo. No uprav ove dvie struke gospodarstva posve su zapuštene u gornjoj krajini, il ih, pravo govoreć, niti neimade. Salate, kelja i drugoga povrća ili voća nemožeš ondje kupiti za nikakve novce, već treba da po nje pošiljaš u daleki Karlovac. Samo pojedini gospodari brinu se i o vrtu, a drugdje se vrt samo zove onako, u istinu ga pako neima.

Kada dakle izda ondašnjega gorštaka ono malo polja, što je posijao, on već pogibe od gladi; pa da ima puno voća i povrća, i još k tomu dojnu kravicu, mogao bi se lasno prehraniti.

Al da to može krajišnik učiniti, trebalo bi ga na to naputiti, trebalo bi učiti gospodarstvu već u pučkih školah; trebalo bi još i obrtnosti vrata otvoriti, pa ljude njekako pomoći, da smognu koju glavu marve, koje je ondje po gotovu nestalo. Sve ovo potvrdjuje i dopis, što ga dobismo odanle, te ga priobćujemo malo niže, jer nas srce boli, kad slušamo crne glase, što nam dolaze s onih stranah. Nevolja, što je ondje mah otela, može se sada ublažiti, al se neda više sasvim ukloniti. Želimo dakle, da se barem za buduće zaprieči: i jest vještiji ljekar, koji umie bolest zapriečiti, od onoga, koji se s njom za dugo bori, dok je nesvlada.

U našoj blagoslovljenoj domovini prieki je liek gladnoj godini umno gospodarstvo; stari način ratarenja, uz koji su naši otci tako sretno živili, dovoljan je bio njihovim potrebam. Mi uzanj nemožemo izaći, treba nam dakle nauke koliko i kruha. Naša narodna poslovica kaže, da bez muke neima nauke; al naše izkustvo nam obratno kaže, da bez nauka ima trista muka.

Tri najbolje fele salate.

Tko želi dobiti liepu glavatu salatu iliti loćiku, treba ~~da se ponajprije postara za dobro sjeme. Al od slabe;~~ kršljave glave nenadaj se valjanu sjemenu. Ako se dakle tvoja salata neglaviča, a zemlja je dobra i glavice podaleko jedna od druge, vjeruj mi, da sjeme nije valjalo. Znadu to pametni gospodari i umni vrtlari: zato ostavljaju najljepše i najjače komade za sjemenjake ili izvode, te spravljaju s njih plod za sjeme. Ovo valja osobito za povrće, po imenu za krastavce (ugorke), dinje, salatu itd.: prve i najljepše glave ili plodove treba ostaviti, da dozrê i da nam dadu sjemena; pak nevalja ni sve sjeme za razplod, makar bio sjemenjak drugčije vrstan, nego u krastavca i dinje samo jedre i puncate sjemenke, a u salate prvo sjeme.

Kod nas se radi baš naopako: što najprije naraste ili dozri, to se pojede, a za sjeme se ostavlja, što preostane, šta nam se jesti neće. Nemoj se onda čuditi, ako ti je povrće svake godine sve to gorê i ako se napokon sasvim izmetne i izrodi.

Kod loćike treba jošte jednu okolnost uzeti na um: ako želiš, da ti budu glavice velike i da se neprorastaju i nesjemene, treba da salatu riedko siješ, tako da se nikada jedna biljka nedotakne druge. Jer ako to, biljka neima dovoljna prostora, i u mjesto da se širi, okrene rasti u vis. Zato pametne vrtlarice vole salatu saditi, a ne sijati: to jest, one već sjemenke razdaleko sade jednu od druge, pak im onda netreba više presadjivati salate, i ona im se uvija u liepe glavice, buduć joj ništa nesmeta. Da pako nebude nigdje praznine, vole po dvie tri sjemenke u svaku jamicu metnuti, i gdje nikne više od jedne, ostalo izčupaju ili presade na prazno mjesto.

Nu da kažemo sada, koje su te tri najbolje vrsti salate.

Njemačke vrtlarske novine opisuju ih ovako: „Od dobre salate se hoće, da bude tečna i mekana, pa da se nesjemeni odmah, čim se glavica uvije. S te strane preporučujemo ove tri vrsti: indijanku, perpinjanku i Topfovu punokrvku.

I n d i j a n s k a l o ć i k a (*Westindischer Kopf-Salat*). Ova salata ima doduše velike glavice, al nisu široke, nego čvrste i jedre, pak opet mekane kao maslo. Može ju čovjek posaditi medju drugi razsad, nit mu smeta, budući se (kao što već rekosmo) nerazrasta.

Perpinjanka *(Perpignan-Salat)* nalik je na indijanku, al su u nje glavice veće i zato se i više razrasta. Ovo je uzrok, da se nemože umetnuti medju drugi razsad, jer mu smeta, već ju treba na posebnoj gredi saditi. Glavice su u perpinjanke tako uvite, da se nesjemene niti na vremenu sasvim nepovoljnu, pokle sve ostale fele salate u vreten podju. Zato se od nje vrlo malo sjemena dobiva; dapače dogadja se, da se glavice više putih ni neće sjemeniti, dok ih ozgor u nakrst nenasiečeš, da se može vreteno (stabljika) izviti.

Topfova punokrvka *(Topf's Vollblut-Salat)* jeste šarena ili upravo sura i uza to vrlo tečna.

Ovom prilikom moramo jošte napomenuti, da se kod nas negotovi salata kao što valja. Salatu treba oprati prije nego se gotovi za stol; a kod nas se obično pred sam ručak vadi iz vode. Onda su joj sve šupljinice pune vode, i kad ju poliješ uljem (zejtinom), ovo nemože prodrieti unutar, nego pliva na vrhu. Salata treba da popije ulje, jer postaje od njega mekana i nalik na maslo, kada pako ulje pliva po kvasini (octu, sirćetu), nikada nije salata onako tečna i fina. Tko kupuje salatu na piaci, on ju mora doduše kod kuće prati; al i onda neka barem počeka, što se dulje može, da se ociedi voda. Tko pak ima salatu na vrtu, neka ju već ondje pere i čistu drži, da mu je ni prati netreba, nego samo dobro očistiti, prije nego ju stane gotoviti."

Salata je vrlo zdravo jelo, i osobito ugadja na velikoj vrućini: al uprav onda je kod nas više neima, jer se je sva prorasla. Mislimo dakle, da će našim vrtlaricam dobro doći ovaj naputak i da će se već ljetos postarati za dobru salatu. U sjemenarnici Königovoj prodaju se sve ove tri vrsti salate. (U njemačkom kazalu uvrštene su dvie vrsti štamparskom pogreškom medju *„Winter-Endivien"*).

Korov.

Kad zapadni gospodar (Englez, Niemac ili Francez) k nam dodje, najviše se čudi bujnomu korovu (draču) na našem strništu. Nezna izprva, šta je tomu uzrok, da-li je zemlja tako pretila, ili nevalja postupanje. Ima i drugdje rodne zemlje, a usjev je opet čist. Mora dakle da je mnogomu korovu sam gospodar kriv, premda njemu samomu korov najviše dosadjuje, pijuć snagu iz zemlje i gušeć žito. Al nitko neće sebe da za krivca prizna, nego se kune i preklinje, da mu se je pretvorila pšenica na ljulj, ili ječam na repulju, akoprem nitko neće da vjeruje, da bi se ovca mogla okoziti, ili kobila oteliti. Pak što valja za žitno sjeme. I drugdje se je vjerovalo, da se sjeme pretvara, dok nisu marljivi gospodari dokazali, da to nije istina, izvedav čisto žito, dok je susjedovo puno bilo glote. Pa kako postupaju?

Zemlju oru više putih, da izvrnu žile korovu na vrh talah, te moraj usahnuti. Na polje voze samo zrio gnoj, u kojem se je svaka sjemenka raztvorila; a staraju se, da ni nedospie na gnojište kakov korov. Sjeme siju čisto od svake glote; mlade usjeve plieve, a kad dozre, nežanju ih nego kose. Tu će opet mnogi pitati, kako to pomaže? Evo ovako! Poredsve pomnje opet ima korova u svakom žitu, pa kad se ovo povisoko od zemlje žanje, korov se ni nevriedja, nego istom onda se dobro razvrieži, kad se požanje žito, koje mu je smetalo u rastu. Zato su naša strništa više putih nalik na sjenokošu; pa da se usjevi do talah kose, pokosio bi se i svaki korov. To je uzrok, da se u drugih zemljah usjevi kose, pa da zrnje neizpada, nečeka se, dok žito prezri. Samo proso trebalo bi možda žeti.

Sbornica.

= Iz vojničke krajine. U vojničkoj krajini stajalo bi ratarstvo na svojem prvobitnom mjestu, da je zemlja ostala plodovita kao što je bila u prvašnju dobru dobu; — ali, pokle nestade dobre stare dobe i zemlja škrti sa plodnošću i rodom, okrenu se ratarstvo na gore. U prirodi ništa nestoji; što se nemiče, il ga crvi raztoče, vjetar razduva, il prašina zasipa. I kako nebi pošlo u krajini na gore? Samim pukim poljodjelstvom nije se jošte nijedna zemlja obogatila; jer ratarstvo, samo sebi ostavljeno, sa stotinu uzrokah strada. Sva je zemlja krajišnička u rukuh prosta krajišnika; častnik i svećenik može imati tri jutra, a obrtnik šest jutarah zemlje. To su oranice i sjenokoše: šta se može učiniti na tako malenom prostoru? Častnici i duhovnici imali bi volju i znanja, da kušaju i okreću, kao što se drugdje čini, nu tako malena krpa zemlje nebi makine izplatila. A k tomu seljenje i službovanje pobija naopako svako plemenito nastojanje oko podignuća gospodarstva. — Obrtnik nemože amo jošte i sbog drugih uzrokah.

Vode, drva, kamena, pieska ima. Tisuća i tisuća ralih zemlje leže neobradjene i netežene, pa tako nenose ni vladi poreza, nit ljudem koristi. Tko u inih krunovinah naše carevine diže ratarstvo, tvornice i ostala? Prosti seljaci ufano ne! Treba da ima poviše zemlje, tko želi primjerom i radinošću u ratarstvu prednjačiti, i što je izkusio, preporučiti manjim i prostijim posjednikom. Nečita se, da su prosti il manji posjednici na svojoj imovini podigli tvornicah, a moglo bi se u tom obziru nabrojiti kneževskih, grofovskih i plemićkih obiteljih, pa onda još i onih, koji se dokopaše znanjem sreće i blagoslova zemaljskoga. Navraća do duše i ovdje milostivna vlada na bolje; šalje pluge i brane, šalje mrvila za kukuruz, šalje sjeme od krumpira, šalje sjeme od muravah (dudovah). Al šta ćeš, kad neima krajšnik primjera i izgleda, nije upućen o valjanosti pluga. Gleda, gleda, misli štogod, napokon reče: nije naša zemlja za taj plug. Istina, naša je zemlja različna od one po drugih krunovinah; no nije razborito osuditi i zavrći ovakvo orudje bez kušnje. Ako izore štogod novim plugom, budući naćeran — pri tom je ostalo, jer neima zašto kupiti novoga pluga. Krajšniku je zadnja briga, da tlo poboljša, malo izvodi gnoja; sije koliko može pognojiti, pak ostalu zemlju ostavi, da se počivajuć zagnoji. U ovom pogledu bi trebalo njekako djelovati.

Da se iz mlaćenice može valjan sir napraviti, kako rekoste u Gosp. listu, istina je. Bi-li Gosp. list htio kazati: kako se najbolje može drobljenac sir napravit i od pljesnoće sačuvati? (To bi nam znala kazati koja naša izkusna gospodarica, i nadamo se, da se neće oglušiti ove molbe. *Ured.*)

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— (Šljivice na prodaju). Tko želi kupiti dobrih, liepih, mladih šljivicah, napućujemo ga k vlastelinu na Budinšćini u Zagorju. Stotina ovih šljivicah stoji ondje 25 for. a. vr.

— Zagrebačka štedionica primila je lani 154.233 for. 94 novč.; a povratila je 139.507 for. 20 novč. Svega skupa prometnulo se je kod nje 2,127.992 for. 74 kr. Na svrsi prošle godine upravljala je imovinom od 420,380 for. 18 novč. Čist dobitak lanjski iznosi 7102 for. 36 novč., tako da svaku dionicu od 100 for. zapada do 20 for. u ime razdjelka ili dividende.

— Na novo ljeto. izvučeno je kod javnoga ždrebanja ovih 20 dionicah narodnoga doma, koje će se od 1. Travnja izplaćivati: 5, 148, 184, 318, 395, 425, 568, 604, 738, 815, 845, 988, 1024, 1158, 1235, 1265, 1408, 1444, 1578, 1655.

— Za vojničku krajinu proglašen je ovih danah s malimi promjenami zakon šumarski kod nas valjajući.

— Prvim Listopadom o. g. otvorit će se u Petrinji i Gospiću mala realna škola od dva razreda.

Gospodarske viesti.

— Sibirska grahorina donešena je nedavno u Europu i upotrebljava se s velikim dobitkom kao zelena krma. Nalik je na naš grahor, al kad ju nekosiš, penje se na visoko, zato smo ju prozvali grahorinom *(Sibirische Riesenwicke)*. Gdje si ju posijuo, raste 4 godine, a možeš ju već prve godine četiri puta, a druge i pet putih pokositi. Krmu ovu osobito rado jedu krave i ovce. Sjeme se sadi, čim snieg okopni, makar i mjeseca Veljače, u zemlju pod jesen oranu i u brazde pol stope razdaleke, te se zabrana i povalja. Kad nikne, treba ga okopati. Prve godine može se ova grahorina kositi u Lipnju, a druge već u Svibnju, budući da joj zima ni malo nehudi. Tko želi sjeme izvesti, treba da pritakne trklje ili tačke (kolje) kao i pasulju, jer smo već kazali, da grahorina visoko raste. Ovako piše *Centralblatt für die gesammte Landeskultur.*

— (Ciena vinu u Ugarskoj). Segsardsko vinotržko družtvo prodaje nova crljena vina, dobra po 12—14 for., težka po 16—18 for. Vina od godine 1858 po 14 for., izborito po 16 for.

— (Vrtlarstvo u Petrogradu). U Petrogradu, gdje više putih stopram u početku Svibnja (Maja) nestaje leda i sniega, dotjerali su vrtlari opet do toga, da već mjeseca Ožujka (Marca) imaju zrelih trešanjah, samo što su preskupe. Bogat bojar zna takvo trešnjevo drvo na sried stola postaviti, da svatko bere, koliko mu se hoće. Samo se čovjek upravo žaca ove trešnje jesti, kad pomisli, da je to drvo preko 2000 for. stalo. — Ima još u Petrogradu već mjeseca Siečnja zelena pasulja i graška, al funta stoji 20—30 for. A ima i krastavacah, svaki po 4 for.

— (Sjemenari u Quedlingburgu). Za Erfurtom se najviše izvodi gospodarskoga sjemenja u Quedlingburgu. Ima ondje pet sjemenarah, koji na 4000 jutarah zemlje sade samo povrće i cvieće, a sjeme beru i prodaju.

— U francezkom gradu Nanterre ima škrobarnica *(Stärkefabrik)*, u kojoj se škrob pravi iz divjega kestena. To bi se moglo i kod nas zavesti, te bi ostalo sila pšenice i krumpira za jelo, što se sada na škrob troši. Francezke novine se nadaju, da će ljudima za rukom poći praviti iz divjega kestena zdravo i tečno brašno za kruh, i da će onda ovo drvo postati naš hljebovac, budući da se lasno razplodjuje i vrlo je rodovito.

Svaštica.

— (Ljekarice). Prije njekoliko godinah bila je u ponajglavnijem amerikanskom gradu Newyorku (čitaj Njujorku) Jelisava Blackwell na doktora medicine uzvišena. Ova ljekarica ne samo da je imade puno bolestnikah za liečenje, nego je još otvorila osobitu školu, u kojoj uči sve samo ženskinje ljekarstvu i ima i sada jedno 200 učenicah, a mnoge od prvašnjih učenicah postale su već takodjer doktorice ljekarstva. Gospodja Blackwellova došla je nedavno u London, da potakne ondašnje gospodje, nebi li se za njom povele. U tu svrhu je sakupila u skupštinu puno odličnih gospodjah i razlagala im veliku potrebu svoga nauma. Njeka bogata gospodja poklonila je umah za utemeljenje ljekarske škole za gospodje 50.000 for. i jošte se obvezala, da će u ime podpore svake godine 5000 for. davati. Druga gospodja predala je u tu svrhu svoju palaču. — U Englezkoj namjeravaju ondje odhranjivati osobito ljekarice za ženske bolesti.

— Javili smo već, da je od njegovoga veličanstva postavljen osobit odbor, da izradi za godinu 186⁰/₁ proračun dohoda i razhoda tako, da nestane svakoga manjka, koji sada iznosi jedno 85 miliunah for. Ovo se namjerava postići prvo, umaljenjem troškovah: samo za vojsku obalit će se trošak za 25 miliunah. Jošte pišu novine, da se namjerava stegnuti svota, koja se sada troši na škole, što mi nikako nemožemo vjerovati. — Drugo se namjerava uvesti jednakost u dohod i razhod povišicom poreza. Ako se primi predlog, što ga je popečiteljstvo financiah predložilo odboru za porezne reforme, proračunao je službeni časopis „Austrija“, da će izpravni porez za 18 miliunah forintih više donositi nego lani. To će biti tim nuždnije, što drugi dohodci tančaju; tako se je lani u ime carine (harmice) za $7\frac{1}{2}$ miliuna manje primilo nego obično. Usuprot su se lani iz Austrije izvezla $24\frac{1}{2}$ miliuna forintih kovana novca.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 16. Veljače. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 9. do 16. Veljače.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 9. Veljače 174 vag. po 4 stot. 50 novč., a 16. Veljače prodano 98 vag. po 4 st. 60 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 9. Veljače 931 vag. po 3 st. 5 novč., a 16. Veljače prodano 957 vag. po 3 stot. 5 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 9. Veljače 135 vag. po 2 st. 70 novč., a 16. Veljače prodano 97 vag. po 2 st. 70 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 9. Veljače 88 vag. po 1 st. 80 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 9. Veljače 2928 vag. po 3 stot. 50 novč., a 16. Veljače prodano 1642 vag. po 3 st. 50 novč.

Krumpira prodano 9. Veljače 15 vag. po 2 st.

Ciena žitku od 11.—20. Velj. 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	20	3	50	2	70	2	—	3	65
Osiek	4	40	3	10	2	20	1	60	3	15
Rieka	6	90	—	—	3	80	2	60	4	20
Karlovac	5	40	3	—	3	—	1	80	3	70
Ogulin	5	40	—	—	—	—	2	80	4	10
Gospić	6	25	4	65	33	85	2	—	4	50
Vinkovci	4	70	—	—	—	—	2	—	—	—
Makarska	6	—	4	33	3	30	—	—	4	—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 9. **U ZAGREBU** **1. OŽUJKA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Mane našega puka i liek im.

J. Š. U Bisagu na 18. Veljače 1860. Ako je ikada u čem naše visoko poglavarstvo imalo právo na zahvalnost puka, a to ga ima sjegurno sada, gdje s tolikom pomnjom ustade, da mu u pomoć priteče u sadašnjoj težkoj nevolji. Neima veće nevolje za čovjeka, niti opasnijega nepriatelja za državu nego što je glad. Kruh je prva potreba, bez njega nam neima ni života, ni obstanka. Zla nevolja ova dostiže ljetos našu sirotinju na više miestah, i koju još upravo nedostignù, a to joj se sa svom strahotom primiče. Neću pogriešiti, ako kažem, da izmedju 80 seljačkih kućah moje župe neima možebiti njih 20, koje nebi već od božića kruh kupovale, ili koje ga do proljeća nebi kupovati morale. Pak još da bi bilo za što, neka bi; ali ovako praznih rukuh i još praznije kese (mošnje), kamo će jadan poći da kupuje? Vjera i čovječnost nalaže nam, da potriebnomu pritečemo u pomoć; pak ako je potreba obćenita, valja joj se i obćenitimi silami oprieti.

Poglavarstvo se za to postara, te odredi za sirotinju nješto novacah, na koliko mu sile dopustiše; a i prinesci dobrih ljudih podpisuju se. No sve bi to bilo premalo prema golemoj nevolji, da neima povrh toga još i drugih izvan svake službenosti ovdje nalazećih se dušah-milosrdnicah, kojih se jad i bieda susiedah silno kosnula, pa da joj što više doskoče, počiniše djela, na kakova čovjeka samo duh čiste svete ljubavi naputiti može. Imena njihova javno ovdje spominjati prieči mi zakon pristojnosti, koji brani krepostnu čednost na vidik iznositi.

Plemenito ovo nastojanje svakako zaslužuje obće priznanje, a i za ovaj hip neima druge, već da se čim prije i što više pomaže. Al ako želimo postupati poput mudra liečnika, koji bolesti, štono ju lieči, oprezno izvidja uzrok i izvor: a to onda valja da se nestrašimo s istinom na svjetlo izaći, tim bolje, što znamo, da u istine ima njeka tajna snaga, kojom umie kriepko braniti ne samo sebe, već i onoga, koji ju izpovieda.

Neda se tajiti, da je prieki uzrok ovogodišnjoj oskudici hrane loša ljetina, što nas lani snadje. Bogu Višnjemu se svidjelo, da uztegne svoju prem obilnu ruku od naših poljanah i vinogradah, s toga nit nam urodi polje, nit kane vinska kaplja prema očekivanju našemu. Al premudri Bog zna, zašto tako uradi; on netrubi, zašto čovjeka gubi.

No ipak svu krivnju metati jedino na Boga, te njega, punoga ljubavi i milosrdja, držati za krivca naših jadah, bilo bi za cielo neuputno. Korien i početak ljetošnjega zla ima se tražiti u samih ljudih.

Imam priliku po svaki dan motriti život moga puka; i pazljivim motrenjem prodro sam dobrano već u svekolike zakutke domaćega života: zato bezobzirce izpoviedam, da je vrelo nevolje i nestašice upravo u kućevnih njegovih odnošajih. Jer nije prilika, da bi inače u jednoj godini, ma još lošija bila od loše ljetošnje, zlo, kao u jedan časak, u toliko uzraslo. U tom mom tvrdjenju kriepi me najviše izpitba, iz koje se naučih, gdje i u kojoj kući ima kruha, a u kojoj ga neima. Da sada zaredim od kuće do kuće, i iztražujem, ima-li još gdje žitka, za stalno ću ga svagdje zateći, gdje godier je valjan gospodar i složna družina, a gdie nenadjem žita, to je znamenje, da se je ondje ugniezdila nevaljaljost, nesloga, razdor, grieh; gdje pak ova zla družba vlada, može-li tu rieč biti o blagostanju?

Nisam nakan napadati pred svietom na moj puk i ozloglasivati ga. Izuzam jedno selo K., hvalim dobromu Bogu, što mi ga izvoli izručiti takova, kao što jest. Al dobro može biti baš i bolje, no zlo ima svoje gorê. Hoću samo da ponješto odgrnem koprenu, pod kojom mu grdna rak-rana raztače tielo, da jadan ni sám neosjeća, s čega toliko pati.

Prije desetak godinah, i što je više, oprošten kao u snu sponah i verigah, što mu do onda slobodno kretanje obuzdavahu, postade svoj; i koji ga u tom pomogoše, mišljahu, da će on odmah postati mladić kriepak i vlastan, da sám sobom po mudrom razboru upravlja. Nu on neizkusan u slobodnom svietu, i neznajući raditi u svem po razboru, spoticaše se kao nestašno diete, neimajuće dovoljne snage, da se sjegurno upre na slabe noge. Nije dakle čudo, što takov, kakov bi, stade lakoumno kapom zrak loviti, i hvatati se samo stvarih, koje mu ugadjahu, nepitajuć, dokle će to trajati, nego radeć

poput onih u fracih i kaputih, koji kod bogatih stolovah onako lakomo grabe španjolsku pjenu. Dok je još šta bilo u žitnicah i škrinjah, grabilo se i kod moga puka na jagmu; dok je još stajalo u štali liepih volovah — s kakovih bijaše do nedavna na glasu ova okolica — daj brže bolje, tjeraj na sajam i trži; dok je mekota, odprije začinjena valjanim gnojem, hotjela još roditi, daj izmrvi ju kojekako, samo da je; dok se je još pitnih livadah zelenilo, založi ih, po što po to, samo da prije frkne novac u torbu, a iz torbe u grlo. I dok se je tako njeko vrieme gospodarilo, išlo je sve njekako svojim redom — porez bi namiren, sol kupljena, odieća pribavljena; sloga, mir, čednost, poslušnost vladaše u kućah. „Litemus Jovi Liberatori!“ podvikivahu rado stari Rimljani; a ovdje se je opet česti „Oj, oj, oj, ništa se neboj!“ razliegao po dolinah i gorah; — svih se srca uzniela nad brigom i skrbju, kao ljubko ulje nad težkom vodom. Ni nebo nije viek vedro, a kamo-li da u čovjeka za dugo ostane vedro srce, u koje se slegoše tmaste magluštine lienosti, lakoumnosti, preuzetnosti i svadljivosti. Za ovako veselimi danci nastanu do skora crni i težki, pa s njimi nagrne jato zalah svakojakih, prije riedko kad, ili nikad tudier nevidjenih. Izprazne se škrinje, potroše novci, potepe marha, omršave oranice, livade, još ostale, trnjem obrastu. Što ćeš sada tužan i žalostan? Odkuda kruh, kad ga nitko nezaradi? Odkuda oprava, kad sve na pol opustilo? Odkuda porez, kad je novac dospio? Neima tu druge, već hajd svak u svoj kutić; diži komore, dieli oranice, prebroji marhu, pa svak neka gleda za se, kako će se oda zla braniti. Tu nam se puk ukazà baš kao djeca, koja kod pune zdjele liepo mirno grabe, dok je šta; — a kad se pokaže dno od zdjele, i neima već zalogajah, eto tuc žlicom sad jedno po prstih, drugo po zubih, treće po glavi, dok napokon nebriznu svi u plač i raztrče se kao raci svak k sebi.

Kaže basna o majmunu, da opaziv u zrcalu svoju rugotu, lupi njim o zemlju, i razbi ga na sto komadah; al kad tamo, ugleda sada svoju rugobu, ne u jednom, nego u sto ogledalih. Upravo tako se sgodi i u mnogih ovdašnjih kućah. Prije kucaše glad samo na jedna vrata, a sad i na četiri; golotinja se pokazivaše samo na jednom dvorištu, al evo je sad u svakom kutu. Bio čovjek sám, ili u zadruzi, mora da namiruje prirodne potrebštine; bez hrane i odieće nemože da obstoji. Pa kad svega toga neima u stanu, gdje boravi, a to onda daj zaziraj izvan stana na okolo, nebi-li kod susjeda i kuma našao, šta manjka. Uštipni što na polju, u bašči, gdje možeš, sad ovo sad ono; tu klip kukuruza, ondje gomolj krumpira, tamo komušku pasulja, ili glavu kupusa, ili tikvu, ili siena, il ma šta bilo. Doživih i sam, gdje u njekoj kući s proljeća ponestade kućnoga siena za zadružne (skupne) volove; a osebunjčar, krmeći dvie svoje krave, i neukosivši trave baš ni za želju ljeti — ponosaše se sa 3 centa dobra siena, što polagaše u jasli svojim kravam, dok skupni volovi tek slamu žvakahu.

Bogu je plakati, kad čovjek primjeri prijašnja vremena s današnjim. Ondje blaga sloga skapčaše u jedno svu čeljad; pobožnost i strah božji posvećivaše taj savez, čestitost starih, poslušnost mladih biaše dika kuće; obće poštenje jamčijaše za sjegurnost imutka i dobra svačijega — a evo sad rasap i razdor baš u svakom pogledu. Upita jednom njetko mudraca: „čim se ubija narod?“ „Izopači ga — odgovori mu ovaj — i propao ti je!“

Neima zaista toli mrzke i okrutne duše, koja bi to željela ili naumila s našim narodom? Paće svih nas je sveardna želja, da se čim bolje usreći, da na sve to viši stupanj blagostanja i imućtva dospieva. Al' kako da se stvari latimo, da tu svetu želju najprečim putem oživimo? Nisam nadaren svojstvi, svakako potrebnimi onomu, koji hoće da javnimi poslovi upravlja i države uredjuje; prost samo, kao što jesam, hoću da prosto svoje mnienje o tom izjavim.

O pitanju ovom dalo bi se na široko i prostrano svašta napisati; pa i nemanjkaju, osobito u posebnih sastancih i razgovorih, svakojaki kadkada baš i čudnovati predlozi — počevši od sentimentalnih, pa sve do batinah i vješalah — kako da se iz ovih okolnostih puk najpreče dovede opet na stazu ćudorednoga i materialnoga poredka. — Nemogu izkazati, kako mi je to srcem potreslo, kad je nedavno u sastanku uglednih i prostih, gdje se bješe rieč povela o sredstvih, kako da se zaprieče otimačine, kradje i ina svake vrsti zlikovstva, prost seljak rekao: „neće biti dobra, dok se opet batine nepovrate.“ — Na toliko dakle ugasnu ćut poštenja u srcu našega seljaka, da već sám izpovieda, da se odavle neće drugčije moći iztrgnuti, nego ako se poput neumne živine toljagom potjera!

Ja pako mislim, da je najpreči liek svemu ovomu zlu, da se zabuši vrelo, iz kojega je zlo poteklo.

Nitko me još uputio nije, da naš seljački puk nije još svejednako diete, koje se upravo sada približava razkršću djetinstva i mladosti. A svaki će iskreni čovjek, položiv ruku na prsa priznati: da ga je nestašno srce i mlohava od naravi volja uprav onda nagibala na prestupke zakonah, kad se je na prelazu ove dobe desio. Šta se dakle čudiš, da i ubogi puk, prije zanemaren, a sad bez nauka i valjane upute, sám sebi ostavljen, okrenu po stranputicah?

Ako je pako puk naš diete, a to mu je onda, kao i svakomu inomu, krepkoga i razboritoga provodiča treba, koji će ga na dobro nagibati, a oda zla odvraćati. Provodič puka valja da bude poglavarstvo; a mudro poglavarstvo odgovorit će onda samo visokomu svomu zvanju, kad izdade mudre, svrsi shodne i puku primjerene ustanove i zakone, pomnjivo uz to nadgledajuć, da puk za nje i doznade, i da se zakoni doista posvuda i od svih sdušno izpunjuju.

Griešio bi, tko bi rekao, da naše više vlasti neizdaju množtvo zakonah svake struke i svakoga roda. Ima toga, i koliko! Ali mi se čini, da su svi ti zakoni odviše oda-

ljeni od puka, pa mu nezasiecaju u domaći život, što bi ipak trebalo da bude.

Silno gibanje od g. 1848 pomače puk s puta, kojim je prije išao, i vrže ga nepripravna na prostranu poljanu, gdje poput djeteta, puštenog iz kućevnoga zapta, skakuće i radi koješta, što valja i nevalja. Previsoka vlada, zatekavši ga ovdje, stade mu propisivati nove zakone prema novim ovim okolnostim, te nastojaše na svaku ruku, da ga tim kao novoga preporodi na život bolji. Ali naš puk ostade svejedno on isti, koji je bio odprije. Njegva ćud se u temelju nepromieni, već samo s obilnosti slobode krivo zaputi, čineć oko sebe svakojaka bezzakonja, baš po primjeru rieke, provalivše označene za se obale. Ovdje bi dakle bilo ponajprobitačnije za državu i seljake, kad bi se ti novi zakoni crpili iz dosadašnjega života i prilagodjivali sadašnjim okolnostim, kako gdje uztreba. Ovi pako zakoni imali bi se puku doista obznaniti i razložiti, pa bi se onda sve po malo svraćao u priašnji vredniji način života, dočim bi mu se s nova osjegurala toli nuždna zadruga, izpravio kućni nered, uvela točnija i pametnija uprava gospodarstva, povratila vlast gospodarom, i družina se na dužnu poslušnost privela. Neće do vieka usrećiti države nijedan zakon, ma bio još tako vješto izradjen, ako se, budući bez saveza s obstojećimi jur okolnostmi, protivi duhu i životu naroda.

Liep je, jer je upravo kršćanski, pojam države, kad nam se predstavlja kao obitelj, kojoj kao glava predstoji poglavarstvo, a svi ostali smatraju se kao družina. Glavi pripada, ne samo nadzirati uha i usta, da ništa nespodobna neslušaju i negovore — ona treba da pazi i na ruke i noge, i sve ostale udove (kotrige). Glava treba da se obazire na sav život i ustroj tiela. Naši zakoni, po umnih i učenih ljudih izradjeni, izvrstni su sami sobom, nit im prigovora ima; oni davaju doduše izvanjskomu životu države oblik krasan — al neprodiru do jezgre, do srca puka, koji za nje i nedoznaje, pa se onda baš malo za nje i brine.

Plemenito je i kršćanski sirotinju podpomagati; kad to činimo, nevalja nam se ogledati komu dajemo, da-li vriednomu ili nevriednomu; već u čije ime dajemo? Zato mi preobiluje duša s radostnih čuvstvah, kad vidim na sve strane, s kolikim se sućesćem i ljubavju prinose darovi, da se utieši bar ponješto od gladi ucviljena sirotinja. No uza sve to bojim se veoma, da ćemo biti i do godine prisiljeni u takove svrhe prineske skupljati. Ne kao da proričem, da će opet loša ljetina nastati — to stoji u Božjih rukuh — već lasno bih mogao pravi prorok biti, kad bih rekao, da će ova liepa i kršćanska briga bogomilih i čovjekoljubnih dušah mnoge potaknuti, da se u svojoj nevaljaljosti, lienosti i neradu podkriepe. Pripoviedaju za prosjaka, koji hodeći po gradu, da milostinju kupi, sretne na ulici liečnika, te od njega dar zamoli; ov mu ga udieli i upita, s koje je nesgode pao u nevolju? „E! neizliečiva bolest pritisnu me u nju.“ Liečnik misleći, da će to biti bolest, koju se izpovjediti stidi pred svietom, povede ga u sobu, da mu tu na samu sve potanko izkaže; a ov ni pet ni šest — već reče: „Gospodine! moja se bolest zove lienost, i ta se neda više izliečiti, jer sam joj se od djetinstva priviknuo.“

Da se dakle pribavi uspješan za budućnost uztuk gladi i jadu našega puka, mislim, da bi se sa svom snagom o tom nastojati imalo, da se izradi zakon baš samo za naše seljake, koji će red u kuće, slogu medju družinu, pravicu za gospodare i poslušnost medju mladje uvesti. Dok toga nebude, propadat će i ginuti narod. No

Parce puer stimulis, et fortius utere loris.

Dodatak uredništva.

Nečudimo se onomu seljaku, preporučujućemu batine, kad onako i neseljaci mudruju; al uvjereni smo, da je ovaj seljak za sebe iznimku molio, baš kao što čine i oni neseljaci; makar i sami ono zlo činili, za koje žele drugoga batinati. Oni rade kao diete, noseće odmah materi šibu — kad mu brat sagrieši. Bilo je prije mnogo učiteljah, koji mišljahu, da diete bez šibe nemože naučit čitati, te se je onda više dielilo virgaza nego nauka — a djeca nisu ništa znala; sad se radi protivno, a djeca uče puno toga. Kad je milost careva ukinula u vojsci okrutne šibe, i onda su zloguci proricali, da će sada pol vojske dezertirati; pak evo manje ima uskokah nego odprije. — Ma batine, ukinute 1848. god., povraćene su opet, i diele se bome: pa zar se je puk od onda popravio? Dapače evo svatko priznaje, da je sve to gorě; dakle batine nelieče toga zla.

Opačinam sadašnjim našega puka krivo je njegovo siromaštvo, u tom se sve slaže; pravo kaže i naša poslovica „siromah čovjek gotov djavo.“ A koji je uzrok siromaštvu? I u tom se svi sudaraju, da neznanje i neukost. Dakle zabušite ovo vrelo, pak neće iz njega oni potočići teći. Al sve se je do sada pokušalo, samo ne ovo naravno sredstvo; samo se ništa nije učinilo za obuku puka. Kako bi se tomu zlu moglo barem ponješto doskočiti, već je Gosp. list više putih kazao; više putih je već razlagao, da nije dosta, što se podižu škole za djecu, nego bi trebalo i samomu puku čitati poučne stvari. Al do sada je bio glas naš glas vapećega u pustinji. Tko se želi osvjedočiti o istini našega mnenja, neka pogleda na druge austrijanske krunovine, gdje su bili seljaci takodjer god. 1848 oslobodjeni od tlake; i ne samo da nisu sada siromašniji nego odprije, već su očevidno bogatiji, pak i vredniji. Al su se ondje za nauk puka već prije godine 1848. brinuli. Nauka treba dakle i našemu puku, da se oprosti svih ovih jadah; nauka pako treba ne samo mladeži; nego i odraslim. Nit ovo nije ništa novoga u drugih obrazovanih zemljah; u Würtembergu n. p. su posvuda razprostranjene onakve škole. One bi se dakle i kod nas mogle zavesti; al u tom bi valjalo prednjačiti gospodi imajućoj vlast. Jer to i jest zlo, što naš seljak nepoznaje korist nauka: na ovo poznavanje trebalo bi ga dakle nagoniti, što mogu samo poglavari; pa bi kasnije stvari napredovale same od sebe.

Kao-lien.

Ponajznatnija biljka za gospodarstvo i obrt jesté Kao-lien ili kitajski sladki sierak *(Chinesisches Zuckerrohr)*. Imade sedam do osam godinah, što se s Kao-lienom pokusi prave u Francezkoj, Španjolskoj i njekojih stranah Njemačke, pak se gospodari posvuda i veoma hvale. U našoj domovini trojvrstan se sierak već od davna sije: naime, *Sorghum vulgare*, *(P.* i *Host)*, ili *Holcus sorghum (L.)* okolo Jastrebarskoga, Ozlja i Karlovca; *Sorghum halepense (Pers.)* ili *Holcus halepensis (L. Host. Schreb.)* u Moslavini i Posavini; i *Sorghum saccharatum (Pers)* ili *Holcus saccharatus (L.)* t. j. sierak-metlaš, koji se navadno uz kukuruz sije. Osim toga imade jošte do 16 vrstih sierka, koje Kitajci siju, a od svih je najvredniji *kaplien*, jer nadvisuje sve ostale svojom vrsnoćom. List, stablo, cviet i sjeme, svaki ovaj diel kao-liena odlikuje se osobitimi svojstvi. Stablo Kao-lienovo je vrlo sokovito, a u soku ima mnogo sladora; iz 200 kvartah (kvart = 11 litarah ili mjericah, sajtljikah) toga soka dobiva se 60 funtih dobra sladora. Od lišća se može praviti dobar papir, i mogu se plesti šeširi, zdjelice, košarice itd. Iz cvieta se može vaditi veoma liepo i uztrajno mastilo (boja, farba), a sjeme valja za brašno. Al što kao-lienu najviše daje za nas ciene, jest ovo: da raste malo ne u svakoj zemlji, i može se za krmu kositi pet, šest putah na ljeto. Odbor gospodarskoga družtva pobrinuo se je dakle, da veću kolikoću sjemena ote toli hvaljene i sbilja veoma hasnovite biljke pribavi, da se u zemlji našoj razprostrani. Nadati se možemo pako dobru uspjehu već i zato, što kao-lien u sjevernih stranah Kitaja raste i što imade i onako više sierkovih vrstih kod nas udomaćenih; valjda će se dakle i ovaj u Hrvatskoj i Slavoniji udomiti. Nalik je posve našemu sierku-metlašu, samo što mu je pljeva crnkasta, a kod metlaša je smedja i crljenkasta.

Ako želiš od kao-liena variti slador, nemoj zemlje gnojiti životinjskim gnojem, nego upotrebljuj biljevni gnoj; n. p. podori djeteljinu, ili oranicu, gdje je ljeto prije kukuruz ili korun rastao; ako pako hoćeš, da ti kao-lien bude za krmu, za kruh, ili hranu živadi, a ti gnoji zemlju, kako ju gnojiš za kukuruz. Kao-lien se sije najbolje na rede, u brazde, pa se razdaleko tri stope meće njekoliko zrnah, pet do šest, a kad se plug povrati, onda će drugom brazdom zasipati zrnje. Za mjesec danah treba da mlade biljke okopaš; druge kopi il ogrtanja netreba. Vrieme sijanja bit će najpriličnije okolo sredine Travnja, il okolo Gjurgjeva do Filipova, kad se navadno kod nas kukuruz sadi . . . Je-li ranije, il kašnje? to će izkustvo učiti. Ako bude moguće kao-lien kod nas udomaćiti, bit će svakako velik dobitak ne samo za gospodarstvo nego i za obrt. Tko se želi potanje uputiti o naravi i obradjivanju ote biljke, neka si nabavi knjigu dra. Karla Löffler-a pod naslovom *„Das chinesische Zuckerrohr Kao-lien. Braunschweig 1859.“*

Gospodarsko družtvo može odstúpiti pravoga sjemena od ovoga sladorovnoga sierka 6 funtih. Tko božji bi želio kupiti, neka se izvoli kod poslovodstva gospodarskoga družtva oglasiti; funta stoji 1 for. 70 n. a. vr.

Vukotinović.

GLASONOŠA

Domaće viesti.

— Visoka vlada je naložila ravnateljstvu družtva južnih željeznicah, neka se požuri s gradjenjem hrvatske željeznice.

— U zemljah ugarske krune ima hipotekarnoga duga za 120 miliunah forintih, tako da je svaka ral (jutro) zemlje zadužena sa 2 for. 18 kr.

— Kao što je nedavno Židovom i kod nas dopušteno, da mogu tjerati svaki zanat, tako se im najnovijom carskom naredbom dopušta, da mogu po sada kupovati i nepokretnine, to jest kuće i zemlje.

— (Stanovništvo naše domovine). Po državnom popisu od godine 1857 ima ciela austrijanska država 34 miliuna 437,964 stanovnika, koji stanuju na 11,240 □ miljah, a u 5,406.907 kućah. Od ovoga pučanstva ima u Hrvatskoj i Slavoniji (osim Krajine) 865,000, a u svoj vojničkoj krajini (hrvatskoj i srbskoj) 1 miliun 65.000. — Dočim se je u ostalih krunovinah od predzadnjega popisa od godine 1851 broj žiteljah znatno umnožio, kod nas se je omalio. — Isto se dogodi u Galiciji, koja je od predzadnjega popisa do godine 1857 izgubila od prilike 400,000 ljudih, ponajviše od kolere, gladi i druge nevolje.

Gospodarske viesti.

— (Izložba ratilah). U Parizu će biti ljetos velika ratarska izložba, za koju je franceska vlada goleme nagrade odredila, da potakne svoje ratare na napredak. Najboljoj marvi i živadi svake vrsti namienjeno je u ime nagradah do blizu 200.000 franakah, a osim toga za 3000 franakah kolajnah za družinu gospodarah, kojim bude nagradjena marva dovedena na izložbu. Izim toga je sila novacah odredjena za nagradjivanje ratilah i plodinah (produktah).

— (Zaštita pticah). Neobična vrućina posljednjih godinah učini, da su se svakojake bube i crvlje, hudeće gospodarstvu, za čudo razplodile i silne šume i usjeve poharale. Poradi toga je pruski ministar ratarstva naložio svim načelnikom pokrajinah, neka izdadu posebne naredbe za zaštitu pticah, koje se hrane bubami; jer se je zamietilo, da čovjek sam, bez pomoći pticah, nemože onu bubad utamaniti. Uslied toga se nalaže, da se oštro kazni ubijanje i hvatanje koristnih pticah, pak i vadjenje njihovih ptićah.

Dubljina Save.

25. Veljače 1860. — 0′—9″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 10. U ZAGREBU 8. OŽUJKA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Sadjenje drveća.

Kad gospodar, neimajući voćnjaka, gleda voćku (sadovno drvo), kako joj se grane savijaju od premnoga roda: poželi zaista ovakve voćke. Želja je ova plemenita vriedna da se izpuni. Al se tomu hoće truda, i jošte više vještine. Mnogi je već i pokušao saditi voćke; no videći, da mu posao neide za rukom, ili da mu voćke neuspievaju, pustio je voćarstvo, tražeć uzrok neuspjehu u svačem, samo ne u svojoj nevještini. — Neće ljudi da dokuče, kako u prirodi sve biva po stalnih zakonih, kojih se i mi držati moramo, ako želimo iz nje vaditi korist. Jedno vrieme se čovjeku kad što čini, da je prirodu nadmudrio; al se to samo čini; kaštiga neće izostati; vječni zakoni, što ih sam Bog postavi, uzimlju najposlie mah i uništuju sve varke kratkovidnog čovječjeg uma.

Ovo bi trebalo da gospodari već jedanput u glavu duboko zabiju, i da stanu proučavati zakone, kojih se drži priroda, jer bez toga znanja ni kud ni kamo. Samo nemojmo predsude držati za prirodne zakone; nemojmo misliti, da je sve ono najbolje, što su naši stari radili. Sviet se pomiče napried u svačem, pak i u gospodarstvu. Učeni ljudi našega vieka odkrili su toga sila, čega naši stari ni u snu nisu snili. A da to valja, dokaz su nam one zemlje, koje su se obogatile, slušajuć mudre savjete ovih učenjakah.

Sve ovo valja i za sadjenje drveća. Tko se u tom nedrži naravnih zakonah, za badava se trudi, neće uspjeti. Razložit ćemo dakle, kako treba presadjivati drvo prema njegovoj naravi.

Nemoj presadjivati u svoju zemlju drveća, koje si nabavio iz toplije okolice nego što je tvoja domovina; jer ovakvo drvo, priučeno toplini, neće više ove svoje naravi promieniti, nego će prije ili poslije zakržljati. Drveće se presadjuje u mrtvu jesen ili rano u proljeće. Ovo drugo valja osobito za tople okolice, i za laku, buhavu (rahlu) zemlju. Na studeni ili kiši nevalja presadjivati, nego čekati liepa dana. Ako si sam odhranio stabaoce, koje želiš presaditi, nemoj ga vaditi iz zemlje na suši: tad bi mu pokidao sve žilice (branduse), kojih mu treba, kaó tebi ustah, jer upravo kroz najtanje žilice vadi drvo hranu. Svaki brandus ima na kraju sisak, kojim siše hranu: ako mu dakle ovaj sisak povriediš, kao da si mu usta ranio, nemože gutati hrane. Odavde se vidi, kako ludo rade, koji onakve žilice osiecaju. Nego od debljih žilah možeš toliko osjeći, da nebudu dulje od 12 do 15 palacah, samo ostavi na miru svrdao iliti žilu-srčanicu, to jest glavni korien, koji je kao nastavak stabla i uvrće se u zemlju poput svrdla (svedra). Ako mlado drvce nemožeš umah presaditi, kako si ga izvadio, a ti ga zakopaj opet uzduž u zemlju, da mu žilice neusahnu. Ako si pako mlade voćke od drugud nabavio, te su na putu malko prosahnule, a ti ih dva tri dana prije sadjenja kiseli (moči) u vodi, ili ih zakopaj čitave u zemlju, ostavi u njoj njekoliko danah, i zalievaj vodom.

Kad već odlučiš saditi, uzmi na pamet, da će drvo ondje do vieka stajati, kamo ga postaviš; da se nemože dalje pomaći, kad mu nestane hrane. Kada dakle kopaš jamu zanj, nemoj na to gledati, kolik je sada stablić, što ga sadiš, nego koliko će jednoć drvo od njega narasti; pak izkopaj umah toliku jamu, da i ono veliko drvo uzmogne po volji žilice pružati, što samo onda može, kada stoji u zemlji prekopanoj i umekoćenoj, a ne u tvrdoj cjelici ili neplodnoj mrtvici. Ako je dakle mekota dobra i duboka, ili ako je mrtvica (zemlja pod mekotom) pjeskovita i rahla, dosta je ako izkopaš jamu 3 do 4 stope široku i do 3 stope duboku. Al kada je dolnja zemlja ili mrtvica ilovasta, kamenita, barovita ili drugčije neplodna, treba ti bome izkopati i 5 stopah široku i do 4 stope duboku jamu, ako želiš, da ti se drvo svakako primi, veselo uzraste i obilato rodi. Kod kopanja meći gornju zemlju (mekotu) na jednu stranu, a dolnju (mrtvicu) na drugu.

Pokle si ovako budućemu drvetu kuću pripravio, treba da mu ju i hranom napuniš. Nemoj dakle izkopane zemlje natrag sipati, nego dobavi od drugud bolje zemlje, ili barem izmiešaj dobro zemlju izkopanu s crnicom; a same crnice opet nevalja sipati u jamu, ako nije sva mekota vrlo plodovita; jer bi drvo izprva bujno raslo, a kasnije, dospjevši do neplodne mrtvice, zapelo bi i zakršljalo, kao što se i gospodski želudac pokvari, kad se mora iznenada sve samim ječmenim kruhom hraniti. Izkopanu jamu napuni dakle sve do 10 palacah zemljom,

svakako boljom nego što je ona izkopana, pa na vrh naspi za 5 palacah dobre plodovite zemlje, da drvo nadje dovoljnu hranu, čim ga zasadiš. Pokle si zabio kolac, za koji ćeš stablo privezati,*) uzmi mladu voćku i namjesti ju u onoj malo ne punoj jami tako, kao što je stajala prije u zemlji, dakle ni dublje, ni pliće nego što prije; uza to pazi, da bude ona strana opet sjeveru okrenuta, koja je i prije bila. Sad pospi žilice izmrvljenom mekotom, koju si bio na stranu metnuo, stresi stablo kadšto rukom, da zemlja dopre posvuda, i pokle si je za jedno 2 palca nasipao, pritisni ju ili prigazi malko. Ako drvo stoji u mokroj zemlji, ogrni ga makar za 1 stopu visoko, da može voda otjecati; ako u kršnoj, napravi oko njega kao zdjelu od zemlje, u koju će se kišnica hvatati. Dobro je, ako pol godine unapried jame izkopaš, da se napiju zraka, po imenu kiselika, koji raztvara sve rude, da ih mogu žilice piti; no ako imaš dosta plodovite zemlje, možeš umah drvo zasaditi. Zasadjeno stablo zalij vodom, koliko je god popije, da se zemlja kako valja slegne i za žilice posvuda prione, te ove mogu onda umah svoj posao započeti — hranu primati. Kada se drvo pod jesen sadi, nevalja ga umah obrezati, nego čekati do proljeća; a kada ga sadiš na jar, sreži mu, prije nego ga namjestiš, i to stup (glavna grana) da ostane 12 do 15 palacah dugačak, a ostale 6 do 8 palacah. Što je manje korienja, to više treba podkraćivati grane; jer kao što smo već kazali u Gospodarskom listu, korienje u drveta treba da je prema njegovoj krošnji *(Krone)*; ako mu je krošnja obilatija od žilah, drvo će napokon malaksati i oslabiti, kao diete imajuće preveliku lubanju, a tanke nožice.**)

Na suši treba mlado drveće ozgor kantom zalievati, dokle neojača. — Poslie dvie tri godine, pokle stanu žile premašivati izkopanu jamu, treba zemlju oko svake voćke za 5 do 6 stopah prekopati, i ovo više putih opetovati, da se mogu žile bolje širiti, a kiša i snieg do njih dopirati.

Štioci će priznati, da se kod nas nepostupa ovakvom pomnjom kod presadjivanja, zato i imamo slabo liepih voćakah i jošte manje prostranih voćnjakah. Obćenito se tuže gospodari, da su im voćke, pokle su se prvih godinah liepo razgranale, na jedanput počele hirati i kršljati, dok su napokon sasvim uginule. Mnogi su onda prestali saditi voćke, misleć, da njihova zemlja nevalja za voće. To je istina, al je istina i to, da se može svaka zemlja, onako kao što rekosmo, za voćke prigotoviti.

Tri su jošte okolnosti, na koje se kod sadjenja negleda, pak je baš ovaj negled uzrok, da drvo, drugčije vrlo pomnjivo zasadjeno, opet najposlje izda:

1) Nesadi drveta onamo, gdje je staro drvo stajalo.

Ratar znade, da ako više godinah uzsije isto sjeme na istoj zemlji, neće napokon ništa nažeti. Zemlji će nestati hrane za bilje; ona će omršaviti. Uprav ovo valja i za drveće, koje takodjer glavnu svoju hranu vadi iz zemlje. Gdje je kakvo drvo petdeset i više godinah stajalo, ondje neće mlada voćka naći dovoljne hrane; pa makar i koju godinu živarila, napokon će poginuti. Kod žita i povrća mogu se tlu gnojenjem povratiti sve one tvari, koje su usjevi popili. Kod voćakah to neide; jer gnoj neprodire duboko u zemlju, ma kako ju gnojio, nego ostaje ozgor u mekoti, a drvo pušta korienje vrlo duboko, gnoj dakle dopire samo do njekojih žilah. U ostalom istina je, da u mnogom tlu ima toliko hrane za voćke, te ove i 100 godinah veselo u njem rastu i obilato radjaju; jer u obćeno govoreć, voćke neizvoljevaju mnogo tla i zadovoljne su zemljom, u kojoj ima poviše pieska, ilovače, vapna. Al opet ima i takvih felah, koje na svaku ruku zahtievaju toplu crnicu.

Tko sadi voćke u red, i neće da mu ostane praznina, neka barem počeka dvie tri godine, dokle opet na isto mjesto zasadi voćku. Za ovo vrieme neka zemlju duboko prekapa i dobro gnoji, pak i onda neka svakako drugoga roda voćku onamo zasadi nego što je prije bila, to jest na mjesto, gdje je bila pećkovnica (n. p. trešnja, šljiva, imajuća u svom plodu pećku ili košticu) neka sadi jezgarnicu (*Kernobstbaum*, n. p. jabuku, krušku), a na mjesto ove onu.

2) Nemoj podsiecati svrdla ni osiecati sasvim druge žile.

Tuže se mnogi voćari, da su im voćke, više godinah liepo rastuće, počele sahnuti, pokle su žile doprle do neplodne zemlje-mrtvice. Da to zlo zaprieče, jedni su podmetali kamenu ploču pod svrdao, drugi su ga podsiecali, da nemože do mrtvice — nu badava sve, voćka je usahnula.

Neplodna mrtvica sastoji se ponajviše iz pieska, treseta, ili iz ilovače izmiešane premnogom hrdjom oli laporom. Da u takvoj zemlji nijedna pitoma bilina neće da raste, to znade svaki ratar.

Korien se samo dotle oteže, dokle nalazi hranu, kada njegovi brandusi dopru do zemlje, iz koje nemogu baš nikakve hrane izvaditi, neće se u nju vrtati, nego zapeti, ili baš zakršljati. Njihovo zvanje preuzimlju druge žile, te podvostručenom snagom dobavljaju voćki hranu. Ako pako premnoge žilice nenalaze piće, drvo će zakršljaviti i napokon usahnuti. No čim je dulji korien, tim

*) Ovaj kolac treba zato prije zabiti, jer kad bi ga uz posadjeno drvo zabijao, lasno bi se namjerio kolcem na korien i razciepio ga. Jošte ćeš bolje uraditi, ako mjesto kolca samo kakvu šibu utakneš, a mlado stablo u slobodi ostaviš, neka njim vjetar maše; pa kasnije stoprv zabij kolac, kad stablo poodraste, ili kada krivo raste.

**) Izvrstni voćar Lucas preporučuje ovaj postupak, kojega valjanost je sam prokušao: Nemoj podrezivati granah ni malo, nego osjeci sasvim grančice, gdje su preguste, ostavivši netegnute glavne grane, njih 4—5, i stup. Onda će ove grane na kraju rano prolistati, a s lišćem će i nove žilice iz koriena izrasti; ostali pupoljci granah spavat će sve do godine. Tada osjeci na pola sve grane, te će drvo potjerati, buduć se je lani dobro ukorienilo, ljepših i jačih mladicah, nego da si ga lani okresao.

više može hrane naći, jer tim dalje dopire i tim je više razgranjen, pak upravo u mršavoj zemlji korien se dalje prostire od krošnje, tražeć posvuda hranu. O tom ćemo se uvjeriti, kad pregledamo korien od jele ili breze, u kojih svrdao za čudo duboko prodire u mršavoj neplodnoj pješčanici, vadeć iz dubljine hranu za stablo. Isto tako pušta i kruška u pjeskovitu tlu svrdao u dub; a korienje od jabuke neide u dûb, nego se razgranjuje. Pustimo dakle žile, neka se pružaju, dokle mogu, ovo će im razširivanje samo koristiti moći, a podkraćivanjem pospješit će se smrt voćke.

Ovo posvjedočuje takodjer potrebu, da bude jama što veća, u koju želimo zasaditi voćku. Jer čim je veća jama, napunjena plodovitom zemljom, tim više ima voćka hrane; samo joj onda nemojmo nespretnim okopavanjem gornje žile izraniti; jer ako je ozdol neplodna mrtvica, a ozgor su žile motikom oštećene: kako i odkuda će korien hranu vaditi? Srećom ima slabo gdje sasvim neplodne mrtvice; najgorê dno za voćku je šljunak (droban prud), jer nedrži vode, koja sva u dub ponire, te voćka propada s nedostatka vlage. Odavde učimo još i to, što smo već gori razložili, da u posve hrdjavu tlu nevalja jamu posve dobrom zemljom napuniti; jer ćemo voćki žilice kao razmaziti i raznježiti, nit će biti podobne vaditi hranu iz zemlje pomanje plodovite. Bolje ćemo uraditi, ako u hrdjavu tlu stojeće voćke više putih kasnije okriepimo posve truhlim gnojem.

3) Nemoj voćke saditi preblizu jednu do druge.

Čini se, da je posve naravno umovanje, da gospodar dobiva tim više voća, čim više ima voćakah. Zato i ima voćnjakah, u kojih su stabla samo 6—8 stopah razdaleko jedno od drugoga. Onda se ne samo žile sastaju, te otimljuć jedna drugoj hranu, nemogu dalje rasti; nego se i krošnje sastaju, te otimlje takodjer jedna drugoj zrak i svjetlo, zato se može malo ploda zametnuti, a još manje razviti. Svakoj grančici treba neobhodno uzduha i svjetla; bez njega neima roda. Zato na gustoj voćki radjaju samo skrajnje grane; a gdje stoji stablo do stabla, ima samo na vrhu krošnje ploda, srednje su grane ondje ponajviše prazne, il izvode samo malo kršljava voća.

Kada dakle mladu voćku sadiš, promisli, koliko će od nje narasti drvo za 20 godinah, i prema tomu ga razstavi od njegovih drugovah; sjeti se, da će onda obuzimati jedno 30 stopah naokolo. Treba dakle da voćke, koje će u vis rasti, za 15 stopah jednu od druge porazmjestiš; samo nizke voćke, šljive i trešnje mogu bliže stajati.

Reforme poreztva.

Javili smo, da je njegovo c. k. veličanstvo imenovalo poseban odbor, da vieća o pravednom razrezanju i o jevtinijem pobiranju poreza. Pošljedak viećanja glede na pobiranje jeste ovaj. Županijski i kotarski uredi da neimaju nikakva posla s porezom, zato ih u tom pogledu ni trebati neće. U svakom kotaru odabrat će se odbor, od samih porezašah sastavljen, kojemu će biti podloženi občinski odbori, te će ovi pod kontrolom poreznoga nadzornika razrezati porez. Ovaj novi porezni ured morao bi voditi, po vještom i zakletom čovjeku, zemljištnike iliti gruntovnice, budać da poreznomu uredu i tako pripada dužnost držanja na vidjelu porezovnika (katastra) zemljarine i kućarine, to jest on mora paziti, da se svaka promjena grunta i posjednika zabilježi u knjizi, gdje je zapisano, tko, od čega i koliko treba da plaća zemljarine i kućarine. Tim bi se dakle prištedilo sadašnje vodjenje zemljištnika, koje vrlo mnogo stoji. Isto tako mogli bi se i poslovi ostavni (depositni) i sirotinski povjeriti istomu poreznomu uredu, čim bi se opet prištedilo troška.

Ako ovaj predlog steče previšnje odobrenje, neće trebati sadašnjih poreznih uredah, te će se ovako silni novci prištediti.

Sbornica.

U Movraću 25. Veljače. Gospod. list naš od 16. Veljače t. g. donese nam dugo željeni članak o poljarstvu. — Dobro je poljarstvo u gospodarstvu kao zdravo srce u tielu.

Članak 9. ugarskoga zakona od godine 1840. biaše probitačan do njekojih manah. Al i novi ovaj zakon valja: zato bi dobro bilo, da se sadašnja naredba svakomu članu pošalje, a po občinah ljudstvu da se pročita i dobro raztumači.

Doba je i prilika, kojom se može sigurnost osobe i imućtva utemeljiti, koja je glavno dobro u svakom družtvu.

Svakomu družtvu mora za tim stajati, da mu se na grančicu dobrog roda popne; osobito treba gospodarskomu o tom nastojati, budać da se bavi sa sviuh života temeljem. Zato bi se ovo imalo pobriniti, da kako tako zasieca u javne naredbe, u koliko se ove tiču gospodarstva. Tu se nemisli, da komu straha zadaje, ili da svojevoljno, na uštrb konsumentah, zakone kuje, nego da se sasluša njegov savjet, kao što se čini kod trgovačkih komorah.

Kod uvodjenja poljarstva najveća tegoba bit će izabiranje sposobnog osoblja, kako bijaše i god. 1840, kad poljarstvo nije napredovalo — jer domaći su se dogovorili o nehajstvu i neredu, a inostrani nisu bili namješćani.

Da pako mnoge vrsti plateži žiteljem nedotežčaju, mogli bi poljari zajedno kao cestari paziti i na občinske ceste, na kojih i tako neima uviek posla.

Ustanovljenjem vjerovnosti svjedočbe poljarove prestat će iznimka, da za podpuni dokaz zločina dva svjedoka trebaju; poljara dakle zakletoga svjedočba valja za dva svjedoka, što je vrlo potrebito; jer slabo kad je moguće dokazati poljski prestupak sa dva svjedoka. To znadu prestupnici, zato drzovito niječu, ako samo jedin čovjek na njih svjedoči, pa se tako izmiču zasluženoj kaštigi.

Da pako zakon o poljarstvu neostane samo na papiru, neka družtvo gospodarsko zamoli visoko c. k. namjestništvo, da dade proglasiti i razložiti zakon o poljarstvu po svih vlastih, a občinam neka naloži, da umah izaberu poljare.

Budać kotarski uredi već sada imaju premnoga posla, slabo će dospievati za brzo rješavanje poljarskih tužbah, zato bi se imao namjestiti u svakom kotaru posebni poljski sudac, koji nebi plaće imao, nego nadnicu od stranke krive. *V. Ladany.*

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— Zamoljeni smo, da obznanimo u Gospodarskom listu, da je izašlo drugo umnoženo izdanje **Лазарице Іоксима Новића** u Novom Sadu kod K. Hinca, nakićeno slikom slavnoga banovića Strahinje. Rado izpunjujemo ovu želju, jer knjiga ova zaista zaslužuje, da se razprostrani po svem narodu jugoslavenskom, ne samo radi vrstnoće poezije nego i radi ljepote jezika. Knjiga ova sadržava dogadjaje za vremena srbskoga kneza Lazara, po imenu i opis boja na Kosovom polju, sve pjevano poput narodnih pjesamah, a u duhu rodoljubivom. Za potanje razglabanje neima prostora u Gosp. listu i mi samo svojski preporučujemo ovo djelo, koje stoji 1 stotinjak a. vr.

— (Sjemenju pade ciena). Od g. Königa primili smo evo ovaj gospodarom našim zaista povoljni oglas: „Drugi nabavak sjemenja kupio sam jevtinije od prvoga, zato mogu sada i ja po gotovu sve sjemenje gospodarsko podješto jevtinije prodavati; po imenu je pala ciena grašku za 4 do 6 novč. na funti, a travnomu i djetelinjemu sjemenu za 1 do 2 for. na centi."

Gospodarske viesti.

— Njegovo veličanstvo odredilo je za nagradjivanje najplemenitijih konjah po 2750 zlatnih dukatah za svaku od pet godinah, koje prve dodje. — Osim toga je odredilo 6700 žućakah za nagrade kod konjskih utrkah. A utrkivat će se u Beču, Pešti, Pardubicah, Lavovu i Kološu (u Erdelju).

— Da konjarstvo u Austriji napreduje, po imenu pako da se konji plemene, tomu je dokaz velik broj pravih englezkih i arapskih konjah za ovo njekoliko godinah dovedenih. Dovelo ih se je 57 pastuhah i 50 kobilah, koji konji su svi skupa 250.000 for. stajali.

— Francezki car je odredio 65 miliunah franakah za napredak ratarstva i popravak cestah.

— (Gradite munjovode!) Na 19. Veljače (kad i kod nas) biesnila je u Belgiji strašna bura, te je grom udario u 15 tornjevah i sve je zapalio osim jednoga, koji je imao munjovod *(Blitzableiter)*.

— Josip Kliegl, ako se nevaramo isti onaj, koji je pokušao bez uspjeha sagraditi slagalo *(Setzmaschine)*, izvadio je sada povlasticu na kosilo, sagradjeno po osobitom načelu.

— Berlinski mjernik Buchholtz izvadio je povlasticu na ljuštilo *(Schälmaschine)*, koje ljušti sjeme od njegovih pljevah i ljusakah; n. p. laneno, djetelinje itd.

— (Pivo slavensko piće). Gazetta varšavska dokazuje u podugačkom članku, poduprtom historičkimi razlozi, da je pivo starodavno slavensko piće, a Niemci da su ga variti naučili od Slavenah. Niemcem se dogadja kao sojki; kad svaki dodje po svoje, slabo će im toga ostati.

— (Jošte jedna korist ugljevja). Kazali smo, da ugljevje pije različite plinove iliti fele zraka; pa razložili smo i to, da se bilje velikom stranom hrani uzduhom. To su upetili mudri vrtlari i zamietili, da se ovim svojstvom dobro mogu poslužiti. Zato miešaju sjemenje, iz kojega niče koristno korienje ili gomolji (dakle sjeme od peršuna, mrkve, luka itd.), sa stučenim ugljevjem, uzevši 12 do 15 putih onoliko ugljevja, koliko važi sjeme, pak to kao navadno siju, i zamietili su, da im onda povrće veselije raste. Stvar je jednostavna i jevtina, te vriedi, da se pokuša.

— Kad govedče rog slomi (što se osobito nemirnim kravam i to ponajviše zimi u štali dogadja), namaži krpu smolom i meći na ranu. Ako nije rog s koriеnom izčupan, narast će pod ovim melemom govedčetu nov rog. Ovaj drugi rog bit će, istina, manji od prvoga, al ti krava opet neće biti onako nagrdjena, kao što je onda, kad ima samo jedan rog.

Svaštica.

— U trgovačkom englezkom gradu Manchestru odlučili su sami trgovci sagraditi varoški muzeum. Samo za gradjenje dotične kuće odredili su 1 miliun forintih.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 1. Ožujka. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 23. Veljače do 1. Ožujka.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 23. Veljače 10 vag. po 4 stot. 60 novč., a 1. Ožujka prodano 189 vag. po 4 st. 90 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 23 Veljače 231 vag. po 3 st. 10 novč., a 1. Ožujka prodano 986 vag. po 3 stot. 10 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 23. Veljače 125 vag. po 2 st. 80 novč., a 1. Ožujka prodano 295 vag. po 2 st. 70 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 23. Veljače 10 vag. po 2 st. — novč., a 1. Ožujka prodano 28 vag. po 1 st. 75 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 23. Veljače 105 vag. po 3 stot. 60 novč., a 1. Ožujka prodano 2540 vag. po 3 st. 75 novč.

W. Iz Siska 4. Ožujka. I prošle nedjelje bila je trgovina na ovdašnjem žitarištu vrlo mlitava. Od staroga kukuruza prodalo se je nješto samo radi slabe ciene, a od novoga liepoga zrna prošlo je stoprv posljednjih danah minule sedmice poviše za domaći potrošak. Za pšenicu, tropolicu i napolicu nije, uslied glasovah s bečke žitne trgovane, nitko mario. Od 26. Veljače prodalo se je

9 vag. starog bačvanskoga liepog kukuruza po stot. 3.25 za promet.

5 vag. nov. banatsk. liep. kukuruza po stot. 3.20 ⎫
15 „ liepa prosa . . . „ „ 2.50 ⎬ za domaći potrošak.
12 „ stare dobre pšenice . „ „ 5.25 ⎭

Na malo se je prodavalo, i to po ovih cienah:

Pšenica po st. 4.60—5.50; tropolica po st. 3.80—4.; napolica po st. 3.40—60; stari kukuruz po st. 3.30—40; novi po st. 3.20 prosa po st. 2.20—50; ječam po st. 2.25—50; zob po st. 1.80—85.

Vrieme je bilo do sada liepo; danas pada kiša; voda je velika i plovka, akoprem je već počela osiecati. Vozarina u Karlovac 10, u Kameni most 50—52 novč.

Ciena žitku od 1.—8. Ožujka 1860. u austr vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	4	90	3	—	2	90	1	93	3	70
Osiek	4	55	3	20	2	30	1	70	3	10
Rieka	6	90	—	—	3	80	2	60	4	20
Karlovac	5	50	3	25	3	—	1	80	3	66
Ogulin	6	5	—	—	—	—	3	—	4	30
Otočac	5	70	—	—	3	70	2	—	4	50
Vinkovci	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Makarska	5	80	4	20	3	40	—	—	4	—

Hod državnjačah
u bečkoj trgovani 5. Ožujka 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	77.40
Srbske i hrvatske razteretnice . .	71.—
Prid na carske dukate	6.28
Prid na srebro	32.—

Odgovori uredništva.

G. L. K. u *V.* Do sada nisam doznao, tko ima na prodaju sibirsku grahorinu, kada doznadem, obznanit ću Vam.

G. P. R. u *Z.* Priobćit ćemo u svoje vrieme.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

BROJ 11. U ZAGREBU 15. OŽUJKA 1860. GOD. VIII

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka, t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Težački red.

Varaždin 10. Ožujka. Nastaje proljeće, a š njim nastaje za gospodara velika potreba težakah. Tko nebi želio oprostiti se ove potrebe shodnim i pravednim načinom? No sredstvo, što ga preporučuje slavna križevačka podružnica gospodarskoga družtva, da se doskoči onoj potrebi, nevodi k tomu cilju, pak mu je jošt udaren biljeg očite nepravde i nazadka. Izradjen o tom predlog razposlan je svim podružnicam, da ga podupru, a i glavnomu odboru, da ga podnese i preporuči visokomu namjestništvu za potvrdu, i valjda ga već i Vi imate.*) Budnć pako do sada nitko nije toga predloga pretresao, a kaže se u njem, da sadržava želju svijuh gospodarah naše domovine: shodno mi se čini prosboriti o njem koju.

U tom predlogu se vrlo istinito naznačuju uzroci, s kojih nam seosko gospodarstvo propada, te smo osiromašili. Kaže se, da je tomu uzrok neukost, lienost i prevelik porez. Prema tomu dakle mogli bismo se pomoći i gospodarstvo svoje podići naukom, marljivošću i omaljenjem javnih teretah. Da je sl. područnica preporučila shodna sredstva, kojimi bi se ovo troje postići moglo, svaki bi joj gospodar hvalom dugovao. I zaista, što se moli omala poreza, tomu neima prigovora; no mjesto sriedstvah vodećih nauku i marljivosti, preporučuje se tarifa težakah, ta će tobože oboje nadomjestiti. Visoko namjestništvo imalo bi zapovjediti, da u križevačkom okružju ima svaki težak raditi od Travnja do Kolovoza od 6 satih u jutro do Zdrave Marije (osim svega skupa 2 sata za jelo), pa da nesmie više tražiti nadnice nego kosac 50 novč., kopač 35 novč., sušič 30 n., žetelac 35 n.; mladež izpod 16 god. neka dobiva 10 novč. manje. Berači bi imali dobiti po 15 n., a ostali jesenski i proljetni težaci za 5—10 n. manje, jer se radi od 7 ure do Zdrave Marije. Zimskim težakom imalo bi se dati po 20 novč. — Jelo i pilo da se u pogodbu nestavlja pod globu od 10 do 50 for. — Ovo je jezgra predloga, nazvanoga od sl. područnice **težački red.** Povod mu dade njekoliko seljakah kalničkih, koji su kazali, da neće g. N—u raditi, ako im neplati 50 n nadnice i poldrugu oku vina. Odavde se izvodi, da je seljak naš malodoban, kojemu treba kuratora; da je lien, te ga treba prinukati da radi i to dobro radi, a za priličnu cienu.

Ponajprije moram izjaviti, da se velika krivda čini seljakom, kad se ono, što je kazalo njih njekoliko, proteže na sve. Ima bome medju seljaci nevaljalacah, lienštinah i lopovah, i kamo sreće, da im se uzda pritegne, po imenu da se svakojaki tati oštro kazne, gdjeno se š njimi vrlo strogo nepostupa, te povrativ se kući demoralizuju ostali puk. Al ima doista i vriednih seljakah, i to ne samo gdjekojih, nego, po imenu oko Varaždina, čitavih selah, koja se stečenom slobodom na svoju pravu korist služe i sve to bolje pomažu. Budimo dakle pravedni! Hoćemo-li zato, što ima medju gospodom razsipnikah i lienštinah, hoćemo-li zato sve vlastele staviti pod kuratelu i odredit im, koliko smiju na godinu trošiti? Hoćemo-li osudjivati samo seljaka, imajućega 5—6 jutarah zemlje, što u sadašnjem stanju gladuje, a izgovarati vlastelina, imajućeg stotine ralih, što je propao? — Grieši se ovdje i ondje, s tom samo razlikom, što su gospoda imala priliku nabaviti si u školah potrebita znanja, a seljak te prilike nikada ni imao nije. Gdje je bilo već odprije ponješto školah ili barem izvrstnih župnikah; gdje se je sa njegdašnjim podložnikom čovječno baratalo — ondje ima dan danas vriednih seljakah; a gdje je bio kmet odprije svačiji rob, ondje sada robuje svojoj gluposti i pokvarenosti. Ovoj smo dakle mi sami krivi. —

Tako si možemo protumačiti, zašto u ovom selu ima puno valjanih gospodarah, a u bližnjem množina ništarijah. — Mnogo su tomu sadašnjemu mrtvilu seljakah krive i svakojake varalice i nepoštenjaci, koji seljaka varaju gdjegod mogu, tako da napokon nesluša ni onih, koji pošteno misle za njega. Poznajem njekoga, koji je prije 6—7 godinah nagovorio seljake, da mu rade za naputice (asignate), koje će im pod jesen izplatiti: oni mu povjerovaše, al kad jesen dodje, nedobiše ništa. Naravno, da mu ovi ljudi sliedeće godine nisu htjeli raditi, akoprem im je nudjao gotov novac. U selu B. pripoviedao mi je župnik, da ima težakah za potrebu, a gospoština mi se tužijaše, da ih neima. Iztražujuć uzrok toj protimbi, nadjoh, da župnik plaća redovito težake, a kod go-

*) Nam jošte nije bio dostavljen. *Ured.*

spoštine moraju podugo čekati na nadnicu. Isto se dogadja i mojim susjedom, a ja imam uviek dosta radnikah, jer ih svaki dan plaćam.

Da sav naš puk nije trom i lien, o tom se može svatko uvjeriti kod župnika b—a, kojemu njegovi župljani težače za neznatnu uslugu, za jelo, ili baš badava. Ja nedvojim, da takvih miestah imade mnogo u našoj domovini. — Nemože se bome zahtievati, da seljak svakomu badava radi; nego je ovo očit dokaz dobroćudnosti njegove. Gdje mu je ćud doista pokvarena, nevalja samo jadikovati, nego popravljati što smo sagriešili. Al što se je kod nas učinilo za ovo 11 godinah za obuku samoga puka? Neće me zaista nitko u laž utjerati, ako rečem, da ništa. Pa se ni sada nitko o tom nebrine, i velevažni predlog Gospodarskoga lista, da bi trebalo poučavati ne samo pučku mladež, nego i sam puk, nije do sada nigdje naišao na podporu. Hoće-li nam nadoknaditi ovu obuku predloženi od križevačke podružnice težački red? Sve mi se čini, da neće, jer je taj red nepravedan i nemogućan.

Oboje ću dokazati.

Dok je vladala u Austriji obrtna branjevina ili prohibitivna sistema, to jest, dokle nije bilo dopušteno uvoziti k nam tudje tvorine, da se pomognu domaći obrtnici i fabrikanti: gospodari su se najviše tužili na nepravdu, što moraju domaću robu skupo plaćati, samo da se obogate domaći fabrikanti. Oni su zahtievali, da se kod toga i na korist gospodarah gleda, te su cilj svoj postigli, i branjevina je ponajviše ukinuta. Nebi-li mogli kazat i težaci, da kad se radi o težačkom redu, treba i njih saslušati, a neosiecati cienu njihovoj radnji *de nobis sine nobis?* — Težaci bi kazali, da gospodari svoje plodine dva i tri puta skuplje prodaju nego prije 1848. godine, sve govoreć, da je težakom za toliko poskočila ciena; da se je koscu i prije ukinute tlake plaćalo 35 novč. i jelo; da Kalničani i po 8 forintih prodaju Varaždincem vjédro svoga vina, koje odprije nije možebiti 2 for. vriedilo; da se je prije 1848. nevaljana radnja tlake sa 17½ novčića izkupljivala, pa zna se, da se je na tlaci samo gdjekoji sat i to kojekako radilo: prema tomu dakle, prema vlastitomu umovanju one gospode, trebalo bi, da se valjan težak bolje plati, nego što su oni odredili, imajuć pred očima samo svoju korist.

Ako tko voli za 15 novč. vas dan raditi nego dangubiti — čast mu i poštenje, meni je najmiliji; nu tko zahtieva, da se siromah prinuka, da za ovu plaću radi od 7 satih u jutro do 7 satih u veče, taj nije, vjere mi, toga posla kušao, inače bi drugčije govorio.

„Zašto da nebude i težačkog reda, kad ima družinski?“ To je istina, al bi onda težački red imao sadržavati i prava težakah, i dužnosti gospodarah, pa ne samo obratno. Jako dvojim, da se galički težački red slaže s križevačkim. A poziv na družinski red dokazuje baš protivno nego što se hoće — ima u njem sve, samo ne odredba plaće za družinu. Isto valja i za novi liberalni obrtni zakon, gdje se odredjivanje plaće ostavlja uzajamnomu dogovoru majstora s kalfom. Nigdje na svietu neima tarife za djetiće (kalfe), nego im se plaća mienja prema okolnostim. Čim bolje ide zanat, a čim ih manje ima, tim se bolje plaćaju; nigdje na svietu neimaju svi kalfe jednake plaće, nego marljiviji i vještiji se bolje plaćaju od nemarnih i neukih. — Pa dok se posvuda stalne tarife ukidaju, dokle gospodar i trgovac po svojoj volji, makar svaki dan, mienja cienu svojoj robi i plodini; dok su već u mnogih krunovinah ukinute limitacije na meso i kruh: kod nas se želi uvesti limitacija težačke radnje. Pa tko ju odredjuje? Sami gospodari. Dakle bi bilo pravedno, da sada težaci ustanove, pošto će im gospodari prodavati morati žito. Bi-li na to pristali gospodari?

Nadnica težakah mienja se kao svaka roba; kad ih mnogo ima, rade jevtino (akoprem opet neznam okolice, gdje bi bilo kosacah za 40 novč. a bez jela i pila), gdje neima konkurencije, ondje im skače ciena, kano i svakoj robi. To priznaje i pomenuti predlog, zato je za grad Križevac povećana nadnica: po istom načelu treba ju povećati u kalničkoj okolici, prema drugim kotarom naše domovine, ako ondje manje ima konkurencije nego ovdje.

Treba jošte na um uzeti, da su ratarski težaci ili želiri ili seljaci. Buduć da ima u polju samo u stanovito dobe godine posla, to onda seljaci moraju i za se raditi, te im se posao nenaplaća slabom nadnicom; želiri pako zato traže veću plaću, jer za njih neima svu godinu posla, i gospodaru je deveta briga, kako će se njegov današnji težak sutra prehraniti.

Zabranjivanje jela i pila je nepraktično, jer gladan i žedan težak gorê radi (al ga zato netreba niti nabokati, nit opiti); pak je i nepravedno, jer je po mnogoga gospodara lašnje hranu dati nego gotov novac. —

No predloženi težački red nije ni mogućan. Njemu za volju neće visoka vlada odustati od liberalnih načelah, štono ih proglasila, davši svakomu i sljednjemu podpunu slobodu zaslužbe.

Težački red ili bi bio samo fakultativan, to jest samo onaj bi ga se morao držati, koji bi htio na djelo ići, pak onda bi bio suvišan, jer bi ljudi mogli kazati, da pod ove uvjete neće težačiti. Il bi se ljudi silili, ili, kao što križevački predlog kaže, prinukali na radnju, to jest, mjesto ukinute tlake povratila bi se robota. Al toga opet visoka vlada neće dopustiti. Nu stavimo, da se ljudi nagone na težačenje; pitanja se nameću: Tko je dužan težačiti? Zar svaki seljak, ili samo želir? Pa komu? Zar onoj gospodi, koja su već dobila razteretnu odštetu? Ili svakomu? Pa kojim redom? Koliko danah mora se težačiti? U koju dobu godine? Pa šta, ako se učini tko bolestan, ili ako reče, da ima kod kuće posla, kad ga tko potjera na težačko djelo? A kakva će to biti radnja natjeranoga težaka? Pak šta će onda gospodari, ako takov čovjek otidje zanatniku, ili na put, ili u varoš, gdje će svakako više dobiti? Pa šta će biti onim gospodarom, koji, da

dobiju više i vještijih težakah, ponude im veću nadnicu nego što dopušta težački red?

Još bih mogao petdeset ovakvih pitanjah navesti, nu već ova će o nemogućnosti i o nepravednosti predloženoga težačkoga reda svakog onog uvjeriti, koji uzme iztraživati odgovor na nje.

Istina je, da su kod nas težaci poskupili; al je i to istina, da se gdješto jevtinije težači nego što prédlaže križevački težački red, a drugdje su opet težaci skuplji. Al gospodari su prema tomu podigli cienu svojim plodinam, i radi samih težakah nekvaruju; ako ih pako drugo što tišti, nije kršćansko djelo obarati taj teret baš na sirotinju, neka je jošte sirotnija. No velika je predsuda, što se misli, da su težaci samo kod nas poskupili, a drugdje da su onako jevtini, kao što i prije: ovdje priobćeni iz „Austrije" izvadjeni službeni pregled odsječne nadnice gospodarskih težakah pokazuje baš protivno:

U Lincu for. 1.20; u Bregencu (Tirolu) 1.20; u Beču 1.10—0.70; u Trstu 0.80; u Bruku kod Mure 0.74—0.63; Velikom Varadinu 0.70—0.60; u Przemyslu 0.70—0.60; u Celovcu 0.70—0.55; u Plznu (u Českoj) 0.70—0.52; u Brnu 0.63; u Sibinju 0.63—0.50; u Ljubljani 0.60; u Požunu 0.60; u Debreczinu 0.60; u Budimu 0.60—0.50; u Olomucu 0.52—0.42; u Krakovu 0.50—0.40.

Šta ćemo dakle s težaci? Tri imaju sriedstva, da ih pribavimo, ili da uzmognemo biti bez njih. Prvo, nabavimo ratarskih makinah; drugo, promienimo sadašnji način gospodarenja, za koji nam treba puno težakah; treće, gledajmo da se uvede u seljačku glavu nauk i u kuću red. Prije dvie tri godine dokazivahu njeki mudrijaši: „samo neka se razpane zadruga (patriarkalni život), pak će biti dosta težakah." Zadruga se je velikom stranom razpala, puk osiromašio, a mjesto težakah imamo — prosjakah. To sada uvidjaju i oni, koji su prije deset godinah iz gadne lakomosti na diurne sami najviše podielili seljačkih kućah, n. p. u M.

Gledajmo dakle, što vrlo mudro svjetuje bisažki umni dopisnik g. J. Š., da se povrati red u kuće, da se povrati, koliko može biti, zadruga, da se u njoj podieli kuće gospodarom potrebita vlast, te će moći pošiljati suvišnu družinu na težačko djelo. Molimo, da se čim prije urede obćine, koje će nevaljaoce na red potegnuti i na posao ih tjerati bez tarife. Prestanimo napokon jadikovati rad gluposti i zanemarenosti našega puka, kojoj smo mi sami i naši otci krivi, te gledajmo, da svoj grieh popravimo, da postane i naš seljak dionik nauka, da nebude do smrti osudjen na neznanstvo, nego da mu se ljeti u nedjelju, a zimi u večer čitaju stvari, koje bi mu razpudile predsude i lienost, potakle ga na radinost i ćudorednost, a naučile ga bolje gospodariti — pak će onda po sve nas bolje biti i bez težačkoga reda.

Kako se pravi i od pljesnivoće čuva drobljenac-sir?

E. H. U osmom broju ovogodišnjega Gospodarskoga lista, svraća se g. N. na isti list s molbom, da mu kaže, kako se pravi i od pljesnivoće čuva drobljenac. Urednik pako toga lista svraća se opet na domaće gospodarice, nebi-li koja znala taj način, te ga saobćila obćinstvu na javnu porabu. — Budući se od mlada bavim gospodarstvom, a ovo mi omililo, te mi i nije ništa više na srcu no gospodarstven napredak: zato sam rada saobćiti svoj način, kojim od puno godinah gotovim taj sir s povoljnim uspjehom.

Ako želiš imati valjana drobljenca, pripravi zanj zdravu i suhu posudu (banju); zatim sir, kog si za to dobro izsušio, izribaj (i to je najbolje), ili, ako nemaš za taj posao ribeža pri ruci, a ti ga smrvi što možeš sitnije. Pokle si ga sribao ili smrvio, onda ga u posebnoj posudi (koritu ili škafu) ovlaži dobrim vinom, tako da sve čestice odvugnu. Može se ovlažiti i samim mliekom, ili vinom i mliekom; al je najtečniji sir, kad se samim vinom ovlaži, po njem bo dobiva osobit miris i žestinu. Kad si već tako sdrobljen sir ovlažio, složi ga u čistu i zato priredjenu banju, pa ga dobro sabij, da se slegne; onda namoči platnenu krpu u vino, i pokrij njom sir odzgora, a na ovlaženu krpu, metni težu, onako, kao što se stavlja na repu il kupus. Pokle se je sir dobro pritisnuo i slegao pod težom, skini ju s njega, pa ćeš vidjeti, kako se je pod platnenom krpom načinila njeka mrena kao skorup. Da pako sir neopljesnivi, treba da zapriečiš zrak, da nedodje do njega. Zato otopi sajtlek ili holbu (prema tomu, da-li je posuda manja ili veća) masla, pa zalij njim onu mrenu. Maslo će se stisnuti i priečiti zrak, da nedopre do sira. Sir ti neće po maslu ni najmanje udarati, jer će tomu priečiti ona mrena, koja se je načinila po siru. Kad već hoćeš da vadiš sir, odgrni s njega maslo, i upotrebi ga za začin, il drugčije. Kadgod uzmeš sira, uvjek ga poravnaj odzgora i pokrivaj ovlaženom u vinu krpom.

Grijanje ledom.

Nastaje doba, gdje će vrtlarice počet raditi i saditi na vrtu. Nu pokle se namuče, eto mraza preko noći, i do jutra uništen je sav trud. Francez Lecop domislio se je, kako se može toj nevolji doskočiti. Tu netreba druge, nego da postaviš njekoliko posudah punih kakvegodier vode, oko bilja, koje želiš spasiti od preveliko zime. To biva ovako: Kao što pušta vruć kamen toplinu, kad ga metneš na hladno mjesto: isto tako pušta ju i voda, kad oko nje zahladi, i led nije ništa drugo nego voda, u kojoj neima topline, štono razstavlja sve čestice leda, te se miču. U vodi ima veliko množtvo ovako skrivene topline: kad se dakle voda smrzava, pušta ovu toplinu, koja, plivajuć nad njom, grije sve stvari naokolo toliko, da se nemogu smrznuti. Razumieva se samo po sebi, da to samo onda hasni, kad neima ni vjetrića, jer bi ovaj toplinu drugamo odpuhnuo.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Gusjenice). Poglavarstvo grada Zagreba prednjači i ljetos svim našim obćinam mudrom zapoviedi, da ima svaki gospodar do svrhe mjeseca Ožujka očistiti svoje voćke od gusjeničjih gniezdah i od tako zvanih kukavičjih suzah *(Ringelraupen)*, to jest od gusjeničjih jajacah nalik na biser i namještenih poput prstenka oko grančicah. Naši voćari ponajviše u tom grieše, što samo tako zvana gniezda skidaju s voćakah, a za kukavičje suze nemare, pa se kasnije čude, kad im se pojavi sijaset gusjenicah na voćki, koju su tobože otriebili od gusjenicah, te misle, da ovo triebljenje ništa nehasni. Gusjenice, koje se izvale iz kukavičjih suzah, tim se razlikuju od svojih drugaricah, što se pod večer skupljaju medju granami i ogranci. Ondje ih može voćar rano u jutro zateći i uništiti, ako nije uništio kukavičje suze. Tko ima na vrtu pticah sjenicah, netreba mu se brinuti za kukavičje suze, one su sjenicam omilje, te ih sve pozoblju. Evo nova razloga, da sjenice ostavimo na miru.

— (Mjesečina). Mnogo se umuje i baja o djelovanju mjeseca na našu zemlju. Nu što se mnogim čini kao iznimka od poznatih prirodnih pravilah, to se može posve običnim načinom razjasniti. Ovamo ide preporučivanje sjetve, kad je uštap (užba) ili pun mjesec. Rimski vrtlari niti neće drugda sijati nego oko uštapa. Koji je tomu uzrok? Svako svjetlo djeluje na trave i draži ih, pa tako djeluje i mjesečina. Dokazano je, da uz uštap trave nespavaju kao u tamnoj noći. Kad se dakle obično sjeme sije oko uštapa, a ono niče oko mladoga mjeseca; da se pako sije oko mlade nedjelje, niklo bi baš onda, kad je mjesec pun, te bi onda mjesecina mlade nježne biljke presilila i oslabila.

— (Promicanje svilarstva). Da se promakne na Štajeru znanje, kako treba postupati sa svioci, i tim da se razprostrani na Štajeru svilarstvo, odredili su štajerski stališi da se svake godine šest seljačkih dječakah, o trošku stališkoga glavna, poučava u svilarstvu u svilani štajerskoga svilarskoga družtva. Da ima kod nas takva šta, napredovalo bi svilarstvo i kod nas bolje.

— (Promicanje voćarstva). Visoko popečiteljstvo nutrnjih djelah odredilo je za napredak voćarstva u Dolnjoj Austriji 600 for., koji novci se imaju podieliti onim manjim gospodarom i učiteljem, koji su stekli najviše zaslugah oko voćarstva.

— Član erdeljskoga gospodarskoga družtva Sam. Dieterich obećao je 100 for. nagrade onomu, koji popiše sve vrsti voća, koje se mogu s uspjehom saditi u Erdelju, i ovomu popisu doda kratak naputak, kako treba postupati s voćkami. Ovakve knjige trebalo bi zaista i nam, no prije bismo morali imati takvoga rodoljuba, kao što je g. Dietrich.

Kućanstvo.

— (Kako se popravlja tuhljivo brašno) Svatko znade, da kruh od brašna, koje tuhne, ne samo u tek neide nego i zdravlju hudi; pak i to znade svaka gospodarica, da joj se brašno i pored najveće pomnje lasno stuhne. Sad je pronašao slavni englezki lučbar (kemik) Davy jednostavno sredstvo, kojim se može onakvo brašno popraviti. Uzmi za svaku centu tuhljiva brašna 12 do 13 lotih (prema tomu, da-li brašno malko ili vrlo tuhne) ugljevite gorčike *(Kohlensaure Magnesie)*, štono se prodaje jevtino u svakoj apoteki. Primiesi ovu gorčiku tiestu, pak će ti ona iztjerati sasvim iz kruha tuhninu ili patuhu, pecivo će biti liepo bielo, i što je glavna stvar — sasvim zdravo. Da gorčika nehudi zdravlju, to svatko znade.

Obrtnost.

— (Nova osvjeta). Što se do sada nisu svi gradovi osvjetljivali plinom ili gazom, tomu je ponajviše uzrok skupoća. Sad se u Londonu ustrojava družtvo sa glavnicom od 3 miliuna forintih, koje će London razsvjetljivati Drummondovim svjetilom. Ovako se zove, u slavu Drummonda, osobito svjetlo, koje je on prvi zamietio. Kad se naime na komadić vapna napusti kiselik izmiešan vodikom, vapno ovo tolikim žarom gori, da čovjek do sada nije veće svjetlosti izveo. Družtvo londonsko pako je proračunalo, da se ovim Drummondovim svjetlom gradovi mogu za pola jevtinije razsvjetljivati nego običnim plinom.

Al berlinski lučbar (kemik) Baldamus našao je nedavno posve nov plin za posvjet, koji se odlikuje žarkim svojim svjetlom, osobito pako jevtinoćom: 1000 kockastih stopah ovoga plina stoji samo 75 novčićah. Jošte je preporuka ovomu novomu posvjetnomu plinu, što ga netreba izvoditi u posebnih golemih sgradah, nazvanih plinare ili gazometri, već ga može svatko kod svoje kuće izvoditi (producirati) i spravu za to iz jedne kuće u drugu prenieti. Nije ovo klapnja nego puka istina: u Beču se već više ovakvih spravah upotrebljava s dobrim uspjehom.

— (Volframski ocao). Od davna se znade za kovinu *(metall)* nazvanu Volfram, nu do sele je nisu umjeli upotrebiti. Al sada je pošlo za rukom napraviti od Volframa ocao (nado *Stahl)*, koji je tvrdji od svake kovine, te reže staklo i železo. Već su počeli od ovoga ocala praviti svakojako orudje, po imenu britve, koje se tim odlikuju, što ih netreba nikada oštriti, jer je volframski ocao tako tvrd, da se brijanjem brade nemože zatupiti. U Beču se prodaje roba od volframskog ocala kod Lovreka i Haltera (Salzgries br. 213). *(Slov. Nov.)*

— Bečki cehovi (koji će se 1. Svibnja o. g. usljed novoga zakona o slobodi obrtnosti razići) imaju svega skupa 4 miliuna forintih.

Trgovina.

Ciena žitka od 5.—10. Ožujka 1860. u austr. vredn.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč
Beč	—	—	—	—	2	56	2	26	3	75
Pešta	4	91	2	95	2	35	1	73	2	80
Mošonj	4	95	2	80	2	15	1	90	2	05
Temišvar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Novi-Sad	4	97	—	—	2	17	1	72	2	87
Paučevo	4	50	—	—	2	04	1	60	2	90
Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 13. Ožujka 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	77.70
Srbske i hrvatske razteretnice . .	—.—
Prid na carske dukate	6.26
Prid na srebro	31.50

Dubljina Save.

10. Ožujka 1860. — 1'—3''—9''' nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 12. U ZAGREBU 22. OŽUJKA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Sjetva.

Lani smo u ovo vrieme opomenuli gospodare, na što da paze kod sjetve. Al ima istinah, koje se nemogu dosta često opetovati, najpače onda, kada se zamjećuje, da ih slabo tko uvažava. Ovo valja i za sjetvu. U tom pogledu smo jošte podaleko od umnoga gospodarstva. Dočim se na obćenitu skupoću i na prevelike terete svesebice tužimo, postupamo kod sjetve kao bogatari imajući svega dosta, kao razsipnici, a ne kao sijači. Nikako nećemo da utuvimo istinu naše poslovice: „Zrno do zrna, eto pogače!"

Tri su najveće mane i pogreške, koje činimo kod sjetve: 1) nebrinemo se za vrstno sjeme; 2) sijemo ga pregusto; 3) nezavlačimo ga kako valja.

Sjeme treba da je posve zrelo. Da-li je pak u istinu dozrelo, to se po gotovu nikada nevidi izvana; jer nije tu stalo za tim, da-li je sjeme onoliko, koliko ima biti, nego da-li mu je klica zdrava. Šta ti hasni najljepše sjeme, ako nije u redu klica, u kojoj je skrivena sva buduća biljka? Ostalo sjeme daje samo hranu klici, kad stane nicati i probijati iz zemlje. Odavde se vidi, da gospodar najbolje radi, kad sam izvodi sjeme za svoju porabu. Ovdje opetujemo, što smo već jedanput kazali, da njekoje fele žita, po imenu pšenica, izdašnije su, to jest, da im je zrnje teže i da više daje brašna, kad se nečeka sa žetvom, dokle sasvim nedozri; akoprem odavle netreba izvoditi, da se može baš i nezrela pšenica žeti. Treba dakle za sjeme ostaviti žito dulje na zemlji nego ono, koje će se potrošiti za brašno; a treba ostaviti za sjeme baš najljepši komad usjeva. Sjeme, kojemu nije dozrela klica, ako i nikne i poraste, plod mu nikada neće biti valjan, nego će se kod prve prilike izvrći.

Sjeme treba da bude i čisto, kao da je golub zrno po zrno birao. — Svatko znade, da gospodar vjekovit boj bije s korovom (dračem), i da korov više putih mejdan održi, kad se namjeri na mlitava i nemarna gospodara. Mjesto ječma nabere onda gospodar repalje, mjesto zobi pirike, mjesto pšenice ljulja; ili mu otme mah repnica, divlja gorušica, žabljak i kukolj. Ovo se dogadja najpače ondje, gdje se uviek samo žito sije, a nikada kukuruz, krumpir ili druga okopavina; jer se okapanjem puno korova tamani. Naš spasitelj pripovieda, kako je neprijatelj došao i nasijao rataru kukolja u pšenicu. Kod nas je drugčije; nam netreba neprijatelja, mi sijemo sami kukolj s našom pšenicom, nebrinuć se za čisto sjeme.

Sve ovo valja najviše za djetelinu. U ovom pogledu griešе gospodari proti svojoj koristi, što negledaju na čistoću i valjanost, nego na jevtinoću. Ovako radi njekoliko krajcarah kupe kakvagodier sjemena, te im onda svaka tobože pištedjena krajcara iztjera po jedan grošić; a gospodar misli, da je vrieme krivo, što mu je mjesto djeteline korov narastao. Ima sjemenarah, miešajućih sjeme od djeteline sjemenom od ždraljike ili kokotca *(Steinklee)*, koji je posve nalik na djetelinu, pak se i može upotrebiti za krmu, al opet nevalja toliko, i neraste tako bujno kao djetelina. Najčešće je pako djetelinje sjeme izmiešano hudim sjemenjem od predenca ili mačka, koji se je osobito ovih pošljednjih vrućih godinah za čudo razplodio, i slabo ćeš gdje kupiti djetelinjeg sjemena, u kojem nebi bilo i predenca. Gospodarski list je lani potanko razložio, kako se tamani predence iliti vilina kosa, i kako se čisti sjeme od djeteline od ovoga korova. Pregledanjem djetelinjeg sjemena kroz većajuće staklo (većalo) našlo se je, da ima i medju onim sjemenom predenca, koje se na oko čini posve čisto. Tko se dakle želi osigurati od ove biede, neka djetelinje sjeme medju vunenima krpama tare i onda neka ga kroz gusto sito prosije, al tako, da nemetne u sito više od žlice sjemenja na jedanput, pak ovo neka pomnjivo i dugo trese. Ovaj je posao dosadan i dugotrajan, i zlo bi prošao, tko bi se oslonio na družinu, već treba da sam gospodar prigleda poslu od početka do kraja, ako se želi osigurati od predenca; a tko ovoga savjeta neće da posluhne, neka znade unapried, da će mu vilina kosa počiniti na njegovu djetelinіštu trista sijasetah. — Ovom prilikom moramo napomenuti, da je trgovac Schöll u Plieningenu würtemberžkom izumio osobito čistilo ili vijalo djetelinjega sjemena, koje ga tako očisti od predenca, da mu neima traga, i isti trgovac jamči za djetelinje sjeme kod njega kupljeno, da u njem neima predenca. Ovo potvrdjuje vrstni učitelj gospodarstva doktor Rau, i kaže, da se je sam uvjerio o valjanosti toga vijala, koje

sbilja izvijava svaku sjemenku predenca. Naš revni sjemenar g. König već je pisao g. Schöllu, da mu proda onakvo vijalo, te ćemo onda kod g. Königa dobivati čista sjemena, što će zaista pobuditi i naše ratare, da siju marljivije djetelinu nego do sada.

Kako je žitu poskočila ciena, to zahtieva čista korist ratarova, da netroši više žita za sjeme nego što baš treba, a ostatak da proda i da utrženim novcem namiri druge potrebe. Na to se je kod nas do sada slabo mislilo, nego se jednako jošte svako sjeme, pak i isti kukuruz, sije omaške, te se ovako veliko množtvo zrnja upravo potepe. Umni gospodari su uvješbali, da svakoj biljki raži, ako ima uroditi kako valja, treba 8 četvornih palacah plodna tla i k tomu jošte povoljna vremena. Gdje vlaće gušće stoji, ondje ćeš imati mnogo zelene krme, ako ga pokosiš, ili mnogo slame, ako ga ostaviš, a malo zrna. A gospodaru je upravo zrno glavna stvar, i on voli imati poviše zrnja, nego malo ploda i mnogo slame. Prema ovomu računu dosta su za svaki četvorni hvat oranice 523 zrna, dakle za (staro) jutro ili ral (od 1200 □ hvatih) treba 627.000 zrnah. U jednom vaganu pšenice ima barem 1 miliun 200.000 zrnah (što se lasno može izračunati, prebrojivši zrna od jedne mjerice ili sajtlika). Buduć pako mi sijemo na jedno jutro oranice od prilike dva vagana pšenice: to dakle kod svakoga vagana sijemo preko $1\frac{1}{2}$ miliun više zrnja nego što treba, pak ovaj višak upravo propada na oranici, jer ili niti neniče, ili ničuć pregusto, prieči susjedne biljke, da nemogu zametnuti puno i jaklena zrna, te je klasje ponajviše šturo.

U ostalom ovaj račun valja samo za vrlo plodnu zemlju: a za njivu slabo pognojenu ili iztrošenu treba više sjemena, jer ondje niti niče sve sjeme, niti tjera više od jednoga vlata. — Odavde se vidi, kako rade mudro Belgijanci, nesijuć pšenice nego sadeć. Al na sadjenje težko da će se tko kod nas nagovoriti, nego bi naši ratari mogli barem sijalah nabaviti. S ovakvim sijalom posijat će se svaka sjemenka uprav onako razdaleko jedna od druge, kao što treba. Onda može svaka biljka veselo rasti, pak ti se netreba bojati, da će usjev poleći.

Ovakvih sijalah ima sada od više vrstih. Najviše se hvali Albanovo, Garretovo i Fellenbergovo, popravljeno od Gastgeba u Lincu. Prema veličini stoji 150 do 200 for.; al po računu gori navedenom donosi ova glavnica ne samo pet po sto nego i petdeset po sto kamate, pa se za njekoliko godinah i sva glavnica naplaća.

Nije mučno baratati s ovakvim sijalom, i svi se umni gospodari u tom slažu, da ratar, koji se je priučio ovakvomu sijanju, neće se više ostaviti sijala.

Posijano sjeme treba da se zavlači kako valja. Jer koja sjemenka ostaje na vrhu, il će se posušiti, il će ju ptice pozobati; a koja se odviše duboko zagrebe, neće nići, jer nedopire zrak do nje. Već s ovoga razloga propada u taman sila žita; jer se našimi branami i drljačami nezavlači onako kao što treba. Slavni statistik Rheden je proračunao, da austrijanska carevina ima do 37 miliunah ralih oraće zemlje. Ako se uzme, da se od ove mekote posije svake godine samo polovica žitom, dakle jedno 18 miliunah ralih, i da bi se na njih sijalom prištedila barem trećina dosadašnjega sjemena, to bi se dakle u Austriji jedno 12 miliunah vaganah žita svake godine prištedilo i gospodarom se trud naplatio. Da se je ovo množtvo lani prištedilo, sva bi se austrijanska sirotinja nahraniti mogla, štono sada od gladi pogiblje.

Nije-li dakle golema grehota, što se tolik dar Božji onako lakoumno prosiplje?

Voćarski savjeti.

D. S. Iz Zeline. Već je malo ne ogranulo veselo vrieme za voćara; već obilazi svoje gojenike, mlade voćke, i pregleda svoj voćnjak, motreći pun nadē svoje krasne raznovrstne granate voćke. Al ima i što raditi; ova neima liepe krošnje, valja ju dakle poraznjerno obrezati i oklaštriti; ona je nakrivljena od vjetra, treba ju izpraviti; treća opet boluje s raznih ranah, crn (opala *Brand)* je u nju udarila; a s druge mu kipi smola, znak približavajuće se smrti. Čovjek, koji hoće da bude voćar, treba da znade ne samo kalamiti (ciepiti), očiti i vjenčati, već treba da bude i ljekar, da znade vidati rane svojim gojenikom. A da to uzmogne, treba mu poznavati ljekove za razne rane. Čitav ovih danah njekoliko izkušenih ljekovah, priobćujem ih voćarom, kojim nije do rukuh vrstna knjiga „*Der unt. Monatsgärtner* od Förstera."

Nu prije svega valja, da svaki voćar pamti, ako želi zdrave voćke uzgojiti, a bolestne valjano izliečiti, da svagda, kad voćke svoje obrezava ili striže, uviek gladko, tik debla ili grane obrubi grančicu, a ranu kad čisti, budi crn izrezava, il smolu vadi, da ju uviek do zdravoga ili do živca izreže, zatim da svaku ranu voćke melemom ili mazom ovije; jer kao što u čovjeka svaka rana laglje i hitrije cieli pod ovitkom, tako i u voćke. Ponajviše valja paziti na jabuke, u koje crn rado udara, drvni crv rado ih toči, i osim toga crvljive postaju, što je tim teže smotriti, jer se ti nebrojeni sitni crvići znadu poleći tik pod spoljašnjom kožicom od kore jabukove, te svu koru raztoče prije neg opaziš, kao što su i meni njekoliko krasnih jabukah mal ne posve utamanili, i ja sam to tekar onda opazio, kad je već bila sva voćka ocrvila.

Evo njekoliko pomenutih ljekovah!

Maz za rane od obrubinah ili oklaštrinah.

Uzmi 2—3 lota pepela, 4—6 lotih žute hrdjine *(ochergelben Ocher)*, 1 funtu bjělila (*Bleiweiss*) i 4—6 lotih debeloga trpentina, lagano na vatri razpuštenog. Sve ovo pomiešaj sa kuhanim maslinovim (stolnim) uljem, pa na tarionici mastilarskoj (molerskoj) ili medju dvie kamene ploče sitno satari, da načiniš kao riedki pekmez (madžun). Saspi ovo u lončić, pa uzmi poveći kist (keficu) i omaži rane po drveću. Ako želiš ovu maz za dugo čuvati, da ti se neizsuši i neotvrdne, a ti ju u lončiću oblij lanenim uljem, a kad ti je uztreba, nagni

lončić, ulje će se slegnuti na nagnutu stranu, a ti s druge uzimaj kistom, koliko ti treba.

Ova maz valja za sve priesne iliti frižke rane, koje treba prvi put tanko, a kad se osuše i po drugi put omazati. Maz će ova na zraku posve otvrdnuti, i svakoj nepogodi prkositi. Samo će ju nadići kora, koja će pod njom porasti, i onda treba ponoviti omaz.

Drugo jevtinije i jednostavnije sredstvo, koje i ja dobrim uspjehom upotrebljavam, samo što neprkosi tako vremenu, te ga višeput ponoviti treba, jest ovo: Uzmi ilovače, svježega čistoga govedjega lajna (balege), prilij ponješto vinskog octa (sirćeta) i gnojnice, primiešaj porazmjerno dlake maršeće ili srnje, pa sve zajedno dobro izmrvi i izpremiešaj, da imaš kao mekano tiesto. Ovom mazi možeš u svako vrieme omazati rane na drveću. Da ti se pako uzdrži mekana za daljnu porabu, metni ju u podrum, il u drugo koje vlažno mjesto.

Liek od pištenja tekline.

Teklina *(gummi)* zove se onaj sok, što curi iz bolestne trešnje. Obično se taj sok zove smola; al to nevalja, smole ima u boru. Razlika je medju teklinom i smolom, što smola gori na vatri, a teklina ni malo; nasuprot se teklina otapa u vodi, a smola ni malo, nego samo u vinovici (spirtu). Kad iz voćke izbija teklina, što biva najčešće u pećkovnicah, t. j. u drveća, koje ima u svom plodu pećku (n. p. u šljive, breskve, kajsije, trešnje i višnje), ovako ćeš ju izliečiti, da ti prije vremena nepropane.

Uzmi oštar nož, pa izreži čisto svu teklinu, ma još tako duboko rezao, dok nedopreš do zdravoga drveta, jer će ti inače zaludan biti posao. — Tada uzmi vrtnu ili divlju kiselicu, te lišćem od nje natari što bolje možeš svu ranu, da upije sav sok od lišća. Za kratko vrieme porasti će ondje nova kora i oviti ranu tako, da iz nje nikad više neće probijati teklina.

Sredstvo ovo pronašao je stanoviti vrtlar Krištof Hervey, koji se je 40 godinah bavio voćarstvom i služio ovim sredstvom s najboljim uspjehom.

Liek od crni ili opale *(Brand)*.

Crn najvoli napasti jabuku i krušku, kad ju crv toči ili joj crvići oglodju koru, il kad obrezavajuć drvo neovijaš rane gore navedenom mazi. Crn je vrlo pagubna voćkam, jer ako ju za rana nestaneš liečiti, utamanit će ti za koje ljeto voćku, osobito ako je mlada. Zato čim opaziš crn na voćki, a ti odmah uzmi oštar nož, izreži i očisti ranu sve do živoga, ma još tako duboko i široko rezao; jer ti inače, ako i malo ostaviš crni na drvetu, neće liek ništa pruditi. Načini tada sliedeću maz: Uzmi govedjega frižkoga lajna, ilovice, pó oke vinskog octa (sirćeta), malko ugašenoga vapna (kreča) i vode, k tomu pridaj kratke dlake maršeće ili srnje, pa sve dobro izmrvi i izmiešaj. — Ovom mazju omaži gladko svu ranu, da do nje od nikuda zrak nedopire. Malene voćke kad omažeš, možeš još i prnjom oviti, a kod većih toga netreba; nu ako ti se od suše maz olupi od rane, a ti brže omaži nanovo.

Ako staneš rano u proljeće ovako liečiti voćke od crni, radovat ćeš se, kako će ti brzo zdrava frižka kora ranu obrasti, pače voćka će još za prvoga tjeranja i liepo porasti. — Ova maz više valja nego mnoge skupe, u koje se uzima vosak i druge skupe stvari. —

Bez muke neima mûke.

Čuvanje ciepakah.

Tuže se voćari, da dobivaju sasvime suhe ciepke (kalame, to jest one grančice, koje se ciepe), kad ih iz daleka naruče, pak se onda naravno neće da prime. Ako dobiješ ovakve prosušene cjepove, a ti ih metni u vodu, no tako, da budu oda svuda vodom zastrti. Posudu s vodom stavi, ako može biti, na sunce, ili barem u toplu sobu, i cjepove ostavi u njoj 14 satih. Onda ih izvadi iz vode i zatakni negdje u hladu u zemlju. Ako su sbilja obumrli, to će se opaziti za 48 satih; ako donde ostanu svježi, možeš s njimi slobodno ciepiti voćke. Nije probitačno, zaciepiti one ciepke odmah, kako si ih iz vode izvadio, jer se onda nemože jošte poznati, da-li žive. — Cjepove nečuvaj nit u zatvorenu mjestu, nit u piesku, nego gdje na polju u žirnoj zemlji ili u ilovači, a u hladu; al ti valja zemlju dobro pritisnuti. Ovako u zemlji možeš ih čuvati sve do druge godine, i onda ciepiti, pak će se još primiti.

Drljanje ozimice s proljeća.

Mnogi vrstni gospodari su dokazivali, da treba ozimicu s proljeća podrljati (pobranati), pa će onda bolje uroditi. U Pruskoj ima osobit ministar, kojemu je jedino zvanje podupirati ratarstvo i nastojati oko napredka gospodarskoga. Ova oblast je dala više godinah pokuse činiti, da se uvjeri o posljedicah drljanja ozimice. Lani je o tom predmetu osam izvieśćah stiglo. Uzevši stvar odsjekom, ova izvješća posvjedočuju:

1) da je ozimica s proljeća podrljana doniela odsjekom na svakom jutru 1255 funtih zrnja i 1728 funtih slame;

2) ozimica nedrljana doniela je 1208 funtih zrnja i 1640 funtih slame.

Dakle je podrljana ozimica bacila na svakom jutru za 47 funtih zrnja i za 88 funtih slame više od nepodrljana usjeva. Tko dakle posija 10 ralih, može svoju ljetinu prilično umnožati.

Ovdje valja jošte pamtiti, da bi ovaj dohodak jošte veći bio, da nije okrenulo nepovoljno vrieme, te su usjevi s drugih uzrokah u obće slabo rodili. Samo u jednom slučaju nedrljan usjev je za koju funtu više donio, i to zato, što je odmah iza drljanja nastala dugotrajna suhomrazica. Al i ovaj primjer pokazuje, da gospodar nemože mnogo izgubiti, kad ozimicu drlja, i da može mnogo više dobiti; pak ovo posljednje je uviek vjerovnije, jer riedko kada nadolazi s proljeća dugotrajna golomrazica.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— Izašla je naredba, kojom se zabranjuje ovrha proti zadrugi radi dugovah pojedinih zadrugarah; nu ako tko cieloj kući uzajmi novacah, moći će ih sudom iztjerati. Kamo sreće, da je ova naredba prije izašla, bila bi se njom mnoga krivda zapriečila. Iz ove naredbe vidimo jošt i to, da se kod previšnjega mjesta sbilja radi o uredbi zadruge (patriarkalnoga života).

Gospodarske viesti.

— (Nov plug parom tjeran). Car Napoleon, nastojeći iz svih silah oko ratarskoga napredka, ima osobito izgledno gospodarstvo u Vincennes-u, gdje se svaki ratarski popravak prokušava. Na 1. Veljače bio je car opet ondje, da gleda novi plug tjeran parom i sagradjen po naputku vikomta de Baulny. Pokusi s ovim plugom pošli su sasvim za rukom. Plug ore tako brzo, da su gledaoci morali trčati, želeć za njim ići. S ovim plugom može se ljeti do 5 hektarah (preko 10 ralih ili jutarah) preorati. Plug je radio pol drugi sat bez najmanje pogreške, i valjanost njegova se je zasvjedočila. Sada jošte namjeravaju skopčati s ovim plugom sijalo i branu, tako da će se moći u isti čas orati, sijati i sjeme zavlačiti. Ovim plugom je rieŝeno pitanje: je-li mogućan paroplug, sad se jošte samo o tom radi, da se do toga dotjera, da se bude moglo parnim plugom jevtinije orati nego marvom.

— (Krmačina). U Salcburgu stavljena je na ogled ne krmača nego baš krmačina, jer teži preko 13 centih, dugačka je 4 stope i 8 palacah, a debela je 8 stopah, to jest, da ju želiš obuhvatiti, morale bi ti onolike ruke biti. Dotle su dotjerali englezki gospodari u vještini gojenja marve.

— U Francezkoj se sada o tom radi, da se žito neprodaje na mjeru nego po težini, što i jeste pametnije; jer n. p. ima pšenice, od koje vagan važi 83 funta, a ima je, koja teži i 89 funtih, i buduć da se na to gleda kod prodaje, dakle je zaista suvišno jošt i mjeriti pšenicu, pokle se je vagnula. Novine: *„Pester Lloyd"* razlažu potrebu, da se i kod nas uvede u žitarstvu vaga mjesto mjere, pa u tom da bi trebalo prednjačiti Pešti, kao glavnomu austrijanskomu žitarištu.

Obrtnost.

— (Staklene struge). Strugom zovu Žumberčani mrtvačku škrinju. (Provincijalni Hrvati kažu lies; al to je u književnom jeziku drvo za gradju, *Nutzholz*, *Werkholz)*. Amerikanac Connon izvadio je povlasticu za staklene struge, koje se već u Ameriki doista upotrebljavaju i valjda će na skorom i u Europu doći, jer su vrlo shodne. Staklo je u njih s palca debelo. Poklopac se prilieрi liepom *(Kitt)*, koji se za kratko okameni. Onda se smrkom ili pumpom kroz malenu rupicu istjera sav zrak (uzduh) iz struge, pa se i ova rupica zaliepi. Posljedak je, da čovjek u ovakvu strugu zatvoren, nemože više oživljeti, jer u strugi neima zraka za disanje. Ovako se dakle prieči najstrašnija nesreća, koja može čovjeka zadesiti, da bude živ pokopan. Drugo, mrtvac negnjije, i vidi se kroz staklo, te ovako može čovjek svoje milo i drago, koje mu smrt ugrabi, mnogo godinah u raki polaziti i gledati.

— (Lievalo sviećah). Kako zanati i obrtnost u obće napreduje, to pokazuje evo ovaj primjer. Strojnik Seeger (u Esslingenu würtemberžkom) sagradio je novu spravu, kojom može jedan čovjek za 10 satih 30.000 sviećah saliti. Pokle se tim radnja tako olakšava, naravna je stvar, da će moći sviećar, imajući ovu spravu, robu svoju jevtinije prodavati.

Svaštica.

— (Koliko treba želudcu da probavi koje jelo). Pomnjivim istraživanjem ljekarah na zdrave tielu i na tielu ljudih, koji su naprečac umrli, dokazalo se je, koliko treba vremena zdravu želudcu odrasla čovjeka, da probavi ili prokuha koje jelo. Za jelo od kuhana pirinča ili riža, za hladnetinu (pikije) i pečenu sladku jabuku treba želudcu 1 sat za taj posao; za pastrmu (bistrangu) i sladku sirovu jabuku $1^1/_2$ sat; za vareno mlieko, sirovu kiselu jabuku, jaje na umak i varenu salatu 2 sata; za jomužu (sirovo mlieko), odojka, pasulj, kuhanu škopovinu i dobro izpečen ražni kruh $2^1/_2$ sata; za govedinu tenfanu $2^3/_4$ sata; za govedinu kuhanu, butinu (šunku), potočne ribe (osim pastrme), za kuhanu živad i pšenični kruh 3 sata; za kuhan krumpir, sir, grašak, leću, repu i jaje u tvrdo $3^1/_2$ sata; za kobasice (mesne), krmetinu, gljive, dinju, gusku i pečenu teletinu 4 sata; za domaću patku (racu) $4^1/_4$, a za divlju $4^1/_2$ sata. Odavde se vidi, kakvo jelo valja za bolestnika i za večeru, ako se tužimo, da nemožemo spavati poslie večere (jer želudac ima posla). *(Slov. Nov.)*

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 15. Ožujka. Evo Vam ciene i kelikoće žita, što se je ovdje prodalo 8. do 15. Ožujka.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 8. Ožujka 76 vag. po 4 stot. 90 novč., a 15. Ožujka prodano 258 vag. po 4 st. 80 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 8 Ožujka 857 vag. po 3 st. 15 novč., a 15. Ožujka prodano 725 vag. po 3 stot. 10 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 8. Ožujka 529 vag. po 2 st. 80 novč., a 15. Ožujka prodano 474 vag. po 2 st. 70 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 8. Ožujka 10 vag. po 1 st. 80 novč., a 15. Ožujka prodano 16 vag. po 1 st. 80 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 8. Ožujka 2058 vag. po 3 stot. 85 novč., a 15. Ožujka prodano 3884 vag. po 3 st. 90 novč.

W. Iz Siska 18. Ožujka. Ovdje jošt uviek fali onaj promet, kojemu bismo se nadat mogli, kad bi bile bolje ceste i više novacah.

Kad bi se malko ustalile ciene u dunavskih žitarištih, prometnulo bi se više toga za Kranjsku, odkuda je medjutim nješto pšenice i stara kukuruza naručeno, po imenu 1400 vag. stare bečkerečke pšenice po stot. 4.65 i 6000 vag. novoga i staroga banatskoga kukuruza po stot. 3.30. Za ovdašnju okolicu prodalo se nješto bačvanskoga staroga kukuruza po stot. 3.35. — Radi malene ciene kupljeno je i 10.000 vag. nov. bačv kukuruza po stot. 3.10, koji će se morati u Svibnju ovamo dostaviti. Za druge fele žita nije se marilo. Na malo se je prodavala pšenica po stot. 4.60—5.40; tropolica po stot. 3.30—4.; napolica po stot. 3.40—60; kukuruz novi po stot. 3. 30; stari po stot. 3.35—40; ječam po stot. 2.25—65; zob po stot. 1.70—80.

Vrieme je promjenljivo i hladno; u riekah pada voda, al su ipak plovke. Vozarina u Karlova 12—14, u Kameni most 50—53 novč.

Ciena žitku od 8.—15. Ožujka 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	4	60	3	33	2	95	2	—	3	70
Osiek	4	50	3	30	2	40	1	60	3	20
Rieka	6	70	—	—	3	50	2	50	4	32
Karlovac	5	50	3	25	3	—	1	85	3	60
Ogulin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otočac	6	80	—	—	4	20	2	10	4	20
Makarska	6	50	4	25	3	70	—	—	4	—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

12. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

odborske sjednice od 2. Ožujka 1860.

Predsjedajući g. dr. Aleksa Vancaš podpredsjednik. Odbornici: Gg. Ivan Zidarić, Mojsia Baltić, Henrik Kos, Josip Susani, Andria Jakčin, Ivan Žigrović, Ante Zoričić, Ljudevit Vukotinović.

§. 1. Zaključeno, da se poziv na glavnu skupštinu, koja će se 26. Travnja t. g. držati, pošalje svim podružnicam, i družtvom gospodarskim, s kojimi u savezu stojimo; osim toga ima se isti poziv proglasiti u Gospodarskom listu i priložiti hrvatskim i njemačkim novinam zagrebačkim.

§. 2. G. poslovoditelj izjavio je: da je on ljetos poveći broj sjemenja od najnovijega povrća, kao što: loćike, kupusa, repe itd., zatim graška, pasulja, i osobito dobrih dinjah, lubenicah, krastavacah, te novoga amerikanskoga koruna iz dućana glasovitoga sjemenara R. Abel-a iz Beča donieti dao; zatim da je savezom svojim preko francezkoga Societé d' acclimatisation dobavio viševrstnih rastlinah kitajskih; osim kao-lien-a, kitajski Petsai, oriaški kel *(Riesenkohl)*, glava važe 12, 15—20 funtih. Uljeviti Thlaspi, suvu rižu *(trockener Reis)*, trovrstni kukuruz: lojevito drievo *(Croton sebiferum)*, iz sada toga drieva Kitajci svieće prave, itd. Sve ovo sjemenje izručeno je vrtlaru sa strogim nalogom, da najveću pomnju oko toga rastlinja upotrebi; g. poslovodja preuze sam dužnost, da što više prigleda i o uspjehu da u svoje vrieme izviesti.

§. 3. C. kr. financialno ravnateljstvo želi mnienje odbora saznati: da koliko se postotakah može gubitka računati na viedro vina u ime droždja kod prvoga pretakanja, a koliko kod drugoga?

Uzam u obzir okolnost, da se naime prigodom berbe žalibože na zrielo, nezrielo, gnjilo i pliesnjivo jagodje nepazi, da prvo vrienje mošta, ili, bolje da rečemo, liti na tropu kod nas navadno nebiva, već mošt odmah u lagve se toči i u podrum vozi: naravski dakle sliedi, da naša vina više nečistoće, više droždja imadu, nego-li drugdje, gdje se u tom obziru brižnije postupa, tim povodom indi zaključi odbor odgovoriti; da bi se po njegovom mnienju moglo kod nepretočena vina uzeti 12% a kod jedanput pretočena vina 4%.

§. 4. Čitan je zapisnik podružnice križevačke; bude do znanja primit, i uredničtvu Gospod. lista za proglašenje priobćen; s veseljem opaženo je tom prigodom, da se ova podružnica svojski zauzimlje za razna pitanja baš u život dirajuća, te je odbor se vazda pripravna izjavio za podupiranje svih predlogah koristnih. Tim povodom biaše takodjer predlog o tom, kako bi se mogao red težački u našoj zemlji uvesti, v. c. kr. namjestničtvu bez odvlake podnešen, i shodna naredba uprošena.

§. 5. Mladić Josip Schneider bude za vrtlarića na mjesto M. Goluba primljen; plaća od 10 for. a. vr. ima mu se od 1. Ožujka t. g. izplaćivati.

§. 6. Magjarsko družtvo gospodarsko odgovorilo je na ovdješnju prošnju poradi sjemena bubinoga, što je tamo iz Kavkaza dobljeno, da će dragovoljno 4—5 fun. ustupiti; zajedno pozivlje, da bi naše družtvo htjelo dionikom magjarske gostoljubivosti postati, i zastupnike poslati na glavnu skupštinu i izlogu, koja će se u Pešti od 2.—6. Lipnja t. g. držati; dopis je sa najvećim zadovoljstvom primljen i za glavnu skupštinu pridržan.

§. 7. Josip Meniga prosi, da mu se drugo mjesto vrtlarića po izstupljenju Dragutina Nigmana izpražnjeno podieli; — odlučeno da se poslovodstvu podieli vlast primiti ga, ako sviedočbah dovoljnih predloži.

§. 8. V. c. kr. namjestničtvo je predlog odbora glede g. Carla Bedina tako riešilo: da mu ono nemože nikakav putni trošak dozvoliti, već da bi ga družtvo moglo kod dudarstva i svilogojstva upotrebiti u Liepojvesi; nu budući se družtvo u takove troškove sada upuštati nemože, neimajuć ih ni onako, ima se g. Bedinu na znanje dati, da se na podporu novčanu od te strani osloniti nemože.

§. 9. Isto tako je v. namjestničtvo doznačenje stanovite svote iz zemaljskog trgovačkog fonda za kupovanje čahuricah zanjekalo, misleći, da bi se ti novci izgubiti mogli; što se medjutim predloženih nagradah za najbolje dudare i svilogojce tiče, to je primljeno, i kod ministerija zaprošeno . . . Uslied toga odbor uvidjajući važnost predmeta, nemože se smiriti ni odustati od predloga svoga, znajući bo, da trgovački fond baš ni druge svrhe nemože imati, nego podpore trgovačko-obrtnih poduzetakah u našoj domovini, znajući nadalje, da bi se jedino tim načinom, kad bi se prodaja čauricah svilogojcem unapred osjegurala, — za najbolju dakako cienu — i tako sebičnim špekulantom put prerezao potisnuću cienah izpod prave vriednosti, doskočiti, propala ljubav opet probuditi i ova neizmjerno važna struka gospodarskog obrta na novo podignuti mogla: odluči odmah nj. preuzv. g. ministru grofu Goluchowskomu predstaviti, da bi udostojao predlog odbora uslišati.

§. 10. Novi članovi:

Gg. Gjuro Česnčić načelnik obćine Sudovec.

„ Janko Mazag zakupnik.

Gg. Stjepko Valdec, duhovni pomoćnik u Križevcih.
„ Josip Tucić, vlastelin.
U Zagrebu 5. Ožujka 1860.

Vukotinović,
poslovodja.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice križevačke držane dne 18. Siečnja 1860.

pod predsjedničtvom g. Vaclava Bjelošića, pošto bi se g. redni predsjednik radi poslovah svojih u Zagrebu nalazio.

Prisutni biahu: Gg. Lad. Kiš kot. predstojnik, dr. Jos. Muzler gradski fizik, Drag. Zdenčaj vlastelin, Bolto Bocak gradski viećnik, Mavro Pečuvac obćinski tajnik, Stjepan Valdec vjeroučitelj, Ferdo Bubanović kot. pisar, Mijo Vuković gradjanin, Josip Lajer učitelj i tajnik.

1. S obzirom na 4. točku zapisnika podružničke sjednice od dne 12. Rujna 1859. bude obavljen izbor novoga predsjednika i odbora.

Kao predsjednik izabran bi revni, domoljubni i za svaki napredak naše domovine vatreno zauzeti gospodin Aleksander Fodroci, vlastelin na Bogačevu, komu radi bolesti žaliboże odsutnomu javit će tajnik jednodušni taj izbor. Kao odbornici pako izabrana su sliedeća gospoda: M. Kiepach vlastelin, dr. Aleksa Praunšperger, Vaclav Bjelošić župnik, dr. Josip Muzler gradski fizik, Bolto Bocak gradski viećnik, Josip Lajer učitelj.

Za tajnika bi priašnji Josip Lajer jednodušno izabran, koji drage volje opet tajničke poslove nadalje obavljati hoće.

2. Proglašen bi dopis sl. poslovodstva gosp. družtva od 30. Rujna 1859. br. 302, kojim se ovoj podružnici dostavlja njekoliko vrstih izabranoga graška i kukuruze ëstrijanske u tu svrhu, da se medju članove podieli.

Sjemenje ovo primljeno bi zahvalno, te medju sve prisutne članove razmjerno razdjeljeno, tako ipak, da će svaki član u svoje vrieme podružnici podnieti obširno izvješće o uspjehu glede reda, dobrote i drugih okolnostih.

3. Proglašen bi dopis sl. upravljajućega odbora od 9. Prosinca 1859. br. 416, kojim se do znanja stavlja, kada i kako će se buduća skupština gospod. družtva obdržavati. Ravnanja radi se u zapisnik stavlja.

4. Pročitano bi pismeno izjavljenje gg. Juraja Črnčića načelnika pol. obćine sudovačke, Janka Mazzagge zakupnika u Kišmartonu u Pofuki, zatim Stjepka Valdeca vjeroučitelja kod glavne škole križevačke, kojim žele kao članovi gospod. družtva primljeni biti. Pristupnica njihova poslat će se sl. upravlj. odboru u Zagreb s tom molbom, da im se izdadu povelje.

5. G. kot. predstojnik Kiš očitova, kako je to težko, kada članovi iz neznanja, koliko su glede prinesakah na dugu, na jedanput veću svotu novacah platiti moraju. Zato predlaže, da se sl. upravlj. odbor umoli, neka bi ovoj podružnici dostavio pregled zaostavših prinesakah, iz kojega bi se vidilo, koj član šta duguje. Takov pregled dužnih prinesakah neka bi se podružnici uredno svake godine dostavljao.

Predlog bude odobren, te će se u tom smislu sl. upravlj. odboru pisati. G. Bielošić župnik, položio je u ime prinesakah 12 stot. 60 novč., koji će se u Zagreb slati.

6. G. Vaclav Bielošić izvješćuje, da je sredstvo proti snjetljivosti pšenice prije dvie godine u Gospodar. listu preporučeno kao vrlo dobro izkusio. On uzimlje 1 holbu konjske mokraće, te njom 1 vagan pšenice pomoči, ovu zatim posiplje 1 holbom praha od živa vapna, te pusti preko noći stati; ovu pšenicu drugi dan sije. Ovako radećemu, nikada se nije sniet u pšenici pojavila, makar svi susjedi oko njega imali snietljivu pšenicu.

Gg. članovi zahvalno saslušavši to izvješće, ravnat će se u buduće polag istoga.

7. G. Vaclav Bielošić navede, kolike prevare se kod kupovanja i prodavanja vina i skupljanja gornice po viziranju lagavah prave. Tomu bi se najlaglje doskočilo, kad bi se lagvi cimentirali. S toga predlaže, neka bi gradsko poglavarstvo uvelo u gradu uredbu, polag koje nebi smio niti krčmar, niti drugi koj kupac kupovati vino doveženo u necimentiranu lagvu, već bi morao cimentirskomu uredu javiti, vino po mjeri iztočiti i na lagav cimentirsku potvrdu o sadržaju lagva dati udariti. Tako se nebi iz grada nijedan lagav više vraćao, koj nebi bio cimentiran, te bi sve po malo veći broj lagavah u naših okolicah bio cimentiran.

Predlog ovaj bude odobren; gradsko poglavarstvo umolit će se, da uredbu ovu u gradskom kotaru uvede, a kotarski ured, da obstojanje ove uredbe po kotaru svom razglasi.

8. Pošto u smislu točke 3. pod b) zapisnika sjednice dne 12. Rujna 1859. držane gospoda pozvana, da u kolo našega družtva opet natrag stupe, niti su u sjednicu došla, niti odgovora dala: s toga će se pismeno pozvati, da na onaj poziv izvole odgovoriti.

U ovoj sjednici namjestni predsjednik: *Vaclav Bjelošić* župnik u Miholcu.

Tajnik: *Josip Lajer*.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 20. Ožujka 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	77.15
Državnjače sa 5%	68.50
Hrvatske i srbske razteretnice (*Grundentlastungs-Obligationen*)	—.—
Dionice narodne banke	854.—
„ austr. veresijnice (*Creditanstalt*)	189.50
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	—.—
„ Lloyda	—.—
Srećke Eszterhazova zajma	85.—
„ Windischgrätzova zajma	23.25
„ Waldsteinova zajma	28.50
„ Keglevićeva zajma	16.50
Prid na carske dukate	6.30
„ na srebro	—.—

Dubljina Save.

17. Ožujka 1860. — 0′—4″—9‴ nad ništicom.

BROJ 13. **U ZAGREBU** **29. OŽUJKA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Nova rezitba.*)

Tko nebi želio nabrati s pol jutra (rali) vinograda 88 vjedarah vina i to boljega nego do sada?

Kako nam svake vrsti troškovi, i pored tobožnje štednje, svejednako rastu, zaista će svaki gospodar doznati htjeti, kako mu treba postupati, da dotjera do tolika dohodka; jer mi neumiemo pored sve naše vinogradarske mudrosti, nabrati više od 50 vjedarah s pole jutra.

Moja je namjera sada odkriti onu tajnu i razložiti, kako je radio baron Hohenbruck, kojemu je vinograd onako obilato urodio. Stvar je vrlo naravna, jednostavna i lasno se dâ izvesti, zato nedvojimo, da će umni vinogradari pokušati, nebi-li i njim za rukom pošlo umnožiti ovako vinsku svoju ljetinu.

Gospodarski list je već više putih prosborio o izvrstnom vrtlaru Danilu Hooibrenku u Hietzingu kod Beča. Ovaj je pokušao upotrebiti i kod vinove loze pravila, koja treba držati, da bude voćka rodovita. I pokus ovaj urodi mu boljim uspjehom, nego što se g. H. i nadao bješe. On je izprva izkustvo svoje kao tajnu čuvao, nego lani ga je u osobitoj knjižici objavio, pak su se njim poslužili već i drugi glasoviti vinogradari, po imenu baron Hohenbruck, a svi iza glasa hvale njegovu vrsnoću.

Mi ćemo ovdje najprije Hooibrenkov postupak opisati, pak onda razloge navesti, zašto treba onako raditi.

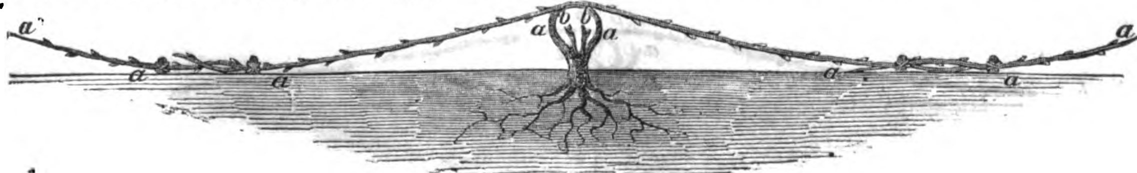
Vinogradarstvo Hooibrenkovo razlikuje se od postupanja ostalih umnih vinogradarah samo rezitbom. No upravo rezitba je kod nas vrlo zapuštena; nit se tu mnogo razmišlja, nit pazi, nego se samo mekanički režu loze na tri četiri oka, pa bila ova rodna ili lisna, živa ili mrtva — za to nitko nemari. Al nije čudo; da zapitaš naše rezače, zašto upravo tako režu, oni ti neće znati drugoga razloga navesti, nego „da su i njihovi stari onako radili.“ Buduć da je od naših rezačah slabo koji knjigu učio, a kamo-li ratarsku učionicu polazio: zato se niti nemožemo nadati boljemu odgovoru, dokle god se nepostaramo, da si i puk uzmogne nabaviti onoliko nauka, koliko mu ga treba. No upravo za to se kod nas žalibože nitko nebrine, nego svatko samo jadikuje nad neznanstvom naše prostote.

Putujuć Hooibrenk po Europi, da vidi, kako postupaju vinogradari i voćari u drugih zemljah, našao je, da se u tom pogledu svaka zemlja drugih pravilah i načelah drži, pak u svakom ovom postupku da ima ponješto istine. G. H. je sve ono, što gdje valja kod vinogradarstva, u jedno skupio i tako počeo svoj vinograd težiti, dok se nije uvjerio o vrsnoći svoga postupanja, te se ostali vinogradari mogu sada smjelo za njim povesti, nit im se treba bojati, da će štetovati.

Po naputku g. H. treba ovako postupati.

Kad s proljeća vinograd režeš, odaberi kod svakoga čokota ili trsa dvie najjače i najzdravije lanjske loze. Ove dvie loze sreži na 10—12 okah, prema jakosti čokota i lozah, pak ih onda savij preko čokota na onu stranu, gdje ti je najpriličnije. Ovo savijanje je glavna stvar, a neplaši ga se, makar ti se i gdjekoja loza malko nakršila, nego ju samo slobodno savij sve do zemlje, tako da srezan kraj od loze bude svakako niže od onoga mjesta, gdje je loza iz čokota nikla. Ostale loze sreži do dna, samo od dviuh jačih granah ostavi po jedno oko. Kad ovako srežeš čokot, evo kakav će biti:

*) O ovom važnom predmetu namjeravali smo već prije dva mjeseca pisati, da se mogu ovim člankom svi naši vinogradari već ljetos poslužiti; no naručene slike došle su stoprv ovih danah; medjutim su naši gospodari vinograde svoje ponajvise obrezali. Već smo htjeli svu stvar odgoditi do budućega proljeća; nu znadnći, da ima još vinogradarah, koji nisu dovršili rezitbu, opet članak ovaj priobćujemo, da se barem ovi posluže najnovijim ovim napredkom. *Ured.*

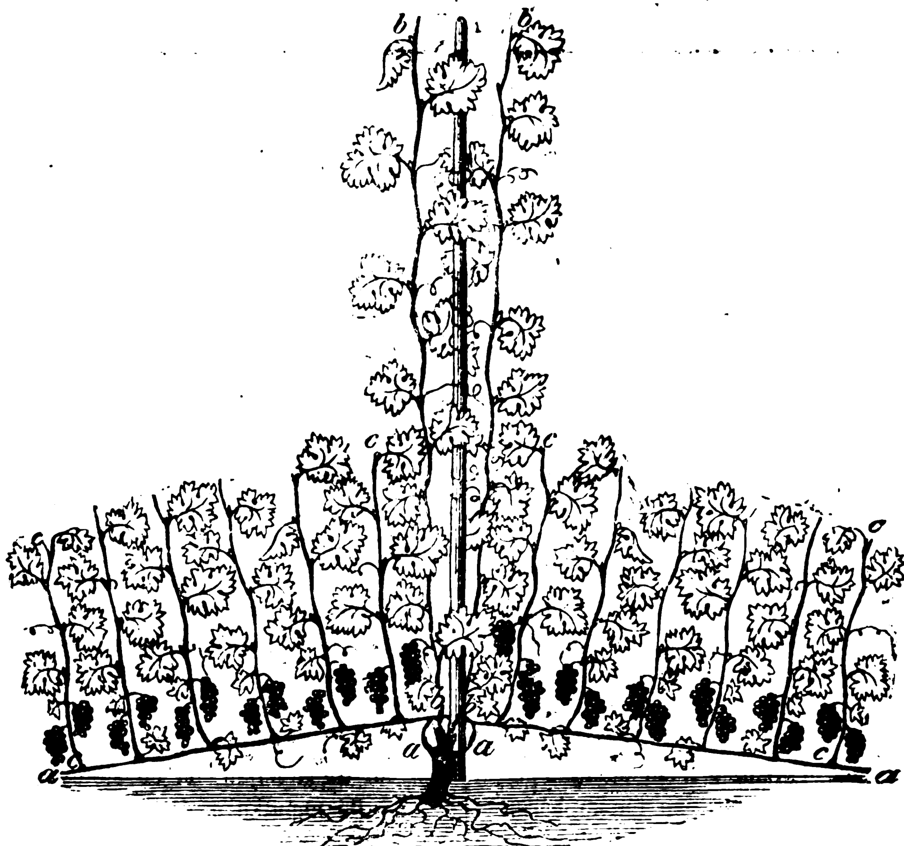

Slova *a a* pokazuju one dvie savite loze, koje ćemo nazvati rodkinje (*Fruchtreben*), jer će samo one roditi. Al netreba, da se ove rodkinje upravo povrh čokota križaju, već se može jedna ovamo druga onamo saviti, kako

je najprilićnije. Koliko se ima ostaviti okah na svakoj rodkinji, to se nemože takodjer odsjekom ustanoviti, jer sve stoji do toga, kakva je zemlja i kakva je rodkinja; čim je plodnija zemlja i čim jača rodkinja, tim se više okah na njoj ostavlja.

Kod slovah *b b* vidimo dva reznika, svaki s jednim okom, iz kojega će iztjerati mladica, da se do godine savija. — Rodkinja se na kraju veže s rodkinjom bližnjega trsa, i da se nedižu u vis, pritiče im se kolčić.

Pokle se ovako vinograd obreže i obkopa, netreba mu nikakve osobite njege, doklegodier neocvati. Iz rodkinjah će nići poviše mladicah nosećih grozdje. Kad na ovih grančicah povrh najvišega grozda naraste više od četiri lista, a grozdje počne jedrati, onda valja svaku grančicu uštipnuti, da nebude imala više od četiri lista. Isto tako treba očupati i sve ptiće ili zaperke (neplodne grančice), i ovo treba ponoviti, kad se godier čokot opet optići, da se tako sva hrana, dolazeća iz čokota, donosi plodu, te se ovaj može brže i ljepše razvijati. Nego mladice *b b*, koje su nikle iz reznikah, treba ostaviti na miru, da rastu u vis; jer će se do godine savijati, pa čim budu jače, tim bolje po tebe. Trs je onda onakov, kao što pokazuje ova slika:

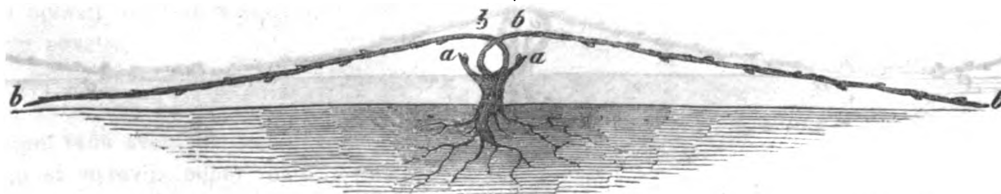

Samo treba paziti, da se neočupa lišće, što ga ima na grančicah pod grozdjem, i da povrh njega ostanu takodjer jedno 4 lista. Ako i netreba čokotu suvišna lišća, ponješto ga mora svakako imati, jer je lišće kao kuhinja, u kojoj se od hrane, dolazeće iz korienja i iz zraka preko lišća, gotovi sok, od kojega se stvaraju mladice i grozdje; nepotrebite tvari izhlape takodjer kroz osobite šupljinice lišća.

Savijanjem rodkinjah i čupanjem ptićah. još se i to postiže, da grozdje, imajuć dosta hrane, dvie do tri nedjelje danah prije dozrieva i da mu je tek i miris finiji, nego obično.

Pod jesen, kad se obere grozdje i opane lišće, neka se čokot pokrije, ako mu može mraz lasno nahuditi. To valja za hladne okolice. S proljeća pako, kada nastane rezitba, treba loze *a a*, koje su lani rodile, srezati na jedno oko, pak se nove rodkinje *b b*, koje su lani narasle, savijaju, kao što su bile lani savite *a a*.

Evo kakav će onda trs biti!

Zašto treba uprav ovako postupati, kazat ćemo u budućem broju.

Podružnica dugoselska o predlogu sl. podružnice križevačke.*)

Dne 20. Ožujka držala je podružnica dugoselska svoju sjednicu, a povod joj je dao predlog sl. podružnice križevačke, koji je bio po svoj prilici i na sve ostale podružnice razaslan, zato, da ga podupiru i nastoje oživiti.

Podružnici dugoselskoj, pokle je saslušala taj predlog, nije se moglo na ino, nego s nezadovoljstvom zabaciti ga, i ograditi se pred svietom, da ona u ničem nedieli mnenje podružnice križevačke, akoprem je ova u svom predlogu unapried kazala, da je njezino mnenje mnenje većine, i da onako misle i ini gospodari.

A što je osobito neugodno dirnulo u srce i ćut svakoga člana ove podružnice, jesu oni prećerani izrazi, kojimi obiluje cielo izvješće križevačke podružnice, gdje se naš narod huli, gazi, gdje mu se tako rekuć u lice pljuje. „Naš puk je istina dobre ćudi“, veli križevačka podružnica, al“ — nastavlja dalje — „na najnižjem je stupnju naobraženja, nevidi dalje od nosa, nezahvalan je svojim najvećim dobročiniteljem, lien, nevaljao, te u mjesto da za kruh i novac skrbi, bezbrižno za lokanjem teži.“

Gospodo članovi sl. podružnice križevačke! Jeste-li Vi sbilja ovu osudu o našem puku podpisali, i naumili predati višjemu mjestu na potvrdjenje? Jeste-li ga Vi sbilja voljni ožigosati toli crnimi prikori, pred cielim današnjim obrazovanim svietom, te ga javno izmetnuti svím na ruglo? Al pitamo Vas, hoćete-li to moći učiniti, nepovriediv istine, hoćete-li to moći učiniti mirnom sviesti, da i Vam samim nepadne po licu studen mraz, da i samih sebe neožigošete crnom sebičnosti ili neznanstvom?

Mi uz Vas nepristajemo, mi se proti tomu javno i svečano ogradjujemo.

„Naš je narod osiromašio,“ to kaže i podružnica križevačka, i to je živa istina: nu tko je više kriv ovomú siromaštvu, da-li vlasteostvo il prosti puk? Komu je um i srce na pravom mjestu, neka iskreno i po duši odgovori, a mislimo, i nećemo se prevariti, ako reknemo, da samo puk nije kriv svomu ubožtvu. Koliko nas upućuju vještaci u gospodarstvu, kako da gospodarimo: pa sliedimo-li njihove savjete? Gdje koji, no većina ih ni nesluša. Ini narodi obiluju strojevi, koji su na uhar gospodarom, a u nas riedko ćeš ih gdje naći. Možemo-li dakle od puka zahtievati, da ih on nabavlja, kad neće toga da čine oni, kojim ovakvih ratilah više treba, i koji imadu za nje svakako više novacah, nego seljak, kojemu je sav imutak pet šest ralih zemlje? — Pa ako nam se po našoj nevještini il nehajstvu neplaća trud, ako nam nedonosi zemlja, što bi nam donositi mogla, pitamo Vas, je-li to kršćanski, dapače je-li to čovječno, da obaramo na naš puk krivnju, koja s veće strane na nas leži? Je-li pravedno, da svoju nemarnost ili neukost zaklanjamo lienošću i glupošću našega puka?

Slavna podružnica križevačka priznaje i izpovieda, da je puk naš osiromašio, al nenavadja sriedstvah, kojimi bi se dići mogao, njoj je na srcu samo vlasteostvo, samo zanj se brine, da nebi postradalo. Al njezino sredstvo, naime težački red, bio bi i samoj vlasteli više na štetu, nego-li na korist, kad bi se težaku naznačila stalna ciena i vrieme radnje. Il bi ciena ova bila jednaka sa sadašnjom, pa bi se po okolnostih mienjala — i onda bi taj cjenik jamačno bio suvišan; ili bi ciena manja bila od sadašnje, pa bi i onda bila bezuspješna, jer ako je sada težak lien te neće raditi, kako kaže podružnica križevačka, to bi onda bome jošte manje prianjao za posao, kad bi mu se ciena jošte smanjila. „Al valjalo bi ga prinukati“ misli podružnica križevačka. Nu tko će ga siliti? — Pak ako bi ga vlasti silile, da radi drugomu, što bi to drugo bilo nego uvedenje nove robote; pa slaže li se to sa duhom napredka? — Gospodari, koji se nebi držali ustanovljenoga cjenovnika, neka bi se globom kaznili. Hoće-li na to gospodari pristati? Mislimo da neće; jer bi ludo bilo, da si radi njekoliko krajcarah zapuste neobdjelana polja, što bi im se posve lasno sbiti moglo, kad bi se težaci dogovorili, te nebi htjeli za propisanu cienu raditi. — U ostalom ciena težakah imade uviek biti prema cieni plodinah, koje isti težaci izvode: kao što se dakle ovim ciena mienja, onako se mora mienjati i ciena težakah. Bi-li pravedno bilo, da sada težak u onu cienu radi, u koju je radio onda, kad je vagan žita bio jedanput i dva put jevtiniji od sada, gdje toliko potroši skoro na hranu, koliko si krvavimi žuljevi zasluži. — U obće podružnica dugoselska se u svem slaže s mnenjem Gospodarskoga lista, što ga je jošte 1858. godine pod člankom „Težaci“ razvio, i koje je i evo u 11. broju opet razjasnio, te scieni, da je predlog podružnice križevačke nepraktičan, bezkoristan i nepravedan. —

Slavna križevačka podružnica predlaže, da se težaci kuponim plaćaju, a seljaci da njimi namiruju porez; no i taj predlog čini nam se neshodan i mogao bi dati povod mnogim sebičnjakom, da bi jošte više varali i onako već dosta ubogoga seljaka. *Exempla sunt odiosa.* A gospodo Križevčani, zar neima naš puk nikakovih inih potriebah do samog poreza, pa ćemo ga prisiliti, da se muči, da radi samo za porez? Pa koji bi seljak više zaslužio nego mu porez iznosi, šta će onda s kuponi? Hoće-li to ponuka biti seljaku da radje radi i ide na nadnicu?

Da je podružnica križevačka predložila kakav shodan predlog, kojim bi se pomoglo našemu siromašnomu puku, po kojem bi se dići mogo: naša bi ga podružnica objeručke bila zagrlila i podupirala; al ovako nalaže joj pravda i savjest, da ga zabaci.

Mi znamo za dva sredstva, kojimi bi se moglo doskočiti našemu ubogomu puku, te ga izbaviti od konačne propasti; a ta su, prvo: uredjenje patriarkalnog života, i ukinuće osobinah ili osebunjakah, koji podkapaju patriarkalizam. A drugo je praktično poučavanje našeg seljaka u ratarstvu. Podružnica dugoselska razvila je u svom zapisniku obširnije svoje misli o tom predmetu, i nadamo se, da će ga Gospodarski list priobćiti.

Na svrsi velimo: puk je naš neuk, al ne toliko svojom, koliko našom krivnjom; on je lien, kao što imade u svakom stališu i u svakom narodu ljenčinah; al nezahvalan nije, koga negleda dobro, taj mu je jamačno nješto sakrivio, pak zazire od njega. U puku našem imade nevaljalacah, ali u takovom smislu, u kakovom ih imade svagdje. A iskrena i poštena ćut, koja resi našega seljaka, daje mu prednost pred inimi narodi. —

Josip Zorić,
tajnik podružnice dugoselske.

*) Želili smo, da se pretresanje ovoga predmeta dovrši člankom iz Varaždina; al po naročitom zahtievanju moramo jošt i ovo očitovanje priobćiti. *Ured.*

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— (Djelovanje podružnicah). Tko je lani čitao u Gospodarskom listu izvješće o djelovanju podružnice bečkoga gospodarskoga družtva u Schwechatu, bit će se uvjerio, da su naše podružnice podaleko zaostale za svojimi inostranimi sestrami. Tim više nas veseli novi život, koji se je pojavio ljetos u naših podružnicah, štono jošte u istinu postoje. Drugi put ćemo na široko razložiti, kako bi, po našem mnenju, podružnice najblagotvornije djelovati mogle, a danas svraćamo pozor naših štiocah na važni predmet g. vlastelina Kolomana Mixića, štono ga donosi zapisnik sveto-ivanske podružnice u Dodatku. Gospodar najlaglje i najbrže napreduje, gledajuć svojima očima napredak svojih drugovah. Ako igdje, to valja u gospodarstvu izreka *„Longum iter per praecepta, breve et efficax per exempla“* t. j. dugačak je put preko naputka, a kratak i uspješan preko primierah. Sasvim drugčije djeluje na gospodara, kad što čita u knjizi, i kad što gleda očima: ondje više putih slabo tielo njegovu duhu dokaže, da to nemože biti, da to nije za nas itd., i on takve dokaze jedva dočeka, samo da se nemora oko pokusah mučiti. Al kad se što vidi, tu neima izgovora, nego prioni i radi. Ovako djeluju izložbe: što jedan gospodar vrstnoga izvede i na ogled stavi, to se neda više odpravdati, u samoj takvoj plodini imaš i oprovrgnuće sviuh prigovorah. Kada koji gospodar donese krasnu jabuku ili krušku, svatko će priznati, da ima jošte boljih voćakah nego što su naše dosadanje, pak će ih i sám poželiti. Vrlo nam je dakle drago, što je sveto-ivanska podružnica ovim praktičnim putem udarila. Uvjereni smo, da će već sada početi mnogi gospodar razmišljati, kako da se izkaže na izložbi. Moramo i to pohvaliti, što će se izložba ustrojiti bez velike buke i troška: stvar sama neka se pohvali.

Samo želimo, prvo, da bi se izložba protegla i na ratila, kojih izvrstnost bi se onom prilikom mogla razložiti; dapače i na marvu i živad. Drugo, da se pozovu na sudjelovanje svi gospodari, makar i nebili članovi. Dapače nebi s gorega bilo, kad bi se i bližnja dugoselska podružnica pozvala na sudjelovanje; jer čim se više donese izvrstnih plodinah, tim će se više gospodari potaknuti na napredak. Napokon, da se sastavi o pošljedku (resultatu) izložbe odmah i to obširno izvješće, koje će zaista pobuditi i druge driemajuće podružnice, da se povedu za svojom napredujućom sveto-ivanskom drugaricom.

— (Sječkarnica). Izvrstna Hribarova sječkarnica stavljena je na ogled u narodnom domu, a može se naručiti u pisarnici gospodarskoga družtva. Ciena joj je 60 for. a. vr. U budućem broju više.

Gospodarske viesti.

— Na pražkom marvinskom sajmu prodala se je nedavno krmača, koja je vagala 850 funtih, i vol od 1600 funtih.

— U francezkoj pokrajini Champagne-i (čitaj: Šampanji) gotovi se sada već 20 miliunah bocah (flašah) pjenušice svake godine.

— U Vürtembergu je pčelarstvo tako procvalo, da ondje ima do 60,000 košnicah. Kad čovjek uzme na um, da pčelarstvo malo zadaje i posla, i troška, a priličan nosi dobitak, mora žaliti, što je ova struka gospodarstva kod nas tako zapuštena.

— (Crni glasi za oblizavce). Jedna funta perigordskih gomoljikah *(Trüffel)* stoji ljetos do blizu 10 for. Gomoljike su gljive, nalik na krumpir, rastuće pod zemljom.

Kućanstvo.

— Mučan je posao, očistiti staklenke, u kojih je bio terpentin itd., tako da ni malo nezaudaraju, i da se može vino ili drugo piće u nje lievati! Ako dakle želiš ovakvu staklenku (flašu) brzo i dobro očistiti, nalij u nju malko vinovice (spirita), baš samo toliko, da se okvasi staklo iznutra: onda naspi unutar malo stučene sažežene kosti *(Beinschwarz)* i prilij vode: mućkaj dobro staklenku i pokle ju izplákaš i opaziš, da jošte nije čista, nalij i po drugi put malko vinovice i naspi žežene kosti, pak će onda doista posve čista postati. Već smo više putih kazali, da ugljevje pije svaki vonj, pak i smolu otopljenu u vinovici.

Svaštica.

— (Lutrija). Koliko se jošte novca u našoj državi potroši na malu lutriju, vidi se iz lutrijskoga izvješća, koje je ovih danah objavljeno. Po njem su ljudi godine 1858. dobili u lutriji $9^1/_2$ miliuna forintih; al je i carskoj blagajnici ostalo preko šest miliunah for. čista dobitka, pokle je izplatila one dobitke lutrijašah i namirila lutrijski trošak, svega skupa 4 miliuna for. Dakle je sviet u Austriji samo godine 1858. jedno 20 miliunah u lutriju pometao.

— (Osvjetlavanje nutrnjih stranah tiela). Da ljekar pozna bolest, treba mu da vidi ono, što je bolestno. Kad je bolest na tielu, može ju razgledati večalom (mikroskopom), no kako da razgleda n. p. grkljan? — Sad su se ljekar Fonssagrives i glasoviti fizik Du Moncel domislili osobitoj spravi, i pomoću munjine (elektriciteta) razsvjetljuju grlo itd., te je sada puno laglje liečiti onakve bolesti.

— Rieč punč dolazi od indijanske rieči *pančan*, to će reći pet, jer kod gotovljenja ovoga pića treba pet stvarih.

— U Berlinu imaju golubi puno prijateljah, da se ondje jedno 200,000 golubah hrani. To su nanjušili jastrebi i kraguji, nastanili se na tornjevih, te sada svaki dan jedno 50 golubah grabe, a nemože im se doskočiti, jer u gradu se nesmie strieljati. Golubari, da spase svoje golube, naručili su sada iz Škotske sokolovah, koji će loviti jastrebe, kao što su njekoć druge ptice lovili.

— (Englezka obrtnost). U samom gradu Manchestru rade toliki parostroji, da bi trebalo 1,200.000 konjah, kad bi ovi imali zamieniti one strojeve (makine). Za loženje ovih parostrojah troši se svaki dan 600.000 centih kamenog ugljevja. — Ovoga ugljevja vadi se u Englezkoj svake godine 1400 miliunah centih, od kojih se 120 miliunah u druge zemlje izvozi, a ostalo troše domaći parostroji i peći.

— (Riedka domorodka). Erdeljska vlastelinka Susanna Beér, koja je nedavno preminula, ostavila je oporukom svoje imanje Monó narodnomu muzeju svoje domovine. Kod nas neće nitko da mu se ime i po smrti spominje, da se povede za slavnim primjerom grofa Ivana Nepomuka Draškovića; u oporukah se na svakoga i nevaljapoga rodjaka misli, samo ne na domovinu i narod. —

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

13. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

sjednice gospodar. podružnice sv. ivanske držane u Sv. Ivanu dne 27. Veljače 1860.

Prisutni: p. n. gg. Josip Šavor predsjednik, G. Barabaš, I. Car, Nik. Celinić, K. Domjanić, D. Stražimir, I. Škabroth, M. Varjačić.

G. Predsjednik otvorio je sjednicu, kako svagda, tako i ovaj put, krasnim govorom: razložio u njem vješto, kako oriaškim korakom napried stupa u svietu svaka struka znanja, a ponase gospodarstvo; i svrnuv naš pozor osobito na važnost vinogradarstva, potaknù kriepkimi riečmi skupštinu, da napregne svoje sile, da što više promiče i diže gospodarstvo. — Govor je obća dopadnost sliedila.

Poslie bi čitan zapisnik od posljednje sjednice, i u svemu odobren.

1) Još prošle godine u prvoj svojoj sjednici namienila je ova podružnica u znak priznanja znamenite radnje na polju književnom, a posebno u gospodarskoj struci, kao što i radi vještoga i svrsi primjernoga uredjivanja Gospodarskoga lista, odlikovati gosp. **Bogoslava Šuleka** shodnim uspomenim darom.

Želja podružnice se sad izpuni; jer evo g. predsjednik očitovà, da je namienjeni dar gotov, i predoči skupštini vrlo umjetno i krasno izradjeno srebrno, zlatom okriljeno, a o zlatnom dragim kamenjem nakićenom lančiću viseće pero, urešeno grbom hrvatskim koji okružuju znamenja gospodarstvena, a na peru je napisano:

„Podružnica Sv.-Ivanska Bogoslavu Šuleku."

Odlučeno: da se ovaj maleni no srdačni dar, koji je obću dopadnost skupštine stekao, u znak štovanja od strane gospodarske podružnice, što prije uruči g. Bogoslavu Šuleku sa propratnicom sliedećom:

„Veleštovani gospodine! Velike su zasluge, što si „ih na polju hrvatskoga knjižtva svojim bistrim umom i „okretnim perom pribaviste."

„U red ovih prem izvrstnih zaslugah imadu se još „one po imenu ubrojiti, štono ih na polju gospodarstve„nom, i to vještim i riedkom marljivosti vodjenim ure„djivanjem Gospodarskoga lista u novije doba stekoste.

„Gospodarska podružnica sv. ivanska, uvažavajuć „ove prem riedke zasluge, sretnom bi se smatrala, da bi „činom zasvjedočiti mogla, na koliko ih cieni i počituje; „nu kad zaslugam primjerena dara smoći nemože, po„daje Vam maleno ovo perce u znak svoga velepočita„nja, sa najsrdačnijom željom, da Višnji Bog dopusti, te „nam tečajem premnogih godinah podosta još zaraslo po„lje naše književnosti bogatili liepimi plodovi svojega „bistroga uma, i tim si ubrali zasluge, koje čine vječnim „ime svakoga za narod zaslužnoga muža. —

„Dano iz sjednice gospodar. podružnice u Sv. Ivanu „dne 27. Veljače 1860. (Sliede podpisi).

2) Čitan je pismeni predlog člana g. Kolomana Mikšića kako sliedi:

„Uzimam si slobodu Vama g. predsjedniče i svoj štovanoj skupštini predlog učiniti, kojega će biti cilj odnošenja našeg gospodarstva bolje razpoznati i o njih se posavjetovati.

Mislim, da je jedna izmedj glavnih stvarih za svakoga gospodara, da svoje proizvode, koje je velikom mukom i trudom izveo, dovoljno ocieniti znade i može; to pako može tekar onda, kad nemotri on sám sukromno priradjene plodove, nego uprav protivno: kada svoje plodine obćoj razsudi i izpitu predaje.

Svojstvo naše zemlje zahtieva, da veća stran žiteljstva iste na uzdržavanje života svoga vrsti plodine izvadja. Za razpitati dakle i ocieniti znati pobližje vriednost ovih plodinah u području naše podružnice, scienim, da neće biti bezkoristno, ako svaki izmedju gg. članovah naše podružnice svoje plodine na obći ogled stavi.

Sudim, da neće nitko izmedju gg. članovah tajiti, da je gospodarstvena izložba za svaku zemlju od neprocienjene koristi; ta to su već svi narodi priznali; jer ona nas uči poznavati naše proizvode i potiče nas na radinost, da ih dotjeramo na što veću savršenost. Nu pošto mi u zapuštenoj domovini našoj takovu izložbu poradi velikih s njome skopčanih troškovah na veliko ustrojiti nemožemo, zašto da se plašimo to činiti na malom bez troškovah? Zato evo sl. skupštini moj predlog podnosim, nebi-li ga uvažila, te bismo svake godine u području našem takovu malenu izložbu naših plodovah sastavili.

Predmeti izložbe bili bi:

a) svake struke plodine poljske;

b) plodine vinogradske.

Pod prvom točkom razumievam uprav svaku struku poljskih plodinah, od kojih bi se imalo u malenoj količini od pol oke donieti.

Druga točka svakako većega uvaženja zaslužuje; jer je vino glavni naš proizvod, jest naše trgovine jedina roba, jest plodina uprav živobitna, koja donoseć nam novce sve naše potriebštine namiruje.

Zato gospodo! treba da se ova naša plodina što moguće više usavršuje; s toga moramo najprije učiti se poznavati razne vrsti grozdja; jer znamo, da u svakom brdu stanovite vrsti najviše vriede, na ove imamo dakle

okom svrnuti. Toga radi bit će od koristi, ako svaki član njekoliko grozdovah takove vrsti, i u slučaju ako koje od osobite vrsti još imade, i od takovih donese. Zatim pol oke novoga vina (t. j. od zadnje berbe) na kušanje preda, jer u novom vinu najlaglje se razlikost razaznaje.

Najsgodnije vrieme za takvu malu izložbu čini mi se bila bi druga polovina mjeseca Rujna; jer tad su s veće strane poljske plodine spravljene, a i grožđje je prilično jur dozrilo.

Time zaključujem svoj predlog i radovat ću se od srca, ako ga sl. skupština uvaži, te još ljetos na korist i razveseljenje naše u Sv. Ivanu takvu malu izložbu priredi, — čemu neće trebati nikakvih pripravah ni velikih prostorijah — već neka svaki član nastoji cielo i neozliedjeno plodine svoje sobom ponieti na izložbu, koje će tada posebice svaki razastrieti i pritomnim na ogled staviti."

Buduć da je navedeni predlog g. Mikšića sbilja praktičan, i mnogo bi doprinieti mogao k uzajamnoj pouki i potaknuću na bolje težanje polja, vinogradah i gojenje voćakah, pa bez ikakvog ili posve neznatnog troška, to je zaključeno: da će podružnica pokušati ljetos u smislu predloga oko sredine Rujna takovu izložbu ustrojiti, i svu g. članove posebice tri tjedna unapried pozvati, da kod nje učestvuju, i ako liepoga voća imadu, i takova donesu.

Tom se prilikom pitanje zametne: kako se može grožđje voziti da ostane cielo neozliedjeno? – Dvostruk je način opremanja grožđja na daleko. Prvi, načine se uvitki od papira poput pečenih holipah, redom ponamjeste u plosnatu košaru ili sudić, na uvitke pomeće se grožđje uvito u svieže trsovo lišće, nanj opet uvitci itd. dok se košara napuni, koja se tad rubcem sgora čvrsto poveže. Drugi je, ako se u mjesto uvitakah uzme pilovina i po njoj grožđje poreda i popunjuje pilovinom i grožđjem dok je sudić pun, koji se tad zabrtvi. Na ovaj način oprema se grožđje i u trgovini u daleke strane.

3) G. Mirko Varjačić načelnik obćine sv. ivanske, izvjestio je sjednicu: da je obćinsko starešinstvo shodno pozivu ove podružnice od sjednice pod dne 12. Listopada 1859. učinjenom, zaključilo položiti utemeljiteljnu svotu od 105 for. a. vr. za sl. c. k. gospodarsko družtvo hrvatsko-slavonsko, i da će on navedenu svotu što prije položiti. Izvješće bude sa velikom dopadnošću primljeno; jer samo tako mogu naša domorodna družtva napredovati, ako ih obćine ogrle i kao representanti naroda svoju dužnost shvativši, iz petnih silah materialnimi i moralnimi sredstvi podupirale budu.

4) Veleč. g. Lavoslav Matošić, župnik u Rakovcu i g. Gjuro Popović, vugrovački učitelj, prijavili su pismeno, da žele pristupiti kao članovi sl. c. kr. gospodar. družtvu. — Očitovanje bude radostno primljeno, i jer oni kao poznati čestiti i vrli rodoljubi zaslužuju da budu kao takovi primiti u družtvo, poslat će im se pristupnice za podpis, koje će se podpisane sl. upravljajućem odboru u svoje vrieme dostaviti, da ih u broj članovah uvrsti i povelju poslati izvoli.

5) Za g. tek. 1860. položiše svoje godišnje prineske sastojeće u 6 for. a. vr.: gg. Josip Šavor, Tito Ožegović, Mato Prevarek i Drag. Stražimir, ukupno 24 for. a. vr. — Novce je primio perovodja podružnice, koji će ih predati blagajničtvu družtvenom.

6) Član g. Ivanković doneo je na ogled kalup (model) od pomenutog jur mlatila, kojim se služe Taljani oko Milana. Kalup je nalik na kola sa četiri točka, točkovi iliti kotači su drveni poširoki, narešpani, krečući se oko drvene osi, na kolica ovako nameće se trh, podpreže konjče, a kočiaš sjedeć na kolicah tjera po snoplju razastrtu po gumnu. Kalup doduše vrlo je jednostavan, i sva je prilika da će ga znati i malo vješt kolar sagraditi, nu jer se od nas nije nitko još na oči uvjerio o povoljnom uspjehu tog mlatila, — a prazni su žepi — nije htio nitko preuzeti da pokuse pravi.

Isti gospodin donio je i nješto sladkoga sierka za članove, što bude sa zahvalnošću primito.

7) Pošto bude još zaključeno: da se ima sjednica držati prije glavne skupštine sl. c. kr. gospodarskog družtva, — budu nazočni p. n. gg. glavari obćinah, koji su sjednici kao članovi pribivali, usrdno zamoljeni ustmeno: da izvole oštro paziti, da se točno obdržava zakon o lovu, zatim, da nastoje što prije ponamiestiti čestite ljude za poljare, da se jedared granica stavi obiestnom pašenju po livadah i poljskim kvarom.

Sjednica se pretvori u uzajamno priobćivanje i razgovor o stanju zimskih usjevah i vinogradah. Razabrati se je moglo, da zimski usjevi, gdje ih nije sjever izlizao, prilično dobro stoje. Nasuprot vinogradi postradali su mjestimice od pozebe. Vrieme će pokazati, da-li su istinita opaženja.

Svilarstvu nema kod nas ni spomena! — Pčelarstvo propada, jer što nije zimus od nestašice hrane poginulo, to su dvonogi medvjedi odnieli, te tako mnogog pčelara i zadnje njegve košnice lišili!

J. Šavor, predsjednik.

Drag. Stražimir, perovodja gosp. podr. sv. ivanske.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 27. Ožujka 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79_{30}
Državnjače sa 5%	68.—
Hrvatske i srbske razteretnice (*Grundentlastungs-Obligationen*)	—.—
Dionice narodne banke	865.—
„ austr. veresijnice (*Creditanstalt*)	189_{60}
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	—.—
„ Lloyda	—.—
Srećke Eszterhazova zajma	85.—
„ Windischgrätzova zajma	23_{25}
„ Waldsteinova zajma	28.—
„ Keglevićeva zajma	16_{50}
Prid na carske dukate	6_{26}
„ na srebro	—.—

BROJ 14. **U ZAGREBU** **5. TRAVNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

O ukinuću limitacije mesa i vina.

Poglavarstvo grada Zagreba zapitalo je odbor gospodarskoga družtva, bi-li probitačno bilo ukinuti limitaciju u Zagrebu i ostaviti mesarom i pekarom, neka sami odredjuju cienu svojoj robi, kao što to čine drugi zanatnici i trgovci. Odbor se je izjavio za ukinuće limitacije i naveo je za to razloge u posebnom pismu, koje sastavi g. poslovodja, te ga ovdje priobćujemo:

„Nemože se iz obzira obće državnoga nikako tajiti, da je slobodno kretanje tvornih ili proizvodnih silah koristno i za proizvoditelje i za trošitelje; jer tim, što se radinosti ruke nevežu, otvara se put talentom, pruža se prilika marljivosti, diže se proizvodba, umnožava se dobitak i bogatstvo kod pojedinacah, dakle i kod ciele države; a s druge strane prieči se pretjerana skupoća, koja u državah umjetnom brižljivošću stegnutih upropašćuje žiteljstvo.

Što se napose tiče pitanja limitacije hljeba i mesa, tu nam valja na početak ove uredbe očima svrnuti. Promišljavajuć tečaj mnogih uredbah čovječjih, vidjet ćemo, da se u početku najbolji zavod s vremenom izopači i protivnom udari stazom. Njekad su cjehovi i mnogovrstnimi formaliteti označena družtva meštarska bila na korist; ona su osobito u Njemačkoj zemlji podigla zanate i obrt, te su družtvenom uredbom svojom za obranu služila zanatlijam proti silovitosti i oholosti vitezovah; ali s vremenom postaše iz cjehovah, iz družtvah meštarskih, iz savezah gradskih samosilne družbe povlenjenih zanatlijah, sebičnim duhom pune, koje su, mjesto da podižu i podupiru zanat i obrt, smetale njegovu napredku. Od prvo doba ovih za onda koristnih ustanovah poliežu i limitacije, kojimi se je zapreka stavljala samovolji pojedinacah. U staro doba bijaše malo pekarah, malo mesarah, jer nije bilo tako lako obaviti službu učenika (šegrta), djetića (kalfe), a kamo-li postati majstorom. U ono dakle vrieme, gdje su različiti propisi, različite navade obstojale, gdje je pomanje vještih ljudih bilo, i manje se našlo glavnicah za tjeranje ovih zanatah, trsilo se je zakonotvorstvo obraniti obćinstvo od samovolje pojedinih pekarah i mesarah time, da je udaralo cienu, po kojoj su morali prodavati svoje tvorine.

Duh vremena se je promienio; zahtievanja su sada posve druga, nego što su u prijašnjem vieku bila, ali i sredstva su druga, i mogućnost je druga, da se zahtievanju ovomu zadovolji. Sada imade dosta vještih ljudih, imade glavnicah za trgovinu i obrt, imade pekarah i mesarah u izobilju, i bit će ih po obrtnom zakonu od 20. Prosinca 1859. jošte više, jer je starinsko ograničenje palo.

Neima dakle više prvoga, dakle i temeljitoga uzroka, zašto bi imala limitacija i u buduće postojati, naime: da njekoliko pojedinacah, n. p. pekarah i mesarah, monopolom svojim obćinstvo netišti. Težnja rečenoga zakona onamo smjera, da se bez stege dopusti prosto polje radinosti i zaslugi, neima dakle nikakovoga razloga valjanoga i pomisliti samo, da bi ondje, gdje se staza natjecanju otvori, mogla u tom obziru oskudica il kakova veća skupoća nastati.

Brižljivost oblastih se sada jošte jedino proteže na pecivo i meso, i to najvećma tim povodom, što ove tvorine spadaju na tako zvane: *„articuli primae necessitatis,“* na hranu neobhodno potrebnu. Nu ova brižljivost svakako zaudara po starom duhu. *„Articuli primae necessitatis“* sad su sasvim drugi nego u staro doba; hljeb doduše spada i sada jošte medju glavnu hranu, nu baš za taj proizvod netreba, kako mislimo, brinuti se, jer nas je izkustvo naučilo, da se na nedostatak kruha u gradu nitko netuži; a da se pekari drže pravoga reda, tomu može redarstvo i mjestna oblast lako doskočiti, a i javno mnenje će onoga osuditi i upropastiti, koji će varati obćinstvo. Nije li uz to *„articulus primae necessitatis“* vino? Ta baš u našoj zemlji, gdje je svatko od malih noguh naučio kriepiti se vinom, moramo priznati, da je piće ovo svakomu mal da ne težaku prigodom težega djela, i po ljetu neobhodno potrebno, pak nije ipak nikad limitirano bilo, nit je ikomu na um pala ta briga; vina dobiva se u izobilju, i ljudi ga piju, gdje se bolje i jeftinije toči. Uzmimo brašno; u novije doba koliko ima dućanah u Zagrebu, te si može svatko izabrati i kupiti, gdje mu se roba i ciena najpriličnija vidi? A tko je ikad žito limitirao? Tko kafu i njezine surogate? A kafa je tako razprostranjena sada, da se u svakoj kući pije, da imade ljudih i cielih obiteljih, koje bez kafe nebi ni ži-

viti mogle, te im je kafa postala u najstrožem smislu: „*Articulus primae necessitatis*."

Zašto dakle da meso bude pod limitaciom, i da se zanj osobitim njekim načinom staramo, nemožemo dokučiti. Cjenovnici, koji u mesarah vise, vjekovječni su povod bezkrajnjim tužbam i to punim pravom, jerbo ključa valjanoga neima, po kojem bi se dalo meso cieniti; te tako biva, da one ciene, u napried na dulje vrieme ustanovljene, nepravednimi bivaju, i samo pojedinim na korist su, a obćinstvu na uštrb. Mesari, koji su se na to oslanjali, da njih nekolicina pravo mesarenja u rukuh drži, da im je stanovita ciena — vazda dosti velika — u napredak već osjegurana, sebičnošću potaknuti, na to su došli, da su cielo obćinstvo smatrali za stvar, koja o njihovoj volji visi. Dugovječno izkustvo nas uči, da su grad Zagreb i bivša njekoč županija zagrebačka svaki put proti tiranstvu mesarah polašticu u tome našle, što su slobodno mesarenje dopustile; nu za onó vrieme biaše takovo sredstvo samo kao izvanredna pomoć upotrebljavana.

U gospodarskom i trgovačkom obziru načelo stoji: da gospodar voli bolje plodine izvoditi, kada znade, da mu se bolje plaćaju; kupac je pripravan bolju robu kupovati i skuplje plaćati, kada znade, da će dobru robu dobiti. Ovo maleno i prosto načelo glavna je poluga obrtnog i trgovačkog napredka. Mesar će rado kupiti bolju i skuplju marvu, kad bude znao, da će smjeti bolje meso skuplje prodati; a lošijemu mesu da može naravski udariti i manju cienu; to i onako odlučuje zdrav razum obćinstva. Koji bi mesar kupovao sada, gdje limitacia postoji, skupu marvu, kada znade, da će dobro i zlo meso prodati za istu cienu? Što se o limitacii po pravoj vriednosti mesa govori, i o nadzorničtvu radi toga, to su obsjene i *pia desideria*.

U jednom gradu, koji 15—18,000 pučanstva imade, nije se bojati, da se nebi ljudih našlo, koji bi grad mesom obskrbiti hotjeli; oni isti mesari, koji su do sada siekli, sjeći će jamačno i nadalje uz cienu, koja će se za malo sama po sebi ustanoviti; pak ako nebi mnogi hotjeli, hotjeti će njekoji, i za kratko vrieme, videći drugi obrtnici njihovu korist, požurit će se sjegurno, da se s̀ njimi natječu. Promjena medjutime u cieni, ako bi kakova znatnija bila, mogla bi samo za njekoje vrieme nastati, dok se naime stvar u tečaj nestavi; kašnje će se bez dvojbe izravnati i izjednačiti, a pučanstvo grada će se radovati, da se je jarmu takove jednostranosti izmaklo.

Iz ovih razlogah odbor upravljajući mnenje svoje u tome izražuje, da se pekarenje i mesarenje za slobodno proglasi. U tu svrhu predlaže njekoje ustanove, koje bi se tom prigodom uvesti imale. Odvratit se nemože odbor ni time, što slav. poglavarstvo kaže o nepovoljnih posljedicah, koje je slobodno pekarenje i mesarenje u ovome gradu prouzročilo, budući su to pokusi samo bili, o kojih se znalo, da im odlučna volja fali, pak su bili učinjeni takodjer u ono doba, kada jošte proglašen nebijaše zakon od 20. Prosinca 1859, kojim se sloboda obrta ustanovljuje."

Naredbe za slobodu mesarskog i pekarskog obrta.

1. Pekarstvo i mesarstvo spada od 1. Svibnja t. g. u red slobodnih obrtah, t. j. svatko, koji se političkoj oblasti prijavi, i koji je po smislu obrtnog zakona vlastan, može pekariti i meso sjeći.

2. Pekarenje i prodaja peciva kao što i mesarenje nije nadalje ograničena; privoz i trgovina je slobodna; obrtnici mogu svagdje prodavaonice urediti, il svoje pecivo i meso drugomu za prodavanje izručiti, samo treba, da to prijave oblasti.

3. Svakdanje privoženje seoskoga kruha i mesa na tržišta dopušta se.

4. Svaki pekar i mesar mora u svom dućanu ili mesnici cienu i vagu svoga hljeba i mesa na ogledu držati, može pako svoju cienu polag volje promieniti; na cjenovniku mora i to izjaviti, kakav je hljeb, da-li pšeničan, čist ili mješovit; il kakove je vrsti meso.

5. U svakoj prodavaonici treba, da budu cimentirane vage. Vaga hljeba il mesa mora se točno sa onom na cjenovniku naznačenom sudarati, inače prodavalac podpada kaznenomu zakonu „kao varalica."

6. Pekari imadu hljeb samo onako peći, kako se sitnim novcem platiti može; moradu hljeb do najmanje ciene naime do $1\frac{1}{2}$ novč. prodavati; naravski, da im slobodno ostaje valjanost i kolikoću hljeba otoj cieni prilagoditi. Isto valja i za mesare, koji medjutim izpod $\frac{1}{2}$ funta mesa prodavati nisu dužni.

7. Naredba prediduća neproteže se na pecivo i meso iz vana uvoženo.

8. Obrtne oblasti pregledavat će iznenada uz redarstveno osoblje prodavaonice, i osvjedočit će se, da-li se red drži; pekare i mesare, kojih će tvorine za valjane pronaći, oglasit će obćinstvu, kao što i prestupke i prevare na znanje dati, za sveobće ravnanje žiteljstva.

Nova rezitba.

(Ostatak).

U prvašnjem listu opisali smo nov način rezitbe. Da vidimo sada, zašto je dobro onako rezati vinograde, kao što preporučuje g. Hooibrenk.

Kad ostavimo čokot (trs), neka raste kako ga je volja, on se poviniči, to jest, vinjaga postaje od njega. Vinjaga se tim razlikuje od pitomoga trsa, što ovaj daje više i boljega grožđja. Kako to biva?

Vinovoj lozi nije domovina kod nas, nego niže na ugu, gdje ima toplije i dulje ljeto, po imenu u Kaukazu. Ondje raste u šumi kao kod nas vinjaga, i opet radja sladkim i obilatim grožđjem. Za grožđje treba čoko' plemenitijega soka nego za drvo. Al kod nas se može uz kratko ljeto samo po malo skuhati toga plemenitoga soka. Da trsu priskočimo u pomoć i olakotimo posao, a mi re-

žemo njekoje grane, pak se onda sok, što iz korienja dolazi, skupi u ono njekoliko ostavljenih granah, te ove urode plodom. Isto tako radimo kod voćakah: režemo š njih suvišne grane, da ostavljene ojačaju. Da pako pomognemo i korienu, a mi ga gnojimo.

U čokota radjaju ljetos samo one grane, koje su lani narasle. Nevalja ih dakle sve srezati, al ni sve ostaviti, nego samo toliko, koliko nas izkustvo uči, da je probitačno, koliko će ih uroditi. Ovoga načela drži se Hooibrenk, on ostavlja samo dvie lanjske grane, pak i ove srezuje na 6 do 8 okah, prema jakosti čokota, dobroti tla i blagosti neba. Tako se dakle sva rodna snaga i sok skuplja u ovih granah, koje smo prozvali rodkinjami, te će ove bolje moći roditi, nego da pustiš sve grane, po kojih bi se sok bi reć razlio i ponajviše samo jalove mladice stvorio.

Savijanje rodkinjah, štono ga preporučuje Hooibrenk, nije za nas ništa novoga: naši vinogradari savijaju od davna loze na luk ili obluk, pak ih zato i zovu svijače, lucnje, lukove ili kondiere *(Bogreben)*. Nu slabo će tko znati kod nas, da se ovako imaju savijati i grane od voćakah; jer onda takodjer više i bolje radjaju. To se radi osobito kod drveća rastućeg uz brajde.

Da vidimo razlog tomu. Kad ostaviš granu, te stoji upravo, onda sav sok udari u skrajnje gornje oko, ovo potjera najprije, a ostala oka, čim su dalje od njega, tim više kršljaju; dolnja oka neće ponajviše ni iztjerati, a kamo-li roditi, nego samo gornja tri ili četiri. Kada pako granu saviješ, onda sok, težeći po svojoj naravi u višak, probudi najprije najdolnje i najbliže oko, pak onda se redom sva oka razvijaju, jer sok nemože tako brzo kolati, kao što onda, kad je grana osovljena.

To svatko znade kod nas, da treba trs rezati, ako želimo, da nam dobro rodi. Al se misli, da je svršen sav posao, kad se čokot s proljeća obreže, i da se onda može ostaviti, neka raste, kako mu drago. Ovo je velika mana (falinga) naših vinogradarah. Kada znamo, da s proljeća nevalja čokotu ostaviti više granah nego što mu baš treba: zašto ih ostavljamo preko ljeta? Kad režemo suvišne lanjske grane zato, što bi badava sok trošile: zašto puštamo ptiće i zaperke ili priperke t. j. ljetošnje nerodne grane, koje zaista takodjer preotimlju puno soka rodkinjam? Ovakve nerodkinje srezat ćemo svakako do godine: nebi-li dakle pametnije učinili, kad bismo ih već ljetos očupali, prije nego potroše na svoj rast toliku množinu soka, koji bi u prilog mogao biti rodkinjam i grožđju? — I zaista ovako rade od davna umni vinogradari, a Hooibrenk to preporučuje, jer se je i sam uvjerio o valjanosti ovoga postupanja. Tko dakle nije više mogao ljetos savijati rodkinje, kao što smo razložili u prvašnjem broju, a on neka barem nepropusti čupati uz cielu godinu neplodne ptiće ili zaperke *(Geize)*, te će si ovako i buduću rezitbu znatno olakotiti, i plodnost čokota umnožiti. Posla toga neka se nitko neplaši, tà sve mu je jedno, hoće-li ga ljetos obaviti, ili do godine.

Al nije dosta, ako očupamo ptiće, nego nam treba uštipnuti i one grančice, na kojih je grožđje; nu kao što rekosmo, ostavivši svakoj ovakvoj rodnoj mladici barem četiri lista povrh grozda.

Ovo ostavljanje samim sebi vinogradah cielo ljeto čini, da su nam nalik na šume, i vješt gospodar, došavši k nam od drugud, po gotovu nevjeruje, da su naši vinogradi obradjeni, nego misli, da su zapušteni i zabataljeni. Ovo ostavljanje lastara (tako se zovu jednom riečju mladice od vinove loze) čini jošt i to, da nam grožđje kasnije dozrieva i da nije sasvim plemenito i mirisno.

Nu preporučujuć čupanje ptićah, nekažemo, da treba neplodne grane sve do jedne pokidati; dapače starati nam se valja i za buduću godinu. To i jeste opet jedna od naših manah vinogradarskih, što se ništa nebrinemo za buduće rodkinje, nego što je lani naraslo samo od sebe, to režemo ljetos, samo žalimo, kad vidimo na čokotu mnogo tankih lozicah, a nijedne jake, koja bi valjala za svijača (kondier). Zar tako postupa gospodar sa svojom marvom? Zar on ostavlja svu telad da raste, i onda stoprv izabira potrebite glave za pripašu i razplod, kad narastu? Sasvim drugčije radi gospodar u ovom pogledu. On već mladu telad pregleda, i koje tele je slabačko, prodaje ga ili kolje, a koje je jako, hrani ga i zadrži za razplod. Upravo tako neka radi i vinogradar: već ljetos neka se pobrine za loze, koje će do godine savijati. Tko onako obreže čokot, kao što smo razložili u prvašnjem broju, njemu se netreba starati za buduće lucnje, on će ih doista imati. Al tko je po starom načinu rezao, on neka kod čupanja ptićah ostavi dva najljepša zaperka ili mlaza za buduću godinu. Kad se ostali počupaju, naravno da će ovi ostavljeni tim ljepše porasti.

Zašto se do godine imaju srezati lucnji, koji su ljetos rodili, to će svaki vinogradar i sám uvidjeti: oni su naime ospješali i oslabili od premnoga roda, te nebi ni malo ili barem vrlo slabo rodili, kad bismo ih ostavili. Treba ih dakle zamieniti jakimi neoslabljenimi lozami.

Sve ovo pokazuje, da Hooibrenk zaista pametno postupa, i da je vriedno povesti se za njim. Kako nam nastoji velik teret, potrošarina, gdje se plati od vjedra porez, negledeć na to, da-li je vino slabo ili plemenito: to već naša korist zahtieva, da oplemenimo naša vina; jer svatko uvidja, da je to za polovicu manji namet, kad tko plati 80 novčićah od vjedra prodanoga za 10 for., nego kad proda vino po 5 for., od kojega je platio takodjer 80 novč. potrošnine.

Napokon zahvaljujemo se slavnomu uredništvu „*Allgemeine Land- und Forstwirthschaftliche Zeitung*-a," što je imalo dobrotu, te nam dopustilo, da možemo upotrebiti u prvašnjem broju naštampane slike, koje su u onom časopisu najprije izašle.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

— Zakon o slobodi obrtah *(Gewerbegesetz)* protegnut je s njekojimi promjenami i na vojničku krajinu.

— Visoko popečiteljstvo je odredilo, da razpre, koje se zametnu medju gospodari i njihovom družinom ili težaci, imaju presudjivati političke vlasti, da se pospješi riešenje ovakvih parnicah.

— Duhanarom, t. j. sadiocem duhana, podieljene su mnoge polaštice, koje ćemo u budućem broju potanko navesti.

Domaće viesti.

— Već smo u prijašnjem broju očitovali svoju radost nad novim životom njekojih naših podružnicah. Današnji dodatak je nov dokaz tomu životu. Križevačka podružnica nakanila je očevidno pod svojim novim predsjednikom zasiecati u život. Sve točke njezinoga zapisnika svjedoče o ovoj težnji. Tko nije zadovoljan s §-om 12., neka se sjeti izreke *„Quandoque bonus dormitat Homerus."* Osobito nam je drago, što se je u Križevcu počelo viećati o praktičnih, neposredno u gospodarstvo zasiecajućih predmetih, kao što je vinogradarski red, raztvorba tla, miena usievah itd. Što su mnoge naše podružnice zaspale, i što sve imadu jošte premalo članovah (u Würtembergu je malo ne svaki gospodar član gospodarskoga družtva): tomu je medju ostalim i to uzrok, što se je u sjednicah podružničkih viećalo ponajviše samo o upravi samoga družtva, tako da se je do gospodarstva slabo kada dospjelo. Ako pako želimo povući u ovo kolo i prostije gospodare, treba da im za to štogod podamo, inače neće dokučiti koristi ovakvoga družtva. — Hoće-li se u ove podružnice ugledati i njihove sestre u Karlovcu, Sisku, Varaždinu itd?

Kućanstvo.

— (Nadomjestak svitacah). U današnje vrieme gleda svatko, da se što većma stisne, i da se ukloni troškovom, koje može ikako mimoići. Zato mislim, da će ovaj moj naputak dobro doći svim gospodaricam u većih i odličnijih kućah, gdje se pravi i troši mnogo svakojakih hladetinah (drčah, pitijah, *Sulze)*, za koje treba mnogo skupih svitacah.*) Ja ću ih ovdje naputiti, kako mogu svitce zamieniti s drugom mnogo jevtinijom stvarju, koja će ih ipak isto tako poslužiti, kao što i svitci, o čem sam se za više godinah sama uvjerila.

Evo načina, kako ćeš si napraviti taj nadomjestak svitacah.

Uzmi frižkih svinjskih kožicah, ostruži š njih nožem svu mast, i onda metni ih u hladnu vodu, da se namoče. Kad se malko odmoče, a ti struži nožem opet š njih salo, ako ga je što preostalo, i tako možeš dva tri dana činiti, dok najposlje nestane sve masti s kožicah. Sada metni te kožice u lonac, nalij na jednu funtu kožicah 2 oke i pol (5 holbih) vode, pristavi k ognju, a kod ognja ostavi dotle, dok sva voda po malo (nesmie da naglo vri) nepokipi, a kožice se nerazmoče, te od njih postane kao klija.

*) Svitci *(Hausenblase)* zove se naški mjehur od ribe, zvane moruna ili bjeluga (*Hausen;* drugi zovu *Stockfisch* morunom*)*, pak se mjehur zato tako zove, jer je savit u prstenak. U Rusiji, odkuda nam dolazi, zove se vrlo dobro ribja klija (kelje, tutkalo). *Ured.*

Ovu kliju razlij kašnje po kakvoj posudi, nu posve na tanko, i metni na stranu (al ne na sunce!), da se dobro osuši. Pokle bude suha, spravi i rabi, kad ti uztreba svitacah. *Ruža Semenova.*

Svaštica.

— (Proljetni zameti). Oda svuda dolaze glasi, da je u prvoj polovici prošloga mjeseca tolik snieg zapao, da mu neima pametara, niti stari ljetopisi neznadu pripoviedati o tolikoj snježini. Snieg je čitava sela u pravom smislu rieči zameo, tako da im nebijaše traga ni glasa, dok se nisu ljudi prokopali. Ovamo ide saksonska varošica Johanngeorgenstadt, koja bi sva zametena tri hvata visokim sniegom. Ljudi su kroz glavnu ulicu (sokak) prokopali prokop ili tunell 200 lakatah dugačak, i ozgor sniegom pokriven, da može susjed do susjeda. Na kraju ovoga prokopa ima kao dvorana ili palača u sniegu, u koju su nedavno stolove i klupe namjestili, te se je ondje sakupilo jedno 80 stanovnikah, da proslave ovaj nečuveni dogadjaj, i da se uz muziku časte pod sniegom. — Isto tako je zameo snieg mnoga sela i u Würtembergu, po imenu i Hohenschwand, od kojega samo komad tornja iz sniega viri, a stanovnici hode i u crkvu pod sniegom. — Nu dok mi ovo pišemo, valjda je i snieg okopnio. *(Slov. nov.)*

— (Revalenta arabica). U Kolonji (Kölnu) bio je njeki trgovac osudjen na globu od 100 talirah, što je oglasio i prodavao tobožnji liek *revalenta arabica.* Nebi bilo s gorega, da se i kod nas ovako postupa i da se zabrani vabiti prostoti novce iz džepa pod svakojakimi lažnimi oglasi.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 1. Travnja. Evo Vam ciene i količe žita, što se je ovdje prodalo 22. Ožujka do 1. Travnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 22. Ožujka 133 vag. po 4 stot. 80 novč., a 1. Travnja prodano 200 vag. po 4 st. 70 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 22. Ožujka 691 vag. po 3 st. 10 novč., a 1. Travnja prodano 525 vag. po 3 stot. 15 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 22. Ožujka 359 vag. po 2 st. 80 novč., a 1. Travnja prodano 434 vag. po 2 st. 80 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 22. Ožujka 34 vag. po 2 st. — novč., a 1. Travnja prodano 31 vag. po 1 st. 85 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 22. Ožujka 4106 vag. po 3 stot. 90 novč., a 1. Travnja prodano 2700 vag. po 3 st. 80 novč.

Krumpira prodano 22. Ožujka 60 vag. po 2 st. 35 novč., a 1. Travnja prodano 203 vag. po 2 st. 20 novč.

Ciena žitku od 1.—3. Travnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	40	3	50	3	—	2	—	3	75
Osiek	4	30	3	20	2	40	1	60	3	10
Rieka	7	—	—	—	3	50	2	70	4	70
Karlovac	5	40	3	15	2	90	1	90	3	70
Otočac	5	80	—	—	4	8	2	6	4	50
Makarska	6	50	4	40	3	20	—	—	4	—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

DODATAK

14. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

odborske sjednice od 21. Ožujka 1860.

Predsjedajući g. Miroslav Kulmer, grof. Odbornici: Gg. dr. Vancaš podpredsjednik, Ivan Zidarić, Josip Kalabar, Andria Jakčin, Ivan Žigrović, Ljudevit Vukotinović.

§. 1. Izvanrednoj sjednici je povod dao dopis glav. grada Zagreba, u kojem prosi, da bi upravlj. odbor do 26. t. m. o tom svoje mnienje izjavio, bi-li probitačno bilo u smislu novoga zakona obrtnoga limitaciu mesa i kruha ukinuti i po glasu §. 55. istoga zakona zanate ove sasvim slobodne proglasiti.

Odbor je zaključio: mnienje svoje za to izjaviti, da se limitacia ukine; uzroci izbrojeni su obširnije u odgovoru, koj je gradu priobćen.

§. 2. C. kr. komora trgovačka pozivlje gospodarsko družtvo, da bi joj priobćilo podatakah gospodarstvenih za porabu izvješća, štono ga mora komora višjim oblastim podnieti.

Odlučeno: da se ima sastaviti kratak sadržaj i komori priobćiti.

§. 3. Zapisnik podružnice križevačke u pretres je uzet i zaključeno na §. 10. da se ni knjige ni modeli za sada izdavati nemogu: o tome, kakovim će načinom članovi svoje pravo u §. 15. pravilah slovo b) rabiti, odlučiti će glavna skupština buduća; to isto se ima podružnici odpisati.

Na §. 12; predlog podružnice dobio je svoje riešenje visokom odlukom c. kr. namjestničtva u tome, da je neshodan i suprotivan načelom vlade, koja neželi slobodu radnje uzaptiti; to se ima uz prepis iste naredbe namjestničke podružnici priobćiti.

Na §. 13. Glede trgovine vinske ima se g. veletržac A. Jakić upitati i zaprositi, da svoje mnienje prije glav. skupštine odboru priobći. Što se izloge vina tiče, neka odluči glav. skupština.

Na §. 14. Pristup članovah, kao što u predjašnjoj sjednici jurve napomenuto, sa veseljem je primit i novoj gospodi članom poslane su povelje.

§. 22. Da se podupre prošnja podružnice glede poštanskog saveza medju Križevcim i Novomarofu.

Zapisnik se ima u Gospodarskom listu proglasiti.

§. 4. G. Vukotinović podneo je odboru svoju ostavku, veleći, da mu različite okolnosti nedopušćaju poslovodjenje nadalje obavljati; sa tom vjendar primietbom, da će službovati, dok glavna skupština neprodje.

Odbor nije privolio, želeći da g. Vukotinović i nadalje ostane.

§. 5. Novi članovi: Gg. Lavoslav Matošić, župnik u Rakovcu, Gjuro Popović, učitelj u Vugrovcu. Mihalj Brkić, c. kr. šumarski nadzornik. Imadu im se povelje načiniti.

U Zagrebu 22. Ožujka 1860.

Vukotinović.
poslovodja.

Zapisnik

sjednice podružnice križevačke od 24. Veljače 1860.

Prisutni: Predsjednik g. A. Fodroci. Odbornici: Gg. Kiepach, Belošić. Muzler, Bocak, Lajer kao tajnik. Članovi: Gg. Kiš, Goleš, Poturičić. Bukvić, David. D. Zdenčaj, Uhrnik, Matačić, Horvat, Valdec, Bubanović. Črnčić, Križe.

§. 1. Gospodin predsjednik otvori sjednicu shodnim govorom. Podružnica primi taj govor dopadno, i po predlogu tajnika bi odlučeno, isti govor u zapisnik uvrstiti, da se s ovim u Gospodarskom listu tiska. Govor taj glasi ovako:

Slavna podružnico! Veleštovana gospodo sučlanovi! S velikom radošću primio sam glas, da me je sl. podružnica u svojoj zadnjoj sjednici jednoglasno za svoga predsjednika izabrala. Povjerenje, koje ste, moja gospodo, u me stavila, slavi me, a ja sam željan, da tomu dotičnomu povjerenju, što najbolje mogu, odgovorim.

Nu, što su moje slabahne sile prema našoj velikoj zadaći? Bez Vaše možne podpore i ozbiljne volje za napredak, izčeznut će moj potočić u silnoj rieci zadaće. Ta ja znam gospodo, da svaki od Vas duboko osjeća onu svetu dužnost prema miloj tugujućoj domovini, da joj ne samo u duševnom, već i materialnom obziru, koliko mu sile dopuštaju, pomogne. Da ljubav prama otačbini u Vaših plemenitih grudih utrnula nije, dokaz je, što ste se pod krilo gospodarskog družtva sgrnuli, neobziruć se na to, je-li Vam ovo za Vaše domoljubne žrtve očekivane koristi pruža — već jedino zato, da nam se ovo utočište druženja u pogledu promicanja narodnoga blagostanja od propasti spasi.

Granice naše radinosti na tom polju jesu žalibože odviše stegnute. Naš glas je obično glas vapećeg u pustinji. Gotovo svi naši odnošaji nalaze se pod kuratelom oblastih. — Pa ipak, moja gospodo, nismo još pored tolikih i tolikih nesgodah klonuli duhom; — evo nas opet danas u većem broju sakupljenih, da viećamo, kako da narodno do temelja poremećeno blagostanje opet dignemo. Bože daj, da po milosti našeg vladaoca obećane reforme, koje, kao ozebli sunce, očekivamo, brzo u život stupe, jer se nadamo, da će se kroz te reforme i gospodarskim družtvom, koja najvažnije interese državljanah ove carevine zastupaju, ona podpora i važnost podieliti, koja ih po naravnih odnošajih naše uprav na poljsko gospodarstvo ponajviše stegnute carevine ide.

Radimo dakle, moja gospodo, ozbiljno na tom polju u nadi, da mora bolje biti. A da će sbilja bolje biti, kažu nam važna pojavljenja novije dobe. Ne samo da se u našoj domovini razdruženi sinovi jedne iste majke srdačno pomiruju, već oto blagonosno pomirenje pojavlja se medju svimi narodi naše carevine. Naša susjedna braća Magjari, sjećaju se isto tako kao i mi 800godišnjega bratinskoga saveza, u kom smo sve dobro i zlo kao prava braća jednako dielili. Ovi pojavi medjunarodne sloge nisu manje važni od istih reformah, koje od milosti našeg vladaoca izgledamo. Mi sinovi trojedne kraljevine, slabi na broju, a još slabiji imovinom, moramo da se oslanjamo na susjede — tà, koji gospodar nije u svom životu osjetio, da je vrlo probitačno dobrog, a veliko zlo hrdjavog imati susjeda.

Odkada se slavni Jelačić, naš neumrli ban, s ovim svietom razstavi, kog ne samo njegova udova, naša slavna banica — kod groba našeg spasitelja — nego š njome i čitav naš narod, oplakuje — nestade i pokrovitelja gospodarskomu družtvu. Prem da nam možne pokroviteljne ruke trieba za naše užasne okolnosti, to se ipak tješimo, da nam na čelu stoji muž slavnog imena, naš vrli domoljub g. grof Miroslav Kulmer, koji svakom prilikom pokazuje, da je pravi Hrvat, koji se neboji istine; a ona okolnost, da je taj naš domoljub u najnovije doba carskom milošću u grofovski stališ povišen, tješi nas, da su njegove zasluge, njegova borba za istinu i kod našeg vladaoca uvažene — te nam daje priliku, njegov dobar primjer sliediti.

Što da govorim o onom predmetu, koji našu podružnicu napose i najviše zanima, o ustrojenju gospodarstvene učione u Križevcih? Najnovije viesti jesu žalibože žalostne u tom obziru. Premda je naš premilostivi vladaoc otu učionu odobrio, i premda je za nju već do 70,000 iz domaćih zakladah doznačeno — to ipak neima učione.

A zašto? Jer su se ote zaklade, kako se čuje, za podignuće zemaljske bolnice, koju će više tudjinci nego-li naši zemljaci uživati, izcrpile. Da imademo zemaljsko zastupničtvo, nebi toga bilo, — a učiona u Križevcih nebi se još dan danas kao *pium desiderium* smatrala. To je naša za sada najljuća rana. — i zato obraćam pozornost slavne podružnice na taj predmet, moleći, da se najprije o tome vieća, što valja od naše strane učiniti, da se milostivna carska dozvola uživotvori.

Van toga najvažnijega predmeta, naznačio sam u mojoj pozivnici još 27 važnih predmetah za današnje pretresivanje, i molim, da sl. podružnica svaki predmet zrelo promotri, i što nebi mogla danas svršiti, da za buduću sjednicu odgodi, koja bi se poradi na 26. Travnja urečene glavne skupštine on četvrtak poslie uzkrsa t. j. 12. Travnja t. g. držat imala. — Za da pako djelovanje buduće sjednice željeni uspjeh imalo bude, predlažem za one predmete, koji su važniji, i koji se danas riešiti nemogu, da se pojedini članovi umole, da ovaj ov, a onaj on predmet zrelo promotri, svoje misli na hartiju stavi, te s pripravnim od svih stranah zrelo promotrenim predlogom u buduću sjednicu dodje.

Glede mog predloga o zakonu vodarskom predlažem, da se u svoje vrieme jedan članak *zur Agrargesetzgebung* iz 28. broja bečkog časopisa Wanderera, u tom pogledu pisan, pročita.

Glede mog dalnjeg predloga o potrebi kemičke analize našega tla predlažem, da se u svoje vrieme pročitaju članci našeg vrlog i radinog domoljuba B. Šuleka, u Gospodarskom listu ove godine u broju 2. i 5. pod naslovom „Hranjenje bilja i mršanje mekote" izdani, zato, jer ih možda tko od nazočnih članovah dosele uvažio nije.

Glede mog predloga o otvorenju poštanskog saveza medju Križevcem i Novim Marofom, neka se na svom mjestu pročita jur u tom obziru učinjeni, žalibože kako čujem, bezuspješni podnesak njekojih gospodarah ove okolice.

Glede prijašnjih viećanjah ove podružnice o uvedenju vinogradarskog reda, predlažem, da se pročita dotično poglavje strana 110 do 115 iz knjige po vinogradaru na glasu, Ivanu Baumgartneru iz Gumpoldskirchena, godine 1856 u Beču kod L. W. Seidel-a o vinogradarstvu izdane, u kojem se u Dolnjoj Austriji obstojeći vinogradarski red u izvadku priobćuje.

S radošću opažamo, da je prečastni g. kanonik i župnik križevački Dragutin David opet u naše domorodno kolo stupio: željeti bi bilo, da isto učine i velečastna gospoda župnici u Kalniku Ivan Šijanski, i u Sv. Petru Josip Čačković.

Van toga prijaviše se kao novi članovi kod mene gospoda Joso Pásztory, vlastelin u Staroj Viesi, i Antun Miholić, gospodar u Mikovcu, kojih očitovanje ovdje za dalnju porabu predlažem.

Isto tako javio mi je g. odbornik dr. Muzler, da su se i kod njega novi članovi prijavili, molim da nam ih priobći.

Sada pako hoćemo, da prodjemo na viećanje o pojedinih predmetih; najprije o učionici križevačkoj, van, ako koji od gospode članovah ima štogod osobitoga progovoriti.

§. 2. Po želji g. predsjednika povede se najprije pitanje, što valja od strane ove podružnice učiniti, da se milostivna carska dozvola glede ratarske učione u Križevcu oživotvori?

Odlučeno, da se poglavarstvu sl. i kr. grada Križevca piše, neka se za otu njega najviše zanimajuću stvar zauzme, i svoje misli u tom obziru najkašnje do 12. Travnja ovamo priobći, a gg. predsjednik i tajnik umoljeni su, da do buduće sjednice, koja će se poradi na 26. Travnja t. g. opredieljene glavne skupštine, dne 12. Travnja t. g. držati, shodnu predstavku sastave i predlože.

§. 3. Po tome budu preduzeta u pretresivanje razna pitanja po predsjedniku u pozivnici br. 11. stavljena, i to najprije ono, kako da se zapisnici u buduće vode?

Odlučeno: da se zapisnici onako vode, kao što ih je ustavna županijska uprava njekad vodila.

§. 4. Glede pitanja, kako da se ovdašnje dudarstvo digne? povede g. član L. Kiš rieč, i dokaza, da se ovomjestni kotarski dudovnjak samo onda s uspjehom gojiti može, ako dotični vrtlar svome zvanju primjernu plaću dobije, a da bi k toj plati, ne samo seoske obćine Kalnik, Sudovac i Raven, već i grad Križevac porazmjerno pridonašati imao, i to tim više, jer ovaj grad po naredbi visokoga namjestničtva od 8. Listopada 1857., br. 10. 217-134 i onako posebni dudinjak držati mora. Ovo bi se dalo tad na takov način sjediniti, da bi kroz veće žrtve grada Križevca, koji van toga i bašču za glavnu učionu uredit ima, dotični vrtlar takvu plaću dobio, da se dudinjaku i bašči učione izključivo posvetiti uzmogne.

Pošto je ovoj podružnici veoma do toga stalo, da se kotarski dudinjak s onim od grada Križevca, kao i s baščom glavne učione pod jednim vrtlarom na takav način sjedini, da bude i ovoj podružnici prosto tu obću bašču za svoje pokuse rabiti: umoljava se poglavarstvo sl. i kr. grada Križevca, da od svoje strane dva povjerenika izašalje, koji će s g. dr. Muzlerom i tajnikom Lajerom, dogovorno sa g. predstojnikom c. kr. kotarskog ureda, iztraživati, je-li se može dudinjak ovoga grada kao i bašča ovdašnje glavne učione s kotarskim dudinjakom postojano pod jednim istim vrtlarom sjediniti? Ako ne, jeli se tad može oto sjedinjenje na drugom mjestu, i gdje najshodnije i tako postići, da bi i ova podružnica tamo svoje pokuse na malom izvesti mogla? Hoće-li u tu svrhu jedan vrtlar bez vrtlarića dovoljan biti? i koliko da seoske obćine, a koliko grad u tu svrhu pridonaša?

§. 5. Radi izradjenja vinogradarskog reda bude g. član F. Horvat umoljen, da do buduće sjednice, upotrebivši djelo g. Baumgartnera, shodnu osnovu izradi.

§. 6. Glede vodarskog zakona i glede pitanja, kako bi mogli dotičnici gorna i činžena zemljišta najprije izplatiti?

Budu gospoda predsjednik i odbornik Vaclav Belošić umoljeni, da do buduće sjednice, i to posljednji o vodarskom zakonu, a prvi o izplativosti gornih zemljištah shodne predstavke izrade i predlože.

§. 7. Na predlog g. predsjednika, da se seoske obćine ovoga kotara u družtvo time pozovu, da je prosto svakoj obćini 1—3 pouzdanika u podružničke sjednice šiljati.

Umolit će se c. kr. kotarski ured, da pristup obćinah izposluje, a kada to bude, da se tad obćine na pošiljanje 1—3 revniih seljačkih gospodarah u svaku sjednicu pozovu.

§. 8. Podružnica ova opazi sa žalošću, da glavni odbor važne i silne njezine predloge, mjesto da ih odmah na viša mjesta uvaženja radi odpravlja, i podupire — na glavnu skupštinu odgadja.

Uslied toga umolit će se glavni odbor, da u buduće ovdašnje silne predloge odmah u pretres uzme, i onako kako valja, rieši, inače bo zaludu djelovanje podružnicah, ako će stvari ondje, gdje im najveća podpora biti mora, zapinjati.

§. 9. Pošto su se podružnički poslovi u novije doba povećali, a od tajnika se zahtievati nebi moglo, da zajedno i pisarske poslove obavlja, to bude g. Mirko Benković za pisara imenovan time, da će mu se trud za svaki pun spisan arak sa 40 novčićah iz družtvenih novacah uz namiru izplatiti.

§. 10. Mnogi član želio bi čitati knjige o gospodarstvu, da znade kako i gdje, da si ih pribavi. Družtvo ovo posjeduje mnogo liepih knjigah, a tko zna, kakve su?

S toga umolit će se glavni odbor, da popis svih knjigah i modelah družtvenih svim članovom za shodnu porabu putem podružnicah što skorie priobći.

§. 11. Na predlog g. predsjednika umolit će se c. kr. kotarski ured križevački pod br. 16, da ovoj podružnici štatističke preglede dušah, kućah, marve, zemljištah polag vrstih gojitbe, itd. shodnog znanja radi, u prepisu priobćit izvoli; jednaka molba upravit će se na poglavarstvo sl. i kr. grada Križevca s daljnim dodatkom, da ovu podružnicu takodjer o sajmovih marvinskih s obzirom na broj, vrst i cienu ubavješćuje.

§. 12. Pretresujući dvadeseto pitanje: što su uzroci osiromašenju našeg puka? i kako da se seosko gospodarstvo digne? po g. predsjedniku za današnju sjednicu predstavljeno — odgovor biaše jednoglasni, da je osiromašenju stranom lienost i neukost, a stranom da su veliki trhi krivi. — A seosko gospodarstvo da se dotle dići

neće, dokle se za napredak ratarstva praktične, bolje gospodarstvo poučavajuće, te izvedenje istog pod kaznom zapoviedajuće naredbe za prosti puk neizdadu.

Dalnje dublje viećanje o tom važnom predmetu prekine po članu i ovdašnjem c. kr. kot. predstojniku g. L. Kišu data viest, da je on ovih danah, po kotaru radi pobiranja dobrovoljnih prinesakah za od gladi stradajuće žitelje putujući, po g. kalničkom župniku J. Šianskom izviešten bio, da su mu tamošnji žitelji po španu sliedeće poručiti dali: „Kako će tvoj gospodin ljetos gorice i polja obdjelavati? Mi znamo, da je on uzeo od g. Domanickoga imanje u zakup, a i znamo, da bez nas nemože obradjivati svoje dvostruko gospodarstvo: zato mu kaži, da smo se dogovorili, da nitko neće od nas na radnju doći, ako nam 30 kr. u srebru t. j. 50 novč. i 3 holbe vina već unapried neobeća."

Ova viest uzdrma kao grom iz neba sve u velikom broju nazočne gospodare, i uslied toga povede se mnoga rieč, a sve se tamo sjediniše, da se ovo očito propadnuće gospodarstva pojedinih, kao i s time uzko skopčanog narodnog blagostanja dulje više mirno gledati neda, i da je sveta dužnost vlade, da tako u interesu svojem, kao i u interesu naše osiromašene zemlje ovoj obćoj nevolji praktičnimi naredbami na put stane.

Odlučeno bude dakle glavnom odboru u krepkoj predstavki našu biedu odkriti, i umoliti ga, da ovo izvješće odmah, i to u izvanrednoj sjednici u pretres uzme, te kod visokoga namjestničtva, na temelju ovostranih predlogah, težački red izposluje.

Ova predstavka priobćuje se zajedno podružnicam u Varašdinu, Sv. Ivanu i Božjakovini za shodnu porabu.

§. 13. Podružnica ova želi, da nadzorničtvo pokušališta u Liepojviesi češća i obširnija izvješća o tamošnjih pokusih u Gospodarskom listu priobćuje; — isto tako želi da se u Zagrebu skladište našega vina na malom otvori, i čudi se, što glavni odbor jošte za potrebito pronašao nije, izložbu domaćeg vina u Zagrebu držati.

S toga piše se glavnomu odboru, da nadzorničtvu pokušališta shodan nalog podieli, i o tom nastoji, da se pokusi takodjer s umjetnim djubretom, naročito oko buraka, prave i posljedak objavi.

Nadalje umoljava se glavni odbor, da veletržca, inače vrloga domoljuba g. Jakića u Zagrebu opita, pod kojimi uvjeti bi on htio skladište našeg vina otvoriti. Vino za prodaju sposobno šiljalo bi se njemu u bocah za izložbu i za skladište primjerna pristojba, isto tako bi mu se od izposlovanja prodaje shodni postotci plaćali.

U savezu s otim predmetom izražuje ova podružnica zajedno želju, da se izložba domaćeg vina svakako još ove godine u Zagrebu drži.

§. 14. Gospoda predsjednik i odbornik Muzler javljaju, da su se sliedeća gospoda kao novi članovi ovoga družtva prijavili: Joso Pásztory, vlastelin, Gjuro Kugler, porezni nadzornik, Joso Marković, c. kr. kot. pisar, Ante Miholić, gospodar u Mikovcu, Jakob Križe, Ivo Belošić, Janko Gjurašević, gradjani trgovački, Dragutin Frölich, trgovac u Sv. Petru i da je preč. gospodin kanonik i župnik u Križevcu, Dragutin David opet k ovome družtvu pristupio.

Izvješće oto bude s velikim veseljem primito, i uslied toga piše se glavnom odboru, da s obzirom na priašnje ovostrane dopise, prineske ovdašnjih članovah u Zagrebu neprima, već da ovoj podružnici dovoljni broj pristupnicah i namirah šalje, jer će svaki član, koji tajniku novce položi, od njega odmah i namiru primiti, a novčane svote, da će se skupa, i to s koncem mjeseca Lipnja svake godine glavnom odboru pošiljati.

§. 15. Za kosilo Podlašeckoga, koje ova podružnica poku sa radi naručiti kani, podpisaše gospoda Fodroci 5 for., Belošić 5 for., Kiepach 5 for., Matačić 3 for., David 2 for., a Horvat, Križe, Po turičić, Goleš, Uhrnik, Lajer, Črnčić, Bocak i D. Zdenčaj svaki po 1 for.

Odredjeno bi, da se i ostali gg. članovi okružnicom pozovu, da za pribavljenje toga kosila shodne prineske podpišu, a g. predsjednik bude umoljen, da izpita, pod kakvimi se uvjeti isto kosilo nabaviti može.

§. 16. Da se izbor odbornikah u zadnjoj sjednici družtvenim pravilom prilagodi.

Bude odlučeno, da se gospoda Kiepach, Praunšperger, Belošić, Muzler, kao redoviti odbornici, a gospoda Bocak, Lajer i novoizabrani Uhernik i Matačić, kao namjestni odbornici smatrat imadu. Zajedno bude umoljen g. član Valdec, da u slučaju, kad bi tajnik zapriečen bio, njegovo mjesto zauzme — tako dakle njegov namjestnik postaje.

§. 17. Na predlog g. predsjednika, pozivaju se gospoda povjerenici svilarskog odsjeka: Lajer, Hadrović, Žužel, Vernak, da ovoj podružnici do 12. Travnja t. g. izvješće o stanju voćarstva i dudarstva u ovom kotaru predlože.

§. 18. Da se u §. 30. pravilah propisano godišnje izvješće o stanju lanjske ljetine itd., glavnoj skupštini podnieti uzmogne:

Umoljava se g. član i župnik visočki Vat. Vernak, da takvo izvješće do 12. Travnja t. g. sastavit i ovoj podružnici podnieti izvoli.

§. 19. Tajnik dobiva nalog, da u §. 29. pravilah propisanu zapisnicu podružničku naruči, i u nju svakoga člana sa krstnim imenom, prezimenom, stališem i prebivalištem upiše, i da vodi očitnik o tom, koliko je koji član platio i koliko duguje? U tu zapisnicu stavit će se štatistički pregledi i ini bilježenja vriedni predmeti, kao što izvježća o sajmovih, opaženja toplotna i promiene zraka, polag posebnih skrižaljkah.

Da se metereologička opaženja za ovu okolicu sastavit uzmognu, umoljavaju se gospoda članovi Muzler i Havranek, da bilježe, koliko je koji mjesec imao za radnju sposobnih danah, kakva je bila srednja toplota i srednje stanje barometra i množine dažda?

Ova opaženja da priobće svakoj sjednici, a koncem godine da proračunaju, koliko biaše u čitavoj godini za radnju prikladnih danah? koja je srednja toplota za čitavu godinu? i da naznače srednje stanje barometra i množine dažda za čitavu godinu.

§. 20. Na predsjednikovo pitanje: kakov red u mieni usievah jeste najshodniji za ovu okolicu? —

Odgovori g. odbornik i župnik Belošić, poznati izvrstni gospodar, da on drži sliedeći red za najbolji:

1 ljeto na gnojnu zemlju kukuruz,
2 „ ječam s djetelju,
3 „ djetelja do jeseni,
4 „ } pšenica,
5 „ }
6 „ raž,
7 „ zob ili heljdu;

a odbornik i gospodar na glasu g. Kiepach predloži sliedeći red za najbolji:

1 ljeto na gnojnu zemlju kukuruz,
2 „ zob ili ječam s djetelju,
3 „ djetelju,
4 „ pšenicu,
5 „ grahoricu,
6 „ raž,
7 „ ini žitak,

ovaj posljednji red pronadjen je na toliko kao bolji, jer se pšenica dvie godine uzastopce nesije.

§. 21. G. namjestni odbornik A. Uhrnik priobćuje način, kako se tako zvane grčke dinje (lubenice) s najboljim uspjehom sade:

Valja da se najprije pažut (jer samo u pažutu uspievaju) preokrene, sjeme da se u preokrenutu zemlju usadi, a tad s drljačom ili pak zubačami zagrne: onda tekar da se zemlja ponješto kokošjim gnojem pokrije, jer ovaj toplinu drži.

§. 22. G. predsjednik priobći, da je on u savezu sa više gospodarah ove okolice još godine 1958. na ovdašnji c. k. kot. ured motivirani predlog načinio, kako da se poštovni savez izmedju Križevca i Novog Marofa najshodnije postigne?

On predlaže sastavak tog predloga s tom žalostnom viešću, da oblasti u tom obziru još dan danas ništa riešile nisu.

Iz. obzira da zemaljska cesta izmedju Križevca i Novog Marofa, radi kaniške željeznice, ne samo za ovu okolicu, već i za susjednu granicu veliku važnost dobiva, odluči ova podružnica, da se predlog g. predsjednika kod ovomjestnog c. kr. kotarskog ureda ponovi, te zajedno ne samo na glavni odbor, već i na grad Križevac radi podupiranja priobći, što je i učinjeno.

§. 23. Na predlog g. predsjednika, da se šikare utamane, pisat će se c. kr. ovdašnjem kot. uredu pod br. 23, da već izdanu naredbu pooštri, navlastito, da one posjedatelje, koji se nebi htjeli nalogu obćinskoga glavarstva u tom obziru pokoriti, primjerenoj kazni podvrgne.

§. 24. Konačno budu pročitana dva dopisa glavnog odbora od 17. Siečnja 1860, 79 pod br. 24 i 15. Veljače 1860, 125 pod br. 25, kojimi se ukupno 8 namirah šilja.

Uslied toga budu namire glaseće na gospodu nazočne člane:

G. Muzlera	vrhu	6 stot.	—	novč.
„ Uhrnika	„	6 „	—	„
„ Davida	„	1 „	80	„
„ Križca	„	1 „	80	„
„ Lajera	„	1 „	80	„
„ Valdeca	„	1 „	80	„
„ Belošića	„	1 „	80	„

dotičnikom odmah u sjednici izručene; a onu vrhu 6 stot. na gospodina Hadrovića, župnika, glaseću izručit će mu tajnik u svoje vrieme.

Podružnice predsjednik: *A. Fodroci.* Tajnik: *Josip Lajer.*

Thorleyeva ili Rarey-eva hrana za marvu.

Od njeko doba se po svih novinah trubi čudotvornost nove obrene hrane, koju su najprije Thorleyu pripisivali, a pokle je Rarey na glas izišao, prozvana bi Rareyevom. Kažu, da s ove hrane goveda i konji postaju vrlo jaki, čili, krepki, liepi, da krave više doje, volovi dobivaju bolje meso, svako marvinče da se uz ovu hranu za mjesec danah za čudo popravi — i Bog zna, šta sve ne! Da se svatko osvjedoči o istini ove pohvale, a to ima nad oglasom slika od gojnih volovah i konjah — te onda bar nemožeš više posumnjati, da će i tvoja marva onako odebljati.

Izprva se je ova nova marvinska hrana prodavala u Englezkoj, pa su se toga prihvatili trgovci, te ju već i kod nas prodaju, a ljekarnik Kwizda, glasoviti obretnik *Korneuburger Viehnährpulvera*, o kojem je preklanjski Gospodarski list na široko govorio, pustio je i taj svoj spasonosni izumak, poprimio se nove ove englezke hrane te ju sam gotovi i prodaje 50 metalah za 3 stotinjaka.

Novine sada objavljuju, iz kakvih je tvarih sastavljeno ovo novo čudo od hrane. Evo ga! Uzmi 2 diela kukuruzna, 1 diel ječmena brašna, 1 diel samlivenoga graška i 2 djela samlivenih rožčićah *(Johannisbrod)*, pak evo ti Rareyeve hrane.

Akoprem si ovako svatko sam može ugotoviti ovu čudotvornu hranu, te će ga manje stajati nego kad ju kupi u dućanu: nu opet će biti jošt i onda skupa. — U ostalom će svaki gospodar i sam uvidjeti, da je ovakva hrana vrlo zdrava i piéna, jer se malo ne sva u vodi otopi, te ju crieva lasno probavljaju. Marva ju, budući sladka, vrlo rado jede, pa kad joj se obična suha krma onim prahom posiplje, ide joj bolje u tek.

Nu to je sve; osobitoga kakvoga čuda tu neima, niti koristi. Samo bolešljivo marvinče moglo bi se s dobrim uspjehom ovako hraniti.

Hribarova sječkarnica.

U prvašnjem broju smo javili, da je u Zagreb stigla Hribarova sječkarnica. Samo ovdje izpravljamo svoje izvješće, da je ova sječkarnica namještena u željezarnici g. Pavla Haca na trgu Jelačića bana i da se može ondje i naručiti.

Evo što pišu „Novice“ o ovom ratilu.

„Medju mnogimi izumci i popravci kolarstva, kojim se je naš pokojni domorodac i kolar Matija Hribar domislio, sječkarnica je krma njegova uma.

Hribarova sječkarnica odlikuje se na prema svim, što smo ih do sada na bečkoj izložbi i drugdje vidjeli, tolikimi poboljšicami, da je nemožemo dosta nahvaliti svim gospodarom, koji trebaju sječke za marvu.

Ovaj stroj (makina) se lašnje goni od drugih i tako je naredjen, da se, dok težak okreće kolo, na kojem su noževi, podjedno pomiče i slama pod nje.

Za kratko vrieme se može narezati sila sječke, i to dulje ili kraće, kako hoćeš; bez velika truda i premještanja noževah rezat će ti umah sječka kao što želiš.

Buduć da se škrinja može odkopčati i uzpravo postaviti, to sječkarnica ova nezaprema mnogo mjesta i može se gdjegod u kutu čuvati. Š njom zajedno dobiva kupac i brus za brušenje noževah.

Što se za kratko vrieme veliko množtvo sječke nareže, to je samo tim moguće, što su noževi namješteni na kolu ovako ? te okrećuć kolo neprestano režu.

Pokojni Hribar je izvadio na ovu sječkarnicu privilegiju, koju je po njegovoj smrti preuzeo g. Vojtjeh Kurnik, te on sada pravi ovaj stroj, i kao što čujemo, već je puno komadah razpačao.

Buduć da stroj nije vrlo zamršen, i netreba se bojati mnogoga popravljanja, pak je i podosta jevtin (u Zagrebu stoji 65 for. a. vr.), to se nadamo, da će se na skorom razprostraniti, što i vriednomu majstoru od sve duše želimo.“

Gospodari, koji su ovu sječkarnicu pregledali, vrlo su š njom zadovoljni, i prvi komad, dovežen u Zagreb, već je prodan; no za koji dan doć će opet više komadah.

Limitacia.

Valjana od 1. Travnja 1860
za sliedeće vrste hrane u području glavnog grada Zagreba.

	Funt	Lot	U austr. vriednoti novč.
Govedina	1	—	18
Na jedan funt govedine nepripada nikakova privaga; pri prodaji pako od više nego jednog funta mogu se 2 lota privage na svaki funt dati, za koju se upotrebit mora srce, slezena, jetra, bubrezi i lice od glave.			
Drobarska roba, kamo gubac, noge od pol koljena doli, fileke i pluća spadaju.	1		5
1 žemlja iz finog brašna „*Auszugmehl*“ .	—	2 ¼	1
1 žemlja iz finog brašna „*Auszugmehl*“ .	—	4 ½	2
1 hljeb bielog kruha iz žemljičkog tiesta .	—	7	2
1 hljeb polubielog pekarskog kruha .	—	9	2

Za plaćanje gori limitiranih cienah mogu se upotrebljivati i moraju se po svakome primati, takodjer jošte okolujući novci kovani, po vriednosti konvencionalnoj polag ustanovah §. 12. c. k. patenta od 27. Travnja 1853, i to:

1 bakreni krajcar za 1 ½ novih krajcarah;
1 srebrna šestica za 10 „ „
1 cvanciga starijega kova za 34 nove krajcare;
1 cvanciga novijega kova za 35 novih krajcarah.

Svaki prekršaj ove limitacie, budi u mjeri, cieni ili kakovoći, posljednje i pri nelimitiranom razkošnom pecivu, podpada, izim ustanovah kaznenog zakonika, ustanovljenoj novčanoj globi.

Magistrat c. k. glavnog grada Zagreba dne 29. Ožujka 1860.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 3. Travnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	78.70
Srbske i hrvatske razteretnice . .	—.—
Prid na carske dukate	6.26 ½
Prid na srebro	—.—

Dubljina Save.

31. Ožujka 1860. — 4′—4″—0‴ nad nisticom.

BROJ 15. U ZAGREBU 12. TRAVNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Staje.

Zraka i svjetla ima živina toliko na polju, koliko joj treba. U ovom pogledu sačuvat ćeš svoju stoku (marvu) posve naravnim načinom od bolestih, kojim je uzrok nedostatak zraka i svjetla, ako ju iztjeraš na pašu, barem na liepu vremenu. Samo pamti, da živini, koja je bila dugo u staji (štali), hladno i mokro vrieme odmah nahudi. Najbolje ćeš dakle uraditi, ako ovakovu marvu na svaku ruku zadržiš u staji, kad se okiša s proljeća i pod jesen, jer je onda uz močarno vrieme još i velika studen. — Sva je prilika, da na njekojih mjestih, kao što na primjer u močvarnih i barovitih okolicah, u cretovih, na krčevinah, kod močilah, na pašnjacih polojitih (koje voda plavi i polieva) i na drugih ovakovih zemljah ima u zraku puno pare, koja marvi hudi, kada ondje podulje stoji i diše. Onamo dakle nemoj tjerati marve, osobito, ako je kišovito i močvarno. Kad se vrieme naprečac promieni, to više djeluje i hudi živini boravećoj na polju nego onoj, koja stoji u štali: treba dakle da ju onda zadržiš kod kuće, kad slutiš, da će se vrieme promieniti, da nastaje studen, vrućina ili kiša.

Kazano je, da živini najbolje godi na polju, gdje ima dosta zraka i svjetla. Al se živina ipak mora u štali držati zimi, i na hladnu, močarnu vremenu uz ostalu godinu. Treba dakle štale tako urediti, da živina ima i u njih dosta frižka i čista zraka. Ima gospodarah, koji misle, da čovjek nemože zimi dosta čuvati topline u štali: zato pomnjivo zatvaraju svaku rupicu, kud bi mogao čist zrak u nutar doprieti, te marva stoji onda po vas dan u toploj, al smrdljivoj štali, napunjenoj posve nezdravim zrakom. A neima po gotovu mjesta, koje bi zivotinji više hudilo nego ovakova posve zatvorena staja; jer se u njoj zrak tako kvari smradom od balege i pišaće, pak i izparivanjem i disanjem same marve, da je već više putah govedče u takovoj staji naprečac parnulo, ili dugotrajnu bolest na se navuklo.

Koji dakle gospodar želi, da mu ostane marva u štali zdrava, mora se ponajprije postarati, da mu može frižak zrak dolaziti u nutar. Al za taj posao nevalja otvarati vratah i prozorah (oblokah), jer onda hladan vjetar propuhuje štalom, i govedče, koje se je u zatvorenoj staji ugrijalo, mora da oboli, kad nanj duhne iznenada mrzao vjetar. Ovo je uzrok, da u štali pomnjivo zatvorenoj hrljudaju i hahuljaju one glave, koje stoje do vratah; jer kad se zimi vrata otvore, hladan vjetar navaljuje u štalu, te hladi glave stojeće mu na umetu; pa čim je veća bila toplina u zatvorenoj štali, tim više im hudi hladan propuh, budući da životinjskomu tielu ponajviše škodi nagla promjena topline i zime, kao što će se malo niže potanko razložiti.

Frižak se zrak najsgodnijim putem navraća u štalu, kad se u njoj probijū oduške, kud može nečist zrak izlaziti, a druge oduške, kuda frižak zrak unutar ulazi. Ovakove oduške probij gori na tavanu (gornjem podu), i utaknu u nje cievi, da nemože onuda na marvu prah s tavana padati; il na zidu medju dva prozora, nu gori pod tavanom; a oduške, kroz koje ima frižak zrak ulaziti, neka se onda naprave naprama njim na drugom zidu doli kod talah. Netreba se bojati ni malo, da će se tim staja odviše ohladiti. Štale treba da budu tople, nu to će biti i pored odušakah, jer onda možemo pomnjivo zatvarati vrata i prozore, pak ovakov zatvor nehudi, kad ima odušakah, kuda hude pare van hlapé. No zdravlju marve prijâ i godi samo umjerena toplina; vruće štale već zato nevaljaju, jer se u njih koža odviše raznježi, pa marva postaje zimomorna i zimogrozna, to jest slaba od zime, nepodnosi je, i kad nadodje iznenada studen, umah ozebe i nazebe (nahladi se).

Al ako i napraviš oduške u štali, ipak će ju trebati provjetrivati kadšto, jer oduškami nemože sva nečista para van izaći. Treba dakle kadšto otvoriti vrata i prozore, nego samo onda, kad neima stoke u štali. Jer goveda još iz drugih razlogah, barem njekoliko satih (urah) svaki dan, imaju vani hodati, ako ikako vrieme dopušta (zimi najbolje oko poldana); pa dok je onda marva na dvoru, neka se košare (štale) provjetre.

Ovaj mudri postupak neka se nikada nepropušta od straha, da bi se goveda na dvoru nahladila i nazebla. Ima gospodarah, koji se boje pustiti zimi svoja goveda iz tople štale na hladan zrak. Gdje je štala prevruća, pravo rade, jer bi im se goveda, po imenu krave, nahladile. Al je već gori kazano, da vruće štale nevaljaju; da omalo

topline najviše godi marvi. Gdje se dakle opisanimi gori oduškami zaprieči, da se štale nesvruće, ondje se može stoka puštati na hladan zrak bez ikakva straha. Ove mudre naredbe neuvažavaju žalibože gospodari, jer se malo ne svatko plaši prehladne štale, akoprem hladna staja nehudi zaista onako živini kao vruća i sparna. Osobito hude ovcam vruće ovčare (ovčarnice), jer od njih napaoaju na ovce mnoge pogibeljne bolesti; al i konji, stojeći za dugo u vrućih i sparnih konjušnicah, boluju više putah samo radi toga vrlo težko. Prevruće štale hude živini jošt i tim, što postaje od njih zimogrozna, kao što je već gori kazano.

Ako se pako treba zimi starati, da bude čista zraka u štali, a ono treba ljeti jošte više za to skrbiti; jer je ljeti vanjski uzduh topao, te para polako hlapi iz štale, buduć da ondje neima propuha i vjetra, gdje je zrak jednako topao. Dobro je dakle ljeti udariti na prozore komarnike ili zastrti ih sasvim borovim granjem. Da pako nenastane propuh ili promaha (promaja), koja bi mogla nahuditi stoci, a ti zatvori dobro prozore na drugoj strani štale. Osobito pako treba ljeti paziti, da se staja svaki dan izvjetri, dok je stoka na polju.

Da živina ostane zdrava, treba joj svakako da se giblje. Ovo valja ne samo za junad i drugu mladinu, koja se vrlo polako razvija i raste, ako se nemože po volji gibati; već nedostatak kretanja škodi i staroj marvi. Radi toga i jeste koristno, kad se marva na pašu tjera; ne zato, da traži hranu na pašnjaku, jer hraniti treba marvu u štali, nego samo da se prohodâ, jer ovo hodanje i gibanje nemože se u stoke precieniti. Sva marva neka se dakle svaki dan izpušta u obor ili na kakovo drugo prostrano i ravno miesto (izpust), da ondje barem njekoliko satih hoda i skače. Zato i štala treba da je prostrana, da se može u njoj svako živinče po volji kretati i gibati. Ovce se ni do sada nisu vezale za jasle, nego im je prosto hodati po ovčari; al se njekoji gospodari slabo brinu za prostrane ovčare, te su ovce u njih sabijene i stisnute. Kadšto se u ovakovih tiesnih ovčarah zameću težke i ubitačne bolesti, a jedini im je uzrok, što su bile ovce u njih odviše sabijene i strpane, nit su se mogle gibati. Tiesnê štale nisu samo zato škodljive, što se u njih marva nemože gibati, nego i zato, što je ondje od premnogih glavah zrak vrlo nečist. Nije dakle dosta, ako su ovčare zračne, treba jošte paziti, da se u nje nesprаća više ovacah nego što se može okretati. Proračunalo se je, da svakoj ovci treba u ovčarnici pol hvata u četver prostora.

U mnogih okolicah pokušali su s dobrim uspjehom i goveda ostavljati u štali nevezana, da mogu amo tamo hodati. Ovo postupanje je zaisto shodno i pametno, samo što se onda hoće više stelje (štraje), zato gospodari vole goveda vezati k jaslim. To nehudi baš govedčetu, ako je tako privezano, da se nemože povriediti i raniti lancem ili užetom, kojim je privezano, i ako glave nestoje preblizu jedna do druge. Nemože se odsjekom kazati, koliko treba svakomu privezanomu govedčetu prostora u štali, jer se tu mora gledati na njegovu veličinu; čim je veće, tim više zaprema mjesta. Uzima se za srednje veličine govedče, da mu treba u štali 4 stope široko i 10 stopah dugačko mjesto, ovamo računajuć i jasle. Ako se drži u košari više govedah nego što je rečeno, onda je košara sparna i prevruća; goveda nemogu po ćudi ležati, pa lasno jedna glava drugu očepi, ubode, sgazi ili drugčije rani.

Konji, budući obično viši od govedah, trebaju jošte prostraniju staju, i buduć da se lašnje mogu raniti nego goveda, treba da bude svaki konj od drugoga odieljen dvojanom ili pregradom (šranjgom). Al onda neka se veže na dugačko, da se može po volji gibati i kretati; jer ako je na kratko privezan, što se često vidi, nemože leći, kad mu se hoće. Prekratko ovo vezanje uzrok je mnogim konjskim bolestim, osobito noguh, koje, nemogav se odmoriti, lasno obole.

Mladina neka se u staji nikada neveže; njoj treba svakako, da se kreće i hoda po štali. A najviše hudi ždrebadi, ako joj privezivanjem priečiš gibanje i kretanje. Koje se ždriebe veže za jasle, ne samo da neće kako valja narasti, nego će mu sbog toga lasno oboljeti žile i noge.

(Ostatak u budućem broju).

Polaštice za duhanare.

Carskom naredbom od 27. Ožujka olakšava se ponješto sadjenje duhana. Evo joj u kratko sadržaja!

Pod uvjetom, da u svakoj obćini barem dvadeset jutarah katastralnih namienjeno bude sadjenju duhana, dopušteno je saditi duhan u svih onih obćinah seoskih:

a) koje su godine 1858. na tako zvanih ogradjenih prostorinah duhan sadile i koje od prava saditi duhan nebjehu izključene radi zavladavšega kriomčarenja i varanja;

b) koje su na osamljenih plodnih prostorinah (na tako zvanih oazah) sadile za trgovinu duhan već prije, nego što bješe uvedena samoprodaja (monopol).

Imenik ovih miestah obznanit će se putem vlastih financialnih.

Ako potreba uprave duhanske bude iziskivala, ili ako bude dokazano, da će po svoj prilici izvožnja biti znamenita, moći će ministarstvo financiah još i drugim seoskim obćinam, osim goripomenutih, davati povladu, da se bave sadjenjem duhana.

U mjestih, gdje je dopušteno saditi duhan, može dozvolu za sadjenje duhana dobiti svatko, koji

a) radi kakova zločinstva, radi prestupka proizhodećega iz pohlepe za dobitkom, ili radi kriomčarenja ili težka narušaja dohodarstvena nije bio ni obsudjen kao krivac, ni oprošten od iztrage jedino s nedostatka pravnih dokazah;

b) koji sadjenju duhana namieni površinu zemlje u jednom komadu, i to pri poljodielstvu barem od osam

sto kvadratnih hvatih, a pri vrtlarstvu barem od tri sto hvatih kvadratnih, i

c) koji dokaže, da

aa) ili imade sám magazin takov, koji zadovoljuje uvjetom, naznačenim u §. 52. privremenoga zakona o samoprodaji duhana, ili

bb) da će mu duhan njegov uzeti povladjen koji duhanar (§. 6.) ili pako uprava duhanska.

Onim saditeljem, koji po svojoj časti i po svojem posjedu, ili sdruživši se, da će zajednički prirediti propisane naprave (sušionice, magazine itd.), daju dovoljnu potrebitu sigurnost, može se dopustiti, da tek po zadobivenoj dozvoli za sadjenje duhana, nego svakako prije nego će presaditi razsad, i najdulje prije 1. dana Svibnja mjeseca dotične godine mogu dokazati, da imadu magazin; ali u slučaju ovom daje se dozvola samo uvjetno i ugasnut će ista, ako uz pomenuti rok nebudu toga dokazali.

Dozvolu za sadjenje duhana daje ona vlast financialno-kotarska, kojoj se u području nahodi obćina, koja duhan sadi.

Dozvole za sadjenje duhana imadu se podjeljivati što najbrže, i mogu se vaditi iliti dizati najdulje do konca Travnja mjeseca pri onom uredu poreznom, kojemu je obćina doznačena. Kada god se dozvola uzkrati, imadu se navesti razlozi, s kojih se uzkraćuje.

Da se naknadjuju troškovi, koji su skopčani s nadgledanjem, ima se prigodom, kada se daje dozvola iliti dopust, platiti dopustnina, i to bez razlike, na čiji god se račun duhan sadio. Ova dopustnina ravna se po veličini površja, na kojem će se duhan saditi.

Dozvolu: trgovati sa sirovim perjem od duhana s namjerom, budi da će isto izvoziti u inozemstvo, budi da će ga prodavati drugim povladjenim duhanarom, može, i to do one količine po teži, koju će sám naznačit, zadobiti svaki onaj, koji zadovolji niže sliedećim uvjetom. S ovom dozvolom skópčan je i dopust, da se duhan pohranjivati može u magazinih, koji se u zemlji nalaze i koje je prositelj naznačio.

Dozvola za trgovanje s duhanom podieljuje se svakomu, koji

a) radi zločinstva kakova, prestupka, proizhodećega iz pohlepe za dobitkom, ili radi kriomčarenja, ili težka narušaja dohodarstvenoga nije bio ni obsudjen kao krivac, ni oprošten od iztrage jedino s nedostatka pravnih dokazah;

b) koji dokaže, da imade magazinah, koji su dovoljni da se u njih smjestiti mogu one kolicine duhana, na koje mu glasi dozvola njegova za trgovanje s duhanom, i koji odgovaraju uvjetu, propisanomu u §. 52. privremenoga zakona o samoprodaji duhana;

c) koji daje potrebitu sigurnost, da će pri pohranjivanju i prevoženju duhana izpunjavati propise postojeće, i da će u slučaju, ako propise iste naruši, u stanju bit namiriti kazni pripadajuće.

Ova sigurnost ona je ista, koja je propisana pri napućivanju neocarinjene robe inozemske. Po tom dakle, ako prositelj bude vlasti poznat kao u ovozemstvu nastanjen, za iznosak jamčevine pouzdan (siguran) trgovac ili posjednik od zemaljah, ili ako takov čovjek stane zanj kao poruk ili platac, bit će sigurnost osobna, inače pako po iznosku ciene, u koju se prosti seljački duhan prodaje u veliko, bit će za kolicinu, na koju želi zadobiti povlastice, odmjerena sigurnost stvarna u gotovu, u papirih državnih po tečaju burzovnom od dana, kojega bude položena, ili u hipotekah.

Parovoz za obične ceste.

Mnogomu se već na žao dade, što neima kolah parom tjeranih, koja bi mogla po običnom putu voziti, nego za ovakva kola třeba uviek graditi skupu željeznicu. Gospodarski list je javio već, da je njeki vještak sagradio samovoz, komu netreba konjah, već ga čovjek vozeći se sam okreće. Nu sve je ovo više za zabavu, nego za pravu porabu. Englezom, koji već i oru plugom tjeranim parom, učini se, da to nemože biti stvar nemoguća sagraditi parni samovoz za obične puteve. Na ovakvom parovozu ima kotao, u kojem se para izvija, a pod njim malo ognjište; zatim dvie cievi, u kojih para diže i spušta stapalo (kao u stapa iliti stepke), te ovo stapalo, mičuć se amo tamo, upravo tako okreće kolesa, kao što okrećemo kolovrat, pritiskujuć i dižuć onu šibicu nataknutu na ručicu od kola. Napokon ima na parovozu sprema za vodu i ugalj. Sve ovo mnogo prostora zaprema, i buduć je sve od željeza, to su onakva kola za običan put pretežka. To je najveća zapreka, zašto se nemogu onakvi samovozi upotrebiti na običnoj cesti. Sada je pak englezki strojnik Toma Rickett sagradio ipak onakva kola za markeza Stafforda i Mac Connella, te vještaci kažu, da mu je posao srećno pošao za rukom. Novine već donose potanki opis i sliku toga novoga čudila, te će se valjda na skorom mnogi vozački konj (*Landkutscherpferd*) oprostiti svojih jadah; tà svatko znade, da neima na svietu nevoljnije živine od ovakva konja.

Rickettov parni samovoz ima tri točka iliti kotača, dva velika s traga, kao što se vidi u običnih kolah, a jedan manji s prieda. Ovaj prednji kotač je ujedno krma iliti kormilo (*Steuerrad*). U njega ima dugačka ruka, kojom se kola ova upravljaju, kao što obična kola vodjicama (vojkama). Parostroj je namješten na stražnjoj strani; gdje na naših kočijah sjedi ili stoji sluga, ondje na novom samovozu sjedi grijač ili furundžija, koji loži vatru pod kotlom. Sprieda je sjedalo za tri putnika.

Pored svega toga, što je strojnik nastojao, da budu kola laka, opet teže 30 centih s potrebitim ugljevjem, vodom, grijačem i s putnici; a bez toga važe $19\frac{1}{2}$ centih.

Za svaku $\frac{1}{4}$ milje troši se 6 do 7 funtih kamenog ugljevja i svaki čas (minutu) izhlapi od prilike 10 funtih vode.

Na dobru ravnu putu prevali ovaj samovoz za jedan sat jedno 3 milje, a može i uz brdo ići, ako nije prestrmo. Buduć da se ova kola netržu, kao naša, koja konji vuku, zato je vožnja vrlo povoljna; putnikom nedosadjuje ni vrućina ni para. Samo se mora sprema za vodu često popunjati, jer za dvie milje treba jedno 3 vjedra vode. Da se više vode na jedan put uzme, bila bi kola pretežka.

Jošte će biti velika zapreka ovomu samovozu, što će ga se konji plašiti; morat će dakle više putih postajkivati, dok neprodju kola s konji, ili dok se konji nesprijatelje s ovimi novimi drugovi. U Englezkoj namjeravaju ozbiljno zamieniti konje parom i na običnoj cesti.

GLASONOŠA.

Odgovor *).

Križevci dne 2. Travnja. Već su dva članka u Gospodarskom listu priobćena, kao tobožnja kritika predloga podružnice križevačke o težačkom redu. Javno, pred obćinstvom može se samo ono kritizirati, što je javnosti predano — nu, o predlogu križevačkom, nebiaše još niti slove u Gospodarskom listu priobćeno, pa eto ti već dva članka protiv njemu — to znači, iz busije udarati.

Ovo priobćivanje kritikah u Gospodarskom listu, čini se, da je u ovom slučaju neshodno bilo, isto tako, kao što je neshodno, da je varaždinska podružnica prije, nego-li je križevački predlog svojim putem riešila, nezvanomu dopustila isti za javnu kritiku upotrebiti **). — A šta da se o dugoselskoj podružnici govori? Njezin g. tajnik udara na Križevčane, kao da su to sami natražnjaci. To nemože istina biti, da bi podružnica dugoselska tako na svaki obzir zaboraviti mogla, da dade svoju posestrimu javno kuditi.

Mi žalimo ovdje, da ste Vi gospodine uredniče, kao organ gospodarskoga družtva, oba dopisa u Gospodarski list primili. — jedino zadovoljstvo pružiše nam Vaše opazke na iste članke, jer se iz istih vidi, da ste sami upućeni bili o neshodnosti kritikah o takvom predmetu, koji u javnosti još niti spomenut nebijaše.

Varaždinski članak bio je baš izvrstan, on se je strogo stvari držao, osim toga, što je Križevčane tako predstavljao, kao da bi iz same sebičnosti težački red predložili. Da je dopisnik varaždinski dopis potanje motrio, zaista bi se uvjerio bio, da Križevčani niti iz daleka nemisliše, da težački red lošo stanje našega gospodarstva spasiti može, već predložiše ga samo za silu. A glavna bijaše svrha križevačkoga predloga, koji o težačkom redu vrlo malo govori, pozornost naše vlade na naše gospodarstvo obratiti, te skloniti ju na to, da se za našega seljaka praktične naredbe ne samo izdadu, već i u život uvedu; jer govorio g. tajnik podružnice dugoselske što mu drago, to ipak neće svietu dokazati, da puku našem kuratele netreba, barem dotle, dokle uvedene pučke učione na novi naraštaj blagonosno dielovati nepočnu.

Zašto g. tajnik podružnice dugoselske na vlastelu nasrće, to si sam Bog zna. Da-li je križevački predlog od same vlastele izašao? Zar se gospodarska podružnica iz samih vlasteljah sastoji? Nije-li prosto svakomu gospodaru, a i onim, koji nisu gospodari, ako se samo za ratarstvo interesiraju, postati članom gospodarskog družtva? Nije samo grdo, već i kažnjivo jedan stališ vriedjati, koji nikome nesmeta. Zar je sin kriv, ako mu otac, u drugom duhu odhranjen, nije pojmiti znao, kakve će biti potrebštine svieta poslje god. 1848? ***).

*) Akoprem je pitanje o težačkom redu već riešeno, opet nam se pravedno čini, da saslušamo i protivnu stranku: zato evo priobćujemo ovaj odgovor. *Ured.*

**) Težački red bio je odlučen u javnoj sjednici; nevidimo dakle, zašto da baš ovoga predmeta radi našu i tako stegnutu javnost jošte više stežemo. U ostalom odluku križevačke podružnice o tom predmetu donio je već Gospodarski list na naročito njezino zahtievanje; a i varaždinski članak sadržavao je sve razloge *pro* i *contra!* *Ured.*

***) G. tajnik dugos. podr. je samo kazao, da se u težačkom redu gleda tek na korist vlasteostva, a ne na korist samih težakah. Nit je on mislio uvriediti vlastelu, (ta ima je bome ponajviše i u dugoselskoj podružnici) nit bi smo mi bili uzeli u Gospod. list, što bi moglo vriedjati ovaj odlični stališ naše domovine. *Ured.*

Na ono, što je g. tajnik podružnice dugoselske protiva težačkomu redu naveo, suvišno je odgovoriti; — kao što s druge strane rado bi se odgovor dao na varaždinski članak, da tomu ona okolnost nebrani, što predlog križevački nije bio namienjen Gospodarskomu listu, već glavnom odboru gospodarskoga družtva, a pod nipošto javnosti; jer podružnici kao moralnomu tielu, i organu glavnog odbora nedolikuje, svoje pomisli na javno rešeto metati. *(A zapisnici? Ur).* U tom obziru dakle pogriešila je podružnica dugoselska, ako je sbilja svog tajnika ovlastila, mjesto da križevačkoj podružnici prepisanim putem službeno odgovori, predlog križevački prije javno rešetati, nego-li je ovaj u svojoj cielosti javnosti predan *).

Podružnici dugoselskoj nije bilo potrebno protiv križevačkom predlogu javno protestirati — jer Gospodarski list neće o sudbini težačkog reda odlučiti, — pametnije bi bilo, da je ista podružnica odmah svoje mnienje glavnom odboru razložno priobćila, da je ovaj u stanju bio, i protivno mnenje saslušati. —

Ciena mesu i kruhu

u Varaždinu i u ostaloj varaždinskoj županiji za mjesec Travanj 1860. izdana.

	Novih krajc.	
	Varaždin	Varaždin. županiji
Jedna funta dobre govedine bez privage .	16	—
„ „ plućah, filekah i gubca . . .	5	—
„ „ dobre govedine u svih mjestih, gdje se kotarski ured ili magistrat nalazi, zatim u Novom-Marofu, Lepoglavi, Biškupcu i Legradu i Vinici	—	14
„ „ dobre govedine u ostalih mjestih	—	13
Na jedan funt govedine nepripada nikakva privaga, pri prodaji pako od više nego jednog funta mogu se 2 lota privage na svaki funt dati u svih mjestih osim grada Varaždina.		
Jedna žemlja iz finoga brašna *(Mundmehl)* od 2³/₁ lota	1	1
„ „ iz istog brašna od 5½ lotih .	2	2
Jedan hljebac bieloga pekarskoga kruha od 8½ lotih	2	2
„ „ polubielog pekarskog kruha od 10 lotih	2	2
„ „ bieloga tako zvanoga filjarskoga kruha od 10 lotih . .	2	2

U Varaždinu dne 6. Travnja 1860.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 10. Travnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79.30
Srbske i hrvatske razteretnice . .	—.—
Prid na carske dukate	6.26½
Prid na srebro	—.—

*) Ako nije prosto iznieti na vidjelo ono, što se u podružnicah pretresa i odlučuje — onda nevidimo njihove koristi. Što jedna podružnica priobćuje vlastim i svim podružnicam, to spada na javnost. Ako je prosto pohvaliti javno pojedine odluke podružnicah (a na to se bar do sada nitko nije potužio), prosto mora biti i kuditi. *„Lob und Tadel muss ja sein.“* — Isto tako se radi i kod drugih gospodarskih družtvah; isto tako je glavni odbor svoje mnenje o ukinuću limitacije, koje je bilo namienjeno samo poglavarstvu grada Zagreba, u Gospodarskom listu obnarodovao, a do sada nam toga nitko nije zamjerio. *Ured.*

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 16. U ZAGREBU 19. TRAVNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Sloboda mesarenja i pekarenja.

Kad se ima posjeći stoljetno drvo, makar i truhlo bilo, nije s gorega, ako se prije ovoga posla dobro i svestrano promozga, hoće-li nam bolje radjati ono mlado drvo, što smo ga nakanili posaditi na mjesto staroga. Ovakvo staro drvo jesu naše limitacije, a mjesto njih namjerava se zasaditi obrtna sloboda.

Gospodarski list je u predzadnjem broju priobćio mnenje upravljajućeg odbora gospodarskoga družtva o limitacijah. Pokle je pak obćina grada Zagreba u svojoj sjednici dne 10. Travnja već odlučila, da se limitacije dokinu i da bude od 1. Svibnja svakomu prosto meso sjeći i kruh peći: naumili smo predmet ovaj potanko razložiti, da svatko vidi, čemu se možemo nadati od ukinuća limitacije.

Stvar je ova za gradove vrlo važna. Promislimo samo tu nevolju, koja bi Zagrebčane zapala, kad bi u gradu nestalo iznenada mesa i kruha. U gradu neima marve za zakolj, a prije nije bilo ni brašna za kruh; pak ako ovoga sada i ima, a ono neima svatko kod kuće peći za kruh. Strah od ovakve nevolje privoli njekoć vladu, te je dala mesarom i pekarom velike povlastice; a da ih ovi zlo neupotrebe, stegnula ih je limitacijom.

Istina je, da pekari i mesari mnogo riskiraju; jer čizmar može svoje čizme i godinu danah čuvati, dok nedodje kupac, a mesar i pekar, ako neproda svoju robu za jedan ili dva dana, propade mu. Ovo i navode pekari i mesari ponajviše za svoj izgovor. S druge strane i to je istina, da neima u gradu potrebitije robe od mesa i kruha, pak ako i svim obrtnikom zapne zanat, neće lje mesarom ni pekarom: svatko će nositi pošljednju krajcaru u mesnicu i pekarnicu. U ovom pogledu se dakle sasvim izjednačuje riziko s dobitkom; jer svaki pošteni pekar i mesar znade od prilike, koliko mu treba svaki dan robe.

Al istina je i to, da se mesariji i pekariji hoće glavnice; koji zanatnik kupuje od mlinara brašno ili od trgovca stoku, on će se slabo pomoći. I buduć svatko radi, da što zaradi, to dakle onakov majstor preskupo cieni svoju robu, jer mu je većinu dobitka zadržao mlinar ili trgovac marve. Sve ovo valja dakako samo za gradove; jer na selu ili u manjoj varošici netreba i tako velike glavnice za koji od ovih zanatah. — Al opet naopako po grad, kad bi si dva tri bogata glavničara bez limitacije prisvojila svu pekariju i mesariju: oni bi iztjerali ljudem pošljednju krajcaru iz džepa za nevaljalu robu.

Kazat će tko, da je upravo zato dobra limitacija, da nas čuva od samovolje ovakvih glavničarah. Kad bi to bilo moguće, to nebi zaista nitko prigovarao limitacijam. Nu do sada ih imasmo, pa zar je itko bio zadovoljan? Netuže-li se sve gospodarice, da meso nevalja, da su žemičke crne, da nisu dobro izpečene, nego gnjecave i gvecaste?“ Netuže-li se, da je preskupo i meso, i pecivo? U ovom dakle pogledu nehasne nam limitacije ni malo: mi imademo pored njih dosta nevaljala i skupa mesa i kruha. Ovi zanatnici poznadu od starine važnost njekojih poslovicah, da kola nenamazana škripe, da zlatan ključić gvozdena vrata otvara, da zlato kad govori, svak šuti; da se stvari sasvim drugčije ukazuju, kad ih čovjek gleda običnima, a drugčije, kad ih gleda lisičjima očima (kako narod zove žućake). Al sbilja mora se priznati, da je i po pomenute zanatnike grbavo, kada u sried mjeseca poskoči iznenada ciena žitu ili marvi, a oni moraju sve do kraja mjeseca po staroj cieni robu svoju prodavati. Pak i to je istina, da se neda osjeći od oka pravedna ciena mesu i kruhu, da se tomu hoće pomnjiva iztraživanja i računa, i da po jedan čovjek, n. pr. urednik, koji takvoga zanata netjera, više putih sbilja preko svoje volje udara premalenu cienu mesu i kruhu; te dotični zanatnici nadoknadjuju si štetu prodajom hrdjave robe.

Odprije bijaše više stvarih, kojim je cienu poglavarstvo udaralo, po imenu brašnu, sviećam, sapunu, loju itd. Limitacija ovih tvorinah prestade, a nitko se netuži, da bi samo radi toga poskupile bile. Ako im je ciena veća nego prije, tomu su krivi drugi uzroci. Nasuprot se mnogi tuže, da se baš meso preskupo prodaje. Dakle se limitacijom baš protivno postiže nego što se namjerava: zar bi dakle tako opasno bilo ukinuti ju?

Al čujem, gdje se prigovara: „Ako prestane limitacija, onda će mesari jošte skuplje mesariti nego do sada, jer ih nitko neće priečiti u precjenjivanju mesa.“ Nu tomu zlu ima sigurna uztuka, a taj je natjecanje (konku-

rencija) i javnost. Za oboje treba da se pobrine gradsko poglavarstvo. Pokle je konkurenciji novom uredbom obrtah i tako put prokrčen, jer svatko može mesariti, tko je inače sposoban za tjeranje obrta *(Gewerbe)*: sada će dakle samo trebati, da se ukinuće limitacije po svoj zemlji razglasi, i da se pozovu sposobni ljudi, neka se natječu s našimi mesari. Možda će ovi pokušati izprva poslužiti se što više podieljenom sebi slobodom; nu ako prešikaju mjeru pravednosti, to će zaista potaknuti druge, da im u tom pogledu na put stanu, zadovoljiv se manjim, nu ipak primjerenim dobitkom. Al tomu se opet hoće javnosti; trebat će oznanjivati, po što svaki meso sieče i pecivo prodaje; trebat će poimence svakoga naznačiti i objaviti, koji se zateče u prevari. I do sada su se, istina, prevare oglasivale; no slaba fajda, kad se nije imenovao, tko je prevario, da ga se ostali čuvaju.

Buduć da se mesarenju hoće poveća glavnica: trebat će ustrojiti mesarsku pjeneznicu, kao što je ima n. p. u Genfu, o kojoj ćemo drugi put na široko govoriti Jer kad bi samo njih njekoliko mesarilo, lasno bi uveli njeku vrst monopola.

Ukinuće limitacije mesa još je i zato shodno, što se je do sada svake fele govedina jednako cienila, a u tom pogledu ima velikih, nu kod nas do sada nepoznatih razlikah; akoprem su uprav ove najviše dale povod a drugim zemljam, da se dokine limitacija mesa.

Glasoviti englezki gospodari Lawes i Gilbert, želeć se uvjeriti o istini ove razlike, dali su zaklati po deset ovacah, volovah i krmakah dobro ugojenih i uhranjenih, i isto toliko neuhranjenih. Tu se je našlo, da čim je bilo živinče bolje uhranjeno, tim je bilo manje vode u njegovu mesu. U 1 centi mesa od hranjenika našlo se je 46 funtih vode, a u istoj množini od vola negojena bile su 54 funte vode, u mesa od mršavoga vola i preko 60 funtih (prema njegovoj mršavosti). U 1 centi mesa od hranjenika-krmka bilo je 39 funt. vode, a od nehranjena 56 funtih. Iztraživanjem se je dokazalo, da se u hranjenika (pitanca) pretvara malo po malo voda u loj. Buduć da voda nehrani, a ima je svagdje dosta: pametnije je kupovati meso od uhranjena govedčeta, jer onda dobivaš za 10 do 20 postotakah više prave hrane nego kad jedeš meso od mršave krave. Osim toga je meso od hranjenika tečnije i mekanije, jer mu je vlakno kratko, a sva su vlakanca obavita salom ili lojem.

Austrijanski vlastelin baron Riese, želeć se uvjeriti o istini ovoga razmjerja, dao je takodjer na svom imanju izpitivati meso od ugojena i negojena vola. U 1 centi mesa od pitanca našlo se je 39 funtih vode i 24 funte loja, a u 1 centi mesa od neuhranjena vola bilo je 60 funtih vode i 8 funtih loja.

Odavde se može svatko osvjedočiti, da ima u mesa goleme razlike. Ako se dakle naše gospodarice na mesare tuže, što im žilavo meso prodaju, imaju tomu razloga. No hrdjavu mesu samo su od česti mesari krivi, a ponajviše limitacije. Ugojena goveda bolje daju meso od mršavih, al su i skuplja. Ako je dakle ista ciena svakoj vrsti govedine: nije-li naravna stvar, da mesar neće da kupuje ugojenoga vola nego sve samo mršave, jer s ovimi bolje prolazi. To vidimo u Zagrebu svaki dan: najljepši volovi gone se u Trst, a nam ostaju bušaci i slična im „koža i kosti.“ Mnogi je već pitao, zašto se oni ugojeni volovi nekolju u Zagrebu? Odgovor je kratak: jer u Trstu neima limitacije, i govedina se neprodaje sva po istu cienu, nego prema svojoj dobroti; čim je bolja, tim je skuplja. Iz onoga, što smo kazali, vidi se, da se tim nečini krivica kupcu; meso od hranjenika je bolje, pak i bolje hrani, naravna je dakle stvar, da ga mesar skuplje cieni. Buduć da centa ovakva mesa podaje za 10 do 20 funtih više hrane, nemože biti po nikoga krivo, ako se centa ovakvoga mesa za 1 do 2 for. skuplje plaća. — Ovo što smo razložili, nije pusto mudrovanje, nego je prokušana istina. U mnogih zemljah, i u samom Beču, ukinuta je limitacija; ciena je mesu različita, no ljudi su opet zadovoljniji nego odprije. Siromaš kupuje jevtinije meso, bogatac skuplje; akoprem i ovdje siromah sam sebe vara, jer ga njegovo mršavo i žilavo meso nesiti onako, kao što siti bogatca skuplji popečak. U Zagrebu se sada prodaje funta onakve hrdjave govedine po 18 novč., a u samom Beču stoji funta govedine 18 do 25 novč.

Ovomu zlu dakle neima boljeg uztuka od natjecanja, podupiranog od poglavarstva i obćinstva.

Isto valja za pecivo. Kod odredjivanja njegove ciene uzimlje se srednja ciena žita kao mjerilo. Al pekari kupuju obično, ne osrednje, nego loše žito. I to treba uvažiti, da se nedobiva iz svake pšenice jednako množtvo i jednake dobrote brašno; da meljačina ovdje je skuplja, ondje jevtinija; da se mekinje ovdje bolje prodaju, ondje slabo prolaze. Jošte se znade, da pecivo, kad malko dulje ostane u peći, postaje laglje, jer ponješto vode iz njega izhlapi; al zato ima u njem ipak toliko hrane, koliko bijaše prije, dok je s vodom više težilo. To znadu pekari, da zadovolje limitaciji, neizpeku sasvim kruh, te je onda težak koliko valja, al nije onako zdrav i tečan kao dobro izpečen hljebac. Tim se dogadja, da se isti dan nalazi u pekara i pune teže pecivo, i onakvo, koje neima odredjene vage.

Ukinućem limitacijah neprestaje poglavarsko pravo nadgledanja, dapače ima se dvostrukom pomnjom izvršivati. Pokle zanatnik sam odredjuje cienu svojoj robi, može se od njega punim pravom zahtievati, da prodaje sve samo dobru i pune teže robu.

Staje.

(Ostatak).

Već smo kazali, da zrak, u kojem živina živi, treba da ima primjerenu toplotu ili temperaturu. Al nehudi jednako zima i vrućina svakoj životinji; jednomu živinčetu hoće se više topline, drugomu više hlada, prema tomu, kakvo ima ruho i kako je naviklo.

Ovce mogu priličnu studen podnieti, jer ih runo brani od zime, pa buduć ponajviše na paši, više su se priučile frižku zraku nego druga stoka. Nasuprot vrućina im vrlo hudi: zato se u njih zameću pogibeljne bolesti krvi, kad ih za dugo držiš u toplih i sparnih ovčarah. Al prevelika vrućina hudi im i na polju, osobito ljeti oko pol dana. Ako onda ovčje stado nemože pasti i plandovati gdjegod u hladu, najbolje ćeš uraditi, kad ga preko poldana ostaviš u ovčari, dobro provjetrenoj prije poldana, i zaklonjenoj od poldnevne žege.

Goveda su, u obće govoreć, zimogroznija od ovacah. Uzrok je tomu, što se goveda ponajviše drže u toplih, pak i pretoplih stajah. Zato se treba uviek starati, da bude govedara toplija od ovčare. Samo nevalja u govedjoj košari toplinu izvoditi o trošku čistoće zraka, to jest, nevalja priečiti frižku zraku ulaziti u štalu, samo da se ova nebi ohladila. Što više putih marvinče naprečac parne, i što bolest bedrenica *(Milzbrand)* postaje vrlo huda i opasna, tomu je prečesto uzrok velika toplina govedare (govedje štale).

I govedom hudi sunčana pripeka; kada dakle goveda ljeti na pašu goniš, postupaj š njimi oko poldana isto tako kano i s ovcami.

Konji su obično tvrdi od zime, jer moraju često na studeni raditi. Tim više pako škodi im sparna i prevruća konjušnica, osobito ako više danah uzamanice u njoj stoje. Česte bolesti moždjanah, kao što su žura *(Koller)* i vrtoglavica, dolaze, uz druge uzroke, zaista i odatle, što mnogi konjari misle, da valja, osobito noći, sasvim zatvoriti konjušnicu, da nebi unutar doprlo malko čista zraka: pak upravo konjem ga najviše treba, jer su se nanj više navadili nego ostala domaća živina.

Krmad podnosi jošte manje vrućine nego ovce; ljeti osobito traži hlada, nit ćeš joj ga premnogo pribaviti. Zato valja svinjce ili kotce tako namjestiti, da ih sunce negrije; i ono mjesto, kamo se krmci po danu izpuštaju, treba zakloniti od sunčane žege. Osobito pako treba se pobrinuti za vodu, da se u njoj krmci kupaju i hlade. Velika je predsuda, što se misli, da se krmak zato tako rado kaljuža, jer mu ugadja nečistoća; a on to samo zato čini, da se ohladi.

Kao što hudi domaćoj živini prevelika vrućina, isto tako škodi joj i **poveća studen**. Ovo valja osobito za mladinu, koja, odsjekom govoreć, više podnosi topline od starih. **Odojci i jaganjci** su osobito zimogrozni, zato se moramo starati, da im budu štale uviek dovoljno tople, ako nećemo da postradaju. Nevalja dakle ovcematere, kad se povrate iz hladne paše, gdje su možda i prokisle, puštati odmah k nježnoj jagnjadi; jer se ova mladina, stojeć pod onako hladnom i mokrom materom, dok sisa, lasno nahladi i dobije srdobolju ili grižu, od koje tolika jagnjad svake godine propada. Najviše hudi ovoj omladini propuh i naprasita promjena toplote. Propuh opet tim više škodi, čim se je više svrućilo živinče, stojeće na promahi; dakle najopasnije je za životinju, kad ju promahuje vjetar, pokle je mnogo hodila ili radila i ugrijala se. Hude posljedice propuha najviše se opažaju na konjih i na drugoj marvi, stojećoj u vrućoj štali kod vratah ili prozorah. Treba dakle marvu tako namjestiti u štali, da vjetar nepuše upravo na nju, kad se vrata otvaraju. To se može više putih postići tim, kad se sabije od dasakah kao povisoka stiena (duvar) i postavi za onu glavu, koja stoji do vratah, te je vjetru na umetu. Samo neka ova stiena neima nikakve pukotine, kroz koju bi mogao vjetar propuhivati.

Već je gori napomenuto, da **prieka promjena toplote** vrlo hudi; ona je tim pogibeljnija i opasnija, čim je veća razlika medju toplinom i vrućinom. To će reći, čim je veća studen, štono zateče iznenada ugrijanu i svrućenu živinu, ili čim je veća vrućina, štono snadje prozeblu životinju: tim je veća opasnost i pogibelj. Obično se misli, da marvi hudi samo prieki prielaz iz vrućine u studen, to jest, kada svrućena stoka izadje na studen; al je dokazano, da govedče i onda boluje od nazebe, kad je vani ljuta zima, na kojoj je živinče stajalo, pa najedanput unidje u vruću štalu. To i jeste uzrok, zašto treba zimi provjetrivati staje, dok marva na polju hoda ili radi, da neoboli, povrativ se u vruću i sparnu košaru. Ako pako štala nije toplija nego što baš treba, neće se govedče nahladiti, kad iz nje izadje na hladan zrak.

Kad se **ovce** prije striženja plave i peru, treba osobito gledati, da se suše na kakvu toplu i zračnu mjestu, samo ne u ovčarnici; jer mokru paru, što hlapi iz mokroga runa, dok se neposuši, nemožeš iztjerati iz ovčare bez propuha, koji bi onda ovcam jamačno nahudio; ako pak ova para ostaje u ovčari, ovce se suše polako, i zato su za dugo mokre; al upravo vlaga im vrlo hudi. Radi toga treba čuvati ovce od kiše što se bolje može; jer kada više putih prokisnu, vuna im se kvari i one navlače na svoju kožu svakojake hude bolesti. Isto tako škodi ovcam gusta i vlažna magla, jer im od nje takodjer runo vugne ili vlagne. Zato pametan ovčar neće na magli goniti ovce na pašu, jer je onda uzduh pun vlage, koja u ovacah zameće svakojake bolesti, kada na njoj za dugo stoje.

S **ovcami striženimi** treba takodjer pažljivo postupati, ako ih želimo sačuvati od nazebe i od bolestih, koje od nje poliežu. Nemoj ih dakle odmah poslie striženja tjerati na pašu, ako se je okišalo, ili ako vjetar duva; jer je gusto runo obrana bilo ovci od kiše i studeni, a pokle joj je ostrižena vuna, hudi joj baš i malo vlage ili studeni.

Više putih se **konji**, čim svrše radnju i dok se jošte znoje, vode potoku, da se kupaju i plave. Kupanje je konjem zaista koristno, nego treba, da ih onda plaviš, kada voda nije prehladna, a konji nisu svrućeni; tko na to nepazi, navlači na nje svakojake bolesti, kojim je uzrok nazeba, po imenu griz, bagu, a mogu im se baš i pluća zažariti. Isto tako hudi znojavim konjem, kad ih odvedeš u konjušnicu, a nesbrišeš š njih znoja; jer pokle se u njoj odmore i ohlade, ostat će mokri, pa će nazebsti. Dobar gospodar pazit će dakle vrlo pomnjivo na to, da se tegleća marva, kada prokisne i kući dodje, dobro ubriše, jošte prije nego u štalu stupi, ili barem odmah, kako unutar unidje i odhami se.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Zahvalnim srcem javljamo našim štiocem, da se je njegovo veličanstvo dostojalo odgoditi do 1. Stud. (Nov.) 1861. godine pobiranje potrošarine od vina i mesa u našoj domovini. Glas će ovaj zaista svagdje dobro doći, i nam se suvišno čini opisivati radost, s koje će uzigrati srce svakoga našega gospodara, kad mu ovaj veseli glas stigne. Radost ova tim je veća, čim smo tvrdje vjerovali, da se više nećemo izmaći ovomu, osobito za našu domovinu težkomu teretu, najpače ljetos, gdje nas tolika bieda bije. Pak evo nas usried crne oblačine iznenada obasja sunce carske milosti, kojemu se klanjamo do zemlje.

— Isto tako zahvalnim srcem donosimo radostan glas svim gospodarom, da je gospodarska, ratarska i šumarska učionica u Križevcu ne samo dozvoljena, nego, uslied posredovanja svietloga bana, već je i odredjeno, da se čim prije otvori. Tim je vruća naša želja izpunjena, koja će biti od neizmjerne koristi za sve naše gospodarstvo. Kako stvari stoje, svatko uvidja, da nam se dosadašnji način gospodarenja neplaća, treba dakle okrenuti drugom stazom, kojom stupaju ostali narodi: pak to će i biti zadaća nove gospodarske škole, pokazivati nam put, vodeći k materialnomu bogatstvu. Kako to biva; razložit ćemo drugi put.

Iz Zagreba. Poglavarstvo glavnoga zemlje grada Zagreba prednjači ostalim obćinam opet koristnom i čovječnom naredbom, štono je ovih danah izašla, te se njom bezuvjetno zabranjuje hvatanje i strieljanje pticah-pjevicah i vadjenje njihovih ptićah, a pozivlju se svi gospodari i prijatelji prirode, da prijave svakoga prestupnika, te će se kazniti globom ili baš i šibom. — Mi samo želimo, da se u ovaj primjer ugledaju i ostale naše obćine, dok nedobijemo i mi u tom pogledu obće naredbe za cielu zemlju (kao što je ima u drugih krunovinah), kojom će se zabraniti tamanjenje ne samo pjevicah nego svih koristnih (po imence izbrojenih) pticah.

Svake godine se sve to više umnožavaju oni sitni neprijatelji gospodarah, kojim sam čovjek nemože na put stati, a najvjerniji i najvrstniji su mu pomagači u zatiranju ovih zlotvorah — ptice. Vrieme je dakle, da shvatimo svoju korist i da prijatelje naše, kad nećemo da im drugčije zahvalnost izkažemo, da ih barem ubijanjem nepriečimo u pomoći, koju nam daju. Buduć da nastaje vrieme, gdje će ptice svoja gniezda graditi, to već sada pozivamo gospodu učitelje, neka upute svoje učenike, kakva je to golema grjehota, ubijati ili progoniti ove koristne živinice.

— Valjda još i kod nas ima banknotah stare konvencionalne vrednote. Opominjemo dakle štioce, neka nepočase časa, već neka je brže bolje promiene za nove banke, jer će se sve stare banke samo jošte do 1. Svibnja (Maja) primati kod carskih pjeneznicah.

— Danas osam danah bit će glavna skupština gospodarskoga družtva. Skupštine su jedan od onih načinah, kojimi gospodarska družtva put krče boljemu gospodarenju, i tko je imao priliku čitati izvješća o ovakvih skupštinah, neće o tom posumnjati. Nije dakle samo pravo svakoga člana, da dolazi u skupštine, nego je to i njegova moralna dužnost: tà čemu je član družtva, kad neće ni sám da uči, ni drugoga da pouči, kao što se uči na dobro uredjenih skupštinah? Nadamo se dakle, da će se potruditi mnogi članovi u našu skupštinu, koja je tim važnija, što će se u njoj družtvo naše po drugi put ustrojiti na temelju novih pravilah, i što su već prošle dvie godine danah, od kada su se bili članovi posljednji put sastali. Tu će biti dakle sila gradiva za viećanje: upravo zato neće se moći sve obaviti u jednoj sjednici, nego će valjda trebati, da se članovi možebiti i više putah sakupe. Da naše gospodarsko družtvo uzmogne poput ostalih napredovati, trebat će mu toga jošte vrlo mnogo: iztraživanje ovih sriedstvah neka bude glavni predmet viećanja; al bi nam opet drago bilo, kad bi se još i koji naš gospodar valjano pripravio i o kakvom praktičkom gospodarskom predmetu na široko prosborio. Gospodarski dogovori, razvijajući se iz onakve dobro promišljene razprave, najviše doprinose bistrenju umovah i triebljenju predsudah gospodarskih.

Gospodarske viesti.

— (Kosilo Podlašeckoga). Novine *„Neue Erfindungen“* donose već i sliku novoga kosila, štono ga izumi g. Podlašecki, i nalaze, da je sbilja praktično, pak opet jevtino, osobito kad čovjek uzme na um, da Ward-Husseyevo kosilo do 600 for. stoji.

— (Mrazovod). Lani smo bili potanko razložili, šta je to munjovod, a sada evo mrazovoda. Francezki vrtlari, kad ih je strah, da će im pozebsti breskve i natipierke (kajsije, mandalice), a oni svežu glavne grane povieslom iliti slamnom gužvom, koja dopire do talah, gdje je poveća posuda puna vode. Kada noći nastane zima, odvodi se toplina iz vode drvetu, te se voda zaledi, al drvo ostane zdravo. To biva od prilike onako, kao što onda, kad se namještaju posude pune vode oko kakve grede. Kako se onda mraz prieči, već je razložio *Gospodarski list.*

— (Dinje). Tko želi saditi dinje, neka nakupi za rana gliba i blata iz mlakah i jarakah, gdje neima čiste vode; pa kad se ovo blato prosuši, neka ga odveze na grede i posadi sjemenke od dinjah. Novine *„Neue Erfindungen“* pišu, da dinje u ovakvom glibu vrlo bujno rastu i da su osobito tečne.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 12. Travnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 5. do 12. Travnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 5. Travnja 204 vag. po 4 stot. 80 novč., a 12. Travnja prodano 88 vag. po 4 st. 80 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 5. Travnja 454 vag. po 3 st. 20 novč., a 12. Travnja prodano 639 vag. po 3 stot. 20 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 5. Travnja 169 vag. po 2 st. 80 novč., a 12. Travnja prodano 139 vag. po 2 st. 80 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 5. Travnja 63 vag. po 1 st. 85 novč., a 12. Travnja prodano 147 vag. po 1 st. 80 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 5. Travnja 1203 vag. po 3 stot. 90 novč., a 12. Travnja prodano 2493 vag. po 3 st. 90 novč.

Krumpira prodano 5. Travnja 270 vag. po 2 st. 20 novč., a 12. Travnja prodano 147 vag. po 2 st. 50 novč.

Ciena žitku od 7.—15. Travnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	50	3	20	3	—	2	—	3	75
Osiek	4	30	3	10	2	40	1	60	3	—
Rieka	7	—	—	—	3	60	2	80	4	76
Karlovac	5	40	3	15	3	—	1	95	3	80
Otočac	6	—	—	—	4	35	2	—	4	35
Makarska	6	60	4	40	3	40	—	—	4	20

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 17. **U ZAGREBU** **26. TRAVNJA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Gospodarska, ratarska i šumarska učionica u Križevcu.

Naša domovina hrani se ponajviše gospodarstvom. Mislio bi dakle čovjek, da smo u toj struci daleko dotjerali. No žalibože priznati moramo, da nam se gospodarstvo po gotovu ni neplaća, i divimo se drugim narodom, kako oni rade, te su od nas toliko odmakli u gospodarstvu, vadeć iz zemlje više dobitka, nego što se našincu moguće čini. Nije čudo, da smo mi za njimi tako daleko zaostali. Neima obrta, koji bi zahtievao više znanja do gospodarstvo; nu dočim čovjek svaki drugi zanat uči, dokle ga, štono rieč, neizpeče, gospodarstvu nitko neuči, kao da je to stvar svakomu prirodjena; kao da onaj, koji nasliedi imanje, pod jedno nasliedi i potrebitu vještinu. A tko neuči, nenauči. Inostrani na glasu gospodari uče bome od malih noguh i pripravljaju se ovako sve do vrstnoga doba za svoje plemenito no mučno zvanje. Mi hodimo po našoj plodnoj i za gospodarstvo rek bi stvorenoj domovini, kao sliepa koka po punoj žitnici: svagdje ima blaga, al ga nevidimo, nego samo ono nalazimo, što nam slučajno pod ruke dospie. Pored nestašice gospodarskoga nauka nije ni moglo drugčije biti; a mnogi u svojoj sljepoći misli upravo, da se niti nemože bolje gospodariti nego kod nas.

No Bog usudi, a carska milost dade, te ćemo i mi progledati, ili, pravo govoreć, progledat će naša omladina. Mi smo već ostarjeli i, budući puni predsudah, kao Izraelci seleći iz Egjipta, nismo podobni stići u obećanu zemlju. Nego izvest ćemo naše štioce na visoku goru, kao što bi izveden Mojsija, da im pokažemo put do obećane zemlje, da im pokažemo, nebi-li barem iz daleka nazreli, kako će nam domovina procvasti, kad ju jednoć posvuda obasja sunce nauke i znanosti, kada nikne sjeme, što će ga sijati gospodarsko učilište u Križevcu.

Toga radi priobćit ćemo na široko ustrojstvo ovoga za naš narod neizmjerno važnoga zavoda. Jošte dodajemo, da ono, što ćemo ovdje pisati, nije samo naša misao i želja, nego svršen posao. Dobili smo od odlične ruke ovaj nacrt, po kojem će se ustrojiti i raditi gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcu.

A. Cilj.

Cilj je gospodarsko-šumarskoj učionici:

1) Znanstveno i djelovno obrazovanje mladih ljudih, koji će njekoć gospodariti na imanju srednje ruke, ili će pod zakup (arendu) uzimati imanja, ili pak obnašati službu kod uprave imanja.

To će reći, da će ovi mladi ljudi naučiti ondje sve, što im treba znati, i što im treba raditi, da postanu gospodari od oka.

2) Znanstveno i djelovno obrazovanje mladih ljudih, koji uzhtiju obavljati službu šumarah kod vlastele ili obćinah, oli pako stupiti u državnu službu.

3) Na gospodarstvu ovoga gospodarsko-šumarskoga učilišta uzdržavat će se, okrom glavnoga zavoda, još i ratarska učionica ili jednom rieči ratarnica. Ova ratarnica je namienjena seljačkoj mladeži, u njoj će se obrazovati seoski gospodari (gazde), a dvorski iarednici (špani) za vlastelu.

B. Ravnanje i uprava.

Zavod (institut) ovaj podpada pod popečiteljstvo unutrnjih djelah.

Ban mu je vrhovni ravnatelj u zemlji.

Namjestništvo je neposredno poglavarstvo ovoga gospodarskoga i šumarskoga zavoda.

A neposredno ravnat i upravljat će ovim učilištem ravnatelj, koji je izučio teoretički i praktički gospodarstvo i šumarstvo. Učitelji i učiteljski zamjenici (supplenti) sastavljat će pod predsjedom ravnatelja sbor, u kojem će se, po osobitih propisih, viećati i odlučivati o primanju učenikah, o osnovi naukah, o svjedočbah i drugih školskih poslovih, i o važnijih karnostnih (disciplinarnih) slučajevih.

C. Učila cieloga zavoda.

Medju učila, t. j. sredstva, kojimi će se nauk poduprieti, ide ponajprije:

1. Dobro. Ovo dobro ima više posebnih manjih poljanah, kušalištah *(Versuchsfelder)*, na kojih se učenici vješbaju, pak im se dokazuje u naravi, što su učili u školi. A glavno dobro jeste gospodarstvo, prema mjestnim okolnostim, koliko može biti, savršeno uredjeno i upravljano. Ovomu gospodarstvu bit će jošte glavna za-

daća nabavljanje, razplodjivanje i odgajanje (paćenje *Züchtung*) i upotrebljavanje valjane stoke iliti marve.

2. Gospodarsko-šumarsko biljarište (*botanischer Garten*, u kojem se sadi i goji bilje, što ga treba poznavati gospodaru i šumaru) i rastilo (u kojem se gaje mlade voćke, *Baumschule)*.

3. Ponajvažnije učilo bit će i šuma, spadajuća na učilišno dobro. Ovom će šumom gospodariti učitelj šumarstva, ili će se barem po njegovom naputku ondje gospodariti. U ovoj šumi učit će dakle učenici praktično šumariti.

4. Ako dopuste vlastnici susjednih gospodarstvah i šumah, putovat će se onamo, da ih učenici razgledaju.

5. Djelaonice (laboratorija) i sbirke potrebite za svaku struku nauka, zatim knjižnica itd.

D. **Učevna osnova, t. j. šta će se i kako će se učiti.**

I. Uvjeti primanja učenikah.

1) Tko želi da ga prime u gospodarsko-šumarsku učionicu, treba da je navršio 17. godinu svoje dobe, da je zdrava tiela, da donese svjedočbu o poštenom vladanju, i dopuštenje roditelja ili štitnika (tutora), da smie stupiti u ovaj zavod.

2) Treba da je izučio malu realku od tri razreda ili malu gimnaziju, i da je uvršten u prvi red.

3) Ako se u znanju nije više uzobrazio nego što je pod 2) kazano, valja mu dokazati, da se je barem dvie godine danah kod kakvoga gospodarstva ili dotično kod šumarstva vješbao. A tko se može izkazati, da je više školah izučio nego samo nižu realku ili gimnaziju, dosta mu je, ako izkaže jednoljetno gospodarstveno vješbanje.

4) Ako se nadje, da predložene svjedočbe nisu prema uvjetom, pod koje se tko može primiti, neka se mladić u nazočnosti ravnatelja i dvojice učiteljah izpita, pak onda neka se odluči većinom glasovah, ima-li se primiti.

5) Nauk će trajati dvie godine danah i razdielit će se na 4 pólјeća (semestra); učenici će se primati u početku zimskoga poljeća. Za one, za koje se nadje, da nisu dosta vješti kojoj pripravljajuć znanosti, ili da se nisu izkazali dovoljnom vješbom u gospodarstvu ili šumarstvu, uredit će se osobit pripravljajući jednoljetan tečaj, namienjen isto tako znanstvenomu, kao i djelovnomu pripravnomu obrazovanju učenikah.

6) Prve godine učit će, koliko može biti, gospodari i šumari zajedno, sve pripravne, glavne i pomoćne znanosti; druga godina namienjena je ponajviše strukovnim znanostim za obje ove glavne struke.

7) Tko želi izučiti obje ove struke, naime gospodarstvo i šumarstvo, morat će tri godine polaziti učionicu, te će izza prvoga zajedničkoga tečaja jednu godinu učiti gospodarstvo, a drugu šumarstvo.

II. Razredba naukah.

1. **Pripravni tečaj.**

Uzima se, da će se samo izprva poviše učenikah prijaviti za pripravni tečaj, a kasnije da će ih se pomanje primati.

Evo naukah, koje će se cielu godinu predavati!

Računstvo i mjerstvo (geometria)	4	sata
Fizika	2	„
Prirodoslovje (*Naturgeschichte*)	2	„
Crtanje (risanje)	4	„
Vješbanje u pismenih sastavcih	3	„
Skupa svake nedjelje	15	satih

Ovi sati razdielit će se na 5 danah, za svaki dan 3 sata, i to izmjenice sad prije sad poslie podne; a druga polovica dana i jedan čitav dan posvetit će se djelovnomu vješbanju učenikah pod rukom dotičnoga gospodara, šumara ili vrtlara.

Ako uztreba, morat će učenici još i privatno učiti koju od ovih pripravnih znanostih, da dostignu ostale.

2. **Prvo** (*zimsko*) **póljeće** *za redovite učenike prve godine namienjene zajedno gospodarom i šumarom.*

1. Računstvo i algebra	6	satih
2. Obća fizika i obća lučba	6	„
3. Uvod u prirodoslovje i životoslovje bilja (*Pflanzenphysiologie*)	5	„
4. Nauka o sastavu zemlje i tla u obće, nauka o podnebju	4	„
5. Crtanje	4	„
6. Vješbanje u pismenih sastavcih	3	„
Skupa na nedjelju	28	satih

Osim toga će se svake nedjelje 8 do 10 satih praktički dokazivati i vješbati

3. **Drugo** (*ljetno*) **póljeće** *prve gospodarom i šumarom zajedno namienjene godine.*

1. Mjerstvo	5	satih
2. Mjeračina i razanje (niveliranje)	4	„
3. Mehanika i poznavanje strojevah (makinah)	4	„
4. Obće gospodarstvo	4	„
5. Obće šumarstvo	4	„
6. Crtanje	4	„
7. Vješbanje u pismenih sastavcih	3	„
Skupa na nedjelju	28	satih

Osim toga 8 do 10 satih svake nedjelje za djelovno dokazivanje i vješbanje.

4. **Treće póljeće.** *(Druge godine prvo (zimsko) póljeće).*

a) Za gospodare:

1. Nauka o tlu, ratarstvu i gnoju	5	satih
2. Naravoslovje (fiziologija) domaće živine; živinarstvo (nauka o liečenju živine)	5	„
3. Odgajanje živine u obće (stočarstvo) i ovčarstvo	4	„
4. Konjarstvo i krmadarstvo	2	„
5. Gospodarenje i računarstvo (*Betriebslehre und Buchführung*)	5	„
6. Crtanje	4	„
Skupa na nedjelju	25	satih.

b) Za šumare:

1.	Šumarsko biljarstvo (poznavanje travah)	4	sata
2.	Sadjenje i gojenje šume	4	"
3.	Upotrebljavanje šume i šumarsko zanatarstvo (tehnologija)	6	"
4.	Čuvanje šume, uz poznavanje šumskih bubah, i šumarsko redarstvo	4	"
5.	Lovstvo	3	"
6.	Crtanje	4	"
	Skupa na nedjelju	25	satih

Osim toga za svaku struku (pod a) i b) po 10—12 satih za djelovno dokazivanje i vješbanje.

5. **Četvrto póljeće.** *(Drugo (ljetno) póljeće druge godine).*

a) Za gospodare:

1.	Graditeljstvo (skupa sa šumari)	4	sata
2.	Gospodarsko biljarstvo (Nastavak)	3	"
3.	Sadjenje i gojenje pojedinih travah; livadarstvo	5	"
4.	Govedarstvo; gradjenje sira	3	"
5.	Računanje dohoda	3	"
6.	Voćarstvo, vinogradarstvo, svilarstvo i pčelarstvo	3	"
7.	Gospodarsko zanatarstvo	5	"
	Skupa na nedjelju	26	satih

b) Za šumare:

1.	Graditeljstvo (zajedno s gospodari)	4	sata
2.	Mjeračina šume	4	"
3.	Vješbanje u šumarskoj matematiki	2	"
4.	Uprava i procjenba šumah	5	"
5.	Šumarska službena pisma	3	"
6.	Šumarsko računstvo	3	"
7.	Crtanje	4	"
	Skupa na nedjelju	25	satih

Osim toga za obje ove struke po 10—12 satih za djelovno dokazivanje i vješbanje.

Za nauk vjere i ćudoredja postarat će se ravnateljstvo dogovorno s dotičnim župnikom.

(Ostatak u budućem broju.)

Hrušti.

U prvašnjem broju smo nagovarali štioce, neka se okane ubijanja i hvatanja koristnih pticah. A tko je ratoboran i želi pokazati, da je prijatelj gospodarom, evo mu dušmanina, evo mu hruštah (kokicah, *Maikäfer)* ! Malo ima bubah, koje bi gospodarstvu toliko kvara činile, koliko hrušti. — Gusjenice znadu, istina, takodjer obrstiti voćke, nu kad se zapredu i u leptire (metulje) pretvore, nehude više nikomu.

Drugo je kod hrušta. Ženka se mjeseca Svibnja zavlači više palacah duboko u oranu zemlju i ondje snosi množtvo jajah, iz kojih se za kratko izlegu kao sivkaste jedno $1\frac{1}{2}$ palac dugačke gusjenice, nazvane škrapulje (rovci, grčice, *Engerlinge)*. One žive dvie godine danah u zemlji, i za ovo vrieme, budući vrlo proždrljive i hraneć se korienjem pitoma bilja, po imenu žita, trave i krme, čine neizmjernu štetu gospodarom, kojoj ovi nikako nemogu doskočiti, nevideć neprijatelja. Lani n. p. je škrapulja u mnogih okolicah sav burak (sladku repu) tako razgrizla, da mnogi gospodari nisu ništa nabrali. Treće godine pretvori se škrapulja u hrušta, ovaj se izkopa iz zemlje, i čini novu štetu brsteć voćke i drugo drveće.

Kadšto nadodje mraz i potamani sijaset hruštah u jednu noć; al u to se nevalja uzdati, nego rukama se posla primiti. Jutrom sjede hrušti na drveću kao okrepenjeni od noćne studeni: onda valja drmati drveće i skupljati strešene hrušte, pak ih obarati vrućom vodom i podati krmadi, kokošim, guskam i patkam (racam); no krmkom ih nemoj premnogo dati, da se neprejedu. Što preostaje, baci u jamu i zagrni zemljom, pa ćeš imati do godine izvrstna gnoja. Drugdje tište (prešaju) hrušte i dobivaju od njih mnogo ulja za maz.

Ako ovako samo gdjekoji gospodar uzradi, slaba mu fajda: svi treba da se late posla. Stari neka drmaju drveće, a djeca neka skupljaju gad. Premda bi ovako gospodari samo sebi samim koristili; no kako je i kod nas nestalo zajedinstva *(Gemeingeist)*, t. j. kako je i kod nas nestalo želje činiti ono, što ostalim koristi, nije se nadati, da će oni sami od sebe navaliti svesebice na hrušte. Ovdje dakle imaju opet gospoda kotarski predstojnici liepu priliku pokazati svoju upravnu vještinu i revnost, naloživši područnomu narodu, da tamani hrušte. A da nemisle, da taj posao na njih nespada, evo ćemo pripoviedati, kako je lani postupao g. Vaclav Bitner, c. kr. kotarski predstojnik u Millstattu (u Gornjoj Austriji). On piše gospodarskomu družtvu u Lincu:

„Već preklani bile su mi dojavljene tužbe gospodarah, da im škrapulje i hrušti silnu štetu čine. Ja sam dakle lani sazvao sve obćinske glavare, pa smo uglavili, da će morati svaki kuće gospodar i željir svaki dan, dok ima hruštah, nabrati ih što više može i donieti na stanovito mjesto, gdje se obaraju vrućom vodom, bacaju u jamu i posiplju vapnom (krečem). Tko toga neučini, neka plati 1—10 for. globe, ili neka se zatvori za pol do 2 dana. Ljudi su posluhnuli, te se je ovako za njekoliko danah lani samo u mom kotaru nabralo jedno 200 vaganah. Pokle sam dao prebrojiti, koliko ide hruštah u 1 vagan, proračunao sam, da je bilo skupljeno do 10 miliunah hruštah.“

Odavde se vidi, kolika tušta i tama ima toga gada. Stavimo, da je bila polovica ženkih, i da je svaka ženka sniela 50 jajacah (jer nijedna ih nesnese manje): to se je dakle lani uništilo 500 miliunah škrapuljah i hruštah, koji bi bili ljetos milstattski kotar harali.

Željni smo znati, hoće-li se koji naš g. predstojnik ugledati na postupanje g. Bitnera. Ljetos bi toga više trebalo nego ikada do sada, jer svi gospodari slute, da će biti preveliko množtvo hruštah, ako ih mraz neuništi.

No ako se želi cilj ovaj sasvim postići, treba navaliti na hrušte brže bolje, čim se pojave, dakle prije nego im se ženke spuste u zemlju da snesu jajca; jer inače nećemo zapriečiti razplod njihov.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— Pražki veliki župan g. Obentraut dao je za svaki kotar svoje županije (okružja) sastaviti osobit zemljovid iliti mappu, na kojoj će biti naznačeno svako selo, zaselak (majur) i svaka napose stojeća kuća; osim toga svi potočići, ceste, šume, livade, oranice i vinogradi. Tako će imati svaki gospodar pred očima svu svoju okolicu, a osobito će takvi zemljovidi olakotiti početnikom nauku zemljopisa. Čist dohodak od ovih zemljovidah namienjen je obćinskim knjižnicam. G. Obentraut želi naime, da svaka obćina njegove županije ima svoju knjižnicu, iz koje će obćinari badava dobivati knjige za čitanje. To je zaista plemenita nakana. Slava pražkomu velikomu županu! Blago zemlji, koja ima ovakvih poglavarah, brinućih se tako otčinski za dobro povjerenoga sebi puka! Jer valja znati, da g. Obentraut nije čekao, dok mu stigne zapovied iz Beča, da to učini, već je to sam od sebe uradio, znadući, da upravni urednik treba i sám da misli i stara se, pa da neobara taj posao na ministre, neka oni mjesto njega misle i smišljaju, šta treba njegovu puku.

— (Najveći leptir). Najveći leptir (metulj) zove se latinski *Saturnia Atlas*, i živi u Kitaju (Chini). Kad pruži krila, širok je do blizu 1 stopu (šuh). Njegova čahurica (kokon) je kolik kokošje jaje i daje množinu dobre svile. Gusjenica ovoga leptira hrani se lišćem od osobitoga drveta, kojega neima kod nas.

— (Jačenje mirisa ruže). Glasoviti njemački vrtlar doktor Schneider oznanio je način, kako se može umnožiti i ojačiti naravni i toli ugodni miris (duha) ruže. Sredstvo je vrlo prosto i jednostavno. Izkrižaj glavicu crljenca (crljenoga luka) i, ako imaš, i malko cime, zakopaj to pod korien ružičnoga bokora i njegovi cvietci će divno mirisati.

— (Sadjenje krumpira). Upravo sada treba krumpir saditi. Tko ga prerano sadi, sagnjit će mu u vlažnoj i hladnoj zemlji, jer je korun (krumpir) k nam donešen iz tople zemlje, te nepodnosi studeni. Kako je ljetos skup, dobro će doći savjet vrstnoga gospodara Šamala (Moravca). On je uvješbao, da u krumpira samo gornja oka tjeraju u zemlji, a dolnja uginu. Krumpir se dakle može razpoloviti kod sadjenja, al ove polutke tako treba metnuti u jamić, da bude rezotina na dnu, a oka na vrhu. Ovako se prištedi množtvo koruna za sjeme, i opet će dobro roditi.

— (Jaja za nasad) nevalja opremati željeznicom, dapače na nikakvih kolih, koja brzo idu i zato truckaju, van ako se jaja drže u rukuh. Njetko je bio naručio 50 skupih jajah; no akoprem se je dokazalo, da su bila jaja friška, opet se je samo jedno pile izleglo, jer se u jajih dugotrajnim mućkanjem i burkanjem razpuči mjehurak i napuni se bjelanca. Pak ovakvo jaje nevalja više za nasad.

— (Mlieko) se najprobitačnije razlieva, ne u zemljane lambore, nego u plosnate plitice od biele pločevine (pleha), te ćeš onda dobiti od svake oke mlieka od prilike 1 lot više masla nego obično.

— (Golemo čokoće). Putnik Scholz, koji je putovao po svetoj zemlji godine 1821, pripovieda, da je našao na gori zvanoj Libanon čokote (trse) 1½ stopu debele, dakle kao kakov star hrast, a čokoće bijaše nakićeno grozdovi, od kojih je svaki do 12 funtih težio.

— (Amerikansko vino). Do nedavno su u Ameriku vozili sve vino iz Europe, što ih je silne novce stajalo; jer oka dobra vina stoji ondje 10—20 forintih. Europejska vinova loza nikako nije htjela uspjevati; nego su sada Amerikanci svoju domaću vinjagu oplemenili peludom (rodnim praškom) od europejske loze. U Kaliforniji pako radja i europejsko čokoće, te je već lani, za dvie godine danah, do 80,000 vjedarah vina bacilo. Čokoće ondje tako napreduje, da radja grožđje, 12—14 funtih težkim.

(Allg. L. F. Z.)

Obrtnost.

— (Vrtlarska štrcaljka). Zalievanje povrća je najmučniji i najvažniji posao na vrtu (bašči). Sad su strojnici za olakšanje zalievanja izumili vrlo shodnu štrcaljku ili špricaljku. Ova štrcaljka je poput badnja, stojećega na kolečkah kao taljige. Badanj se napuni vode, a vrtlar ga vozi kao tačke sredinom vrta. U badnju ima smrk iliti pumpa. Kad vrtlar hoće da zalije, a on stane jednom rukom vaditi vodu na smrk, a drugom rukom upravlja ciev, što viri iz badnja, onamo, gdje hoće da zalieva. Ovaj smrk tjera vodu na 9 hvatih daleko, tako da se može iz srednje staze sav vrt makar svaki dan bez velike nevolje i valjano zalievati, nit se treba onomu bojati suše, koji ima na blizu zdenac (bunar), ili, jošte bolje, potočić. Odavde će se svatko domisliti velikoj koristi ovog orudja, koje prodaju u Pešti *„Brüder Mendl, Königsgasse, Nro. 19,* pod imenom *Gartenspritze.*

— (Munjevni razboj). U Londonu je sada na ogled stavljen tkalački razboj ili stan, na kojem se izvode na tkanini svakojake slike pomoću munjine (elektriciteta). Tim će se malo ne za polovicu olakotiti tkanje dragocjenoga damasta i drugih tkaninah. Prvi se je dovijao ovoj porabi munjine Talijan Bonelli.

— (Zečje kože). Za jedan klobuk (cilinder) treba od 4 zeca dlake. Buduć se samo u Beču jedno 60,000 klobukah svake godine pravi: to dakle treba da svake godine jedno 240.000 zečevah zaglavi, da bečki klobučari dobiju potrebitu dlaku za klobuke.

Trgovina.

— (Govedina). Funta govedine stoji u Tarnopolu (u Galiciji) 8 novč., u Sučavi (u Bukovini) 10 novč., u Sibinju (u Erdelju) 12 n., u Krakovu 13 n., u Debrecinu 14 n., u Budimu 18 n., u Ljubljani 15—19 n., u Gradcu 21 n., u Pragu 23 n., u Beču 18—26 n., a u Bregencu (u Tirolskoj) je najskuplja, naime po 25—27 novč.

— Hvat suhih bukovih drvah stoji u Beču 26 for.

— (Johannisberger). Ovako se zove najvrstnije rajnsko vino, rastuće na imanju kneza Metternicha, te se nedavno prodavalo. Prodalo se je 200 vjedarah od god. 1855., i 880 vjed. od god. 1858. Za vino ovo utržilo se je svega skupa 47.000 for. dakle za svako vjedro 47 for.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 23. Travnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79.30
Srbske i hrvatske razteretnice . .	—.—
Prid na carske dukate	6.33
Prid na srebro	—.—

Dubljina Save.

2. Travnja 1860. — 4′—0″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 18. U ZAGREBU 3. SVIBNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Gospodarska, ratarska i šumarska učionica u Križevcu.

(Ostatak).

III. Potanke ustanove o školskom póljeću i o praznicih.

Školska godina, dakle i zimsko póljeće počimlje na dan 16. Listopada (Oktobra), i svršuje se 8 danah pred blagdan uzkrsa (vazma), ako ovaj rano pada, a 14 danah pred uzkrs, kada kasno pada. Ljetno póljeće počimlje u prvom slučaju 8 danah poslie uzkrsa, a u drugom 14 danah izza uzkrsa.

Proljetni školski praznici traju dakle 14 danah.

Ljetno póljeće traje do 31. Kolovoza (Aug.), i onda se dovršuje i školska godina.

Glavni praznici padaju u Rujan i polovicu Listopada.

IV. Razredba vremena za dokazivanje i putovanje; opetovanje i izpitivanje; nadgledanje, svjedočbe, odlazak.

1. Dvie do tri pole dana svake sedmice namienjene su redovito djelovnomu vješbanju i dokazivanju ili putovanju *(Excursionen)*. Ako uztreba, putovat će se i po sav dan; a ljeti se može kadšto i više danah uzastopce putovati.

2. Učitelj neka prema potrebi, no barem jedan put svaki mjesec, pita učenike za ono, što je razlagao, da se osvjedoči, kako svaki napreduje u nauku.

3. Na kraju svakoga póljeća bit će izpit, na kojem će se svaki učenik osebice izpitivati. Ovi izpiti traju 1 do 2 nedjelje danah, i ravnatelj neka dolazi, u koliko može biti, na svaki izpit. Samo uz odluku učiteljskoga sbora može se tko iz važnih razlogah oprostiti izpita.

4. Učitelji zapisuju u svoj imenik točno, kako je koji učenik marljiv i pomnjiv, kako napreduje i kako je obastao na izpitu. Iz ovih pojedinih imenikah sastavlja se na svrhi póljeća glavni imenik.

Evo kako će se označivati izpitni redovi *(Prüfungs-Calcul)*:

a) Prvi red s odlikom,
b) Prvi red malo ne odlično,
c) Prvi red,
d) Drugi red.

Učenici, koji dobiju na izpitu „drugi red," morat će jošte jedanput pod izpit podleći; a učenici, koji dobiju iz više naukah „drugi red," morat će opetovati cieli godišnji tečaj, ili ako toga neće, otići iz učilišta.

Ćudoredno ponašanje i marljivost označivat će se ovako:

a) Ćudoredno ponašanje:
Ponašao se je sasvim po zakonih zavoda.
Ponašao se je po zakonih zavoda.
Nije se baš ponašao po zakonih zavoda.
Nije se ponašao po zakonih zavoda.

b) Marljivost i revnost:
Vrlo marljiv, vrlo revan.
Marljiv, revan.
Pomanje marljiv, pomanje revan (Omarljiv, orevan).
Nemarljiv, nerevan.

6. Svaki učenik dobit će na svrhi póljeća, ako bude htio, póljetnu svjedočbu o svojoj marljivosti, pomnji, o uspjehu izpitah i o ponašanju.

7. Učenici, koji izuče podpun tečaj i polože propisane izpite, dobit će izučnu svjedočbu, kao što će ju odlučiti i podpisati ravnatelj i svi učitelji.

8. Kar (disciplina) izvršuje ravnatelj opomenom i ukorom, oštrijim ukorom i pretnjom pred učiteljskim sborom, uklonjenjem privremenim ili za svagda. Učenike, svejednako nemarljive ili uporne, dovoljno nenapredujuće, i one, koji počine više opačinah, ili jednu grdnu opačinu, neka učiteljski sbor protjera. U ovom slučaju, kao niti onda, kada tko prije svršetka póljeća dobrovoljno otidje, neće mu se ništa povratiti od naukovine plaćene za isto poljeće.

E. Plaćanje naukovine. Stan i hrana.

1. Gospodarski učenik plaća svake godine (osim pripravnoga tečaja) trideset forintih naukovine *(Lehrgeld)*, a šumarski dvadeset forintih, i to u početku svakoga poljeća polovicu ove svote. Učenik pripravnoga tečaja plaćat će petnaest forintih, osim nagrade za privatno poučavanje, ako mu ga uztreba.

2. Učenikom pripravnoga tečaja neće se naukovina nikada oprostiti. A učenikom redovitoga tečaja oprostit će se školarina, ako se izkažu, da su siromašni, i ako

dokažu svojom marljivosti i dobrim ponašanjem, da su vriedni toga oprosta.

3. Polovica plaćene naukovine razdielit će se jednako medju ravnatelja i redovite učitelje ili njihove zamjenike.

4. Obično će se učenici nastanjivati u sukromnih (privatnih) kućah. Ravnatelj će potražiti primjerene za to kuće i porodice, pa će se i postarati za priličnu pogodbu o stanu i hrani. Ravnatelj će nadgledati i ćudoredno ponašanje onih kućah, koje je odabrao ili predložio za stanbinu učenikah.

Ratarnica.

1. Učenici ratarnice nastanit će se i hraniti u gospodarskom dvoru, za to će morati marljivo raditi.

2. Učenici ratarnice su pod rukom osobitog učitelja, koji ih nadgleda, a ovaj sam je opet podredjen gospodaru, kojemu je dodat kao pomoćnik gospodarenja, osobito pako kao vidok *(Aufseher)* učenikah, kada rade.

3. U ratarnici traje nauk tri godine danah. Svake godine razpisat će se natečaj, i o uzkrsu primat će se učenici, pokle budu izpitani. Broj će se ustanoviti prema obsegu gospodarstva učilišnoga, od prilike 15 do 21, te će se primiti svake godine njih 5 do 7.

4. Tko želi biti primljen u ratarnicu, treba da je navršio barem 16. godinu, da je zdrav, krepak, da donese svjedočbu o svom dobrom ponašanju, da se izkaže, da umie čitati, pisati i računati, i da je posljednjih godinah radio oko ratarstva, stočarstva ili vrtlarstva.

5. Gospodar i njegov pomoćnik, kao pravi učitelji ratarnice, obučavat će ratarčad.

6. Kod ovih učenikah osniva se nauk na poučavanju i priučavanju kod radnje, tako da će ljeti obično sav dan, a zimi svaki dan 6 satih raditi. Zimi će učiti svaki dan jutrom i večerom po 3 sata u učionici; a ljeti će se na kišovitu vremenu i jutrom u svetce opetovati ono, što je učeno. U nedjelju u jutro, prije službe Božje, razlagat će se sve ono, što se je prošle sedmice radilo, i izpitivat će se učenici.

7. Prve godine upotrebit će se učenici ratarnice za težanje polja i vrta, u stajah kod marve, kod mlatila itd.

Druge godine bavit će se kod tegleće marve, a zimi od česti opet oko stoke.

Treće godine upotrebit će se koje kod vozne marve, koje kod kretanja strojevah, koje kod gospodarskih zanatah i kod šumarstva u obće, ili pako napose, prema okolnostim, kod voćarstva, vinogradarstva, svilarstva, pčelarstva itd., zatim za vidjanje težakah.

8. Nauk u tri zimska poljeća razredit će se evo ovako:

	Broj satih		
	1. i 2. god.	3. god.	zajedno
1. i 2. godina. Vješbanje u pisanju	3 3		6
Računstvo	3		
3. godina: gospodarske radnje i proračuni po zadaći	—	6	

	Broj satih		
	1. i 2. god.	3. god.	zajedno
1. i 2. god. pučka fizika	3	—	3
Naravoslovje domaće živine, načela ratarstva i stočarstva (jednu zimu ratarstvo, a drugu stočarstvo)	3	—	3
3. god. Počela mjerstva; naposebno stočarstvo. Gospodarenje	— —	2 4	2 4
1. i 2. god.: Vješbanje u pismenom sastavljanju po zadaći	4	—	
3. god.: Poznavanje ratilah i strojevah; razlaganje gospodarenja u zavodu	—	4	4
Šumarstvo, voćarstvo, svilarstvo, gradjenje masla i sira, varenje sapuna i sladorače (sirupa), za sve, razdieljeno na 3 zime	2	2	2
Svega skupa na nedjelju	18	18	24

Odavde se vidi, da će ratarčad učiti svake nedjelje 18 satih, i to 6 satih jutrom, a 12 večerom. 2 sata na nedjelju učit će vrtlar, a 22 sata učitelj ratarnice zajedno s gospodarom.

9. Zimi će biti svaki mjesec po jedan izpit, na koji će doći i ravnatelj.

Kada ratarče poslie 3 godine danah izadje iz ratarnice, dobit će svjedočbu po predlogu učitelja, o kojem će se viećati u vieći pod predsjedom ravnatelja, a dozvat će se i gospodar.

G. Učitelji i družina zavoda.

1 ravnatelj zajedno i prvi učitelj gospodarstva.

1 učitelj gospodarstva, koji će moći, prema okolnostim, i drugu koju nauku uza to učiti, n. p. živinarstvo,

1 učitelj šumarstva, koji može biti pod jedno i upravljatelj šumah.

1 učitelj prirodoznanstva.

1 učitelj matematike (računstva i mjerstva).

2 pomoćnika šumarstva, gospodarstva, matematike itd., koji će se moći upotrebiti i kod računarstva.

1 gospodar, koji će podjedno učenike gospodarske poučavati u radnji, a učenike ratarnice nadzirati i njekoliko satih učiti.

1 gospodarski pomoćnik, zajedno učitelj ratarnice.

1 vrtlar zajedno pomoćni učitelj voćarstva i vrtlarstva.

Ako uztreba bit će još i pomoćnikah za pojedine struke.

1 poslužnik i 1 kućni sluga.

Ravnatelj će dobivati 2000 for. plaće i stan; učitelji po 900 for., zamjenici učiteljski po 600 for., gospodar 700 for. a njegov pomoćnik i vrtlar po 500 for. pa sva trojica stan u gospodarskom dvoru.

Za učila i putni trošak odredjeno je 800 for. na godinu. Svega skupa trošit će se na ovo učilište svake

godine 13.640 for. A za samo ustrojenje ovoga zavoda proračunan je golem trošak od 87.686 for. 94 n. Srećom neće trebati umah svekolike ove svote, nego će se razgoditi na tri godine.

Učilište će se smjestiti u sl. i kr. gradu Križevcu, te će se prijašnja županijska kuća upotrebiti za školu. Buduć da učilištu treba i prostrana gospodarstva, to je visoka vlada uzela u zakup dobro križevačke gradske obćine, na koje spada do 630 ralih koje polja, koje livadah, vinogradah i šume. Od ovoga dobra plaćat će visoka vlada 532 for. zakupnine gradu Križevcu. No buduć na ovom dobru neima gospodarskih sgradah, to će se o trošku zemlje sagraditi prostran gospodarski dvor na erarialnom zemljištu. Osim stana za ravnatelja i gospodara, za vrtlara i ratarčad bit će ondje i ergela, švajcarija, ovčarnica, živadarnica, svilara, vodenica i pilana, rakijašnica, voćnjak, rastilo, kovačnica, kolarnica itd. Ovaj gospodarski dvor oskrbit će se svim, šta treba vrstnu gospodarstvu. Bit će tu plemenitih konjah, govedah, ovacah i živadi; svake vrsti strojevah, a u voćnjaku i loznjaku sve vrsti plemenita voća i groždja. Ustrojenje ovoga gospodarstva stajat će jedno 64.000 for.

Iz svega se vidi, da će ovo biti zavod osnovan na široku temelju.

Vinska trgovina.

U početku ove godine sklopila je Englezka s Francezkom trgovački ugovor, te se je Englezka medju ostalim obvezala, da će obaliti carinu *(Zoll)* na francezko vino, kad se uvozi u Englezku. Do sada se je plaćalo od 1 gallona ($4^1/_2$ holbe) 3 forinta carine, dakle od vjedra preko 50 for. Pored tolike carine moglo se je dakle samo vrlo malo vina uvoziti u Englezku, i Englezi su ponajviše pili samo pivo, trešnjevicu, konjak i druge vrsti rakije. Sada će se obaliti vinska carina na $^1/_5$, dakle od prilike na 10 for.; i buduć da su Englezi bogati ljudi, a vinova loza kod njih neradja, to će se veliko množtvo vina dovoziti k njim od drugud. Za sada trgovački ugovor za vino valja, istina, samo za Francezku, al neima dvojbe, da će Englezi i s drugimi državami, po imenu i s Austrijom, slične ugovore sklopiti, da potaknu natjecanje iliti konkurenciju kod uvoženja vina u Englezku. Misli se, da će se od sada u Englezkoj svake godine jedno 3 miliuna vjedarah vina potrošiti.

Parižki dopisnik Sava (Vuković?) magjarskih vinarskih novinah *(Borászati lapok)* već je prije 3 mjeseca svraćao pozor ugarskih vinarah na ovaj francezko-englezki ugovor. On je pisao: „Radujte se ugarski vinogradari, novo vam se trgovište otvara, golemo svjetsko trgovište; do vas je sada stalo, da ga osvojite. Ako dobra, čista i prilično jevtina vina donesete na trg, uspješno ćete se natjecati sa svake fele vinom, po imenu i s francezkim. Istina, da su Francezi najopasniji takmaci, jer stanuju blizu Englezke i vješti su pivničari; al su i vješti vinokvarci, i takvoga takmaca lasno možeš nadvladati, donesav čistu i valjanu robu. Hajde dakle magjarski vinari i vinogradari na trgovački mejdan! Srušila se je malta od svjetskoga trgovišta. Čisto, dobro rukovano vino, prilična ciena, poštenje i postojanost u prometu — pa vaša je pobjeda!"

I nam pišu iz Trsta od 30. Travnja: „Neima poslu ni traga!" Sa ovo njekoliko riečih mogli bismo naše mjesečno izvješće započeti i svršiti. Žalostni mjestni dogadjaji (Što su najodličniji tršćanski trgovci radi prievare pohvatani. *Ured.)* učiniše, da je mlitava i tako trgovina jošte više omlitavila; od mnogo godinah nespominjemo se onolika mrtvila, koliko sada zavlada. — Za ugarska vina nadamo se izvozu u Englezku, i nadamo se, da će mu se taj put na skorom otvoriti, po imenu onda, kad se protegne malena vinska carina i na ugarska vina, čemu se za stalno nadamo. Naravno da će se morati ova vina prilagoditi za izvoz, po imenu morat će se smjestiti u bačve englezke mjere." (Potanje izvješće o tom predmetu može se dobiti kod našega veletržca g. Jakića. *Ured.)*

Što se piše o ugarskom vinu, valja (osim Tokajštine) i za hrvatska vina, kad bi se š njimi postupalo kao što treba. Možda bi se, n. p. u Moslavini, baš i vino dalo izvesti, koje bi se moglo uzporediti s Tokajštinom. Nu tomu se hoće vještine i radinosti. Nam fali oboje; slabo tko umie kod nas s vinom postupati, a slabo komu se i hoće onako točno i pomnjivo oko njega nastojati, kako nastoji Francez ili Niemac. Svejednako se kod nas jošte zaboravlja, da više dobivam, kada prodam 1 vjedro za 50 for., nego 3 vjedra po 10 for. — Za jedan primjer, obća je kod nas predsuda, da se sva nesnaga u vinu sama taloži, te nam se kod vina netreba mnogo brinuti za čistoću. Koliko ima vinogradarah koji su, kao što bi valjalo, novo vino dva puta pretočili?

Jošte nam treba uvažiti, što se gori govori za bačve iliti lagve. Naše su bačve krupne, pretežke i za odpremanje vina sasvim neprikladne. Bačve, u kojih se vino na daleko razvozi, dobavljaju se ponajviše iz Francezke, al ove su bačve od h r v a t s k e hrastovine. Svatko znade, da se iz Hrvatske i Slavonije vozi svake godine mnogo miliunah hrastovih dugah u Francezku, po imenu u Marselju, gdje se iz njih bačve grade. Nebi-li dakle pametnije bilo, voziti onamo gotove bačve? Al da se to može, trebalo bi prije dozvati k nam vještih francezkih bačvarah, od kojih bi našinci naučili praviti bačve na francezku. Ova špekulacija nit je rizična, niti preskupa; svaki dugar bi se mogao na nju odvažiti, pa tim i sebe obogatiti (jer bi njemu u džepu ostao dobitak, što ga sada vade francezki bačvari), pak bi uza to podigao i obrtnost svoje domovine, i umješnim no siromašnim Primorcom novo vrelo dohodka odkrio. Nebi-li se koji bogati našinac odvažio na ovaj posao? Bilo mu za dušu!

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Na veliku skupštinu gospodarskoga družtva, štono se je držala na 26. i 27. Travnja, došlo je sa sviuh stranah naše domovine članovah, i živo se je dva dana viećalo o potrebah našega gospodarstva. Mjesto pokojnoga Jellačića-bana izabran bi za predsjednika presvietli g. grof Miroslav Kulmer, a za podpredsjednike presv. g. grof Julio Janković, veliki župan požežki, i g. doktor Aleksa Vancaš, ljekarski savjetnik u miru. Imena odbornikah i sadržaj učinjenih odlukah doniet će zapisnik skupštine.

— Javili smo, da će se banknote glaseće na konvencionalni novac u javnih pjeneznicah primati samo do posljednjega Travnja. No buduć da tih banknotah ima jošte u narodu za jedno 20 miliunah forintih, odlučila je narodna banka, da će njezine pjeneznice u krunovinah ove banknote do 30. Rujna o. g. zamjenjivati moći.

Gospodarske viesti.

— Kad nezrele breskve padaju s voćke, tomu je uzrok izobilje soka. Da se ovomu zlu ukloniš, pusti voćki krv, to jest razpori joj ozdol koru nožem, i parotinu zamaži vrtlarskim voskom.

— Novine *„Neue Erfindungen“* donose sliku novoga jednostavnoga krčila, kojim mogu 2—3 težaka u zimski kratki dan jedno 50—60 panjevah iz zemlje izvaditi.

— (Jagodišta). Blizu velikih gradovah najbolje plaća gospodaru sadjenje jagodah. Tako n. p. oko Londona ima jedno 1000 jutarah zemlje, nasadjene jagodami, i svako jutro donosi jedno 2000 for. čista dobitka. Naravno, da čovjeku mnogo treba nastojati oko ovakva jagodišta, da nabere š njega toliko množtvo jagodah. Kako su u Zagrebu jagode skupe, rekli bismo, da bi se kojemu gospodaru dobro trud naplatio, da uredi velik jagodnik.

Obrtnost.

— (Bijača). Francez Morison izumio je bijaču iliti velik malj *(Ramme)*, koji para tjera. Ova bijača zabija za 12 minutah debeo stup 6 hvatih duboko u zemlju; gdjeno se našom bijačom nemože kadšto ni jedan stup zabiti u jedan dan.

Svaštica.

— Svenjemački iliti germanski narodni muzeum u Nürnbergu napreduje vrlo liepo. Lanjske godine je dobio preko 17,000 for., medju ovimi od nj. veličanstva austrijanskoga cara 1200 for., a od bečke obćine 200 for.

— Amerikanci su izumili vrlo spasonosno orudje za zapriečenje hrkanja. Hrkaču se zatakne u uho trubljica od pružne gute perče, a zjalo od trubljice namjesti mu se pred usta. Čim tko počne hrkati, to on sam sebe najprije čuje i probudi se, te će se ovako odučiti hrkanju — kao što misli Amerikanac.

— Najskuplja zemljišta su u Londonu. Za njeko zemljište u sriedi grada platilo se je nedavno 6 miliunah forintih; a vlastniku maloga zemljišta kod stolne crkve nudjali su zanj toliko englezkih žućakah (od kojih vriedi svaki 10 for.), da će mu svu prodanu zemlju zastrti. Gospodar zemljišta privoli na to, nu pod uvjet, da se dukati sječimice namjeste.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 26. Travnja. Evo Vam ciene i koliko će žita, što se je ovdje prodalo 19. do 26. Travnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 19. Travnja 218 vag. po 4 stot. 60 novč., a 26. Travnja prodano 36 vag. po 4 st. 80 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 19. Travnja 348 vag. po 3 st. 15 novč., a 26. Travnja prodano 100 vag. po 3 stot. 20 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 19. Travnja 12 vag. po 2 st. 80 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 19. Travnja 45 vag. po 1 st. 80 novč., a 26. Travnja prodano 45 vag. po 1 st. 80 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 19. Travnja 2433 vag. po 3 stot. 80 novč., a 26. Travnja prodano 738 vag. po 3 st. 90 novč.

Krumpira prodano 19. Travnja 90 vag. po 2 st. 50 novč., a 26. Travnja prodano 70 vag. po 2 st. 75 novč.

W. Iz Siska 29. Travnja. Akoprem se za domaću potrebu sve jednako kupuje, opet su novi dovozi kukuruza privolili trgovce, te su mu cienu obalili. Od 22. Travnja prodalo se je za okolicu i Karlovac od prilike

5000	vag. liepog i osrednjeg	star. ban. kuk. po stot.	3.40—44,
8000	„ osrednjeg	novog „ „ „ „	3.20—30,
1500	„ liepoga sriemskoga	„ „ „	3.30.

Pšenicom se je slabo poslovalo, samo je prošlo jedno 1500 vag. jednoljetne ološe potiske pšenice po stot. 4.45.

Za ostale vrsti žita se nemari; ciena im je: pšenica od 80 do 84 funt. po 4.50—5.30; tropolica po 3.80—4.; napolica po 3.40—80; ječam po 2.40—60; proso po 2.30—70; zob po 1.60—70.

Vrieme je promjenljivo; voda raste i rieke su plovke. Vozarina od vagana u Karlovac 10 novč., u Zidani most 40—42 n., kopnom 45 n.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 1. Svibnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	80.—
Državnjače sa 5%	70.20
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	—.—
Dionice narodne banke	864.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	189.50
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	—.—
„ Lloyda	—.—
Srećke Eszterhazova zajma	85.—
„ Windischgrätzova zajma	23.25
„ Waldsteinova zajma	28.75
„ Keglevićeva zajma	16.75
Prid na carske dukate	6.22
„ na srebro	32.—

Dubljina Save.

28. Travnja 1860. — 2′—1″—9‴ nad ništicom.

Pitanje.

Gomoljika *(Trüffel)* zove se njeka vrst gljivah, rastuća pod zemljom i nalik na gomolje *(Knollen)* od krumpira. Ima je sitne kolik orah i velike kolik kokošje jaje. Raste ponajviše u šumah 1/4 do 5 palacah pod zemljom. Bielih gomoljikah ima ponajviše u Piemontu i Francezkoj, a crnih i u Českoj, Moravskoj, Ugarskoj. Prema tomu bi gomoljike imale i kod nas rasti; nu do sada nismo čuli, da ih je tko kod nas našao. Buduć da su ove gljive najmilija poslastica velike gospode, pak se i skupo plaćaju, liepa bi bila zaslužba za našu sirotinju, kad bi znala gdje i kako da ih traži u šumi.

Njeki prijatelj puka i prirode pita dakle ovdje javno, je-li tko našao kod nas gomoljikah, pa gdje, kada, kolike i kako? Tko umie na ova pitanja odgovoriti, neka izvoli odgovor poslati uredništvu Gospodarskoga lista.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 19. **U ZAGREBU** **10. SVIBNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Važnost gospodarskog učilišta u Križevcu.

Kad smo u početku ove godine očitovali svoju žalost, što su nas tolike želje i nade lani izdale, nismo se doista nadali, da će nam se tuga tako brzo promieniti u radost. Crne su se oblačine razišle, sumorno se je nebo razvedrilo: dopuštena je veresijnica *(Creditbank)* za podporu velike i male vlastele, odredjeno je gradjenje željeznice do Siska i čišćenje Drave do Legrada, odgodjena je potrošarina na meso i vino za poldrugu godinu, odlučeno je sbiljski, da se ustroji gospodarsko učilište u Križevcu. Sve će ovo ugadjati našim gospodarom i u obće svakomu prijatelju narodnoga napredka, sve je ovo za nas vele važno i zaslužuje potanka razmatranja i razglabanja; no mi ćemo ovdje prosboriti samo o stečevini najvažnijoj, o gospodarskom učilištu. Kažemo naročito, da je ovo najvažnije, jer nam se čini, da će š njim našemu gospodarstvu osvanuti bieli danak, nova doba.

Da tko nepomisli, da pretjeravamo, dokazat ćemo ove rieči. Tko je i malo svieta ogledao, priznat će, da smo mi dan danas u pogledu gospodarstva ondje, gdje su bili drugi narodi prije dvjesta godinah. Što je pako tomu uzrok, da smo tako daleko za njimi ostali? — Nedostatak nauka. Gospodarstvo je najprostraniji obrt; jedva ima znanosti, koja nebi barem ponješto zasiecala u gospodarstvo — pak upravo gospodari bili su kod nas ostavljeni samim sebi, neka rade, kako im pamet osieca; no u gospodarstvu će dan danas slabo šta opraviti i najveći um bez nauka. Ovomu nedostatku znanja doskočit će dakle križevačka učionica. Mnogi naš gospodar bit će se začudio, kad je čitao, koliko svakojakih naukah morat će učiti mladi naši gospodari; bit će pomislio, da će se ondje koješta učiti, što je suvišno, bez čega se može biti. Tako n. p. pitat će, čemu gospodaru mehanika? A ona mu je potrebitija, nego što misli. Naši gospodari nemogu ponajviše zato s dobrim uspjehom upotrebljavati svakojake strojeve (makine) i ratila, jer nisu učili mehanike, te neznaju, kako stroj djeluje, i kako je sastavljen. Nego i za naša obična ratila treba nam mehanike; tako n. p. plug je na oko jednostavna stvar, nu čovjek vješt mehaniki uviek će bolje i laglje orati od onoga, koji nepoznaje narav svakoga gibanja i pomicanja. Cugmajerov plug u vještih rukuh vrlo olakoćuje oranje, a podaj ga nevještu čovjeku, zapet će u prvoj brazdi.

Isto tako treba gospodaru lučbe (kemije). Težko je i govoriti s kim o gospodarstvu, ako nezna lučbe tako zasieca ova u svaku struku ratarstva. Tko n. p. hoće da nastoji oko vina, ponajprije treba da zna lučbu, jer će inače sto putih nasjesti i štetovati ondje, gdje se vješt lučbar lasno dovija polaštici. A koliko ima kod nas gospodarah, koji se mogu ponositi lučbarskom vještinom? Bogata nam je domovina, no i najveći bogatac spada na prosjačku torbu, kad nezna za svoje blago, ili kad ga u svačem bije nazadak. To se i nam dogadja: u bogatoj zemlji kuburimo, jer se neumiemo poslužiti blagom, ili za njega ni neznamo. Kako bi bila plemenita sva naša vina u obće, koliko bi se zapriečilo prevrelice (zavrelice), da se našinci razumiju u lučbu!

Tužimo se, da neimamo dovoljna nareda iliti naprave *(fundus instructus)*. Naravna je stvar, kad svaku malenkost moramo dvostruko plaćati. Kada treba koje polje izmjeriti, valja poslati po mjernika i skupo mu nagraditi mjeračinu. Kad oboli marvinče, treba kupovati u apoteki ljekariju, jer je nepoznajemo ili je neumiemo gotoviti. Kad se gradi kakva sgrada, treba platiti graditelju za osnovu (plan) i za upravu gradjevine, jer se ni u to nerazumiemo. Kada konja boli noga, treba dozvati živinara (ljekara živine) ili barem kovača. Kad se što pokvari na hamu, na kolih, ili na kakvom ratilu, treba da se to šalje u grad za popravak, jer nit se mi u to razumiemo, niti naši seoski zanatnici. Kad želimo naplavljivati livadu, da ju uzmognemo tri četiri puta pokositi, valja opet dozvati inženira i debelo mu trud nagraditi. Treba kući sapuna, ulja, škroba (štirke), sviećah, kvasca, voštila (bikse), užeta, kvasine (octa) itd. — šalji u grad i plaćaj trostruko. Pak ovako plaćaju našinci sto putih, gdje se vješt gospodar sam znade pomoći. Naravno, da onda prodje sila novacah zabadava, koji bi se bili mogli bolje uložiti u gospodarstvo.

Isto moramo kazati za naše ratarenje. Neumiemo drugo nego sijati žito i kukuruz, pa ga onda prodati. Blagodat stočarstva slabo se kod nas poznaje. Tko ima

mnogo siena, prodaje ga, a nedomišlja se, da bi bolje prošao, kad bi, gojeć marvu, pretvorio sieno u meso, koje je uviek skuplje od siena. Krave se kod nas smatraju kao potrebito zlo, jer neznamo izvaditi iz mlieka pravoga dobitka, neumiemo graditi dobra masla, a kamo-li vrstna sira. Naše krave jedva nam daju njekoliko mjesecih dnevice dvie tri oke mlieka. A ima kravah drugdje, koje daju 300 danah na godinu svaki dan po 8—12 okah (polićah) mlieka, od kojega se dobivaju do 3 cente masla i jedno 6 centih sira. Kolika to korist! Naravno, da se krava, koja ima dati ovolik dobitak, dobro mora hraniti i rediti; nesmie se pred nju položiti suha slama, nego dobra krma, sierak, djetelina, ili burak (sladka repa).

I kod proračunavanja se kod nas vrlo fali. Njeka slavonska gospoština, dala je jednoć iz polovice sve svoje livade, da pištedi plaću za kosce. Tu je prištedila, al je dobila za polak manje krme nego obično, pak je onda marva morala suhu slamu grizti. Sbog toga ova ne samo nedade dobitka, nego, budući je kod ovakve hrane vrlo omršavila, ima tu i goleme štete; jer da se marva onda prodala, nebi se pola za nju dobilo, koliko je pod jesen vriedila.

Al prestanimo izbrajati mane našega gospodarstva, jer nećemo na kraj izaći. Samo jošte dodajemo, da nisu baš svi naši gospodari čisti od svake gospodarske znanosti; nego opet jednomu fali ovo znanje, drugomu drugo; jedan grieši ovdje, drugi ondje, a nemislim, da će me tko utjerati u laž, ako rečem, da ih ima vrlo malo, koji bi se u gospodarskoj znanosti uzporediti mogli s englezkimi vještaci, koji bi umieli, onako kao što ovi, tako popraviti tlo, da im nosi jedno 24 vagana pšenice ili 1500 do 2000 centih repe jedna ral zemlje, koja odprije ništa nije radjala.

Ovoj našoj neukosti doskočit će dakle gospodarsko učilište. Al ono nas neće oprostiti samo neznanja, nego i nevještine; jer štogod se bude u školi **učilo**, to će se na polju **dokazati**, dakle tu neće biti nikakvih pustih mudrijah i praznih teorijah, nego svaka rieč dokazat će se djelom. Mlatilo, koje se je u školi razložilo, odvest će se poslije škole u sušu, te će se mlatiti; plugom, kojega izvrstnost bi u školi dokazana, orat će se; načela, koja treba držati kod stočarstva, izvršivat će se sbilja u štali — sve na očigled mladih gospodarah.

Nu gospodarsko učilište djelovat će jošte i na starije gospodare svojim primjerom. Jer nedvojimo, da će svaki prijatelj gospodarskoga napredka više putih putovati u Križevac, da vidi i propita, kako se ondje gospodari. Isto tako će izučeni ondje gospodari širiti svojim primjerom načela umnoga ratarstva. Kamo sreće samo, da naša vlastela pošiljaju svoje sinove, kojim su nakanili ostaviti svoje dobro, u Križevac, da ondje nauče kako valja gospodariti. Roditelji nemogu veće glavnice od ovoga nauka nabaviti svojoj djeci. A za siromašnije možda će se postarati oporukom bogatci i ostaviti zakladah za stipendije, neka im se ime spominje, dok bude svieta i vieka.

Ratarnica će u svom području isto tako spasonosno djelovati. Ona će nam davati vještih dvorskih, naredniкah (španah) i druge družine, bez koje i vješt gospodar nemože posve uspješno gospodariti. I budnć seljak samo od seljaka nauk prima, to će se preko učenikah ratarnice širiti ponješto bolje gospodarenje i u samom puku.

Njetko je prigovarao učevnoj osnovi, što se ondje nenavodi napose vinogradarstvo i vinarstvo; no budući na dobro, kojim će upravljati gospodarsko učilište, spadaju i jedno 4 jutra vinograda, to nedvojimo, da će se i ova poimence nenapomenuta struka gospodarstva kao što valja uvažiti. Drugi je opet mislio, da bi trebalo mlade gospodare upoznati sa zakoni zasiecajućimi u ratarstvo, kao što su zakon o poljarstvu, o cestah, o postupanju s marvom, kad ju mori pošast *(Seuche)*, o posjedu itd. I zaista poznavanje ovih zakonah tako je potrebito gospodaru kano i svaka druga nauka, jer ga čuva od troška i štete. No učevna osnova može se lasno popuniti ovim predmetom.

Napokon ćemo jošte napomenuti, da će se gospodarsko učilište već ljetos i to oko 15. Listopada otvoriti. Kao što čujemo, već su učinjene pogodbe s majstori, a za koji dan razpisat će se i natečaji za učitelje, tako da se više nemože ni dvojiti o izvedenju ovoga spasonosnoga zavoda. Nemože nam se na ino, nego da izjavimo duboku zahvalnost našemu visokomu namjestništvu, što oko ovoga veleважnoga zavoda tolikom pomnjom i revnosti nastoji.

Mlinska uredba.

Kod nas nije bilo do sada pravoga reda u vodenicah, što je davalo povoda mnogim tužbam, svadjam i prevaram. Sada je izašla i od 1. Svibnja valjati počela osobita mlinska uredba za mlinove, koji melju strankam obrtimice *(gewerbsmässig)*, t. j. kojim je zanat mljeti tudje žito. Mi ovdje priobćujemo glavne njezine ustanove, jer ih treba znati malo ne svakomu gospodaru.

Mlinariti može svatko, komu toga nezakraćuje obrtna uredba; nu prije nego tko počne mlinariti, dužan je to prijaviti poglavarstvu.

Kada tko zamoli, da mu se dopusti graditi nov mlin, u kojem će se obrtimice žito mljeti strankam, neka vlast sasluša najprije onoga, koji ima u mjestu mlinsku kraljevštinu (*Regal*). Ako ovaj prigovori gradjenju, neka se obustavi razprava, dok se neriešе konačno ovi prigovori po propisanoj postupnosti vlastih.

Obrtištu *(Betriebsanlage)* vodenice i mlina parom tjeranoga treba osobitog odobrenja vlasti.

Gradjenje ladjenicah (plavicah, kerepnjakah i kladaricah) uredjuje se statutom od 1. Svibnja 1851. Ustanove ove uredbe valjat će i u napredak, osim one, kojom se ustanovljuju uvjeti, pod koje se može obrtimice mlinariti; mjesto nje valjat će §. 1. ove mlinske uredbe.

Kad se radi o podignuću ladjenice na rieci, po kojoj plove parobrodi, i ladjenica bi se imala namjestiti blizu pristaništa, ili na mjestu, gdje je mučno ploviti:

treba o tom obaviestiti nadzorničtvo dotičnoga parobrodarskoga družtva, da zastupa korist plovitbe.

Ako se radi o gradjenju druge kakve vodenice, neka to vlast razglasi, kao što je naredjeno u §-u 35. obrtne uredbe, i neka pozove pismeno na razpravu povjerenstvenu i onoga, koji ima mlinsku kraljevštinu.

Gradjenje nove vodenice može se samo onda dopustiti, ako š nje neprieti kvar medjašem rieke ili potoka, ako im nebude smetala u dosadašnjem uživanju vode, ako neprieči i neslabi učinak postojećih već vodenih strojevah.

Bez dopuštenja vlasti nije prosto vodenicam promieniti njihova jaza, žlieba, navoda *(Einlass)*, odpusta *(Ablass)*, brane (benta), ustave i splavnice *(Arche)*; povisiti ili poniziti cilja *(Haimstock*, t. j. stupa, odredjujućega visinu žlieba), zatim glave *(Fachbaum)* ili glavne daske; odvoditi vode iz potoka ili rieke; zagatiti ili nasipati njegove obale. A i vlast može takova šta onda stopram dopustiti, pokle sasluša one, u kojih interese to zasieca.

U svakom žitnom mlinu, kretala ga kakva mu drago sila, treba da su kao što valja sve njegove sastavine, po imenu vodena kolesa i vitlovi (ajtaši), lapacke (pera ili korci), suha kolesa, paoci, žrvnji itd., pak i sve mlilo, to jest sva sprava za mljenje, kao kese, vreće, sita, škafi, badnji itd. U mlinici neka je uviek sve čisto, a stiene (duvari), pod, mučnica, vrata i prozori (obloci) neka su u redu, da neprodje po zlu ni malo žita ili brašna. Žitu, koje će se mljeti, i brašnu, koje će se praviti, neka se postupice kod svakoga mela prilagodi napuštanje vode na kolesah, okret i klep žrvanjah, razdaleč gornjaka od doljaka, širina kese i napetost klepetala kod mljenja i prosijavanja.

Bez osobitoga dopuštenja političke vlasti nije prosto u žitnom mlinu drugo što mljeti nego svake vrsti brašno i jagle ili kašu (šrot).

Za mlinarsku zanatničku družinu valjaju dotične ustanove obrtne uredbe.

Svatko može svoje žito mljeti dati u onom mlinu, gdje misli da će biti najbolje poslužen.

Svaki pomeljar je vlastan zahtievati od mlinara, da mu onako namjesti i posieče (poklepa) žrvnje, kao što treba za onu vrst brašna, koja se ište.

Mlinar je dužan poslie svakoga klepa žrvanjah zasipati vagan svojih mekinjah (posejah), da se očiste žrvnji i napuni obod.

Svakomu pomeljaru je prosto ostati u mlinu, dok se njegovo žito melje, makar i sám mlinar upravljao meljačinom.

Pomeljara treba poredom, kako koji u mlin dodje, poslužiti, makar donio mnogo žita ili malo. Tko donese više od 6 vaganah žita, mora mu se napose samljeti. Nije prosto pomiešati žito od više pomeljarah, preko njihove volje.

Mlinar se nemože natjerati, da melje kukuruz u mlinu, koji je uredjen samo za bielo brašno.

Pomeljari, koji sami melju, mogu svoje žito po volji izmiešati i u mlin donieti. No mlinar nejamči ni za težu (vagu), ni za dobrotu brašna, nego samo za to, da mu je mlinska sprava u redu, i da pomeljaru neće propasti zrnja, brašna, mekinjah oli drugih odpadakah, kakvom rupom, zjalom ili spravom.

Snjetljivo i žižljivo (puno žižakah) žito, od kojega bi se moglo ostalo žito okužiti ili natruniti, neka mlinar nenosi u mlinicu, već neka ga čuva, dok se nebude mljelo, izvan mlinice, al pod krovom. Raž, u kojoj ima glavnice *(Mutterkorn)*, neka mlinar ni za se, ni za drugoga nemelje, već neka ju povrati pomeljaru, da ju prije otriebi i očisti od glavnice.

Žito donešeno za meljačinu (t. j. jednom rieči meljavu) neka mlinar na vagu prima, a brašno i mekinje (t. j. jednom rieči mlivo) neka opet na vagu predaje. Zabranjuje se na mjeru primati meljavu i predavati mlivo. Svaki mlin treba da ima cimentovan zdjelar (t. j. kantar iliti vagu sa zdjelicama) i cimentovane uteze, pak se meljava i mlivo ima na njem potegnuti (vagnuti).

Ako se u kojem mlinu prost kantar nadje, mlinar će se kazniti po §-u 26., a kantar će mu se oteti.

(Ostatak u budućem broju).

Korist koprive.

Koprivu drži sviet obično za korov (drač). I ovo je dokaz, kako više putih šiljemo na sve četiri strane svieta svoje novce, da kupujemo tudju robu, nevideć onoga dobra, što nam leži pred očima. Ovo valja i za koprivu (žaru, žigavicu), osobito za onu veliku, koja svagdje samoničice raste, a nitko za nju nemari, akoprem je to vrlo važna trava i za kuću, i za obrtnost. Lišće od koprive miriše kao djetelina i daje marvi vrlo pićnu i zdravu hranu, od koje krave dobivaju gusto i mastno mlieko, a volovi čvrsto i tusto meso. Da se koprivom živad hrani, to se i kod nas znade; no slabo tko zna, da se od mlade koprive običnim načinom vrlo tečan spanać kuha, kog neće nitko razlučiti od običnoga spanaća. Sjeme je osobito vrstna pića za kokoši, i dokazano je. da od njega više jajah nose i to baš i zimi. Isto tako djeluje i suho u vodi kuhano lišće. Stabljika od koprive može se upravo tako rediti kao i konoplja, te se od njezina vlakna tka fino platno, nazvano njemački *Nesseltuch.*" Toga radi se kopriva mjeseca Kolovoza, kad joj lišće povehne. stabljike požute i sjeme dozri, do talah požanje, na travnjaku razastre i njekoliko danah ondje ostavi, a pokle se usuši, moči se jedno 8 danah u bistroj vodi. U ostalom se š njom postupa kao i s konopljom. Kopriva se može i onda požeti, kada cvati. Pokle se usuši (što će biti za jedno 3 nedjelje danah), moči ju 8 danah i postupaj š njom kao s konopljom, te ćeš dobiti bjeljega platna nego što je konopljeno. I vrlo liep papir mogao bi se praviti od koprivna vlakna.

Korienjem od koprive može se konac liepo i stalno ožutiti.

Ima i kod nas puno kamenjakah, ledinah i neplodnih stranah, gdje ništa neraste. Onamo nasij koprive. Ona će ti bez osobita truda uspievati, te ćeš moći uhvatiti puno hasne iz zemlje, koja ti sada ništa nenosi.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Na pitanje o gomoljikah dobili smo od odlične ruke evo ovaj odgovor, koji nam se dostojan čini, da ga i u Gospodarskom listu objavimo:

„Mnogo je tomu već prošlo ljetah, kad me je pokojni moj otac jošte kao djaka zapitao, jeli šta znadem o gljivah, koje gospoda kao oblizak vrlo rado jedu i skupo plaćaju. „Brat moj — kaza meni otac — pripoviedao mi je, da bi se takove gljive i kod nas mogle naći, one da rastu po šumah, pri bukovom i hrastovom korienju; spodobne su drobnomu krumpiru, a zemlja je nad njimi malko porovana, kao što ju gliste i krti porovati običavaju, i povrh te zemlje lieću više putah njekakove muhe.“

Kad sam zadnji Gospodarski list pročitao, taki su mi ove rieči moga pokojnoga otca na um pale, ja sam otvorio *die Naturgeschichte von Professor Oken*, i vidio sam, da i Oken baš onako piše o gomoljikah, i jošte dodaje: „Ljeti je vidio *Reaumur* kako lebde povrh zemlje, gdje ima gomoljikah, modre gomoljičarke *(blaue Trüffel-Mücken)*, te snose svoja jajca ondje, a crvići, koji se iz njih izlegu, spuštaju se u gomoljike pod zemlju, pak ovako postaju ove od njih crvljive.“

Otac moj mi je jošte pripoviedao, da je bio u Riečkoj gori (pod Kalnikom) u lovu, i u mjestu pri pepeljarnicah zvanom (mjesto ovo na putu križevačko-varaždinskom, od prilike jednu uru oddaljeno od stupa naznačujućeg medju križevačkoga i topličkoga kotara, sada „pri Švabih“ zvano i meni je poznato), nadošao je na takovu zemlju, ko što mu je po bratu opisana bila, i našao u njoj njekakove gomolje, spodobne krumpiru, kojih je moglo biti za pol kape. On ih odnese u grad Rieku (pod Kalnikom, a ne kod mora), predade gospodskomu kuharu i zapita ga, jesu-li to one dragocjene gljive, koje gospoda rado jedu? Kuhar odgovori, da jesu, da će ih prigotoviti za svoga grofa, i da bi dobro bilo, da ih se više nadje. To se je moglo dogoditi ljeta 1816. ili njekoliko ljetah prije. Poslje toga niti se je moj otac za te gljive brinuo, niti je tko i kada za nje pitao.

Da dopusti služba i mošnja, nabavio bih si jednoga psa iz Piemonta, koji se ondje po Okenu zove *Putta* i *Barboni*, obučio bih čovjeka, koji se razumie u lov, kako se te gljive traže, i dao bih je iskati po cieloj hrvatskoj zemlji. Možda bi ovako gdjekoji stranac, koji se u novinah za „*Forstbeamtera*“ ponudja, našao zabavu i zaslužbu, ako bi se Hrvatom učinilo izpod narodnoga dostojanstva, služiti kruh traženjem gljivah, po šumah, jerbo latinsko prirječje kaže: „*omnes fungi non valent unum fungum.*“

Gospodarske viesti.

— (Kako sade Englezi krumpir). Englezi kopaju do 3 stope prostrane i jedno 18 palacah duboke jamiće i u sredinu jamića meću krumpir; al nezagrću svu jamu, nego samo za 2 palca. Kad krumpir nikne i naraste za 3 do 4 palca, opet se nagrne na krumpir u jamić za 2 palca zemlje i ovako se radi, dok se malo po malo nepopuni sav jamić. Uvježbalo se je, da se ovako nabere za $^2/_3$ više ploda, pak je krumpir i puno tečniji nego kad se obično sada.

— Rano-ranilac i docno-legalac kuću teče! kaže naša narodna poslovica. Da se o tom uvjerimo, stavimo, da jedan ustaje u 6 satih, a drugi u 8. Onaj prvi dobiva ovim ranjenjem za 40 godinah 29,000 satih. Budući da čovjek radi na dan obično jedno 8 satih (što čini na godinu 2920 satih), to dakle ranilac živi, gledeć na svoj posao, 10 godinah dulje od kasnioca.

— (Pčelarstvo). Kako se pčelarstvo plaća, kada čovjek postupa s pčelami po novijih umnih načelih, vidi se u Saksonskoj, gdje ima gospodarah, koji na godinu do 6 centih meda naberu. Dapače u Rossweinu je njeki gospodar iz jedne jedine košnice 1 centu dobio, a drugi je iz 8 košnicah 5 centih izvadio. Uzmimo, da centu proda samo po 10 for., eto liepa dohodka, za koji netreba težakah.

— Govori se, da je dobra godina, kad ima mnogo hruštah, i ovih danah me je uvjeravao njeki vrtlar, da se on i sam uvjerio o istini ove izreke. Kako to biva? Hrušti i gusjenice uspievaju samo onda, kad je liepo i povoljno vrieme, a na hladnu i vlažnu vremenu ginu po hladnih noćih. To se i ljetos dogodi; slabo se vidi gusjenicah i hruštah, pa kako je prije njekoliko danah mraz sve popurio, valjda ih ljetos ni biti neće. — Naravna je pako stvar, da na liepu vremenu i sve trave bolje uspievaju i napreduju.

— Da oprostiš bilje ušenacah *(Blattläuse)* i sličnog im gada, naribaj krena u hladnu vodu, da bude voda ljuta, pak onda ovom vodom polij ili poškropi bilje, koje su ušenci zaokupili. Ako to više putih učiniš, nestat će ih doista. *(Frauendorfer Blätter).*

— Kad koga ubode pčela ili osa, neka izvadi žaoku, a na ubod neka metne malko vlažne soli, te će za kratko nestati boli i otoka. Dogodi se kadšto, da čovjek progutne osu, n. p. s kruškom, te ga osa ubode u jednjak (požirak), što je vrlo opasno. I onda će za čas prestati pogibelji, ako popiješ polako poviše slane vode.

— Ovčarstvo kod nas propada sve više. Drugčije u Francezkoj. Ondje ima 37 miliunah ovacah, koje daju svake godine 15 miliunah centih vune, za koju se dobiva odsjekom 120 miliunah forintih.

— Englezki težaci. U Englezkoj se plaća težaku, prema njegovoj vještini, 70 novč. do 1 for. 20 novč. nadnice; težakinja zasluži na nedjelju 3 do 4 for., i čitava težačka porodica, kad je marljiva, 1000 for. A vagan pšenice stoji u samom Londonu samo 7 for., dakle koliko na našoj Rieci.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 8. Svibnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	80.30
Državnjače sa 5%	70.60
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	—.—
Dionice narodne banke	867.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	191.60
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	—.—
„ Lloyda	—.—
Srečke Eszterhazova zajma	86.—
„ Windischgratzova zajma	23.—
„ Waldsteinova zajma	27.75
„ Keglevićeva zajma	15.75
Prid na carske dukate	6.28 ½
„ na srebro	—.—

Dubljina Save.

5. Svibnja 1860. — 3′—1″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.

Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 20. **U ZAGREBU** **16. SVIBNJA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Čemu da se nadamo od obrtne slobode?

R. Na 1. Svibnja bila je u austrijanskom carstvu velika svetkovina: onaj dan je oživila obrtna sloboda, počela valjati obrtna uredba *(Gewerbeordnung)*. Srušeni su cehovi (esnafi) i njihove zastarjele naredbe; hiljade učenikah (šegrtah) odpuštene su iz nauka; hiljade djetićah ili kalfah postadoše majstori, hiljade siromašnih fušarah i potajnih krpilacah, ubogih radnikah i bliedih radnicah postadoše slobodni ravnopravni obrtnici. Izza kako je prestala tlaka, nismo imali tako važnoga dana kao što je bio dan 1. Svibnja, gdjeno biše oproštene stotine hiljadah svezanih rukuh, da se hrane i oda zla brane, kako najbolje znadu.

Šta je toga do sada čovjeku trebalo, da postane majstor, ili da može otvoriti trgovinu! Morao je izučiti zanat, morao je stranstvovati (vandrati), morao je majstorisati (remek napraviti). Prema tomu bi čovjek mislio, da su bili u Austriji sve samo najvještiji majstori na svietu. No izkustvo pokazuje baš protivno, da je Austrija zaostala u mnogom pogledu za ostalimi državami, najpače ondje, gdje su strogo obdržavane cehovske naredbe. Kod iztraživanja ovoga pojava pokaza se, da je tomu velikom stranom uzrok stezanje obrtne slobode. Cehovi, koji su imali postati središte obrtnoga napredka, postadoše mu najveći protivnici. Majstori uhvatiše sgodu, počeše tjerati njeku vrst monopola, i da se oproste svake konkurencije, neprimahu u svoje kolo novih drugovah, a vještaka pod nipošto. U mnogih gradovih dočepali su se povlasticah, da se preko stanovitoga broja neprima više majstorah. Tako je mnogi vještak do smrti bio samo kalfa kod kakvoga glupaka, koji je imao novacah, te je podmitio majstore, da su ga u svoje kolo primili. — Ako-li se je koji kalfa odvažio prkositi cehu, i pomoći svjetovne vlasti tražiti majstorstvo — jao njemu! On je morao napraviti remek *(Meisterstück)* i to kakvu stvar, koje možebiti nikada ni vidio nije. Ja se opominjem, kako je krojački ceh naložio bio njekomu kalfi, da napravi njekakvu haljinu, kakve nitko više nenosi, pa naravno, da su mu onda lasno našli kakvu godier manu, te su ga bacili.

Ova samovolja je prestala. Od 1. Svibnja može svatko tjerati zanat i obrt kakov god hoće. Nemogu mu u tom cehovi smetati. Netreba mu, da se je tim poslom od djetinstva bavio; netreba mu, da ostane do smrti pekar, zato što mu je i otac pekario, ili zato što si je bio otac u glavu ubio, te mu sin morao postati pekar, makar i neimao k tomu sposobnosti ni volje. Od 1. Svibnja može svatko tjerati kakov mu drago posao; a ne samo jedan, nego makar deset njih. Samo neka prijavi poglavarstvu napose svaki obrt, naznačiv u pismu svoje ime, dobu, stan, državljanstvo (je-li rodjen u austrijanskom carstvu) i obrt, što ga želi tjerati. Ako proti njemu nebude nikakove u zakonu osnovane zapreke, nesmie mu se obrt zabraniti, već mu se mora dati obrtni list *).

Ovdje moramo jošte opomenuti, da za sada ima jošte obrtah, koji se nemogu započeti uz ovakvu prostu dojavu, nego treba moliti dopuštenje od poglavarstva. Medju ove dopustne obrtnike idu trgovci i štampari knjigah, držaoci dostavnikah (*Stellwagen*), brodari, graditelji, zidari, tesari (drvodjelci), dimnjačari, oružari, derači, kresari (*Feuerwerker*), starežari (prodavaoci starih stvarih), prodavaoci otrovah i krčmari. Ovakov obrt nemože se svakomu dopustiti, nego samo onim, koji dokažu, da su ljudi pouzdani, neporočna života i da imaju potrebitu sposobnost (n. p. zidari).

Po naših selih bila je već i do sada ova obrtna sloboda. Nije se tu mnogo iztraživalo, je-li tko izučio zanat, i je-li majstor, već mu bilo prosto služiti kruh, kako je znao.

Da vidimo dakle, kako će djelovati ova nova obrtna sloboda na našu domovinu.

Gdje se dvojica natječu u čem godier, uviek će nadvladati vještiji. To se je i htjelo postići ovom novom

*) Evo kako se ima napisati onakva dojava:

„Slavni c. k. kotarski urede! (*U gradovih se piše:* Slavno gradsko poglavarstvo)! Ja želim tjerati kolariju u Samoboru. Priloženi krstni list svjedoči, da sam punodoban i sam svoj.

Molim dakle, da mi slavni c. k. kotarski ured uz ovu dojavu dade obrtni list na kolariju. *Janko Radić*, kolarski pomagač.

(Izvana neka se napiše).

C. k. kotarskomu uredu u Samoboru.

J. R. kolarski pomagač, javlja, da će tjerati kolariju u Samoboru, i moli obrtni list.

obrtnom uredbom: svatko neka sile svoje razvija; nitko neka mu u tom nesmeta; neka samo vještina i sposobnost odlučuje. Ovo je načelo pravedno i liberalno; no s uspjehom se može samo ondje upotrebiti, gdje se je vještina već razvila, ili gdje barem imade sriedstvah za taj razvitak. U mnogih austrijanskih zemljah ima već oddavna posvuda školah ne samo pučkih, nego baš i takvih, u kojih se samo budući majstori i trgovci pripravljaju za svoje buduće zvanje, školah obrtničkih i trgovačkih. Naravna je stvar, da su oni vještiji i umješniji, koji si ovako već u svojoj mladosti nabavljaju potrebito znanje za onaj zanat, kojemu će se posvetiti. U ovakvoj školi uči trgovac, zašto je jedna roba bolja od druge, koja je najbolja, gdje je ima; kako treba račune voditi itd. U njoj uči stolar, koje je drvo najbolje i zašto; pekar, zašto mora tiesto kisati; mlinar, kako se kolesa okreću, itd. Jednom rieči, u takvoj školi se uči uzrok i razlog svemu tomu, što se u zanatu radi. Pekar n. p. znade, da mu tiesto mora kisnuti; no zašto, kako se brašno kvascem pretvara, i što postaje od njega itd., na ovakva pitanja nezna odgovoriti naš pekar, jer se tomu hoće lučbe (kemije), za koju on ni čuo nije.

Ovo temeljito znanje glavni je uzrok, zašto stranim zanatnikom bolje ide posao od ruke nego našim. Nije tomu uzrok naša nespretnost, nego samo naša neukost. Upravo zato pošiljaju se od starine naši kalfe, da putuju po drugih zemljah, nebi-li prončili i izučili dobro svoj zanat, i tako nadomjestili nedostatak domaćega nauka. Al tu nije dovoljno gledanje, tomu se hoće učenja.

Ako dakle nova obrtna sloboda samo vještini pobjedu pribavi, a kod nas neima ove, naravna je stvar, da se mi s vještakom nećemo ni natjecati moći, a kamo-li mejdan održati. To će dakle, kako stvari stoje, svaki stranac našinca nadkriliti. Što pako neima kod nas one vještine, nemojmo se tomu čuditi. Gdje da ju našinac nabavi? Neima kod nas jošte posvuda niti pučkih školah, a kamo-li obrtničkih i trgovačkih. Ono njekoliko realkah, u kojih se obrtnik takodjer dostojno pripravlja za svoje zvanje, jesu skrozi njemačke, u njih može samo onaj mladić napredovati, koji umie posve dobro njemački. Nu takvih ima vrlo malo u našoj čisto hrvatskoj domovini; zato ponajviše samo djeca njekojih gradjanah i stranacah mogu ove velevažne i praktične zavode polaziti. Posve drugčije bi djelovale realne škole, da budu, barem njih njekoliko, sasvim hrvatske, da se onako prilika pruži i našoj domaćoj mladeži višemu obrtnomu obrazovanju. Jer dokazano je, da mladić više znade, ako tri godine hodi u realnu školu i marljivo uči, nego ako se 6 godinah po svietu potuca. Time nenamjeravamo nijekati ni korist njemačkoga jezika, ni stranstvovanja. Tko njemački znade, može se poslužiti preobilnom njemačkom knjigom, a tko obidje tudje zemlje, uvjerit će se glavom o istini onoga, što je naučio u školi. Mi samo želimo, da bude temelj svakoj obuci i svakoj obrazovanosti materinski jezik. Ovo je načelo tako občenito priznato od svih narodah i tako razumno, da mu se ništa nemože prigovoriti. Čujemo, da su i učitelji zagrebačke realne škole očitovali visokoj vladi skrajnju potrebu, da se u tom zavodu nauke predaju u narodnom jeziku, ako se želi postići pravi uspjeh, i mi smo tvrdo uvjereni, da će visoka vlada u svojoj otčinskoj, toliko putih posvjedočenoj brigi za blagostanje hrvatskoga naroda i ovoj nestašici doskočiti, čim bude o njoj kao što valja obavieštena. Onda će realne škole uroditi pravim i obilatim rodom, postati sjemenište hrvatske obrtnosti.

Isto tako spasonosno moglo bi djelovati djetićko družtvo u Zagrebu. Utemeljitelj njegov, naš uzoriti g. stožernik, prvi je u našoj domovini poznao potrebu, da se i naši kalfe stališu svomu primjereno obrazuju. Velikodušnom zakladom od 6000 for. podigao si je i u ovom pogledu „*monumentum aere perennius*," vječni spomenik; akoprem će stoprv potomci naši pravo shvaćati važnost ove zadušbine. Ovom zakladom namjeravao je slavni utemeljitelj nadoknaditi našoj obrtničkoj mladeži ono, šta joj fali: pribaviti joj na temelju vjere potrebitu obrazovanost, koje nije stekla u školi, buduć da jê ponajviše ni vidjela nije. Ima-li plemenitije nakane na svietu? No žalibože moramo priznati, da se zaklada neupotrebljava po spasonosnoj namjeri utemeljitelja. Negleda se u djetićkom družtvu na goleme potrebe kalfah hrvatskih nego tudjih: sve mu je ustrojstvo njemačko, sve se nauke predaju u njemačkom jeziku. Buduć da naši mladi obrtnici neznaju drugoga jezika do hrvatskoga, naravna je stvar, da niti nemogu dionici postati blagodatih djetićkoga družtva. Pa da se bar tudjinci ovi dostojnim pokazuju ovolika dobročinstva; nu akoprem ih ima na stotine u Zagrebu, jedva ih se 60 upisa, pak i od ovih nedolazi u školu ni 10. Neima na svietu primjera, da bi se ovako zapuštala domaća mladež i njegovala tudja, kao što evo ovdje, da bi se u kojem francezkom gradu zavodile škole za njemačku mladež, ili u njemačkom za hrvatsku. Ovo je jedini uzrok, zašto djetićko družtvo nenapreduje kod nas onako kao drugdje, dapače sve to više propada. Bilo bi onomu za dušu, koji bi iskreno izviestio o ovom stanju stvarih uzoritoga g. stožernika, te bi on za stalno doskočio ovoj zloj porabi njegova dobročinstva. Nije nam na um palo iztisnuti iz djetićkoga družtva nabožna vješbanja i predavanja: tà komu treba više vjere nego našemu nepokvarenomu mladiću, spremajućemu se u daleki pokvareni sviet, gdje će trebati sve svoje snage, da odoli tolikim napastim, koje ga čekaju, i da opet donese kući svoju bezazlenu ćud. Nemislimo ukloniti iz djetićkoga družtva nauk njemačkoga jezika, koga toliko treba našim obrtnikom, putujućim ponajviše po Njemačkoj. Samo želimo, da bude i hrvatska mladež dionica tako joj potrebita nauka, štono se dieli u djetićkom družtvu. Ovo je doista tako čedna želja, da se nemože s razlogom zamjeriti.

Jošte treba da se pobrinu za nauk svojih učenikah i pomagačah i obrtne zadruge, to jest ona družtva, koja će se mjesto cehovah ustrojiti. Ova briga za nauk

svojih pomagačah i dječakah spada medju glavne dužnosti ovih obrtničkih zadrugah. Nu do sada nismo čuli, da se je u ovom pogledu kod nas šta uradilo.

Visoka vlada, proglasiv kod nas obrtnu slobodu, namjeravala je i nas učiniti dionike onih dobročinstvah, kojimi ova sloboda drugdje radja. Al da nam donese sbilja ovih blagodatih, tomu se hoće znanja i nauka, bez kojega bi nam upravo nahuditi mogla. Da se ovomu zlu za rana doskoči, držali smo za lojalnu dužnost, odkriti svoje rane i naznačiti ljekarije, od kojih će zacieliti moći.

Mlinska uredba.

(Ostatak).

Uredovne kontrolne vage imaju se ondje namjestiti, gdje će se dohodkom od njih namiriti trošak uzdržavanja, i gdje politička vlast prizna potrebu takove vage.

U ime vagarine nesmie se brati od stranke nego najviše novčić od cente, i to onda, kad se žito vozi u mlin; a za potezanje mliva od potegnuta žita, kad se vozi iz mlina, nesmie se nikakva vagarina pobirati.

Vlast neka obali ovu vagarinu na pol novčića, ako se dohodkom od ovako umaljene pristojbe namiruje trošak na uzdržavanje vage. Zato treba taj dohodak držati na vidiku.

Pomeljari se nemoraju, nego samo mogu služiti uredovnom kontrolnom vagom. Svako potegnuće neka se zabilježi u bilježnik i u Juxta-knjigu, a stranci (partaji) neka se ostriže pokazka iliti boleta.

Za prosto mljenje dopušta se mlinaru u ime ujma (vaganca) u županijah zagvebačkoj, riečkoj i varaždinskoj dvanaesta, a u županijah osiečkoj i požežkoj deseta funta žita donešenoga u mlin. Ovaj ujam nego se odbije prije nego se žito pokvasi; van toga nesmie mlinar ništa više zahtievati za prostu meljačinu.

Ako pako melje kesom, ide ga još osim toga od svake cente samlivenoga brašna 5 novčićah, ako se oddjeljuju dvie vrsti brašna, 8 novčićah, ako pako više od dvie vrsti, onda ga ide 16 novčićah gotova novca.

Ova odmjera valja, dok je žitu srednja ciena. Kada pako poskoči ciena vaganu pšenice preko 5 for. austr. vr., ili kada pane izpod 3 for. austr. vr., ostavlja se županijskoj vlasti, a u okolišu grada Zagreba zagrebačkomu poglavarstvu, da za vrieme po svom razboru odredi primjerenu promjenu, kako da se odmjeruje mlinarina (*Mahllohn*).

Ako se melje žižljivo ili snjetljivo žito, neka se mlinaru nedaje dvanaesti, dotično deseti dio žita u zrnju, nego u novcu, po ondašnjoj sajamskoj cieni bližnjega trgovišta.

U ime razpraška dopuštaju se na svaku centu zasipanoga u koš žita 2 funte kod proste meljačine, 3 funte kod mljenja s kesom, ako se 4 do 5 putih premilje, a 4 funte kod finoga mljenja, kad se izvodi više felah brašna.

Občinski glavari neka nadgledaju, dà-li je u mlinovih čistoća, i jesu-li sgrade u dobru stanju. Toga radi neka ih svaki mjesec barem jedan put pregledaju, i kad zapaze kakvu manu, neka ju odmah jave političkoj vlasti, da joj doskoči.

Kada mlinar ili njegova družina prestupi obće propise obrtne uredbe, kaznit će se po osmom poglavju iste uredbe. — Prestupnici osobitih propisah ove mlinske uredbe, ako nepodpadaju kaznenomu (kriminalnomu) postupanju (gl. §§. 28., 29. i 30.), neka se kazne globom od 2 do 25 forintih, i ako se prestupak ponovi, neka se kazan (kaštiga) povisi; osim toga mora mlinar naknaditi počinjenu štetu. Ako mlinar nahvalice iliti navlaš počini kvar pomeljaru, neka mu se oduzme pravo mlinarije, kad sè zateče četvrti put u kvaru. Globe plaćene od mlinarah dobiva mjestna ubožnica.

Kada se pomeljar očevidno zakine ili ošteti, makar samo nepažljivosti i nespretnosti mlinara oli njegove družine, mlinar treba da naknadi nanešenu štetu pomeljaru.

Ako se mlinar služi nepravom ili manjom mjerom oli vagom, kriv je zločinu prevare, kao što kaže §. 199 slovo *c* kaznenoga zakona.

Kada mlinar kod mljenja odvede žito ili brašno, kada bolje žito zamieni gorim, ili ga izmieša drugim zrnjem, kada boljoj vrsti brašna primieša lošije, kada mieša u brašno druge tvari, makar ove i nehudile zdravju, i napokon kada u vlažne shrane (vreće ili posude) smješta brašno da otežča: kriv je prevari. Ako šteta ovakovim djelom stranki počinjena iznosi više od 25 forintih, kaznit će se prevara kao zločin po §-u 200. kaznenoga zakona; ako pako počinjen kvar nepremašuje 25 forintih, kaznit će se kao prestupak po §-u 461. kaznenoga zakona.

Kada mlinar umieša pokvarena žita, ili brašna, oli drugih zdravju hudećih stvarih, kaznit će se po §-u 407. kaznenoga zakona.

Sukrivci i ortaci ovih prestupakah, kao što mlinarski djetići (kalfe) i ostala družina, podpadaju takodjer pod kazni odredjene kaznenim zakonom.

Ova mlinska uredba treba da bude tako pribijena u svakom mlinu, da ju može svatko pročitati.

Glavari občinski, pregledajuć mlinove, kao što im to zapovieda §. 25. ove uredbe, neka se osvjedoče, da-li mlinarski pomagaći i učenici znadu sasvime ovu mlinsku uredbu.

Kotarski uredi neka pregledaju, jesu-li mlinovi u dobru stanju, i neka nadgledaju i mlinare, i občinske glavare, da-li izvršuju naložene im dužnosti.

Ako kazneni prestupak nepodpada uredovanju kaznenoga suda, imaju ga iztraživati i kazniti kotarski uredi, a u okolišu grada Zagreba njegovo poglavarstvo. Osudjenik se može prizvati višjoj vlasti.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— Bečko gospodarsko družtvo dobiva od visoke vlade u ime podpore 9000 for. svake godine.

— U Italiji su morali ljetos zabaciti mnogo svilacah, zato što su se bili izlegli prije nego je bilo za njih lišća na dudovih (murvah), koji su ljetos radi proljetne studeni kasnije nego obično prolistali.

— Würtemberžki kralj je i ljetos iz svoje pjeneznice odredio tri nagrade po 30 zlatnih dukatah i 1 srebrnu kolajnu za najbolje ratilo ili drugu koristnu spravu; za najkoristniji lučbeni obretak *(Entdeckung)* i za najvažniji gospodarski popravak ili napredak.

— Englezki se gospodar najviše ponosi, kad odgoji najdebljega vola ili drugo živinče, najveću repu, najjakleniju pšenicu itd., koja održi nagradu na izložbi, štono se ondje svake godine drže. U tom pogledu neštedi truda ni troška. Ovakov ponos i dolikuje rataru, a ne kojekakve ludorije, koje stoje mnogo novca, a nenose ništa; n. p. liepa kočija, a pred njom 4 konja itd. Zato i jesu Englezi dalje dotjerali od drugih.

Kućanstvo.

— (Tjeranje moljca). Nastalo je napokon vrieme, da se spravê zimske haljine, al tako, da nam ih moljci do jeseni neraztoče. Čistoća je najpreči liek od njih. Tko više putih preko ljeta zimske haljine prošiba, iztrest će iz njih sva jajca moljacah, dapače i izlegle crviće. I to se je zamietilo, da moljci nesnose jaja u platno, tko dakle dobro zamota i zašije zimsku haljinu u platno, netreba mu se moljacah plašiti. Al treba da to učini za rana, prije nego moljci, liećući pod večer s proljeća, snesu svoja jajca. Dobro je metati haljine na sunce, kad najviše pripeče, jer od njegove žege ginu moljci. Jošte se je uvješbalo, da moljac nepodnosi vonja od loja, kafre i juftene kože: ako dakle metnemo u haljinu koje zrnce kafre ili komadiće jufte ili papir lojem namazan i drugim čistim omotan, zapudit ćemo od nje moljce. H. Kaup, ravnatelj sbirke prirodninah *(Naturalienkabinet)* u Darmstadtu, dokazuje, da je najpreče pudilo moljacah zelena galica *(Eisenvitriol)* na prah stučena: ako se njom pospe malko krzno, to da se netreba ni malo bojati, da će se u njem moljci zaleći.

— (Peršun). Nedavno se je ciela porodica otrovala u Tirolu, što je kupila na trgu mjesto koriena od peršuna, korien od otrovne trubeljike ili kukute *(Cicuta virosa. Wasserschierling)*. Trubeljika je doista vrlo nalik na peršun, nu korien joj nije tako krupan kao peršunu, nevonja (a korien od peršuna miriše), obrastao je tankimi žilicami, kojih na peršunu neima toliko; sok od trubeljičnoga koriena jeste kao mlieko, koje na zraku požuti; a stabljika je u nje šuplja. — Osim trubeljike jošte dvie druge trave takodjer otrovne rastu više putih medju peršunom i nevješt čovjek lasno se prevari i nabere lišća od ovih otrovnih travah mjesto od peršuna, koji im je vrlo sličan i spodoban. Najviše ima u peršunu kokoriša ili divjega peršuna *(Aethusa Cynapium, Garten-Gleisse)*, manje ima živoline ili cvoline *(Conium maculatum, gefleckter Schierling)*. Al se opet peršun razlikuje od onih otrovnih travah svojim jasnim zelenilom, svojimi okruglastimi ciepci, a najviše ugodnim mirisom, kad lišće medju prsti tareš, gdjeno one druge dvie trave smrde. Razborita gospodarica marljivo će dakle pljeti svoj peršun na vrtu, i ako toga nije učinila, neće pošiljati na vrt neuko djevojče po peršun.

— (Suho zlato). Ako se želiš uvjeriti, je-li što (n. p. žica, vrvca, porta iliti pasaman itd.) pravim zlatom pozlaćeno, drži komadić u plamenu bez dima, n. p. kod kovača. Za časak ćeš poznati, na čem si: čisto zlato i srebro neće se promieniti u vatri, pak ako ima u njem obične ili žute mjedi, posurit će.

— (Mastnice). Tko želi izvaditi mastnicu *(Fettflecken)* iz kakve godier haljine, a neima pri ruci niti etira, niti caparike *(Salmiakgeist)*, neka namaže debelo mastnicu priesnim žumancem i neka počeka, dok se neposuši. Onda protari ono namazano mjesto medju prstima i izperi ga mlakom vodom. Ovako možeš očistiti i vratnik (kolier) od mužkih haljinah.

Svaštica.

— U Englezkoj ima družtvo za nepušenje duhana; no družtvo nije se zato osnovalo, da umali dohodke državi, što je namjera talijanskih ovakvih družtvah, nego zato, jer duhan zdravju hudi. Članovi ovoga družtva podnieli su sada lordu Palmerstonu molbenicu, neka nastoji, da englezki sabor odredi odbor, koji će iztraživati hude posljedice pušenja.

Trgovina.

W. Iz Siska 13. Svibnja 1860. Ovih danah doteglilo se je ovamo iz Potisja više dereglijah, natovarenih kukuruzom, uslied čega se je ova roba u naznačenu malo niže cienu rado prodavala.

Od 6. Svibnja prošlo je ovdje od prilike

2000 vag. pšenice razne vrsti od 80—85 funt. po stot. 4.40; 5.10; 5.35.
12000 „ kukuruza prema vrsnoći po stot. 3.— ; 3.10, 15, 18, 20; 3.25.
2000 „ lošijega i najljepšega ječma po stot. 2.30; 2.60.
800 „ osrednjega prosa „ „ 2.30.
5500 „ zobi „ „ 1.50; 1.55.

Tropolici je ciena 3.30—4.—, a napolici 3.40—70; al se nije marilo ni za jednu ni za drugu.

Vrieme je liepo i toplo; voda pada vrlo. Vozarina u Karlovac od vagana 10—12 novč., u Zidani most kopnom 45—50 n.

Z. Iz Varaždina 10. Svibnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 3. do 10. Svibnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 3. Svibnja 129 vag. po 4 stot. 80 novč., a 10. Svibnja prodano 176 vag. po 4 st. 90 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 3. Svibnja 326 vag. po 3 st. 10 novč., a 10. Svibnja prodano 316 vag. po 3 stot. 15 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 3. Svibnja 70 vag. po 2 st. 80 novč., a 10. Svibnja prodano 40 vag. po 2 st. 80 novč.

Zobi (vag. od 45 funta) prodano 3. Svibnja 95 vag. po 1 st. 90 novč., a 10. Svibnja prodano 115 vag. po 1 st. 60 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 3. Svibnja 1691 vag. po 3 stot. 90 novč., a 10. Svibnja prodano 2050 vag. po 3 st. 90 novč.

Krumpira prodano 3. Svibnja 86 vag. po 3 st. — novč., a 10. Svibnja prodano 35 vag. po 3 st. — novč.

Ciena žitku od 5.—15. Svibnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč
Zagreb	5	5	3	25	2	9	2	—	3	57
Osiek	4	10	3	–	2	40	1	50	3	10
Rieka	6	70	—	--	3	40	2	70	4	70
Karlovac	5	40	3	15	3	—	1	95	3	70
Otočac	6	—	—	—	4	35	2	16	4	51
Makarska	6	20	4	20	3	36	—	—	4	30

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 21. **U ZAGREBU** **24. SVIBNJA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Treba-li nauka našemu puku?

„Bolje je umjeti nego imati," kaže narod naš vrlo krasno. Ako to, blago onda našim potomkom, kojim se tolikimi školami, što se sada podižu, najplemenitija sgrće baština! A tko bi mogao o tom dan danas dvoumiti, da je znanje i umienje velika glavnica, kada gleda, kako vješti i umješni ljudi obiluju u siromašnoj zemlji, a nevješti gladuju u bogatoj državi? Pomislimo samo na pustu njekoć, a sada znanjem obogaćenu Holandiju i na krasno naše, al ubogo Zagorje, pak ćemo doista od sve duše zavapiti: blago našim potomkom, što će si nabaviti moći potrebita znanja i time ukloniti sila nevolje, s koje mi jadni ginemo!

Ma moramo-li baš poginuti? Mora-li sadašnji naraštaj našega puka ostati za života svoga bez nauka, da glup umre, kao što se i rodio? Neima-li tomu zlu lieka? Prije nego na to odgovorimo, valja nam se doviti odgovoru na pitanje, o kojem smo uzeli danas pisati: „Treba-li nauka našemu puku?" Ovo se pitanje može na dvie ruke tumačiti: je-li puku našemu fali nauk, i je-li mu taj nauk potrebit za njegovu sreću.

U drugih obrazovanih zemljah ova je zagonetka od davna riešena; al kod nas ima svejednako ljudih, koji u ovom pogledu nisu jošte doprli na čistinu, i to jedni iz dobroćudnosti, drugi iz nerazsudnosti, a treći, jer im je glupost puka koristna.

Da je puk naš glup i neuk, to se ori posvuda iz inostranih i domaćih ustah; jedni to govore uz preziranje, drugi uz sažaljenje. Samo njekoji dobroćudnici kažu, da narod naš ima puno zdrave pameti, da je bistra uma i razborite sviesti. Ovo je istina, al je pored svega toga doista neuk; prošla su ona vremena, kad je valjala naša poslovica „glava je starija od knjige." Dan danas nedotiče ni najpametnija glava bez knjige, bez nauka; najslavniji, najučeniji ljudi, Kopernik i Karamzin, Dositej i Šafářik bili bi bez knjige ostali neznalice, a sada se svatko divi njihovu umu i razumu. Pa koliko bi nam, koji se bavimo od mladosti knjigom, ostalo pameti u glavi, da nestane iz nje svega toga, što smo naučili iz knjigah neposredno, čitajuć ih, i posredno, slušajuć ljude, koji su ih čitali? Tko nije trebao knjige i nauka osobito ovih posljednjih deset godinah, kad smo iznenada prenešeni bili u odnošenja posve nova i nepoznata; tko nije osjetio, da je ono sve bilo premalo, što je bio naučio do godine 1848? — Ako su pako pismeni ljudi osjetili u sebi nedostatak potrebita nauka: koliko je toga nauka falilo stoprv našemu prostomu puku, koji za ova nova odnošenja ni toliko nije bio pripravljen, koliko mi? Koliko putih je on postradao samo radi svoga neznanstva! Dobio je novih pravah — a nezna ih uživati; naprćene su mu nove dužnosti — a neumie ih izvršivati.

Što smo ovdje kazali za državno odnošenje, valja i za gospodarstvo, i kućanstvo. Nitko nemože nijekati, da u ovom pogledu takodjer fali našemu puku nauka; da kod mnoge radnje posve naopako postupa, da svojim gospodarenjem nemože namiriti sve potrebe, da nepoznaje cienu vremena i štetnost svojih zabavah, pa zato da sve dublje propada, i materijalno, i moralno. Njegova pamet nije dakle očevidno dorasla sadašnjemu stanju, treba ju poduprti naukom.

Al će tko ipak reći: „Ostavimo seljaka u njegovoj prostoti, nemojmo dirati u njegovu narav, on je najsretniji, dok je priprost seljak; a neima gorega stvorenja od pokondirene tikve i popapučena opanka, od seljačke nadri-knjige i svrzi-slova, koji misli, da zna sve najbolje, zato što je zavirio u knjigu."

Sve je ovo puka istina; al upravo zato, da nedobijemo naopako obrazovanih i nadriučenih seljakah, treba da se pobrinemo za primjeren im nauk, da ih učimo baš samo ono, šta im treba; da ih odvratimo od onoga, šta im nedolikuje; da im razložimo sućnost prava napredka i primjerena znanja, neka nepomisle, da su već pametniji, ako ostrižu kosu, obuku kaput i nauče srkati kavu.

Svakomu stališu treba osobita naputka i nauka, a treba ga i prostomu puku; ako izadje iz prave kolotečine, naopako i u zao čas po njega! Zaglavit će kao parovoz, kad se izmakne iz željezne kolomije.

Što ovdje kažemo, nije pusta mudrija, izkustvom nepotvrdjena proba, nego baš ciela, prokušana istina. Neću se pozivati na daleku Holandiju, Belgiju, nego samo na bližnju i nam srodnu Česku i Moravsku. I ovdje ima već puno obrazovanih, vještih seljakah; kratke članke čo-

skih gospodarskih novinah pišu ponajviše seljaci, priobćujuć u njih svoje izkustvo gospodarsko ili moleć savjeta. Mislit će našinac, da su ovi seljaci na pola gospoda. Ni malo; oni ostadoše seljaci i pokle su si potrebita nauka pribavili, i nerazlikuju se ničim od svojih zaostalih drugovah nego bogatstvom, buduć bolje gospodare od susiedah, koji si nisu nabavili nauka. Zato, dočim je kod nas uvreda, da tko koga prozove seljakom: u Českoj i drugdje se tim imenom upravo ponose, jer su ondje seljaci ljudi krepki, pametni i imućni.

No kako bi se i moglo potrebovati od prostaka, da se sam domisli stvarim, koje drugi samo s velikom pomnjom u školah i iz knjigah uče? Tà, u seljaka je pamet sporija, um prostiji nego u pismenoga čovjeka, i duh mu je od malenih noguh predsudami tako zastrt, da nevidi niti toga, što je drugomu bjelodano. Tužimo se medju ostalim na njegovu lienost i pijanstvo: nu šta je kod nas učinjeno, da se doskoči ovim opačinam? Ništa. A pogledajmo Primorca, on je i marljiviji i trezniji. Zašto? Jer u Primorju nije bio puk nikada onako ugnjetavan i navlaš u glupost pritisnut, kao drugdje.

Možda će tko pomisliti, da je po vladu bolje, kad je puk glup; da je takvim pukom lašnje upravljati, da je poslušniji, smjerniji, ponizniji. Zato se je prije govorilo, da je puk najbolji kad plače, a najgorî, kad se smije. Noviji dogadjaji pokazaše, da to nestoji. Jedno vrieme podnosi glup puk mirno sve terete i krivde; al jao svietu, kad se ovakov ugnjeten puk napokon osviesti: eto vam strahotah francezke revolucije i galičke bune, Gubčeve puntarije i seljačkoga rata u Njemačkoj itd. Da su se ruski boljari brinuli za obrazovanje svojih podložnikah, nebi sada drhtali dan i noć od straha, da će se ovi podložnici pobuniti i za podnešene krivde osvetiti. Upravo tako drhtat će njekoć talijanski *signori*, kad se osvieste njihovi *coloni*. — Nasuprot, gdje je seljak kako valja obučen, ondje je i imućniji, dakle i više poreza plaća državi; ondje je i poslušniji, jer zna za svaku naredbu, koju ima izvršiti i shvaća njezinu potrebu; ondje se drži postojeće uredbe (konservativan je), buduć da ga je strah, da bi u buni i ratu svoj imutak izgubio. Stara je rieč, da, tko što ima, čuva. Tko čini bune u Francezkoj? Zar seljaci? Ni malo, nego glupi parižki bezkućanici: danas se njimi služe prijatelji slobode proti samosilju i zulumu, a sutra samosilnik proti slobodi i pravu. Nasuprot neima primjera, da su se pobunili seljaci holandezki, englezki, belgijanski, koji su svi na glasu kao ljudi samosviestni, razboriti i miroljubivi.

Naša prosvietljena visoka vlada zabacila je nečovječno i nekršćansko načelo, da treba glupošću puk držati na uzdi; ona svojski i iskreno nastoji oko prosvjete pučke. U našoj se je domovini za ono desetak godinah više školah zavelo nego prije za stotinu godinah. To je istina, koju mora priznati i njezin najveći neprijatelj, makar im drugčije manisao i prigovarao. A vlada naša nije imala do sada uzroka kajati se za ovo načelo. Gdjegod je puk naučniji, ondje je i imućniji, pak i pošteniji. Samo jednim primjerom hoćemo da to zasvjedočimo. Sve su novine prije jedno 2 mjeseca razglašivale kao čudo od poštenja i ćudorednosti, što je službeno dokazano, da u občini Brdarki od četvrt stoljeća (t. j. od 25 godinah) nitko nije bio niti na sud pozvan, a kamo-li kažnjen radi kradje, silovitosti, prievare, kakvoga zločina počinjenog u pijanstvu ili od sirovosti. To će zaista mnogo reći; nu jošte ćemo se više začuditi, kad proučimo okolnosti. Slovačko selo Brdarka leži u gemerskoj županiji u Ugarskoj medju gorami, nedaleko od Šafarikova rodišta Kobeljarova. Svi su stanovnici na glasu voćari i selo Brdarka leži kao u sredini golema voćnjaka, razdieljenoga medju pojedine gospodari, al ne plotom, nego samo jednostavnim znamenjem, i opet se nikada nedogodi, da bi susjed susjedu pokrao voće. Uzrok je ovomu poštenju, osim valjane škole, samo voćarstvo, koje, probudjujuć plemenitu ljubav prama voćkam našom rukom odgojenim, odvraćajuć ljude od ludih, imanju i poštenju pagubnih zabavah, plemeni im srce, i po imenu neda, da se u njem zalegne gadna opačina — t a t b i n s t v o. Tà, kako postaju tati? Ponajviše u djetinstvu, kraduć susjedom voće. U Brdarki imaju djeca kod svoje kuće voća, zato im niti na pamet nedodje krasti ga drugomu.

Kao što je voćarstvo opoštenilo brdarske seljake, isto tako oplemenjuje svaki primjereni nauk prostoga čovjeka, i neće lje nitko navesti mjesta, koje bi se odlikovalo kakvom vještinom i bilo bi gorê, nepoštenije, nevaljanije od onih, gdje sve čami u tami neznanstva.

Ako se dakle ustrojavanjem školah namjerava uzobraziti i poučiti mladež seoska, da postanu od nje pametniji i pošteniji seljaci: neima razloga, zašto se nebi nastojalo, da se i sadašnjemu naraštaju pribavi nauk, potrebit za bogomilo i srećno življenje. Ako će nauk djeci koristiti, neima razloga, zašto nebi hasnio i roditeljem.

Poštenoj vladi se dakle netreba plašiti prave pučke prosvjete; al niti prijateljem državne slobode, dapače ova se niti neda drugčije udržati, van ako ju brani sav narod, primjereno obučen i naobražen. Da su se poljski šljahćići (plemići) i malo brinuli za prosvjetu puka, nebi bila Poljska propala. Al oni su se plašili, da bi puk poslie prosvjete poželio i pravah; nasuprot glupi puk nije imao prave volje braniti maćehe-domovine, kad joj nastade pogibija, a jedna jedinita klasa naroda nije bila kadra obraniti ju od tolikih silnih neprijateljah. Državna sloboda može samo onda odolieti žestokim navalam silna dušmanina, kada narod svesebice ustaje na njezinu obranu. U Poljskoj se je mudrovalo, da seljaku netreba političkih pravah, jer je glup; a ostavljao se je u gluposti, da nepoželi državne slobode. I kod nas se kadšto govorka, da seljaku našemu treba skrbnika, treba kuratele, jer je glup, te neumie razborito uživati podieljenih mu sloboštinah, a slabo tko iztražuje izvor i uztuk tomu zlu; slabo tko kaže: „obučite narod, pa vam neće biti glup; prosvietlite mu um naukom, pak će umieti uživati i htjeti braniti do-

bivena prava!“ Politička sloboda u rukuh glupoga naroda ponajveća je zapreka svestranoga napredka, ona je kao mač ili oganj u rukuh djeteta. Kada mudar otac napućuje diete, ono će mačem drva sieći, i kod vatre se grijati; a kad diete ima opaka otca, ono će se mačem okrviti, a ognjem će zapožariti. Komu nepadaju na um negdašnji korteši; tko se nije o tom uvjerio, da se neuko ljudinstvo pod rukom vještoga vodje upotrebiti može i na dobro, i na zlo? Nevičite dakle: „uzmi puku slobodu, jer je glup;“ nego „nabavi puku nauka, jer je slobodan.“

Al jošte jedanput kažemo, da puku treba primjerena, t. j. takva nauka, koji ga od njegova zvanja neće odvratiti, nego na njega naputiti; koji neće od seljaka napraviti gizdelina, nego pravoga ratara, ne mudrijaša, nego razborita čovjeka. Neželimo dakle, da se naši seljaci poučavaju o zamršenih pravoslovnih zagonetkah; o filozofičkih sistemah i o političkih odnošajih; da im se razlaže teorija Schwerzova i Liebigova o hranitbi bilja; razlike medju naravskim i Linnéovim biljarskim sustavom itd.: nego želimo, da se puku razlože prema njegovoj pameti oni zakoni i naredbe, radi kojih se kaštiguje, kad ih neizvrši; da mu se razloži potreba kućnoga reda, pak i način, kako se taj red može udržati; da mu se kaže, kako ima s marvom postupati i zemlju gnojiti; koja je trava hasnovita, koja huda; koji je način sjetve bolji, i koja sgrada najshodnija. — Ovakov nauk nit je pretjeran, nit suvišan; nit će seljaka omekoputiti, nit preobraziti; nego ga u njegovu stališu utvrditi i od propasti spasiti.

Pitat će samo tko, je-li to stvar moguća, obučavati onako našega seljaka? Na ovo pitanje odgovorit ćemo u budućem listu, gdje će se podjedno kazati, zašto smo o ovom predmetu upravo sada rieč zametnuli.

Jamova batata.

Odkada je malo ne u čitavoj Europi mah uzela bolest koruna — brinuli su se, i sad se još brinu, učeni gospodari, najpače pako Francuzi, da nadju nadomjestak iliti surrogat ovomu ljubimcu našega puka, korunu (krumpiru). Medju svakojakimi biljkami preporučivali su Francuzi najtoplije jamovu batatu *(Dioscorea Batatas, Yams-Batate)*.

Prije njekoliko godinah čitao sam u njekom gospodarskom listu, da su ovo bilje u Parizu gojili, te su njegov korien kuhali, jeli, i uvjerili se, da je ovaj korien veoma dobar za hranu. Njekoji su jačili, da je tečniji od najboljega krumpira U njemačkih novinah *„Fraundorfer Gartenzeitung“* čitalo se je: da su i Niemci pokušali saditi ovaj korien, no izjavili, da ništa nevalja. To je bio uzrok, da je p. n. gosp. Skender Zdenčaj u Ravnu jedan korien od ove batate, što sam ga bio dobio od prilike god. 1856. od bečkoga vrtlara Abela, i pomenutomu gospodinu dao, zanemario i blizu klila *(Mistbeet)* preko zime ostavio u zemlji, gdje je posadjen bio. Buduć pako da je ova bilina ipak bila kolčićem zabilježena, tražio sam ju u proljeće; nu žaliboże, našao sam, da su ju hrčica (miši podzemaljski) pojele, jer sam rupu do rupe našao, i tvrdo vjerovao, da je batata propala. Okolo polovice Lipnja slučajno mimoidući, opazio sam njekakvu neobičnu biljku s pednja visoku i prepoznao dioskoreu. Ja sam ju nakolio (jer se vije kao pasulj) i ona je veselo rasla. Pod zimu izkopam korien, bio je s palca debeo, i do 5 palacah dugačak.

1858. god. posadjen bi ovaj korien u klilo i ondje je ostao do god. 1859. Ove dvie godine kušali su vrtlari, nebi-li ova batata, kad bi na zemlji ležala, ili se ponješto zemljom pokrila, žile pustila i tako se pomnožala; ali zabadava. U jesen god. 1859: izvadjena biljka iz zemlje, dala je tri koriena, jedan od frtalj funta, ovaj je bio stopu dugačak, odozgor i odozdol tanak, u sredini više od palca debeo, pun okrugljastih izrastakah, kao neprani korun. Dva druga koriena bila su mnogo manja, al obadva podugačka. Koncem mjeseca Travnja, kad smo je izvadili iz spreme, imala su dva veća koriena svaki na gornjoj strani s pol palca dugačku klicu, najmanji korien nije imao klice. Od najvećega koriena odrezali smo dolnju stranu do pol frtalja funte težku. Korien je ovaj na rezanju veoma krk, meso ima liepo bielo, mliečno; kad sam ga jezikom oblaznuo, činilo mi se je malko ljuto. Ovaj komad smo dali sa govedinom skuhati, pa smo ga trojica, koji smo bili kod stola, pojeli, i zajedno priznali, da je veoma dobar i tečan, i dočim je jako brašnav, da je vrstna hrana.

Od ovud smo zaključili, da bi ovaj korien mogao nadomjestiti naš krumpir, i da će se ljudih naći, koji će ga nad krumpir metnuti.

No korien ovaj pomnožati, to će biti mučan posao i važan zadatak. Zato želimo, da više vrtlarah svoje pokuse s ovim korienom u Gospodarskom listu gospodarskomu obćinstvu izvoli priobćiti.

Neima dvojbe, da će ovaj korien našu zimu u zemlji podnieti. Valjda bi se onda prije razplodio*).

U br. 18. Gosp. lista o. g.: čitao sam pitanje: je-li tko u Hrvatskoj našao gomoljikah.

Ja vam odgovoriti mogu, da sam prije 25 godinah u Križevcih, kad sam jedanput iz stare šuplje jabuke truhlu zemlju *(Moder)* vadio, i svu crvotočinu odstranio, našao tri okrugle gljive ugodna mirisa. Kad sam ih jednomu Talijanu pokazao, on je uzkliknuo: *„questo sono Trifoli“* (Ovo su gomoljike).

U Ravnu na 11. Svibnja 1860.

Dr. Praunsperger.

---

*) O batati smo čitali više izviešćah. Gospodari joj troje prigovaraju: da kod nas nezameće cvieta ni ploda; da korienu trebaju dvie godine, dok pravo dozri, i da našu zimu nemože podnieti. Ovo su velike zapreke razplodjivanja ove inače vrlo znamenite biljke.

Ured.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Putujuć ovih danah, vidio sam više sjenokošah, kako se žute, kao da su repicom posijane. Kad tamo, a ono je sve sami žabljak ili opešnica. Lišće mu je svakojako izciepano, a cvietak je uviek sastavljen iz pet žutih peracah iliti listićah. Gospodari znadu, da marva nejede žabljaka, jer je to vrlo ljuta trava, pa ga opet ostavljaju na svojih sjenokošah, neuzimajuć na um, da im žabljak jošt i ostalo sieno kvari, i dobre trave na sjenokoši udušuje. Razborit gospodar poslat će dakle na svoju sjenokošu poslie kiše djecu, da mu izčupaju sav žabljak; al to treba da sad učine, jer se ova huda trava vrlo razplodjuje, ne samo korienjem, nego i sjemenom. Ako se dakle sada nepočupa, dozret će sjeme do kositbe, i prosut se po livadi, te ćeš imati do godine jošte više žabljaka.

Gospodarske viesti.

— (Predence ili mačak). Već smo lani javili njekoliko ljekovah, kojimi se zatire ova djetelinja napast. Evo sada jošte jednoga, što se u najnovije vrieme preporučuje kao najpreče sredstvo. U predencu ima puno triesla, koje se rado spaja sa željezom. Uzmi dakle na jednu funtu zelene galice *(Eisenvitriol)*, u kojoj ima željeza, 10 funtih vode, otopi galicu u njoj i polij mjesta, gdje je predence mah otelo. Za njekoliko satih sve će se razpasti i ostat će samo vlakno od njega; djetelini pako nećeš galicom ni malo nahuditi.

— (Hrušti). U Njemačkoj se je pojavilo toliko hruštah (kebarah), da neima pametara onolikomu množtvu ovoga gada. — Nas je sam Bog sačuvao ljetos od ove nevolje; jer nečujemo, da su igdje uvažene naše opomene.

— Najbolja hrana za kopune jeste kukuruz, osobito onaj sitni, nazvani brzac *(Cinquantino)*. Kopuni njim hranjeni i zatvoreni tako debljaju, i meso im je tako fino i tečno, kao i glasovitim francezkim *poulardam*, ili štajerskim kopunom.

— U jednoj jedinoj francezkoj županiji (departementu) prodalo se je lani preko 11 miliunah staklenakah pjenušice (šampanjskoga vina). Uzmimo, da se je za svaku staklenku samo 1 for. primila, eto kolika dobitka za državu!

Kućanstvo.

— Pšenični kruh najbolje hrani, zato u Englezkoj i najprostiji težak jede samo pšenični kruh, a ražnoga kruha niti neima u Englezkoj. Nije ovo samo zato, što je pšenični kruh tečniji, nego i zato, što više snage daje čovjeku, dakle ga i bolje hrani. A snage i sile zato daje, jer u pšenici puno ima ljepiva *(Kleber)*, od kojega postaju naše mišice; ostale tvari brašna pretvaraju se u salo, iz kojega se izvija u čovjeku potrebita mu za život toplina. Izza pšenice najviše ima ljepiva u raži, manje u zobi, jošte manje u ječmu, a najmanje u kukuruzu. Zato čovjek postaje od kukuruza debeo, al ne onako jak kao od pšenice. Pšeničnomu kruhu i govedini ima se zahvaliti englezki težak, što je onako jak, da se š njim u radnji nemože nitko natjecati. Napominjemo ovo našim gospodarom, koji trebaju mnogo težakah i družine, te žele, da im dobro rade: neka ih dobro brane, jer zlo hranjen čovjek nemože pored najbolje volje čvrsto i dugo raditi.

— (Nova valjka). Stolar Herzig u Beču *(Landstrasse, Ungergasse br. 492)* pravi sasvim nove valjke ili rolje za roljanje rubja. Ova valjka zauzimlje samo 2 □ stope prostora, tišti težinom od 3 cente (akoprem na njoj neima kamenja) i opet može na njoj jedna osoba rubje valjati.

Obrtnost.

— U austrijanskom carstvu ima odsjekom medju 100 stanovnikah 68 ratarah, 10 obrtnikah, a 22 služe drugčije kruh. Nasuprot u Englezkoj ima medju 100 stanovnikah njih 45 tvorničarah ili fabrikantah, 34 ratarah, a 21 hrani se drugim načinom. Dakle se Austrija može prozvati ratarskom državom, a Englezka tvorničkom.

— (Skup lan). Funta lana, od kojega se prave glasovite bruseljske čipke *(Brüsselerspitzen)*, stoji 1200 do 1600 for., toliko zadaje truda redjenje ovoga lana. A za predenje dobivaju prelje od svake funte do 800 for. Nije dakle čudo, što su one čipke tako skupocjene.

Svaštica.

— (Mučenje životinje). U Beču je bilo lani 125 ljudih kaštigovano, što su kojekako mučili životinju, po imenu i svoju marvu.

— (Rodoljubivo srce). Slavni sada već pokojni grof Széchenyi István odredio je u svojoj oporuci (testamentu), da mu se po smrti izvadi srce iz tiela, i stavi u vinovicu (spirit) u staklo, da može svatko gledati ono srce, koje je sve do smrti samo za svoju domovinu tuklo.

— (Priek liek od suhe bolesti). Kralj. hanoveranski konsul poslao je iz Tampika (u Ameriki) ljekarom u Göttingi komadić drva od stabla nazvanog od divljakah *anaka-huite*, da kušaju, jel istina, što kažu Indijanci, da je to drvo priek liek od suhe bolesti svake fele. Pokle se stablo oguli, izsieče se drvo i napokon izciepka, pa se ovi ciepci kuhaju i onaj povarak se pije kao čaj *(Thee)*. Nismo do sada doznali, da-li se je tko ovim liekom izliečio.

Ovom prilikom moramo napomenuti, da su nedavno u parižkoj učenoj akademiji govorili o jedinom mjestu na svietu, gdje ljudi ništa neznadu za suhu bolest. Ovo je mjesto Malaga, španjolski grad, ležeći moru na obali, okruženoj sa sjevera visokimi gorami, na kojih raste glasovito vino malaga. Ondašnje „milosrdne sestre" potvrdjuju, da nisu nikad vidjele čovjeka, ni u bolnici, ni u privatnoj kući, koji bi bio bolovao od suhe bolesti. Kazat će tko, da je tomu valjda uzrok plemenito vino, štono raste oko Malage. Jok vala! Već je tomu jedini uzrok blago, čisto, morskom vodom ovlaženo povjetarce, koje najviše ugadja ljudem. *(Slov. nov.)*

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 21. Svibnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	78.80
Državnjače sa 5%	68.50
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	—.—
Dionice narodne banke	851.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	181.60
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	—.—
„ Lloyda	—.—
Srećke Eszterhazova zajma	88.—
„ Windischgrätzova zajma	23.75
„ Waldsteinova zajma	27.75
„ Keglevićeva zajma	15.—
Prid na carske dukate	6.36 ½
„ na srebro	—.—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

21. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

osamnaeste glavne skupštine hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva držane 26. i 27. Travnja 1860.

pod predsjedom gosp. grofa Miroslova Kulmera podpredsjednika.

§. 1. Gosp. grof Kulmer otvori sjednicu sliedećim srdačnim i domoljubnim govorom, koji je mnogobrojna skupština živahnim odživom pozdravila:

Slavna skupštino! Iz srca se moga radujem, što Vas, moja gospodo, u tolikom broju ovdje u glavnoj ovoj skupštini gospodarskoga družtva iskreno mogu pozdraviti. Današnja glavna skupština jeste osamnaesta u redu, koja se o razvitku gospodarskoga družtva u našoj miloj domovini drži. Nije moja namjera ovdje govor povesti o postanku i razvitku družtva našega gospodarskoga do današnjega dana, budući da je to svakomu članu podobro poznato; već namjeravam samo o savezu gospodarskoga družtva sa inostranimi gospodarskimi družtvi, o velikoj njegovoj važnosti i o razvitku domaćih podružnicah progovoriti. Inostrana gospodarska družtva stoje s nami u najužjem savezu. Saobćivaju nam sve svoje pokuse i objavljuju nam opazke o razvitku gospodarstva. Isto tako javljamo i mi njim, štogod se u našem pokušalištu čini; i o tom ubavješćujemo i sve naše podružnice uredno. Domaće podružnice sretno i sa dobrim uspjehom se razvijaju, i nadati se možemo, da će do skora i kod nas gospodarstvo u toliko procvasti i obilnim uroditi plodom, koliko i gospodarstva inostranih državah.

Razvitak našega gospodarskoga družtva dopro je do toga uvaženja, da i oblasti naše zemlje u važnih pitanjih zasiecajućih u gospodarstvo žele doznati naše mnenje. To je jamačno čvrst dokaz, da će naše družtvo sve visji stupanj uglednosti i razvitka steći.

Nemogu se u potanko razglabanje ovoga predmeta upuštati; jer mi valja ponajprije pozornost sve gospode članovah na to svratiti, o čem će ova glavna skupština ponajprije viećati:

1. Proglasit će se nova pravila, koja su se morala sadašnjim okolnostim i zakonom prilagoditi.
2. Odbor upravljajući podnieti će Vam izvješće o upravi družtvenih poslovah, o blagajni i o vrtu družtvenom.

Zatim imate, moja gospodo, ovom prigodom pravo:

3. izabrati si na novo predsjednika, podpredsjednika, i odbor upravljajući.
4. Glavni predmeti pretresivanja jesu: učiona gospodarstvena, svilarstvo, zadruga seljakah, vinotržtvo. Zatim će se izvješća podružnicah i njihovi predlozi u pretres uzeti i napokon predlozi članovah, koji žele napose što predložiti.

Napokon Vam, moja gospodo, objaviti moram, da je družtvo gospodarsko smrti našega neumrloga grofa Josipa Jellačića-bana lišeno svoga pokrovitelja i predsjednika, i da ste vlastni izabrati si predsjednika. Ja pako sa cielim odborom, koji smo svoje zvanje po mogućnosti sdušno obnašali, odstupamo, i za povjerenje u nas položeno izkreno Vam zahvaljujemo, te molimo, da se i nadalje za razvitak gospodarskoga družtva na korist naše premile domovine onako brižljivo starati izvolite, da se njegova namjera i svrha pomoćju božjom doista postigne.

§. 2. Poslie toga bila su odmah proglašena nova pravila, po kojih će se družtvo za buduće imati u svakom obziru vladati. U savezu toga učinjene su sve podružnice pozorne na §. 24., 25., 26., 27. i 28. za točno obdržavanje i zajedno uprošene, da svaka za se učini predlog o tome, koliko po prilici da joj treba novacah za namirenje svojih troškovah, da odbor upravlj. može shodnu glede toga naredbu izdati.

§. 3. Čitano je izvješće upravlj. odbora *(Gledaj ga niže!)* na nekoje glavnije točke odlučeno je:

Što se ustrojenja novih podružnicah tiče i nadalje neutrudjenom revnostju pozivati i prositi stranom kotarske predstojnike, stranom druge ugledne domorodce i gospodare, dokle nepodje za rukom dokučiti svrhu; dalnja u tom preporučaju se odboru upravljajućemu.

Što se izložbe voća tiče, neka se odbor ravna po okolnostih vremena i tada neka odluči.

Predlog podružnice Sv. Ivanske, da naime obćine u našoj domovini pristupe gospodarskomu družtvu kao utemeljitelji sa svotom od 100 for., biaše odobren, i učinjena je prošnja na c. kr. županjske urede, da oni izvole imućnije obćine svomu području podčinjene pozvati, i na dobrotvorni čin ovaj koliko moguće sklonuti.

§. 4. G. odbornik i nadziratelj vrta u Liepojvesi Dr. Schlosser izvjestjem svojim razveselio je skupštinu, budući se iz njega vidjelo, da je Liepaves ljetos više dohodka imala nego troška; premda nije zadaća glavna, da se iz družtvenog vrta upravo dobitak traži, nu ipak račun ljetošnji pokaza, da poslovi napreduju i da ravnateljstvo vješto upravlja; zato bi g. Dru. Jos. Calas. Schlosseru zahvalno priznanje izraženo i u zapisnik stavljeno; zajedno bi zaprošen, da družtvenomu vrtljaru Eduardu Pratschu, koj se vrlo poslenim i marljivim izkazuje, pohvalu skupštine izreče.

§. 5. Računi predloženi pokazuju da se je stanje novčano poboljšalo; što je radostno primljeno; za pregledanje računah izabrani su: gg. Rašić, Mrazović i Jakić. Proračun, kog je g. odbornik i računovodja Baltić podnio, odobren je; ubilježen je u uručbenom zapisniku pod br. 106. te imade služiti temeljem ljetošnih izdatakah.

§. 6. Preduzet bi izbor. Za predsjednika bi jednoglasno izabran grof Miroslav Kulmer.

Za prvog podpredsjednika u smislu §. 19. pravilah g. grof Julio Janković Daruvarski za Slavoniju.

Za drugog g. Dr. i vlastelin Aleksa Vancaš.

Za trećeg g. Koloman Bedeković Komorski vlastelin.

Za odbornike izabrana su sliedeća gg. po broju odvietah:

1. Dr. Jos. Calas. Schlosser, c. kr. fizik županije zagrebačke.
2. pl. Ivan Zidarić, c. kr. savjetnik banskoga stola i vlastelin.
3. Franjo Kalabar, kanonik prvostolne crkve zagreb. i opat Bežinski.
4. Mojsia Baltić, c. kr. savjetnik namjestništva.
5. pl. Ivan Žigrović, posjednik i gospod. providnik u miru.
6. Mio Krešić, trgovac i posjednik.
7. Andria Jakčin, odvjetnik i posjednik.
8. Ante Zoričić, odvjetnik.
9. pl. Josip Čačković Vrhovinski, vlastelin.
10. Josip Susanni, prisjednik c. k. urbarskog suda.
11. Baron Levin Rauch, vlastelin.
12. pl. Mato Mrazović, odvjetnik.

§. 7. G. predsjednik podružnice Sv. Ivanske predloži: da premda bi po smislu pravilah naročito §. 20. predsjednik imao vlast poslovodju imenovati, on bi se vjendar prinukana našao u interesu cieloga družtva dosadanjega gosp. poslovodju uprositi, da nebi čast svoju ostavio, g. pako predsjednika bi molio, da bi vlast svoju skupštini ustupio i želju svoju s njezinom složio; gosp. predsjednik grof Kulmer podupro je srdačno predlog g. Josipa Šavora, koj bi obće odobren.

G. Vukotinović izrazi svoju zahvalu za povjerenje, i izjavi u tom slučaju pripravnost svoju za svaku službu, koju domovina od njega zahtieva; moleć vendar, da za ovu godinu, u kojoj on daleki put u inostrane zemlje preduzeti kani, nebi se toli strogo izvršenje poslovah od njega tražilo. Skupština na to odluči: da za vrieme odsutja g. Vukotinovića može njegovu službu koji od odbornikah obavljati.

Na to predloži gosp. podpredsjednik Dr. Vacaš, da plaća, koju g. poslovodja dobiva, 300 for. najme, premalena je za ovaj veliki poso, koji sad gospodars. družtvo sve većom pisarijom zadaje; da bi se plaća povisila bar na 500 for. Skupština uvažajuć predlog g. podpredsjednika zaključi u smislu §. 20. da se odsele plaća od 500 for. za poslovdju opredieli. Na to g. Vukotinović izjavi, da on nikakovo povišenje plaće primiti neće i zahvali se na tom. Plaća ova od 500 for. ima medjutim u načelu ostati, te bi se onda naredba ova uživotvorila, kad bi promjena nastala glede poslovodje.

§. 8. Sa osobitim veseljem primila je glavna skupština onu viest, da je najme Njeg. c. kr. Veličanstvo dostojalo odrediti, da se Križevačka učiona gospodarska ustroji i čim prije uživotvori. Uslied toga bi zaključeno, Njeg. Veličanstvu pokornu zahvalu posebnom adresom izjaviti; istim načinom ima se takodjer Njeg. Preuzviš. g. grofu Coroninu za njegovo revno nastojanje u tom obziru zahvalnost od strani družtva izreći.

Prigodom ovom bi jednodušno zaključeno Njeg. c. kr. Veličanstvo ponizno zamoliti, da bi dostojalo za jezik učevni u gospodarskoj učioni odrediti jezik hrvatski, jer samo tim načinom može zavod svrsi svojoj odgovoriti i blagodat onu, koju narod na toliko trebuje, pružati.

Usljed predloga napokon podružnice Križevačke bi zaključeno jednodušno, da se g. c. kr. savjetniku Mojsiji Baltiću za njegovo revno nastojanje oko uvedenja učione gospodarske, za njegovu osobitu marljivost i ljubav, kojom je sve predloge na rečenu učionu spadajuće izradio, najtoplija zahvalnost cieloga družtva gospodarskoga izreče i to da se u zapisnik za vječni dokaz upiše.

§. 9. U obziru svilarstva bilo je viševrstnih predlogah glavnoj skupštini podnešeno, medju kojimi se obširniji takodjer sastavci pismeni nalaze; u ovih pretresivanje se skupština zaradi kratkoće vremena upustiti nehtjede, nego predmet izruči odboru upravlj.; u načelu vjendar odluči i naloži odboru, da se u ime družtva na c. kr. Namjestničtvo još jedanput obrati, i za svilarstvo podporu iz trgovačke zaklade zemaljske izprosi tim većma, što se zaklada ova nebi smjela baš na nikakove druge svrhe trošiti, nego na domaće obrtne.

§. 10. Što se velevažnoga pitanja o zadružnom životu naših seljakah tiče, to je glavna skupština poslje duljeg razmatranja i viševrstnih predlogah u tom se složila, da uzamši osobito gospodarske razloge u obzir slјedeći zaključak visokomu Namjestničtvu učini:

Gospodarsko družtvo za glavni temelj ratarstva drži prvo: da se neograničeno komadanje zemljištah nedopušća; drugo, da se sva moguća težnja onamo obrati, da se marvogojstvo unapredi, da broj stoke nepada; treće, da čim više imade naseljenih žiteljah u zemlji i da se posjedničtvo kriepko po zakonu štiti; jer samo stalno naseljeni žitelji pružaju jemstvo za pravu sreću i blagostanje države; iz ovih načelah samo po sebi sliedi, da sva jakost zemlje stoji u jakosti pojedinih obiteljih, treba dakle da se život naših seljačkih obiteljih iz ždrala anarchie, u koj je pao, izvadi, da se uredi; treba silno, i najsilnije, da se zakon izda, po kom će se moći dieliti seljaci tamo gdje to okolnosti zahtievaju i dopušćaju; ondje pako, gdje to duh žiteljah i drugi uvjeti zahtjevaju i dopušćaju, da se za-

druga štiti; dioba zemljištah da neide dalje, nego li se može plug uzdržati, jer seljak i gospodar bez pluga, mora se više pogibeljnim nego koristnim za državu ozvati.

§. 11. Vinotržtvo je već od davna zauzimalo ponajglavnije sve gospodare naše, buduć oni znadu, da je vino glavan proizvod i glavan izvor dohodakah; g. član i veletržac ovdješnji Ante Jakić predložio je družtvu ponudu svoju, da on hoće za početak staviti u svoje tržište vina na izgled, da bi kupci mogli se spoznati sa proizvodninami vinogradarskimi; ova ponuda bi dragovoljno primljena, i odredjeno, da se posebice u gospodars. listu proglasi; g. pako Jakić uprošen, da sastavi osnovu, kako bi se najpraktičnijim načinom moglo družtvo vinotržno ustrojiti.

§. 12. Izmedju predlogah podružničkih biše nekoji odmah riešeni, nekoji pako upravljajućemu odbora ustupljeni. Tako bi na predlog podružnice Križevačke glede vinogradarskog reda odlučeno: da upravlj. odbor ponajprije red takav ovdje izradi, te da ga poslje podružnicam poradi opazkah i primjetbah priobći. —

Što se tiče tumačenja zakonah, koje bi se uz Gospodarski list imalo u posebnom listu činiti, premda skupština priznaje i korist i veliku potrebu toga, nemože ipak tomu pristati, videć u tom glede uredjivanja težkoću, glede trošakah pako bitnu zaprieku; zato zaključi g. uredniku naputak dati, da zakone one, koji osobitim načinom u život seljakah zasiecaju, protumači, ko što je to i dosad bivalo, što je glavna skupština sa dopadnostju opazila.

§. 13. Dogodit se može i dogadja se kod najtočnije uprave blagajničkih poslovah, da se kakova pogrieška uvuče, to će svatko moći izpričati, nu ako se dogodi to se naročito ovdje napominje, da se to poslovodstvu pripisati nemože, jer ono niti najmanje neutiče u upravu blagajne. Podružnice se medjutime pozornim čine, da svakiput, kad prineske članovah u glavnu blagajnu predaju, to uz dopis i naznačaj platiteljah čine, te se onda nemože nikakovo nesporazumljenje sbiti.

§. 14. U tečaju pretresivanja prijavi se eto g. Dr. Dragutin Vaizer iz Velike Gorice i podnese glavnoj skupštini izvješće o novo ustrojenoj podružnici Goričkoj; ustrojenje ovo biaše velikim veseljem pozdravljeno, buduć u Turovompolju već odavna je pomanjkanje podružnice sa žalošću vidjeno; po smislu pravilah §. 24. zaključeno je visoko c. kr. namjestničtvo za potvrdjenje novo ustrojene podružnice ove uprositi.

Buduć da je podružnica za predstojnika svoga gosp. grofa Stiepana Erdödija c. kr. komornika i vlastelina izabrala, glavna se skupština uzradova nad tim izborom i odluči gosp. grofu poslati začastni diplom.

Glavna skupština je odmah g. dru. Vaizeru zahvalu izrazila, jer je o tom osvjedočena, da je on najveću k ustrojenju podružnice doprineo, poduprt da kako pomoću god. tamošnjega c. kr. kotarskog predstojnika Janka Nemčića, kojemu će se družtvo pismeno zahvaliti.

Novo pristupiše članovi sliedeći:

Gg. pl. Rikard Jellačić Bužimski, vlastelin; Petar Radoboj, načelnik obćine Stubičke; Ivan Havliček, posjednik; August Dutković, odvjetnik i vlastelin; Janko Nemčić, c. kr. predstojnik; Ivan Pintar, mjernik u Želinu; Makso Rusak, župnik Novo-Čički; Ljudevit Naményi, činovnik vlasteoski; Stiepan Pavleković, vlastelin; Gjuro Ištvanović, načelnik obćine; Wendelin Holisch, činovnik vlasteoski; Josip Rösler, računovodja vlasteoski; Florian Bletšnajdar, računovodja vlasteoski; Janko Berleković, učitelj u Peščenici; Mato Bertak, učitelj Vel. Gorički; Dragutin Matačić, župnik; ovoj gosp. imadu se povelje podieliti i Gospodarski list od početka ljeta i nadalje poslati.

§. 15. G. zastupnik podružnice Križevačke, župnik Franjo Žužel predloži, da bi se glede zajma za seljake kod vjeresnog zavoda kakova shodna naredba načinila, buduć seljaci, kad novacah uztrebaju, ma i najmanje svote bile, lihvarom u ruke padaju, te tako na mjesto da si pomognu, stradaju.

Svestrano razglabanje toga predmeta preporučeno je upravlj. odboru, koj će se u tom obziru na vis. namjestničtvo obratiti.

§. 16. G. M. Bogović predloži, da bi se „kućnik“ pok. kapetana Antuna Sabljara od bratje pokojnikove potražio, te ako bi ga hotjeli odboru ustupiti, da ga gospodarsko družtvo tiskati dade, jer je ovo djelo za gospodarski i kućni život važno, kao što je Simon Struff za Njemce.

Odlučeno je: uprositi gg. Sabljare, da rečeni rukopis odboru odstupiti izvole.

§. 17. Buduć da je ne to danah umrvši g. grof Stiepan Séchényi velik gledé svojih zaslugah na polju gospodarskom i obrtnom bio ne samo za Ugarsku zemlju, nego takodjer i za našu domovinu, na koju je Ugarska u svakom vieku svoj upliv ne samo susjedstvom svojim, nego i političkim životom imala, i buduć da se zasluge velikih muževah svagdje i u svako vrieme bez obzira na odnošaje narodne ili političke, i bez toga da se ikakove tendencie time označuju, priznati imaju, zato glavna skupština odluči, akademiji magjarskoj u Pešti, kojoj je pokojni grof kao glavni utemeljitelj pripadao, žaobu o njegovoj smrti izjaviti.

§. 18. Magjarsko družtvo gospodarsko pozvalo je ovdješnje družtvo na izlogu ovacah, koja će se u Pešti od 2. do 9. lipnja držati; izabrani su kao poslanici gg. baron Levin Rauch, Koloman Bedeković, Ivan Kukuljević, Mirko Bogović, Škender Fodrocy, Ljudevit Vukotinović; ako bi koji ove gospode zapriečen bio, izražuje se želja, da izmedju izabranih svakako nekoja lica u ime našega družtva toj svečanosti gospodarskoj prisustvuju.

§. 19. Družtvo gospodarsko u Pragu pozivlje na svoju glavnu skupštinu na 17. i 18. svibnja t. g. odre-

djenu; g. tamošnji tajnik i dopisujući naš član Franjo Aschenbaum uprošen je, da družtvo zastupa.

§. 20. G. Krunoslav Veselić, professor latinskog jezika u Kragujevcu u Knjažestvu Srbskom, želi gospodarskomu družtvu kao član pristupiti; buduć, da se inozemci bez dozvole zemaljske vlade u družtvo primati nesmjedu, uprošeno je vis. c. kr. namjestničtvo za dozvoljenje.

§. 21. C. kr. bečko družtvo gospodarsko pozivlje na svoju glavnu skupštinu 9. i 10. svibnja t. g. Odlučeno prositi g. c. kr. dvorskog savjetnika Franju Žigrovića, da naše družtvo zastupati izvoli.

§. 22. G. W. Čvarek, c. kr. kapetan u miru, podnio je više veoma zanjimivih slikah predstavljajućih gospodarske stroje, kako ih je on izumio; predmet taj pobližje pregledati će odbor upravlj., te će kašnje u Gospodarskom listu na znanje ga dati.

§. 23. C. kr. gospodars. družtvo Koruško prijavlja, da će ga g. baron Ernst Aichelburg zastupati; gospodarska pako družtva u Beču, u Pragu, Njemačkom Gradcu, Solnomgradu i Ljubljani opunovlastila su g. Ljudevita Farkaša-Vukotinovića da ih kod ove glavne skupštine zastupa.

§. 24. G. član Dušan Romanić predložio je: nebi li se uz Gospodarski list i drugi jedan, budi dodatak budi posebni list cirilicom izdavati mogo. — Gospodarsko družtvo bi veoma rado na taj predlog pristalo i za bratju svoju hrvatsku, koja u Hrvatskoj i Slavoniji ćirilicom pišu, list takav izdavalo, nu sile novčane doista nedopuštaju, da se za sada jošte tolik trošak učini. Ako bi se medjutime toliko predbrojnikah našlo, da bi se list ćirilicom tiskan izplatio, onda se ima odbor upravlj. za to pobrinuti, da se želja ova uživotvori.

U Zagrebu 30. Travnja 1860.

Grof M. Kulmer, predsjednik. *Lj. Vukotinović*, poslovodja.

Izvješće upravljajućeg odbora.

Slavna skupštino! Ono, što je tečajem prošaste i ove godine od 19. naime Kolovoza 1858. pak sve do dan danas u gospodarskom družtvu radjeno, to je većom stranom poznato, jer je po sjedničkih zapisnicih obćinstvu na znanje dano; da se medjutim svakomu članu čim većma predoči i u jedan kratak pregled stavi sve ono, što se je obzirom na naše družtvo važnijega sbilo, sliedit će evo izvadak sviuh sjednicah i glavnih predmetah, koji su u njih riešeni.

Jedna od glavnih brigah, koja je njekoliko ljetah gospodarsko družtvo trla, biaše utjerivanje zaostavših prinesakah; briga ova će, kako se nadamo, do skora podpuno prestati, jer su stari dugovi većom stranom izplatjeni, u ime pako novih prinesakah članovi neduguju toliko, da bi kakova posebita briga u tom obziru potrebna bila, tim manje, jer nova pravila točno naznačuju pravo, kog ćemo se držati; pošlo je za rukom odnošenja novčana na toliko u red postaviti, da se družtvo više kolebanja neboji, ako ga budu članovi valjano podupirali. Koliko medjutime imutka družtvo broji, koliko duga ima, to pokazuje račun, koj se nalazi tiskan izza pravilah; i izkazat će pobližje izvjestje, koje će se posebice o stanju blagajne predložiti.

Odbor upravlj. sa žalostjom svedjer još napomenuti mora, da baš u onih predielih naše domovine, gdje bi veoma potrebno bilo, podružnicah još dan danas neima; to su: Posavina, Podravina, Zagorje i Medjimurje; zato se pozornost sl. skupštine pozivlje, nebi li se tomu nedostatku doskočiti moglo. Odbor je svoju dužnost izvršio te iz sjednice svoje jošte 1. Rujna 1858. i kašnje opetovano pozive i prošnje razposlao, nu dosele nisu plodom urodile.

Na prošnju ovostranu izvolilo je vis. c. kr. namjestničtvo odrediti, da svaka obćina i gdje to okolnosti dopuštjaju svaka takodjer učiona pučka Gospodarski list drži; naredba ova je mnogo pridonesla razprostranjenju lista baš u one krugove, gdje on, kao glavni organ družtva, za njegovu korist največma djelovati može, ko što i djeluje.

Odbor je, imajuć pred očima veliku korist izlogah, zaključio u sjednici mjeseca Ožujka držanoj, da se izloga voća i grožđja preduzme i da se u svrhu nagradbinskih troškovah 50 for. opredieli; nu lanjsko nas je ljeto žalibože u nadi prevarilo, te nam nebude ni voća ni grožđja, što bi za izlogu valjano bilo. Držat li se ima ljetos izloga, ili ne, to zavisi ponajprije od volje sl. skupštine, da kako i od ljetine, polag koje će se morati zaključak ravnati.

Mužem onim, koji ni u smrti svojoj nezaborave na domovinu, pripada štovanje ostavših preko groba; plem. gosp. Mirko Haraminčić, vlastelj imanjah Novigrada i Odre ostavio je oporukom svojom 1953 for. a. vr. u ime zaklade, pet postotnimi kamati ove zaklade nagradjivat će se svako drugo ljeto seljak, koji svoje polje najizvrsnije priredi, sa 30 for., koj najboljeg i najliepšeg ždrebca trogodišnjeg odhrani, sa 30 for., koj najliepše dvie junice il dva junca odgoji, sa 40 for. Nagrade ove pripadaju prvih 25 godinah njegovim bivšim kmetom, a poslje toga prost je natječaj svim gospodarom bez razlike striša; za vinogradare pako odredio je pokojnik, da se svako drugo ljeto onomu, koj vinograd redomice osnuje i najboljimi trsovi zasadi, nagrada od 50 for. podieli; izreko je pako oporučnik naročito, da ovom zakladom gospodarsko družtvo hrvatsko-slavonsko t. j. odbor njegov upravljati i o dieljenju nagradah suditi imade. Sva predbježna pitanja, sudbena i administrativno-politična pitanja riešena su, glavnica je osiegurana, zakladnica sastavljena i vis. c. kr. namjestničtvu za potvrdjenje podnešena.

Neostaje drugo, nego da, ko što smo gori jurve izjavili, mužu se slavna uspomena pridrži, kojega će dobrotvorna naredba na korist našega naroda u budućnost neprecjenjivo djelovati. Zaklada se zove: „Gospodarska zaklada Haraminčićeva.“

Sv. Ivanska podružnica predložila je, da se obćine pozovu, neka pristupe družtvu gospodarskomu kao utemeljitelji sa svotom od 100 for. Odbor upravlj. sasvim uvidja novčanu korist, koja bi izpunjenjem toga predloga prirasla gospodarskomu družtvu, nu ta zavisi od domorodne volje obćinah, velikom stranom pako od onih, koji na čelu obćinah stoje; riešenje medjutim ovoga predmeta bude na glavnu skupštinu odloženo, da se mogne svestrano pretresati i o njemu valjano zaključiti.

Prvi podpredsjednik naš g. za onda baron Miroslav Kulmer sazvao je odmah poslje dolazka novoimenovanoga bana g. grofa Coronina odbor u sjednicu; odlučeno biaše g. banu od strani družtva podvorenje učiniti, družtvo njegovoj zaštiti preporučiti i adresu mu predati, u kojoj se imadu napomenuti glavnije tegobe i zaprieke napredka navlastito u obziru potrošarine vinske u našem gospodarstvu; adresa bi, pod predvodjenjem g. podpredsjednika Njeg. Excellencii uručena, u 40. pako broju Gospod. lista tiskana.

Poslovodja družtva našega pribavio je posredovanjem dra. Dragutina Löffler-a iz Berlina ne samo knjigu, što je isti dr. Löffler o Kao-lienu, kitajskom sladorovcu pisao, nego istoga takodjer sjemena 18 funtih. Biljka ova ne samo za obrt (za proizvadjanje sladora) nego i za gospodarstvo kao krmeća i hraneća bilina od prevelike je važnosti; zato je najveću pozornost svih gospodarah u novije doba probudila; odbor je 16 funt. Kao-liena stranom razprodao, stranom razdielio medju člane družtvene te tako se trsio, koristnu biljku ovu u našoj zemlji razploditi.

Rečeni g. dr. Löffler poslao je velikom pripravnošću g. poslovodji, s kojim je u pismeni savez stupio, viševrstnoga sjemenja kitajskih bilinah; ko što su: trovrstna kukuruza, oriaški kelj, uljevitih biljkah i sočivah, lojevito drievo, *Croton sebiferum*, *Talgbaum*, iz kojeg Kitajci svieće prave; loćike, suhu rižu, dinjah, bundevah itd. Sjeme je vrtljaru predano, da ga sije i oko njega pomnjivo nastoji, buduć da je od velikog interesa vidjeti, da li će se i koja od ovih koristnih bilinah kod nas udomaćiti.

G. pako dru. Löffleru poslao je odbor u ime zahvalnosti povelju kao začastnu članu.

Iznašao je neki g. Schmidt u Ljubljani čistilo vinsko Cogrü zvano; ovoga čistila dobavljeno je njekoliko lotih, i načinjeni su pokusi š njim; medjutim nemože se nipošto tvrditi, da bi to čistilo od osobita učinka bilo; koliko se čini, neće ni malo bolje biti od francezke Gallerte.

C. kr. namjestničtvo pozvalo je odbor upravlj., da mu o tom predlog podnese, kako da se podigne svilarstvo u Hrvatskoj i Slavoniji?

Odbor, držeć i onako dugo vremena svilarstvo pred očima i poznajuć cieli tečaj obrtne struke ove u našoj zemlji inače veoma važne, sastavi obširno izvješće o svilarstvu i predloži namjestničtvu način, kako bi se od propasti sačuvati i na novo podignuti moglo; nu namjestničtvo nije pristalo na predlog bojeć se troškovah, a ni visoki ministerij, na kog se je odbor poslje izravno obratio, neodobri predlog; te tako osta svilarstvo neizvjestnoj sudbini opet i ljetos izvrženo.

Što se sjemena bubinoga ipak tiče, jer je dobroga mal da ne okolo nas svud nestalo — obrati se odbor na magjarsko družtvo u Peštu proseć, da li nebi ono uzhtjelo od onoga sjemena, što ga prejasni nadvojvoda Albrecht iz Balkana pribaviti dostojao, 4—5 funt. ustupiti. Magjarsko družtvo gospodarsko veoma uljudno odgovori, da će nam želju izpuniti, te sbilja ovih danah pošlje 100 lotih; sjeme ovo je stranom na podružnice stranom na pojedine člane razposlano, a družtvu magjarskomu treba da se zahvalimo za njegovu pripravnost i prijateljstvo.

Slavnoj trgovačkoj komori priobćeni su nekoji podatci o pitanjih gospodarskih, c. kr. financialnom ravnateljstvu i sl. vieću grada Zagrebačkoga podnešena su po odboru mienja; onomu o vrenju mošta i kolikoći droždjah, ovomu o ukinuću limitacije.

G. barun Wangenheim, bivši ravnatelj dobarah u Klenovniku, poslao je poslovodji jednu cjediljku za vino, vodu, ulje, ocet, liker i pivo; ovaj *Filtrir-Apparat* iznašastje je bečkoga gradjana Antuna Eggspüller-a; cjediljka ova ima za našu zemlju osobito važnost, jer se š njom može vino vrlo liepo i hitro izčistiti, i to tako izčistiti, da se namah u boce točiti može; mnogi pokusi potvrdjuju to sasvime.

Odbor upravljajući svršujuć svoje izvjestje sa veseljem izjavlja pred licem sl. skupštine, da se je družtvo naše gospodarsko znatno okriepilo, da može, ojačiv i urediv mal da ne sasvim svoje stanje novčano, življe djelovati na svom polju, te da je povećav tako sile svoje unutra, poraslo takodjer u štovanju pred svietom; naši gospodari progledaše sbilja, i uvidiše, da se bez složne radnje ništa dokučiti nemože; bez nas se za nas ništa dobra učiniti neće; u tom medjutim napredku, koj smo nastupili, jedna rana peče, ta je: da nas naša bratja Slavonci mal da ne sasvim ostaviše; gospodarsko družtvo nejma u Slavoniji nego jednu jedinu podružnicu, Verovitičku, druge sve, najme: Pakračka, Osječka, Valpovačko-Miholjačko-Našička su se razpale, najvećma iz nam nepoznatih uzrokah; stranom vjendar i zato, što su nekoji kolovodje slavonski u tom mnienju, kao da Hrvati sebične kakove braći slavonskoj nekoristne namjere imadu; nesretna ova, oplakivanja vriedna misao dovela je propast podružnicam; prekinula je cieli savez, koj smo sa Slavonci imali. Koliko odtuda zlo proiztiče ne samo za Hrvate nego i za Slavonce, o tom bi suvišno bilo govoriti, jer je već svatko dan danas uvidio, da nejma napredka bez sdruženja, a sdruženje da nemože korien pustiti, ako se neposadi na domaću zemlju; ni otudjeni Hrvat, ni otudjeni Slavonac nevalja, a ni najbolji Hrvat, ni najbolji Slavonac neće dalko doći sam za se, već samo u slozi jedan sa drugim; odbor medjutim imade dovoljnih sada

razlogah misliti, da se je stanje stvarih promjenilo i da će brat bratu opet u kolo pristupiti i podvostručenim nastojanjem domjestiti ono, što zapušćeno biaše.

Glavna će skupština shodne korake poprimiti, da se to čim prije postigne.

U Zagrebu 25. Travnja 1860.

Ljudevit Vukotinović, poslovodja.

Izvješće

o djelovanju u vrtu Liepaves od 1. Kolovoza 1858. do 20. Travnja 1860. kao i o troškovih u rečenom vrtu.

Slavna skupštino! Kada bi prigodom posljednje glavne skupštine 19. Kolovoza g. 1858. držane od strane nekojih podružnicah nepovierenje proti gospodarstvu i rukovodjenju vrtnih poslovah izrečeno te želja izražena, da se za štednju dalnjih troškovah družtveni vrt u zakup dade, onda sam ja za uzrok bezrazmjerja u troškovih i dohodcih naveo to, da se najme ova okolnost ima pripisati promjeni vrta, jer radnja u prijašnjem vrtu započeta bi prekinuta, na novom pako pozorištu djelovanja nebi moguće ju jošte dovoljno razviti; od kuda naravski sliedjaše, da dohodci troškove ni sravnati, još manje nadvisiti mogahu; nu zajedno sam i to naveo, da će se ufano stanje ovo pomnjom i dosljednom upravom do skora izjednačiti, t. j. da ćedu s vremenom dohodci podpuno namiriti troškove. Ova se je izreka sasvim izpunila! —

Od 10. Siečnja 1858. do 31. Srpnja 1858. iznosio je dohodak vrta samo 422 for. 47 kr., troškovi pako 673 for. 56 kr. sreb. Bio je dakle manjak od 251 for. 9 kr., i to bez poreza i kamatah, koje se od duga platiti imadoše; od 1. pako Kolovoza 1858. do 20. Travnja 1860. iznosi dohodak 2.898 for. 52 kr., troškovi protiva tomu ukupni sa porezom i kamatami 2.169 for. 82 kr.; od dohodka se ima za tekuću godinu 1860. računati 1106 for. 72 kr., od troškovah pako 185 for. 56 kr.— Ostaje dakle tim načinom čisti dohodak od 543 for. 14 kr. — Dobitak ovaj bit će dovoljan za izplatu sviuh ovo lieto na obdjelavanje vrta potrebnih troškovah, uzamši i to u obzir, da u ljetno vrieme manje dohodi, jer se samo iz prodaje trave i dinjah na prihod računati može; tako su na priliku dinje god. 1859. dale prihod od 106 for.

Glavni izvor dohodakah stoji u prodaji oplemenjenih voćakah, ključicah, murvah i dinjah. Od 1. Kolovoza 1858. do 20. Travnja 1860. iz pokušališta prodani biahu prieko 1800 ciepovah svakovrstnih, do 45.000 trsah (ključicah), do 3.000 murvah, ter sada nalazi se tamo prieko:

800	oplemenjenih	jabukah,	1—2 godišnjih
400	„	krušakah	1—2 „
200	„	trešanjah	1 „
200	„	višnjah	1 „
100	„	šljivah	1 „
200	„	bresakah	1 „
80	„	kajsiah (Aprikosen)	1-godišnjih
150	„	kestenah (Maronen)	1 „

U murvinjaku nalazi se:

1800 trogodišnjih, te 1600 dvogodišnjih murvah i prieko 2000 sjemenjakah.

U trsniku imade do 13.000 moštovitih, te do 2.000 stolnih trsovah.

Neoplemenjenih drvah (sjemenkah) imade tamo prieko 3.000.

Dr. Schlosser.

Zahvalnica Nj. c. kr. Veličanstvu.

Vaše carsko kraljevsko Veličanstvo!

Gospodine, Gospodine Milostivi!

Najvišjom naredbom od 12. Travnja t. g., kojom je Vaše c. kr. Veličanstvo dostojalo odrediti, da se u Križevcih gospodarska i šumarska učiona uvede, izpunjena je jedna davno gojena želja naroda našega.

Doista promotrivši podpunu nestašicu učevnih dosad u gospodarskom obziru sredstvah, promotrivši veliku potrebu napredka, koja nas nuka na poboljšanje materialnih naših koristih i novčanih izvorah, nemože nitko u našoj zemlji potajiti ono veselje, koje probudi blagotvorna naredba ova u grudih naših; neprocienjive posljedice gospodarskoga zavoda u Križevcih postat će pravim blagoslovom za Hrvatsku i Slavonsku kraljevinu, sám zavod pako vječnim spomenikom za Vladara, koj ga je utemeljio, te vječnim izrazom blagodarnosti za narod, koj ga je primio.

Gospodari ovozemski u glavnoj skupštini svojoj spravljeni za svetu si smatraju dužnost Vašemu c. kr. Veličanstvu svoju najdublju zahvalnost pred uzvišeno prestolje položiti i zajedno Vaše c. kr. Veličanstvo u poniznosti pristojnoj zamoliti, da izraz iskrene zahvalnosti milostivo primiti blagoizvoli.

Iz glavne skupštine c. kr. gospodars. družtva hrvatsko - slavonskog, u Zagrebu dne 26. i 27. Svibnja 1860. držane

Vašeg c. kr. Veličanstva

najpokorniji podložnici

Predsjednik.

Molbenica na vis. c. kr. namjestničtvo.

Visoko c. kr. namjestničtvo hrv.-slavonsko! U glavnoj skupštini gospodarskoga družtva biaše rieč o zadružnom životu naših seljakah povedena; gospodarsko družtvo će se u tom pitanju, koje u svakom obziru za veleважno smatra, obzirati samo na razloge iz svog gledišta, najme: gospodarskog. U tom obziru opaža ponajprije da se neograničeno komadanje zemljištah nedopušća; drugo da se sva moguća težnja onamo upravi, da broj marve nepada; a treće da se vlada vazda pobrine, da čim više naseljenih žiteljah bude u zemlji i da se posjedničtvo kriepko po zakonu štiti; samo stalno naseljeni žitelji kadri su državi pružati jemstvo za mir, razvitak, napredak i blagostanje; sva dakle jakost zemlje stoji bezdvojbeno u jakosti po-

jedinih obiteljih, odtuda naravski sliedi, da se život naših obiteljih seljačkih mora urediti, jer će se drugčije razpadati, zemljišta razkomadati, marve broj umanjiti i cielo gospodarstvo uništiti. Obće se znade, da se život naših seljakah nalazi posve u anarkičnom stanju, nit se dakle nebi pitati imalo, hoće li tako zvani život patriarkalni obstati ili se ima razpasti, nego to je glavno pitanje: treba li da se odnošaji pravni života kod seljakah naših zakonom urede? O tom, scienimo, da nitko nesumnja, koj iole razumie, šta će to reći, živiti u bezzakonju, još manje on, koj se je mogo uputiti o užasnom stanju, u kom danas puk naš živi. Što se medjutim strogo toga pitanja tiče, ima li puk ostati u zadrugi, ili ne, to glavna skupština misli, da to nije predmet, koji bi se dao kratkim kakovim zakonom riešiti, niti u svemu nepristoji zakonotvorstvu miešati se u unutarnje odnošaje obiteljskog života; kako se narodni običaji i stare navade mjenjaju, to odlučuje duh i tečaj vremena, na koji djeljuje množtvo faktorah, a zakonotvorac treba da samo pomaže i podupire ono, što glavni uvjeti narodah zahtievaju; u sljed toga glavna skupština predlaže: da se zakon tako osnuje, da bude seljakom dozvoljeno dieliti se tamo, gdje to okolnosti dopuštaju, ondje pako gdje duh žiteljah, želja njihova i svi uvjeti zahtjevaju i podpomažu, da se sastave praktični propisi za zaštitu zadružnoga života.

Svakako medjutim mnijemo, da se dioba nedopušća izpod šest ralih, ili u obće polag toga načela, da seljak vazda uzbude kadar plug uzdržati, te tako pravome zvanju svomu odgovoriti.

Iz glavne skupštine c. kr. gospodars. družtva hrv.-slav., u Zagrebu 26. i 27. Travnja držanoga.

Predsjednik.

Sažalnica za magjarsko učeno družtvo.

Veleslavna učena akademijo! Kada svamoguća ruka, koja sudbinom ovog svieta upravlja, veliku koju dušu odzove, onda treba, da se blagodarno čovječanstvo požaluje, jer se velike duše u dugom čislu svakdanjosti riedko pojavljuju.

Ovakova velika duša biaše u slavnom pokojniku grofu Stjepanu Széchényu, koj u svakoj struci, kao domorodac najme, kao spisatelj, kao vojnik i kao čovjek u domaćem krugu, Ugarskoj domovini svojoj na čast služi. Obzirom na velike usluge, koje slavni pokojnik ne samo svojoj domovini, nego i krasnimi svojimi djeli i čini cielomu svietu, te nam takodjer Hrvatom i Slavoncem izkaže, koji smo prijašnjim i dugovječnim savezom vazda osjećali uplive materialnih i političkih pojavah u Ugarskoj, za dužne se držimo uspomenu pokojnika sačuvati, tim bolje jer je grof Stjepan Széchényi na polju gospodarskom prvi usjev položio.

Glavna dakle skupština hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva veleslavnoj učenoj akademiji magjarskoj, kojoj je veliki pokojnik kao glavni utemeljitelj pripadao, svoje duboko sažaljenje ovim svečano izražuje.

Iz glavne skupštine gospodars. družtva hrv. slav. U Zagrebu 26. i 27. Travnja 1860. držane.

Predsjednik.

Veleslavnim županijskim uredom u Zagrebu, Varaždinu, Požegi i Osjeku.

Nemože nitko dvojiti, da nebi obćine u današnje doba, gdje ima toliko potreboćah a s druge strani toli osjetljivo je pomanjkanje novacah, dovoljnim troškom obskrbljene bile, nu ako se na um uzme, da je stanje ovo sveobće i već kroz to laglje podnosivo, svakako pako prolazeće, i da se svaki učinjeni trošak kao uložena glavnica smatrati ima, od koje ćemo kašnje kamate dobivati, to nije onda moguć čovjek, koj napredak svomu narodu želi, postati i pomisliti, da su naše obćine sve, što na blagostanje domovine smjera, već izvršile; dapače rek bi svak iskren domorodac, da u sveobćem interesu dosad malo učinjeno biaše, i da će tek sada vrieme doći, gdje bude obćinam prilika ponudjena, za pravo blagostanje zemaljsko makar i poveće žrtve podnesti.

Medju predmete, koji su sjegurno dostojni najvećje pozornosti obćinah, t. j. žiteljstva seoskoga, prvi red bez dvojbe zauzimlje: gospodarstvo; jerbo to je onaj glavni temelj, na kojem sva naša zemlja stoji, to je onaj glavni izvor, iz kojeg sve žiteljstvo svoje blago, svoju hranu crpi; nemože dakle u taj mah prešnije brige kod nas biti, nego li je podpora onog zavoda, koj za svrhu ima podignuće gospodarstva. Vis. c. k. namjestničtvo izvolilo je već prije dviuh godinah sve obćine onamo naputiti: da Gospodarski list drže, po čem obćina čini godišnji trošak od 4 fr. a. v. Kad bi sada obćina koja družtvu gospodarskomu pristala kao utemeljitelj sa svotom od 100 fr. a. vr., onda bi taj trošak, kojemu kao glavnica gori rečena svota mal da ne podpuno prilići, sasvim odpao, jer bi obćina Gosp. list bezplatno dobivala; zavodu bi znatnu pomoć pružala, sebi pako nebi mnogo veći teret nametnula, buduć da se ovi 100 fr. mogu il na polak ili sve po 20 fr. kroz pet godinah izplatiti.

Velesl. se indi županijski ured najuljudnije umoljava, da bi izvolio imućnije obćine u svom području ležeće pozvati i shodno uputiti, da bi se one na pristup gospodarskomu družtvu gorispomenutim načinom sklonule, i u tom slučaju na upravlj. odbor gospodarskoga družtva obratile.

Iz glavne skupštine c. k. gospodars. družtva hrv. slav. 26. i 27. Svibnja 1860., u Zagrebu držane.

Predsjednik.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice sv. Ivanske u sv. Ivanu dne 16. Travnja 1860 držane.

Prisutni: Predsjednik g. Jos. Šavor; članovi: gg. I. Car, N. Celinić, D. Domjanić, I. Ivanković, St. Mihalinčić, L. Matošić, M. Prevarek, M. Siegler, D. Stražimir, I. Škabrot, M. Varjačić, V. Vernak, St. Zenko.

1. Dosadanji predsjednik g. Joso Šavor i perovodja g. Drag. Stražimir polože svoje časti kao takovi, te se shodno §. 24. pravilah hrvatsko-slavonskog gospodarskoga družtva preduzme novi izbor predsjednika, odbornikah i perovodje.

Izabrani su: g. Josip Šavor za predsjednika; gg. Drag. Domjanić, Koloman Mikšić, Stefan Mihalinčić, Nikola Vladislav i Mirko Varjačić za odbornike; g. Drag. Stražimir za perovodju.

2. Pročitan je poziv slav. upravljajućeg odbora hrv. slav. gosp. družtva dne 3. Ožujka 1860. B. 172. kojim uriče na dan 26. Travnja t. g. glavnu skupštinu družtva, na koju poziv1je podružnicu ovu, da pošalje svoje zastupnike.

G. Jos. Šavor predsjednik podružnice, i član g. Nik. Celinić izabrani su, da kao zastupnici zastupaju podružnicu na skupštini.

3. Naputci zastupnikom sliedeći su dani:

a) U izabiranju predsjednika družtvenoga imadu odvjetovati za sviet. gosp. grofa Julia Jankovića Daruvarskog, c. kr. v. župana požežkog; podpredsjednikah: za I. svietlog g. grofa Miroslava Kulmera, za II. plem. g. Kolomana Bedekovića, za III. sviet. g. barona pl. Prandau-a.

U izbiranju poslovodje družtvenog, pošto se je plem. g. Ljud. Vukotinović na obnašanoj časti na žalost ove podružnice, koja podpuno i zahvalno priznaje njegove zasluge, zahvalio, imadu se zastupnici ravnati po predlogu, te za najvještijega i vrstnoga u gospodarstvu odvjetovati.

b) Zastupnici imadu očitovati želju podružnice: da nastoji sl. upraljajući odbor što više je moguće nastojati oko obradjivanja družtvenoga vrta, da se naime u veće poduzimlju i tjeraju raznovrstni pokusi, svake vrsti živci trsovni i voćke umnože i za razprodaju po domovini prirede. Na poduzeća ove vrsti netreba štediti novca, jer će se samo tim načinom po cieloj hrvatsko-slavonskoj domovini našoj osiećati djelovanje gospodarskog družtva, i žiteljstvo uzanj prionuti.

c) Zastupnici će svratiti pozornost skupštine, da još sve dosad nisu na mnogih mjestih ni občinski dudinjaci ni školski ciepinjaci po višjem propisu uvedeni, te da naloži sl. skupština sl. upravlj. odboru, da za uvedenje takovih novi nalog za to izhodi kod nadležnog mjesta.

d) Zakon o poljarstvu je izdan, nu nije sve dosad obnarodovan ni u život uveden; isto tako izdani su mnogi zakoni, koji su vrlo koristni i duboko zasiecaju u život puka, nu stoje samo na papiru, jer nisu ni onim poznati, koji čitati znadu, nekmo li puku, s toga što nisu onako obnarodovani, kako bi svakom pristupni bili, da ih čita i razumie; zato će zastupnici izhoditi na skupštini, da se odmah obnaroduje i u život uvede zakon o poljarstvu, jer je prešna sila, i svako oklevanje je na najveću štetu gospodarom; zatim da visoka vlada ustroji za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju posebni pučki časopis, u kojem bi se svi zakoni, koji više u život žiteljstva zasiecaju, razgovetno i prosto tumačili, te po glavarih občinskih, tajnicih i učiteljih puku čitali i tumačili, jer dok toga nebude, da će ostat zakoni, ma još tako dobri i toliki izdani bili, bez života, kao što je tielo bez duše.

e) Napredujući razpad seljačkih zadrugah kroz nezakonite i samovoljne diobe, i odtuda proiztičuć propadanje gospodarstva naših seljakah, koje se dan na dan sve to bolje ukazuje, pobudilo je kod članovah ove podružnice pravednu brigu i skrb, te im dalo povoda, da uzrok iztražuju i proti tomu zlu uztuk traže.

Kod ovoga potraživanja naišlo se je izim pomanjih uzrokah na dva kao glavna:

1) što još nema zakona za uredjenje zadrugah.

2) što nije, kako član g. N. Celinić obširno pismeno razlaže, još izdan zakon o nasliedju u seljačkih imanjih za vrieme do uvedenog obć. gradj. zakonika t. j. od god. 1848. do 1. Svibnja 1853., jer krivi pojam o nasljedju daje mnogomu povod, da diobu traži, i da nastoji od svojih ukućanah oddielit se samovoljno, jer misli, da će se time okoristiti i pomoći, a da zna, što nezna, nebi ju sigurno tražio.

Tako na primjer bijaše g. 1848 na jednom urbarskom selištu dva brata Petar i Pavao, te su imali već za onda onaj tri, a ovaj jednoga sina.

Svi ovi življahu do god. 1858. liepo i složno u zadrugi, kada ti najedanput rečene godine u Lipnju umre Pavao.

Poslje smrti Pavlove počme Petar kao gospodar za se i svoje malko bolje gledati i nehtjede računah polagati, a po tom se u sinu Pavlovom Nikoli Pavloviću probudi želja za diobom, te počme ovako suditi:

„Moj pokojni otac Pavao i moj stric Petar imali su zajedno gospodarstvo t. j. imao je svaki pravo na polovicu, hoću dakle diobu potražiti, pa ću polag lozah po obstojećem zakonu, kako sam to u bližnjem selu kod plemićah vidjeo, od svega polovicu dobiti, a stricu će s trimi sinovi ostati samo polovina, i tako će mi mnogo bolje biti.“

Ovdje je Nikola Pavlović krivo sudio, jer je obć. gradj. zakonik imaginativno stavio u kriepost pred god. 1848. kad mu otac i stric življahu sa djetcom, te sudi po lozah tako, kao da se je rodio poslje uvedenog obć. gradj. zakonika.

Da krivo sudi dokazuje zdrav razum i razmatranje o pravu na zajednicu imetka, koje će analogično biti načelu u §§. 825. i 839. obć. gradj. zakonika ustanovljenom, jer su g. 1848. svi seljani postali jednaki suvlastnici svojih selištah; dakle djetca kao i roditelji, a prema

tomu načelu i po obć. gradj. zakonu u god. 1858. jur obstojavšem bi Nikola Pavlović imao $^2/_6$, $^1/_3$ a nipošto $^1/_2$ kako on misli. —

Nu da bi Pavao bio zadnjega Travnja 1853. umro, kako onda? Bi li njegov dio pripadao sinu ili ukupnoj zadrugi? — Bi li sin $^2/_6$ (dvie šestine $^1/_3$ ili $^1/_5$) jednu petu stranu imao tražiti?

O tome nije zakonom jošte ništa odredjeno, dakle je taj zakon potreban.

Da će sličan zakon potrieban biti, predvidio je i sám zakonotvorac; jer se u c. patentu od 29. Studenoga 1852., kojim je obć. gradj. zakonik uveden, u članku VII. točki 2. naročito kaže: „Ustanove obćega gradjanskoga zakonika o zakonitom nasliedju imadu se pri slučajevih smrti, koje se sbiju poslje uvedenja istoga zakonika, uporavljivat i onda, kada se radi o dobrih kmetskih (seljačkih), pri čem priuzdržajemo si osobite naredbe, koje možebit potriebite budu."

Vrieme od g. 1848. do 1. Svibnja 1853. je glede toga neizpunjeno, a kroz osobite naredbe, koje su sada sbilja potrebne, hotjelo se je dati poručanstvo, da će se u vrieme potrebe popuniti.

Predlog dakle podružnice jest:

1) da se zadruge uzčuvaju i zamoli zakon za uredjenje takovih, nad kojimi bi se uprava imala obćinam dati, a dioba zadrugah da se dopusti samo ondje, gdje nikako nebi mogle obstojati, a pri tome da se posve jednostavno postupa, i da se opredieljeno ustanovi malica (*minimum*) do koje se može selište ciepati.

2) da se zamoli za zakon, koji će biti pravilom kod diobe zadrugah, t. j. za zakon o nasliedju u dobrih seljačkih za vrieme od god. 1848. do 1. Svibnja 1853., dočim se ostalo odredjuje obć. gradj. zakonikom.

f) Da se iz skupštine kriepka molba upravi na visoko mjesto, da se jedared tolikoput obećana gospodarska učiona u kr. gradu Križevcu podigne i otvori.

g) Da se dozvolja izhodi kod visokog mjesta, da se dade dozvola braći graničarom, da gospodarske podružnice podižu i učestvuju kao članovi kod gospodarskoga družtva hrv.-slavonskoga.

4. Čitana je zahvalnica g. Bogoslava Šuleka, urednika Gosp. lista upravljena na ovu podružnicu, sliedećega sadržaja:

„Slavna podružnice! Dragocieni dar, kojim ste me, slavna gospodo, počastili, duboko me je u srce dirnuo. Neznatno moje djelovanje na polju hrvatske književnosti nije ni malo zaslužilo tolikog odlikovanja; zato ga ni nesmatram kao zasluženu nagradu, nego samo kao častni znak Vaše prijazni i ljubavi, kao blagu pobudu, da se dostojnim pokažem ovolike počasti.

Primite dakle za nju, Veleštovana gospodo! moju iskrenu hvalu, te ću doista nastojati, da Vam ju očitujem ne samo ovimi riečmi nego i djelom; i ako je moje dosadašnje poslovanje književno steklo Vašu pohvalu, trsit ću se po sada jošte više, dà, podvostručenom snagom, nebi li mi za rukom pošlo, odužiti se barem od česti zahvalnošću, kojom sam Vam se zadužio, primiv od Vas ovaj prekrasni dar, dolikujući samo ljudem, štono su stekli velikih zaslugah oko svoga naroda. Slavne podružnice u Zagrebu na 10. Ožujka 1860. zahvalnik Bogoslav Šulek, s.r."

Zahvalnica je vrlo dopadno i ljubezno primljena, i podružnica iz svega srca počituje i cieni onu čednost, koja se iz svakog slovca izražuje, i koja samo vrle muževe resi. Zahvalnica se za radostnu uspomenu u zapisnik uvršćuje.

5. Čitan je dopis sl. podružnice Križevačke od 24. Veljače t. g. Br. 17., kojim pozivlje ovu podružnicu, da podupire njezin predlog učinjen na sl. upravljajući odbor, da se izda privremeni težački red.

Podružnica križevačka u predlogu svom razvija kao uzrok propadanja seljačkog blagostanja mnoge istine, koje su uvaženja vriedne; — i ova podružnica priznaje potrebu, da se jedanput stanoviti red uvede, i puk oslobodi tog pogubnog stanja, iz kojega se sám dići nemože; — nu kako da se to izvede, ostavlja da se brine visoka vlada, — s toga neodobrava nipošto onakve javne nemile protestacije proti tom predlogu, koji premda je u izvedenju nepraktičan, opet je iz dobre volje proiztekao, te nikomu nikakve sile nanio nije.

6. Čitan je dopis slavne obćine Popovačke od dne 12. Ožujka t. god. br. 53., kojim odgovora na ovostrani poziv od 1. Veljače t. g. — da radi pomanjkanja novčanih silah kao moralno tielo nemože pristupiti sl. hrv.-slav. gospodarskom družtvu kao utemeljiteljni član. — Do žalostnoga znanja primljeno.

7. G. Vid Kokolj, gospodarstveni činovnik u Rakovcu, umolio je pismeno, da primljen bude za člana slav. hrv.-slav. gospod. družtva, i podpisao pristupnicu. Buduć da je g. prositelj poznat kao vrli gospodar i čestit čovjek, to se slav. upravljajućem odboru do znanja stavlja, da ga izvoli uvrstiti u broj članovah i povelju mu poslati.

8. Godišnje prineske položiše članovi: G. Mio Siegler za g. 1857. i 1858 — 11 fr. 25 nov. austr. vr., za tekuću 1860. g. Lavoslav Matošić 6 fr. i 50 nov. za povelju, i g. Vid Kokolj 6 fr. Ukupno 23 fr. 75 nov. a. v., koje će novce perovodja podružnice blagajničtvu uručiti.

9. Povodom tim, što su dva člana iz područja ove podružnice dobili opomenu, da plate svoj godišnji prinesak za prošlo, što su ga jur namirili, kao što uručene im namire svjedoče, — izrazio se perovodja podružnice, da neće više primati prinesakah godišnjih od dotičnih članovah i spremati blagajničtvu, jer ga je strah, da kad bi po nesgodi koji izgubio namiru, pa bi takovu opomenu dobio znajući da je platio, — pasti bi još mogla nanj sumnja, da nije novce predao blagajničtvu. Odlučeno: da se ima putem zapisnika pozornost sl. upravljajućeg odbora svratiti na netočnost ovu poslovodstva u bilježenju primutakah, — zajedno zaiskati izvod članovah ove podružnice sa naznakom, koji su za koje godište platili, a za koje nisu, — te će se tad voditi zapisnik i svaki će

član prigodom sjednice, plativ svoj prinesak, vlastoručno upisati platež u zapisnik, a novci će se ukupno opremati blagajničtvu družtvenom uz namiru.

10. Član gosp. Prevarek spomenuo je, kako se ima paziti na odojke kad se polegu, jer se često dogadja da imadu po 2—4 zuba s preda, te nemogu sisati, pa pocrkaju, kako se i njemu dogodi, — ako se to sbije, treba zube kleštima izvaditi, pa su odojci spašeni.

Obće žalovanje na zlo vrieme, na zaostajanje gospodarstva, nedostatak težakah kod silnog posla, zaključi ovodnevnu sjednicu.

U Sv. Ivanu na 16. Travnja 1860.

Jos. Šavor, predsjednik. *Drag. Stražimir,* perovodja.

Izvadak

iz zapisnika sjednice gospodarske podružnice Križevačke dne 11. Travnja 1860. u kotarskom uredu Križevačkom prije i poslje podne držane.

Prisutni: P. N. gg. predsjednik A. Fodroci, odbornici: V. Bjelošić, B. Bocak, I. Lajer, ujedno kao tajnik, i A. Uhrnik, članovi: Dr. David, Fr. Žužel, Vat. Vernak, St. Valdec, F. Bubanović, Gj. Kugler, I. Marković, G. Hadrović, Fr. Horvat, A. Andrić i M. Stipan.

G. učitelj Franjo Horvat čitao je osnovu za vinogradarski red, pod br. 31, koji je upotrebiv djelo Ivana Baumgartnera s obzirom na naše okolnosti i odnošaje izradio.

U toj osnovi najprije navede, kakovi običaji i vinogradarski red u inih pokrajinah obstoji, a poslje razloži, kako bi se one ustanove našim okolnostim prilagoditi, te za naše vinogradarske okolice valjan vinogradarski red sastaviti i uvesti mogao.

Osnova ova bude pozorno slušana, njeke opazke navedene, g. izraditelju na trudu hvala izražena, i zaključeno, da gg. zastupnici ove podružnice osnovu vinogradarskoga reda glavnoj skupštini predlože, i nastoje, da se vinogradarski red takodjer za naše pokrajine svojim putem i načinom uvede.

5. Odnosno na 6 §. zapisnika posljednje sjednice obrazložio je g. predsjednik predlog o pitanju: kako bi se gorna i činžena zemljišta po dotičnicih čim prije izplatiti mogla? Pismena izrada uvršćuje se medju spise pod br. 35.

Sl. gl. odboru će se u dopisu pod br. 36. čitava ova izrada dostaviti s tom molbom, da u smislu njezinu postupa, te ujedno da i gg. zastupnici ovaj predmet gl. skupštini predlože.

6. Proglašen bi dopis sl. upravljajućeg odbora ovdje pod br. 37. uvršćen od 3. Ožujka 1860. br. 172, kojim se obdržavanje glavne skupštine za dan 26. Travnja 1860. objavljuje, poziv na istu dostavlja i predmeti viećanja opredieljuju.

Usljed toga budu kao zastupnici ove podružnice za predstojeću glavnu skupštinu izabrana sliedeća gospoda: A. Fodroci, vlastelin i predsjednik ove podružnice, Fr. Žužel, župnik Riečki i Vatroslav Vrnak, župnik Visočki i članovi gospodarskoga družtva, — te budu umoljeni, da dotične predloge po glasu ovoga zapisnika ondje podupirati izvole.

9. Proglašen bi dopis sl. upravlj. odbora pod br. 44. ovdje uvršćen od 22. Ožujka 1860. br. 206, kojim se tumačenje §. 15. slovo b. na glavnu skupštinu odgadja i mnije, da nikako nebi bilo probitačno družtvene knjige raznašati, jer se tako mogu izgubiti.

Ova podružnica ipak mnije, da se članom poraba knjigah uzkratiti nemože; nu valja uvjete i pravila ustanoviti, kao što je to i kod inih zavodah, iz kojih se knjige za porabu inim osobam izdavaju.

Gg. zastupnici će na glavnoj skupštini u tom obziru želju ove podružnice predstaviti.

10. Povede se govor o Liepojvesi i želja saznati, da-li je ista gospodarskomu družtvu možda više na trh, nego-li na korist.

S toga će zastupnici ove podružnice na glavnoj skupštini pitanje ovo potaknuti i stvar ovu potanko razpitati.

13. Sl. upravlj. odbor je pitanje o izložbi vina, koja bi se svake godine u Zagrebu imala držati, na glavnu skupštinu odgodio.

S toga umoljavaju se gg. zastupnici, da u glavnoj skupštini izraditi nastoje, da se izložba vina svake godine u Zagrebu odredi.

14. U sjednici ovoj čitana biahu o stanju dudarstva i voćarstva uslied §. 17 zapisnika posljednje sjednice izradjena pismena izvješća g. V. Vernaka pod br. 48 i g. G. Hadrovića pod br. 49; g. Fr. Žužel očitova, da se izvješće g. Vernaka posve i na njegovu okolicu protegnuti dade, a g. I. Lajer ustmeno sjednicu o tom predmetu izviesti time, da će naknadno i pismeno izvješće pod br. 50. ovomu zapisniku priklopiti.

Izvješća ova uručit će se gospodi zastupnikom, da o tom na glavnoj skupštini rieč prosbore.

16. Da se uplivom gospodarskoga družtva u susjednoj našoj krajini blagotvorne posljedice u gospodarskoj struci tim laglje postići mogu, potrebito bi bilo, da se i ondje gospodarske podružnice ustroje.

Gospoda zastupnici neka u tom obziru u glavnoj skupštini rieč povedu, te nastoje, da se glavna skupština za tu stvar zauzme, te svojim putem izposluje, da se i u vojničkoj krajini gospodarske podružnice ustroje.

17. Ako bi se u glavnoj skupštini povela rieč o vinskoj potrošnini, neka gg. zastupnici nastoje o tom, da nas posredovanjem gl. skupštine veliki ovaj teret mine.

18. Pošto bi obćenita želja ove podružnice bila, da bude gospodarsko naše družtvo kod buduće Peštanske izložbe zastupano:

S toga neka gg. zastupnici u glavnoj skupštini o tom nastoje, da se poslanici od strane našega družtva tamo svakako pošalju, i takodjer podružnice pozovu, da bi se barem jedan kao zastupnik njezin tamo poslao.

19. G. Vernak predloži, neka se zastupnici na glavnoj skupštini pobrinu, da se Gospodarskomu listu inače toli vješto uredjivanu polag okolnostih dodade prilog, u kojem bi se pučkim načinom tumačile i razlagale sve naredbe u gospodarstvo kakogod zasiecajuće i upliv imajuće.

Predlog je odobren i gg. zastupnici umoljeni, da u tom smislu rade.

20. Čim se povede govor o izboru predsjednika i podpredsjednika, složiše se svi prisutni članovi u tom, neka bi gg. zastupnici nastojali vruću želju ove podružnice u glavnoj skupštini svom snagom podupirati, da se naime za predsjednika hrv.-slav. gospodarskoga družtva izabere toli zaslužan i slavan muž, koji si izabra za pravilo svoga djelovanja toli uzvišeno načelo „sve za vjeru i domovinu,“ koji čitavoj domovini kao zviezda predhodnica u svemu, što je liepo, dobro, plemenito i uzvišeno tako kriepko voljom i djelom prednjači, — preuzvišeni g. biskup J. Strosmajer, te umoli, da družtvo naše pod svoje okrilje uzeti blagoizvoli; dosadanjemu presvjetlomu g. podpredsjedniku grofu Kulmeru za njegovo tako krepko djelovanje neka se izrazi najtoplija zahvalnost, te se i opet kao prvi podpredsjednik izabere, kao drugi presvjetli g. vrhovni župan grof Janković a treći g. Kol. Bedeković.

Gg. zastupnici neka izvole u glavnoj skupštini u tom smislu djelovati.

21. U obziru pitanja, kako da se puku, trebajućemu više putah manje svote novacah uzaimljivati, u pomoć priskoči, za da lihvarom u ruke nepane, te tako nepropadne, razvio je g. Žužel način, kako da se veresijski zavod u Zagrebu u pomoć pozove.

Pismena izrada o tom predlogu ovdje pod br. 53. uvršćena, izručuje se gospodi zastupnikom, da se s ravnatelji istoga zavoda o tom potanko porazgovore, te u savezu s predlogom u 5. točki ovoga zapisnika navedenim i u glavnoj skupštini u pretres uzme.

Josip Lajer,
tajnik Križevačke podružnice.

Predlog o veresijskom zavodu.

Medju glavne uzroke propadanja blagostanja puka našega spada nedvojbeno lihvarstvo, koje po selih jošte više harači, nego po gradovih, te se dotjeralo do toga, da se često plaća 200%. Koji od seljakah je prisiljen uzajmiti si novacah, taj se je, tako rekuć, zapisao vragu; jer navadno obveže se platiti tolike kamate, da nije nikad moguć izplatiti glavnice ili izkupiti zalog pod dug dani. S toga, ako želimo, da nam njekoliko lihvarah u svakom selu neproguta sela, nuždno je prije svega pobrinuti se, da se puku otvori put: kojim bi mogao uz prilične kamate uzajmiti si novacah, ako imade dovoljno jamstvo. Veresijski zavod u Zagrebu bio bi u tom obziru od neopisive koristi, kad nabava novacah od onud nebi za seljaka bila tako otegoćena, da je često nemoguća. Uzroci, radi kojih naš seljak nije moguć toli željenu podporu od veresijskog zavoda iskati i dobiti svaki put, kad mu ju treba, jesu stranom ti, što je nabava ta s mnogimi otegojućimi okolnostmi spojena, kano: izkaz svega imetka, odaljenost mjesta, odtud proizlazeće otezanje stvari, kad je seljaku sila, da zajam dobi za koji dan; a najviše to, što zavod neposudjuje manje od sto forintih: dočim seljak naš navadno treba po 15, 20, 30 forintih, da uzmogne krme kupiti za marvu, porez platiti ili slična šta. U takovom slučaju, ako nemože nabaviti ono 15, 20 ili koliko forintih, prisiljen je potepsti marhu, te se tako upravo upropastiti radi ono njekoliko forintih. Ako bi u takovom slučaju seljak od veresijskog zavoda na temelju njegovih pravilah iskao najmanje sto forintih, to mu ponajprije ovi novci nebi stigli, dok mu treba; a ako bi i stigli, to se je bojati, da suvišne novce nepotrati, pa se i opet ukopa u dug, iz kojega se neće moći izvući. Valjalo bi dakle nastojati, da se stvar uredi tako, da uzmogne seljak uzajmiti od zavoda i malenu svotu, te za kratko vrieme bez velikog okolišanja. Po mom mnienju postiglo bi se to najlasnije, kad bi obćina kano ukupnost od zavoda uzajmila koju tisuću, te ove pojedinim članovom, koliko bi im trebalo, uz dovoljnu sigurnost posudila; a opet ona zavodu za glavnicu i kamate jamčila. Tu se sada mnogo tegobah pojavljuje, koje mi valja uvažiti. Ponajprije nastaje pitanje: budući da je zavodu morati plaćati postotke od dana, kad se uzajme novci, kako bi se obćina mogla občuvati od štete, ako nebi od nje nitko iskao novacah, pa bi joj bezkoristno ležali? Ove se pogibelji nije bojati, jer kod nas toliki, koji imadu dovoljno jamstvo, trebuju novacah, da bi se i 3—4000 for. u kratko razpačale; nu za veću sigurnost mogla bi obćina najprije uzajmiti si koju stotinu, pa kasnije više, ako bi vidila da je potrebno.

Nadalje, pod čijom bi upravom bili ti novci? Valjalo bi da su pod upravom obćinskoga glavara, tajnika i miestnoga župnika. Svaki od ove trojice morao bi imati posebni ključ od pjeneznice, tako, da se bez znanja nijednoga nebi mogli ni novci vaditi, ni papiri, i zato bi ova trojica bila odgovorna. Za ovaj novi teret, valjalo bi, da obćinski ured bere jedan postotak od svake stotine, koju uzajmi. To bi bilo dovoljno, jer bi oni imali tu takodjer pristojbe, koje bi dobivali za pisanje zadužnicah. Za slučaj pako taj, da nebi obćina štetovala, ako bi joj možebit koja stotina ležala neposudjena u pjeneznici, to neka bi od posudjenih novacah opet išo jedan postotak u obćinsku pjeneznicu. Dužnik plaćao bi tako dva postotka više, nego bi plaćao, ako bi neposredno uzajmio od zavoda; ali ako pomislimo: koliko potroši, dok si nabavi sve podatke, koji su mu potrebni, ako želi neposredno od zavoda dići, koliko potrati pri tom vremena, to onda doista tri postotka više mora platiti u posljednjem slučaju — a opet nedobi koliko mu treba. Moglo bi se i tako urediti, da se najprije prijave kod obćinskog ureda svi, koji bi želili uz siguran zalog posuditi si novacah, pa kad bi tako obćina znala, koliko joj treba, onda bi mogla onu

svotu na svoje ime i pod svojim jamstvom uzajmiti. Tako bi izbjegla pogibelji, da će joj novci bezkoristno ležati u pjeneznici. — Najvažnije je pitanje: tko bi jamčio? Po gori rečenom občinski ured sa župnikom, koji bi imali pod ključem novce i dotična pisma.

Ja mislim, da tu nebi bilo pogibelji, da će novci propasti, jer pojedini od njih nebi mogao prevariti; a opet nemogu misliti, da bi se oni trojica mogli dogovoriti za prevaru. Nu moći bi i više ključevah narediti, pa predati ovomu ili onomu poštenomu občinaru. Al nastaje pitanje: hoće-li zavod hotjeti uz takove uvjete uzajmiti? To bi se moralo od njega saznati, te zato predlažem: da se zastupnikom podružnice dade nalog: da se o tom predmetu porazgovore s ravnatalji zavoda, da š njimi stvar sa svih stranah protresu i gledaju, ako ikako moguće, da se napomenuta svrha postigne; jer je to za sada jedno od životnih pitanjah za naš puk.

U Rieki 10. Travnja 1860.

Franjo Žužel v. r.,
župnik Riečki.

Predlog

kako da se izplate gorna i činžena zemljišta po dotičnicima čim prije.

Imade već 7 godinah tome, što je izdan carski patent za razješbu odnošajah zavisnih, kao što su gornjački i činženjački.

Čitavih sedam godinah radi se jurve o tome, pa kad dublje uvirimo u stvar, uputit ćemo se na skoro, da k žudjenom cilju s nijednim korakom dalje promakli se nismo.

Ako će stvar tim putem ići, proć će još 10 godinah, pa zar mislite gospodo, da bude i tad taj posao riešen? — Ne, nikada.

A zašto ne? Odgovor sastoji u sasvim prostom razlogu: zato jer je puk kroz nove inštitucije, kroz viečne svaki dan veće terete tako osiromašio, da se samo svakdanjim kruhom bori, a kod te borbe mine ga sva volja i misao zemljišta pribavljati si, s kojima su još veći tereti skopčani.

Šta će biti posljedice tome? Posljedice bit će, da se carski patent od 2. Ožujka 1853. nikad savršeno izvesti neće — čemu je i propisani postupak kriv, koji stvar do nevolje zateže.

A kako da se toj nevolji pomogne? Tu imade samo jedne pomoći, a ta je, da vlasti, koje su takav zakon osnovale, takodjer brigu imadu, da puk, koji svoja zemljišta izplatiti mora, ili novce uz jevtine pogodbe uzajmiti uzmogne, ili pako da država izplaćanje preuzme, i povratak tako uzajmljenih novacah od dotičnikah putem poreza postigne.

Uloženje novacah u tu svrhu bi morao jedan hipotekarni zavod preuzeti. Svaki gornjak i činženjak, koji svoje gorne ili činženo zemljište izplatiti mora ili može, dobio bi u svrhu da zemljište izplati, cielu novčanu vriednost dotičnog zemljišta, koja bi se iz 100putnog iznoska takvom zemljištu nametnutog izravnog poreza bez svakog dalnjeg procienjivanja ustanovit imala.

Budući, da svaki gornjak ili činženjak polag gornog ili činženog grunta, obično i još koje drugo zemljište posieduje, ili pako kojoj kućnoj zadrugi spada, to bi za točnost izplaćivanja kamatah ili ono drugo zemljište, ili pako čitava zadruga jamčiti imala, tako, da kad koji pojedinac svojoj dužnosti zadovoljio nebi, da bi tad zadruga imala dug svoga ukućanina na se preuzeti, nu, da bi zajedno i vlastna bila, gorno ili činženo zemljište u gruntovnici na se pripisati dati.

Zavodu hipotekarnom da se plaćaju 7%, šest po sto kao kamata, a 1 po sto kao amortizacija tako, da se zemljišta kroz ljeta po sebi izplate.

Svaki gornjak ili činženjak, koji bi na taj način za izplaćanje svog zemljišta potrebitu glavnicu dobio, privolit će rado k izplaćanju, i naravnat će se lasno s dotičnim vlastnikom — dočim protivno neće skoro nitko da znade o kakvoj nagodi — iz jednostavnog uzroka, jer neima novacah, i jer svaki osieća, da kod većih kamatah i onako propasti mora.

To su kratke crte o tom važnom predmetu. Mnogo bi se još o njem pisat dalo — nu jezgra sve pisarije bi u tom sastojala, da treba za razrješenje gornih i činženih odnošajah, dotičnikom prije svega novacah — da te novce samo jedan hipotekarni zavod i to kroz posredovanje vlade na amortizaciju samo onda uzajmit može, ako će za pojedine ukućane čitava zadruga jamčit — pošto pojedinci polag najnovijih naredbah u skupnom imetku ništa razpolagati nemogu — a zadruga kroz to, ako polag nemarnosti pojedinacah ovih osebunjak na nju spadne, ništa gubiti neće, već time jača postat hoće.

O drugom načinu pomoći, neću nit da govorim — jer će država pored sadanjih poremećenih novčanih okolnostih — težko takav teret na se preuzeti.

Neka se dakle u tom smislu predstavka na upravljajući odbor s tom molbom sastavi, da taj važni predmet viećanju glavne skupštine predloži, i o tome nastoji, da se vlada od strane družtva potakne, da za što skorije razrješenje gornih i činženih odnošajah shodne naredbe izdade, i ako je moguće tom prilikom taj predlog u obzir uzme.

U Križevcu dne 11. Travnja 1860.

Fodroci, v. r.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice Varaždinske dne 18. Travnja 1860. godine u vrhovno-županskom uredu obdržavane.

Prisutni predsjedajući veleč. g. župnik Ivanečki Stjepan Vuković, podružnice podpredsjednik, g. Mavro Broz tajnik, više odbornikah i inih članovah.

§. 1. Za zastupnika ove podružnice na 18. glavnoj skupštini gospodarskoga hrv.-slav. družtva, bude jednodušno uprošen i izabran g. Stjepan Vuković podpredsjed-

nik podružnice, komu su odnošenja i djelovanje gospodarskoga družtva i podružnice potanko poznata. Premda svojimi gospodarskimi i zvaničnimi poslovi prieko načina obtršen, ipak primiv ovo odlikovno poslanje, zadovolji sveobćoj želji podružnice.

§. 2. Odnosno na 3. točku poziva na 18. glavnu skupštinu, preporuča ova podružnica svom zastupniku, da u izboru predsjednika, podpredsjednika i upravljajućeg odbora, uvaživ vladajuće okolnosti, i predložene osobnosti, radi po svom znanju i osvjedočenju.

§. 3. Glede točke 4. istog poziva, želi podružnica ova, da se nj. veličanstvo u najdubljoj poniznosti umoli, da oživotvorenje gospodarske učione za Hrvatsku i Slavoniju, koje preveliku potreboću svi duboko osjećamo, i koja je ponajglavniji uvjet uvedenja umnog gospodarenja i unapredjenja narodnog blagostanja, što prije najmilostivije odrediti i zapovjediti dostoja.

§. 4. Obzirom na točku 5. napomenutog poziva. Premda je podružnica ova oduševljena za svilarstvo, ipak uvidja, da se za sada još za podignuće istoga malo učiniti dade. Podružnica se ova dobro sjeća, da se je svilarstvo u obsegu iste nazad njekoliko godinah ugodno razvijalo, čemu su mnogo doprinašala prijašnja seljačka odnošenja; prije se je sa hranjenjem svilacah na korist ciele kuće bavila gazdarica, u čem ju obično podupiraše djeca, beruć potrebni list, i pomažuć joj kod istog hranjenja i čišćenja, dočim je ostala družinčad ine gospodarske poslove obavljala; skupna soba bijaše prostorija toj obćekoristnoj svrsi namienjena, oblasti su čaurice uz priličnu cienu preuzimale, da svilari nisu morali zavisiti od špekulantah. Nu odkako se kućna zadruga sama u sebi faktično razpane, nestade skupnoga gazde i gazdarice, prestade skupna za obće svrhe soba, djeca, koja su taj posao igrajuć obavljala, razciepkana su na više stranah, i njihova se djelatnost višestrano upotrebljava, i budući da se svaka stranka sa svim, što u gospodarstvo zasieca, sama za sebe bavi, manjka onaj suvišak silah, koje bi se inače svilarstvu posvetiti mogle, navlastito, gdje mu se trud naplaća. Ako i hoće jedan sukućanin, neće drugi, ako jedan nastoji, drugi mu prieči. Podružnica ipak ova svakako želi, da se ta grana gospodarstva sa svom snagom i svimi mogućimi sredstvi podupira, i sve ono u čini i pripravlja, što će njekoć. kad nam okolnosti bolje prijale budu, isto uspješiti. U tu svrhu preporuča podružnica ova prije svega ustrojenje nesamo kotarskih, već i obćinskih dudinjakah, i sadjenje dudovah, ma ne pokraj obćinskih drumovah, budući da list posut drumovnom prašinom hudi bubam, nego riedko na obćinskih pašnjacih, nu to tek poslie izvedenja kommassacije i segregacije, pošto se unapried nezna što će komu pripasti; izim toga bi se mogle saditi sječe i ograde od dudovah oko rudinah poljskih. S vremenom, kad sve pripravljeno bude, i kad će svilari uvidjeti, da su okolnosti svilarstvu prijazne, i da im se trud naplaća, dići će se svilarstvo samo o sebi.

§. 5. Na točku 6. više hvaljenog poziva. Podružnica ova uvjerena, da se kuburenje i stagnacija u gospodarstvu toli vlastele, ko-li i pučanstva, siromaštvo i nevolja zavladavša od njeko doba u našoj domovini ponajviše pripisati imade anarhičkom stanju seljačkih kućah, čime gube nesamo pojedini državljani, nego i iste državne sile padaju padanjem porezne snage, — predlaže i prosi od više već godinah uredjenje kućno obiteljskih odnošenjah kod seljakah, da se naime što prije zakonom izreče i ustanovi, da-li ima i nadalje obstojati kućna zadruga i kako? ili da se dozvole diobe, prije svega ipak da se za nikakove i ništetne proglase sve one diobe, koje su samovoljno i nezakonito — t. j. bez upliva poglavarstva — učinjene. U ostalom je podružnica ova, sudjelujuć kod odbora pod predsjedničtvom i na poziv presv. g. vrhovnog župana varaždinskog u tu svrhu sastavšeg se, svoje mnienje o pomenutom predmetu izrekla, koje je svojim putem vis. c. kr. namjestničtvu jur podnešeno.

§. 6. Na točku toliko putah pomenutog poziva, podružnica ova neupusti se u pobliže pretresanje predloga o vinotržtvu s toga, što bi vinotržtvo polag sadašnjih okolnostih, čime se nebi koristili niti vinogradari, a niti isto vino, zapadši iz nevolje u biedu, budući da neima za sada pravih prijateljah narodnog gospodarstva, koji bi u ovih težkih vremenih mogli sastaviti u tu svrhu potrebnu glavnicu; osvjedočena ipak o neobhodnoj potrebi toga: da se nješto učini za prodaju hrvatsko-slavonskih vinah u inozemstvo pod svojim izvornim imenom, pod kojim bi moglo u prometu steći ono ime i mjesto, koje porad svoje naravske vrline i izvrsnoće zaslužuje, čemu se je nadati tiem više, čim je žiteljstvu upravo ove podružnice podpuno poznato, da susjedni vinotržci iz Štajera kupuju najbolja pogranična hrvatska vina, koja poslie priredjena pod svojom firmom i imenom u daljni sviet uz znatni dobitak prodavaju i razpačaju, uvjerena za jedno, da je svaki početak težak, i da se iz malih počelah velike stvari razvijaju, za učiniti nješta u tom poslu, i budućem vinotržtvu u inostranstvo put prokrčiti, prista za sada uz osnovu u tu svrhu pod predsjedničtvom g. podpredsjednika 26. Ožujka 1857. godine za obseg ove podružnice izradjenu. U ostalom skupština ova za svaki napredak i poboljšanje narodnoga gospodarstva sa svom svojom snagom zauzeta, ovlašćuje svojega g. zastupnika, da se — ako u poslu vinotržtva kakav predlog učinjen bude — polag svog osobnog osvjedočenja priljubi onom predlogu, koj ima najviše i najvažnijih razlogah za se, i najveć nade dobrog uspjeha, te da ga po mogućnosti podupira.

§. 7. Podružnica ova predlaže sl. skupštini, da se od strane gospodarskoga družtva Nj. veličanstvo u podaničkoj smiernosti umoli, da najdobrostivije dostoja posve nas oprostiti pretežke potrošarine od vina; jer dok obstoje sadašnje okolnosti i odnošenja, plaćanje potrošarine od vina bila bi očevidna i neizbježiva propast vinogradarstva kod nas, budući da upravo vinogradi u većoj strani domovine naše plaćaju porez i obćinske namete, hrane i odjevaju

seljaka, i ostale terete podnašaju, a za jedno i potrebštine kućne namiruju; riečjom seljak ima sve iz vina, čime isto postaje predmetom prve potreboće poput kruha. Da to sve uzmogu, potrebno je, da proizvodu porazmjerno sa daćami i potrebštinami takodjer ciena i vriednost raste, inače mora propasti vinogradstvo, koje je i onako već sada odviše obtršeno. Posjednik vinogradah plaća već sada od istih: zemljarinu, stranom dohodarinu, i domet obćinski, a poslie uvedenja potrošarine plaćat će ovu, a zajedno će vino gubiti cienu prilikom prodaje u veliko, i prilikom potroška na malo. Što sve namiriti iz vina polag njegove navadne jevtinoće nije moguće. Potrošarinom se dakle ozbiljno tišti stališ producentah, i to na pose u nas, gdje je producent ujedno i konsument. Potrošarina mogla bi napriečac i odsjekom mjesta imati samo u povećih gradovih, gdje jedino imade čistih konsumentah, koji od vina samo onda plaćaju, kad ga uživaju.

§. 8. Podružnica ova uvidja kod nas pomanjkanje voća u obće, a oplemenjenoga osobito — što se najpače osjeća u neplodnih godinah — a ujedno i blagotvorne posljedice umnoženja istoga u duševnom i materialnom smislu, što ga opetovno predlaže sl. skupštini, da se kod vis. c. kr. namjestničtva u sporazumljenju sa duhovnim stolom izposluje prisilna naredba, da se odsele nevjenča nijedan seljak, imajući vlastito zemljište, dok neizkaže, da je barem šest voćakah uciepio dobrim uspjehom. Ako se puk može siliti na duševni napredak čemu se nebi na materialni?

§. 9. Buduć da u pravilih družtvenih nije pobliže naznačeno, i opredieljeno odnošenje podružnicah prema upravljajućem odboru, s toga želi skupština ova, da se isto točno opredieli i ustanovi, za da iste upoznadu svoja prava i dužnosti, i da se medjusobno sporazumljenje u ničemu neporemeti.

§. 10. Konačno izviesti g. podpredsjednik kao izaslanik podružnice za ustrojenje i nadziranje ciepilnjakah: da su u kotaru ivanečkom svi školski ciepilnjaci ogradjeni i stranom divikom nasadjeni; zajedno je nastojanjem istoga u ciepilnjacih; ivanečkom, lepoglavskom, kameničkom, bednjanskom, višničkom, voćanskom i maruševečkom ovoga prolietja usijano svakdje po $1\frac{1}{2}$ funta kruškinog i jabučnog siemena.

U Varaždinu dne 18. Travnja 1860.

Stiep. Vuković, podpredsjednik. — *Mavro Brooz*, tajnik.

Zapisnik

od dana 24. Travnja 1860., koji je u prostorii c. kr. kot. ureda V. Goričkog, glede novo ustrojit se imajuće gospodarske podružnice Vel.-Goričke stavit.

Na poziv c. kr. kot. predstojnika g. Ivana Nemčića, sastali su se dole podpisani članovi, i na predlog priehvaljenog g. Ivana Nemčića, za pokrovitelja podružnice i zajedno predsjednika presvietlog gosp. grofa i komornika Stjefana Erdödy-a, — za podpredsjednika gospodina Dr. Dragutina Max. Vaizera izabrali su.

Dočim presvjetli gosp. grof odsutan bi bio, umolit' će se isti pismenim putem, da tu čast sklonjeno na se primiti izvoli.

Nadalje za odbornike izabrana su sliedeća gospoda: Stjep. Pavleković, Imbro Bušić, Jos. Gregurić i M. Rušak.

Za tajnika pako, ako prem za sada odsutna, gledeć na domoljubje i sklonjenost k ovakovim svrham — gosp. Nikolu Folnegovića, župnika Staro-Čičkog.

Za pjeneznika konačno bi naimenovan gosp. Marko Rušak, župnik Novo-Čički i prisjednik sudbenog stola.

Za da se slavno c. kr. gospodarsko družtvo Hrv.-Slavonsko, o ustrojenju ove podružnice ubaviesti, zamoljeni su gospoda Marko Rušak, župnik i gospodin Stjepan Pavleković, vlastelin i g. Dragutin Max. Vaizer, da prigodom prve glavne skupštine ovu podružnicu u Zagrebu zastupaju i ovu dugo željno očekivanu prijavu učine.

Buduć da oni doprinesci šta svaki član kao takov plaća, u glavnu blagajnu se odaslati moraju, zaključeno je, da za pokritje domaćih troškovah svaki član na godinu jednu forintu doprinese.

Dočim ništa više za dodati nije, bi ovaj zapisnik zaključen i kroz sve nazočne članove vlastoručno podpisan.

Dano u Vel.-Gorici na Gjurgjevdan 1860.

Dragutin Vaizer v. r., podpredsjednik, Stjepan Pavleković v. r., odbornik, Josip Gregurić v. r., župnik, Marko Rušak v. r., odbornik, peneznik družtva i više županijah stola sudbenog prisjednik, Janko Nemčić v. r., Ivan Pintar v. r., Matia Bertak v. r., Vendelin Halisch v. r., Paul Kamenar v. r., Ljudvig Nameny v. r., Josef Rösler v. r., Gjuro Ištvanić v. r., član i perovodja.

Veleslavno c. kr. Hrvatsko-Slavonsko gospodarsko družtvo!

Dan 24. Travnja t. g. 1860. sastala su se gospoda vlastelji, duhovničtvo i ostali posjedatelji zemaljah ovog kotara, kod kojeg sastanka bi teda negda, dugo i željno očekivana gospodarska podružnica u Vel.-Gorici ustrojena. Ovo se veleslavnom družtvu tim dodatkom prijavlja, da je za predsjednika i ujedno pokrovitelja presvietli gospodin grof Stjep. Erdödy, vlastelin dobarah Želin i Čiče; za podpredsjednika gosp. Dr. Dragutin Max. Vaizer, za tajnika g. Nikola Folnegović, župnik Staro-Čički, a za blagajnika g. Marko Rušak, župnik Novo-Čički, izabran.

Pristupnice na koliko tiskanicah kod rukuh imadosmo, biše kroz članove polag pravilah podpisane, i ovdje se u prilogu pod ./· sa prepisom zapisnika podnose, ostale hoće se naknadno poslati.

Prigodom ovom usudjuje se podpisano zastupničtvo u ime ove podružnice veleslavno gospodarsko družtvo pokorno zamoliti, da bi prehvaljenog g. grofa za začastnog člana hrvat.-slavon. gospodarskog družtva primiti i njeg o tom ubaviestiti izvolilo.

Na Vel.-Gorici dne 26. Travnja 1860.

Nikola Folnegović, tajnik. — *Vaizer*, podpredsjednik.

BROJ 22. U ZAGREBU 1. LIPNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Klepanje kosah.

Kako je trava poodrasla, na skorom će se oriti pod večer i s jutra sve kuće od klepeta kosnoga kova. Svaki gospodar znade, da se kosac ovim orudjem služi, kad mu otupi kosa i srp, pa mu je valja naoštriti. Kosni kov ili klepci sastoje se iz babice, štono je kao mali nakovanj, i klepca, t. j. osobita čekića ili kladivca, te se njimi odkiva ili klepa *(dengeln)* kosa i srp, kad već nehasni oštrenje gladilicom (brusom), ili kad oštrice sasvim otupi. Klepanju se hoće vještine i vješbanja, inače bit će kosa jošte tupija, zato i voli mnogi gospodar platiti kovača, da mu naklepa kosu kako valja.

Al ovo klepanje hudi kosi, makar ju i najvještiji kovač klepao, pak i drugčije nevaljaju klepane kose. Ovakva kosa nesieče travu kao sablja, nego ju pili kao pila (testera), pa tomu se hoće više vremena i sile, te se kose već za jednu ili dvie godine sasvim izglodju, da nisu ničemu.

Al se opet sve jednako klepa, jer se nezna za drugo shodnije oštrilo.

U stranih zemljah, po imenu u Njemačkoj, dovili su se boljemu načinu oštrenja i bacili klepca i babicu, štono tolika vremena, truda i pomnje zahtievaju, pak opet nevode k cilju, nego otežčavaju kositbu, i brzim trošenjem kosah čine jošt i velik trošak.

Zaista će svaki napredni gospodar doznati htjeti, kako se dak'e drugdje postupa s kosami i srpovi. Evo u kratko toga postupka!

Kosa ili srp se tocilji ili toči (brusi) na tocilju (okruglom brusu) onako kao sjekira, pak se onda oštri magnetskim ocilom *(magnetisirter Stahlstab)*.

Ovo ćemo potanko razložiti. Najprije nabavi poveći, pljosnat, no sasvim okrugao tocilj ili brus od tvrdoga pjeskara iliti pješčanoga kamena. Ovaj pjeskar treba da je sastavljen od sitnoga i koliko može biti jednakoga zrnja, a brus od njega, da čvrsto stoji, natakne se na željeznu osovinu, nakvasi se, i kosa se na njem koso *(schief)* brusi, dok drugi tko brus okreće.

Istina je, da suh tocilj brže brusi od mokroga; al nebrusi onako jednako kao mokar, već je kosa brušena na suhom tocilju kao sitna pila, kad ju gledaš kroz večalo. — Jošte se kosa na suhu brusu kao i klepanjem svrući, i tako postaje mekana; jer svatko znade, da okaljen ocao (nado, čelik), kad se svrući i polako ohladi, gubi svoju tvrdju i čvrstoću, kojom se odlikuje od željeza. Osim toga voda splavljuje s brusa sva odbijena zrnca, te se onda može kosa jednako nabrusiti. Voda se drži u brusnici, u koju je utaknuta dolnja strana brusa, ili se napušta ozgor, kao što vidimo kod nožarah i brusačah.

Tocilj se brušenjem vrlo troši, i buduć je slabo koji pjeskar svagdje jednako tvrd, pak se i kod brušenja sad više sad manje kosa pritiskuje, zato tocilju nestaje malo po malo njegove okruglosti, a nestaje mu je tim prije, čim je nevještiji onaj, koji brusi. Na ovakvu izglodanu tocilju nećeš pako dobro nabrusiti orudja, već ti ga treba opet naklepati i zaokrugliti. Ako brus nije odviše tvrd, možeš ga zaokrugliti i dlietom, držeć ga nepomično prama brusu, dok se okreće.

Kose i srpe treba ozdol ravnó *(flach)* brusiti, a ozgor onako kao i nož od sječkarnice, štono kaže Niemac *„verlorne Bahn."* Kosa i srp je takodjer nož, samo što nesieče okomice nego položke. Jošte treba kosu ili srp na tocilju tako sbrusiti, da dobije tako zvanu ribicu *(Grath)*. Kad već ima ribicu, onda se uzme obična gladilica, pak se njom onako brusi kosa kao i drugi nož, dok nestane ribice. Ova treba da se svakako i sasvim ukloni, inače nebi kosa jednako i čisto kosila.

Pokle ovako prirediš kosu, uzmi magnetsko ocilo i oštri njim kosu ovako, kao što ćemo kazati.

Nemoj kose oštriti ocilom tako, kao što ju kosac podoštrava, ni onako, kao što mesar svoj nož oštri, nego uhvati kosu za rucelj, i magnetsko ocilo prevlači više putih jednim mahom od brka kose do rucelja s obje strane oštrica (oštarja, bridi, *Schneide)*. Nevalja skakati ocilom s jedne strane oštrica na drugu, kao što radi kosac oštreć kosu gladilicom, jer se ovim prekidanjem poteza neće oštrice kako valja naoštriti, nego baš zatupiti. Klepane kose i srpovi škrbavi su, zato se nemogu magnetskim ocilom oštriti, dok se nesbruse onako, kao što smo gori kazali, da nestane svih štrbinah.

Evo sada koristi ovoga novoga postupanja s kosami i srpovi:

1. Brušenje i oštrenje ocilom ide brže od ruke nego klepanje i oštrenje gladilicom. Za ocilo netreba koscu vode, kao što ju mora poradi gladilice uviek sobom nositi u vodieru.

2. Brušenom kosom se bolje, jednačije i potrajnije kosi nego klepanom.

3. Trava i usjevi se brušenom kosom nerežu, nego sieku, zato se može njom i žito kositi, nit se treba bojati, da će se zrnje iztresti, jer se vlaće netrese onako, kao kad ga klepanom kosom rek bi piliš i režeš.

4. Brušenjem se štedi puno vremena i sile.

5. Brušene kose i srpovi traju i deset godinah, a klepana se već za dvie godine tako izglodje, da nije ničemu. Brušenjem se kosa vrlo malo troši, oštrenje ocilom neglodje ju ni malo. Klepanjem pako postaje oštrice od kose škrbavo, i kad se kosa češće klepa, napokon je više nalik na pilu nego na kosu. Naravna je stvar, da onakvom kosom moraš svojski zamahnuti, ako želiš šta ukositi, pa čim više mašeš, tim ćeš se prije umoriti. Ako još nespretan čovjek kosu klepa, on će više putih klepnuti, ne na oštrice, nego u sred kose. Tako postaju za kratko tolike štrbine, da se kosa nemože ni rabiti; jer ako se brid kojekuda vijuga, nemožeš kositi.

Drugčije je kod brušene kose. U nje ostaje oštrice uviek upravo; kad zatupi, naoštri se ocilom, a kad bude posve tupo, nabrusi se na brusu i naoštri ocilom, i onda traje mnogo godinah kao i drugo sjecivo.

Klepati treba kosu svaki dan, kadšto i dva puta dnevice, a brusiti samo od prilike svakih 8 danah jedanput.

Što smo ovdje kazali za kose i srpove, valja i za druga sjeciva i sjecala, po imenu i za noževe od sječkarnice, i ove treba, pokle se nabruse, prevlačiti magnetskim ocilom onako, kao što smo kazali za kosu; no pošljednji put treba prevući polako s gornje t. j. s one strane, gdje oštrice nije ravno brušeno. Tako naoštrena sjeciva ostaju dulje oštra i sieku bolje.

S ovako brušenimi kosami bili su činjeni javno pokusi, koji su posve povoljno za rukom izpali. Trava, djetelina i žito kosilo se je s onakvimi kosami vrlo brzo, i sve je priznalo njihovu valjanost. Isto tako se je potvrdilo preimućtvo magnetskoga ocila kod svake vrsti sjeciva i noževah. Ovim ocilom dobro podoštrene kose tako su bile bridke, da se je njimi lasno rezao tanak papir, što ga je njetko u ruci držao.

Magnet je tim jači, čim se više rabi; samo kad se neupotrebljava, gubi svoju silu.

Vriedno je dakle doista, da se gospodari prihvate ovoga novoga i shodnoga načina brušenja, i da puste skupo, dosadno i neuputno klepanje kosah; jer kao što smo gori kazali, prištedit će brušenjem puno kosah i srpovah, vremena i truda.

Za čudo je sbilja, i samo se mora njekoj predsudi pripisati, što se baš samo kose, srpovi i kosori odkivaju, a noževi i druga sjeciva neklepaju se nikada nego bruse, makar i bez magnetskoga ocila.

Ovako pišu službene gospodarske novine bavarske vlade *„Landwirthschaftliches Centralblatt für Baiern."*

Mi smo već naručili onakvo magnetsko ocilo; kada stigne, javit ćemo pošto je i gdje se dobiva.

Gomoljike.

Pokle se je dokazalo, da ima i kod nas gomoljikah, mislimo, da će gdjekojemu našincu drago biti, ako prosborimo koju o ovih čudnovatih gljivah. Ima ih od dvie vrsti, crna i biela.

Crna gomoljika *(Tuber cibarium* (lat.); *Tartuffo nero* (tal.); *schwarze Trüffel)*, kada dozri, nalik je na krumpir. Kadšto je puna kvrgah, kao da ih se je više sraslo, kadšto opet puna bradavicah. Ima je kolik orah ili kokošje jaje; no ima i sitnih kolik bob, i opet velikih kolik jabuka, pa kadšto se nadje gomoljika kolik čovječja glava. Gomoljika je obrasla crnom ili mrkom debelom i čvrstom kožom. Kad ju prosiečeš, unutri je mesnata, a smedje *(bräunlich)* meso joj je prepleteno bielimi žilicami, od prilike kao prosiečen orašak *(Muskat)*. Radi toga je crna gomoljika kao mramorasta.

Dočim druge gljive i za dan dozrievaju, gomoljika treba i godinu danah. Preko zime narasta kolik grašak, te je onda s polja crljenkasta ili ljubičasta, a unutri sasvim biela; ljeti posmedji, al ni onda nevalja za jelo. Stoprv u mrtvu jesen, kada je izvana puna bradavicah, a unutri puna bielih žilicah, onda ju valja kupiti, jer je onda najtečnija, pak ako se ostavi, provodurit će se i napokon razpući.

Crna gomoljika raste pod zemljom, 1—6 palacah duboko; uviek ih ima više zajedno, kadšto čitavo gniezdo od 4 do 10 komadah. U Piemontu i u njekojih francezkih pokrajinah rastu najtečnije gomoljike. Ima ih podosta i u Ugarskoj, Českoj i Njemačkoj; više na sjeveru se slabo kad nalaze. Najvole rasti u crnici pieskom izmiešanoj, na gori, u gustih hrasticih, bukvicih i kestenicih; kad se šuma posieče, nestane i gomoljikah. U boriku i jeliku neima ovih gljivah. Vlažno i toplo ljeto ugadja im najviše, pak ih ima i drugčije više nego se obično misli, al ih je težko naći, jer, kao što rekosmo, rastu pod zemljom.

U Piemontu i Francezkoj ima mnogo ljudih, kojim je glavni posao, tražiti gomoljike, pa kad im sreća posluži, liep novac zasluže, jer funta ovih gljivah stoji i 5 do 6 for. Ovakov vješt gomoljičar poznaje već izvana mjesto, gdje ima gniezdo gomoljikah, jer ove povrh sebe nadižu malko zemlju; pak više putih lebde nad ovakvim gniezdom njeke modrikaste mušice. Vještiji su za taj posao krmci i psi, koji iz daleka njuše gomoljike. Krmak se veže za nogu, a na gubicu mu se nameće brnjica, da nadjene gomoljike nepoždere, pak se onda tjera u šumu, gdje se misli, da ima gomoljikah. Najbolji su za taj posao psi, osobito kerovi *(Spürhunde)* i bolonjski psići, nazvani talijanski *pute* ili *barboni*, koji se za taj posao na-

pose evo ovako obučavaju. Mladomu psiću daje se kadšto kuhana u mlieku gomoljika, ili mu se kruh njome namaže, pak se onda gomoljika zagrebe i pas se tjera, da ju potraži. Onda se vodi pas u šumu i huška, neka traži gomoljike. Nadjene gomoljike treba opipno izvaditi iz zemlje, da se neozlede i neoštete ni malo, jer će inače sagnjiti. Prati se takodjer nesmiju prije, dok se nepredadu kuharici. Najbolje se čuvaju u suhoj, hladnoj sobi, a u zemlji, u kojoj su nadjeni; ili pak u piesku ilovačom malko promiešanom. Mlade gomoljike mogu se gdjegod u hladu ostaviti u zemlji, da dorastu i dozre. Za trgovinu se križaju, suše i začinjaju u kvasini (octu) i vinu.

Crna gomoljika miriše vrlo krasno i ugodno, osobito je tečna i mirodijna (aromatična), zato je od starine najmilija oblaznica ili delikatesa velike gospode. Već stari Rimljani častili su se gomoljikami. Od njih se prave izvrstne juhe, poljevke i tjestenice (paštete); il se peku u pepelu kao krumpir i jedu s biberom (paprom) i uljem; drugi ih opet kuhaju u vinu. Al mnogo ih nevalja nipošto jesti, jer odviše draže želudac, a drugčije su zdrave.

Buduć da se gomoljike skupo prodaju, zato ih mnogi u šumi na sgodnu mjestu sade i goje, vadeć samo posve zrele, a sitne ostavljajuć za razplod.

Crnoj gomoljiki je vrlo nalik jelenika *(Elaphomyces granulatus; Hirschtrüffel).* I ova raste pod zemljom, i puna je sitnih bradavicah; al nikada nije crna ili mrka, nego žuta kao hrdja ili crljenkasto-smedja, pa kad ju razsiečeš, meso joj je modro-crno; vonji neugodno, gorko je i žuko. Ima još i drugih gljivah, koje su izvana nalik na crnu gomoljiku, al nijedna nemiriše kao ova, nit je onako tečna i unutri mramorasta, kao crna gomoljika.

Biela gomoljika *(Rhizopogon albus; Trifola bianca; weisse Trüffel)* nalik je na prvašnju, samo što nije onako kvrgasta; nit ima bradavicah, nego gdjekoju žilicu. Izvana je izprva bjelkasta, pod starost zelenkasta ili smedja. Meso joj je izprva bjeličasto i čvrsto, kasnije žućkasto, propleteno bjeličastimi žilami. Ova je gomoljika kolik orah, kadšto i kolik šaka. Izvana je vrlo nalik na krumpir. Liepo miriše i slastna je, al opet ne onako kao crna gomoljika. Neskriva se u zemlju tako duboko kao crna, dapače kadšto viri ponješto iz zemlje. Raste u šumah, uz put, na vresištu, u pješčanoj ili ilovastoj zemlji. Obično dozrieva jedan do dva mjeseca prije crne. Na jugu je ima jošte više nego kod nas. Biela gomoljika nije onako dragocjena kao crna, al se opet upotrebljava, i to kao kesten, ili u juhi, umaki itd. — Ima i ovdje gljivah, koje su nalik na bielu gomoljiku; nego nijedna od njih nemiriše onako liepo.

Kruh, vino, vosak.

Kruh i vino, med i vosak je početak i svršetak ratarstva.

Hljebom, što iz malenoga zrnja žitne trave postaje, diže se čovjek na prvi stupanj obrazovanosti, koja mu put otvara do neograničene prosvjete, te uzvisuje ratara daleko nad narode, hraneće se ribom i divljom zvjeradi.

Poglavica missisajskoga lovačkoga plemena u sjevero-amerikanskih šumah progovori, kad je ležao na umoru, u ime svih lovačkih narodah svojim sinovom ovako:

„Zar nevidite, da se bieli ljudi hrane žitnim zrnjem, a mi mesom?

Da mesu više do 30 mjesecih treba da naraste, pa ga jošte riedko dosta imamo?

Da njim svako od onoga čudnovatoga zrnja, što ga u zemlju bace, stostruko radja?

Da meso, kojim se mi hranimo, četiri noge ima da pobjegne, a mi samo dvie, da ga dostignemo?

Da zrnje ostaje ondje, gdje ga bieli ljudi siju?

Da oni u zimi počivaju, kad se mi lovom mučimo?

Radi toga oni imaju mnogo djece i žive duže od nas. Zato kažem svakomu, koji hoće da me sluša, prije nego cedri našega zavičaja od starosti usahnu i prije nego nam javori naših dolinah prestanu slador davati, bit će pleme mesojedacah proćerano od plemena žitarah, ako-li se mesojedci skoro nedomisle žito sijati."

Ako se dobivanjem hljeba ratarstvo počimlje, a to se voćarstvom, imenito pako vinogradarstvom završuje i dočimlje. Gdje su topli sunčani brežuljci pretvoreni u vinograde, a uz nje voćnjaci puni svakojakih voćakah, ondje je prosvjeta svoju zadaću riešila; izmedju žitnih travah i vinske loze leži medja prosvjete, hljeb i vino, to su njeni simboli.

Vosak kao plodina pitomih pčelah znak je savršenoga stočarstva, štono je druga polovica gospodarstva. I lovački narodi imadu meda i voska, što ga dobivaju od ubijenih divljih pčelah. Al oni jedu samo med, a voskom se neumiju služiti. Stoprv onda, pokle je čovjek konja, govedče, ovcu upitomio i oplemenio, počimlje gojiti lakokrile medorodke, pa onda tekar znade obrazovani čovjek vosak za sviećе upotriebiti.

Hljeb, vino i vosak — to su velevažne rieči u životu čovječjem; pa ove stvari: hljeb, vino i vosak imadu takodjer najveću važnost u svetih tajnostih kršćanstva.

Bez hljeba, vina i svjetla posvećene voštanice nemože se kršćanska služba božja ovršiti; missionar, prolazeći neizmjerne pustare pastirah i guste šume lovačkih narodah, stane ondje, gdje može žito sijati, vinsku lozu saditi, i pčele gojiti. Kršćanstvom promiče se najuspješnije naseljivanje narodah, gdje ima valjane zemlje za težanje, te dizanje i gojenje ratarstva jest svakako znatan dio uzvišenoga zvanja njegovih svećenikah.

Dočim u dolnjoj Austriji duhovni zavodi u gojenju vinogradarstva prednjače, vriedno je napomenuti, da su se u Českoj župnik Oetl i prisjednik duh. stola Zacke stavili na čelo onih muževah, koji sdruženimi silami o tom nastoje, da se pčelarstvo digne.

Stearin, svjetleći plin, kamfin i fotogen *) protjeraše vosak iz sobah i dvoranah, samo kršćanska crkva čuva jošte vosak za svoje svečanosti i sveta otajstva i tako podupire pčelarstvo, najplemenitiju granu stočarstva; a pčelarstvo pitomi i plemeni gospodare, jer ih pčele, uzor reda i marljivosti, podtiču na redovitu i neumornu radnju.

---

*) Kamfin i fotogen su tekućine, koje se prekapanjem ili destilliranjem različitih smolah i kamenitoga ugljevja dobivaju i za posvjet nam služe.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (Ukinuće limitacije peciva.) Javili smo, da je grad Zagreb odlučio ukinuti limitaciju peciva i mesa. Visoko popečiteljstvo unutrnjih djelah odobrilo je za sada samo ukinuće limitacije peciva. Usljed toga proglasilo je poglavarstvo grada Zagreba ova pravila o pečenju i prodavanju peciva:

Od 1. Lipnja, t. j. od danas, neće više poglavarstvo odredjivati cienu pecivu, i svakomu je prosto pekariti u Zagrebu, ako ima svojstva propisana obrtnom uredbom, i ako to za dobe prijavi gradskomu poglavarstvu. Od svakuda se može dovoziti pecivo u Zagreb, i pekari, živeći izvan ovoga grada, mogu u njem imati svoje prodavaonice. Seljački kruh se može svaki dan donositi na pijacu i prodavati pošto tko hoće. Da pekari neprevare kupca, morat će 14 ili barem 8 danah unapried ustanoviti cienu svakoj feli svoga peciva i taj cjenovnik podnieti poglavarstvu, da nanj udari svoj pečat, pa ga onda objesiti u prodavaonici, da svatko vidi, koliko što stoji i koliko treba da važi. Zato mora svaki pekar imati u svojoj prodavaonici cimentovanu vagu, da svatko potegne, što je kupio i uvjeri se, da-li pecivo sbilja toliko važi, koliko kaže cjenovnik. Pekar odredjuje sam cienu svomu pecivu: zato će se kazniti za manje pecivo, nego što kaže njegov cjenovnik; no jevtinije može uviek prodavati nego što je rekao u cjenovniku. Pekar treba da ima peciva i po $1^1/_2$ novčić, da tako može svatko toliko kupiti, koliko mu treba. Poglavarstvo će više putih iznenada pregledati pekarnice, da se uvjeri, da li pecivo valja i da-li toliko teži, koliko ima težiti po cjenovniku. U kojega se pekara sve nadje u redu, taj će se u novinah pohvaliti, a koji pekar nebude pekao onakva i onolika peciva, kao što treba, onaj će se takodjer u novinah razglasiti, pak jošt i drugčije pokazniti (kaštigovati).

Gospodarske viesti.

— Tokajske vinograde posjetila je takva strahovita tuča, da je i do desetak ljudih ubila, i sve vinograde hametom potukla. — Isto takva tuča naspjela je i u Witzenhausen u Hesiji, te je takodjer do desetak ljudih i množtvo marve ubila i svu ljetinu uništila. — Drugamo su opet poput skakavacah čitavi oblaci hruštah (nečuvena stvar!) doletili i silnu štetu počinili.

— U Banatu su se ondašnja vlastela udružila, te će odvesti vodu iz velike močvare alibunarske. Tim će se ne samo sila plodne zemlje zadobiti nego i podnebje gledeć na zdravlje popraviti. Kad će doći red na naše Lonjsko polje?

— Iz Banata javljaju, da ondje žita i kukuruzi vrlo dobro kažu i gospodari se nadaju obilatoj ljetini.

— (Žalostno stanje našega stočarstva.) Po službenom popisu od godine 1851. bila su onda u Hrvatskoj i Slavoniji 138.663 konja, 1393 maska i magarca, 476.175 govedah, 253.365 ovacah i 522.125 krmakah.

Pak evo koliko je kod nas bilo stoke po popisu od godine 1857: 118.332 konja (za 20.000 manje!), 1219 masakah i magaracah; 368.846 govedah (za 100.000 glavah manje!), 148,542 ovce (opet za 100.000 manje) i 420.123 krmka (takodjer za 100.000 manje!) Dočim drugi narodi stoku svoju sve to više umnožavaju (jer je stoka glavni uvjet gospodarskoga napredka), mi eto strahovito nazadujemo, i skrajnje je vrieme da se osviestimo, ako nećemo da stubokom propanemo.

Obrtnost.

— (Velike opeke.) Javili smo već, da su počeli drugdje peći tolike opeke (ciglje), kolike su naše četiri, pa da se njimi brže zidje (jedan zidar može njimi toliko nazidati, koliko dosadašnjimi 4 zidara), da manje trebaju vapna i pieska, i da kuća dulje traje. I u Beču su se već uvjerili o shodnosti ove nove opeke, pa se sada ondašnje kuće grade sve samo od onakove opeke. Al dakako treba njoj da bude dobro izpečena.

Svaštica.

— Gospodarska družtva i svećenstvo. Duhovni stol nadbiskupije monakovske razposlao je nedavno evo ovu znamenitu okružnicu svim područnim župnikom:

„Svećenstvo ove nadbiskupije bilo je već god. 1841 pozvano, da pristupi gospodarskomu družtvu, pa su onda bili navedeni i razlozi, koji potakoše prečastnoga nadbiskupa, te ga pozva, da pristupi onomu družtvu. Pokle je ovo družtvo iznova ustrojeno, te mu je i njegovo veličanstvo veliku važnost i podporu podielilo, da će moći oko ratarstva spasonosno nastojati: zato se nada ovaj duhovni stol, da će svećenici za novo-ustrojeno družtvo svejednako prianjati i podupirati ga.

Širenje pravoga ratarskoga znanja, izvrstno gospodarenje u župnoj kući djeluju s najboljim uspjehom na blagostanje ciele obćine. Pak ovo treba da župnici već i zato podupiru, jer će ovako i zahvalnost svojih župljanah zaslužiti, i povjerenje njihovo u duhovnom zvanju pribaviti, i veću važnost kod svjetovnih oblastih steći. A polaženje skupštinah podružnice liepu daje priliku župniku, te može i svoje znanje obogatiti, i mane drugih gospodarah, pak i samoga družtva pobijati.“ Ovo čitamo u „*Verhandlungen des landwirthschaftlichen Vereins in Bayern,*“ i uvjereni smo, da će ova načela odobriti i naše svećenstvo, stupajuće na čelu naroda na putu k pravoj prosvjeti.

Limitacia
mesa za područje glavnoga grada Zagreba.
Valjana od 1. Lipnja 1860.

	Funt	Lot	U austr. vriednoti novč.
Govedina . . . . Na jedan funt govedine nepripada nikakova privaga; pri prodaji pako od više nego jednog funta mogu se 2 lota privage na svaki funt dati, na koju se upotrebit mora srce, slezena, jetra, bubrezi i lice od glave.	1	—	19
Drobarska roba, kamo gubac, noge od pol koliena doli, fileke i pluća spadaju . .	1	—	5
Pecivo nepodleži nikakovoj limitacii.			

Za plaćanje gori limitiranih cienah mogu se upotrebljivati i moraju se po svakome primati, takodjer jošte okolujući novci kovani, po vriednosti konvencionalnoj polag ustanovah §. 12. c. k. patenta od 27. Travnja 1853 i to:

1 bakreni krajcar za $1^1/_2$ novčićah
1 srebrna šestica za 10 „
1 cvanciga stariega kova za 34 novčiće
1 cvanciga novijega kova za 35 novčićah.

Svaki prekršaj ove limitacije, budi u mjeri, budi u cieni ili kakvoći, podpada izim ustanovah kaznenog zakonika, ustanovljenoj novčanoj globi.

Magistrat c. k. glavnog grada u Zagrebu dne 29. Svibnja 1860.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 23. U ZAGREBU 6. LIPNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Može-li se puk naš poučavati?

Pokle smo odgovorili na pitanje, „treba-li našemu puku nauka?“ valja nam jošt odgovoriti na ovo drugo pitanje, što smo ga stavili na čelo ovoga članka. Mnogi će valjda na ovo pitanje odgovoriti u kratko:

„Nemože, jer neumie čitati!“

Odgovor ovaj, ma kako se činio na prvi pogled istinit, ipak nestoji. Poučavanje puka, vieštoga knjigi, jeste, istina, vrlo lako i napredno; tu netreba druge, nego udružiti se i izdavati dobre i jevtine pučke knjige, koje će pojedinci kupovati i čitati. Al zato opet netreba misliti, da puku, koji neumie čitati, neima više lieka, da mu se nemože namaći potrebit nauk, da je osudjen na vjekovito neznanstvo. Ima tu jošte jedno, vrlo silno i mogućno sredstvo, i to je **živa rieč**. Ako se želimo uvjeriti o velikoj važnosti ovoga učila *(Lehrmittel)*, a mi pomislimo na našega spasa i njegove učenike; na neizmjerno množtvo narodnih pjesamah, štono ih naš puk nauči slušajući sljepce, a bez knjige; pomislimo na nas samih, koji smo u školi barem toliko naučili od učiteljah, slušajuć njihove rieči, koliko iz knjigah, čitajuć, što je u njih napisano. Ako je naš puk naučio bez knjige toliko pjesamah, poslovicah, pričah, šalah i pripoviedakah: neima razloga, zašto nebi naučio i praktične, u život zasiecajuće stvari, da ima za to priliku. „No gdje ćemo namaći učiteljah, koji bi, hodeć po narodu, i htjeli i umjeli ga učiti?“ Toga nam niti netreba. Naš viek se domisli osobitomu sredstvu, kojim može jedan čovjek ili njih njekoliko učiti sav narod. To sredstvo jesu novine, časopisi. Dan danas ima novinah za svaku struku nauka i znanja, nebi dakle zaista ništa bilo neobičnoga i bezputnoga, kad bi se izdavale novine i za seljake, kao što ih sbilja ima po drugih državah. Ovakve novine morale bi sadržavati sve ono, što treba našemu seljaku znati, napose pak ono, što se zahtieva od njega, da znade, pak opet mu toga nitko nekaže.

U ovakvom časopisu za puk razlagale bi se ponajprije sve naredbe i zakoni, koje treba svakomu znati, ako neće da bude kažnjen. Ovdje će mi se prigovarati, da tih zakonah ima neizmjerno množtvo, i da ni moguće nije razložiti ih sve puku. Neradi se o tom, da mu se tumači sviuh deset tečajah zemaljskoga lista i još k tomu svi zakonici redom, počevši od gradjanskoga do dohodarstvenoga; nego se želi, da se puku razlažu samo oni zakoni, koji ponajviše zasiecaju u život, kojih znanje mu je malo ne svagda potrebito; pak iz ovih zakonah opet bi trebalo baš samo ono izvaditi, što se tiče puka. Kad se stvar ovako uzme, onda zaista neće toga biti toliko množtvo, da puk nikad nebi mogao nit od česti doznati za one zakone, kojih poznavanje mu je toli potrebito.

Drugi će prigovarati, da ima zakonah, koje bi imao svatko znati, al su zakoni ti gdješto tako zamršeni, da ih jedva vieštak razumie, a kamo-li će ih prostota shvatiti. Na već ime popularnoga, **pučkoga časopisa** nosi sobom, da onamo nespadaju stvari, kojih puk nepostiže. U tom pogledu moralo bi se postupati kao u ljekarstvu. Malo ne svaka bolest može napasti na svakoga čovjeka: trebalo bi dakle, da svaki čovjek izuči ljekarstvo, da se umie liečiti, kad oboli. Dan danas toga netreba, a nije to ni moguće; jer tko hoće da bude viešt ljekar, mora sve ostalo pustiti i samo se ovoj znanosti posvetiti. Nego pored svega toga ima pučkih knjigah nazvanih „ljekaruše“ ili „domaći ljekari,“ a namienjenih onim, koji nisu izučili ljekarstvo. U ovih knjigah se dakle samo ono razlaže, što svatko lasno shvaća; a ostalo se izostavlja i štioc se napućuje na ljekara, kad na njega napane kakva huda bolest, koja se neda otjerati prostim ljekarskim znanjem. Ni ovi domaći ljekari nesadržavaju dakle sve, što bi čovjeku valjalo znati, nego upravo samo ono, što može svatko dokučiti i razumjeti, pak opet neće nitko odreći veliku potrebu i korist ovakvih knjigah. Isto valja i za pučki časopis: samo one stvari bi se ondje razlagale, kojim netreba duboka znanja nego samo zdrave pameti, te ih svatko lasno pojmi. Tako n. p. nitko neće doista kazati, da prosti puk nebi razumio zakona o poljarstvu, obrtne i mlinske uredbe, propisah o sastavljanju valjane oporuke (testamenta), počela nauka o posjedu, glavna pravila nasljedbe, postupanje kad nam tko smeta u našem posjedovanju, nauk o pogodbah itd.; dà kako izostaviv i ovdje sve ono, što je preporno, što je prostaku mučno razabrati i shvatiti, što spada u područje odvjetnika i sudca.

Kazali smo, da bi se sve ovo moralo upravo **razlagati**, a ne samo sam zakon preštampati. Jer kod pisanja zakonah nemože se gledati samo na prostotu, nego se mora uvažiti i sustav, znanost, temeljitost: zato ima u školah osobitih učiteljah, koji tumače i razlažu zakone, dapače ima puno knjigah, u kojih se tumače zakoni za same izučene pravnike i pravoznance. Ako dakle zakone nerazumiju posvuda niti pismeni ljudi: kako možemo zahtievati od prostote naše, da ih sasvim postiže, kad mu ih pročitamo? Tako n. p. obrtnoga zakona neće našinac lasno razabrati, ako mu nerazložiš, šta će reći obrt, obrtište, zadruga, koncesija itd. A protumači mu ovo njekoliko riečih, lje će znati, šta zakon kaže.

Možda će se tko uplašiti, da bi se koji zakon u tom pučkom časopisu naopako protumačio, pa bi puk onda jošte više zalutao. Ovaj je strah suvišan; ima i tomu lieka. Ponajprije opetujemo, da bi se u pučkom časopisu mora'i razlagati samo onakvi zakoni, kojim ni netreba mnogoga tumačenja, te su ovi zakoni ponajviše već razloženi i protumačeni, i uredniku bi samo trebalo pretočiti ovo tumačenje na hrvatski jezik. Toliko pameti bi urednik pučkoga časopisa bar morati imao, da znade, da mu nevalja metati u njega kojekakve juridičke hipoteze i stvari, koje treba odvjetniku znati. Jer nebi bila zadaća pučkoga časopisa, napućivati seljake, kako da tjeraju parnice, nego poučavati ih, kako da im se uklone. Upravo tako se postupa i u popularnih ljekarušah; nerazlaže se u njih na široko, kako treba bolesti liečiti, nego kako se mogu zapriečiti. — No budući da svaki čovjek, dakle i urednik pučkoga časopisa, može posrnuti, zato bi valjalo, da podnosi tumačenje svakoga zakona dotičnomu vještaku, kakvih n. p. u Zagrebu imade za svaku struku zakonotvorstva. Ako bi se pako pored sve ove opreznosti ipak uvukla kakva pogreška, ta bi se mogla u sliedećem listu časopisa izpraviti, pa bi sve bilo dobro. No zar se sada netumače zakoni naopako? Zar su obćinski tajnici, koji razlažu kadšto puku pojedine naredbe, sbilja tako savršeni pravoznanci, da se netreba bojati, da bi posrnuli? Toga zaista nitko neće tvrditi, nego će mnogi baš protivno dokazivati. Ta je samo razlika, da kad glavar ili tajnik što naopako protumači, vlada za to niti nedoznaje, pak toga ni izpraviti nemože, a kad bi se što u pučkom listu krivo razložilo, to bi se moglo umah izpraviti.

Jošte će tko prigovoriti, da bi onda od naših seljakah postali sve sami mudrijaši i pravdaši, kad bi se svejednako poučavali o zakonih i pravih. Al nebi zakoni bili jedini predmet pučkoga časopisa, ima tu jošte stotina drugih stvarih, koje bi trebalo puku znati, a nikada ni čuo za nje nije. Imade stotina predmetah, smjerajućih na popravljanje njegovoga materialnoga stanja; stotina predmetah, koje bi mu trebalo znati, da popravi svoje gospodarstvo i kućanstvo, da se ukloni bolestim i neprilikam.

„Ma šta će nam pučki časopis, kad ga puk neumie čitati?

Neka mu ga nedjeljom, poslie službe Božje, pročitava učitelj ili tajnik u školi ili u obćinskom uredu. Nije ovo ništa nečuvenoga. U Würtembergu, gdje svaki seljak umie čitati, opet se sastaju zimi svake nedjelje jedan do dva puta, te im učitelj, ili drugi koji vještak, čita pučki časopis, što ga ondje vlada izdaje; jer čovjek, koji negviri po vas dan u knjige, bolje razumie ono, što mu drugi čati, nego što sam štije, pak jošt onda ima koga da zapita, ako nije razumio. — Buduć pako puk težko nepoznate mu stvari shvaća, zato bi mu se toga samo malo, od prilike pol arka, imalo čitati, da dobro sve zapamti, što mu se kaže: no upravo zato nebi čitanje ovo zadalo mnogo truda i posla dotičnim čatcem.

Ovakvo pročitavanje primjerenoga časopisa koristilo bi našemu puku u mnogom pogledu:

1) Našemu prostomu narodu fali svako obrazovalo *(Bildungsmittel)*. Škole, štono se sada osnivaju, počet će na sam narod djelovati stoprv poslje 20 do 30 godinah, pak i ovo djelovanje bit će vrlo neznatno, jer u školi se uči samo čitati, pisati i računati, pak i prostomu čovjeku treba toga veliko množtvo znati, ako ima dorasti svomu zvanju, ako hoćemo da bude od njega valjan seljak. No pomislimo, kolikim bi naš prostak naukom um svoj obogatio, kad bi mu se 10 godinah svake nedjelje koristni članci čitali!

2) Osobito bi se uzobrazio časopisom, što ga predlažemo, kao državljanin. Na skorom će izaći nova obćinska uredba, kojom će se obćinam mnoga prava podieliti. Da se ova prava od prostote uživaju na korist obćine, tomu se hoće, da budu obćinari kako valja poučeni o obsegu i važnosti ovih pravah i odgovarajućih im dužnostih, o pravoj porabi izbiračke povlastice, o shodnom upravljanju obćinskog imutka itd. Ako narod nedozna za sve ovo, šta će nam sloboda obćinah? Ona će biti opasno sredstvo za pojedince, da se, kao i sada, obogaćuju o trošku obćine; ona će biti mutno vrelo zloglasnoga kortešovanja. — Govori se o uvedenju javnosti i ustmenosti kod sudovah: nu šta će nam sve ove spasonosne naredbe, ako puk za nje i nedozna? — S vremenom će se valjda uvesti i porote, najtvrdje jamstvo pravednoga suda — nu svemu tomu hoće se njeki stupanj obrazovanosti; a koga slabačkoga drugi nedižu, taj se nemože nikamo popeti; koga drugi neuče, taj nemože naučiti.

3) Narod naš bi se ovakvim pročitavanjem priučio posvuda istomu književnomu jeziku, što bi za nas bilo vrlo važno pored sadašnje naše razciepanosti.

4) Naš puk neradi nedjeljom; nego poslie podne, od duga vremena, čami u klieti ili krčmi, te si ondje ubitačno prikraćuje vrieme ,rušenjem čašah. Podajmo mu drugu plemenitu zabavu, on toga neće činiti. Kad bi mu se prije podne čitalo, što se njegove kože tiče, on bi poslie podne otišao k susjedu, te bi ih se i više ondje sastalo, pa bi se jamačno razgovarali o stvarih koristnih, koje su prije podne slušali; jedan drugoga bi poučavao, ono, što je dannije pravo razumio, susjed bi mu razjasnio,

pa bi se o lagljem izvodjenju zapoviedih i naukah razgovor zametnuo. Tako bi se pako ne samo čitanje kao ponovilo, nego i samosvojno razmišljanje i razsudjivanje u puku probudilo, što nebi bio najmanji dobitak pučkoga časopisa.

Nu tko da ga izdaje?— Da donese sve izbrojene koristi, treba da pučki list izlazi pod okriljem same visoke vlade. Sukromnik (privatan čovjek) nit može znati za sve, što vlada želi puku oznaniti, nit ima vlasti prisiliti koga, da pučki list čita, nit puk, da sluša ono, što će mu se čitati. To može samo vlada izvesti; samo ona može uredjivanje pučkoga lista tako prigledati i kontrolovati, da uživa važnosti i da se neupotrebi naopako; samo ona može zapovjediti jednim, da čitaju, a drugim, da slušaju.

Bez zapoviedi poglavarstva nebi se ništa opravilo, nit bi se gdjekojim htjelo čitati, nit bi puk drage volje dolazio da sluša, neznajuć uvažiti korist ove nove uredbe. — Al kad bi vlada za izdavanje ovakvoga pučkoga lista svojski prionula, ona bi sama veliku korist crpila. Troška tu nebi bilo za nju, jer bi svaka obćina drage volje platila ono njekoliko forintih za podmirenje štamparine. Usuprot bi preko pučkoga lista sav puk doznao za njekoliko danah ono, o čem bi ga vlada htjela obaviestiti. Njezine naredbe bi narod svjestnije, točnije i radje izvršivao, jer bi se uvjerio o njihovoj shodnosti; pak točnim ovršavanjem vladinih zapoviedih puno bi joj se posla prištedilo; poznavanjem glavnih zakonah puno bi se parnicah zapriečilo, umnožavanjem dohodka puno bi se poreza nasporilo.

A vlada je upravo dužna pobrinuti se, da puk dozna za zakone, koje ona izdaje; jer §. 2. gradjanskoga zakonika kaže naročito: „Čim je zakon oglašen, nitko se nemože tim izgovarati, da mu nije poznat.“ Izdavanjem zakonskoga lista kao da se niti neoglašuju zakoni našemu puku, budući nikada za nje niti nedoznaje, neumijuć čitati. Pa kad se od njekoga potrebuje, da što izvrši, to je bar pravedno, da mu se ono i kaže, što imade izvršiti.

Što sam do sada kazao, mislim, da će uvjeriti svakoga nepristranoga čovjeka o potrebi pučkoga časopisa, koji bi se našemu puku čitao. Nu možda se ipak varam, možda su razlozi od mene navedeni samo obmanljivi, a ne baš istiniti; možda je bolje, da se puk naš ostavi i u buduće u svojoj gluposti i neukosti. Ja sam o valjanosti mojih razlogah tvrdo uvjeren, al opet nemislim, da sam sveznalica, nemislim, da nemogu posrnuti. Zato ako se komu čini, da moji razlozi nevaljaju, a ono molim, da ih oprovrgne, da već jedanput u tom pogledu izadjemo na čistinu. Gospodarski list je najviše namienjen narodu, on je dakle mjesto, na kojem se može i ima ovaj mejdan dieliti. Nekažem to bez razloga. Na glavnoj skupštini gospodarskoga družtva tri su podružnice predložile potrebu ovakvoga pučkoga lista; al u skupštini nisu naišle na podporu, nego na očit odpor, te je predlog podružnicah propao. Pokle sam ovdje potanko izbrojio razloge za izdavanje pučkoga časopisa, vriedno bi bilo doznati i razloge, s kojih takav časopis nevalja, da se vidi koji su razloži pretežniji. Ako možda izadje iz ovoga pretresivanja, da nebi sbilja s gorega bilo, zamoliti visoku vladu, da uzme izdavati pomenuti pučki časopis: mogao bi odbor gospodarskoga družtva ono popraviti, što je skupština, neproumivši sve razloge, na brzu ruku i prenaglo odlučila.

Komu je doista stalo, ne samo do prosvjete budućih potomakah, nego do prave obuke sadašnjega naraštaja, sadašnjega puka (a to nam je najpreča potreba), on neće požaliti truda i izjaviti o tom veleважnom predmetu svoje mnenje.

Napuštanje vode na livade.

Svaki gospodar znade, da je dobro navodniti sjenokošu, te će mu sieno bolje rasti. Al i u tom poslu treba držati njekoja pravila, koja ćemo u kratko ovdje navesti:

1. Hladnu težku ilovaču nemoj navodnjivati mrzlom izvor-vodom ili snieżnicom. Osobito hudi ovakva voda livadam, kad ju navraćamo na nje s proljeća, kad je liep dan.

2. Na tlu, koje propušta vodu, prilično hasni mrzla voda, makar se i napustila ob hladan dan ili noć. Druga je ovdje, kao što i u slučaju pod 1), ako želiš nakvasiti sasvime suhu sjenokošu.

3. Mrzla, plodna voda, makar imala samo 2 do 4 stupnja topline, može se u Ožujku i Travnju ob dan i ob noć navratiti na livadu, makar bilo i hladno vrieme. Al u Svibnju i Lipnju nemoj navodnjivati ovakvom mrzlom vodom, jer će se zemlja odviše razhladiti i nestat će i one trave š nje, što je sad imaš.

4. Topla plodna voda, osobito ako teče kroz kakvo selo, može se uviek upotrebljavati.

5. Kada snieg zapane i kad okrene suhomrazica, nemoj nikada navodniti livadah; nego ako je mjeseca Siečnja i Veljače blago vrieme, možeš onda nadoknaditi, što si možebiti pod jesen propustio. U Ožujku i Travnju valja sjenokošu metnuti pod vodu samo onda, kada duvaju vjetrovi, te neima mraza, i to obnoć. Ako je tlo dani suho, sgrijat će se. Mrzla voda uviek hudi ničućoj travi. Samo s proljeća valja sjenokošu metnuti pod vodu, a kasnije je dosta ako ju nakvasiš. Kad bi ljeti, najpače na vrućem danu, ostavio travu pod vodom, ona bi propala. Poslie kositbe nevalja umah napustiti vodu, nego počekati jedno 8 danah, dok se neprosuši strnjika. Onda možeš dobrano navodniti sjenokošu, da se otava krene. 14 danah prije nego ju staneš kositi, ostavi ju suhu. Pravo je vrieme navodnjivanju 8 danah poslie pokošene otave. Onda možeš više danah puštati vodu na livade i tad opet 4 do 6 danah ostaviti je da se suše. Ovako radi dok nedodju mrazovi. Nu svakako treba da budu livade već suhe, kad naspije mraz. Dobro navodnjena livada jeste crno-siva, kad se posuši. Na ovakvu livadu nevalja nikada puštati marvu, jer njoj baš neprija onakva kao zamuljena trava, a gazeć mekanu zemlju, čini ti silnu štetu, te ćeš dobiti mnogo manje siena.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Čitajuć naše članke o gospodarskom učilištu u Križevcu, zaista je mnogi čitatelj uzdahnuo: „kamo sreće da se osobito u ratarnicu više od 20 dječakah prima!“ I doista će ono 20 dječakah, od kojih se svake godine samo jedno 6 izuče, kasno prekasno djelovati na popravljanje seljačkoga gospodarstva. Zato smo i izjavili želju, da bi se naši bogatci spomenuli u oporuci gospodarskog učilišta i ostavili za podporu mladeži koju hiljadicu; jer o svom trošku slabo će koji naš seljak poslati svoga sina u Križevac. U tom pogledu krasno prednjače dvie obćine: Kotori (u Medjumurju) i Krapina. Ona prva je odlučila izdržavati o svom trošku dva učenika u Križevcu, a Krapina će jednoga. Nadamo se, da će se na ovaj plemeniti primjer ugledati i druge naše imućnije obćine. One su, istina, ovo pošljednje vrieme mnoge žrtve priniele; al ovakve zadušbine nisu žrtve, nego glavnica, nego sjeme, koje će obćinam uroditi stostruko. Jer visoko namjestništvo je ostavilo svakoj ovakvoj obćini pravo, da može predložiti koga svojega za gospodarsku školu. Koliko će moći pako mladi izučeni gospodari, povrativ se kući, koristiti svojim sumještanom, i naukom, i primjerom! — Slava dakle starodrevnoj Krapini i plodnim Kotorim! Bog dao, ugledali se u nje mnoge naše obćine, da ovo željno izgledano gospodarsko učilište uzmogne čim uspješnije podizati naše zapušteno gospodarstvo! U ostalom netreba obćinam glavnice polagati, nego samo obvezati se, da će svake godine dotičnu podporu platiti, i to za svako ratarče 120 for., a za učenika gospodarske učionice 200 for.

Ovom prilikom javljamo s veseljem, da se svojski radi o tom, da se pomenuti zavod jošte ljetos otvori. U Križevcu se već priredjuju potrebite sgrade, a za ravnatelja, učitelje i njihove pomoćnike već je razpisan natečaj. Nemože nam se na ino, nego da izjavimo iskreno svoju zahvalnost visokomu c. k. namjestništvu, što onako revno i krepko nastoji, da čim prije oživi ovo za naš narod tako važno učilište.

Gospodarske viesti.

— (Napredak ratarstva u Ugarskoj). Ugarska vlastela, videć da su se okolnosti promienile, i da valja drugčije i svojski gospodariti, prestadoše jadikovati radi skupoće težakah, i mjesto toga počeše nabavljati malo po malo svakojaka nova ratila *(Ackerwerkzeuge)* i ratarske strojeve. Očit su tomu dokaz ratilari. Prije 10 godinah bila su u cieloj Ugarskoj samo dva ratilara, koji su takodjer samo prosta ratila pravili. Sad ima 10 ratilarnicah u samoj Pešti, i to baš podpunih fabrikah, u kojih se prave sva ratila počevši od pluga sve do parnoga mlatila. U Ugarskoj se sada svake godine potroši 800.000—1,000.000 for. na ratila, za koju golemu svotu kupuje se jedno 10.000 željeznih plugovah (ovamo neračunajuć obične plugove što ih domaći kovači prave), 500 drljačah (branah), 200 mlatilah marvom tjeranih, 40 mlatilah parom tjeranih, 1000 sječkarnicah, 1500 vijačah (za čišćenje žita), 150 žrvnalah itd. Možda bismo i mi pametnije radili, kad bismo se poveli za Magjarom ne samo u kupovanju kanász-kalapa, nego u nabavljanju ratilah.

— (Sjenice). Ptica-sjenica važi samo $^3/_4$ lota, al opet treba isto toliko hrane svaki dan. Znade se, da su sjenicam omilje gusjenice i gusjenična jajca, kojih ide 20.000 na 1 lot. Stavimo dakle, da je sjenica s proljeća jedno 40 danah živila u kojem voćnjaku, to se može uzeti, da je barem 40.000 gusjeničnih jajacah pojela. Buduć da 4000 gusjenicah mogu najveću voćku pretvoriti za njekoliko danah u golu metlu: to dakle može jedna jedina sjenica do 100 voćakah spasiti od gusjenicah. Pak ovakve koristne pomagače da neštuje pametan gospodar!

— (Slama kao krma). U Škotskoj su uvješbali, da sječka, kad se izmieša s repom, burakom, užrvnanim zrnom itd. ili s drugom kakvom tvarju, u kojoj ima ljepiva, isto tako hrani kao što i sušena djetelina.

— Iz Italije javljaju, da usjevi tako liepo kažu, da nemože biti ljepše. Ako nenaspie kakva prirodna nesgoda, dugo će se spominjati ljetina godine 1860. Žito, riž, kukuruz, vino — sve će ljetos obilato uroditi.

— Na same duhove (trojake) zapao je u Lipskoj, dapače i u njekojih austrijanskih pokrajinah, po imenu u Dolnjoj Austriji i u Českoj tolik snieg, da se je sve od njega bielilo. Nitko nije zapamtio, da bi bio ondje snieg pao jošt i 29. Svibnja

— (Napredak cvjetarstva). Dokle se je dotjeralo u cvjetarstvu, to se je vidjelo ovih danah u Parizu na izložbi cvieća. Parižki vrtlar Jamain donio je toliko vrstih ružah, koliko ima u godini danah, naime 366, sve prekrasnih felah.

— (Za ovčare). Najpagubnija bolest ovacah je vodena bolest ili gnjiloća. Slučajno se je zamietilo, da su ovce, bolujuće od gnjiloće ozdravile, pokle se nabrstiše vrbova pruća. Ovaj pokus bi opetovan, pak se je potvrdilo, da je vrbova kora (za koju se je i prije znalo da je ljekovita) sbilja prieki liek od pomenute hude bolesti. Ovako piše *„Moniteur industriel.“*

Trgovina.

Ciena žitku od 20.—31. Svibnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		ob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč
Beč	—	—	—	—	2	37	2	10	3	56
Pešta	4	36	2	40	2	35	1	42	2	66
Mošonj	4	15	2	45	1	90	1	51	2	68
Novi-Sad	4	20	—	—	1	96	1	12	2	80
Pančevo	3	40	—	—	1	80	1	20	2	70
Ljubljana	6	2	4	10	—	—	2	60	5	30

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 5. Lipnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79.50
Srbske i hrvatske razteretnice . .	72.75
Prid na carske dukate	6.23
Prid na srebro	32.75

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarske družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 24. **U ZAGREBU** **14. LIPNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Občinski sudovi.

Ponajveći teret izza poreza jeste za naš prosti puk sadašnje ustrojstvo sudovah. Akoprem je i kod nas ustmeno postupanje uvedeno; al je sasvim illusorno, samo na oko. Kod ustmenoga postupka piše se kadšto više nego kod pismenoga. Ja sam vidio ovih danah osam arakah velik odgovor na tužbu u parnici, u kojoj se je ustmeno postupalo. Naravno, da je onda morala i replika njekoliko arakah iznositi, da uzmogne potanko oprovrći tuženikove prigovore; a duplika neće biti opet manja. Tako će dakle zapisnik ove parnice iznositi, zajedno s prilozi, barem dvadeset arakah. Svatko će priznati, da se ovakov postupak nemože po pravdi prozvati kratkim i ustmenim; i da se ovakve dugačke parnice nemogu brzo riešiti. Svatko će priznati, da naš prostak nije dorastao ovakvomu zastupanju, najpače kod onih sudovah, koji neće da pišu o ustmenih parnicah hrvatske zapisnike nego njemačke, a seljak ih mora podpisati, premda nezna ni rieči njemačke. Za njega neima dakle druge, nego potražiti pomoći kod odvjetnika, tim više, što se pozivnice i odluke sudbene i za seljaka pišu njemački, pak ih nerazumie. Al od advokata se nemože potrebovati, da badava zastupa seljaka, da badava vrieme trati, da se badava š njim dogovara, za njega piše, radi, na ročišta hodi, dokazala iztražuje i još i biljegovinu plaća.

Nije čudo dakle, ako u ovakvih okolnostih parben trošak više čini, nego što vriedi ona stvar, za koju se više putah parnica tjera. Toga radi voli mnogi krivdu podnositi nego pravdu tražiti, koju bi i pored povoljnih okolnostih samo kasno i od strane postigao. To znadu pravdaši i zličine, te dosadjuju poštenim i mirnim ljudem kojekako, uvjereni budući, da će ovi voljet i popustiti, nego dugovječni proces tjerati i napokon još i trošak platiti.

Ovoj velikoj neprilici, dostojalo se je njegovo posvećeno veličanstvo, netom je za nju doznalo, u svojoj otčinskoj brigi za dobro povjerenih svojoj upravi narodah, doskočiti novim zakonom, koji je upravo sada izišao, te će ga svaki pravi prijatelj puka dobrodošlicom pozdraviti. Ovim zakonom se naredjuje, da se u svakoj občini ustroji jedan ili, u većih občinah (ako uztreba) i više občinskih sudovah*). Ovi sudovi će rješavati tužbe naroda (osim gospode), kad se neradi o velikoj svoti. No upravo takvih tužbah imade najviše. Zakon, u kojem se ustrojstvo ovih novih sudovah razlaže, vrlo je liep, potrebam i okolnostim primjeren.

Pored svega toga strah nas je, da neće uroditi onim rodom, kojim bi mogao; da će puku našemu ovaj dragocjeni carski dar samo na pola koristiti. Stvar je jednostavna. Da se zakon uzmogne izvršivati, treba da se zanj doznade. On će biti, istina, proglašen u izvadku državozakonskoga lista; nu koja fajda, kad narod, kojemu je taj zakon namienjen, neumie čitati? Koga dakle jošte nisu uvjerili razlozi navedeni u prvašnjem listu o potrebi izdavanja časopisa, koji bi se puku čitao — evo mu jošte jednoga razloga! Ovaj novi izvrstni zakon izgubit će svoju cienu, ako se puku neprotumači i nepročita. — Prigovorit će možda tko, „neka to Gospodarski list učini." I hoće, no slaba korist, kad i Gospodarski list samo malina naroda čitati umie. Osim toga Gospodarski list nije namienjen baš prostoti, zato se i drugčije piše, nego što bi se morao pisati pravi onaj pučki časopis. Pak to jošte nije sve. Občinski sudovi sastavit će se iz prostih občinarah, koji zakonah nepoznaju, i opet će imati po zakonu suditi. Nekaže-li zdrava pamet, da bi ih dakle valjalo poučiti o tih zakonih? No kako ćeš to učiniti, ako ne onako, kao što smo u prvašnjem broju razložili?

Ne samo materialna korist puka nego i viši državni interesi, i uvjeti državnoga razvitka i napredka zahtievaju, da občinski sudovi čim prije kod nas žile puste, uvrieže se i plemenit rod donesu; jer nam se čini, da će se iz ove klice najbrže i načinom posve naravnim razviti uzori (ideali) pravoga suda, najveća poručanstva pravde: javnost, ustme-

---

*) Njemački su ovi sudovi prozvani *Ortsgerichte*. Kad bismo to od rieči do rieči preveli, izašlo bi mjestni sudovi, što nebi u našem jeziku upravo ništa značilo, jer svaki sud ima mjesto, koji neputuje od sela do sela. Njemačka rieč *Ort* znači svaku naselbinu, svako mjesto, gdje ljudi stanuju, dakle grad, trgovište, selo itd. Al pravo govoreć neće ovo biti, po imenu kod nas, *Ortsgerichte*, to jest sud za jedno samo selo ili grad *(Ort)*, jer kod nas su sela vrlo malena; nego će to biti sud jedne občine, zato smo ga prozvali občinskim, tim više, jer mu je občinski glavar predsjednik.

nost i porota. Ako se nasuprot nepotvrdi praktičnost i shodnost ove nove uredbe, naravna je stvar, da će se visoka vlada morati povratiti k dosadašnjemu dugotrajnomu i skupomu postupanju — pak ćemo onda zar opet jadikovati nad žalostnim stanjem pravosudja? — Tako evo zasieca **prava** prosvjeta puka svagdje i u interese obrazovanih ljudih; al toga ovi žalibože slabo uvažavaju, pa ni onda, kad ih vlastita šteta na to opominje, neznaju drugo nego tužiti se na glupost puka; postarati se pako, da se digne, to nikomu na um nepada.

U budućem listu razložit ćemo potanko taj novi zakon o občinskih sudovih; te će se onda svatko osvjedočiti, da smo ovdje govorili puku istinu.

Paša.

Neprimjereno **hranjenje** je vrlo često uzrok premnogih bolestih naše domaće živine. Šta je bolje po njezino zdravlje, da-li kad se goni na pašu, da ondje traži svoju hranu, ili kad se drži u hlievu, te se ondje pred nju polaže krma, to se neda naprečac presuditi, jer je tu mnogo stalo do okolice i do pašnjaka. Marva pati, istina, od zločesta vremena više, kada se goni **na pašu**, nego kad se drži u košari; nu ova nije svagdje tako uredjena, da nebi mogla kadšto takodjer nahuditi živini. Najposlje odlučuje način gospodarenja, ima-li se stoka tjerati na pašu, ili hraniti u štali; ako se samo dobro postupa i pomnjivo pazi, može se marva sačuvati od bolestih i na paši, i u staji.

Ako se marva samo zato izpušta, da se prohoda i nauživa čista uzduha, treba da bude izpust prema tomu, to jest na sgodnu mjestu. Nevalja dakle da ima ondje šljunka i pruda, ili baš krša, jer bi se govedom papci ozledili; al nesmie ondje biti ni barah i blata. Jer iz mlakah i iz svake mrtve vode izvija se ljeti, kada presušuje, puno hude pare, koja po zraku pliva, pa kad ju goveda podulje dišu, navlače na se svakojake težke bolesti. Iz barah treba dakle prije svu vodu odvesti. Na blizu močvarah, barah i polojah nemoj takodjer čuvati stoke. Izpust, t. j. mjesto kamo se marva izpušta (ne da pase, nego da hoda), treba da bude i dovoljno prostran, da ondje ima dosta mjesta za hodanje, igranje i skakanje. Jošte gledaj, da izpust nebude predaleko od štale, da se marva odviše neutrudi i neoznoji, kad ju ljeti onamo goniš; i da nebude blizu cestah, na kojih ima puno praha; jer prašina, kad pane po znojavoj marvi, svrbi ju i dosadjuje joj. Da marva ima zaklona, kad iznenada nastane oluja ili pljusne kiša, nasadi drveća na izpustu, ili barem sagradi sušu, ogradjenu s one strane, s koje bura duva. Vrlo je koristno, kada kroz izpust teče potočić zdrave vode, ili barem neka se ondje izkopa zdenac, da se njegovom vodom napune kopanje, da marva nikada netrpi žedje. Ako marva i nemora tražiti ondje hrane, opet je potrebito, da budu izpusti čisti: zato neka se gnoj po njih raztresa, ili jošte bolje, neka se skuplja u hrpe podalje od izpusta. Hudo ili baš otrovno bilje, štono se znade zaleći na pašnjacih, osobito kad se nitko za nje nebrine, zatim drač i šikarje (grmlje) neka se potamani; a nitko se neće pokajati, ako s proljeća uzore izpust i posije ga dobrom travom.

Kada kiša pljušti, kada duvaju hladni vjetrovi, i dok ima rose i slane na travi, nevalja tjerati stoke na pašu; trava, po kojoj je slana pala, hudi ponajviše ovcam, kad ju pasu. Negoni dakle marve na pašu, dok se neposuši rosna trava i dok neokopni slana barem od česti, pak ako nemožeš nikako dotle čekati, a ti barem podaj marvi suhe krme, prije nego ju pošalješ na pašu, da malo glad ublaži, te onda neće onako pohlepno žderati i lamazgati rosnu travu.

Ovo sve valja za izpust, kamo se marva goni upravo samo zato, da se ondje šeta i igra: nu kud i kamo više valjaju ova pravila za pravi pašnjak, gdje stoka mora tražiti hranu. Pašnjaci, ležeći u nizi, u barovitoj okolici, u crietu ili na poloju nedavno poplavljenom, hude osobito govedom i ovcam.

Najbolju pašu daju **konjem** brežuljci osuhi, obrasli grmljem (šikarjem) i visokom sladkom travom, gdje blizu voda teče.

Govedom prijaju najbolje travne rudine na gori ili na planini. Paša šumska više hudi nego hasni, van ako se pase na čistini i lazu, gdje ima visoke trave; pod drvećem raste ponajviše otrovno ili za hranu nevaljano bilje.

Ovcam ugadja najviše suha paša gdjegod na gori, gdje ima mirisne trave.

Više putih nenalazi stoka dovoljne hrane ondje, kamo ju gonimo na pašu, pak onda gladuje i kadšto boluje, osobito ako se od gladi najede kakve hude ili baš otrovne trave. Al nevalja ni prebujna paša, kao što je na primjer djetelina, jer se onda govedče lasno prejede i oboli. Ovo se dogadja najčešće kod ovacah, kad se preko zime škito i slabo hrane, te se onako gladne iztjeraju na bujni pašnjak; ili kad se ljeti, pokle im je nestalo hrane na običnom pašincu, otjeraju na jedanput na strnište, gdje se je razbujala trava.

Pašnjaci hude i onda stoci, kada je po travi pala medljika, pikac, sniet, sier ili klja; oli kada na njoj ima mnogo ušenacah, paukah i drugih bubah. Jošte treba polako prelaziti od suhe krme k zelenoj i od zelene k suhoj. Dakle u proljeće, prije nego otjeraš stoku na pašu, podaj joj prve dane u košari malko suhe krme; a pod jesen, kad već ima prestati pasti, položi pred nju, kad se povrati u staju, malko siena, da se ovako malo po malo priuči promjeni hrane. Od svijuh pašnjakah obično su zdravlju marve najpogibeljniji občinski pašnici ili gmajne; jer na njih ima ponajviše sviuh gori izbrojenih zalah. Za gmajnu se odabira obično kakva pusta ledina i tratina, koja nije ni za što drugo; gmajna se neore i nesije, zato na njoj rastu sve same hude ili nevaljane trave, koje marvu slabo hrane. Buduć da se na nju goni veliko množtvo svakojake stoke, to jedna glava preotimlje drugoj ono malo trave, što je ondje ima, i više putih se

pokolju. Osobito je pak ovakva paša zato pogibeljna, jer ondje jedna glava, bolujuća od kakve kužne bolesti, može svu marvu jednoga sela okužiti, i tako marvinsku kugu i druge priljepčive bolesti za kratko razprostraniti. Zato oprezan stočar neće svoje stoke tjerati na obćinski pašnik, ako nezna za stalno, da je sva marva u selu zdrava, i da se netreba bojati, da bi mu se okužila njegova stoka. A neće se uzdati nit u hranu, što je stoka nalazi na pašnjaku, nego će joj i u staji podavati krme, da se sito nahrani.

Puštanje krvi voćkam.

Kao što se čovjeku kadšto žila sieče i krv pušta, tako treba više putih voćki (sadovnomu drvu) koru razporiti, da joj se sok — njezina krv — pusti, t. j. da procuri. Više ima uzrokah, zašto se to čini. Ponajprije, da si ga voćka sama nepušta, to jest, da joj kora neizpuca, budući ima u stablu odviše soka; zatim, da se zaprieči crn ili opala *(Brand)*, da se umnoži ili barem pospješi rodovitost, da stablo brže ojača, te mu neće trebati kolca. Jošte se može zapriečiti i curenje smole u mladih jakih voćakah, koje su odviše ili prekasno oklaštrene i obrezane, kad im se na više miestah sok pusti, pak ako se to učini umah poslje rezitbe, to će puštanje soka za stalno pomoći.

Prema tomu, da-li je voćka jaka ili slaba, treba ju plitko ili duboko zasjeći, da joj pustimo soka; al nikada neka se nesieče do drva. Da to uzmognemo, i da nam nož odviše duboko nezareže, uzmi nožić, kojim se služe voćari, kad ciepe (u ovakva je nožića oštrice na kraju zaokrugljeno). Nož ovaj drži palcem i kažiputem tako, da samo onoliko viri, koliko treba, da se polovica ili $^3/_4$ debljine od kore (kako si našao da je potriebno) razpori, kad potegneš nožem okomice *(senkrecht)* ozgor do talah. U voćke debele kolik rame može se potegnuti nožem i ozdol gori. Da se ovaj posao točnije i komodnije obavi i da se kora upravo tako duboko kao što treba i svagdje jednako razpori, izumili su voćari osobite nožiće. Jer sve je do toga stalo, kako se kora razpori; ako ju razsiečeš krivo ili verugasto, nahudit ćeš voćki. Najbolje je pustiti voćki sok prvi put na sjevernoj strani, drugi put na zapadnoj, treći put na južnoj, a najposlje na iztočnoj. Ako ima na drvetu crni, najprije treba crn do živca izsjeći; ako ima drugih kakvih ranah, ove treba kod porenja preskočiti i za jedan palac pod ranom opet početi parati. Ako se voćki sok pušta, kad sunce pripeče, ili vjetar duva, treba parotinu odmah omotati kakvom krpom i ostaviti omotanu do večera; inače bi parotina sve do drva izpucala, što bi voćki nahudilo, kao što smo već gori napomenuli.

Najsgodnije je vrieme za puštanje krvi večer pred sunčani zapad ili poslie njega, ako vjetar nepuše. Na kiši se nesmie voćki kora razporiti, nego može se poslie tople kiše; jer pospješeno kolanje soka zacielit će najbrže ranu. Upravo zato nevalja drvu krv puštati prije nego mezgrâ. Ako mu se ipak pustí već u Travnju ili baš u Ožujku, neka se kora samo plitko zapori, pa niti onda ne uzduž cieloga stabla, jer bi mogao mraz naspjeti, i nahuditi joj kao što onda, kad se namjeri na duboke i dugačke rane. Niti poslie mieseca Srpnja nevalja više krvi puštati voćkam; jer bi se moglo dogoditi, da bi zima navalila, prije nego bi rane zarasle, te bi voćka lasno i propala. Sada je dakle baš najsgodnije vrieme za ovo puštanje krvi.

Gori smo izbrojili mnogovrstnu korist, koju donosi puštanje krvi. Al odavde netreba izvoditi, da se može svakoj voćki kora razporiti. Kao što smo već napomenuli, krv treba pustiti samo onim voćkam, koje imaju odviše soka. Dakle mršavim, slabim i ljohavim drvetom, koja slabo tjeraju grane, pak i to sve same plodne ogranke, i onim, koja imaju žuto lišće, ili na vrhu suhe crnkaste grančice — ovakvim voćkam nevalja krv pustiti, jer one neimaju suvišna soka. Isto tako treba poštediti od ovoga porenja i stara, $1^1/_2$ do 2 stope debela stabla, osobito ako su mnogo rodila; jer ako drvo zametne puno roda, ovaj će potrošiti sav sok, makar koliko ga bilo. Samo ako je starka iztjerala mlazove *(Wasserschösse)*, koje smo nakanili ostaviti, da njimi pomladimo voćku, može se kadšto s dobrim uspjehom krv pustiti. Ranjavoj i šupljoj voćki neugadja takodjer puštanje soka, dok rane nezarastu. Ako se sa stare voćke sreže mnogo suhih i bolestnih granah, može se zaostalim jakim granam krv pustiti, da prije ojačaju, upravo kao što se radi kod mladih jakih drvetah. Jošte se ima krv pustiti voćki, kad ju gusjenice sasvim obrste; jer budući neima lišća, nemože sok hlapiti i pretvarati se, zato onakva voćka lasno propane, ako razporenjem kore neprokrčiš put soku.

Sbornica.

U Zagrebu 9. Lipnja 1860. Slavno uredništvo! Proučiv dobro članak „Može-li se puk naš poučavati“ nemogu ino, nego javno očitovati, da se podpuno slažem s tim, što ste ondje kazali o potrebi „pučkog časopisa,“ koji bi se imao puku čitati; dapače mislim, da je list takov baš neodložno nuždan, i da bi valjalo učiniti odmah shodne korake kod visoke vlade, da se što prije o njezinom trošku izdavati započme, jer mi se čini, da je već skrajnje doba ljudski se pobrinuti za poučavanje našega prezanemarenoga puka. Sa štovanjem

A. Jakić.

Od Petrove Gore (kod Gline). Onomad nas led polii. Stradao je ovaj predjel u krv. Na Vrginu-mostu ubio je grom u jedan hip jednog težaka i četiri vola. Od leda stradali su mnogo ozimni usjevi, a, pusti, liepi su bili. Vinogradi samo po njekoji, kukuruzu nije toliko nahudilo, jer je još m'ad, pa će zalizati rane. Lanjska glad dala bi se snositi, jer je žito u Sisku po priličnoj cieni, ali evo novoga zla, pa se narod prepao. U ostalom sviet je zdrav: trkimice svršuju ljudi svoje domaće poslove, pa onda trkom trče i rudu voze. Još su neviešti oko toga posla, ali će se naučiti. „Zlo godište roda ište.“ — Ovo nješto prilike, da se do krajcare doći može, kršno uprije narodu ovuda u kola: još nije otišao vol za kruh. To je bogme komad besjede! — Nitko se nepravda, ništa se nekrade, nema na kordunu kao njekada krijumčarenja (švercunge), nego sve prionulo pa radi i oda zla se brani. Šta mislite, da je ovako u liepoj našoj domovini — kao ono negdje i negdje — dosta probitačne zabave: zanatah, radionicah, fabrikah, trgovine, pa bome i školah, ali valjanieh školah, a ne „*ich bin geworden*“ ded' mi to prevedi; na moju pravdu bi mi još umjeli i živsti. Ali je još prokleti Turčin na medji, pa se mora stražariti, mora se muštrati, pa se tu nema kad raditi.

Tako vam je to ovuda.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oglas. Svim onim, koji žele dobiti ovlašćenje za samostalno šumarenje i položiti naredbom postojavšega c. kr. popečiteljstva za rudarstvo i ratarstvo od 16. Siečnja 1850 (z. vl. l. br. 36) propisani državni izpit o šumarstvu, stavlja se do znánja, da imaju svoje dotične, potrebitimi svjedočbami podkriepljene molbenice podnieti najdulje do konca mjeseca Lipnja t. g. ovomu c. kr. namjestništvu, i to, ako su u javnoj službi, preko predpostavljenog sebi ureda, inače preko zakonitih upravnih poglavarstvah.

Da se komu dopusti položiti državni šumarski izpit, treba da dokaže:

1. da je navršio dvadeset i drugu godinu života;
2. dobro i pošteno ponašanje;
3. sposobnost, i to

a) da je svršio dobrim uspjehom nauke u kakovom javnom šumarskom učilištu, a zatim, da se je neprekidno dvie godine danah praktično vješbao izmjenice u izvanjskoj i unutarnjoj šumarskoj službi, ili

b) valja da dokaže, da ima ona predtečna znanja, koja se iziskuju, da se tko primi u javno šumarsko učilište, i da se je bavio pet godinah teoretično-praktičnimi poslovi šumarstva.

Iz okolnostih obzira vriednih odpuštaju se u smislu odpisa obstojavšega c. kr. popečiteljstva za ratarstvo i rudarstvo od 26. Rujna 1850, br. 13.239-1.347, gore pod b) zahtievano predtečno znanje, koje će se u buduće iskati, da se tko primi u javno šumarsko učilište. — Dakle će se i onim dopustiti polaganje izpita, koji su izučili samo četiri normalna razreda, ili gimnasij, ili realne nauke, ako mogu doprinieti ostale, gore pod 1, 2 i 3 a) navedene dokaze. —

Vrieme i mjesto šumarskoga izpitivanja oglasit će se u svoje vrieme.

Od c. kr. krv.-slav. namjestništva.

Domaće viesti.

— Politička obćina u Sv. Ivanu na Zelini pristupila je gospodarskomu družtvu kao utemeljiteljica, položiv 105 stotinjakah i 50 novč.

Kamo sreće, da se i druge obćine ogledaju u ovaj primjer i da tako polože čvrst temelj obstanku gospodarskoga družtva.

Kućanstvo.

— (Da staklo nepukne). Svaka gospodarica znade, da će čaša pući, ako se u nju nalije vruće piće ili voda, a neima u njoj žlice, koja bi odvodila vrućinu. Al se može svako staklo tako prirediti, da neće pući, kad naliješ u njega vruće tekućine, makar i sasvim prazno bilo. Tko želi ovako učvrstiti svoje čaše, neka ih omota tankom pšeničnom slamom, tako da bude sve staklo zastrto. Onda metni čašu u kakvu prosulju (tavu, ponjvu) punu vode, i nastavi ju na žeravicu, da se voda pomalo svrući; pa kad uzavre, odstavi prosulju i počekaj, dok voda polako neohladne. Tad izvadi čaše i posao je svršen.

Obrtnost.

— (Podkovarnica). Amerikanac Burden tako je usavršio svoj novi parom tjerani stroj (makinu) za kovanje podkovah, da mu ovaj stroj toliko radi, koliko 500 kalfah, naime dnevice 20.000 izvrstnih podkovah, koje se osobito tim odlikuju, što su im rupice baš jednako razdaleko, upravo u sredini podkove i sasvim jednake, radi čega podkova puno dulje traje. Svi su konji sjevero-amerikanske konjice (kavalerije) Burdenovimi podkovami podkovani, pak je sad i naša visoka vlada kupila od Burdena pravo, da može onakov stroj napraviti.

— (Nov zrakobrod). U glasoviti londonski staklenik *(Krystallpalast)* hode ljudi sada četimice, da razgledaju malen sasvim nov zrakobrod *(Luftballon)*, štono je ondje na ogled stavljen. Ovaj novi zrakobrod nalik je na ribu, a tjera se spuževinom *(archimedische Sehraube)*, to jest strojem nalik na spuževu kućicu, što ga izumi Čeh Ressl. I nove morske parobrode tjeraju sve samo onakve spuževine, a ne više kolesa, nalik na mlinske vitlove (hajtaše), štono ih vidimo na ladjenicah ili plavkah (mlinovih na ladji). Glavno je preimućtvo novomu zrakobrodu, da se može kormaniti kao i druga ladja, a dosadašnji zrakobrodi morali su onamo letjeti, kud ih vjetar odnese. Ako se to potvrdi i na veliku zrakobrodu, što se vidi na ovom modelu, odgonenut će se velevažna zagonetka, o kojoj si je već mnogi veleum badava glavu razbijao. *(Slov. nov.)*

Trgovina.

Iz Trsta u početku Lipnja. Loj se ovdje prodaje centa po 35—36 for.; centa slanine po 28 f.; svinjske masti 34—35 f.; masla po 50—53 f.; butinah (šunkah) hrvatskih po 40 f.; osobito se hvale i traže zagrebačke, jer su vrlo dobre. Hrastovih dugah se je mnogo naručilo za Francezku; jer se ondje kao što i u Španjolskoj nadaju dobroj berbi. Cunje (prnje) se traže za Francezku i Englezku i plaća se za centu 11—17 for., prema njihovoj dobroti. Centa najljepšega brašnenoga cvieta *(Super-Auzug)* stoji ovdje $12^1/_2$ for. — Pepeljika (potaša) je po 18 for.; vinovice (spirit) centa po 21—25 for.; crljeni srieš (birsa) po 40 f.; vosak po 130—139 f. — Vina je mnogo dovezeno iz Grčke, te mu je ciena pala. Najbolje samosko vino nudja se za 10—12 for., a ugarska crljena vina po 15—17 for. težko nalaze kupca.

W. Iz Siska 10. Lipnja. Akoprem se je prošle nedjelje mnogo kukuruza kupovalo za potrošak, opet mu je ciena ostala nizka. Za pšenicu, tropolicu i zob nitko nepita, zato se je od ovih felah žita samo nješto na malo prodalo.

Od 3. Lipnja prometnulo se je od prilike
3.000 vag. liepe bačvanske napolice po stot. 3.5, 10, 15 i 30,
10.000 „ kukuruza prema dobroti „ „ 2.40; 2.80—5,
4.000 „ bačvanskoga ječma „ „ 1.55
na tri mjeseca, za Beč.

Na malo se je toga slabo prodalo. Evo cienah:
Pšenica (od 78—84 funt.) po 4—5 stot.; tropolica po 3.40 do 60, al nitko za nju nemari. Ječam po 1.70—2.00; proso po 1.70—2.25; zob po 1.30, a na malo po 1.40—45.
Vrieme je liepo i prijatno, kadšto ima kiše; voda u riekah pada.
Brodarina u Karlovac 13—14 n., u Zidani most 40 n. od cente.

Z. Iz Varaždina 8. Lipnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 31. Svibnja i 8. Lipnja.
Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 31. Svibnja 301 vag. po 4 stot. 80 novč., a 8. Lipnja prodano 66 vag. po 4 st. 75 novč.
Raži (vag. od 75 ft.) prodano 31 Svibnja 691 vag. po 3 st. 10 novč., a 8. Lipnja prodano 712 vag. po 3 stot. — novč.
Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 31. Svibnja 137 vag. po 2 st. 70 novč., a 8. Lipnja prodano 110 vag. po 2 st. 70 novč.
Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 8. Lipnja 20 vag. po 1 st. 80 n.
Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 31. Svibnja 2289 vag. po 3 stot. 70 novč., a 8. Lipnja prodano 2032 vag. po 3 st. 60 novč.

Dubljina Save.

9. Lipnja 1860. — 1′—1″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 25. **U ZAGREBU** **21. LIPNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Obćinski sudovi.
(Ostatak).

Evo jezgre zakona, kojim se zavode obćinski sudovi, o kojih smo govorili u prvašnjem listu!

Obćinski sud ima se postaviti za svaku obćinu; no bližnje pomanje obćine mogu, ako ih je volja, imati jedan zajednički sud; a po velikih obćinah (po imenu varoših), gdje nebi jedan sud dospio rješavati sve tužbe, može ih se više postaviti.

Ovi sudovi će suditi o tužbah, kojimi se ište na selu do 25 forintih, u varošicah imajućih uredjen magistrat do 60 for., a u povećih gradovih do 100 for. ili kakva stvar, djelo ili činitba *(Leistung)*, koja onoliko vriedi. I tužbe, kojimi se više ište, može obćinski sud riešiti, ako parci *) izjave, da se podvrgavaju ovomu sudu.

Razpre medju obrtnikom (majstorom) i njegovimi pomagači i učenici morat će rješavati obrtnički sud, ako ga ondje ima, gdje stanuju parci.

Jošte se nemože tužba podići pred obćinskim sudom: 1) proti državnoj blagajni (eraru) i javnim zavodom ili institutom; 2) proti duhovnikom i učiteljem vjere makar koje zakonite crkve; 3) proti onim, koji podpadaju pod vojnički sud ili pod vrhovnoga dvorskoga maršala, n. p. članovi carske kuće; 4) proti posjednikom imanjah, na kojih je bio do godine 1848. gospoštinski sud *(Sedes dominalis)*; 5) proti načelniku ili glavaru one obćine, u kojoj bi se imala tužba suditi; i proti načelnikom predpostavljenih političkih i sudbenih vlastih (n. p. proti svomu predstojniku ili kotarskomu sudcu); 6) proti ženam i djeci maloljetnoj svih do sada navedenih osobah; 7) proti samoj obćini.

Svakoga drugoga možeš tužiti onomu obćinskomu sudu, u kojega području stanuje tuženik.

Obćinski sud je sastavljen iz glavara obćine, koji je podjedno predsjednik, iz njegova namjestnika, kog će naznačiti sam predsjednik, i iz više prisežnikah, koje će izabrati obćinski odbor i to na tri godine danah. Izabrat se može svaki pošteni član obćine, to jest, koji nije bio nikada osudjen kao zločinac, varalica ili propalica ili radi sramotnoga djela; a dok je tko radi ovakvih djelah pod sudom, kao ni onaj, koji nebude sasvim oprošten, nemože se izabrati za prisežnika. Niti oni nemogu biti prisežnici, koji nesmiju upravljati svojim imutkom, n. p. maloljetnici. Izabrane prisežnike neka glavar prijavi velikomu županu, i ovaj neka izpituje, da-li koji od njih nije nesposoban, t. j. neima-li gori navedenu manu (falingu). Samo u koga se nadje onakva mana (da je maloljetan, varalica itd.), na njegovo mjesto trebat će izabrati drugoga prisežnika; drugčije mora veliki župan svakoga potvrditi.

Prije nego počnu prisežnici suditi, morat će se pred kotarskim uredom zakleti Bogom svemogućim, da će njegovomu veličanstvu vjerni biti, i dužnosti prisežnika sdušno izvršivati.

U sjednice suda dolazi samo predsjednik (ili njegov namjestnik) i dva prisežnika. Nu glavar nesmie izabirati, tko da dodje u ovu ili onu sjednicu, nego mora taki poslie izbora naznačiti red, po kojem će morati prisežnici dolaziti u sjednicu. Zato će se izabrati poviše njih, da nemoraju uviek isti suditi, te bi puno vremena potratili; a prisežnici nedobivaju nikakve plaće.

Ako se dogodi, da zapane red prisežnika, kad se razpravlja parnica (procces), koja se tiče njegovih vjerovnikah ili dužnikah, njegove žene, djece, roditeljah i bližnjih rodjakah, ili takove osobe, s kojom tjera parnicu: onda ovaj prisežnik nemože suditi, nego treba na njegovo mjesto pozvati drugoga po redu gori napomenutom.

Ako oba parca dodju zajedno i prijave svoju pru (pravdu) sakupljenomu obćinskomu sudu, ovaj neka ju odmah rieši, ako je ikako moguće. Ako samo tužitelj prijavi svoju tražbinu predsjedniku suda, neka ovaj odmah ili koji od prvih sliedećih danah sakupi obćinski sud i neka se postara, da se tužba i imena paracah zapišu u sudbenu knjigu, i da se parci pozovu na sud.

Parci, ako neće ili nemogu sami doći na sud, mogu poslati mjesto sebe punomoćnika; al ne odvjetnika (advokata), a valjda dakle ni bilježnika (notara), premda zakon za ovoga posljednjega ništa nekaže.

*) Rieč parci nedolazi od par, nego od preti se t. j. tjerati proces. Odanle su postale i rieči parnica (proces), parba *(Processführung)*, pra (razpra, *Streitsache*), suparnik (protivnik) i parci (tužitelj i tuženik, obje partaje, *Streittheile*).

Pred obćinskim sudom postupa se sasvim ustmeno, to jest ništa se nepiše, pisana tužba se niti neprima, niti se pišu zapisnici (protokoli), nego se sve samo živom rieči opravlja.

Kad dodje obćinskomu sudu kakva tužba, ponajprije treba da se osvjedoči, je-li nalježan (kompetent), t. j. je-li ovakve tužbe spadaju pred njega; nije-li tuženik osoba, koja nepodpada pod obćinski sud; neradi-li se o većoj svoti (summi) novacah, nego što sud smie dosuditi itd. Onda treba da se sud osvjedoči, mogu-li se parci sami zastupati, ili su možebiti maloljetni, pod škrbnikom, konkursom itd.; jer ovakve ljude mora zastupati na sudu njihov tutor ili kurator. Ako koji parac nije došao glavom na sud, nego je poslao drugoga koga mjesto sebe, neka se sud osvjedoči, je-li ovaj sbilja ima punomoć od parca, da ga zastupa na sudu.

Ako dodju oba parca na sud, neka ih sud ponajprije opomene, da razlože stvar iskreno i istinito, što je i kako je, da se sud pravo uputi o čem se radi, pa da onda uzmogne izreći pravednu odsudu. No prije presude neka svakako pokuša parce nagoditi i naravnati. Ako mu to za rukom podje, neka se nagoda umah zapiše u sudbenu knjigu, da se znade za uviek, kako su se parci nagodili. Ovakva nagoda imat će valjanost prave odsude ili sentencije; i koji ju neizpuni, proti njemu će se moći iskati ovrha iliti eksekucija.

Ako nagoda nepodje za rukom, neka se sudci osvjedoče, je-l istina, što govori koji parac, i je-li to njegov suparnik priznaje ili niječe. Ako niječe, onda neka sud presluša svjedoke, pregleda donešene izprave (dokumente), ili neka otidje sam na lice mjesta, neka dade stvar, za koju teče parnica, razgledati po vještacih, kako uztreba. Prisege (zakletve) nisu dopuštene.

Ako tuženik nedodje na sud, najprije neka se izvidi, zašto nije došao. Obnadje-li se, da nije bio kako valja pozvan, ili da baš nikako nije mogao doći, neka se odredi drugi dan za razpravu i pretresanje tužbe. Ako se neobnadje ni ovo ni ono, neka se tužba razpravlja sa samim tužiteljem i nepreslušav tuženika, i prema dokazivanju tužiteljevu neka se izreče presuda. — Izostane-li tužitelj, neka se parnica nikako nerieši, al ako bude tuženik zahtievao, morat će mu tužitelj naknaditi trošak, prouzročen tim, što nije na sud došao.

Ono, što izreku svjedoci i vještaci, moć će se samo onda uvažiti kod presude, ako ih je sam sud saslušao. Neka se dakle postaraju parci sami za to, da se uzmogu svjedoci saslušati. Samo ako svjedoci nebi htjeli doći, sud će ih na to prisiliti; ako pako nemogu doći, odgodit će se saslušavanje za drugi dan. Svaki na sud došavši svjedok i vještak morat će se, podavši sudcu desnicu, zavjeriti, da će na sve, za što bude upitan, odgovarati upravo kako misli, nezatajiv ničega, po duši i sviesti, iskreno i vjerno. Ako se dokaže za koga, da je krivo svjedočio, kaznit će se po ustanovah kaznenoga (kriminalnoga) zakona. Parcem je prosto doći u sjednicu, kad se saslušavaju svjedoci. — Pokle se razprava dovrši (t. j. pokle tužitelj razloži svoju tužbu a tuženik svoju obranu), neka sud izreče odsudu, i to, ako je moguće, odmah, i neka ju odmah i proglasi, ako su obje stranke došle na sud. Ako tuženika nije bilo na sudu, i ako je izgubio pravdu, neka se mu odmah oznani osuda na pismu; a u sudbenu knjigu neka se presuda svakako zapiše. Kad se sva tri sudca neslažu u tom, koji parac ima pravo, odlučuje većina glasovah, t. j. njih dvojica.

Ako se onomu, koji je izgubio pravdu, naloži, da ima što platiti, neka mu se za to odredi rok, koji nesmie biti dulji od 14 danah; ako se pak osudjeniku nalaže, da ima što učiniti, ili kakvu dužnost izvršiti, neka mu se za to odredi rok primjeren okolnostim.

Koji parac nebude zadovoljan s odlukom obćinskoga suda, može uz osam danah, pokle mu se oznani presuda, povesti parnicu pred kotarskim sudom. Ako se radi samo o jedno 25 forintih, kotarski sud će konačno presuditi, nit će se moći dalje prizivati (appellovati) proti njegovoj riešitbi. Ako se pako radi za više nego 25 for., može se i proti odluci kotarskoga suda prizivati banskomu stolu, kada kotarski sud preinači odluku obćinskoga suda.

Prizivom se neće obustaviti ovrha iliti eksekucija odsude obćinskoga suda, nego prosto će biti ovomu počekati s ovrhom, kada za shodno nadje.

Kad mine rok, koji je bio odredjen osudjeniku, da izvrši presudu, a on toga neučini, onda može stranka, koja je dobila parnicu, zahtievati ovrhu, a obćinski sud poslat će kojega čovjeka od obćinskog ureda, da ovrši presudu. Ako dužnik nebude mogao ili htio platiti, zaplienit će mu poslanik suda pokretnine (pokretne ili gibive stvari), i sud će odrediti i oglasom pribijenim na obćinskoj kući oznaniti dan, kad će se prodavati one pokretnine i to na javnoj dražbi iliti licitaciji. Podniposto nije slobodno zaplieniti i pod eksekuciju uzeti haljine neobhodno potrebite, zatim orudje (halat), kojim tko služi ono, šta njemu i njegovoj porodici treba za svakdanji život. A valjda se ni gospodaru nemože prodati nared ili *fundus instructus*, dakle potrebita marva i ratila. Ako se prodajom pokretninah nenamiri dug, moć će onaj, koji je parnicu dobio, iskati ovrhu presude nepokretninom (ako je dužnik ima); al ova prodaja nepokretnog imutka nemože se tražiti kod obćinskoga suda nego kod kotarskoga.

Obćinski sud imat će samo jednu knjigu, u koju će se upisivati: 1) dan, kada je tko tužio, imena paracah i predmet parnice; 2) ako se parci na sudu nagode, treba tu nagodu od rieči do rieči zapisati, pa ju moraju podpisati ili podkrižati parci i sudci; 3) presuda neka se takodjer uviek zapiše od rieči do rieči, i neka ju podpišu sudci, koji su ju izrekli; 4) dan, kada je bila osudjeniku oznanjena osuda, kako je pošla ovrha za rukom. Svakomu parcu, ako želi, mora se dati priepis ovoga zapisnika, i to, ako mu ga silno treba, najkašnje za tri dana.

Predsjednik obćinskoga suda imade skrbiti, da se

ova sudbena knjiga vodi točno, podpuno i uredno, i da se dobro čuva.

Političke vlasti imadu paziti, da bude za svaku občinu ovaj sud onako uredjen, kao što treba; da se poslovi, koji su mu doznačeni, vode uredno i bez odgadjanja.

Ako tužitelj traži samo jedno 25 for., netreba plaćati nikakove biljegovine (štempla), niti pristojbah i taksah. Ako tražbina iznosi 26 do 60 for., imat će se podmiriti biljegovka od 36 novčićah, te će se preko nje upisati nagoda ili odsuda. Biljegovku mora tužitelj donieti, al će mu ju tuženik morat nadoknaditi. Ako tražbina nadilazi 60 for., plaćat će se biljegovina i pristojba kao što kod drugoga suda.

Nadoravanje.

Ugarsko gospodarsko družtvo uredilo je na imanju grofa L. Károlyi-a, u Totmegjeru, veliko nadoravanje, koje se je 2. Lipnja obdržavalo. Na ovu ratarsku svečanost dovezeno bi preko 50 plugovah. Mejdan je održao plug peštanskoga ratilára Gubica, koji ore $6\frac{1}{2}$ palca duboke, $10\frac{3}{4}$ široke brazde, nepotrebuje za tegljenje velike snage, jak je i shodan, dobro obrće zemlju i stoji 28 forintih.

Sbornica.

U Kušljevom selu 13. Lipnja. Eto vremena, gdje mnoga naša domorodka svaki čas ogledava svoje svioce, hoće-li se na skorom zapredati početi; no ujedno i željno izgleda u našem Gospodarskom listu objavu, gdje će i u kakovu cienu prodati moći ove godine čahurice.

Kod nas u Zagorju jedva gdjegdje i to velikim naporom počeli su hraniti svioce, nu to se niti u obzir uzeti nemože; u drugih mjestih naše domovine mnogo su opet popustili gojenje svilacah najviše s toga, što su svioci ovo posljednje vrieme mnogo bolovali, a prekupci čahuricah jedva dudov list plaćaju. Ta pomislite, na primjer kod mene trebuje sviet od jednoga duda (murve) 50 do 70 novčićah: koliko moram već trošiti samo za lišće od duda, neračunajuć amo berače! Pak ako mi se funta, kao njekojim godine 1858., po 30 do 40 kr. sreb. plati: može-li to čovjeka obodrit na hranjenje svilacah ili seljaka svojim primjerom na svilarstvo potaknuti — osobito sada, kad se počimaju zapredati, te, ma bili iz sjemena od Balkana, bolovat počimaju?

Vi ste javili, da u Talianskoj kod svilacah mnogo ove godine štetovaše, što su ih morali zabaciti, buduć da su se prerano izlegli, dok još dudova lišća bilo nije.

I kod mene se izlegoše prerano, nu moja supruga hranjaše ih mladom salatom, kako je vidjela da rade žene u Sriemu, i to više od osam danah, dok nije poraslo dudu lišće; nisu dakako tako veselo rasli kao što od dudova lista, no ipak su ostali u životu.

Ovom prilikom mogu napomenuti, da ovdje u ovom kotaru zimski usjevi, vinogradi i livade vrlo dobro kažu, no ako na skorom kiše nedobijemo, bojat se je, da nas jarina opet neprevari.

Dragutin Ivečković.

Opazka uredništva. I od drugud smo dobili pisamah, u kojih nas pitaju, kako će najbolje prodati moći svoje čahurice. Žaliboże, nemožemo im u tom pogledu za sada vrlo povoljna glasa objaviti. Kod nas se o promicanju svilarstva više govori nego radi. Nu opet neka se bubari neboje, da će morati svoje čahurice u bezcjenje prodati. Slavonski bubari moć će ih prodati u Osieku. Upravo sada stiže nam sliedeći Oglas visokoga c. k. hrv.-slavonskoga namjestništva od 12. Lipnja:

Oglas. Upraviteljstvo svilane u Osieku obvezalo se je, da će ljetošnje čahurice (kokone), koje se u rečenu svilanu na prodaju donesu, kupovati funtu u najmanju cienu od 80 novčićah, polag okolnostih i skuplje; što se onim do znanja stavlja, koji svioce hrane.

Varaždinci i Zagorci najbolje će uraditi ako svoje čahurice pošalju u Gradac, gdje se je štajersko svilarsko družtvo postaralo za bolje ciene. U Gradcu plaća *Rockel et Comp. (Hauptwachplatz)*

1 stot. 40 novč. za funtu čahuricah, kad ih ide na nju manje od 300,

1 stot. 30 novč. za funtu čahuricah, kad ih ide na nju 300 do 350,

1 stot. 20 novč. za funtu čahuricah, kad ih ide na nju 350 do 400,

1 stot. 10 novč. za funtu čahuricah, kad ih ide na nju 400 do 450,

1 stot. kad ih ide na funtu više od 450.

Za štajerske čahurice plaća se za svaku funtu 10 novčićah više. Ako su čahurice utušene, plaća se za 1 desetinu više.

Čuli smo, da će njeki Dalmatinac, putujući sada po Vojvodstvu, u Zagreb doći, da kupuje po dobru cienu čahurice; čim u Zagreb stigne, oznanit ćemo, po što. Najbolje će dakle uraditi naši bubari, ako utuše svoje čahurice, jer im se onda netreba žuriti s prodajom. Al kod tušenja treba oprezno postupati, da se svila nepokvari; sasvim onako, kao što ih je naputio Gospodarski list preklani.

U ostalom drago nam je bilo čuti, da kod nas nebolujú svioci izvedeni iz dobra sjemena. Ako se još dotičnici postaraju za dobre ciene čahuricah, podić će se na skorom opet svilarstvo, koje je već bilo podobro malaksalo. Mnogo će tomu napredku prinieti množtvo dudovah, koje se je od njekoliko godinah počelo kod nas saditi.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Obznana predsjedničtva c. k. hrv.-slavonskoga namjestničtva,

kojom se podjeljivanje nagradah za gojenje konjah do obćega znanja stavlja.

Da se pojedini ljudi, koji se u malom bave uzgojivanjem konjah, pobude na brižljivo nastojanje oko konjah svojih, da ih brižljivo timare i štede, a navlastito u nakani, da bude svagda dobrih kobilah, kao podpuno prikladnoga sredstva za promicanje i poboljšanje konjarstva u zemlji, dostojalo se njegovo c. k. apostolsko veličanstvo previšnjom odlukom od 9. Veljače t. g. dozvoliti iz nova na šest godinah iz dohodakah državnih, kao nagrade za gojenje konjah, za kraljevine Hrvatsku i Slavoniu svake godine 110 komadah c. kr. austrijanskih cekinah u zlatu, i ujedno odobriti, da se od prištedjenih god. 1857., 1858. i 1859. nagradah za gojenje konjah nabavi kolajnah, koje će imat na licu poprsje njegova c. kr. apostolskoga veličanstva i na naličju napis: „za dobru ogoju i redbu konjah," i koje će dobit vlastnici nagradjenih, i onih kobilah, koje su se poradi nedostatka nagradah samo pohvaliti mogle.

Po glasu ustanovah naredbe c. kr. popečiteljstva unutarnjih poslovah i c. kr. vrhovnoga zapovjedničtva vojske, od 27. Travnja 1857. (zem. vlad. list razd. I., br. 85) i od 18. Veljače t. g. (drž. zak. list br. 47) imade se podjeljivanje ovih nagradah izmjenice u Zagrebu i Varaždinu, zatim u Osieku i u Rumi obavljati, te će se ove godine obaviti u utorak 21. Kolovoza u Zagrebu, kao na dan ovdašnjega glavnoga sajma, a u četvrtak 6. Rujna u Rumi.

Na svakom natjecalištu dopitat će se

A. Kobilam sa sisajućim ždrebetom.

1. po 15 }
3. „ 5 } c. kr. cekinah u zlatu.

B. Trogodišnjim ždrebicam.

1. po 10 }
3. „ 5 } c. kr. cekinah u zlatu.

Za podieljenje nagradah konjarstvenih iz državne blagajne mogu se natjecati:

a) kobile od 4. do 7. godine dobe svoje sa čilim sisajućim ždrebetom (pulićem), koje su dobro timarene, zdrave i krepke, te su sposobne kao dobre kobile za razplod;
b) trogodišnje ždrebice, od kojih se očekiva osobitá sposobnost za plodjenje, i koje još nisu upotrebljene za vožnju (tegljenje).

Vlastnici kobilah, koje će se natjecati za ovakove nagrade, imadu svjedočanstvom predstojnika obćinskoga dokazati, da je dovedena kobila, ujedno sa sisajućim ždrebetom još prije, nego što je pulića oždriebila, ili njihova bila, ili da je dovedenu trogodišnju ždrebicu oždriebila kobila, koja je u vrieme oždriebljenja bila njihova, i da su trogodišnju tu ždrebicu sami odgojili.

Kobila, koja je već jedanput dobila ovakovu nagradu može se do 7. godine dobe svoje i opet natjecati za nagradu, ako na prvo natjecanje sliedeće koje godine opet dovedena bude sa čilim sisajućim ždrebetom.

Kobile, koje su jurve dvie ovakove nagrade dobile, bit će izključene od trećega natjecanja.

Tako ista trogodišnja ždrebica, ako je kao takova dobila nagradu, može još dva puta biti nagradjena kao kobila.

Gospodarske viesti.

— (Strašilo za vrabce). Tko želi zaplašiti vrabce od svoje trešnje, neka uzme njekoliko komadićah od razbijena ogledala (zrcala) i neka sliepi dva i dva komada tako, da bude svietla strana iz vana. Medju oba komada neka metne debeo konac, o kojem će ogledala visjeti na granah trešnje. Kad god vjetar dune, sievat će ova ogledaoca, odbijajuć sunčane zrake na sve strane, i tim će ptice tako uplašiti, da će odletjeti s drveta. Naravno je, da ovo strašilo djeluje samo kada sunce sija.

— *Bee-hive-averdeen* (čitaj: bi hajv averdin t. j. jagoda-košnica) zove se najveća fela jagodah, koja se mnogo sadi u Englezkoj. Plod je u nje i do $3^1/_2$ palca debeo, vrlo tečan i mirisan. S jednoga bokorića, ako ga dobro gojiš i ako je povoljno vrieme, možeš nabrati za godinu do 300 jagodah. Erfurtski sjemenar Heinemann prodaje razsad od ovih jagodah, komad po 35 novčićah.

— Kao što se „Novicam" javlja, svioci (svilene bube) boluju i ljetos malo ne po svoj Talijanskoj; što je za Talijane neizmjerna šteta, jer se ondje puno ljudih baš samo svilarstvom hrani.

— Koji se vinogradari boje, da će im oboljeti vinova loza, neka si nabave knjižicu g. *Cominia*, u kojoj razlaže, kako se mogu vinogradi za stalno sačuvati od one bolesti grozdja. Naslov je knjižici *„Offenes Sendschreiben an die Weingutsbesitzer."* Knjižica stoji 24 novč.

Svaštica.

— Buduć da mnogi ruski vlastelji, u mjesto da nastoje oko svog imanja, prosiplju novce po tudjih državah, to je ruska vlada odredila, da svaki Rus, koji živi u tudjini, mora platiti za svoj putni list na mjesec 10 srebrnih rubaljah (od prilike 16 for.)

— Švedski sabor je ukinuo batine i kod vojske.

Trgovina.

Ciena žitku od 9.—20. Lipnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	4	75	—	—	2	45	2	6	3	68
Pešta	4	10	2	55	2	25	1	37	2	60
Mošonj	4	65	2	80	2	15	1	60	2	80
Bečkerek	3	60	—	—	1	60	1	25	2	50
Novi-Sad	3	90	—	—	1	96	1	12	2	54
Ljubljana	6	—	4	—	—	—	2	60	5	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 19. Lipnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79.30
Srbske i hrvatske razteretnice . .	73.—
Prid na carske dukate	6.2
Prid na srebro	27.—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 26. **U ZAGREBU** **28. LIPNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Važnost livadah.

Mnogo ima nevoljah, s kojih boluje gospodarstvo u austrijanskih zemljah, al ponajveće je sada zlo za gospodare nedostatak krme. Što se toliki gospodari tuže, da im žita slabo radjaju, da nemogu saditi kojekakvo bilje za trgovinu, da im se neplaća pitanje i gojenje marve itd., svemu ovomu je pošljednji uzrok nedostatak dovoljne krme i sbog toga i njezina skupoća. Dapače i nazadak našega stočarstva polieže ponajviše odanle; jer neimajuć dosta krme, nemožemo nit onoliko marve hraniti, koliko nam treba, da dobijemo dosta gnoja; nit onako, da nam se stoka razplodi i oplemeni, a stočarstvo da nas podkoži i obogati.

Osim Banaćanah, imajućih najplodniju zemlju u Europi, svi se ostali ratari tuže, da nemogu svake godine pognojiti onoliko oranicah, koliko žele; mnogi bi već radi gnoja hranio više marve, kad tomu nebi trebalo onolike krme, kolike on neimade. Tako mora mnogo bilja, koje se dobro plaća, al i mnogo gnoja potrebuje, kao što n. p. repica, burak *(Runkelrübe)*, broć, hmelj, konoplja itd. ustupiti svoje mjesto drugim usjevom, koji nedonose tolike koristi, al niti nepotrebuju tolika gnoja. Naši voćnjaci i vinogradi malaksavaju i udaraju natrag, jer im se nenadomješta sasvime hrana, što su ju izvadili iz zemlje, i to opet zato, što neima dosta gnoja. A gnoja neima, jer neima dovoljna blaga, držanje pak ovoga zato se neplaća, jer gospodari neizvode onolike krme, kolike bi im trebalo.

Ako se dakle želimo oprostiti sviuh ovih zalah, koja nam smetaju u umnom gospodarenju, ponajprije treba ukloniti nedostatak krme. U tom pogledu se je od jedno 30 godinah, istina, puno napredovalo (U drugih austrijanskih zemljah, samo ne kod nas. *Ured*) Od onda su gospodari počeli saditi mnogu travu za krmu, kao što po imence: meteljku ili ljekaricu (lucernu), grahorku *(Esparcette)*, crljenu, bielu i vlašku djetelinu, burak, mrkvinu, čičoku itd. — Nu sadjenjem ovolike krme nestaje zemlje za žita, pak je ovakvo izvodjenje krme puno skuplje nego sieno s livade (sjenokoše). Da dobra livada najjevtiniju krmu daje, o tom ćemo se lasno uvjeriti, kad uvažimo, koliko se tu prištedi svake godine težakah i sjemena, štono se troši na žita, djetelinu i okopavine *(Hackfrucht)*. Uzmimo n. p. zob, koja je zadovoljna i slabom zemljom, a potrebuje najmanje težakah. Al opet se mora za nju svake godine barem jedan put orati i dva puta branati. Računajuć dakle u to ime na jedno jutro (ral) samo 8 for. (3 for. na dan), što je doista vrlo malo, pak za sjeme ($4\frac{1}{2}$ vagana po 1 for. 30 n.) 5 for. 85 novč: svega skupa potrošimo do blizu 14 for. na zob, kojega troška neima kod livade, za toliko dakle nam ova više donosi. Još će veći trošak izaći, ako posijemo djetelinu ili kakvu okopavinu. Jednom rieči na livadah se izvodi za sada najjevtinija krma, a izvodit će se u buduće, i to ne samo radi troška na sjeme, nego jošte više radi troška na težake, koji su sve to skuplji.

Al negledajuć na to, da je krma dobivena na oranici skuplja od krme dobivene na sjenokoši, to se ova druga jošt i tim odlikuje, što je na njoj ljetina sjegurnija, i što podaje najprimjereniju hranu marvi. Svatko znade, da nevalja blago uviek istom te istom krmom hraniti, jer će napokon oljohaviti, buduć da nijedna krma nesadržava sve one tvari, kojih treba marvinskomu tielu, da raste i da bude zdravo. Samo dobro sieno neće joj nahuditi, makar ju uviek njim hranio. To je naravna stvar, jer se sieno nesaštoji iz jedne fele trave, nego iz stotine vrstih bilja, pa koje tvari, potrebite marvi, neima u jednoj travi, ima je u drugoj. A uzmimo n. p. djetelinu, najizvrstniju za sienom krmu: kad ju podaš zelenu pred blago, može ti se opaučiti (naduti), kada suhu, može drugčije oboljeti. A okopavine (repa, krumpir, čičoka) nedadu se dugo čuvati, i buduć lasno gnjiju, lasno i nahude marvi.

Odavde se vidi, da su sjenokoše u više pogledah glavna podpora svakomu gospodaru, osobito pako našemu, neimajućemu dovoljne krme. Zato treba najprije okom svrnuti na livade kod namjeravanoga popravka gospodarenja.

Austrijanska carevina ima svega skupa jedno $11\frac{1}{2}$ miliuna jutarah livadah, od ovih zapada Hrvatsku i Slavoniju 270.000 jutarah, vojvodstvo s Banatom 855.200 jut., a Krajinu 792.800 jutarah.

Ako izvadimo Mletačku, gdje se livade od više vjekovah, a stranom od starine redovito vodne i napuštaju, i zato vrlo mnogo siena radjaju, sve druge livade radjaju na srednju ruku. Po Hainovu računu izvodi

se u austrijanskom carstvu svake godine od prilike 380 miliunah centih siena, dakle odsjekom 30 centih siena na svakom jutru livade. Al tu treba na um uzeti, da se u Mletačkoj livade i tri do četiri puta kose, budući redovito navodnjene, a drugdje samo jedanput, budući sasvim zapuštene. U obće može se uzeti, da je jedna četvrt sviuh austrijanskih livadah močvarna, dvie četvrti, premda dobro leže, al se negoje i negnoje, kako bi valjalo. Tako dakle se samo jedna četvrt dobro teži, al i ovdje ima (osim Mletačke) slabo gdje vodnilah *(Bewässerungs-Anlagen)*, a na gnojenje se i nemisli.

Kolika je glavnica zakopana u naših livadah, za koliko bi se miliunah dohodak naš povećao, kad bismo samo za $^1/_4$ više izvodili siena nego što ga sada dobivamo! Uzmimo da 1 centa siena stoji odsjekom 1 for. 50 novč. (a ima miestah, gdje se zanj plaćaju 2 i 3 for.), to dakle sieno, štono se izvodi svake godine u austrijanskom carstvu, vriedi preko 562 miliuna forintih, kad bi se dakle za $^1/_4$ jošte više siena izvodilo, to bi se Austriji dohodak umnožio za 140 miliunah forintih.

Nu valjanim gojenjem livadah, nebi im se samo za $^1/_4$ ljetina umnožila, nego bi se i podvostručila, to jest dobilo bi se svake godine za 562 miliuna više. A dobitak ovaj jošte bi se povećao; jer bi onda dosta bilo krme, te bismo mogli svoje blago sito nahraniti; a bez toga, pored sadašnjih škitih metalah, nemože nam se kukavna stoka pomoći, a kamo-li onako oplemeniti, kao drugdje. Marvi, koja ima uspievati, treba ponajprije dosta hrane.

Kad bismo ovako marvu svoju umnožili, naravna je stvar, da bismo svake godine i više i boljega gnoja od nje dobivali, nego što ga sada imamo; a da ima dosta gnoja, bolje bi nam radjalo polje i vinogradi, vrtovi i voćnjaci. Ove bi bile posljedice dovoljne krme: ona bi nam svaku struku gospodarstva podigla, i Austrija nebi morala nikakve marve dobavljati iz inostranstva, dapače bi mnogo toga prodavati mogla drugim državam.

Pored ovolike važnosti dobrih livadah vriedno je doista, da svrnemo već jedanput okom na ovu ranu našega gospodarenja i da ju nastojimo zacieliti iz sve snage, znadući, da ćemo tim i druge struke našega gospodarstva znamenito podpomoći.

Puno ima sriedstvah, kojimi se livade popravljaju, prema njihovu položaju i tlu. S jednih treba vodu odvesti, a na druge ju navratiti; jedne treba pognojiti, a druge dobrim sjemenom posijati, jedne pomladiti, a druge drljačom očistiti. Osim toga valja jošte kadšto livade drvećem obsaditi, ograditi, ili ih sasvim preorati. Sve ovo treba gospodaru znati, pak onda najbolje sredstvo upotrebiti.

Drugi put ćemo potanko razložiti, koliko donosi dobra livada. *Karlo Lambl.* *)

*) Ovaj članak izvadili smo iz českoga djela, štono ga izdaje g. Lambl pod naslovom „*Rolník nového věku*" (t. j. ratar novoga vieka), od kojega izlazi i njemački prievod pod naslovom „*Der österreichische Landwirth.*" U prvom svezku, koji nam je sada rukuh dopao, razlaže ovaj na glasu česki gospodar (ujedno i prvi učitelj na libverdskom gospodarskom učilištu) nauk o popravljanju i plemenjenju livadah, jednom riečju livadarstvo *(Wiesenkultur)*, iz kojega ćemo jošte po koji članak prevesti. *Ured.*

Sbornica.

L. V. Iz Zagreba. U obće se kod nas pogovara, ne samo da murva dobro raste i radja, nego da se i svioci s osobitim uspjehom hraniti daju. Gospodarsko družtvo naše pribavilo je ljetos od magjarskoga gospodarskoga družtva 100 lotih sjemena, te je većom stranom razdielilo sjeme ovo po cieloj domovini, znatnu pako kolikoću zadržalo je, da na svom pokušalištu pokus načini. G. Presl, poznat dobar gospodar i radin muž, imao je dobrotu, te je sve svoje murvino lišće družtvu u tu svrhu tako rekuć poklonio, jer nije više nego 10 for. zahtievao. Da je komu vidjeti sada, koliko tu ima svilacah, i kakvi su! Množtvo ih je nebrojeno; svi zdravi i golemi, da ih si nitko ljepših predstaviti nemože; sad su se upravo počeli zapredati; vrtlar družtveni, g. Eduard Prutsch, koji je u toj struci vrlo vješt, puno si truda zadaje, i zaslužuje u tom pogledu podpunu pohvalu. Gospodarsko družtvo neće čahuricah prodavati, nego ih sve za sjeme pridržati, tako da na godinu nećemo trebati, kojekuda sjeme prosjačiti il kupovati. Prijatelje svilarstva pozorne činimo, neka se u Liepuves potrude, da vide, kako stvar napreduje. Željeti bi u ostalom i to bilo, da nas i ona gospoda, koja su sjeme dobila, o uspjehu ubavieste.

J. Z. Iz Božjakovine 20. Lipnja. Prošlog ćedna držala je obćina dugoselska sjednicu i u njoj odlučila, da će svake godine uzdržavati o svom trošku po jednog pitomca iz svoje obćine u križevačkoj ratarskoj učioni. — Tom prilikom odluči ujedno, pristupiti kano utemeljiteljica gospodarskomu družtvu za Hrvatsku i Slavoniju sa 105 for.

I oborovačka obćina je odlučila uzdržavati u križevačkoj ratarnici po jednog pitomca iz svoje obćine o svom trošku. Kamo sreće, da se za ovim plemenitim primjerom povedu i druge obćine naše domovine, i da se i u ovom pogledu izpuni istina latinske poslovice „*exempla trahunt,*" što i jeste glavni uzrok, zašto Vam to priobćujem. Svakako mislim, da obćine ove, a po imenu oni njihovi rodoljubivi članovi, koji su ove važne odluke učinili, te tako prednjače drugim domovine naše obćinam, zaslužuju osobitu hvalu i pohvalu.

Nu pravo ste primietili u Gospodarskom listu, da nije dosta, ako se staramo za budućnost; da uz potomke nevalja nam zaboraviti na sadašnji neuki naraštaj, nego pribavljati mu potrebita nauka. A zato neima shodnijega sredstva nego pučki časopis, kojega potrebu i važnost razložiste neoprovrzivimi dokazi, i kojega potrebu priznala je i dugoselska podružnica u svom zapisniku. *)

Iskrena vam dakle hvala na gorljivosti, kojom ste se zauzeli za naš pučki časopis, toga nam treba kao oko

*) Nismo dobili toga zapisnika, zato molimo, da nam priobćite iz njega članak, u kojem se govori o pučkom listu, da čujemo i Vaše razloge. *Ured.*

u glavi. — Samo Bog dao, da nam neostanu naše želje i molbe glas vapećega u pustinji; — jer ima još i kod nas ljudih, koji o prosvjeti puka govore, pa kad ju valja djelom širiti, a oni izvijaju kojekako, i vidi se, da su na prazno govorili.

Svioci se kod nas zapredaju, do sada bijasmo š njimi posve zadovoljni — samo da budemo do svrhe. — Kod nas se osobito odlikuju bube iz sjemena balkanskoga, koje nam je poslalo i poklonilo magjarsko gospodarsko družtvo. — Samo bi se trebalo sada pobrinuti za priličnu prodaju, da nam puk nevaraju kojekakvi sebičnjaci.

(Upravo sada čitamo oglas L. Betlheima iz Koprivnice, gdjeno se nudja, da će kupovati čahurice najbolje po 1 for., a najgore po 60 novč., što je upravo polovica od ciene, koju nudja prekupac štajerskoga svilarskoga družtva u Gradcu za štajerske čahurice. Pokle talijanski svioci već od njekoliko godinah boluju, te se u Italiji za toliko manje svile izvodi, da je svilare nemogu dosta ni nabaviti, pa je svilenoj robi posvuda ciena ovisoko poskočila: mora nam se doista na žao dati ovakva ponuda, osobito kad uvažimo, da je i u Kopru *(Capo d' Istria)*, kao što pišu „Novice," srednja ciena čahuricam 2 for., premda se i ondje pojavila svilačka bolest, a naši su svioci zdravi. Baš nam je dakle žao, što se nitko nije postarao za prekupovanje čahuricah u priličnu cienu, jer priličan dobitak jedino je sredstvo za razprostranjivanje bubarstva. *Ured.)*

Iz Jakovlja (u Zagorju). Odbor ove obćine, budući pozvan od sl. c. k. stubičkoga kotarskoga ureda, da vieća o tom, nebi-li ova obćina pristupiti mogla gospodarskomu družtvu: uvidivši korist, koju zavod ovaj pruža cieloj domovini, pristade jednodušno u današnjoj svojoj sjednici na predlog kotarskog ureda i izjavi, da će obćina ova pristupiti gospodarskomu družtvu kao utemeljiteljica i u to ime uz dvie godine danah položiti utemeljiteljnu svotu od 105 for.

Iz Pregrade 17. Lipnja. Dostavljajuć dva for. u ime predplate za drugu polovinu na Gospodarski list, molim, da bi priobćili: gdje se dobiva, i u koju cienu Haumannova maz za vlažne kuće, o kojoj je probesjedjeno u Gospodar. listu br. 14 god. 1859. i jeda-li uspjeh dobar? (Nismo za ovu maz ništa više čitali, nit joj ciene znademo. *Ured.)*

Osvjedočen budući o čovjekoljubju slavnog uredništva, dodajem k ovoj molbi drugu, da nas naputite, kako bi se imalo s novim žitkom postupati, da nebi opet griža zavladala, koja puku sjegurno predstoji, buduć ljudstvo gladno, te prisiljeno prirod istom prirasli taki upotrebiti kruh od njega peći. Nebi-li se nauk ovakov putem novinah, kao i putem obćinskih uredah, čim prije puku podieliti mogao i imao? Ja kao svećenik smatram za dužnost ne samo zlo ukloniti od puka kada zavlada, već ga i priečiti prije nego dodje. — *J. L.*

(Mnogo toga ima, o čem bi trebalo naš siromašni puk poučavati, da nam nepropada na očigled. Nu šta će mu sve pouke oglašene po novinah i obćinskih uredih, kad neumie čitati, pa mu se nečitaju? Eto pravo imate, da će puk naš iz gladi u grižu pasti, ako se neobaviesti; al obaviestit se može samo ustmeno, kao što Vi namjeravate učiniti: ustmeno bi dakle trebalo puk naš svagda napućivati, i tomu smjera naš predlog o pučkom listu. — Što se tiče same stvari, brašno od frižkoga žita za to nevalja, jer je onakvo žito obično nezrelo. Dakle je tu ista, što i kod nezrela voća. Toga radi se pečenje kruha od takva brašna nemože nikako preporučiti, Al potreba nezna zakona: neka dakle gospodarice, koje su prisiljene od onakva frižka brašna kruh miesiti, brašno ovo, što se dulje može, na suncu ostave, da se sasvim usuši, pak onda neka uzmu na pol cente brašna 3—5 lotih gorčike (magnezije), štono se jevtino prodaje u ljekarnicah pak i u mnogih dućanih. Ovu gorčiku neka otope u vodi, kojom će kruh zamiesiti, pak će dobiti vrlo zdrava i dobra kruha. Ovako dokazuju jedni; drugi pako malo drugčije napućuju. Brašno od nezrela ili frižka žita neće da kisne, to je uzrok da kruh od njega nije zdrav. Treba dakle uzeti ljućega kvasca nego obično, i kvasac taj neka bude svakako od suha i zrela žita, kruh neka se zamiesi vrućom vodom, a i tiesto neka se miesi, dok je toplo. Soli treba svakako više dati nego obično. Ako tiesto nipošto neće da kisne, a ono mu valja primiesiti pjenicah od piva, ili vode, u kojoj je otopljeno malko pepeljike (potaše); ili baš i dobre rakije. Da se kruh dobro izpeče, napravi manje hljebce, a peć nemoj odviše svrućiti, jer bi se onda odmah uhvatila kora na hljebu, i voda nebi mogla izhlapiti. Sredstva su ova tako jednostavna, da ih može upotrebiti svaka gospodarica. Izvolite se dakle o njihovoj valjanosti čim prije uputiti, pak ako pronadjete. da valjaju, u Gospodarskom listu to oglasiti, da uzmogu bar pojedini rodoljubi svoje seljane poučiti, kad nitko neće, da se zauzme za pučki list. *Ured.)*

Iz Koške 10. Lipnja. U 22 br. Gospodarskoga lista razumio sam, kakve su biele i crne gomoljike.

Ja izidjoh danas u naš gusti hrastik, i naidjoh na jedno mjesto gdje je bila zemlja malko kao izrovana, a nad njom i njeke mušice. Čim sam malko, za 1/2 palca, zemlju pročačkao, nadjoh evo sitne njekakove gomolje i možebiti da su to gljive-gomoljike.

Zašto ih kod nas nitko nepoznaje, pošiljam Vam ih, da razgledate jesu-li to sbilja one.

Ako su to gomoljike, molim da bi to u Gospodarskom listu razglasili. *J. B.*

Opazka. Što ste nam poslali, nisu gomoljike *(Trüffel)* nego gomoljci *(Knollen)* od trave, koja se naški zove zlatica, ledinjak, bobovnik *(Ficaria, Feigwurz)*. Ova trava cvati u prvo proljeće svietlim kao zlato cvietom, koji je posve nalik na žabljak ili opešnicu; a na korienu ima puno kao zrnja kolik grašak ili baš i pasulj. Poslie uvehne trava i živi pod zemljom samo ovim zrnjem, koje je ljuto, dok trava cvati, a kasnije je brašnavo kao krumpir i može se i jesti. Kad naspie kiša i splavi zemlju ozgor, to izadje ono zrnje na vrh i, osobito u gladnih godinah, sviet ga kupi i jede, pa neznajuć šta je to i odkuda je dospielo, baje, da je to manna, koja je s neba pala, da se hrani sirotinja; no kad ima kruha, nitko za to i nemari. *Ured.*

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— Po službenom izvješću ima austrijansko carstvo odsjekom 2265 miliunah državnoga duga, od kojega treba na godinu plaćati 113½ miliuna kamate (interesa) i 13 miliunah na odduživanje (amortizaciju).

Državni dohodak proračunan je za buduću godinu na 325½ miliuna forintih. Porezi (kao zemljarina, kućarina itd.) čine 90 miliunah for.; carina *(Zoll)* 14 mil., potrošarina 54½ mil., sol 32 mil., duhan 30 mil., biljegovina 13 mil., pristojbe i takse 22 mil., lutrija do 6 mil., pošta 2½ mil., malte 3 mil. forintih.

Gospodarske viesti.

— (Svilarstvo). Kako bi kod nas svilarstvo moglo procvasti, da ima krepke volje i postojane djelatnosti, to je pokazao vlastelin Thavonat u Sachsengangu (u Austriji), koji ima na svom imanju 11.000 dudovah i ljetos se nada 24 centam čahuricah. Računajuć svaku funtu samo po forintu, evo liepa dohodka od 2400 for., pa svi se ovi novci zaslužuju za dva mjeseca danah. Ako se pako svilarstvo gori na sjeveru s ovakvim sjajnim uspjehom tjera, kako bi stoprv kod nas procvalo, da ljudi svojski prionu zanj, jer je kod nas toplije podnebje! Možda bi se i mnogi naš vlastelin svilarstvom bolje pomogao nego skupocjenim vinogradarstvom.

— (Skakavci). Oko Šopruna čine skakavci strašnu štetu; ima ih tušta i tama. Ljudi si neznadu drugčije pomoći, nego voze slamu na svoje polje, gdje ima nakupljenih skakavacah, te zapalivši slamu tamane skakavce. Već se je ovako 2000 vozovah slame potrošilo.

— (Kockasti lješnici). Od njekoliko godinah izvode u Englezkoj kockaste lješnike. Na prvi pogled se čini, kao da je tko onakvu liesku kockami posuo; u ostalom je plod vrlo tečan i vriedan da se sadi.

— (Mrkva). Što sjeme od mrkve (merlina), ma ga kupio ili sam izveo, tako često izdaje, tomu je uzrok, što sjeme od mrkve nedozrieva u isto vrieme na cielom bokoru, nego malo po malo. Ako dakle spravimo na jedanput sjeme od cieloga bokora, jedva će jedna četvrt valjati. Na to treba gospodarica da pazi i da glavicu po glavicu sprema, ako želi, da joj do godine sve sjeme nikne.

— (Ribe i parobrodi). Zapazilo se je, da u onih riekah nestaje ribe, kuda plove mnogi parobrodi, jer se ribe plašo štropota parobrodskih kolesah i uzmiču u manje rieke i potoke.

— Tko želi dobiti veliku korabu, kelj i kupus, neka, prije nego presadi razsad, napravi sadiljkom jamiće i napuni ih vodom, u kojoj ima razmočene kravlje balege i piljevine od roga *(Hornspäne)*. U istu smjesu neka namoči i razsad prije nego ga stane presadjivati.

— (Liek od kupusne gusjenice). Francezki vrtlar Dumont kaže, da je svoj razsad posuo solju i pepelom (uzevši od svakoga jedno 12 funtih), pa mu je nestalo za tri dana gusjenicah, i kupus je osobito liepo rastao; mi smo već kazali, da je sol i pepeo vrlo dobar gnoj.

Svaštica.

— (Lažne banknote). Iz Beča javljaju, da od njeko doba ima u prometu puno lažnih (fališnih) forintačah, napravljenih pomoći svjetlopisa (fotografije) i to tako vješto, da ih je težko razlučiti od pravih. Treba dakle da bude svatko na oprezu i da osobito gleda na suton *(Schattirung)* cifrah, koji suton treba da bude crn, a na lažnih bankah je sur.

— U Amsterdamu (u Holandiji) bit će ljetos izložba učilah *(Lehrmittel)*, t. j. sriedstvah, kojimi se mladež uči, dakle školskih knjigah, zemljovidah, slikah i drugih ovakvih stvarih, da se vidi, što je najbolje; jer valja znati, da Holandezi vrlo pomnjivo i iskreno podupiru prosvjetu puka.

— Englezko družtvo, kojemu je na čelu Tom. Page, dobilo je napokon dopuštenje, da sagradi željeznicu od Carigrada do Biograda. To će dakle Turska na skorom više imati željeznicah nego mi.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 21. Lipnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 14. i 21. Lipnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 14. Lipnja 254 vag. po 4 stot. 50 novč., a 21. Lipnja prodano 36 vag. po 4 st. 75 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 14. Lipnja 460 vag. po 3 st. — novč., a 21. Lipnja prodano 192 vag. po 3 stot. — novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 14. Lipnja 93 vag. po 2 st. 80 novč., a 21. Lipnja prodano 312 vag. po 2 st. 60 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 14. Lipnja 93 vag. po 1 st. 80 n.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 14. Lipnja 4375 vag. po 3 stot. 40 novč., a 21. Lipnja prodano 1575 vag. po 3 st. 35 novč.

W. Iz Siska 24. Lipnja. Prošle nedjelje stegnuta je bila ovdašnji žitni promet na kukuruz; mnogo ga se prodade, koji bijaše liepa zrna; a osrednjega je mnogo prošlo za domaći potrošak, buduć da mu je ciena omala. Za druge vrsti žita nitko nije mario, samo se je nješto na malo prodalo u doli naznačenu cienu.

Prodalo se je od prilike

20.000 vag. kukuruza, najljepšega pančevačkoga vagan po stot. 2.80—85; dobroga moriškoga po stot. 2.70—75; osrednja i oštećena fela po 2.45—2.65,

1000 „ najljepšega bačkoga ječma po stot. 2.

Nješto bačkoga prosa po stot. 2.20—30.

Na malo se je prodavala: pšenica (od 80—83 funte) po stot. 4—4.90; tropolica po 3.50—70; napolica po 3.10—25; ječam po 1.80—2.10; zob po 1.25—30.

Vrieme je promjenljivo i liepo; voda omalena sve to više osieca. Brodarina u Karlovac 23—25 novč., vozarina u Zidani most 60—65 novč.

Ciena žitku od 14.—27. Lipnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	50	3	20	2	60	1	80	3	10
Osiek	3	75	2	70	2	10	1	37	2	70
Rieka	6	50	—	—	3	40	2	50	4	75
Karlovac	5	10	3	—	2	50	1	75	3	45
Otočac	6	—	—	—	3	80	2	15	4	—
Makarska	6	20	5	—	3	30	—	—	4	—

Dubljina Save.

23. Lipnja 1860. — 0′—5″—0‴ nad ništicom.

Odgovori uredništva.

G. T. N. u Mikluš. Brojeve, koji Vam fale, poslali smo po drugi put. Radi školskoga vrta obratite se na c. k. kotarski ured. — Ako se želite uputiti u vrtlarstvu, nabavite si knjižicu „Poučnik u vrtlarstvu i pčelarstvu od Jos. Partaša,“ u kojoj je sve slikami razjašnjeno. Knjižica stoji samo 35 novčićah i dobiva se u Zagrebu kod Franje Župana.

G. V. L. u G. P. Hvala na poslanici, priobćit ćemo ju.

G. A. S. u Z. Čim dospiem, odgovorit ću Vam pismeno. Za sada neima jošte sile

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 27. U ZAGREBU 5. SRPNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kukuruz kao krma.

Kukuruz se može s dobrim uspjehom sijati ne samo radi zrna nego i za krmu. Kod nas se kukuruznom krmom nehrani marva, pak ova pića opet zaslužuje radi svoje izvrstnosti osobita uvaženja gospodarah. Zato ćemo ovdje razložiti, kako u tom poslu drugdje rade gospodari. Nepostupaju uviek jednako, prema tomu, gdje se sije kukuruz, i dokle može ondje stajati, kamo smo ga posijali.

Kadšto stoji oranica jedno dva mjeseca ljeti prazna. Na ovakvu njivu treba posijati kukuruza na riedko i zabranati ga. Za 6 do 8 nedjeljah danah narast će, prema tomu kakvo je vrieme i kakva zemlja, za 2—3 stope visoke stabljike iliti batva. Ova neka se onda izčupaju i s korienom i neka se polažu pred goveda. Čim gušći bude usjev, tim će se više nabrati krme, jer su onda glavna stvar batva, a ne lišće. Tako se može kukuruz sijati na polje, koje namjeravamo pod jesen repicom posijati; kukuruz će uzprkos ljetnoj vrućini veselo rasti i pod jesen puno zelene krme nam dati, ako je inače zemlja dobra.

Onako od prilike upotrebljavaju Virtemberžani kukuruz. Oni ga siju medju repu mjeseca Kolovoza *(Aug)*; mjeseca Rujna *(Sept)* čupaju se 2 stope visoka kukuruzna batva, pa se onda repa okapa. Tim se jošte jedna korist postiže: posijanu repu, kojoj treba ponješto vlage i hlada, zaklanja kukuruz i čuva ju od sunčane žege. Ovo bi trebalo uvažiti osobito u suhoj godini, kad se dvoji, hoće-li sbog prevelike suše uroditi repa.

I kod nas se ponješto upotrebljava ovako kukuruz. S proljeća se sije pogusto, a kod prvog okapanja čupaju se suvišna batva. Nu takva šta može se s uspjehom raditi samo u vrlo dobroj zemlji; inače je to gotova šteta. Jer kad sijemo kukuruz zrna radi, treba mu dobro pognojiti zemlju, o tom bo visi, hoće-li zametnuti mnogo klipovah. No mi imamo premalo gnoja, zato ga vrlo štedimo i samo toliko gnojimo zemlju, koliko baš mora biti. U ovakvom dogadjaju batva, što smo ih izčupali za krmu, preotela su puno hrane ostalim stabljikam, s kojih želimo dobiti mnogo klipovah, pak ono malo krme, što smo ju dobili s proljeća, neće nam nadomjestiti štetu, koja nas snadje, kad naberemo pomanje ili polu-praznih klipovah. — Tko želi dobiti mnogo zrna, nemože kukuruz sijati preriedko, jer kukuruzu treba puno zraka i sunca, da urodi obilatim rodom: samo ako ovoga ima, onda se dogadja, što upravo sada čitamo u gornjo-austrijanskih gospodarskih novinah, da je ondje lani njeki gospodar u šljunkovitoj (prudovitoj) zemlji nabrao od 5 okah 15 vaganah zrna, dakle od svake sjemenke 190 zrnah, i jošte k tomu puno nedozrelih klipovah. Al je sadio 1½ stopu razdaleko jedan red od drugoga.

Ako želimo ostaviti kukuruz jedno 3 mjeseca u polju, dobit ćemo puno više i bolje krme nego od onih mladih stabljikah; jer kad kukuruz poodraste, stvara se u njem mnogo sladora, kog neima u mladu razsadu, pak uprav od onoga sladora (šećera) stvara se u krave mlieko, a u vola loj. Ako se pametno postupa, može se ovako nakositi veoma mnogo krme. Glasoviti Babo pripovieda, da je on već nabrao 500 centih zelena kukuruza s jednoga badenskoga jutra (od prilike ⅔ našega jutra ili rali). Ako uzmemo, da ova krma vriedi četvrtu stranu svoje težine prema sienu, eto smo opet dobili 125 centih suhe krme, što će doista mnogo reći, jer s najbolje livade nećeš je toliko dobiti. Za ovakov kukuruz treba polje pomnjivo pripraviti i gnojnicom ga dobro politi, pak onda posijati sjeme u redove samo za jednu stopu razmaknute. Ovdje se zato onako gusto sije, jer se netraži mnogo lišća nego samo batva, u kojih ima više hrane nego u lišću; pak jošt i zato, jer se je uvježbalo, da gusta batva neće tako brzo odrveniti, budući nemože sunce do njih dopirati, pak ih onda marva izjede do mrve.

U Badenskoj siju mnogi gospodari kukuruz za krmu s proljeća i onako riedko, kao da će od njega zrno brati, pa ga na vrieme okopaju, ogrnu i ostavljaju na miru, dokle neoklipa. Kad klipovi sasvim ozrne, al je zrno jošte mliečno, onda sieku batva do talah, izsieku ih sve skupa na sječkarnici, jer je onda još sve mekano, i polažu pod krave, volove i konje, a blago jede vrlo pohlepno ovu piću. Ovako dobiva gospodar u Rujnu krme, od koje mu krave daju što se više može mlieka, a volovi mu vrlo debljaju. — Toga naš gospodar nebi lasno učinio, jer neumie računati, i misli, da je pametnije, počekati, dokle kukuruz sasvim nedozri, i onda upotrebiti zrno. Al Badenci

su uvješbali, da batvo, kad mu klip dozri, gubi puno od svoje pićnosti, i da, gledeć na hranu marve, više izdaje cielo nezrelo batvo, nego samo zrno š njega.

Već smo više putih kazali, pak i sada opetujemo, da kad na kukuruzu, koji će imati dozreti, metlice počnu vehnuti, može se kukuruzno stablo ovršiti, to jest ozgor osjeći, te će se ovako puno izvrstne krme uza zrno dobiti. Nasuprot nevalja čupati lišće sa stabia, jer su lišće pluća bilju, kojima diše, pak izvadi živini pluća, ona će izdahnuti.

Zalamanje vinogradah.

Bečke gospodarske novine pripoviedaju, da blizu Beča ima vinograd obradjen po Hooibrenkovu naputku, i ovaj se vinograd već sada tako odlikuje rodinom i napredkom, da su susjedni, inače vrlo dobro po dosadašnjem običaju teženi vinogradi, očevidno zaostali, i da razliku ovu svatko na prvi pogled zapaža.

Mi smo Hooibrenkov način potanko razložili u Gospodarskom listu; no akoprem svaki umni vinogradar način taj hvali, opet nismo čuli, da je tko onako kao Hooibrenk vinograd svoj obrezao. — To nas medjutim nemuti. Znamo, da kod nas treba kadšto istu stvar, ma kako bila koristna i spasonosna, sto putih iznovice razlagati, dok se je našinci napokon neprihvate.

Tko nije onako rezao vinograd, kao što Hooibrenk uči, al ima lucanjah ili kondierah: neka se barem sada osviesti, neka izvrši drugi diel njegova naputka, neka zalama, zakida ili skrnjiva *(einkürzen, kappen)* svoje vinograde. Marljivi vinogradari počinju već s proljeća trsove svoje kao klaštriti, skidajuć sve suvišne zaperke ili loze. Razumieva se, da tu treba razumno postupati i dvoje pamtiti: prvo, ostaviti lozah (dvie do tri) za buduću godinu, od kojih ćemo srezati kondiere; i drugo, paziti, da ima trs, rastući na kršu ili na kamenu, potrebita hlada, da ga ljetno sunce nesprži.

Al svakako treba zakidati rodkinje iliti one loze, na kojih ima groždja, to jest, treba im odkinuti vršak, ostavivši povrh grozda 3 do 4 lista. Tomu je upravo sada hora, naime pred cvjetanje vinograda ili umah pokle ocvati. Ovo zalamanje nosi dvostruku korist: 1) skuplja sok oko groždja, te ovo biva veće i dozrieva prije; 2) odklanja suvišni hlad od zemlje i groždja, pa svatko znade, da trs tim veselije raste i napreduje, čim mu je zemlja toplija. Osobito se dakle preporučuje ovaj postupak onim gospodarom, koji se tuže, da beru kiselo vino, jer im vinograd stoji u hladnoj ilovači i gdjegod u hladu, ili prama sjeveru, te im groždje kasno dozrieva i onda naravno kiselo vino daje.

Tko nikako nemože shvatiti veliku korist ovoga zalamanja, neka ga pokuša bar na jednoj strani svoga vinograda, pak će onda vidjeti razliku.

Samo jošte moramo napomenuti, da zakidanje vinograda nepreporučuje jedini Hooibrenk, već su se o njegovoj koristi uvjerili svi umni vinogradari od davna, te dobivaju od onda i više i boljega vina.

Napokon nevalja misliti, da je svršen posao, kad se vinograd jedanput onako zalomi, već nam treba sve do jeseni skrnjivati i suvišne loze skidati na svakom čokotu, koji toga odviše ima, da može zrak i sunce dopirati do čokota i grozda.

Čišćenje vina klijevinom.

Jedni dokazuju, da su klijevinom *(Gallerte)* vino svoje vrlo liepo očistili, te im postade bistro kao iz vorvoda. Drugi kažu, da klijevina nevalja ničemu, da im je vino upravo pomutila i pokvarila. Koji govore istinu? — Obadva. To se čini na oko nemoguće, pak opet je istina; klijevinom se i može i nemože vino očistiti. Odmah ćemo razjasniti ovo protuslovje.

Prijatelj naš pokuša čistiti vino hvaljenom klijevinom, al kad tamo, vino je mutnije nego što je prije bilo. Da obori na dno galertu, a on razbije njekoliko jajah i izmieša ih s vinom. Naopako i u zao čas! Za koji dan bude mu vino mutno baš kao frižak mošt, te je pomislio, da je propalo i da će morati napraviti od njega kvasinu (sirće, ocat). Razmišljajući o uzrocih naopakoga djelovanja galerte, gdjeno su drugi vino svoje vrlo liepo njom očistili, dočita se u knjizi, da klijevina, kad se slije u vino, treba da se sgruša: onda će se na dno oboriti i sobom povući i svu sluz (šlajm), što je ima u vinu. *Al da se klijevina sgruša*, tomu se hoće, da ima u vinu pomalo triesla *(Gerbstoff)*, to jest one tvari, s koje je vino trpko i oporo, kad je ima mnogo u njem. Ima vinah i bez triesla; ovamo ide vino od kraljevine i drugih ovakvih felah groždja. Onda treba dakle primiešati vinu triesla, prije nego ga uzmemo čistiti klijevinom.

Naš prijatelj pokuša vino svoje popraviti trieslom. Toga radi kupi stučenih hrastovih šišakah *(Galläpfel)*, skuha ih, i pokle se utaložiše, ulije od ove opore tekućine po jednu žlicu na svaku oku mutnoga vina. Klijevina se je umah počela sgrušavati, al je opet plivala po vinu, i njegov gospodar pomisli, da je sada već prekasno i ponehari; jer triesla treba vinu primiešati, prije nego ulijemo klijevinu. On dakle ostavi vino u miru, da vidi, šta će biti od njega. Nego za jedno 4 nedjelje danah ide da pogleda, šta bi od njegova vina. Al kad tamo, vino je bistro kao ribje oko i mnogo bolje nego što bijaše ikad, pa je jedva vjerovao, da je to njegovo vino. Od onda mieša u svoje vino trieslo prije klijevine, pa je š njom zadovoljan.

Možda se je ovakva nevolja i drugim našim vinarom dogodila, zato smo im ovaj slučaj potanko razložili, da znadu, šta je tomu uzrok bio i na što treba paziti, kad želimo čistiti vino klijevinom.

Ovo je nov dokaz, kako treba vinaru na oprezu biti i lučbu učiti, ako neće da bude na kvaru.

Svionica.

βημ. Već smo lani u Gospodarskom listu (br. 30.) na kratko prosborili o travi nazvanoj naški **svionica** ili **svioni dubac** *(Asclepias syriaca* Linnéi; *Apocynum syriacum* Clusii. *Syrische Seidenpflanze, Syrischer Hundskohl).* Prava je domovina ovoj travi Sjeverna Amerika, al je ima i u Siriji i u južnoj Europi, te raste ondje samoničice. I u našem Posavju ima veliko množtvo svionice, po imenu u grmlju na desnoj obali Save. Budući puna ljute mlječine, nejede je marva, i tako nam nenosi druge koristi, van što utvrdjuje zemlju polojitu. Al drugdje znadu svionicu bolje upotrebljavati, pa to i jeste uzrok, zašto smo sad o njoj opet uzeli pisati. Svionica je bokorasta zelina sieda lišća, sjeme joj je zatvoreno u mahuni (komuški), pa svaka sjemenka obrasla je podugačkom i tankom kao svila dlakom, od čega je i ime dobila. Kad plod dozri, puca mohuna i sjeme leti na polje. Uprav ovako raste i pamuk; al u svionice nije dlaka tako dugačka kao u pamuka, zato se njezin vlas nemože sám presti, budući prekratak. No kad ga izmiešaš s pamukom, daje vrlo liepu predju, od koje tkaju u Francezkoj atlas, kadifu (baršun), čarape itd. Od same svioničke dlake prave klobuke, ili njom nalažu poduške (jastuke). Buduć da svionica u veliko raste na ruskih stepih iliti pustarah, a netraži druge njege i ogoje, nego da se sjeme sakuplja, kada dozri, to ju je ruska vlada pomnjivo počela uvažavati, nebi-li se njom barem od česti nadomjestio pamuk, za koji odlazi svake godine više miliunah iz zemlje. Toga radi budu napućeni ruski stanovnici, da kupe vlas od svionice, i sada se sbilja toliko skuplja svake godine toga vlasa, da već netreba onoliko pamuka, koliko prije.

U Ameriki rede stabljiku od svionice kao što mi lan, i dobivaju od nje vrlo krasno, dugačko, kao srebro bielo vlakno, koje se prede, pa se od predje veoma liepo platno tka.

Cviet od svionice daje pčelam puno hrane, jer toliko ima u njem meda, da na vrućem danu iz njega curi.

Bilo bi dakle željiti, da se tako koristna zelina, koja i sada već kod nas raste, i to na zemlji, koja druge hasne nedaje, sve to više razmnoži, i da se barem onaj pamuk od njezina sjemena skuplja, što bi mogli činiti pastiri i djeca. Kao što rekosmo, bilje ovo raste u neplodnu piesku, hvata ga i tvrdi, i gdje se jedanput uvrieži, ne samo da ga netreba gojiti, nego se niti neda izkorieniti.

Svionica se može razploditi sjemenom, a jošte brže i lašnje, kad se razčupa korienje. Biljke treba 5 stopah razdaleko saditi, jer svionica tjera iz koriena mlade stabljike i za kratko će se ubokoriti.

Svraćamo dakle i opet pozornost naših štiocah na svionicu. Njom se mogu najbolje poslužiti vlastnici pješčanih polojah kod Save, koji im nisu ničemu, pak za svionicu bi liep novac uhvatili.

Sbornica.

V. L. U **Movraću** (u Zagorju) 20. Lipnja. Ponajprije Vam moram izjaviti, da mi se je osobito dopao krasni Vaš članak, kako bi trebalo puk naš poučavati. Trebalo bi, da taj članak svaki rodoljub prouči i da nastoji oživiti ono, što se u njem predlaže, naime izdavanje pučkoga lista. Nauka treba našemu puku kano i kruha; kad bismo ga poučavali, on bi zaista i u ćudorednosti i u blagostanju napredovao. A dok se nepočme pučki list izdavati, neka se nitko nestidi porazgovoriti se sa seljakom i barem ustmeno ga opametiti i naputiti, kad neradi pravo. Dosadan je to posao, al je za dušu.

Važno će biti sredstvo obrazovanja i gospodarsko učilište u Križevcu. Samo sada želimo, da se kod namještanja osoblja negleda na ništa drugo nego na teoretičko i praktičko znanje dotičnikah, to jest, da umiju gospodariti po najnovijih načelih, i da znadu razlog kazati, zašto treba ovako il onako raditi. Tomu se dakle hoće mladjega naraštaja; jer tko je učio gospodarske nauke prije 30 godinah, a nije od onda napredovao u gospodarskom znanju, taj je daleko dan danas zaostao. O čem se onda ni sanjalo nije, to je današnji dan nedvojbena istina. — Nedvojimo takodjer, da će se nauke predavati u narodnom jeziku, jer samo onako prodriet će ovaj novi zavod u život naroda. *)

Što ste nam pisali o napuštanju vode na livade, vrlo je dobro razloženo; al nas bije druga nevolja, nam treba protivnoga naputka, kako da odvrnemo suvišnju ljetošnju vodu s livadah. Makar se i gospodar pobrinuo za jarak ili odtoku na svojoj sjenokoši, to mu slabo pomaže, kad potok od ozdol nije dovoljno otvoren. Ovakvim nevoljam moć će lieka donieti samo dobro uredjene obćine.

Usjevi i kod nas liepo kažu, samo kukuruzi zlo napreduju, jer su ih oštetili vrlci iliti mrmori, tako da neima druge pomoći nego sijati treba na prazna mjesta repu, heljdu ili proso. Sieno je u obće riedko, no dobro. (Riedko je radi lanjske suše, i što se gospodari nisu proljetos požurili popuniti sjemenom travnim, što je lani posahlo. *Ured.*)

Vinogradi su gdješto pozebli, a gdje ih nije mraz opurio, hvale se gospodari, da je jako rodno, kao što n. p. oko Stubice i Okića; drugdje opet vele, da je vinogradska ljetina mjestava, t. j. ovdje je rodilo obilato, ondje škito.

Rieč, da ako na Medardovo kiša pada, daždit će 40 danah, nije se ljetos obistinila, dapače je baš suša na nas navalila.

Na 14. Lipnja imali smo oko 10 satih u Pluski tako žestok potres, da mi se je postelja pomakla. — Oko Sv. Križa i u brežačkom kotaru, čujemo, da je tuča mnogo štete počinila.

Tko svoju haljinu zamaže kakvom masti ili kolomazom, a neima benzina, neka uzme čiste ilovače, neka ju razmoči u vodi, namaže onim blatom mastnicu *(Fettflecken)*, i kad se blato usuši, neka ga izrulji i izkefa, pa će mu nestati fleka.

---

*) O tom predmetu primili smo upravo sada poošter članak iz Beča; al ga se neusudjujemo iznieti na vidjelo, jer su ljudi svakojake ćudi, te bi nam se zamjerila i najplemenitija nakana. No nadamo se, da će se cilj postići i bez toga, i da će se narodnomu našemu jeziku povratiti prava, koja ga idu, i gledeć na školu. *Ured.*

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oglašenje natečaja. Na gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcu, koje će se 16. Listopada t. g. otvoriti, namjestit će se vrtlar, ujedno pomoćni učitelj voćarstva i vrtlarstva.

Sa ovom službom skopčana je plaća godišnjih 500 for. i bezplatni stan.

Natjecaoci neka u svojoj molbenici vjerodostojno dokažu svoju dobu, strukovno, teoretičko i djelovno znanje, dosadanje bavljenje, ćudoredno i političko bezprikorno ponašanje, kao što i znanje njemačkog i ilirskog jezika ili drugog kojeg slavenskog narječja u pismu i u govoru. Svoje na visoko c. k. popečiteljstvo nutarnjih poslovah upravljene dokazima dovoljno podkriepljene molbenice neka putem poglavarstva, kojemu su osobno podloženi, predadu najkašnje do 15. Srpnja 1860. c. k. hrv. slav. namjestničtvu.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Hrvatsko-slavonska Krajina izgubila je ovih danah glavnoga prijatelja, time, što je premješten iz Zagreba u Tamišgrad velmožni, g. pukovnik Adolfo Mayer od Winterhalde, vitez više redovah, c. k. general-adjutant i načelnik krajiške uprave. Odlični ovaj gospodin potvrdi kod nas sasvime dobar glas, što ga je bio sobom donio iz posestrime Dalmacije i pokaza se za sve kobno vrieme svoga djelovanja u Zagrebu kao iskren prijatelj našega naroda i (dà riedka primjera!) naše književnosti u obće, a junačke Krajine napose, koja mu se ima posredno i neposredno zahvaliti na mnogome dobročinstvu. Zato žali malo i veliko, koje ga poznavaše, što ga dužnost upravo sada drugamo zove; i žalost nam blaži samo sladka nada, da će vitežki ovaj muž možebiti opet na skorom svoja dobra djela kod nas moći nastaviti, a dotle da će ga imati braća Vojvodjani, kojim iskreno čestitamo ovu stečevinu.

Iz Zagreba. G. Solar, zagrebački gvoždjar (u Ilici) nabavio je magnetskih ocilah za oštrenje kosah, o kojih je Gospodarski list nedavno govorio. Jedno takovo ocilo stoji 70 novčićah. Uzdamo se od razboritosti naših gospodarah, da će ga nabaviti i obaviestiti nas o tom, kako su zadovoljni. Naši se gospodari rado tuže, da nemogu nabavljati novih ratilah, jer neimaju mnogo novacah, a nova su ratila skupa. To se nemože kazati za magnetsko ocilo; vidjet ćemo dakle, hoće-li ga kupovati. Samo opominjemo svakoga, koji ga kupi, neka pročita jošte jedanput članak o klepanju kosah (u 22. br. Gosp. lista) i neka sasvim onako postupa, kao što je ondje kazano, inače badava mu trud i trošak. Po imenu neka svatko pamti, da tu nedjeluje samo desnica (kao u mesara, kad nož oštri) nego i magnet. Zato treba, istina, ocilo krepko pritisnuti, al jednim potezom potegnuti od brka kose do kosišta, pak odavde se povrh kose povratiti k brku, zamahnuvši rukom na obluk. Razumieva se, da se kosa mora prije nabrusiti.

— Ovih danah dobili smo neposredno iz Washingtona (u Ameriki) knjižicu, sadržavajuća kazalo sviuh družtvah i zavodah na cielom svietu, kojim je cilj duševni napredak, a ime svakoga družtva naštampano je u dotičnom narodnom jeziku. Poslata nam je knjižica, da izpravimo, ako što nevalja. A imamo šta izpravljati. Jedva smo našli naš Zagreb, jer ga smjestiše pod zemlju *„Germany.“* (Njemačka) pod kojom paradira i Pešta, dapače i Biograd; a dosljedno su i svi naslovi družtvah i zavodah njemački. Naravno, da tomu Amerikanci nisu krivi, nego gdjekoji europejski Niemac, koji je onako svojim perom sa kojom kapljicom tinte osvojio za svoj *„Deutschland“* sve zemlje od Sjevernoga do Crnoga i Jadranskoga mora.

— Opet su njekoje obćine pristupile gospodarskomu družtvu kao utemeljiteljice, po imenu Prelog, Sv. Marija i Koturiba.

Gospodarske viesti.

— O napredku englezkoga ratarstva svjedoči najjasnije golemo množtvo svakojakih stvarih, koje se onamo dovoze iz drugih i to dalekih državah, i koje se izvode u samoj Englezkoj, te se njimi ondje tlo popravlja iliti upravo gnoji. Englezki gospodari kupuju svake godine za dvadeset miliunah forintih svakojakoga gnojiva, osim štalskoga gnoja, kojega imaju veliku množinu, budući da puno marve hrane I pored ovolike svote, što se ondje troši na popravljanje tla, opet je to sve jošte malo, pa se svejednako nova družtva sklapaju za gotovljenje i dovoženje svakojakih gnojivah, i puno ima brodarah, koji drugo niti nevoze u Englezku na svojih brodovih nego razne fele gnojiva. Tako se je evo lani dovezlo tja iz Amerike do 3 miliuna centih gnoja nazvanoga *„guano“* (od kojega stoji u Trstu kod Teuschla et Comp. centa jedno 10 for.). Jošte se dovozi pol miliuna centih salitre iz Čila (u Ameriki), pol drugi miliun centih kostih iz europejskih zemaljah, koje su tako lude, te u mjesto da svoje tlo poprave, a one daju kosti Englezom; dapače tako su zaostale u ratarstvu, da ima i kod nas gospodarah, koji se drže za vrlo mudre, pak se smiju, kad im rečeš, da pognoje svoje polje koštanim brašnom *(Knochenmehl)* Osim toga se dovozi još u Englezku veliko množtvo sadre (gipsa, solajke (sode), i svakojako kamenje, u kojem ima praužika (fosfora), toli potrebita pšeničnomu zrnu, kao što su apatit, koprolit itd. Budući da su u Englezkoj težaci skuplji nego kod nas, a vagan pšenice stoji jedno 7 for.: to dakle Englezi očevidno samo zato gnoje tako marljivo svoju zemlju, jer znadu, da za oranje ili okapanje jedne rali (jutra) jednako treba težakah, ma bila zemlja gnojena ili negnojena; al se s gnojene zemlje tri puta više nabere nego s negnojene. Ovako se štedi trošak na težake.

— (Vinarski vještak). Virtemberžka vlada je, za unapredjenje ondašnjega već i sada glasovitoga vinarstva, imenovala posebnoga vinarskoga vještaka, kojemu je zvanje, napućivati virtemberžke vinogradare i vinare, kako da postupaju s vinogradom i vinom. Toga radi morat će dolaziti u gospodarske skupštine i poučavati ondje, zatim putovati po zemlji i razgledati vinograde, pa tko ga što zapita, naputiti ga, kako da radi. Takvoga urednika bi i kod nas svatko rado gledao i platio.

Dubljina Save.

30. Lipnja 1860. — 0°—1′—6″ nad ništicom.

☞ **Ovim brojem počimlje drugo polljeće: molimo dakle gospodu predplatioce, koji su samo za polu godine predplatili, a žele, da im se Gospodarski list šalje i u napredak, neka pošalju polugodišnju predplatu.**

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 28. U ZAGREBU 12. SRPNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Rana kositba.

Tko nije vidio bujna ružmarina, muškata, pelargonije i gustih živicah? Tko nije gledao golemih ugojenih kopunah, škopacah, volovah i krmakah?

Svaki ratar znade, šta mu treba raditi, da to izvede: on štiplje ružmarinu pupoljke od cvieća, striže živicu i škopi marvu, koju želi uhraniti. On zna, da to tako biva, no buduć da nepoznade uzroka tomu bivanju, zato neumie ovoga svoga izkustva i drugdje upotrebiti. A uzrok je onomu, što trava i životinja bujnije raste, kad učiniš, da se u njoj nemože zametnuti sjeme i zato da se nemože razploditi.

Uzrok ovaj dâ se vrlo probitačno upotrebiti i kod trave.

Zašto se kose livade (sjenokoše) stoprv onda, kad im trava ocvati i gotovo dozri, te je kao slama, kojoj onda prilići i masti (bojom, farbom) i vriednosti?

Obično se odgovara, da se to zato radi, jer je onda trava dulja, pak zato daje i više siena; jer je sieno onda poradi sjemena, što ga ima u njem, teže, i jer ovo sjeme, kad izpane, prosiplje se po livadi, pomladjuje ju, te je na njoj uviek gusta trava (pažut).

Ovo se čini na oko da je vrlo mudar odgovor; al nije istinit. Uprav one livade, na kojih se trava kasno kosi, daju pomanje siena, i sieno ovo nije pićno, to jest nehrani dobro; uprav one livade imaju obično vrlo riedku pažut *(Grasnarbe)*; jer uz kasnu kositbu, sve su tvari koje marvi hranu daju, iz vlata od trave, udarile u sjeme, a ovo je ponajviše izpalo, prije nego si dovezao sieno kući. Zemlja je postala jalovija, jer se je za sjeme odviše hrane iz nje izvadilo; korien je iznemogao, te će morati za novo vlaće nove žiličice zametnuti, no ako neima dovoljne vlage (a te ima slabo uz kasnu kositbu), nemože ih zametnuti, pak ako i ima ponješto vlage, žiličice ove se kasno zameću i sporo napreduju, jer ih suha strnjika nezaklanja od sunčane žege. Sjeme, radi kojega smo odgadjali kositbu, ponajviše je izpalo uz put, il su ga ptice i druge životinje pojele, pak ako ga se je što i prosulo po livadi, to je ponajviše blizu svoga vlata opalo, a ne ondje, gdje je riedka pažut, ili gdje je niti neima. I o tom se mora dvojiti, da je zrelo sieno sa svojim sjemenom isto tako težko, kao da si travu pokosio, kad je bila najbujnija. Nisi dakle postigao nijednoga cilja radi kojega si kasno kosio.

Valja nam dakle ranije kositi, prije nego se zametne sjeme u travi, dapače prije nego sasvim procvati. Tada je trava najbujnija, najsočnija i najsnažnija, dat će dakle i jače i pićnije krme (makar i kraća bila), nego onda, kad se s kositbom čeka, dok trava naraste povisoko, a i sjeme dozri. Ako se žuriš s kositbom, onda se može livada lašnje omladiti, jer tad neima jošte one vrućine i suše, koja obično vlada oko Ivanja, pak ako se koševina brzo omladi, brže ćeš moći kositi otavu i otavić, dapače i drugi otavić. Ovako, sve skupa uzevši, dobit ćeš napokon više krme, nego da si čekao, dok trava od siena dozri, a uza to imaš sočnije i pićnije krme.

Što nisi dobio sjemena, to neka te neplaši; gdjekoja biljka je valjda i pored rane kositbe dozrela i svoje sjeme prosula, i to će doteći; jer, kao što smo već gori kazali, pored rane kositbe pažut će i onako gušća ostati, buduć da joj korien za čudo dugo traje, kad se rano kosi.

Glasoviti biljar Dutrochet gojio je njeku biljku riža (pirinča) sedam godinah tim, što nije pustio, da zametne cviet (a riž vehne već prve godine kao i pšenica). Endlicher je pako hranio lucernu 50 godinah, tim što nije nikada čekao, dok se cviet zametnu, nego ju je uviek prije posjekao. Sve ovo dokazuje jasno, da je neplodnost uzrok, te trava dulje živi.

Jošte nam to svjedoče travnjaci u gospodskih perivojih (baščah), koji su samo zato uviek gusti i zeleni, jer se kose, čim trava poodraste za jedno pol stope. Da dobijemo sjemena, kojim ćemo popuniti mjesto, što je njekako opraznjelo, a mi ostavimo gdje na strani samo komadić dobre livade, da na njoj sjeme sasvim dozri.

Ovako postupajuć nećemo, istina, na naših livadah nikada vidjeti trave svrh čovjeka, al ćemo dobiti boljega siena.

Mnogi naši gospodari znadu za to, što smo ovdje razložili; al da ima kod nas jošte mnogo ratarah, koji istinu ovu, izkustvom svagdje potvrdjenu, neuvažavaju, o tom smo se uvjerili ovih danah na kratkom putku u Zagorju, gledajući, kako se na mnogih mjestih sada stoprv

sieno kosi, koje je bilo dakako povisoko, al i na pola suho. I kod lucerne vidja se često lakomost ova gospodarah, oni ju obično ostavljaju, dok sasvim neprocvati; pa naravno, da onda netraje dugo, i da joj stabljike više manje odrvene, te neidu marvi onako u tek, kao mlada djetelina.

No zato netreba opet misliti, da je to pametno, kad se s proljeća livada popase, istom što se je trava iz zemlje pomolila, a neima u njoj jošte ni prava soka i hrane.

Gorski pirinač.

Obični pirinač (pirnič, riž) raste samo na podvodnoj zemlji, koja treba da bude po koji mjesec pod vodom, dok na njoj raste pirinač; zato je sijanje pirinča vrlo tegotno, a okolice, u kojih raste, nezdrave su i po imenu grozničave. Osim toga zahtieva ovaj pirinač toplo podnebje, tako da već kod nas slabo ili nikako neuspieva.

Putnici putovavši po Aziji našli su, da ondje ima još i druga fela pirinča, kojemu netreba vode, te raste na gorah, (zato se zove gorski pirinač, a francezki *Riz sec,* i to će reći suhi riž); on radja obilato, i glavna je hrana ondašnjih stanovnikah. Upravo zato se ova fela pirinča i po samoj Aziji sve to više razprostranjuje, jer je tečan kao i obični riž, a vrh toga je sporiji, to jest, bolje hrani, sadržavajuć više škroba (štirke).

Prije njekoliko godinah donieli su u Francezku ovoga gorskoga riža, a popečiteljstvo ga je na sve strane razposlalo, da se sije, nebi-li se i u Francezkoj udomaćio. Pokusi ovi su vrlo dobro za rukom pošli. Gorski pirinač nepotrebuje niti napuštanja vode, a niti prevelike topline. Bečke gospodarske novine pišu naročito, da bi se mogao s dobrim uspjehom sijati u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, u vojvodstvu srbskom i Banatu, dakle od prilike ondje, gdje kukuruz dobro radja.

Gorski pirinač raste na zemlji, kamo voda nedopire, dakle najbolje na povisokom polju. Zemlju treba za njega dobro poorati i pobranati, da bude rahla. Mjeseca Svibnja preore se po drugi put poslie kiše, pak se opet pobrna i posije. Za jedno jutro (ral) treba od prilike 2 do $2^1/_2$ vagana sjemena. Mjesec danah izza toga treba pljeti; kad neima odviše korova (drača), dosta je ako se polje jedan put oplievi. U ostalom se š njim onako postupa, kao što s drugim žitom, samo što treba ovršeno sjeme ostupati kao i proso.

Od gorskoga pirinča ima više felah, od kojih njekoje u toploj zemlji za tri mjeseca poslie sjetve dozrievaju.

Kad čovjek uzme na um, da funta riža stoji 20 novč., dakle centa 20 for., a centa pšenice prodaje se najviše po 7 for.: to bi zaista vriedno bilo sijati za pokus gorski pirinač kod nas. Zato svraćamo već sada pozor gospodarah na ovu novu plodinu, da pokušaju sreću i da se za rana pobrinu za sjeme, nebi-li nam već do godine urodilo polje bielim pirinčem.

Sbornica.

U Djakovu 3. Srpnja. U br. 25. Gospodarskog lista, gdje govorite o obćinskih sudovih, koje hoće da uvedu, kažete „da podnipošto nije slobodno zaplieniti i pod exekuciju uzeti haljine neobhodno potrebite, zatim orudje, kojim tko služi ono, što njemu i njegovoj porodici treba za svakdanji život. A da se ni gospodaru nemože prodati nared ili *fundus instructus,* dakle potrebita marva i ratila.“ — Za siromašnoga vjekovitoga dužnika, kao što je naš seljak, istina, da je svakako težko, ili morao svoj dug namirivati s ovim ili s onim, jer mu veoma riedko kada od česa preko prieke potrebe šta pretekne; ali, bar dok rukuh ima, može raditi i ma šta izraditi i zaslužiti; ostaje mu bar nada: ali, kao što je za ovo njekoliko godinah bivalo, prodati mu i konja, i vola, i kotlić, i vreću, i sud, biva odrezati mu ruke, biva natjerati da mu dotuži i da očaja. S toga saznati iz Gospod. lista, da u gospodarstvu od sele neće više možda tako biti, mnoge je obradovalo, a meni su pali na pamet njekoji starci, koji bi se tužili ovo posljednjih godinah, kad bi se poveo razgovor o exekucijah, koje su se često obavljale, i žalili stara vremena, kada nije bilo slobodno prodati težaku ni vola iz pluga, ni konja od ruda. — Do duše koliko su noviji zakoni uništili te stare zakone i običaje, za kojimi su starci ovo posljednjih godinah žalili i po kojih se nije smjelo prodati težaku potrebita odjeća, orudje, marva i ratila, to ja neznam, kao što ni iz samoga navedenog članka Gospod. lista nemogu da razaberem na čisto, proteže-li se zabrana prodavanja nareda na one samo slučajeve, o kojih će suditi obćinski sudovi, ili je izrečeno načelo u obće*); ali to dobro znam, da je posljednjih godinah uvedeno, da se exekucijom proda ne samo posljednji mirov brašna, jedini komad slanine, posljednja kap pića, žito nepožeto i trava nepokošena, no i vol iz pluga, i konj od ruda, i kotlić, bez kojega nemože siromah da ugrije malo vode, i sud ma kakvi, pa do najposlie i okrpana vreća; znam da je to tako u običaj prešlo, da nikome ni na um padalo nije pozvati se na kakvi zakon, po kojemu to nebi smjelo tako biti. Zemlja, vinogradi, kuće, šljivici i nepokretnine u obće sgriešio bih, kad bih kazao, da su exekucijom prodavali za porez i takve stvari, ma da su na liep način nagovoriti znali seljaka i dokazati mu, da je bolje po njega, ako sam šta takovoga proda i dug namiri, no da uviek pliva u dugu, a nitko mu jamčiti nemože, da se ipak neće danas sutra i nepokretnine za porez prodavati.

Da tu stvar bolje razjasnim, opažam, da se to radilo sa seljakom, koji u zadruzi živi, gdje se nije mogao

*) U budućem broju dokazat ćemo potanko, da nije sbilja dopušteno uzeti pod exekuciju nared (*fundus instructus*), ni za dug, ni za porez. Ako se je takva šta igdje dogodilo, to je bilo bezzakonje, i seljaci su si sami krivi, što se nisu pritužili višemu mjestu. No kako će tužiti, kad sa dotične zakone nikad ni čuli nisu, jer im ih nitko nije pročitao? *Ured.*

kućegazda ucviliti, a da nejaukne 10, 15—20 a i više srdacah.

Neću ovijem da se tužim, kano što starci, preko ovoga što biva, ni da žalim za onim, što je do skora bivalo, a više nebiva; no hoću da kažem, da nije dosta dobre zakone izmudriti i zapisati, već da ih treba i proglasiti tako, da se nemože lasno osim njihovog glasa raditi; hoću da i ja moj glasak pridružim vašemu, nebi-li se bolje čulo, kako je potrebno za naš jadan puk, da mu se kazuje, šta mora i šta smije da radi; da se kao živi član države obuči bar u zakonih, koji pobliže u njegov život zasiecaju, da nemora sam sebe prvi ništiti i smatrati da za drugo nije, no da čini i da daje ono što se od njega zahtieva; da je dužnost samo za njega, a za drugog da su prava; jer težak, koji tako misli, niti je kadar sebi pomoći, niti može država na njegovo sudjelovanje računati. U državi, u kojoj su takovi seljaci, mora sve da zastajava i da zapinje, jer su mrtva uda mnogobrojnija od živih; a za takove podanike sve dobro i sva utjeha eno u onoj pripoviedci, gdje je rob, i kad je njegov goso orao na njemu, govorio, da će i to proći, kao što je govorio, da će opet sve proći i kad su mu sva gospodareva dobra predana za doondašnje muke.

Luka Botić.

U Biškupcu 3. Srpnja. Evo Vam na brzu ruku kratka izvješća o ljetošnjih čahuricah. Ja sam dobila od sl. našega gospodarskoga družtva dva lota balkanskoga sjemena, te sam ga podielila sa još jednom gospodjom. Svoje svioce sam sama svojom rukom hranila od početka do konca, da se osvjedočim o njihovom uspievanju čim točnije, i mogu Vas uvjeriti, da su tako krasno napredovali, da sam im se diviti morala. Poslje pet nedjeljah stali su se zapredati, zapreli su se liepi i zdravi; ali su napravili za čudo velike čahurice, i kad sam je odniela u svilanu u Varašdin, nisu mi je po stotinjak uzeti htjeli, pokazivajuć mi list od zakupnika Hofmana iz Osieka, koji piše, da se podnipošto od balkanskoga sjemena čahurice za njega skuplje od 80 novčićah plaćati nesmiju, dočim naše domaće po 1 stotinjak plaćati dozvoljava, i to iz uzroka, jer su naše domaće čahurice izdašnije i bolju svilu daju; medjutim su uzeli ipak moje po 90 novčićah funtu. Ondje sam vidila množtvo čahuricah iz balkanskoga sjemena; ali i mnogo lošijih od mojih, dočim sam opet od našeg domaćeg sjemena puno krasnih vidjela, osobito iz pobližnjega mjesta Svetog Ilije. Da se i sami osvjedočite, evo Vam ih njekoliko, a i njekoliko od mojih, i to zato, da upozorim slavno naše gospodarsko družtvo na prigovore činjene balkanskim čahuricam; jer ako su ove u istinu lošije od naših, zašto bi onda sjeme na pokušalištu iz njih vadili? *) To Vas mogu uvjeriti, da od svih onih, koji su ljetos izvodili čahurice iz balkanskoga sjemena, do godine u ovoj okolici neće niti jedan toga sjemena uzeti, budući se svaki osvjedočio, da se naše domaće čahurice skuplje plaćaju. Kod te prilike sam vidila, da se je u varašdinskoj okolici mnogo svilacah moralo hraniti; nebi-li bilo moguće saznati koliko?

Još nješto kod te prilike nemogu zamučati: da me uviek u srcu zaboli, kad slušam tužbe na naše siromaške seljane, da su lieni, da su glupi, da su nemarni, dočim se kod svake prilike osvjedočavam, da je tu mnogo koje šta drugo krivo, što naši seljaci nisu ono, što bi mogli i imali biti. — Ovamo ide na primjer i to, da smo mogli preko Gospod. lista već saznati, pošto se u njemačkom Gradcu čahurice kupuju, a 30. Lipnja se je jedva na obćinske urede prijava razaslala, da u varašdinskoj županiji učini njetko ugovor sa kućom Hofman iz Osieka, uslied kojeg mora ista kuća svake godine čahurice najmanje po 80 novčićah primati. Kad je tako, nebi-li se bio mogao odmah u rano proljeće taj ugovor obćinstvu prijaviti? Onda nebi bilo tužbe u koprivničkoj okolici, kao što je bilo prije njekoliko danah kod vrhovne županije na Betlheima, da samo po 50 novčićah najbolje čahurice prima; a da nije te tužbe, nebi se rado niti danas znalo, da tu kakav ugovor obstoji. Nebi-li bilo vriedno, da se u Gospodarskom listu obćinstvu razloži, šta je uzrok, da su čahurice u njemačkom Gradcu po $1\frac{1}{2}$ a kod nas niti po jedan stotinjak funta *). Potriebno bi bilo doista doznati ovaj uzrok, jer se ovako svilarstvo slabo pomaže.

A nebi-li se možebiti sl. gospodarsko družtvo barem za buduću godinu moglo pobrinuti za bolji red u kupovanju čahuricah, i za rana to obćinstvu prijaviti, jer je sbilja čudnovata stvar, da se 30. Lipnja oglašuje ciena, dočim su već 7. Lipnja prve čahurice na prodaju bile donešene! Da Bog da, bilo bolje, pa će i naši seljaci bolji biti.

Toliko za sada na naglom, a moglo bi se tu puno još koje šta pripoviedati! Valja da će Vam se na skoro prijaviti pristup obćine biškupačke, gospodarskomu družtvu. Boga dao, da nijedna neizostane!

Jelisava Prasnička.

U Vinici 6. Srpnja. Da se bubarstvo i u mojoj župi razprostrani, odlučio sam bio ove godine školsku djecu u istom po dotičnom naučitelju g. Mirku Štimaliu, koji se je u tom poslu osobitom revnosti odlikovao, poučavati dati. Toga radi nabavio sam putem c. k. kotarskog ureda varašdinskoga dva lota svilačkoga sjemena; nu moram reći, da se niti polovina toga sjemena izlegla nije, neznam, da-li nije sjeme dobro bilo, ili nisam, budući početnik, valjano pri tom postupao. To mogu kazati, da sve bube, što ih se je god izleglo, za cielo vrieme svojih pet dobah čile i zdrave bile, i dobro napredovale; no kad su se bile zapredati stale, mnogo ih je poginulo. Stranom su se počele zapredati, a prije nego su dovršile svoj posao, crkle su u čahurici nedogotovljenoj; stranom su pak odmah, čim se prestadoše hraniti, požutile, i sčvrknule, pak eto ti ih za koji dan mrtvih, koje crnih, koje crvenih. — Nebi-li nam koji vještak znao priobćiti, što je toj svilačkoj bolesti uzrok? Da-li nismo toj bolesti sami krivi, neznajući s bubami onda, kad su dospjele, da se zapredu, valjano postupati? **)

L. Friholcer,
župnik vinički.

---

*) Hvala liepa! Mi smo ove čahurice predali našemu vrtlaru u pokušalištu, da ih shodno upotrebi. *Ured.*

*) I u Pešti kupuje njeka sukromna *filanda* funtu utušenih čahuricah iz balkanskoga sjemena po 1 stot. 30 novč. do 1 stot. 80 novč. *Ured.*

**) Iz onoga, što kažete, izvodimo, da je to nesretna svilačka bolest, štono Vam Vaše bube pomori. Po svoj prilici nije sjeme valjalo; akoprem se i neshodnim postupanjem djelovanje ove svilačke pošlice pospješuje. *Ured.*

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— Gnojenje pepelom. Gospodarski list je već više putih govorio o velikoj koristi pepela, kad se njom pospe s proljeća sjenokoša. Isto tako koristi pepeo oranicam, osobito zato, što u njem ima mnogo praničnih solih (*Phosphorsaure Salze)*, bez kojih se zrno nemože stvoriti. U jednoj centi pepela ima toliko ovih solih, koliko u 4 cente gnoja iz štale. Al neima svaki pepeo istu vriednost, kad se njim gnoji. Pepeo od hrastovine vriedi najmanje a od bukovine najviše. U 100 funtih hrastova pepela imade samo 4—5 funtih praničnih solih, u pepelu ljeskova drva 12 funtih, borova drva 9—15 funtih, topolova drva 16—17 funtih, a bukova drva 20 funtih, dakle peti diel pepela.

Tko izveze na polje 100 funtih bukova pepela, dat će mu toliko pranične kiseline, koliko treba za 4000 funtih pšenične slame i za 2000 funtih pšenična zrnja.

— (Bogatstvo Englezke). Obično se misli, da je Englezka bogata samo sa svojih fabrikah i trgovine. Al je glavno njezino bogatstvo ratarstvo, koje se je ondje malo ne na vrhunac savršenstva popelo, te se u Englezkoj pored svih tvornicah izvodi svake godine za 840 miliunah forintih svakojakih gospodarskih plodinah. Znamenito je, da se u istoj Francezkoj, gdje gospodarstvo takodjer napreduje, izvodi samo za 64 miliuna for. plodinah, akoprem Francezka ima za $1/3$ više oraće zemlje od Englezke.

— Vremenari iliti u kratko meteorologi proriču, da će biti mjeseci Srpanj i Kolovoz vrlo vrući, pak i jesen da će biti topla.

— Najbolji gnoj za cvieće u loncih jesu čadje, koje treba izmiešati vodom, kojom se zalieva cvieće.

— (Kako postaje velika repa). Pokle repa ili zimska rotkva (povrtnica) poodraste, treba joj napraviti u srdcu malu rupicu, i utaknuti sjemenku od istoga povrća. Kažu, da tko tako uradi, dobit ćeš osobito veliku repu ili rotkvu. Već smo to jedanput javili, al opetujemo, nebi-li tko (jer je upravo hora) izpitivao istinitost ovoga sredstva.

— (Tečan maslac). Holandezki maslac (kako Primorci zovu *Butter)* na glasu je kao najtečniji na svietu. Uzrok je ovoj njegovoj tečnosti, što gospodari holandezki siplju u vodu, koju njihove krave-muzare piju, malko zobena brašna. Neznatni ovaj trošak obilato im se naknadjuje ne samo izvrštinom maslaca, nego i tim, što krave debljaju.

— (Novo ogrtalo). Na pražkoj gospodarskoj izložbi probudilo je izmedju prokušanih ratilah osobit pozor Rennerovo ogrtalo ili, pravo govoreć, oboravalo *(Häufelpflug)*. Pokle se je oboravanje svršilo, sve navali na Rennera, da čuje cienu njegova ratila, i kad reče, da stoji samo 12 for., nije mogao primiti sve naručbine, toliko ih je dobio. G. Renner je kovač u Šestajovicah. Nebi-li koji naš gospodar nabavio njegovo ogrtalo, da ga do godine upotrebi kod kukuruza? — Naravno, da onda treba kukuruz u red sijati.

— (Kitajske ovce). U Englezkoj su počeli hraniti kitajske (kinezke) ovce, koje se osobito tim odlikuju, što se svake godine dva puta jagnje, i što se jagnjad lasno da odbraniti. Vuna je gruba, nu opet dobra i prodaje se u Londonu funta po 80 novč.

— (Vinarstvo vršačko). U austrijanskoj carevini možda se najviše vina bere u Vršcu (u Banatu), jer se ondje izvodi svake godine 200.000 do 300.000 vjedarah vina. Godine 1857. bilo je u vršačkih pivnicah (podrumih) od prilike 2000 vjedarah crljena sladka vina prve vrsti, 15.000 vjed. crljena, al ne sladka, nu opet izvrstna vina, 15.000 vjed. sladka šilera, 110.000 vjed. nesladka šilera, 8000 vjed. biela vina, dakle svoga skupa 150.000 vjed. sve samo izvrstnih vinah, a isto toliko bilo je lošije robe.

Kućanstvo.

— (Morilo stjenicah). *„Allgemeine Zeitung für deutsche Land- und Forstwirthe“* preporučuje, kao najpreči liek od dosadnih stjenicah vruću sapunicu, to jest vodu, u kojoj ima otopljena sapuna (3 lota prosta zelena sapuna u 1 funti vode). Pokle ovo uzavre, priveže se komad spužve iliti sundjera *(Spongia)* na palicu, pak se onda umoči u ključalu sapunicu i namaže se zid i pokućtvo, gdje ima stjenicah. Osobito treba na pukotine paziti, jer ondje taj gad najvoli stanovati. Ovo pranje treba opetovati, pak će nestati stjenicah. — Isto tako sjegurno pomorit će se, kad se mjesto sapuna otopi u ključaloj vodi toliko soli, koliko se samo otopiti može, pa kad se zid i pokućtvo ovom preslanom vodom onako opere, kao što je rečeno za sapunicu.

— (Morilo parcovah ili štakorah). Pranik (fosfor) od jedne jedine šibice umorit će pacova, kad ga pojede. Al je pacov mudra zvjerka, te neće pranika, makar i drugim jelom izmiešana (jer pranik smrdi), ako ima druge tečnije hrane. Treba ga dakle nadmudriti. Pacov najvoli tako zvana pikantna jela, kao što je dobar sir. Uzmi dakle finoga (švajcarskoga, holandezkoga) sira, izsjeci ga na komadiće kolik grašak, a u svaki komadić zatisni zrno pranika, štono si ga skinuo s jedne šibice, tako da se izvana ništa nezamieti. Ove sirne vavoljčiće metni onamo, kamo dolaze pacovi; oni će odmah navaliti na nje, jer najvole sir, al će sigurno svi pocrkati. Ovako pripovieda njeki kožar, da se je oprostio za kratko pacovah, a znade se, da ovaj gad najviše dosadjuje kožarnicam.

— (Haumannova maz). Već nas je više čitateljah pitalo, gdje stanuje taj Haumann i pošto je njegova maz; al nismo znali odgovoriti. Upravo sada pako čitamo Haumannov oglas u bečkih novinah, u kojem javlja, da je izvadio povlasticu na svoj izumak, kojim se vadi vlaga iz svakoga zida i to s polja i iznutra. Nabraja množtvo carskih i drugih kućah, iz kojih je vlagu izvadio. Ciene nije dodao, nego tko ju želi doznati, neka zapita samoga izumioca Christiana Haumanna stanujućeg u Beču (*Michelbeuern, Währinger-Liniengasse Nr. 4)*.

Trgovina.

Ciena žitku od 1.—10. Srpnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	33	3	20	2	25	1	65	3	10
Osiek	4	—	2	80	2	—	1	40	2	80
Rieka	6	50	—	—	3	30	2	50	4	30
Karlovac	5	20	3	—	2	30	1	60	3	30
Otočac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Makarska	6	40	4	—	3	30	—	—	4	50

Dubljina Save.

7. Srpnja 1860. — 0′—5″—3‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

28. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

odborske sjednice 29. Lipnja 1860. držane

Predsjedajući g. predsjednik grof Miroslav Kulmer. Odbornici: Gg. dr. Josip Schlosser, Iv. Zidarić, Franjo Kalabar, Moj. Baltić, Andria Jakčin, Mato Mrazović, Ljudevit Vukotinović.

§. 1. C. k. porezni ured zagrebački pitanje stavlja u obziru pogodbe, koje družtvo sa vrtlarom Eduardom Prutschom ima, koliko je on postotakah primio iz blagajne družtvene za one prirodnine, koje su njegovom trudbom družtvu prirasle, i da-li pogodba š njime 1. Rujna 1857. načinjena jošte obstoji?

Odbor odluči, što se prve točke tiče, odgovoriti; buduć da je bašča gospodarskoga družtva do sada sveudilj jošte kao nova, slab ili bolje rekuć nikakav dobitak nedavala, zato niti vrtlaru nikakav dohodak pripao nije, da mu se dakle u to ime nikakav teret nametnuti nebi mogao. Na drugo pitanje se odgovara: da pogodba i nadalje obstoji.

§. 2. Bivši ovih kraljevinah ban g. grof Coronini družtvu do znanja stavlja, da on nije bio u stanju molbenicu gospodarskoga družtva zaradi učevnog jezika na gospodarskoj učioni križevačkoj nj. c. k. veličanstvu predložiti. Odbor je zaključio: da on za svoju dužnost drži onamo težiti, da se zaključak glavne skupštine izvrši; zato zaključi molbenicu ovu nj. preuzvišenosti g. novoimenovanomu banu baronu Josipu Šokčeviću predložiti i kad u Zagreb stigne, uprositi ga, da ju nj. veličanstvu podnese i najtoplije preporuči.

§. 3. C. k. županija riečka potvrdila je primitak od 1000 komadah poslanih joj murvah i $1^1/_2$ funte sjemena murvinskog; odlučeno c. k. namjestničtvo uprositi za izplatu dotičnih svotah.

§. 4. G. grof i vlastelj Julio Janković, zahvaljuje se družtvu za izbor za prvog podpredsjednika i obećava, da će svrhe družtvene svakom prigodom revno pomagati; ovo izjavljenje bi sa obćim veseljem u zapisnik stavljeno.

§. 5. G. Dr. Bleiweiss, poslao je veoma zanimivo izvješće o glavnoj skupštini gospod. družtva u Ljubljani; sa zahvalnošću primljeno i medju pisma uvršćeno.

§. 6. G. vlastelj Škender Fodrocy, pošilja izvješće o uspjehu svoga poslanja u Peštu, gdje je skupštini gospodarskoga družtva prisućtvovao; on bi veoma uljudno, da odlično primljen; — izvješće ovo priobćeno je uredničtvu Gospodarskoga lista, da ga shodno upotrebi, izvadiv iz njega, što nas u gospodarskom obziru zanimati može.

§. 7. Sa velikim veseljem primi odbor izvješće o tom, da je sl, obćina Sv. Ivanska prva pristupila gospodarskomu družtvu kao utemeljiteljica položenjem 100 for. Liepomu primjeru sliedile su do skora i druge obćine; naime: Dugoselo, Oborovo, Prelog, Sv. Maria i Koturiba. Ovo se u zapisnik stavlja sa izrazom najtoplije zahvalnosti.

§. 8. G. Murmann i Boos iz Aleksandrie u Egiptu predlažu gospodarskomu družtvu u obširnijem sastavku, kako da bi koristno bilo, u Egipat imenito u Aleksandriu hrvatsko vino pošiljati, te da su oni pripravni tu trgovinu poprimiti, kad bi im se vino pošiljalo, a oni bi ga mogli uz polugodišnji račun plaćati.

Odlučeno: premda se tajiti neda, da bi ta misao mogla koristna biti, ipak odbor se u nikakovu obvezu upustiti nemože, jer mu sredstva manjkaju, on neima ni vina ni vjeresie u tu svrhu, već mnije, da se ova gospoda glede toga predmeta bi imala na trgovce obratiti, gdje bi tada odbor, koliko mu moguće, pripravan bio posredovati.

§. 9. Predsjedničtvo vis. c. k. namjestničtva dô znanja stavlja, da je nj. c. k. veličanstvo zahvalnicu gospodarskoga družtva zaradi podignuća križevačke gospodar. učione podnešenu, sa najvišjom dopadnošću primilo. Što je sa dubokom zahvalnošću primljeno.

§. 10. Vis. c. k namjestničtvo pošilja obznanu nagradah u obziru gojenja konjah; ima se u Gospodarskom listu obnarodovati.

§. 11. Sl. grad Zagreb predbraja na četiri iztiska Gospodarskoga lista.

§. 12. G. Karlo Lambl profesor gospodarstva pošilja tri iztiska svoje knjige gospodarske pod imenom *„Rolník noveho věku“* družtvu na poklon.

Imade mu se srdačno zahvaliti.

§. 13. Odbor gradački za spomenik c. k. nadvojvode Ivana pozivlje dopisom svojim od 23. Lipnja t. g. gospodarsko družtvo hrvatsko-slavonsko, da bi ovo hotjelo u svom okružju prineske u tu svrhu kupiti;

Odlučeno: Odbor gospodar. družtva hrvatsko-slavonskog podpuno osvjedočen je o velikih zaslugah i kriepostih velikog pokojnika, priznaje plemenitu svrhu, te pripravan je u tu ime pobirati prineske od svojih članovah, samo to jedino prosi i želi, buduć da je pokojni nadvojvoda, kao predsjednik c. k. gospodarskoga družtva štajerskog i kao pokrovitelj družtva gospodarskoga u Ljubljani jednakom ljubavju i brižljivošću takodjer za mnogobrojne žitelje slavjanske u rečenih pokrajinah radio i

Hrvate takodjer svakom prilikom blagonakono spominjao, da se takodjer na slavjanski element obzir uzme i na spomeniku uz njemački isto tako i slovenski napis stavi. Ako se dakle sl. odbor onostrani toj želji naklona izjavi, da će se ovdje dragovoljno prinesci u naznačenu svrhu kupiti.

§. 14. Gospodarsko družtvo magjarsko očituje svoje veselje o prisuću našega zastupnika na skupštini tamošnjoj, izražuje želju, stupiti u bližnji savez i pošilja spise svoje.

Odlučeno: Spisi se sa zahvalnošću primaju, te se ima na izmjenu pošiljati Gospodarski list i drugi spisi, koje bi možebit družtvo izdalo.

§. 15. Pristupnice predložene su od sliedeće gospode: Iz podružnice goričke gg. Leskovar, posjednik, Mio Očić, župnik kod Sv. Jane, Franjo Resz, posjednik, Makso Vernić, vlastelin, Ferdo Špišić, vlastelin, Alko Zimmermann, vlasteoski činovnik, Mato Jug, glavar obćine, Ladislav Kovačević, Niko Folnegović, župnik.

Iz podružnice Sv. Ivanske: gg. Petar Hrdlička, ravnatelj dobarah u Paukovcu, Lazo Hellenbach baron, vlastelin, zatim: Gg. grof Artur Schlippenbach, vlastelin u Sv. Križu, Ferdinand Fichtenau, posjednik u Zagrebu, Vid Kokol, gospodar u Rakovcu.

Gospoda ova su za članc upisana i dobit će diplome.

U Zagrebu 2. Srpnja 1860.

Mjesto predsjednika *Dr. Schlosser*, c. r., žup. fizik, odbornik.	*Lj. Vukotinović*, poslovoditelj.

Izvješće

Škendera Fodrocy-a, kao poslanika hrv.-slav. gospodarskoga družtva, na glavnu skupštinu i izložbu magjarskoga gospodarskoga družtva u Pešti, od dne 2. do 6. Lipnja 1860. držanu.

Žalibože, da od šestorice, koji iz glavne skupštine dne 26. Travnja t. g. držane, uslied poziva posestrimog magjarskog družtva, u Peštu odaslani biše, izvan mene nitko više na odredjenu svrhu onamo stigao nije.

Ja nisam vlastan razglabati, što je tome uzrok, nu mislim, da bi u redu bilo, da su ona gospoda, koja nisu sbilja nakanila ići, to glavnoj skupštini prijavili, možebiti bi se drugi našao bio, koji bi želio bio onamo ići, barem družtva radi.

Premda sam ja moju rieč podpunoma održao, to mi se udesi na putu nepovoljština, jer sam obolio, i tako dva dana u Mariboru izgubio. Tekar 4. Lipnja u jutro stigao sam u Peštu, i predstavio se odmah upravljajućemu podpredsjedniku magjarskoga gospodarskoga družtva g. Ladislavu Korizmiću, kojeg obitelj polieže iz Hrvatske, i to iz Turovoga polja.

On me primi vrlo prijateljski i predstavi me odmah predsjedniku družtva gosp. grofu Stjepanu Karolyi-u, jednom od najjačih i najrevnijih vlasteljah Ugarske, te sam u njegovom družtvu izložbu izvrstnih ovacah pregledao i veoma se divio, kad mi jednog ovna pokaza, kog vlastnik knez Lichnowsky na 4000 for. cieni.

Ovce biahu većom stranom svilo-runke „*Merino*,“ liepa i velika uzrasta i krasna runa. Tude izloži i budimska kameralska gospoština ovacah, kojih predji biše po velikoj carici Marii Tereziji iz Španjolske pribavljeni, najprije u Hrvatskoj u Mrkoplju 15 godinah odgojivani, a poslie na komorske gospoštine u Ugarsku odvedeni.

Zatim povede me g. podpredsjednik u sgradu gospodarskoga družtva, koja se počela god. 1846. zidati, i koja je tekar lani dovršena. Sgrada ota naliči kakvoj palači. Na velikih vratih stoji vratar u magjarskom odielu. Iz pročelja vode stube na desno u družtvenu pisaru i blagajnu, a u stan vratara i tajnika na lievo razi zemlje. U sredini je osobit oddiel sgrade, u kojem ima velika dvorana za glavne skupštine, zatim 12 sobah za izložbu, po tom mala dvorana i knjižnica. Ovamo vode veleljepne kamenite mramorne stube više hvatih široke, a dva krila imadu posebice stube, od kojih lieve k bezplatnom iz šest liepih sobah sastojećem konaku g. podpredsjednika vode. Veliko dvorište providjeno je na okrug stajami za izložbu, nu kod obćenite izložbe treba mnogo više prostora, kog će si družtvo još ove godine sasvim na blizu pribaviti.

Svaki poslovni družtveni činovnik imade izim plaće i svoj bezplatni stan u istoj sgradi. Sgrada ta postade iz dobrovoljnih prinesakah, a na čelu darovateljah stoji nj. veličanstvo car Ferdinand sa 15,000 for.

Družtvo broji sada 1200 urednih članovah, od kojih svaki 10 for. na godinu plaća, i utemeljiteljah, od kojih svaki najmanje 200 for. platiti imade. Van te sgrade posjeduje družtvo mnoge fundacije, jedan vinograd i voćnjak od trideset ralih za Budimom, tik do ceste i željeznice u stolni Biograd, pol sata daleko. Predsjednik grof Karolyi poklonio je družtvu 150 ralih pjeskovita pašnika za pokušalište gospodarstva na pjeskovitoj zemlji. Čitav gibivi i negibivi imetak vriedi sada preko 300,000 for. a ljetošnji dohodak preliminiran je sa 20,000 for.

G. podpredsjednik predao mi je za naše družtvo jedan svezak komissionalnog pronašašća puste predsjednika g. grofa Stjepana Karolyi-a, znamenite porodice, u Magocsu, čongradskoj županiji. Eduard Karolyi, koji je on liepi poziv izdao na Magjare, da svojoj stradajućoj braći Hrvatom u pomoć priskoče, jest najstariji sin g. predsjednika. Peštansko družtvo odlučilo je sva veća gospodarstva temeljito pregledati, i resultat toga pregledanja sa opazkami o vrstnoći i manah, zatim o dohodu i razhodu gospodarstva u posebnih svezcih obnarodovati, kao što je priloženi svezak. Već su tri poveća imanja, različita tla, pregledana, i misli se, da će se tim putem na zemljake, u obziru obrazovanja ratarstva — mnogo više djelovati, nego-li abstraktnim poučavanjem.

Isti dan još prije podne t. j. 4. Lipnja odvezao sam se s g. podpredsjednikom u spomenuti družtveni vinograd i voćnjak. Jedan odiel toga prostora namienjen je

raznomu čokoću. Tu imade nebrojenih redovah — jedan od drugoga na 3 cipele udaljenih, a svaki red sastoji se iz posebne vrsti trsja. Tim načinom želi se družtvo s raznim groždjem pobliže upoznati, sa inozemskim plodom ga sravniti, da vidi, koje je jednake vrsti, koje li nije — i po tom jednu nepogriešnu i stalnu terminologiu raznoga groždja ustanoviti.

U susjedstvu imade rastilo ili škola voćarska. Tu imade nebrojenih divljakah iz koščicah izraslih, kao i nebrojenih oplemenjenih voćakah, koje se u odraslom stanju komad po 25 novč. trže.

Nad tim voćnjakom leži vinograd, koji je god. 1857. na $3^1/_2$ stope dubljine izprekopan (riolan), na mjestih zračnom drainagom providjen, i na 60 jednako velikih stranah razdieljen. Svaki razdiel nosi posebnu vrst trsja. Jamići riolani nisu gnojeni, a u nje polagali su na 3 stope dalečine sadjenice *(Blindreben)* u ovakvoj formi ⊔. Sadjenice ove su se za čudo bez razlike tako primile, da je mlado čokoće sada mnogo jače, nego-li staro trsje susjednih vinogradah. Ovdje se sve čokoće bez razlike na glavu reže, i premda jako bujno, (sigurno tako kao kod nas) tjera, to se Budimčani ipak neplaše, da im trsje nebi rodilo. U red sadjeno trsje zagrće se pod zimu zemljom, koja se s proljeća od čokoća odgrće.

Pokušalištem ovim upravlja nadziratelj, koji imade tamo svoj stan, i koji 20 pitomacah poučava, a ovi su dužni marljivo raditi. Pitomci imadu za se prostranu sobu, gdje spavaju, odpočivaju i čitaju, a kod nadziratelja imadu hranu.

Novo zasadjeni vinograd njeguje jedan vinogradar, koji naški govori, kao da se je u granici rodio. On je iz otoka Sv. Andrie, i kaže da je Ilir, t. j. katolički Hrvat, da se od Srbaljah razluči.

U govoru š njim saznadoh, da se naša crnina kod budimskih Hrvatah i Srbaljah čavka zove, inače imadu glede trsja skoro iste nazive s nami.

G. podpredsjednik opunovlastio me je tom prigodom izjaviti, da bi se on veoma radovao, kad bi hrv.-slav. gospodarsko družtvo jednog mladića u ovaj zavod poslalo, da se ovdje nauči, kako se teže vinogradi oko Budima, koje teženje se svagdje za najvrstnije u Ugarskoj drži.

Ja sam posve tog mnenja, da bi od velike koristi bilo, jednoga mladića na naše troškove onamo slati (troškovi iznašaju na godinu poprječno 80 for.), jer bi izkustvo o ondašnjem načinu teženja vinogradah i za nas od velike koristi moglo biti. Mladić taj ne samo da bi učio najraznija trsja pravim korenitim imenom poznavati, već bi nam danas sutra znao kazati, kako ovaj ili onaj trs, koji se kod nas goji, budimski Hrvati i Srblji u materinskom jeziku zovu.

Upitavši g. podpredsjednika, kako izložbe na pučanstvo djeluju, odgovori on, da jako dobro. Magjarsko družtvo uze si za načelo svake četvrte godine občenitu, a svake godine medju to posebne izložbe držati. Tako biaše god. 1857. občenita izložba, koju polag izdanih ulaznicah preko 20,000 ljudih pohodi, god. 1858. bijaše izložba konjah, lani raznih strojevah (makinah), ljetos ovacah, k ljetu pako držat će se občenita izložba.

Dne 2. Lipnja bijaše družtvo sakupljeno kod g. grofa Ljudevita Károlyi-a na njegovu imanju Tót-Megjeru. Tu bijaše preko 600 članovah, da gledaju natječaj plugovah. Koji je plug sve nadkrilio, nisam mogao još doznati; (Već smo mi javili. *Ured.*); — nu, družtvo odredi takodjer nadoravanje, u pogledu brzine i dobrote oranja — te nagradi 14 seljanah na mjestu.

Dne 5. Lipnja išao sam sa g. podpredsjednikom u pohode k g. predsjedniku grofu Stjepanu Károlyi-u, gdje sam se spoznao sa prisutnimi njegovimi sinovi gori spomenutim Eduardom i Šandorom, koji je u Zagrebu bio, osim njih bijaše ondje i barun Podmanicky, kojega ste takodjer proljetos vidjeli u Zagrebu.

Tu se povede govor o vinotržtvu, te smo bili svi jedne misli, da bi se to vinotržko družtvo, koje bi imalo u Pešti svoj sredik, najbolje postići dalo.

Dne 6. Lipnja u 10 satih u jutro, otvorio je g. predsjednik glavnu skupštinu, i predstavio je nazočne poslanike od pojedinih družtvah, kojih u Ugarskoj 13 imade. I Erdelj bijaše zastupan.

Poslie predstavljanja držao sam za moju dužnost, magjarsko osredno gospodarsko družtvo kratkim govorom pozdraviti, koji je bio živahno pozdravljen.

Dne 6. poslie podne odvezao sam se s g. podpredsjednikom i nadzornikom gospoštinah barona Sina, g. Kriegerom, na gospoštinu Erd, koja $2^1/_2$ milje od Pešte, kod ceste u stolni Biograd vodeće leži. Tu pohodismo ovčarnicu, koja se u najvećem stupnju savršenosti nalazi. Odtud pohitismo na drugu gospoštinu Erči zvanu. Drugi dan vodio je nas g. nadzornik po čitavoj gospoštini, koja iz 24,000 jutarah skoro izključivo oranicah sastoji. Obje gospoštine leže u stolno-biogradskoj županiji, koje polovica od prilike 40 □ miljah iz same plodne visočine t. j. uzvišene ravnice *(Hochebene)* sastoji. Ta ravnica bijaše prije 100 godinah većom stranom samo pašnik, a prije 200 godinah bijaše čitava gospoština za 170 for. u zakup dana. Kad su napokon Magjari počeli misliti o načinu, kako bi se silne pustare uspješnije kultivirati mogle, nadjoše sretno i ključ toj zagonetki, pak eto ti sada iz pustarah najljepše poljsko gospodarstvo.

Ravnica stolno-biogradska sastoji iz samih takvih pustarah, gdje na milje i milje daleko izvan gospodskih zaselakah (salašah, marofah) nikakva sela nevidiš. U cielom tom obsegu imat će težko više od trideset selah, u kojih njegdašnji urbarialiste stanuju, a sve ono, što izvan hatara tih seoskih obćinah leži, nalazi se u rukuh magjarskih boljarah.

Kad se tako po pustari voziš, nevidiš po svetcih niti duše, a sva su polja liepo obradjena; nevidiš nigdje sela, pa ipak sve u najljepšem redu, redu, koji množinu rukuh zahtieva. Nemožeš dokučiti, kako je moguće, da gospodarstvo ovdje na najvišem stupnju stoji, da nijedan

komadić zemlje pust neleži. — Naročito ako dolaziš iz Hrvatske, čini ti se težitba još nedokučljivija; jer kod nas vidiš mnogo selah, malo polja, pa ipak nit ovò nije sve obradjeno.

Što je dakle uzrok toj kulturi? Uzrok jeste sistema gospodarstvena, podnebju i položaju zemlje prilagodjena. Nevidiš tu črede rogate marve, već jedino krda ovacah, koje na uzvišenoj ravnici otoj najbolje uspievaju, a uzgojivanje rogate marve bi u pomanjkanju sjenokošah svrhu promašilo.

G. baron Sina imade 24 gospoštine u Ugarskoj. Ravnatelj tih gospoštinah jeste g. Lič, fini Magjar, kog sam u Pešti spoznao. Svako skoro okružje imade svog nadzornika, kome je više gospoštinah podčinjeno. Svakoj gospoštini predstoji jedan upravitelj, a njemu podčinjeni su računovodja i špani, koji posljednji u marofih gospodare. Gospoština Erči imade 7 majurah, a svaki marof sastoji od prilike iz 3000 jutarah samih oranicah. Na svakom marofu imade dovoljnih sgradah za podpuno gospodarstvo. Gospoština drži na svakom marofu 60—70 parah vozne marve, konjah i volovah, a pri svakom marofu imade težakah, t. j. siromašnih stanovnikah, koji u gospodskih kućah, po 4 obitelji u jednoj prostranoj sobi, stanuju. Svaka obitelj dobiva na godinu 4 for., jednu ral zemlje, može tri konja i dvie krave na razlučenom pašniku pasti, a zato imade gospoštini sa 32 voznih i 54 ručnih težakah služiti. Svaki marof broji s družinom skupa do 300 do 400 dušah, koji stranom gospoštini, stranom sebi polja obradjuju. Kad dodje žetva i kositba lucerne, jer ova miesto siena zastupa, pomažu ljudi iz bližnjih selah, koji dobivaju zemljišta za kukuruz napolice, a zato imadu od svake rali još 6 težakah za kositbu žitka i lucerne davati. Ovako se gospoština oskrbljuje težacim, a poljsko gospodarstvo napreduje.

Svaki zaselak je u više priegonah ili potesah (tablah) razdieljen, a svaki je potes nerodom (akaciami) okružen. Medju granicami jednog i drugog zaseoka vodeće prostrane ceste okriljene su takodjer nerodom, i kad pregledaš cielu gospoštinu, prostor od $2^{4}/_{10}$ □ miljah, tad nemisliš, da si sred pustare, već u kakvom perivoju, jer ti se iz daleka zaseoci biele, a cielo površje dobiva života i krasan oblik od više miliunah u red sadjenih nerodah.

Na zaseoku Ó Szent Péter, koji je najljepši, a i najljepše leži, rodio se je g. podpredsjednik Korizmić i njegva braća, onaj iz Zakánya, koji je 1857. u Zagrebu bio, i onaj iz Vesprima, koji je sada od strane Ugarske u Beču kao državni viećnik.

Prolazeći od zaseoka do zaseoka, prevalili smo u $4^{1}/_{2}$ sata duljinu od 7 miljah, a gospoština je tako uredno razdieljena, da jedan zaselak od drugoga od prilike na jednu milju udaljen leži.

Gospoština Erči izvadi sada 120.000 vaganah žitka, 60,000 centih lucerne i siena, hrani tudi izvan vozne marve, marvu činovnikah i družine, 30,000 ovacah, koje skupa s blagom stanovnikah dovoljnu pašu imadu. Turnus u gospodarstvu jeste od prilike sliedeći: gnoj pod burak (sladornu repu), pšenica, ječam i raž, lucerna ili druga vrst djetelje sa zobju, djetelja, paša, gnoj pod kukuruz, repu, krumpir, repica itd.

Tlo sastoji iz pjeskovite ilovače, dok je vlažno, tjera zemlja jako bujno, a u ljetu pocrveni sva zemlja od ljute žege, jer ovdje niti rose neima. To je uzrok, da izmedju djetelinah ovdje samo meteljka (lucerna) uspieva.

Kratki ovaj opis gospoštine Erči neka bude dokaz, da podnebju i tlu prilagodjeni sustav gospodarstva istu pustaru u perivoj može obratiti, neka bude dokaz, da su Magjari u ratarstvu lice si osvjetlali, da za postignuće te svrhe njima njemačke kulture netriebaše; jer im je gospodarstvo sasvim originalno, kojeg Niemci ovuda putujući nikako nemogu dokučiti, budući da po njemačkih ravnicah i pustarah takvoj kulturi sigurno traga neima.

Vrativši se u Erči, počasti nas g. nadzornik sa svojom milom gospojom, rodjenom Bečankom, baš magjarskom gostoljubivošću, u onih sobah, gdje je god. 1849. naš slavni ban Jellačić, vodeći svoju vojsku iz Budima u južnu Ugarsku, dva dana odpočivao, i kako mi kazivaše, svoje goste mnogimi crtami iz svoga života nasladjivao.

Kod stola nazdravio sam po hrvatskoj navadi domaćinu i gostim, i pripoviedao sam im o našem družtvenom životu, koji im se iz gledišta srdačnosti veoma dopadaše. Poslie ručka pjevao sam im hrvatski, što oni rado slušahu, i kad sam se opraštao, nehtjedoše da me puste, tako im je milo bilo, da jednog Hrvata, koji svoje ćuti za svoju domovinu s najvećom iskrenošću odkriva, a ipak sućut za svoju braću Magjare goji, u svoje kolo dobiše.

G. podpredsjednik Lacko Korizmić, kome magjarsko družtvo ne samo svoj obstanak, već i veliki napredak u svakom obziru zahvaliti imade, koji nikad nije pretjeranost svojih zemljakah dielio, tako je bio prijazan prama meni, s tolikim mi je pripravnosti i srdačnosti pokazivao sve, što je u kratkom vremenu vriedno vidjeti bilo, da nemogu na ino, već ovo iskreno prijateljsko nagnuće njegovo prama meni najvrućijom zahvalnosti napomenuti.

Pešta 8. Lipnja 1860.

A. Fodroczy.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 9. Srpnja 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	80.10
Državnjače sa 5%	71.—
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	71.75
Dionice narodne banke	848.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	192.30
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	448.—
„ Lloyda	200.—
Srećke Eszterhazova zajma	84.—
„ Windischgrätzova zajma	24.—
„ Waldsteinova zajma	29.—
„ Keglevićeva zajma	15.—
Prid na carske dukate	6.5
„ na srebro	26.—

BROJ 29. **U ZAGREBU** **19. SRPNJA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Prodaja nareda.

Sve su stvari, koje imamo, pokretne (gibive) ili nepokretne (negibive), prema tomu, da-li se mogu ili nemogu s mjesta krenuti, a da se tim nezaprieči njihova poraba. No ima stvarih pokretnih, koje zakon proglasi nepokretnimi, zato što su potrebit diel kakve nepokretnine. U §-ih 295—297 gradjanskoga zakonika (koji razlaže prava i dužnosti državljanah jednoga prema drugomu) izbrojene su poimence sve one gibive stvari, koje se smatraju kao negibive, zato, što pripadaju kakvoj nepokretnini. Ovamo idu ponajprije svake vrsti plodine, koje zemlja radja (kao što su trava, žito, drveće itd.): za nje se drži, da su nepokretne, doklegodi stoje u zemlji, iz koje su nikli. A kad se od nje razstave, prestaju biti njezini djelovi, te postaju pokretnine. Isto valja za ribu u ribnjaku i za zvjerad u šumi.

U ovom smislu je nepokretnina i svaka stvar, koje treba za redovito gospodarenje. Ove stvari zovu se sve skupa jednom rieči **nared** ili **naprava** *(fundus instructus)*. Ovamo ide **žito** za sjeme, za marvu i za družinu; **drva** posječena, koliko ih treba za gospodarstvo do buduće zime; **krma**, koliko je treba do buduće kositbe; **prostirač** ili **stelja**, štono se pod marvu stere; **marva** ili **stoka**, koliko se je može prehraniti krmom, nabranom na dobru; a po stoci se razumievaju konji, goveda, ovce, koze, krmad i živad. Nu marva, koja se goji i pita, ili koja se samo zaradi zabave hrani, te nepripada upravo gospodarstvu, nesmatra se kao nared. Ovamo se broje još i svake fele gospodarske sprave i orudje, kao što su u ratara tarnice i druga kola, plugovi, brane, mlatače (cjepovi), valj, kose, štalska sprava itd.; u vinogradara tisak (preša), badnjevi i kace, kolje, posudje potrebito za mošt itd.; u vrtlara lopate, motike, grablje itd.; u onoga, koji ima šljivik, kotao (kazan) itd. — Košnice i svioci broje se samo onda u nared, kad je pčelarstvo i svilarstvo pravi diel gospodarstva i kad se netjera samo uzgred.

S istoga razloga broji se medju nepokretnine sve što je u kući ukopano, uzidano, pribijeno, kao što n. p. uzidani kotlovi i ormari, pribijene police i brane itd.

Ova na prvi pogled malovažna naredba, kojom se ustanovljuje, da se nabrojene ovdje stvari smatraju kao cjelovit diel nepokretnine — sve je ovo vrlo znamenito, a o tom ćemo se uvjeriti, kad proučimo uzrok, zašto je to naredjeno. Ovom naredbom želi se zapriečiti, da se gospodarenje nikada neprekine, što bi se lasno dogodilo, kad bi bilo dopušteno, uzeti gospodaru kojugodi stvar potrebitu za gospodarenje. Državi je mnogo za tim stalo, da se neprestano ratarî i da se izvodi iz zemlje plodinah što se više može; jer se tim umnožava najpametnijim načinom porez, to jest dohodak države, i jer stvari, koje izvodi ratar, nehrane samo njega, nego sav narod. Kad bi dakle gospodarstvo propalo, sav bi narod š njim propao.

Ovo je uzrok, zašto zakoni zapoviedaju, da se nared smatra kao pravi diel gospodarstva ili imanja; jer „bez halata neima zanata;“ uzmi gospodaru plug i motiku, sjeme i marvu, nit će mu šta roditi, nit će šta nabrati — on propade stubokom, zaklao si ga bez noža.

Sve je ovo potaknulo visoku vladu, te je zaprietila u §-u 526. gradjanskoga postupnika, da kod iztjerivanja dugovah **nikada** nesmie sud dopustiti ovrhu iliti eksekuciju na nared, a niti na orudje i spravu, kojom tko svoj svakdanji kruh služi. Ako neima drugih pokretninah, kojimi bi se mogao dug naplatiti, neka se dobro ili gospodarstvo uviek zajedno s naredom proda, a ostale nepokretnine (n. p. kuća) zajedno sa svojimi pripadci, to jest s onimi stvarmi, koje k njoj patre.

Kazat će tko, da to valja samo onda, kada sukromnik (privatan čovjek) traži ovrhu proti komu; a kad tko nije platio poreza, onda da mu se može prodati i nared, i svaki pripadak nepokretnine.

To nije istina. Naredba, kako se ima postupati kod iztjerivanja poreznih zaostatakah, kaže ovako od rieči do rieči u §-u 22.: „Za namirenje poreznoga zaostatka nemogu se nikada zaplieniti: orudje (ratila) i marva potrebita za obradjivanje zemlje, zatim, orudje potrebito za tjeranje zanata (meštrije).“ (Gled. zem.-vladni list za god. 1853. II. razdjel, str. 77).

Ovo se kaže bezuvjetno i bez iznimke. Nemogosmo se dakle dosta načuditi, čitajući u dopisu iz Djakova (u prvašnjem broju), kako se kojegdje u našoj domovini baš i pripadci nepokretninah, i sam nared prodaje, da se tim namiri zaostatak porezni. Ako je to istina, to je velika

zloporaba, to će reći guliti ovcu, a ne strići, to će reći, upropašćivati samu državu. Mi nismo u stanju prosuditi, da-li se je baš sve onako dogodilo, kao što piše naš vriedni g. dopisnik, nu svraćamo pozor dótičnih poglavarstvah, da izpituju, što je u stvari, a sve prave rodoljube pozivamo, da svaku ovakvu zlu porabu prijave višim vlastim, koje će doista zlu doskočiti.

Prodaja samoga nareda jeste prieki put k siromaštvu i gladu; jer se valjano gospodarenje nemože ni pomisliti, gdje neima dovoljna nareda.

Mi bismo dakle želili, ne samo da se strogo i naročito zabrani prodaja nareda eksekucijom, bilo na čijegod ime, nego da se zabrani i svakomu vlastniku dobra svaka, makar i dobrovoljna prodaja nareda neobhodno potrebitoga za valjano gospodarenje; želili bismo, da se napose našim seljakom zabrani prodaja marve potrebite za ratarenje. Al nerazumievamo ovdje samo tegleće iliti vozno blago, kojim se ore i ljetina kući sprema, nego želimo, da se prisili svaki gospodar, neka toliko drži stoke, koliko mu je treba, da dobije dovoljna gnoja. Na ovu pošljednju okolnost negleda se kod nas ni malo, a gnoj je za gospodara opet tako važna stvar, kao i svaki drugi diel nareda.

Naša se polja premalo gnoje, jer naši gospodari hrane premalo marve, zato imaju i premalo gnoja. Posljedica je ovoga nedostatnoga gnojenja, da nam polja sve to manje radjaju; da ima zemaljah za koje se znade, da su bile rodovite, a sada su pusta ledina, na kojoj ništa neće da uspieva. Ako mi neokrenemo drugim putem, propast će nam tako malo po malo sva naša polja, kao što je tomu živ primjer preplodna njekoć Virginija (u Ameriki).

Velika je nesreća za naše gospodarstvo, što seljak, kad mu šta zatreba, prodaje ponajprije koju glavu marve, i tako malo po malo nestaje mu i pošljednje glave, te neima na čem da ore, nego moli susjeda, da š njim spregne, ili mu baš plaća za oranje. Ovakov gospodar neće se održati, on će prije ili kasnije svakako propasti. Bolje je po njega, da mu se proda cielo gospodarstvo, nego da se na njem ostavi bez marve, dokle sasvim neupropasti svoje zemlje. Kao što država nedopušta, da tko svoju kuću zapali, tako nebi imala dopustiti, da tko svoje gospodarstvo zabatali; jer kao što smo već kazali, nestrada tim samo vlastnik njegov nego i ostali državljani.

Ovakva zabrana prodavanja marve za nas je još i zato potrebita, jer je ovo prodavanje tako mah uzelo (kao što smo nedavno potanko razložili), da nam je za ono 12 godinah nestalo do blizu 1 miliun glavah stoke. Što će biti od nas ako to uztraje? Svi ćemo napokon gladovati. A ja doista neznam, kako bi se drugačije ovo zlo zapriečilo, ako ne zabranom prodaje marve. Bolje da imamo po koje ljeto skuplju govedinu, nego da nam je sasvim nestane.

Miena sjemena.

Već smo više putih napomenuli potrebu mienjanja sjemena, to jest, da se nesije uviek isto ono sjeme, koje smo mi izveli, nego da kadšto nabavimo od drugud sjemena, i to ponajviše zato, što bilje, sadjeno uviek u istoj zemlji, napokon kao malakše i oslabi, te neće pravo da raste i uspieva. Kad uzmemo izpitivati uzrok ovoj slabosti, nać ćemo, da ona dolazi od toga, što se nepostupa s biljem prema njegovoj naravi. Našemu pitomomu bilju domovina je više na jugu, trebalo bi dakle š njim pomnjivije baratati nego što mi radimo. Ako bilju najmanje što uzfali, neće zametnuti zdrava sjemena; pak ako neimaš zdrava sjemena, u zalud ti sva muka, nećeš nabrati od njega dobre ljetine. Najviše se u tom pogledu grieši nedostatnim gnojenjem. Lučba (chemija) nas uči, da je bilje sastavljeno iz premnogih tvarih i počelah; od njekojih tvarih ima toga u bilju vrlo malo, al opet treba da bude ono malo, ako želimo dobiti zdrava sjemena. No buduć da svaka biljka vadi svoju hranu iz zemlje, u kojoj stoji, treba da budu one tvari baš ondje, gdje je biljka nikla, da je može u se povući. A mi sadimo mnogo bilje vrlo često u istoj zemlji, al nerazmišljamo, kakvih tvarih mu treba dobaviti, čim mu treba zemlju pognojiti, da veselo raste. Drugčije treba n. p. gnojiti zemlju za pšenicu, drugčije za djetelinu. Al za to kod nas nikoga neboli glava, te se vozi nasumce ono malo gnoja, što nije kiša splavila s gnojišta, na polje, gdje će se sijat kukuruz, i na njivu, gdje će biti lucerna; jesu-li s gnojem doista donešene tvari, *iz kojih se stvara dotična* biljka — briga nas! Mi smo pognojili, pa mirna Bosna.

Nemojmo se onda čuditi, ako nenaberemo sasvim zdrava sjemena, i ako nam to sjeme, kad ga posijemo, neda obilate ljetine. Da se ovoj nevolji barem od česti doskoči, treba kadšto od drugud nabaviti sjemena; al u tom opet nevalja raditi kao sliepac, nego s razborom, inače ćemo doći s konja na magarca.

U tom pogledu uvježbali su gospodari evo ova pravila:

1) Najprobitačnije je nabavljati sjeme, koje je naraslo u zemlji, gdje ona biljka najbolje uspieva. Tko dakle želi sijati pšenicu u pješčanici, neka nabavi pšenice za sjeme, koja je rasla u crnici ili bar u slabo ilovastoj zemlji. Slama će joj biti veća i zrnje jaklenije, nego što je u pšenice, koja je rasla u pješčanici.

2) Svjetuje se, da valja nabavljati sjeme iz sjevernije pokrajine; nu to nije dosta, nego treba gledati i na toplinu zemlje, u kojoj je sjeme raslo, pak i na toplotu okolice, gdje je raslo. U tom pogledu više može biti topline na sjeveru nego na jugu.

3) Čim je širje lišće u pšenice, tim joj je veće i jedrije zrno, ovo dakle uzmi za sjeme.

4) Pšenica, nabrana na pješčanici, kad se posija u bolju zemlju, neradja tako dobro, kao pšenica nabrana na dobroj zemlji. Stoprv poslie 4 do 5 godinah izjednači se s ovom drugom.

5) Samom mienom zdravoga inače sjemena nit će se popraviti ljetina, nit pogoršati; tu djeluje tlo, podnebje i težitba.

6) Ako se sjeme izmjenice više godinah sad na pješčanici sije, sad na ilovači, povratit će se bilju prvobitna narav.

7) Raž iz ilovače prenešenu u pješčanicu treba vrlo rano sijati, da nepolegne.

8) Veliko zrno (ako je inače zdravo) uviek vriedi više od sitnoga. To je kao u marve.

9) Ma koliko nastojali oko bilja, nikad nećemo sasvim svladati težitbom neprijatno djelovanje svojstvah zemlje.

Sva se ova pravila osnivaju na izkustvu, da dobra svojstva sjemena prelaze isto tako na rod kao i zla svojstva.

Kako ptice razplodjuju bilje.

Ima sjemena, n. p. žir, i roda, n. p. jabuka, koji upravo pod stablo pada, na kojem je narastao, te ga nemože vjetar dalje odnieti. Kad bi se ovakvo bilje imalo razplodjivati samo od sebe, kasno bi se razprostranilo po zemlji. Mudri Bog se u tom posluži vrlo jednostavnim, al vrlo shodnim sredstvom — pticami. U južnoj Ameriki ima sada čitavih šumah od jabukah, premda se znade, da toga voća odprije ni bilo nije u Ameriki: očevidno su ptice razniele jedarca od jabukah. — Imela (liepak) raste samo na drveću: tko nosi pećke od imele s jednoga drveta na drugo, te ih sadi u pukotine od kore, da ondje niknu? Bobice od imele padaju pod drvo, na kojem su narasle, te bi imela vrlo brzo dospjela i zamrla, da neima ptice zvane imelaš *(Misteldrossel)*, koja se hrani jagodami od imele, i pokle njimi napuni svoju gušu, probavlja sok, a pećke ili koščice povraća, i budući su ljepke, te neće same da padaju iz kljuna, to ptica kljunom kao namaže koru od drveta ovimi pećkami, koje onda niču ondje. Zato, gdje neima imelašah, neima ni imele. Isto tako razplodjuju guske gušči petoprst *(Potentilla anserina)*, kog ima kaš ondje, gdje guske žive; jer sjeme od ove trave se neuguši, makar i prošlo kroz gušču utrobu. Divlji golubi i kreštelice razplodjuju hrastove i bukve, jer im kadšto izpane iz guše koja žirka. A borovnjaci ili branjuzi razplodjuju borovicu, jer ni njezino sjeme negubi kličnosti, kad prodje kroz ptičju utrobu. — Jošte bi se moglo više primierah navesti, no i ovi dotječu za dokaz onoga, što smo gori kazali.

Sbornica.

S. V. Iz Križevca 12. Srpnja. Kao što je svakog našinca uzradovala ona viest, da će se podići kod nas „gospodarska, ratarska i šumarska učionica u Križevcu," tako će mu doista drago biti, kada uzčuje, da se o ustrojenju ovoga zavoda svojski radi. Sudjeluju ovdje kod privoženja gradiva obćine iz 9 kotarah: zagrebačkoga, dugoselskoga, sveto-ivanskoga, zlatarskoga, topličkoga, ludbrežkoga, koprivničkoga, križevačkoga i vrbovačkoga. Kotar koprivnički privezao je jur 2500 vaganah vapna iz Vratna (2 milje daljine od Križevca), kotari dugos., sv.-ivan., vrbov., topl., zlatarski i ludbr. voze 171 kockasti hvat kamena iz Sudovca (2 i $^{4}/_{8}$ milje od Križevca). U varmedjskoj kući smješteno je 3700 dasakah i 8000 letavah, što ih od savskog mosta dovezoše obćine sesvetska, stenjevačka i oborovačka. Kad se priugotove cigle na ciglani grada Križevca, vozit će ih 200,000 obćina dubravačka 100,000 criepa i 1000 žliebnjakah obćina ravenska. Pieska njekoliko hiljadah vaganah privažat će obćina kalnička i sudovačka (kot. križ.) iz Kamešnice potoka ($1^{1}/_{2}$ milje od Križevca). Piljeno i za sve sgrade priredjeno drvo vozit će obćina lovrečka iz Širokoga brezja, $^{3}/_{8}$ miljah od Križevca udaljenoga. Osim toga daju već sada obćina kalnička i vrbovačka po 2000, sudovačka i lovrečka po 1000, a ravenska po 800 ručnih težakah za ravnjenje (planiranje) dvorišta i mjesta, na kom će se gospodarstvene sgrade podići. Ravnjenje ovo napreduje živo; već ciele tri nedjelje svaki dan po prieko 80 ljudih ondje radi, a poravnjena su do sada po prilici 3000 četvornih hvatih zemljišta grbavog, izderanog, brežnatog, trnjem i šikarjem zaraslog. Kod tog planiranja naišlo se je pod brežuljkom, na iztočnoj strani tog zemljišta, na 15 hvatih dugačak, dvie i pol stope debeo, 3—4 i 5 stopah visok zid, koji je na njekih mjestih do dvie stope na visokom zemljom pokrit. U sredini po prilici pred tim zidom izkopana su dva taneta trofuntaška. Jedno si njetko osvoji, a drugo dodje mojih rukuh, te ga šaljem narodnomu muzeju. *)

U livadah iz polovine pokošenih dobila je učiona ova 150 vozovah dobroga siena za liepoga vremena spremljena. Sve ovo ogromno djelo, gdje se kamen kopa, vapno peče, drva pile, livade kose, zemljište planira, prima i smještuje privezeno svakovrstno gradivo, neutrudljivom marljivošću i vještinom rukovodi graditeljstveni urednik g. Srećko Jakomini, pod kojeg upravom uspievat će doista posao tim bolje, jer je naše gore list (rodom Varašdinac), pa tielom i dušom zauzet za stvar narodnu. Radujemo se dakle i zato, što će se taj narodni zavod pod rukovodstvom narodnoga čovjeka graditi. Kasnije o tom više, ako vam nedosadjujemo s otim. (Dobro će nam doći. *Ured.*)

---

*) Iste ove godine izkopana je na zapadnoj strani grada Križevca, kod potoka „Koruška," 2 stope duboko u zemlji, turska ploča, t. j. plosnata, široka podkova, i nju šaljem narodnom domu. Godine 1856. kod ravnjenja livade, naidje jedan ovdašnji gradjanin na hrpu čovječjih kostih, i medju ovimi kostmi nadje, ko što mi sam kaza, turski nož i srebrnu ostrugu. Iz kojeg će to biti vremena? U matici krštenih u župi križevačkoj nalazimo pod godinom 1689—94 preko 20 okrštenih, dakako starijih Turakah obojega spola, valjda zarobljenikah; nu je-li kod Križevca zarobljenih? Matica negovori.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Bolest grozdja). U južnoj Tirolskoj pojavila se je opet bolest groždja. Da se ova bolest nedovuče kradom i na sjever, pozvan bi u Beč pomenuti i u Gospod. listu Comini, koji je ovu bolest sasvim proučio. On je pregledao dolnjo-austrijanske vinograde, al bolesti groždja nije traga našao. Na Tirolu lieče sada bolestno groždje s dobrim uspjehom sumporom stučenim u prah. Samo okolo grada Boce potrošili su ljetos već 8000 centih sumpora (žvepla) na svoje vinograde.

Kućanstvo.

— Da ti se mlieko nesgruša na vrućini, uradi kao što rade južni Rusi: oni kackaju u jomužu (frižko mlieko) njekoliko kapljicah frižka hrenova soka, pa ga izmiešaju. Ovakvo mlieko neće se sgrušati niti na vrućini od 45° (po Celsijevu toplomjeru).

— Komu dosadjuju muhe, neka uzme žeravice, zatvori sobu ili kuhinju, gdje ima mnogo muhah, a na žeravicu neka metne bundevnoga lišća (bućnoga perja), pa neka tim pokadi — za čas će sve muhe pocrkati. No ako imaš kakvu pticu u sobi, izvadi ju, a ni ti neostani u njoj, jer od onoga dima glava boli.

Obrtnost.

— (Podkovarnica). Već smo javili u Gospod. listu (u 24. broju), da je Amerikanac Burden sagradio stroj (makinu), koji sam množtvo podkovah kuje. Da to nije puka izmišljotina ili pretjeranost, već se je i u Austriji potvrdilo. Njeki željezar ***(Eisenfabrikant)*** na dolnjem Štajeru kupio je od Burdena jedan ovakov stroj, i Burden mu ga posla podjedno sa svojim sinom i jednim radnikom, da mu stroj namjeste. Ova prva europska podkovarnica počela je raditi na 8. Lipnja i sve priznaje, da je to doista remek ***(Meisterwerk)*** strojstva, jer je u nje prostor, vrieme i radnja što se više može stegnuto, tako da čovjek, gledajući njezin posao, nevjeruje svojim očima, da-li je sbilja istina što vidi; da-li podkove sbilja samo stroj kuje, il mu je u pomoć kakva vještica. Sva podkovarnica je samo 4 stope dugačka, $3^1/_2$ široka i 5 visoka. Ljudi neimaju drugoga posla, nego što meću u nutar 30 do 40 stopah dugačke željezne usijale (razbieljene) motke. Ostalo sve radi sam stroj. On sieče motku na komade, ove savija, i pokle probije rupice, pomiče svaku podkovu medju dva valja, koji ju gladčaju, te podkova izpada iz njih sasvim gotova i gladka, kao da ju je tko piljakom ***(Feile)*** ugladio. Kad se godier kolo jedan put okrene, izpadaju iz stroja 2 podkove, tako da ih se svaki dan 12.000 napravi, a sve se divi točnosti i ljepoti djela. Od svakuda je sviet povrvio u željezarnicu, da gleda ovo čudilo.

— (Nova strojitba). Francez Carrière razmišljajući, zašto koži treba toliko vremena, dok se ustroji i učini ***(gerben)***, domisli se, da je tomu uzrok loj, što ga ima u koži. On dakle uklanja najprije sve lojane čestice iz kože, i u tu svrhu štavi ju ili moči 3 dana u vodi, u kojoj ima na svaku centu volujskih kožah 20 lotih omjedi ili mjedenke ***(Grünspan)***, pak onda kože dobro opere i postupa kao obično. Ovakvoj koži treba samo $^1/_4$ običnoga vremena, da se napije triesla.

— (Otiskalo pisamah). Svakomu trgovcu i prometniku treba prepisivati pisma, koja drugamo odpravlja, što je vrlo dosadan posao. Zato su izumljena svakojaka tiskala, na kojih se ovakva pisma otiskuju ***(Copirmaschine)***. No i ovakvim strojevom hoće se vještine i vremena. Sad je izumio Poljak Baranovsky otiskalo, na kojem može svako diete otiskivati listove, a otiskalo ovo stoji samo 3 for. sreb.

— (Vjerovatan uzrok sadašnje studeni). Najveća vrućina pada obično na prvu polovicu mjeseca Srpnja (Jula); od prilike 13. Srpnja sunce najviše prigrieva. Ljetos je sve naopako; najstariji ljudi nepamte zime, koja je njekoje austrijanske pokrajine u sred ljeta snašla. U Galiciji se je njeki pastir na 1. Lipnja (Juna) smrznuo; kod Brna, Beča i u Nitranskoj županiji padao je pomalo snieg na 6. Srpnja, a na Štajeru i u Salcburgu obielio je snieg i po nižih planinah. Odkuda ovolika studen? — Englezke novine pišu sada, da ljetos pliva neizmjerno množtvo ledenih gorah po Atlantskom moru (koje dieli Europu od Amerike); led je ovaj doplivao iz sjevernih stranah. S ove nečuvene množine leda ohladnio je zrak i od topećega se leda postaje sila oblakah, koje zapadni vjetar k nam donosi. Svatko znade, da snieg i led puno topline piju, kad se tope, zato je s proljeća, dok ima sniega, uviek hladnije vrieme nego pod jesen, makar i sunce jednako sijalo.

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 12. Srpnja. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 5· i 12. Srpnja.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 5. Srpnja 114 vag. po 4 stot. 85 novč., a 12. Srpnja prodano 96 vag. po 4 st. 80 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 5. Srpnja 55 vag. po 3 st. — novč., a 12. Srpnja prodano 65 vag. po 2 stot. 80 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 12. Srpnja 12 vag. po 2 stot. 80 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 5. Srpnja 132 vag. po 1 st. 80 n.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 5. Srpnja 4160 vag. po 3 stot. 35 novč., a 12. Srpnja prodano 765 vag. po 3 st. 35 novč.

W. Iz Siska 15. Srpnja. Od svakuda stižu povoljni glasi o ljetošnjoj žetvi, zato neće da poskoči ciena žitu, akoprem ga se za potrošak mnogo kupuje. Prošle nedjelje razpačalo se je od prilike 3.500 vag. pšenice (od 82 do 83 funte) stranom za Kranjsku, stranom za naše pomorstvo, i plaćao se vagan po stotinjaka 4.30—4.55. — Kukuruz prolazi svejednako dobro za domaći potrošak i za Bosnu, al samo lošije fele, radi jevtinoće; a ljepše vrsti se slabo traže, jer su skuplje. Od kukuruza se je prodalo jedno 15.000 vaganah i to lošije vrsti po st. 2.45—60; bolje po st. 2.65—70, a najljepše po st. 2.70—80.

Za ostale fele žita slabo se je marilo, samo se je nješto malo od njih prodalo u navedene ciene:

Pšenica po st. 4.00—4.80; tropolica po 3.40—70; dvopolica po 3.10—20; ječam po 1.60—2.00; a zob po 1.20—30.

Vrieme je liepo; kiša blaži vrućinu. Voda je u riekah malena; plovitba u Karlovac zapriečena. Brodarina u Zidani most 60 novč., vozarina 65 n. od vagana.

Ciena žitku od 7.—17. Srpnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	20	3	10	2	30	1	70	3	10
Osiek	4	—	2	8	2	—	1	30	2	80
Rieka	6	50	—	—	3	20	2	40	4	10
Karlovac	5	20	3	—	2	20	1	60	3	30
Otočac	5	70	4	—	—	—	2	30	3	85
Makarska	7	—	4	—	3	50	—	—	4	50

Dubljina Save.

14. Srpnja 1860. — 1′—0″—3‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 30. U ZAGREBU 26. SRPNJA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Zašto su nam ljetos žita polegla?

Ljetošnje vrieme je inače ugadjalo našim usjevom, samo što ih je mnogo poleglo, te je ovako puno zrnja propalo. Kad zapitaš ratara, zašto su nam se ljetos žita slegla, svak će ti znat odgovoriti; nu ako uzmeš ove odgovore potanko izpitivati, neće ti nijedan zadovoljiti, jer ćeš vidjeti, da si protuslove. Jedan kaže, da mu je vjetar povalio pšenicu; ma zašto stoji liepo susjedova? Vjetar neprebira, nego sve s reda obara. Drugi veli, da mu je kiša usjeve oborila; al i onda bi moralo bilo sve žito poleći, jer je svagdje jednako daždilo. Treći dokazuje, da mu je žito zato poleglo, jer ga je posijao na pognojeno polje; al susjed mu nije bio pognojio oranice, i pšenica mu ipak leži, dakle sam gnoj nemože kriv biti ležanju žita.

Eto svatko vidi, da nam ovi odgovori neće odriešiti zagonetku polieganja, i da nam treba malko dublje zaviriti u djelaonicu prirode, ako želimo stvar do dna proučiti.

Kad sažežeš slamu, ostat će pepeo, i kad ovaj potrošiš kod luženja rubja, preostat će malko zemlje. No kakva je to zemlja — toga jamačno nije nijedan naš gospodar izpitivao, akoprem je to opet vrlo važna stvar, da se doznade, iz kakve je zemlje slama sastavljena. Al što nisu ratari, to su uradili lučbari (kemici), i našli, da je ono kremenjača t. j. zemlja kremenita *(Kieselerde)*. Potanjim iztraživanjem nadjoše, da svaka slamka ima kao oklop od kremena: zato se onako svietli, zato je trava više putih oštra kao nož, zato kose i srpovi vrlo brzo otupe, kad se njimi kosi žito ili trava. Nu po rieči trava nerazumievamo svako rašće, več samo ono bilje, koje neima sočne stabljike, kao što n. p. krumpir, nego šupalj vlat, kao što n. p. svake fele žito. Ovakve trave zovu se latinski *Gramina*, a njemački *Gräser*.

Pitat će tko, da što će vlaću onaj kremenit oklop? Tko je razgledao šuplju slamku, bit će zapazio, da je sagradjena od vrlo tanane kao korice; da ova korica nije čvrsta, svak bi vjetrić prekinuo slamku: pak ovako obavita tvrdim kremenom snažno odolieva svakomu vihru, i može udržati pun klas zrnja, a da se neskrši. Kremen je dakle vlatu, što je vapno čovjeku; od vapna su sagradjene naše kosti, da nam budu čvrste noge i ruke. Vlaće neima kostih, nego onu kremenitu koricu; kremenom su postavljene sve njezine stanice *(Zellen)*. (Jer valja znati, da je svaka biljka sastavljena iz mjehurčićah, nazvanih stanice, uprav onako, kao sat od pčelah, samo što su stanice tako sićušne, da se prostim okom nemogu niti razabrati, nego samo većalom ili mikroskopom).

U našoj mekoti ima vrlo mnogo kremenjače t. j. raztrošena kremena, odkale ju biljka privlači i njom se hrani. Nu kad u jednoj zemlji svejednako rastu trave *(Gräser, Gramina)*, kojim toliko treba kremenjače, da u 100 centih slame imaju 2 do 3 centa kremena; pa kad se ova trava svejednako kosi i odnosi: naravna je stvar, da zemlji ponestaje kremenjače, i vlaće postaje u bilja slabačko, te ga svaki vjetar obara na tle; dapače nemože udržati niti ono malo vode, što na njem izza kiše ostaje, a niti puna klasa, nego se krši i polaže, buduć krško kao suha stabljika od pasulja ili boba. O tom su se uvjerili učeni ljudi, raztvorivši slamu od polegla žita, oni su našli, da u njoj sbilja neima onolike kremenjače, koliko je nalazimo u zdravu žitu. Isto vidimo kod životinje; kad mlado kakvo marvinče hraniš za dugo sve samim krumpirom, neće ukrutiti nikada kostih, već ima sve same hrskavice, koje mu se, kad hodi, krše, i od ovoga zla neima drugoga lieka, nego hrana sadržavajuća u sebi vapna, kao što n. p. dobro sieno i djetelina. — Kad zatvoriš kokoš, i budeš ju hranio pićom, u kojoj neima vapna (kreča), kokoš će ti nesti sve sama mekana jajca.

Pitat će tko, kako je to moguće, da se žito kremenom hrani, kad se znade, da je kremen najtvrdji kamen. On je, istina, tvrd, al, kada se spoji s kakvim luživom *(Alkali)* ili glinom *(Thon)*, raztaplje ga ugljevita kiselina *(Kohlensäure)*, da je mekan kao hladetina. Ovakvom otopinom hrani se onda bilje.

Kazali smo, da kremena ima malo ne u svakom tlu; al opet ima zemaljah, gdje ga je premalo ili baš ni malo. Ovamo idu poloji, t. j. zemlje ležeće niz rieke i potoke, koji ih poplavljuju. Poplav nanosi onamo puno crnice i drugih lakih stvarih, a rudne tvari, kao što je kremenit piesak, budući teže od ostalih, sležu se u potoku ili na obali na dno. Isto čine u gorah bujice, splavljajuć ozgor

laganu crnicu u doline. Na ovakvih polojih i dolinah ima dakle puno crnice (postavše od truhloga bilja i drveća), al neima dosta rudah, potrebitih bilju za hranu, po imenu pako slabo ima ondje kremenjače. U ovakvoj mekoti rast će ti dakle veselo duhan, krumpir, povrće, repa, al neće uspievati žito: slabo će mu biti vlaće, pak će se položiti ili baš oboljeti od pikca (*Rost*). Isto valja za criet, treset ili pištalinu. Zemlja je ondje sva crna od crnice (*Humus*); nu badava, kad neima rudah, po imenu kremenjače. Zato se ovakvo tlo više putih sasvim popravi i onda za čudo radja, kad nanj navezeš pieska, u kojem ima kremena.

Ovamo ide i ono tlo, koje je sastavljeno iz čistoga vapna i gline, zatim one zemlje, iz kojih je neprestanom težitbom i neshodnim gnojenjem nestalo malo ne sve kremenjače. Na ovakvoj zemlji neće ti uspievati ni žito, ni trava, pak ako ga šta i naraste, jamačno će poleći.

Nasuprot ima oranicah, na kojih je puno kremena, nu koja fajda, kad nije otopljen te ga vlat nemože usvojiti i upodobiti? On mu je dakle što i čovjeku priesno meso: ako želiš, da mu probude, moraš mu ga skuhati ili izpeći, jer mu želudac priesna mesa neprobavlja. Kremenjača se vrlo sporo i polako otaplje; ako dakle u kakvu zemlju, ma i puna bila kremenita pieska, često siješ žito, nestat će joj je, i vlaće mora poleći radi ove nestašice. To se dogadja tim prije, čim smo češće sijali ondje žito, i čim manje ima kremena u tlu.

U mnogoj zemlji ima dosta otopljene kremenjače za obično vrieme; no druga je, kad nadodju topli dani uz toplu kišu, jer kiša raztaplje puno crnice, koju žilice pohlepno piju. Ovako navali odviše soka u biljku, što rastu bilja najviše ugadja (kao što je i ljetos bilo), ono raste prebrzo, al gradi svoje stanice bez dovoljne kremenjače, koje se nije toliko otopilo, koliko ostalih tvarih. Posljedica je ovomu bujnomu rastu, da vlaće ostaje slabo, i kad poodraste, onda se slieže. A na suši slabo kada žito legne, jer onda bilje polako pije svu hranu, te nemože mah oteti ona hrana, koja postaje od crnice.

Isto biva, kad se žito pregusto posije. Pojedine biljke, stojeć preblizu jedna do druge, smetaju si u rastu, nemogav svoje žilice dovoljno razvriežiti, toga radi nemogu ni dovoljne kremenjače upiti; jer je otopljene neima nikada odviše, nego jedva toliko koliko treba. Osim toga guste usjeve nemože ni zrak dovoljno promahivati, a znademo, da bilje i iz zraka puno hrane pije. Ovo je uzrok, da je gust usjev slab, da lasno polieže, i da nedaje onako jaklena i liepa zrna kao riedko žito. Upravo zato preporučuju se i sijala (*Säemaschinen*), koja svaku sjemenku spuštaju u primjerenoj daljini, te se može svaka biljka kako valja razviti.

Pokle smo razložili, zašto žito polieže, naime radi nedostatka otopljene kremenjače, sad ćemo kazati, kako se može tomu zlu doskočiti.

Najviše tu pomaže duboko oranje. U nutri u zemlji ima puno otopljene kremenjače, a oranjem se pristupačna čini žilicam žita. Buduć pako da je dolnja zemlja drugčije neplodna (zato se i zove **mrtvica**), jer u njoj neima crnice, koja postaje od gnjilih i trublih ostanakah bilja i životinje: zato treba njivu izza duboke brazde više nego obično pognojiti. Ovo duboko oranje počeli su u novije doba svi glasoviti gospodari još i s drugih razlogah vrlo preporučivati, mi ćemo drugi put ove razloge napose izbrojiti.

Marva, jeduć sieno i slamu, probavlja samo druge tvari, što ih ima u ovoj hrani, a kremenjača ide s gnojem van; kad se sada jošte gnoj izmieša sa slamom, koja je bila prostrta pod blagom, pa kad se sve ovo izveze na polje, povraća mu se puno kremenjače, i to baš takve, da ju usjevi mogu odmah piti. Al uz kremenjaču još se više doveze s gnojem na polje drugih tvarih, kojimi se bilje takodjer hrani i koje brže probavlja nego kremenjaču: to je dakle uzrok, zašto nevalja u frižko gnojenu zemlju sijati žito, jer bi one druge tvari mah uzele i vlaće bi slabo ostalo. Samo onda se može s uspjehom sijati žito u gnojenu zemlju, kad se znade, da u njoj ima puno rudnih česticah, a pomanje crnice.

U kojoj mekoti neima ni malo kremena, n. p. u tresetu, treba joj ga nabaviti pieskom kremenitim (jer ima pieska, u kojem neima kremena nego vapna). U ilovači ima doduše uviek kremena, al se sporo raztaplje: zato ćeš pametno uraditi, kad ju pognojiš pieskom. Ovaj će još i to učiniti, da ti nebude tlo na kiši odviše žilavo i smolavo, a na suši kao kamen tvrdo, te nemogu kroz njega žilice probijati. Mekota pieskom izmiešana je rahla i buhava, a i gnoj se u njoj jednako posvuda razdieli i š njom se spaja, ter onda primjereno hrani, i bilje se, rek bi, neprejede.

Isto tako djeluje i vapno, raztvarajuć kremenjaču, a u močvarnoj zemlji još i tim, što pije suvišnu kiselinu, radi koje neraste u močvarnoj zemlji drugo bilje nego šaš, rogoz, sitina i druge ovakve trave, od kojih postaje kiselo sieno. Buduć da je lapor (*Mergel*) sastavljen od vapna i ilovače, zato ga umni gospodari voze na njivu, da njim poprave svoju mekotu, i postupanjem ovim se doista oranica za čudo popravlja. Kako treba kod toga posla postupati, razložit ćemo drugi put na široko.

Gdje ima u zemlji dosta kremenjače, al je vrlo pognojena i vrieme s proljeća blago, te nas je strah, da će usjev prebujati: ondje ćemo pametno uraditi, ako ga pokosimo, prije nego iztjera vlaće. Tim ćemo postići, da hrana od crnice neuzme mah, već da ju usjev pije u pravom razmjerju s rudami. Al tko bi ošišao ozimicu na njivi, gdje ima premalo kremenjače, spao bi sa zla na gore; jer je ondje otopljena kremenjača već na prvo lišće bila potrošena, pa bi joj za novo lišće sasvim ponestalo ove rude.

Gdje ima visokih pećih, u kojih se željezo tali kamenitim ugljevjem, ondje je najbolji liek od poleganja ona troska (*Schlacke*), što izlazi iz peći s otopljenim željezom; jer je ova troska čista kremenjača, koja se vrlo lasno topi u zemlji, kad se spoji s ugljevitom kiselinom, koje ima puno u ovakvoj mekoti.

Napokon se ležanje žita prieči i tim, kad nesijemo odviše često u istu zemlju onakvo bilje, kojemu treba mnogo kremenjače, nego mienjamo usjeve, sijuć samo poslie dvie tri godine na istoj njivi travno bilje, a medjutim otopit će se u zemlji dovoljno kremenjače. To je uzrok,

zašto se kod nas svake treće godine ostavlja zemlja na ugaru (prelogu), da se naime uz treću godinu prigotovi opet u zemlji kremenjače i drugih rudnih česticah valjanih za hranu bilju. Kao što je pak ugar s ovoga pogleda koristan, tako je opet štetan, što se na njem pušta korov, da raste kako mu drago. Ova korist ugara postiže se pametnije mienom usievah, koji se hrane drugimi tvarmi nego žito.

Sbornica.

Iz Siska.*) Dužan sam Vam odgovor i izvješće na štovani dopis od 16. Travnja t. g. br. 272, s kojim ste mi, „želeći ozbiljno u našoj domovini podignuće svilarstva unaprediti“ — poslali 6 lotih jajah od svilacah, što ste ih dobrotom gospodarskoga družtva magjarskoga iz balkanskih stranah dobili, koje sjeme Vi za izvrstno smatraste.

Rečeni Vaš dopis i nenadana pošiljka, kao i ta okolnost, što od poslatoga mi sjemena, pored svega moga truda i nagovaranja, nisam našao prilike razdieliti u ovdašnjem kotaru više od 1½ lota, zavede me, preko moje nade i namjere, na stazu nove obrtnosti i to, kao što iz kolikoće sjemena vidite, baš na veliko, tako, da sam, možebiti najveći izvoditelj svile ove godine u Hrvatskoj postao. — Ja nisam vičan kod poduzećah i pokusah, kojih se latim, na pol puta stati, a bojažljivost i pedanterija su mi najodurnije stvari: zato možete misliti, da nisam žalio ni truda ni troška, da učinim u tom predmetu sve moguće pokuse, ne samo po naputcih iz knjigah crpljenih, nego, i to ponajviše, po sudu mojega razuma s obzirom na vrieme i podnebje i na narav gusjenicah, u koju vrstu insektah i svioci spadaju.**)

Strpite se dakle i dozvolite mi još njekoliko danah vremena, da uzmognem izkustvo, osvjedočenje i mnenje svoje potanko na papir staviti, te tako obširno izvješće poslati Vam, koje će biti podpun odziv na Vašu gori napomenutu ozbiljnu želju, pa ćete iz razriešene zagonetke našega svilarstva odmah uviditi, čemu se u buduće imamo nadati od svilarstva u našoj domovini.

Da Vam danas ovo njekoliko redakah predtečno i na brzu ruku pišem, dadoše mi povod ona dva izvješća iz Biškupca i iz Vinice u br. 28. Gospod. lista, koja bi Vas u Vašoj izvrstnoj namjeri glede izvodjenja sjemena za buduću godinu u gospodarskom pokušalištu na stranputice zavesti mogla. — Da sjeme balkansko nevalja, to nije istina, kao štogod nije ni to istina, da je tobože naše domaće sjeme bolje od balkanskoga. — Ta odkuda je naše prijašnje svilačko sjeme kao što i sjeme naših dudovah nego iz Italije? Italija pako dobi svoje svilarstvo iz velikoga grčkoga carstva u vrieme normanskoga kralja od Sicilije i Napulja Rogera I. god. 1146, za vrieme grčkoga cara Manojla I. — Prva jaja svilacah, koja je Europa vidila, donesoše dva kršćanska misionara u svojih šupljih putničkih palicah u proljeće god. 555. sretno u Carigrad, i predadoše ih caru Justinianu i njegovoj suprugi Teodori, koji su ih zato carski nagradili i neopisivim veseljem primili. -- Jaja ova donesoše rečeni pobožni putnici iz kitajskoga (kinezkoga) carstva, gdje dudovi rastu poput naših hrastovih i bukovih šumah, a u ovih golemih dudovih šumah žive naši plemeniti svioci kao što kod nas po šumah i voćnjacih naše nepriličnе gusjenice. — Ovo sam samo zato na kratko naveo, da dokažem, da je naše starije svilačko sjeme posredno takodjer od Balkana, a ovo što smo ga ove godine dobili, neposredno.

Ja rado vjerujem, da prekupci čahuricah u Varaždinu i njihovi komitenti u Osieku, da niekim načinom izpričaju svoju slabu ponudu za čahurice, prigovaraju kokonom iz balkanskoga sjemena, jer valjda znadu, da se je baš od toga sjemena najviše svilacah u Hrvatskoj hranilo; takove zamietbe idu takovim ljudem u prilog; tako su se po selih prekupljavale i srebrne cvancige za banknote itd., nu ja se načuditi nemogu dosta onim, kojim je to na štetu, pak još to vjeruju, kao što se načuditi nemogu onim, koji su svoje čahurice u Koprivnici Betlheimu po 50 novčićah prodavali, te tako drugomu dobitak od najmanje 200 postotakah u kesu natjerali. — — Zar nisu znali*) svoje liepe svilne čahurice, poslje kako su kruh iz peći izvadili, u peć metnuti, dobro ju zatvrditi i tako za 1 sat pomoriti pak na bolju cienu pričekati, ili se njih više zajedno složiti, pak u Gradac gospodinu Rochelu poslati. Ovaj gospodin mi, pokle ga zapitah brzojavom dne 9. t. m. u 2 sata poslje podne, hoće-li kupiti moje čahurice, već u 4 sata isti dan, dakle za dva sata kasnije odgovori, da će mi rado platiti čahurice po 1 stotinjak i 50 novčićah funtu, samo ako mu ih pošaljem; budući da mojih zapredakah popreko i bez svakoga izbora neide više nego do 270 do 280 na funtu, a one su čahurice najbolje vrsti, kojih neide više od 300 na funtu, nego čim manje, tim bolje.

Promislite, da 1 centa čahuricah po 80 novčićah čini 80 for. a 1 centa po 150 novč. 150 for.! — Uzmite u ime putnoga troška do Gradca iz najdaljega kraja naše domovine makar 10 for. od cente, to opet imaju 60 for. čista gubitka oni, koji svoje čahurice po 80 novčićah prodadoše; a oni su Boga mi još većega sažaljenja vriedni, koji su ih prodali po 50 novčićah i tako izgubili 90 do 100 for. po centu.

Kakvoća i veličina čahuricah visi o hrani (naime o lišću od staroga granatoga i mladoga prije godinu ili dvie godine danah oklaštrenoga duda), kao i osobito o materialu, u koji se svioci zapredaju, a ne o balkanskom ili domaćem sjemenu: o tom neka bude štovana gospodja izviestiteljica iz Biškupca sasvim uvjerena; — a štovani gospodin izivestitelj iz Vinice neka mi vjeruje, da velikoj bolesti i pomoru njegovih svilacah nije ništa drugo krivo nego ili zločesto hranjenje, ili naravi njihovoj protivno postupanje. Nadam se zato, da će si on sam i ovu zagonetku razriešiti moći, kad pazljivo pročita moje buduće obširno izvješće.**)

Prije nego dovršim, moram još na utjehu slav. poslovodstva glede balkanskoga sjemena primietiti, da su Talijani, koji su bar na glasu svilari, već priličnu kolikoću čahuricah za sjeme kod mene pokupovali, i da su mi radostnim posmjehom i zadovoljstvom iste hvaleći (što je kod kupacah velika riedkost) na moje, uslied takovoga iskrenoga postupanja istim načinom odvraćeno prignuće i umjereno zahtievanje, bez izbora po 4 dvadesetice funtu platili, — a bili bi mi sigurno platili i veću cienu, kad bih ja bio više tražio.***) *Fr. Lovrić.*

*) Iz pisma na g. poslovodju našega gospodarskoga družtva. *Ured.*

**) Za postignuće ove svrhe morao sam svioce dakako u više sobah i prostorijah razdieliti.

*) Dà bome nisu znali; a kako bi znali, kad im nitko neoznani — to neznanstvo je malo ne jedini uzrok, ne samo ovoga nego i ostalih naših jadah; pak opet neće oni, koji bi imali i mogli, krepko pregnuti, da se shodnim načinom znanje širi u puku. *Ured.*

**) Bome može biti krivo i sjeme, ako su ga snesli bolestni leptiri. *Ured.*

***) Žao nam je, da niste u Gospodarskom listu svratili pozor naših svilarah na ove Talijane. *Ured.*

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oznana. Upravne obćine Dugasela, Oborovo i Prečec, u kotaru dugoselskom, odlučiše, da će svaka po jedan štipendium u godišnjoj svoti od 120 for. za pitomce ratarske učione na gospodarsko-šumarskom zavodu u Križevcu utemeljiti, naime prve dvie obćine položenjem glavnice po 2400 for. u državnih 5-postotnih obveznicah, treća pako položenjem ove glavnice u rokovih od deset godinah, a dotle, počevši školskom godinom 186⁰/₁, nadopunjavat će štipendium iz obćinskih sriedstvah.

C. k. predsjedničtvu namjestničtva osobito godc ovi zaključci, zasvjedočavajući životvorno rodoljubje imenovanih obćinah, zato ih stavlja ovim do javnoga znanja.

U Zagrebu dne 20. Srpnja 1860.

C. k. predsjedničtvo hrv.-slav. namjestničtva.

— (Koliko plaćamo poreza). Po službenom izvješću plaća Hrvatska i Slavonija zemljarine 1,386,478 for., kućarine 237,213 f., osobne tečevnine *(Personal-Erwerbsteuer)* 260.000 f., dohodarine 175.200 f., svega skupa 2.058,891 f. izravnih porezah. Sadašnja potrošarina iznosi 252,710 f., carina *(Zoll)* 360,600. Za prodanu sol se dobiva 1.499,900 f. čista dobitka, a za duhan 1.201,660 f. Biljegovina donosi 261,800 f., lutrija 230,710 f., pristojbe *(Taxgebühren)*, malta 79,250. Pošta donosi 289,800 f., al se na nju troši za 80.000 f. više. Sav državni porez, što ga naša domovina (osim vojničke krajine) plaća, iznosi 7 miliunah forintih, nu ovdje nisu uračunani zemaljski i obćinski prirezi.

Gospodarske viesti.

— (Kako se čuva krumpir od gnjiloće). Javili smo s proljeća, da je profesor Pless izumio nov način, kako se može krumpir preko zime, dapače više godinah čuvati, da nesagnjije. G. Pless je izvadio na ovaj izumak privilegiju i sada ju nudja gospodarom na prodaju. Veliki vlastelin treba da plati 5 for., a posjednik 1 for a. vr. i da se zavjeri, da neće nikomu ove tajne oddati.

Za ovaj novac dobit će potanki naputak, kako mu treba s krumpirom postupati. Trošak čuvanja iznosi 2—3 novčića kod vagana krumpira, a ovaj trošak može se jošte omaliti, ako se pivnica (podrum) priredi po Plessovu naputku, te će onda s istim uspjehom čuvati moći u njoj i voće, povrće, meso, mlieko itd.

Tko želi ovu tajnu kupiti, neka pošalje novce g. Franji Plessu, c. k. profesoru u Beču (*Vorstadt Michelbeuern Nr. 51.*) i neka mu zada u pismu poštenu rieč, da neće oddati tajne nikomu — Budući da i kod nas mnogo krumpira gnjije, to nam se shodno čini, svratiti pozor gospodarah na ovaj izumak, da ga kupe, kad tako malo stoji; 1 for. se naplaća, ako čovjek makar samo 1 vagan krumpira spasi od propasti. Nu tko želi tajnu ovu kupiti, neka se požuri, da ima priredjenu spremu ili pivnicu, kad izkopa korun, što će već na skorom biti.

Kućanstvo.

— (Razsoljeni kukuruzni klipovi). Domovina je kukuruzu Amerika, te ga ondje svaki dan, sad ovako, sad onako gotove i jedu, a najveće su Amerikancem omilje razsoljeni mladi klipovi, koje ondje jedu kao mi kisele krastavce (ugorke). Svi putnici potvrdjuju, da je to doista osobito tečno jelo i nemogu ga se dosta nahvaliti. Mnoge naše gospodarice pako slabo su i čule zanj. Kako je ljetos kukuruz obilato urodio, a krastavci će na ovoj neprestanoj kiši slabo valjati: mislimo, da će gospodaricam dobro doći, kad im razložimo kako Amerikanci gotove ovo jelo. Razsoliti *(mariniren)*, to će reći, metnuti u slanu vodu (salamuru). Kad se kukuruzni klipovi zameću, te nisu dulji od tri palca, naberi ih, oljušti i metni u vrlo slanu vodu, da se razsole, to jest, da se napiju soli. Onda ih pomeći u staklo, kao što se spravljaju krastavci, i zalij dobrom kvasinom (octom, sirćetom), kojoj si pridodao malko lovorova i tarkanova *(Bertram)* lišća, zatim paprike i kumina. Puno staklo zaveži mjehurom i metni na hladno mjesto. Kad se klipci ukisele, možeš ih jesti, ili ostaviti za zimu. Kad bereš mlade klipove, najbolje ćeš uraditi, ako ih skineš s onih stabalah, koja ih imaju odviše, te nebi i onako pošteno svi dozreli, i kad ovako odkineš po koji klipak, ostali će biti tim puniji i jedriji. *(Slov. nov.)*

Obrtnost.

— (Poraba bjelanca). U Beču su dvie tvornice, koje samo bjelance iz kokošjih jajah vade i gotove, da se može za dulje čuvati. Bjelanca ovoga treba tvornicam, u kojih se bojadišu tkanine, da ih se mastilo (boja) bolje prima. Centa toga bjelanca stoji sad u Beču do 350 for., jer se je mnogo kupacah prijavilo. Ove dvie fabrike troše svake nedjelje jedno 30.000 jajah, od kojih trebaju samo bjelance, a žumanca prodaju krčmarom i gostionikom.

— (Rožan poklopac sata). U Varšavi su počeli upotrebljavati mjesto staklenih rožane poklopce za male sate. Buduć da su ovakvi poklopci malo ne onako prozračni kao i stakleni, a nikada se nerazlupaju, jer su pružni, zato će ova nova roba dobro doći osobito stanovnikom selah, koji neimaju urara ni staklara na ruci, kad im se potare staklo od sata.

— Godine 1858. uvarilo se je piva preko 10 miliunah vjedarah u austrijanskom carstvu, a godine 1859 13¹/₂ mil. vjedarah, tako da na svaku glavu ¹/₃ vjedra dodje.

— (Austrijanske sladorane). U austrijanskom carstvu ima sada 135 sladoranah, to jest fabrikah, u kojih se vari šećer od buraka *(Runkelrübe)*. U austrijanskom carstvu troši se svake godine jedno 600.000 centih sladora, doveženo ga je iz inostranstva lani samo 174,000 centih, ostalo množtvo su domaće sladorane navarile, koje sada svake godine jedno 14 miliunah centih buraka potroše i do blizu 5¹/₂ miliuna forintih poreza plaćaju.

Trgovina.

Ciena žitku od 9.—.14 Srpnja 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Žob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč
Beč	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pešta	4	28	2	60	2	12	1	36	2	50
Mošonj	4	30	2	57	1	73	1	30	2	65
Novi-Sad	3	37	—	—	1	25	1	07	2	40
Pančevo	3	90	—	—	1	80	1	—	2	40
Ljubljana	5	42	3	33	3	04	2	22	3	90

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 31. **U ZAGREBU** **2. KOLOVOZA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kako djeluje svjetlo na bilje. *)

Što je svjetlo? Na ovo pitanje nisu fizici do dandanas potanko odgovorili; no zato su odkrili u njem svojstvah, koja je znanost za praktički život s velikim uspjehom upotriebila. Mimoišav ostala svojstva svjetla, medju kojimi fizikalna najvažnije mjesto zauzimlju, prosborit ću nješto samo o lučbenih, jer ova duboko zasiecaju u zadaću, o kojoj progovoriti nakanih, u razvitak bilja.

Uzmimo staklenu bocu, i napunimo ju polak solikom (*Chlor)*, a drugu polovinu, pošto smo bocu prije crnom artijom omotali, vodikom. Dok ovako napunjenu bocu od sunčanogá svjetla uklonjenu držimo, neće se ništa osobita zapaziti; no kako ju na sunčano svjetlo izložimo, puknut će boca silnom praskom, te će se ona dva plina *(Gaze)*, solik i vodik, spojiti u solićninu.

Namočimo komadić tiskaće artije u raztopini octena olovna kisa, pa osušena zamočimo u sumpornu vodičninu, osmedjit će; ako ju sad stavimo na sunce, pobliedit će. Tu je lučbenom srodnošću iz octena olovna kisa dodatkom sumporne vodičnine postao sumporni olovni kis, koji je biel. Isto biva sa sumpornim sićanom (mišomorom) i više drugih lučbenih prvotinah, ako se djelovanju svjetla izlože.

Iz ovih primierah vidi se, da mnoga lučbena počela dotle ostaju svako osebice, dok ih nespoji sunčano svjetlo.

No sunčano svjetlo ne samo da spaja po dva jednostavna počela, već ono i sastavljena tjelesa razstavlja u prvobitna počela. To je poznata stvar, da sunce vodu solikom zasićenu razstavlja u solićninu i kiselik. Isto tako se pretvara na suncu željezni solik u željezni solićac. Jednakim načinom pretvara se zlatna i srebrna raztopina i mnogo drugih slučeninah (*chemische Verbindungen*).

Ako uzmemo jedan dio biberaste metvice *(Mentha piperata)*, razpustimo ga u 6 djelovah vinovice, i procjediv otopinu u bocu crnom hartijom omotanu, probušimo gdje hartiju i metnemo bocu na sunce: opazit ćemo, da će tekućina u boci ondje, kuda sunčano svjetlo na nju pada, za njekoliko danah znatno svjetlija postati.

Odavde vidimo, da sunčano svjetlo anorganičke i organičke slučenine razstavlja.

Izvrstni biljari dokazaše, da se bilje bez lučbenoga spajanja i razstavljanja niti razvijati nebi moglo; s toga pomisliše, da tu i sunčano svjetlo sudjelovati mora, buduć da ono kod lučbenoga spajanja i razstavljanja toliko sudjeluje. Što su prije samo nagadjali, to su u novije doba pokusi dokazali.

Dok je bilina u prvom zametu, u zemlji sakrivena, nemože se o djelovanju svjetla mnogo govoriti; no kako se pomoli na vidjelo, nemože bez sunčanih zrakah uspievati. Ovo djelovanje svjetla očituje se najvećma u lisnom zelenilu *(chlorophil)*, u biljevnom dihanju i u tako zvanom spavanju.

Osim mnogih drugih prvotinah, iz kojih bilina sastoji, ima u njenih stanicah *(Zelle)* sićušna zrnašca lisna zelenila. Lučba nije jošte dotlje dotjerala, da pronadje, iz kojih lučbenih počelah ovo zelenilo sastoji; vinovicom možeš ono zelenilo izvaditi iz sgnječenoga zelenoga bilja; tu ga vidimo kano čvrstu smolastu ili kano mekanu masnu tvar, ili kano sićušni prašak. Od ovoga zelenila dolaze različni stupnjevi zelene masti (farbe), kojom bilje naše oči nasladjuje.

Da se ova slučenina kano i ostale organičke sastavine bilja iz primljenih budi korienjem, budi spoljašnjimi udovi hranivih tvarih izlučiti i bilinu omastiti može, treba joj svjetla. O tom se može svatko lasno osvjedočiti. Podaj bilini svu potrebitu hranu, a ostavi ju u tmini, neće ti uspjeti. Vlakno biline s pomanjkanja svjetla oslabi, sok se ustoji, te ciela bilina pobliedi, zakršljavi, nit će dospjeti do podpunoga razvitka.

Da uzmognem motriti djelovanje svjetla na razvitak biline, zasadio sam u posebna tri cvjetovnjaka u svaki po jednu bobovu sjemenku (Ova bilina mi se pričini najsposobnija za moj pokus, jer se pojedini znakovi na njoj lako razabrati mogu, neraste previsoko, pa netreba niti premnogo vremena do savršenog razvitka). Za prvi cvjetovnjak načinio sam primjerno visok i širok valjak iz lepenke poput tulca od visoka klobuka, tako da kad je cvjetovnjak njim poklopljen bio, svjetlo od nikuda ulaziti

---

*) Izvadjeno iz šestoga godišnjega izvješća zagrebačke više realke.

nije moglo. Za drugi lonac načinio sam isto takov tulac, samo što sam mu na gornjem dnu probušio rupicu (luknju), koliko njekadašnja dvadesetica. Treći ostavio sam sasvim otvoren. Ostaviv sva tri jedan uz drugi na suncu, gojio sam ih kano brižljiv vrtlar svoje cvieće. Prvi u podpunoj tmini zatvoren cvjetovnjak prozvat ćemo *A*, drugi u polutmini *B*, a treći suncu sasvim izložen *C* Za 5—6 danah poviri bilina u svakom cvjetovnjaku jednako iznad zemlje, al dalnji razvitak bijaše u svakom loncu drugi. Dočim se je *C* zelenio, lagano, al posve pravilno napredovao, i svoje lišće par za parom dobivao, nadkrili ga *B* za 8 danah trostrukom visinom. Znamenito je, kako se je *B* uvjek prama rupi obraćao, tako da je bilina, kad sam rupu pram sjevernoj strani okrenuo, odmah na drugu stranu, dakle prama otvoru počela naginjati. Za mjesec danah narastao je *B* gotovo onolik kolik je bob već podpuno razvit, no nije na njem ništa bilo do gole bliede, prozračne mlohave stabljike, na kojoj se pokazà maleno bliedo lišće s jošte bljedjim obrubcem. Bob *A* je rastao jošte njekoliko palacah, pa dostignuv visinu od 4—5 palacah, ostà mu stabljika blieda i slaba na mjestu. Pošto sam opazio, da se niti *A* niti *B* više nepomiče s mjesta, odkrio sam *B*, te pustiv ga odsele odkrivena, pokrih njegovim tulcem bilinu *A*. Stabljika *B* oslabila je s nedostatka svjetla tako, da se već nije oporaviti mogla, te je venuti počela; *A* je nješto malo porasla, pa onda i ona na zemlju pala, dočim je *C* pravilno rasla i do cvieta dotjerala. Toplota bijaše u oba poklopljena cvjetovnjaka uviek gotovo ista, vanjska bijaše, kad je sunce sjalo, 3—4 stupnja veća; kad nije sjalo, jednaka, ili samo za pó stupnja sad niža sad viša od nutarnje. Budúć dakle da se toplota nije odviše razlikovala, a i vlage nije manjkalo, s toga se golema razlika ovih trijuh bilinah ima samo svjetlu pripisati. Jer pošto se u prvom slučaju s pomanjkanja svjetla nemogu tvoriti organičke slučenine sastavljajuće zelenu mast, ostane staničevina *(Zellengewebe)* blieda i prozračna, a u drugom slučaju pozeleni ju sunčanim svjetlom izlučeno mastilo.

Gledeć na mast (boju) razlikujemo u bilja tri stupnja: najprije vidimo u najranijih i najnižih mjestih, kamo svjetlo slabo dopire, bielu mast, zatim se razvija zelena, a napokon i šarena. Šarena mast postaje dvojakim načinom, dočim se ili prijašnje zelene masti u šarene pretvore, ili se djelovanjem ustrojnih silah nove šarene, od zelene neodvisne masti razviju. Prvi pojav ima se smatrati za nepravilno, dakle b o l n o stanje biline, a drugo je pravilno, spadajuć na cjelovitost biljevnog ustroja.

Gljive su različite masti, samo nisu zelene, s toga se njihove masti nemogu s lisnim zelenilom uzporediti; no da i na gljive svjetlo djeluje, vidi se odtud, što su gljive, rastuće u tamnih mjestih ili pod zemljom, biele, slabe i lako se razpadaju, imajuć u sebi mnogo vode, a malo ugljičnine (*Kohlensäure*). U ostalom valja primetnuti, da gljive, svietlih mastih obično na svietlih mjestih rastu.

Blieda mast bilja je dakle bolest, i dala bi se njekim načinom uzporediti s bliedošću, s koje boluju ljudi, radeći u podzemaljskih špiljah, ili zatvoreni u tamnih uznicah, i zato neimajući dovoljna svjetla. *)

Sjena je pomanjkanje svjetla, zato svatko uvidja, da i ona prieči bilinu u razvitku. S toga svaki i neuk gospodar nastoji, da mu blizu njive nerastu gusta krošnjasta drveća; u vrtovih sadi samo malo-krošnjaste voćke, a u vinogradih netrpi nikakovih.

Dihanje bilja to će reći izmjenjivanje plinovah, dočim potrebite u se prima, a nepotrebite, pokle su svoju zadaću izpunili, izbacuje. U strožijem smislu razumievamo po dihanju samo primanje i izbacivanje kiselika i ugljičnine. Svjetlo djeluje veoma i na dihanje bilja.

Mnogimi pokusi dokazano je, da bilje noći sisa kiselik a izbacuje ugljičninu; danom opet sisa ugljičninu, a kiselik hlapi iz njega. Potanje razlaganje ovoga lučbenoga miešanja zavelo bi nas s preduzetoga puta; jer smo naumili govoriti samo o svjetlu prema dihanju.

Da ovo izmjenjivanje plinovah uspješno bude, nije dosta, da bilina okolo sebe ugljičnine i kiselika ima, nego je od potrebe, da se ovi plinovi izmjenjuju pomoćju sunčanoga svjetla. Decandolle je to sliedećim pokusom dokazao. Metnuo je pod staklo svježu bilinu, te napuniv ga vodom poklopi ga u veću vodom napunjenu posudu. Uzevši drugi recipient i poklopiv ga u istu vodom napunjenu posudu, napuni ga ugljičninom. Ova dva recipienta, u kojih je u jednom bilina, a u drugom ugljičnina, razstavljena su samo vodom, preko koje plinovi iz jednoga u drugi prelaziti mogu. Pošto su ove posude njekoliko danah neprestano sunčanim zrakam izložene bile, opazio je, da je u recipientu ugljičninom napunjenom vode više, a plina manje nego što ga bijaše s početka, što je dokaz da je ugljičninu bilina u drugi recipient povukla, dočim je kiselik ustupila. Dakle je bilina djelovanjem svjetla ugljičninu usisala. Decandolle tvrdi da i svjetlo obične svjetiljke (lampe) usisavanje ugljičnine pospješuje.

Budúć da lisno zelenilo i raztvaranje ugljičnine od svjetla zavisi, s toga je sva prilika, da i ovo dvoje u tiesnu savezu stoji, i da raztvaranjem ugljičnine zelenilo postaje. Poznato je, da smjesom žute i modre zelena mast postaje. S toga se misli, da zelena mast bilja postaje tim, što se bliedožutoj sluzevini iz razstavljene ugljičnine primieša crnoga (tamno-modroga) ugljika.

Već gori napomenusmo, da bilina s pomanjkanja svjetla pobliedi; istoj nevolji izvržena je, kad nemože dovoljno ugljičnine sisati. Da bilje pobliedi, kad je odviše vodom zasićeno, o tom se nedvoji; no tu je pravi uzrok zapriečeno dihanje. Jer voda je sve cjevčice tako zapretala, da neima ugljičnina kuda ulaziti, a gdje neima dovoljno ugljičnine, tu je nemože niti svjetlo razstavljati.

*) Francez Brogniart preporučio je osrednjemu gospodarskomu družtvu u Parizu sumporni željezni kisac (zelenu galicu), kojim bi se bliedost bilja s uspjehom liečiti mogla. Ljekari kažu, da se ovaj liek i kod ljudih bolujućih od bljedoće s uspjehom rabiti može.

Ima bilja, koje s nedostatka svjetla sklapa lišće, drugo bilje sklapa opet cvieće, mnogo oboje, te tako kano počiva. Ovaj pojav prozvaše biljari biljevnim spavanjem. Da je i ovomu pojavu uzrok svjetlo, neima dvojbe.

Istina, da ima bilja, koje upravo proti ovomu tvrdjenju noću svoje cvieće otvara (čini se kano da od prevelike osjetljivosti nemože mnogo svjetla podnieti, te je danom zatvoreno) n. p. noćurak (*Mirabilis jalapa*), *Convolvulus purpureus*, *Cactus grandifl.*; al ipak ima mnogo više bilja, koje na svjetlu svoje cvieće i lišće otvara, a poslje sunčana zapada zatvara, tako da ona iznimka obćenitosti nečini uštrba. A da je biljevno spavanje posljedica svjetla, dokazano je stidljivom osjetnicom. Za ovu bilinu je poznato, da svoje cvieće noći sklapa, a danju razklapa. Decandolle je umjetnim načinom kod ove biline dan pretvorio u noć i obratno. Danom zatvorio ju je u tamnu sobu, a noći ju je umjetnim svjetlom razsvietlio; pa je tako svoje cvieće danju zatvorila, a noći otvorila.

Zanimivo je izvješće zvjezdara Paina, koji povieda, da je u južnoj Americi prigodom sunčanoga pomrčanja dne 30. Studenoga 1834 o pódne više osjetnicah svoje lišće i cvieće sklopilo.

Pokle svjetlo tako djeluje na razvitak bilja, zato je bilina već od prirode dobila nagon, kojim ovaj činbenik svoga života traži, ako joj nije podan. Ovaj nagon sliedeći vrza se svaka travica izmedju gustih travurinah i bujnog korova na vidjeló, i svaka grančica u gustom grmlju hoće da probije do traženih sunčanih zrakah. Odtud se tumači, zašto se u gustih i tamnih šumah dižu tanke bukve i vite jele, kakono pjesnik pjeva, nebu pod oblake, jer ona, koja, nenadmašiv svoje družice, ostane gustim susjedstvom sakrivena danom u tamnoj sieni, a noći u mrkloj tmini, te ju neogriju sunčane zrake, nemože dospjeti do podpunoga razvitka, kako ono drvo, štono raste na sunčanom žaru. Ova moć svjetla uči gospodare, da bilje, što nam zrelo hranu daje, nesade na gusto, nego primjerno jedno od drugoga tako razdaleko, da ga sjena u razvitku nepriečí.

Da svaka bilina netreba jednaku mjeru svjetla, to je bjelodano; jer koja u svom razvitku treba više ugljičnine, njoj će takodjer trebati više lisnoga zelenila, dakle takodjer više svjetla. S toga ima bilja, koje voli rasti u sjeni nego na suncu, n. p. vrtljanica (*Monotropa*); potajnica (*Lathraea squamosa*) itd. Dapače njekoje biline uspievaju bolje u tamnih spiljah n. p. različiti mahovi.

J. Torbar.

Sbornica.

U Zagrebu 28. Srpnja. U br. 18. Gospod. lista pita se: je-li tko našao kod nas gomoljikah, pa gdje, kada, koliko i kako?

Na to vam sliedeće odgovoriti čast imadem. Doznao sam od samoga pokojnoga grofa Dragutina Draškovića, s kojim sam se mnogo putah u Bukovcu duže vremena bavio, da je njegov otac Josip, prije 40—45 godinah, baš tamo u Bukovcu u Podravini, ograditi dao jednu hrastovu šumu, po prilici od 300 ralih, da gomoljikah tražiti može, pa da je i bilo dosta ondje gomoljikah. Čini mi se, da su ih sa psî za taj posao izvješbanimi tražili. Nu prodavalo se nije ništa, i tako je bila mala korist iz te šume. Po smrti pomenutoga grofa Josipa njegova udova sasvime prestala nastojati oko gomoljikah, i dala je u pomenutu šumu tjerati svinje, koje veću hasnu donose; no gdje svinje ruju, ondje nije gomoljikah, jer ih krmci sami pojedu. Tako sada ni tora ni traga neima gomoljikam u Bukovcu, jer dvojim, da itko za nje i znade. Medjutime istina je, i ja sam uvjeren, da bi se i dan danas u onoj šumi gomoljikah dosta našlo, i to od one plemenitije tako zvane crne vrsti. *Ivan Czernković.*

= S gornje krajine na izmaku Srpnja 1860. Što oddavna zaželih, ljetos doživih. Mnogo sam čuo govoriti o koristi i nekoristi obćinskih žitarnicah za vrieme oskudice na hrani. Ljetos na svoje oči vidim, kako je. Suša pritisnu sve žitelje jedne okolice, kamo je uprla, gotovo jednakom mjerom. Marljivoga obali, da priskupi manje; sporoga svali do praznine. Čuje se govor o potrebi; dobi se dopuštenje; sad će dielit hranu iz žitarnice obćinske. Marljivi broji se da ima što prodat i da će si pribavit sam pomoći, lienčina drži se da neima. Marljivomu nedaj, a sporomu podaj. Ovaj je pojio što obćinari prinesoše i ostao živ i zapamtio, da će ga buduće nesretne suhe sgode opet prehraniti. Onaj je pojio svoje blago i ostao živ!

Zimski naši usjevi dobro plaćaju; a i ljetni obećavaju plod dobar. Proja, samo što je sbog cio mjesec prżeće suše zaostalo sijanje, te na dvoje niče, ako Bog sačuva od mraza, liepa će bit prosenica. Trava na visokih sjenokošah debela je, po žljebovih je manja, jer joj proljetošnja kiša nahudi, gdje je voda ležala. Sbog toga nemogosmo kukuruz na sgodi posijat, a poslje nemogosmo ga ogrnuti, van na suho, i već se poče žućeti, medjutim izza kiše se diže i veseli gospodara i čeljad. Žganci su kod nas hrana djelaču. Pasulj pošao dobro i krumpir, tko ga nasadio.

Ove me dane nanio put mimo vinograda, što bi, kako smo čuli, proljetos od tuče zalaman. Što opazih? Trs se omladio: jedno grozdje je za cviet, drugo cvati, treće je sitno kao konopljeno zrno, a četvrto krupno kao trnjina. Bila bi berba za dvoje, da se počeka s onim da dozri, a zrelo da se podbira. Al tko bi to činio i čekao u tolikoj žedji? K tomu još i to, da ovdašnji krajišnik za nikakvu plodinu neima prave spreme i sprave. — Da bi ikoji krajišnik ovo ljeto za svoju korist čahurice hranio bio, nisam čuo. Nu njekoje satnije za dobitak obćine hraniše i primiše liepu korist, jer su čahurice bile zdrave i hvaljene. Prodaše funtu oko forinte. Hoće-li ikada sliepci progledati?

Već su i ovamo u gospodske i krajiške avlije doprle kočinčinske kokoši. Gdje se iste u čistom svom plemenu uzdržavaju u rodu, postaju na tielu manje, a protivno, ako se pietao kočinčinski pomieša sa staro-hrvatskom kokom, bivaju pilići veći. Bi-li se što takova na njećem drugom opaziti moglo? — Oplemenjena voćka, hrast i bukva srednje je rukc, a lieskovina je dobro rodna.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (Volframski ocal). Volfram zove se njeka kovina (metall) u naše doba nadjena. Do nedavno nisu je znali upotrebiti, stoprv sada se je zamietilo, da ocal (*Stahl*) izmiešan volframom postaje neobično tvrd. Ovim svojstvom poslužiše se njeki obrtnici i počeli su praviti različito orudje od volframskog ocala, koje se odlikuje izvanrednom čvrstoćom, tvrdoćom i oštrinom. Ovakvo orudje od volframskog ocala (*Wolframstahl*) pravi u austrijanskom carstvu družtvo Lovrek et Halter. Noži i britve od toga ocala neće gotovo nikada otupiti. Naš promećurni željezar g. Solar, u Zagrebu, nabavio je više onakve robe, i mi svraćamo pozor na nju sviuh onih, koji si žele nabaviti oštrih perišah, nožićah i britavah. Britva stoji 4 for., a nožići, prema veličini, 1 do 3 for. — Kupujuć onakov nožić, vidjeli smo kod g. Solara više ratilah na prodaju, po imenu vijače (*Getreidemühlen*), za čišćenje žita (ciena jedno 20 for.), sječkarnice po 10 for. i razne vrsti plugovah, po imenu i vrstni Cugmajerov plug (po 24—30 for.)

Gospodarske viesti.

— Peštansko-budimska trgovačka komora nabraja u svom lanjskom godišnjem izvješću potrebe ugarske trgovine i obrtnosti. Evo ih: sloboda učenja, ukinuće zakonah, koji stežu uzimanje kamate, popravak sudbenoga postupanja, uvedenje trgovačkoga zakona i trgovačkih sudovah s kratkim postupanjem, dopuštenje, da se mogu sve trgovačke komore jedne zemlje sastajati u trgovački sabor, podupiranje udruživanja (asociacijah), jednostavnije postupanje u trgovačkih i obrtnih poslovih, uredjenje obćinah, umaljenje poreza, ukinuće limitacijah, uvedenje vage u žitnoj trgovini (t. j. da se žito nemjeri nego važi), slobodno izvoženje prnjah, nov gradjevni red itd.

— (Izložba ženskih tvorinah). Magjarske vrtlarske novine (*Kerti gazdaság*) razlažu na široko, kako bi koristno bilo, da se i magjarske gospodarice udružuju i da ovakvim družtvom cilj bude razvitak ženskoga t. j. kućnoga gospodarstva. I doista, ako valjano ustrojena gospodarska družtva podižu gospodarstvo kod mužkih glavah: neima razloga, zašto nebi isto ovo sredstvo koristilo i ženam. S nevaljaloga kućanstva mnoga se je već kuća razkućila, i velika je predsuda, što se misli, da je zadaća gazdarice onako laka, te ju može svaka djevojka sama od sebe naučiti. Žensko gospodarstvo je isto tako napredku podvrženo kao i mužko. Da se to očevidno dokaže, pozivlju pomenute novine sve ugarske gazdarice; neka ustroje svake godine mjeseca Kolovoza izložbu predmetah spadajućih na žensko gospodarstvo, kao što su, krave, krmad, živad, začinjeno i suho voće, suho meso, kobasice, sir i maslo, kruh, kolači i drugo pecivo, lan, konac i platno itd. Onom prilikom moglo bi se na ogled staviti i najvrstnije orudje što ga ženam treba, kao što su lonci, kolovrati, igle itd. Vidjet ćemo, hoće-li si ova posve nova, nu doista koristna pomisao put prokrčiti kroz predsude mužkaracah.

— U Holandezkoj bit će od 5. do 10. Kolovoza natečaj parnih plugovah i kosilah. Onaj, koji donese najbolji parostroj valjan za oranje i za zamjenu drugoga konjskoga i ručnoga djela, dobit će 1200 for. nagrade. — Najboljemu kosilu namienjeno je 500 for. nagrade.

Obrtnost.

— (Koža od bilja). Kvier ili pergament pravi se od životinjske kože, ponajviše od ovčje, teleće, magareće i svinjeće kože, zato i jest malo skup za pisma. No lani smo javili, da su počeli gotoviti kvier od našeg običnoga papira. Da to nije samo klapnja, sami smo se uvjerili, pokle smo razgledali komad onakvoga biljevnoga kviera (*vegetabilisches Pergament*), što ga napravi od običnoga papira naš vrstni lučbar g. Žulić, učitelj lučbe na zagrebačkoj realki. — Sada nudja njeki Englez na prodaju biljevnu kožu, koja je tako jaka kao i druga koža, al je nepromočna, te je $1\frac{1}{2}$ rif široka, pa makar i 50 rifah dugačka, dakle puno veća od svake volujske kože. Ova biljevna koža jevtinija je za $\frac{1}{3}$ od obične kože i valja za sedlare, knjigare i pokućtvo. (*Presse*).

Svaštica.

— (Madeira). Ovako se zove otok ležeći medju Europom i Amerikom i na glasu radi izvrstna vina. Al bolest grožđja je posljednjih godinah tako harala ondašnje vinograde, da se trud nije platio i gospodari su ih stali krčiti i saditi sladorovac (*Zuckerrohr*). No buduć ljudi svakako hoće da piju plemenitu madeiru, to sad ima oko Hamburga puno fabrikah, koje prave ovu kapljicu; naravno, da je to sve samo bucvarika prodavana za skupe novce.

— U gornjoj Ugarskoj je ovaj mjesec tolika bila studen, da su ljudi kao u sried zime po sniegu grcali, i marva je morala zatvorena biti nemogav pasti od sniega.

— Dočim kod nas uboštvo sve jednako raste, Englezka, njekoć na glasu sa svoje siromaštine, hvali se, da joj nestaje siromaši: za jednu godinu omalio se je broj siromakah, izdržavanih u ubožnicah, za 100,000 dušah.

Limitacia

mesa za područje glavnoga grada Zagreba.
Valjana od 1. Kolovoza 1860.

	Funt	Lot	U austr. vriednoti novč.
Govedina	1	—	17
Na jedan funt govedine nepripada nikakova privaga; pri prodaji pako od više nego jednog funta mogu se 2 lota privage na svaki funt dati, na koju se upotrebit mora srce, slezena, jetra, bubrezi i lice od glave.			
Drobarska roba, kamo gubac, noge od pol koliena doli, fileke i pluća spadaju . .	1	—	5
Pecivo nepodleži nikakovoj limitacii.			

Za plaćanje gori limitiranih cienah mogu se upotrebljivati i moraju se po svakome primati, takodjer jošte okolujući novci kovani, po vriednosti konvencionalnoj polag ustanovah §. 12. c. k. patenta od 27. Travnja 1853 i to:

1 bakreni krajcar za $1\frac{1}{2}$ novčićah
1 srebrna šestica za 10 „
1 cvanciga stariega kova za 34 novčiće
1 cvanciga novijega kova za 35 novčićah.

Svaki prekršaj ove limitacije, budi u mjeri, budi u cieni ili kakvoći, podpada izim ustanovah kaznenog zakonika, ustanovljenoj novčanoj globi.

Magistrat c. k. glavnog grada u Zagrebu dne 31. Srpnja 1860.

Dubljina Save.

28. Srpnja 1860. — 1′—4″—3‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 32. **U ZAGREBU** **9. KOLOVOZA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću posilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću posilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se postom posilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Branje voća.

Mnogo je već godinah prošlo, da nam se nisu onako krasno kao ljetos i kruške žutile, i jabuke crvenile, i šljive modrile. Pa kad je dobri Bog dao, te su nam tako obilato drveta rodila, a bez našega nastojanja i staranja: dužni smo doista barem pametno uživati ovaj dar Božji. Ovamo ide ponajprije, da ga u horu i primjereno beremo.

Srce boli čovjeka, kad gleda, kako se kod nas sve samo polu-zrelo ili upravo zeleno voće (sád) bere, pak se još i javno prodaje; a da se je koji dan počekalo, bilo bi sasvim dozrelo. Kad se ovako radi, voće ne samo da nije slasno ni smašno, dakle niti hrani čovjeka, nit mu ugadja, nit se može spraviti i ostaviti za zimu; nego jošte upravo hudi; naše groznice poliegu ljeti ponajviše od nezrela voća. Koji je tomu uzrok, da ljudi neće da čekaju, dok im voće sasvim nedozri? — Jedni to čine, da ga prodadu kao novinu za skupe novce. Svake godine vidimo i u Zagrebu, kako se trešnje i grozdje, čim zarude, nose na pijacu i prodaju na precjenu. A prava je grehota prodavati za velike novce nevaljalu, da hudeću robu. U tom pogledu bi nastojnici pijacah imali strože postupati, pak bi se zlu doskočilo.

Drugi bere prerano voće, jer se boji, da će mu ga družina i djeca prije hore pobrati, ili tati pokrasti. Oboje je žalostno. Dokazano je, da se kradjom voća priučava čovjek i drugoj kradji: treba nam dakle nastojati, da djecu naputimo, a družini da zaprietimo, pod jedno pako da obojici obećamo, da će i oni dobiti voća, samo neka ga ostave na miru, dokle nedozri. Koji gospodar sam hoće sve da ima, koji negleda, da mu bude družina dionica i veselja, a ne samo truda i muke — on mora zeleno voće jesti, ili nikakvo. — Od tatah bi nas imali čuvati pudari i poljari; no akoprem se kod nas malo ne posvuda tuže, da su mah uzele poljske tatbine, opet se nitko nestara, da počne djelovati spasonosni zakon o poljarstvu. Nismo barem čuli jošte za nijednu občinu, da je ondje postavljen poljar, i zato bi nam drago bilo, kad bismo doznali, gdje je kod nas zakon o poljarstvu najprije oživio?

Treći bere zeleno voće iz pukoga neznanstva, jer nezna, po čem se poznaje prava zreloća. Da vidimo dakle, kada je voće kako valja zrelo. Svatko misli, da je to laka stvar, da se to poznaje, čim čovjek zagrizne u jabuku. Al nije istina, jer zrelina je od dvie vrsti: jedno voće dozrieva sasvime na voćki, čim se skine š nje, može se jesti; a drugo voće treba sád više sad manje danah obrati prije zreline i počekati, dok se neustoji i dok obráno nedozri. Natipierke (kájsije, mandalice) treba obrati njekoliko danah prije zreline, pa čuvati, ako želimo, da budu tečne kako valja; kad ih ostaviš na drvetu, dok sasvim nedozre, postat će brašnave i nestat će im soka. Ovakve natipierke nećeš moći dalje pošiljati, jer će se na putu razpasti. Isto valja i za breskve, samo što ove možeš ostaviti na drvetu do posljednjega dana, ako ih nekaniš drugamo poslati. Razumieva se samo po sebi, da nevalja po ovom pravilu opet niti **p r e r a n o** brati natipierke i breskve, jer zelene, makar kako dugo ležale na slami, neće ondje dozreti.

Medju ljetnimi kruškami ima više felah, koje treba obrati 8 danah prije nego bi na drvetu dozrele, ako želimo, da ostanu sočne; a ljetne su jabuke najtečnije, kad na samom drvetu dozre; samo ako su namienjene prodaji, treba ih koji dan prije podpune zreline obrati. — Nasuprot šljive i trešnje ostavi na drvetu, dok sasvim nedozre; jer ako ih prije obereš, nestat će im pravoga teka, i više putih neće biti ni za jelo.

Jesensko i zimsko voće dozrieva stoprv više nedjeljah pokle se je obralo, dapače ima jabukah, koje stoprv oko uzkrsa na slami sasvim dozrievaju.

Na svrhi Rujna obično su svi voćnjaci prazni, pa bilo voće zrelo ili nezrelo, sve je donde obrano. Nu to nevalja; ako je vrieme liepo, treba ostaviti mnoge fele makar i do svrhe Listopada na drvetu, po imenu pozne zimske kruške, reinette, jednom rieči sve vrsti, koje brzo vehnu. Ovo će najpače onda trebati, kad je proljeće kasno nastalo, ili kad je bilo hladno ljeto.

Ima ih, koje misli, da voće, štono će se sušiti, netreba da bude onako zrelo, kao što ostalo, koje se priesno jede. I to je predsuda: već sam jezik svakomu kaže, da-li je bila suha šljiva sasvim zrela, kad si ju metnuo u peć, i naravna je stvar, da će ti kupac bolje plaćati sladke suhe šljive, nego kisele i trpke, to jest

nezrele. Dà, onakve kisele šljive nit neće nitko da kupi, ili ako i kupi, plaća ih sa pol ciene.

Ponajprije dakle gledajmo, da nam bude voće kako valja zrelo, kad ga beremo.

Pokle smo razložili, kada valja voće brati, treba nam jošte kazati, kako se ima brati.

I u ovom pogledu se kod nas mnogo grieši. Kad proluziš ljeti pokraj voćnjaka, vidiš kako se voćke drmaju, da sve naokolo grane lete, ili se baš mlate prutom i kolcem — mislio bi, da tat onako zlostavlja voćke, a on sam gospodar.

Zar ovi ljudi nežele dobiti voća i do godine? Zar sami žele opustošiti svoje voćnjake? Ma šta hoće drugo da postignu ovim naopakim postupkom?

Obično je tomu uzrok samo lienost; neće se ljudem brati, nego samo strešeno podkupljati. No buduć da voće većinom nije sasvim zrelo, kad se stresa, te se držci njegovi čvrsto drže grane, to se onda puno ogranakah s voćem odkida. Jošte je gore, kad se napokon ono, što se nije otreslo, prutom mlati, da je sav pod zastrt ogranci od voćke. Siromašna voćko! Evo ti hvale za tvoju rodinu!

Najviše pate orasi; ima ljudih, koji misle, da drvo tim više radja, čim se više mlati i sakati. Negovoreć o premnogih ranah, koje se drvetu zadaju ovim mlaćenjem i koje ga svakako slâbê, još ćemo se bolje uvjeriti o nevaljanosti ovoga postupka, kad stanemo pregledati, koje grane do godine rod nose: onda ćemo razabrati, da su to baš oni omlaćeni ogranci. Tko nepožali truda uvjerit se o tom, on će u napredak lje bolje štediti svoje voćke.

Kakvo će biti vrieme?

Na ovo pitanje bi svaki naš gospodar doista želio odgovor znati, osobito ljetos, gdjeno je vrieme tako promjenljivo, da čovjek nezna, čemu da se poslie njekoliko satih nada, da-li vjetru ili studeni, da-li kiši ili suncu. A valjanu gospodaru treba zaista poznavati barem glavna pravila vremenarstva (meteorologije), da uzmogne iz obće poznatih znamenjah od prilike pogoditi, kakvo će biti vrieme, pa tomu prilagoditi gospodarske poslove.

Glasoviti francezki, prije njekoliko godinah preminuli maršal Bugeaud (čitaj: Büžó), koji je hrabrom desnicom utvrdio gospodstvo Francezah u Algiru, akoprem bijaše nakićen svimi kriepostmi vojvode, opet se je, poput starih rimskih junakah, odlikovao i ljubavju ratarstva, te je u mirno doba najvolio gospodariti, svoja i tudja polja pregledati i napredak gospodarski riečju i primjerom širiti. Osobito je rád čitao knjige o vremenu, nebi-li gdje u trag ušao pravilom, po kojih bi čovjek od prilike mogao proricati pogodu i nepogodu. Putujuć po Španjolskoj našao je onakvo pravilo u rukopisu njekoga španjolskoga samostana (manastira). Sam maršal Bugeaud je za dugo izpitivao i pazio vjerovnost toga pravila, i poslie mnogoljetnoga paženja tako se je o njegovoj istinitosti osvjedočio, da ga je i kod svojih vojnih putovah u Afriki za temelj postavio i svagda srećno prošao. Evo toga Bugeaudova pravila! Kakvo je vrieme peti dan poslie miene (mladoga mjeseca, mladja), takovo će biti vrieme, s malimi promjenami, sav mjesec, ako bude i šesti dan onakav, kao što bijaše peti dan. — Ovo pravilo tako je obćenito, da će se za 12 mjesecih jedanaest putih točno izvršiti. Razjasnit ćemo ga primjerom. Na 16. Kolovoza pomladit će nam se mjesec, peti dan izza toga je 20. Kolovoza. Pazi dakle, hoće-li biti i 21. Kolovoza onakvo vrieme, kao što bijaše 20., pa ćeš znati vrieme cieloga mjeseca. — Ima jošte jedno pravilo, nu to da nije onako stalno, nego se samo jedno 9 putih za godinu danah vrši. Evo ga! Kakvo je vrieme četvrti dan poslie miene, takvo će biti sav mjesec (s neznatnimi promjenami), ako je šesti dan izza miene jednako bilo vrieme s četvrtim danom. Kada je pako šesti dan za mienom drugo vrieme nego što bijaše četvrti i peti dan, onda se nemožeš nijednoga od ovih pravilah držati.

Izvrstni sadašnji vremenar Conninck pazio je na ova Bugeaudova pravila i našao takodjer, da su cielu godinu istinita, samo kadšto prevare u sliedeća 4 mjeseca, naime u Listopadu, Veljači, Ožujku i Travnju *(Okt., Febr., Mar. i Apr.)*. — Moramo jošte dodati, da je Bugeaud veće sjegurnosti radi još i 6 satih preko šestoga dana pazio kakvo je vrieme.

U ostalom ovo pravilo nije sasvime novo. *„Slovenské noviny“* se dobro domišljaju, da je već starodavna salernitanska ljekarska škola *(Schola Salernitana*, tako nazvana od talijanskoga grada Salerna) po gotovu slično pravilo postavila, naime:

„Tertia quarta qualis, tota est lunatio talis“ To će reći: Kakvo je vrieme treći i četvrti dan poslie miene, takav će biti sav mjesec.

Ovo smo čitali u novinah jošte mjeseca Lipnja, nu oklievali smo priobćiti to našim čitateljem, neznajući, ima-li šta u tom istine. Pokle smo se o istini ovih vremenarskih pravilah prošloga mjeseca osvjedočili, priobćujemo ih našim štiocem, neka nastave paženje; jer će osobito nastajuće jeseni mnogo za tim stati, kakvo ćemo imati vrieme.

Kad smo već stali govoriti o budućem vremenu, priobćit ćemo jošte, kakvo nam proriče vrieme za ovu godinu doktor Schofka, c. k. licealni učitelj. On je ovo proročanstvo jošte lani na 30. Studenoga 1859 za cielu godinu 1860. sastavio, a 24. Lipnja ove godine za drugo poljeće popravio. Akoprem nedržimo mnogo do ovakvih potankih proročanstvah, opet nam se čini, da neće biti s gorega, ako kažemo, šta g. Schofka u bečkih gospodarskih novinah proriče; jer ono, što je za mjesec Srpanj proricao, izvršilo se je sasvime. On kaže za

Kolovoz. Od 1—4. hladne i mutne noći, koje obično donose toplu kišu, al za sada se nemože kazati, da će je za stalno donieti. Oko 6. i 7. oblačno ili barem (jutrom) hladno; oko 6. i 7. žestoki vjetrovi, izza kojih zna kiša padati. (Mi smo imali 5. u jutru u Zagrebu silan

vihar; činilo se, da je prognao našu dosadašnju neprestanu kišu, te se je uvremenilo, al je od onda opet ima. *Ured. Gosp. l.*). Okolo 17. nastat će svakako u cieloj sjevernoj polutki zemlje (*Erdkugelhälfte*) kišovito vrieme, a 19. silan vjetar. Ako umah izza ovoga vjetra nenadodje kiša, trajat će liepo i toplo vrieme do kraja mjeseca, samo će ga kadšto oluja prekinuti.

U ostalom je ljetos težko proricati vrieme za Srpanj i početak Kolovoza, jer se čini, da kiša, koja inače u ovo doba u tropičkih (vrućih) zemljah pada, sve do nas dosiže.

Sbornica.

S. Iz Zeline. Ako je koja občina, to je doista sveto-ivanska (na Zelini) jedna izmedju riedkih, koja je u domovini našoj svoj položaj i svoju dužnost kao zastupnica jedne česti našega puka posve shvatila. Ona nesamo što revno nastoji svakom sgodom u području svom duševno i materialno dobro puka promicati, nego baš i povećimi novčanimi žrtvami podupire narodne naše zavode. Tà, tko će, kaže ona, ako ne občine, koje su duša naroda? Tko može, ako ne one, kao moralno tielo sastojeće iz mnogo članovah (kotrigah)? Nu da mi tko neprigovori: „puno riečih, prazna slama;“ odustajem od svake dalje pohvale, i dostavljam domorodnomu občinstvu do radostnoga znanja zaključak, što ga starešinstvo občine dne 30. Srpnja t. g. u svom vieću učini.

Zahvalan je naš narod nad sve ine; on znade ocieniti svaki pravi dar, koji mu se poda, i obljubi svaku ustanovu, koja je sbilja prema njegovim pravednim željam. Tako je zahvalno primljena milost, kojom je naša svietla kruna dozvolila, da se gospodarsko učilište u Križevcu otvori, i još ove godine naučanje započme. Kao što pako svaki pojedinac izkazuje zahvalnost svomu darovatelju najbolje time, kad se njegovim darom na dobro posluži: tako i občina sveto-ivanska misli, da će najbolje svoju zahvalnost za ovu carsku milost izkazati, ako pruži sredstva članovom svoje občine, da se na korist ciele domovine istim darom posluže, te u zavodu gospodarskom izuče i izviešbaju.

S toga je zaključila: da će svake godine davati dvie podpore, svaku od 120 for. a. vr. za učenike iz područja ove občine, da se valjano izuče na gospodarskoj učioni, i to dotle, dokle će gospodarske okolnosti naše zemlje, a osobito naše občine zahtievati, pa samo pod uviet, ako se bude gospodarski nauk u hrvatskom jeziku predavao, jer občina nije nipošto nakana podupirati tudji elemenat, koji i onako dosta podpore od druguda dobiva, dokle mi stradamo. *)

U ime zaklade neće dakle občina nikakve glavnice uložiti, niti zakladnice načiniti, već si pridržava podpuno slobodno djelovanje; a podpore će davati iz svojih dohodakah tako, kao što podmiruje ine troškove i plaće činovnikah, i moći će je, kad za potriebno nadje i razlogah uzima, ili stranom ili sasvim uzkratiti.

Ako se sposobnih učenikah u ovaj par nebi u občini našlo, kao što se to predpolaže (jer ovi moraju da su ili nižu gimnaziu ili nižu realku izučili), to će predtečno ove podpore donde takovim davati, koji će najprije na realku, pa zatim na gospodarsku učionu ići, na što se njihovi roditelji moraju obvezati.

U tu svrhu će od trih župah, koje sačinjavaju občinu, svaka po tri učenika iz seljačkih porodicah predložiti, a izmedju njih će občinsko starešinstvo odabrati onu dvojicu, kojim će se te podpore davati, a to će se već ljetos uživotvoriti. *)

Drugi nemanje važan zaključak občine, koji će obće priznanje i dopadnost svih domorodacah steći, je, što je starešinstvo občine jednodušno odredilo iz svoje blagajne 150 for. a. vr. za spomenik slavnoga našega pokojnika i ljubimca narodnoga Jelačića-bana. — U isti par podpisaše u tu svrhu stranom starešinstvo občine, stranom štovatelji pokojnikovi sliedeće prineske: p. n. gg. Nik. Celinić 5 for., D. Stražimir 5 for., G. Barabaš 5 for., D. Kafka 5 for., St. Zenko 1 for., Bocak 2 for., Gj. Strugar 25 novč., St. Grgat 10 novč., Lacko Legin 10 novč., M. Draganović 10 novč., Gj. Kožić 50 novč., Lj. Hrvoić 2 for., M. Varjačić 3 for., Dr. Domjanić 10 for., M. Rauter 1 for., M. Siegler 1 for., I. Goč 1 for., L. Svetec 5 for., Jos. Šavor 20 for., M. Brodjovin 2 for. — Ukupno 219 for. 5 novč. Novce će glavarstvo občine na odredjeno mjesto poslati.

Buduć pako da je želja ovdašnjega občinstva, da se čim veličanstveniji spomenik, vriedan toli slavnoga muža, podigne, to će se sakupljivanje prinesakah u občini nastaviti. Nadamo se, da će se još znatna svota podpisati od bezbrojnih ovdašnjih pokojnikovih štovateljah. Imena daljih prinositeljah priobćit će se u novinah.

Evo štovani članovi slavnoga hrvatskoga naroda, evo nam prilike, da osvjetlamo lice i pokažemo svietu, da znamo štovati svoje slavne muževe. Svaki narod ponosi se svojimi slavnimi sinovi, ponosimo se i mi našim Jelačićem-banom, koji nas je podigao iz nizine municipalne na čast naroda. Nemojmo toga nikada zaboraviti. Više nego ikada hora je sada, da se samosviest narodna digne, da vriednost našu spoznamo, da se ponosimo slavnim rodom našim, i da na temelju skrozi narodnom gradimo sebi bolju budućnost. Skrbimo jedanput i za se, štujmo svoje, te neobožavajmo tudje, gorje.

Prinosimo dakle svi, — kudgod po austrijskoj carevini raztrkani bili, — svoj darak po mogućtvu na žrtvenik uspomenice, da se uzmogne veličanstven spomenik slavnomu našem pokojniku sagraditi, neka mu bude na slavnu uspomenu, a narodu na čast.

---

*) Doista pohvale vriedna odluka. Ma gdje su zaostali naši gradovi Zagreb, Osiek, Rieka, Požega, Varaždin, Karlovac? Gdje poveće krajiške občine Brod, Petrinja, Vinkovci, Belovar? Neće-li se i oue ogledati s manjimi občinami na ovom narodnom mejdanu? *Ured.*

*) Ovdje občina sveto-ivanska nije stvar dobro shvatila. Podpore od 120 for. daju se učenikom ratarnice, za koju netreba ni realke ni gimnazije, nego samo da je djećak polazio pučku učionicu i naučio čitati i pisati; ako občina želi koga izučiti dati na višem gospodarskom učilištu, treba mu podpore 200 for. *Ured.*

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

F. W. Iz Samobora 20. Srpnja. Poslana meni 3 lota svilačkoga balkanskoga sjemena predao sam načelniku samoborskom g. Eduardu Šuljoku, s primjetbom, da bi se uz upravu naše marljive učiteljice, gospoje Emilie Gjurenec, školska mladež praktično u toj struci gospodarstva poučavati mogla. To se učini i tako 17 dječakah i 27 djevojčicah s dobrim uspjehom bube odhrani, te se je 79 funt. dobrih čahuricah primilo, koje, po odbitku potrebnih, znamenitih troškovah, doniele su dobitka 35 for. 92 kr. — Ista svota bi za veću pobudu medju spomenutu mladež razdieljena. Zajedno obznaniti mogu, da se u samoborskoj okolici u tom pogledu nadamo na skorom jošte boljemu uspjehu, jer se mjestno poglavarstvo svim mogućim načinom brine za unapredjenje svilarstva, što evo sa veseljem napominjem.

— Iz Sriema javljaju nepovoljne glase. Komasacija je doista samomu narodu najviše koristna; no budući ga o tom nitko nije obaviestio kako valja, te valjda puk misli, da mu se komasacijom želi uzeti njegova svojina: to se je na glas, da će doći dotični odbor, tako uzrujao, da odbor morade obustaviti svoje djelovanje; al niti narodu neće jamačno ovaj odpor dobrim uroditi rodom. — Pak onda neka još tko kaže, da nam netreba pučkoga lista, koji bi nam puk s onakvih stranputicah svraćao!

Gospodarske viesti.

— (Skupa tokajština). Tokajština od godine 1811 je osobito glasovita Ovih danah su vozili od nje kroz Beč trojku u Pariz za francezki carski stol. Ova tri vjedra stoje 5000 for., i tako svaka holba ove kapljice stoji od prilike 42 stotinjaka.

Obrtnost.

— (Bjelance). Kazali smo ovih danah, koliko se samo u bečkih tvornicah potroši bjelanca, radi čega su jaja vrlo poskupila. Sad se domisli Leuchs, da se bjelance može nadomjestiti ribjom ikrom i žabjim mriestom (*Froschlaich*), kojega ima svagdje dosta, a nitko zanj nemari. Toga radi dobi isti Leuchs zlatnu kolajnu.

— (Bieli papir). Englezke novine počele su razlagati, koliko očima hudi bieli papir. Toga radi su uzeli u Englezkoj štampati mnoge knjige na manjastom (*färbigen*) papiru; jošte se je opazilo, da ljudi vole čitati oglase štampane na manjastom papiru. Oglasi štampani na žućkastoj ili zelenkastoj hartiji čitaju se najlaglje.

— (Najveća gostionica). Kao što je sve golemo, čega se u Ameriki podhvaćaju, tako i gostionice, po imenu ona, što su ju upravo sada dogradili u Novom Yorku. Ova gostionica ima 7 spratah (katah, *Stock*) i zastire prostor od 3600 □ metarah, t. j. od prilike 2000 □ hvatih, blagaonica (soba gdje se blaguje iliti jede) zastire preko 200 □ hvatih. Osim toga ima ondje još 8 većih, 120 manjih dvoranah i 420 sobah za goste, osim stana za družinu mnogobrojnu. U kuhinji ima 5 golemih kotlovah, u kojih se gotovi svaki dan jelo za 1000 ljudih. —

— (Tuce). Rieč tuce dolazi od talijanske rieči dozzina, t. j. dvanaest komadah. Pokle su kod nas zavedeni novci po sustavu desetinskom (decimalnom), pozvala je pražka obrtno-trgovačka komora sve obrtnike, da svoju robu nebroje na tuceta, nego na desetke, jer je to lašnje računati.

— U Frankfurtu pravi njeki bravar pjeneznice, kojih niti sam gospodar nemože otvoriti. Pomislit će mnogi, šta će mi onakva škrinja? Al predomislit će se, kada dozna, da u njoj ima kao sat (ura): gospodar ga naravna, kad će htjeti da se škrinja otvori, onda ju zaklopi, i u svoje vrieme otvori sat škrinju iznutra. Ovakve škrinje nemogu se dakako nikakvim odpiračem otvoriti.

Trgovina.

Iz Pešte. Budući se sviet nada, da će vinogradi ljetos dobro obroditi, to je vinska trgovina zapela. Vršačko i bjelo-crkveno novo vino prodaje se po 7—7½ for. zajedno s bačvom drvenih obručah. Crljeno i bielo budimsko od god. 185⁶/₉ prolazi po 7—10 for. bez bačve. — Budući je sva prilika, da ćemo ljetos kiselice nabrati, to su pametni vinogradari već sada naručili puno grozdovine (*Traubenzucker*), da njom popravljaju svoje vino. Staro je prirječje, da je one godine dobro vino, kad se pojavi repatica na nebu. Ljetos smo ju vidjeli, al nas je strah, da prirječje neće svjeriti.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 7. Kolovoza 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	80.50
Državnjače sa 5%	70.80
Hrvatske i srbske razteretnice (*Grundentlastungs-Obligationen*)	71.—
Dionice narodne banke	841.—
„ austr. veresijnice (*Creditanstalt*)	192.20
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	442.—
„ Lloyda	200.—
Srećke Eszterhazova zajma	83.—
„ Windischgrätzova zajma	24.50
„ Waldsteinova zajma	26.50
„ Keglevićeva zajma	14.75
Prid na carske dukate	6.5
„ na srebro	26.25

Dubljina Save.

4. Kolovoza 1860. — 1′—0″—0‴ nad ništicom.

Molba.

Za jedno četrnaest danah doštampat će se jedva jedanput moj hrvatsko-njemački rječnik. Znadući, da djelo nije savršeno, popravljao sam ga i uz tiskanje, i nakanio mu dodati ove popravke. Valjda su i drugi vještaci mnogo toga našli u mom rječniku, što bi trebalo popraviti ili promieniti. Molim dakle svesrdno naše rodoljube, da mi izvole saobćiti do sredine mjeseca Kolovoza svoje opazke, makar samo o gdjekojoj rieči, da njimi uzmognem popuniti svoje dodatke i popravke. Ovo molim u interesu narodnoga jezika, zato se nadam, da me se naši književnici neće oglušiti, a ja ću im se u predgovoru javno zahvaliti.

U Zagrebu na 5. Kolovoza 1860.

Bogoslav Šulek.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

32. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice dugoselske, držane u Božjakovini dne 18. srpnja 1860.

pod predsjedničtvom presvietloga g. grofa Stjepana Draškovića, u pritomnosti gg. članovah: presvietloga g. grofa Antuna Erdödya, zatim gg. Barača, Havlička, Somogjia, Balaška, Medvedića, Šurine i Zorića. —

§. 1. Po običaju bude pročitan i odobren zapisnik posljednje sjednice gospodarske podružnice, držane dne 20. Ožujka 1860 u Božjakovini.

§. 2. Gospodin Nikola Havliček, kao zastupnik ovdješnje podružnice na glavnoj skupštini, podnio je gg. članovom obširno izvjesće o njoj, koje biaše s dopadnošću saslušano.

§. 3. Uslied dopisa sl. upravljajućega odbora od 27. Travnja br. 303 biaše poduzet nov izbor. Za predsjednika bi jednodušno izabran presvietli gosp. grof Stjepan Drašković, za odbornike: presvietli g. grof Antun Erdödy, c. k. komornik, Lavoslav Tomeković, Nikola Havliček i Franjo Barać, prva dvojica za svilarski odsiek; za tajnika bi izabran Josip Zorić.

Za namirivanje troškovah podružničkih, odredjeno bi, da se od godišnjih prinesakah 10 for. opredjeli u tu svrhu.

§. 4. Čitan biaše dopis slavne podružnice križevačke od 13. svibnja, i odlučeno bi, da se slavnoj podružnici križevačkoj pismeno odgovori, što bi namah i učinjeno.

§. 5. Pokle su pročitani dopisi, povede se rieč o svilarstvu. U svakoj gotovo sjednici govorila je podružnica o tom predmetu, i svraćala se na upravljajući odbor s molbom, da se pobrine u vrieme za priličnu prodaju; al, neznamo zašto, ipak je ostalo sve pri starom, a ljetošnje nas izkustvo uči, da će pored toga svilarstvo, u mjesto da se digne, propasti; — osobito izgubit će zanj volju seljani.

U okružju podružnice dugoselske, goje sve učione bube, a i mnogi privatni gospodari. Evo u kratko o tom izvješće učione brckovljanske.

Učiona brckovljanska nabavila si je već početkom siečnja jedan lot svilačkoga sjemena preko kotarskoga ureda. Poslje doznasmo, da je to bilo sjeme ciparsko; al da joj kašnje nestiže balkanskoga sjemena, naopako po nju, jer za sav svoj trud nebi bila dobila ni 2 for. Iz obojega sjemena izlegoše se bube u vrieme, i liepo napredovahu; al kašnje, kad je već bilo do zapredanja, počele su one iz ciparskoga sjemena hametimice crkati, tako, da ih se je samo za 4 funta zaprelo, i ove bijahu tako loše, da su se jedva po 35 nov. mogle razpačati.*) No bube iz balkanskoga sjemena bijahu zdrave, i liepo su se zaprele; većinom biahu omanje, no tvrde i omašne, da ih je 300 komadah težilo $1^1/_4$ funte. Nu i ove, akoprem bolje vrsti, prošle su jedva jedvice po 1 for. (To je prava grehota! *Ured.*) Dakle drugdje prodavale su se i osrednje čahurice po 2 for., a kod nas ponajbolje za polovinu manje! Gospodarski list je napućivao, da se nevalja š njimi prenagliti; al težko ih je onomu čuvati, koji neima sgode, te se pokraj toga boji, da mu se ili neprojedu, kao što se je mnogim dogodilo, il inače nepokvare. Prost seljanin, koji ih namalo hrani, prodat će ih, pa bile najbolje, pošto po to, samo da mu ih neima na brigi; pa kad su ga jednoć prevarile, a on će ih se radje drugi put ostaviti.

Izkustvo ljetošnje uči nas, da svilarstvo nemože kod nas napredovati bez sjegurne prodaje. S toga bi najbolje bilo, kad bi čahurice poprieko uzimalo na se gospodarsko družtvo, a ovomu, da to uzmogne, neka bi se odredila glavnica od jedno 20,000 for. iz kojega zemaljskoga fonda. Visoka vlada koja podupire svaki napredak u gospodarstvenoj struci, neće mu ni tu svoje ruke pomoćnice uzkratiti. —

§. 6. Jur u posljednoj sjednici izrazila se je ovdješnja podružnica za **pučki list**, a isto je preložila i i križevačka i sv. Ivanska podružnica; pa akoprem nitko nije njegovu korist poricao, to je ipak predlog na glavnoj skupštini propao. Njegova korist i potreba je već sada neoprovrzivimi i bjelodanimi dokazi potvrdjena. 15. kolovozom stupaju u život občinski sudovi — doista velika blagodat za puk, kad bi se znao š njimi valjano koristiti; al ovako kako sada stoji, neće biti od nje prevelike koristi. — Što koriste zlatne rude, za koje ljudi neznadu, il se neumiju š njimi poslužiti? Što hasne i najbolje ustanove, za dobro puka izdate, kad su mu nepristupne i nepoznate? Seljak, budući slobodan, da mu ta sloboda bude za njegovo dobro, treba da znade, što ga ide, i što je vlasti dužan; treba jednom rieči, da po-

*) Valjda su bili od istoga sjemena i vinički svioci, te se potvrdjuje, što sn.o kod izvješća iz Vinice nagadjali, da je crkanju sjeme krivo. Jer da je krivo postupanje, kao što se domišlja g. L. u svom dopisu iz Siska, nebi bili ni svioci iz balkanskoga sjemena u Brckovljanih onako liepo napredovali. *Ured.*

znaje svoje dužnosti i svoja prava, inače varat će ga svatko, ogreznut će svagdje kod ugovorah — obveznicah — pogodbah itd.

Pučki časopis nebi imao biti samo za zakone, već za sve, što seljaku znati treba; tu bi bilo dakle praktičnih poukah i o svakom materijalnom napredku, o kućanstvu, ratarstvu, što, u koje vrieme, i kako mu raditi valja, da mu se trud naplaća, da se diže a nepropada. Takovim načinom priskočilo bi se potrebam puka; a pučki časopis tim bi se laglje razprostranio u narodu, što već u mnogih obćinah malone svaka kuća imade koga toga, koji umie čitati; i tako bi seljanin uvidio podjedno i korist narodnih účionah. Ovdješnja podružnica svraća se dakle na upravljajući odbor s molbom, da njezinu molbu, a ne samo njezinu već cieloga naroda podnese višnjemu mjestu na uvaženje, te ga zamoli za izdavanje pučkoga lista. — Pa kad inače nebi bilo, moglo bi ga i koje družtvo, budi matice budi gospodarsko družtvo izdavati, a časopis bi se jamačno i sam po sebi izplatio.*)

§. 7. Da se dignemo, treba prije da znamo, što bi mogli, kad bi se svojski uprli, što smo kadri izvesti, da se ozbiljno prihvatimo gospodarstva. To bi se pako najprije postiglo, kad bi svaki svoje plodine drugim saobćio, tim bi poznao svojstva svoga zemljišta; a drugi bi ga uputili, kako bi ga za ovu il onu plodinu prirediti i usavršiti mogao. U tu su svrhu zavedene izložbe; najbolji gospodari imadu ih najsjajnijih i največih — ti su Englezi i Francezi. Buduć da su ovakove obće i velike izložbe takodjer s povećim troškom skopčane, te se ni nemogu u svako vrieme držati: to je odlučila i zaključila ovdješnja podružnica držati na malo svoju izložbu u Božjakovini koncem rujna, kamo se pozivlju svi članovi, da prinesu svoje plodine s polja i vinograda, svakovrstno groždje i drugo voće, — vino, šljivovicu itd. (A zašto ne i stoku, ratila itd.? *Ured.*)

Istom prigodom zaključeno je, da se na pomenutu izložbu pozovu pismeno i ini gospodari izvan podružnice; kao što i posestrime podružnice sv. Ivanska i križevačka**)

§. 8. O ovogodišnjih usjevih nije bilo mnogo govoreno, do, što je presvietli g. grof Stjepan Drašković, izviestio članove o svom pokusu, što ga je načinio s repicom. On je posijao mjeseca Travnja na pognojenu

*) Ma tko će narod nagnati, da dolazi slušati, kad se čita? To će moći samo vlasti. A tko će prigledati, da bude časopis primjeren? I to mogu samo vlasti. Dakle bez njih tu neima ništa. *Ured.*

**) Budući da je i sveto-ivanska podružnica odlučila izložiti na ogled gospodarske plodine i tvorine, a Sveti Ivan je samo jedno 2 sata daleko od Božjakovine: čini nam se, da bi najsgodnije bilo, kad bi obje podružnice zajedno držale svoju izložbu, i to izmjenice jednu godinu u Svetom Ivanu, a drugu u Božjakovini. Jer izložbe se zato drže, da se sakupi mnogo stvarih; a u tiesnom sadašnjem području jedne podružnice težko će to za sada ići. Nebi-li se pako tko našao, koji bi — više za uspomenu nego za nagradu — namienio najboljoj plodini kakvu odliku, da tako kao trag ostane ovomu hvale vriednomu postupanju? *Ured.*

ječmeništu $^1/_4$ vagana repice, pokosio ju je mjeseca Lipnja, te je dobio čista sjemena 35 vaganah, a sad mu ju plaća jedan trgovac po $4^1/_2$ forinte. Tom prigodom savjetuje i ostale gospodare, neka to i oni na svojih poljanah pokuse.*)

§. 9. Podružnica je s veseljem primila medju svoje članove obćinu dugoselsku, oborovačku i prečečku.

U Božjakovini dne 18. srpnja 1860.

Predsjednik, *Stjepan grof Drašković.* Tajnik, *Josip Zorić.*

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 2. Kolovoza. Evo vam ciene i kolikóće žita, što se je ovdje prodalo 2. Kolovoza.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 71 vag. po 4 stot. 50 novč.
Raži (vag. od 75 funt.) prodano 110 vag. po 2 stot. 60 novč.
Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 10 vag. po 2 stot. 60 novč.
Kukuruze (vag. od 80 funt.), prodano 680 vag. po 3 stot. 30 novč.

W. Iz Siska 5. kolov. Prošle nedjelje zapazilo seje ovdje malko više prometa u kukuruzu, kojega se je poviše odvezlo ne samo za domaći potrošak nego i za Bosnu.

Doveženo je bilo od prilike
1000 vag. (od $85^1/_2$ funt.) moriške pšenice za Kranjsku po stotinjakah 4. 90.
560 „ razne fele pšenice po 4. 40—50.
15.000 „ raznoga kukuruza po 2. 60—75.
2000 „ ječma po 1. 80.

Kod prodaje na malo ove su bile ciene: pšenica prama dobroti po 4—5 stotinjakah; tropolica po 3. 40—70; napolica po 3 do 3. 25; kukuruz po 2 65—80; ječam po 1. 60 — 2. 00; zob po 1. 35—40. Zobi i pšenici je ciena postojana, jer izvješća banatska neglase povoljno.

Vrieme je od davna promjenljivo, sad liepo, *sad kišovito.* Rieke uviek jednake, nose pol tovare. Brodarina u Karlovac 22—24 novč., vozarina u Zidani most 50—55 n. od vagana.

Ciena mesu i kruhu.

u Varaždinu i u ostaloj varaždinskoj županiji za mjesec kolovoz 1860 izdana.

	novčićah	
	Varaž-din	Varažd. župan.
Jedna funta dobre govedine	14	—
„ „ plućah, filekah i gubica	5	—
„ „ dobre govedine u Čakovcu . .	—	13
„ „ „ „ u svih mjestih gdje se kotarski ured ili magistrat nalazi, zatim u novom maroju, Lepoglavi, Biškupcu, Vinici i Legradu . . .	—	12
„ „ dobre govedine u ostalih mjestih .	—	11
Na jednu funtu nepripada privaga, na svaku dolnju funtu idu dva lota na funtu kao privaga.		
Jedna žemlja iz finog brašna (Mundmehl) od $2^3/_4$ lota	1	1
„ „ iz istog brašna od $5^1/_2$ lota . .	2	2
Jedan hljebac bieloga pekarskog kruha od osam i pol lota	2	2
„ „ polubielog pekarskog kruha od deset lota	2	2
„ „ bieloga tako zvanog filarskog kruha od deset lotah	2	2

U Varaždinu 2. Kolovoza 1860.

*) Rekli bismo, da je to bila jara ogrštica (*Sommerrübsen*), a ne repica (*Raps*). Oboje radja uljevito sjeme i zaslužuje doista preporuke, kao što pokazuje gori navedeni pokus. Kako valja postupati s repicom i ogršticom, razložit ćemo drugi put potanko. Odanle će se i to razabrati, zašto nisu ovakovi poksui drugdje za rukom pošli. *Ured.*

BROJ 33. U ZAGREBU 16. KOLOVOZA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Treba-li nauke našemu puku?

Iz Krajine. Pod naslovom ovim povede se sretna rieč po narod naš u ovih listovih tu negdje prvo. Pitanje ovo već samo po sebi čestito je, kao god što je ista misao i težnja njenoga čista i probitačna po nas. Čusmo već i glasove iz naroda o tome predmetu, i vidimo, gdje mu se obradovaše sviestni muževi i prijatelji naroda i njegova napredka. I mi imamo prirodjeno pravo o predmetu ovome i govoriti, i glas svoj na to dati. Zato poturivši i *„Presse"* i *„Wanderer-a,"* izpoviedamo bez svakoga stida, da smo zaista pročitali u našem malom i priprostom „Gospodarskom listu" u brojevih 21. i 23. obadva članka, i onaj: „Treba-li nauka našemu puku" i ovaj: „Može-li se puk naš poučavati." Sad kažemo pak po duši, da su nam se izredane tu misli dopale i usvojavamo ih u svoj njihovoj cielosti.

Nitko nemože kazati, da puku našemu nauke netreba, niti će razuman čovjek reći, da se puk naš nemože poučavati. Bog nam je dragi sve darovao sa sretnom domovinom našom, ljudi mogu nam samo dopustiti i pripomoći, da se poznamo u sred tih obilatih darovah božjih. Evo živimo u toj ljepšoj nadi, da će i kod nas na domu prosuti se svakoga roda škola, a odtuda i vještine svakovrstne. Ma i najsretnije to išlo, opet nećemo naskoro procvietati. Proći će tome njekolika naraštajah, dok se zemlja naša školom preporodi. A kad želimo, da se prosvietli i naša domovina, to nam se valja postarati za sadanji puk naš, da ga obaviestimo o postavljenoj našoj namjeri i težnji. To obaviešćanje nemože se drugačije izvesti nego shodnimi časopisi i knjižicami. Tko je taj, tko mi smije protisloviti, da je naša povremena štampa u ovo predposljednjih desetak godinah narod naš upoznala sa njegovim zvanjem mnogo i mnogo? Tko može odricati blagodatno djelovanje našega „Gospodarskog lista" u narodu za ovo kratko vrieme što taj listić imamo? — Eto dakle vidimo mi sami korist i duševnu i stvarnu, koju smo pribavili narodu našemu pišući i savjetujući ga.

A kad trebamo političkih časopisah, kad trebamo gospodarskih družtvah i toga roda listovah za obrazovane klase naroda: onda evo neznamo, kako da nam nebi trebalo sredstvo, da se i naš puk pouči o tom, što mu znati treba, da se razvije i u našem puku idea o pravu i dužnosti. Ja bih rekao, da nam je taj posao prvi i najpreči. Politička sviest prelazi u neuka puka lasno na razuzdanost ondje, gdje neima dosta pušakah i baganetah, pa kadšto i ovu silu sila saćera u tikvu; a gdje se puk pouči o naravi prave slobode, gdje se ova svede na prirodne zakone svoje, i ovi postanu moralnom potrebom u jednom narodu, tu se onda mogu lako baganete razkovati na motike, otikove, crtala i lemeše, a soldati upotrebiti na presretne težake i poslenike u svojoj domovini. — Nu to još nije sve; ako ovi seljaci neznaju što je pravo i kakve su dužnosti jednoga susjeda prema drugomu, kako treba gospodariti i kuću kućiti: tu bogme gospodarstvo ne samo da nenapreduje, nego kradja, otimačina, štetočinstvo svakojako i ubijstvo kraja neima. — Mogao bih ja ovdje mnogo dokazah navesti, kako je to prevelika potreba, da se puk zakonom obaviesti, i ja vam kažem, da sam mnogo zla odklonio od ljudih, što sam ih naveo na zakoniti put. Ali evo čemeri, da ni ja neznam kadkad, što je uzakonjeno, niti kako treba svaki zakon razumjeti, pa onda kako će to znati prost čovjek? I kad ovaj pogrieši, onda neznam, kako mu se to u krivicu pisati može? —

Ovo do ovdje što sam rekao, ja mnim, da je dosta za uzobražene krugove, pa da se uvjerimo, kolika je to golema potreba, da se, što prije to bolje, na dotičnom miestu pobrinu za praktično poučavanje puka našega.

Ja molim, da se uvaži samo još ova primjetba: znamo mi, da se zakoni u odnosnoj školi predaju i objasnjuju. Tečaj taj traje više godinah. Sudije buduće vješbaju se po više godinah u rukovanju zakonah. Pak opet nebiva to riedko, da se izrečena presuda obara zato, što zakona nerazumjedoše sudije. Uz ovo pitam ja smjelo; tko može reći, da nebi trebalo našem puku poučavanja u pravu i dužnostih? Tko može te goleme grehote na duši svojoj još i dalje ponesti, da se puku oglašuju i tumače odnosni zakoni batinom, gvoždjem i nemilom tamnicom? — Dopustit ću ja i to, da se nešto manja kazan daje onomu, koji u neznanju grieši, ali se i tako on kazni, pa aratos ti tvoje milosti, kad si mu poštenje sahranio u tamnici. — Nikad nebi onaj obješen bio, da je sirak tužni znao, da

nasilnika s ledjah ubiti, nezove se po zakonu „na ubiti“ (*Nothwehr*), i takovih stvarih ima mnogo i dosta. —

A sada da rečemo još jednu. Tko je htio, taj je i čuo po narodu, gdje se govori: „Nije nam krivo od cara nego od caričah.“ Ovo sluti na to, da puk često zazire i nepovjerava se svojim starješinam, t. j. misli: da starješine zatrpavaju pravice, koje od glave državne izlaze. Nepovjerenje mladjeg u starijega nikako nije probitačan posao. Smeta to bogme državnoj makini. — Nego ovo nepovjerenje dotle će trajati i, sačuvaj Bože! rasti, dok se sgodnim sredstvom ovo sumnjičenje neodkloni. A sgodnijega sredstva evo neznamo, nego ovaj predloženi poučni list. Ovim listom poslužile bi se starješine pučke, što bi od tud podpuno razumjeli obvezujući zakon i sviestno bi ga izvršiti mogli na korist države i puka; nebi starješinam trebalo dolaziti u sumnju i iskati naputka i gubiti vrieme dosadjujući na višem mjestu i otegočavajući sudbeni tečaj i pravdu; a nebi trebalo sudjenome podizati tužbe na sudije, trošiti se i plaćati kojekakove nadrimudrace za malenkosti. —

Putovaše pokojni Schwarzer, njekadašnji ministar bečki, po našoj krajini i reče na jednom mjestu za graničare: „ništa nerade, ništa neznade, ništa nejmade.“ Na ove rieči nećemo ništa odgovarati, jer nije više tu njihova gose, samo toliko izvodimo odtuda, da puku našemu treba nauke. A vi je dakle dajte! Ej pokojni Schwarceru! Ako si htio zaviriti negdje te negdje — u naše poslove, koje smo učili, bogme bi ti nam morao se pokloniti. — Pa kad smo naučili sabljom sjeći i lubardom tući, bome bi mi drugo sve naučili, da ima gdje i kako. —

No, u ime Božje, tvrdu vjeru vjerujemo, da će naša visoka vlada uza sva dobročinstva, koja nam velikodušno čini, i ovaj predloženi pučki poučni list rado odobriti i brigu o njem milostivo ponesti, pa u toj nadi i dovršujemo ove rieči, kličući iza srca: da živi naš presvietli car Franjo Josip! Da živi naša domovina!

Gradjevine.

Kad hoćemo da gradimo kakvu sgradu, najprije nam treba izabrati sgodno mjesto, na kojem ćemo sgradu podići. U ovom pogledu gledaj da izabereš takvo mjesto, gdje će biti kuća sjegurna od požara, gdje ćeš moći življeti u miru sa susjedi, gdje ćeš imati dosta vode, kamo ćeš lasno moći s kolima dolaziti, i gdje ćeš moći sgodno upotrebiti suvišnu vodu i gnojnicu za popravak sjenokošah. Mjesto, na kojem želiš graditi kuću, neka bude dakle pristupno, ne baš previsoko, al niti prenizko, i svakako blizu potoka ili bar ondje, gdje ima dosta druge vode.

Kuća neka bude prama iztoku, suše i svinjci prama jugu, štedanj (štagalj) prama zapadu, konjušnice i govedarnice prama sjeveru, a za ovimi neka je u hladu gnojište. Ove sgrade nevalja svezati, nego svaku napose graditi, da se omali pogibelj požara. S istoga razloga, pak još i zato, da se slomi sila vihra i olujah, i da se oslabi upljivanje kiše, vrućine i studeni, nasadi drveća oko sgradah; al ne preblizu, da necuri voda na krov.

U kući neka bude onoliko sobah, koliko treba, sve visoke, zračne i svietle; u kuhinju neka se navede voda, pivnica neka bude svedena (boltana), stube (štenge) na tavan vodeće od kamena, a vrata od željeza, da nemože vatra, kad bi se zametnula na tavanu, prodrieti u kuću. S istog uzroka valja i na pivnicu namjestiti željezna vrata. Tko čuva na tavanu žito, neka si nabavi kakvu dugačku mješinu, koja će se pružati s tavana do pivnice; pa kad se zapožari susjedova kuća i strah te je da će vatra i do tebe doći, možeš žito onom mješinom u pivnicu sasuti i spasiti. U obće požar je najveći dušmanin kućah, zato će ga se svaki razboriti gospodar pomnjivo čuvati i potrebita gasila nabaviti, po imenu malo štrcalo, kao i vjedra za vodu.

Staje (štale) za goveda neka budu tolike, da mogu napose stajati i muzare-krave, i tegleća marva. U stajah za muzare neka bude straga prostran hodnik, da se mogu svi poslovi laglje obavljati, i da se može jedna glava drugoj ugnuti, kad se van tjeraju. Pomostnice neka budu dugačke a ne položite, nego ostrme, al ne odviše strme, da marva neoboli, morajuć se, kad stoji, na zadnje noge jednako upirati.

Svaka štala, po imenu pako konjušnica treba da ima ozgor oduške, kud će izlaziti para, koja konjskim očima hudi. Zato neka je pod tako sveden, da može mokraća (pišaća) umah iz staje teći na gnojište.

Štedanj neka nebude previsok, jer bi onda bio neprilićan, bolje da je odugačak nego visok. Ako je zidan, pobrini se za oduške.

Svinjac neka bude zračan, al topao, osobito onaj, u kojem su odojci, koji nepodnose ni malo studeni; al ni krmci neće da se ugoje u hladnu svinjcu. Na suprot ljeti čuvaj ih od prevelike vrućine.

Uz pivnicu se postaraj i za zeljnik, gdje ćeš spravljati kupus i krumpir, a u pivnici neka se čuva samo vino i rakija, jer će ovo piće lasno postradati, ako ima na blizu kisela kupusa.

Novo kretalo.

Kretalom zovemo silu, koja kreće kakvu spravu ili stroj (makinu). Takvo je kretalo (*motor*) voda, vjetar (u vjetrenjačah), marva, i u naše doba vodena para. Nu sva su ova kretala il preskupa, n. p. marva i vodena para (radi stroja i goriva), il nedostatna, jer se nemogu svagda i svagdje upotrebljavati, n. p. voda i vjetar. Od davna dakle mozgaju vješti mekanici, kako bi se mogla nadomjestiti vodena para. Sve se je već pokušalo: svrućen, sgušćen i razriedjen zrak, vodik, stisnuta ugljevita kiselina, etir, kloroform, galvanizam, munjevina i magnetizam. Pokusi ovi su prilično za rukom pošli, al za svakdanju porabu nevaljaju, jer su ovi novi strojevi odviše skupi, skuplji od parostrojah — pa glavni cilj je ovih pokusah baš to, da se pronadje jevtiniji stroj od parnih makinah,

koje se samo zato nemogu občenito upotrebljavati, što njihova dvorba i gorivo odviše stoji. Francez Testud izumio je nedavno parni stroj, koji treba samo polovicu goriva prema dosadašnjim ovakvim makinam. Dakle će se znamenito olakotiti poraba parostrojah, ako se dade na veliko izvesti Testudov izumak.

Al jošte je veću pozornost probudio u Parizu izumak vještaka Lenoira. (čitaj: Lenoara), koji paru vodenu sasvim ukloni, i služi se mjesto nje uždivimi plinovi *(brennbäre Gase)*. Svatko poznaje strahovitu silu puščanoga praha. Kao što ima u kocki od 1 stope leda 1400 kocakah utajene vodene pare, kojoj treba samo vrućine, da se razvije: isto tako je u puščanom prahu puno plinovah, koji se razvijaju, kad se prah zapali, nit im je onda dovoljno ono mjesto, na kojem je prah bio, nego se pružaju i razpinju. Prah je sastavljen iz sumpora, salitre i ugljena. Kad ga zapališ, razvijaju se iz njega uz veliku vrućinu i dva plina, naime ugljevita kiselina *(Kohlensäure)* i dušik *(Stickstoff)*, a ova dva plina zapremaju hiljadu putih više prostora, nego što ga prah zauzimaše. Kad se dakle prah užeže u puščanoj cievi, pružaju se plinovi, koji su se onaj mah u njoj razvili, tolikom silom, da tjeraju iz nje naboj (hitac), i ako je ovaj odviše čvrst, a ciev slaba, onda raztrgaju samu ciev. Sad će svatko znati, zašto pucaju prozori, kad u zatvorenoj sobi pušku opališ, ili poveće množtvo puščanoga praha užežeš; zašto se dižu u zrak cieli gradovi, kad se pod njimi zapali puno puščanoga praha: plinovi, koji se iz praha razvijaju, pružajuć se, trgaju i krhaju sve što im je na putu. Upravo tako djeluje i voda. Od jedne kockaste stope vode postaje neizmjerno množtvo vodene pare: ako dakle uzkuhaš vodu u zatvorenu loncu, najposlje će sam lonac pući, kao što se dogadja u fabrikah, gdje ima parostrojah, pak i na parobrodih i parovozih, kad se zabrtvi rupa, kud ima suvišna para izlaziti.

Ovo nam se učini potrebito razložiti, da uzmogu štioci laglje shvatiti to novo Lenoirovo kretalo, o kojem smo uzeli govoriti; jer mnogi od njih nisu učili fizike. Povratimo se dakle k Lenoiru. Da dobije potrebitu silu za kretanje stroja, nesluži se puščanim prahom (jer je ovaj odviše žestok), nego plinom, kojim se sada u velikih gradovih razsvjetljuju ulice *(Leuchtgas)*. — Lenoirov stroj je velika položita ciev ili tulac, a u njem kao tučak, baš onolik, kolika je rupa u cievi, da nemože zrak medju tučak i ciev doprieti. Gdje je grad razsvietljen plinom, ondje se iz plinare t. j. iz sgrade, gdje se plin izvodi *(Gasometer)*, podzemnimi cievmi vodi plin do svietiljkah (lampah). Lenoir pako vodi ovakvom cievi plin do svoga stroja. Plin, izmiešan običnimi zrakom, napusti se pod tučak, pak se zapali iskrom od munjila (električke makine), iz kojega jednako iskre vrcaju. Zapaljen plin se svrući i uz to se raztvori na vodenu paru, ugljevitu kiselinu i dušik: ovi vrućinom pruženi plinovi potjeraju tučak na drugi kraj cievi i onda izlete van. Medjutim se je napustilo s druge strane tučka one smjese od posvjetnoga plina i običnoga zraka, te se ovaj opet zapali iskrom i potjera tučak natrag. Ovako se tučak neprestano amo tamo miče, jer je stroj tako uredjen, da plin izmjenice sad s jedne sad s druge strane ulazi pod tučak. Ovaj tučak je prikopčan za kolo, a pomičuć se jednako amo tamo, okreće i kolo, upravo tako, kao što se okreće kolo u kolovrata pritiskivanjem i dizanjem noge. Za ono kolo je onda prikopčan stroj, koji se ima kretati, n. p. žrvanj, mlatilo ili što tko želi okretati.

Glavna su preimućtva ovoga Lenoirova kretala, što mu je stroj vrlo jednostavan i što je jevtino i samo kretalo, i stroj, i dvorba stroja. Njemu treba svaki sat $^1/_2$ kubikmetra (t. j. od prilike prostor od $1^1/_2$ stope širine i visine) posvjetnoga plina, koji u Parizu stoji 15 centimah t. j. od prilike 7 novčićah. Ako dakle stroj 10 satih neprestano radi, to se potroši nanj dnevice samo 70 novč. za toliku silu, što je ima jedan konj. U ostalom Lenoirov stroj nije samo kakva pusta idea ili igračka, nego pravi stroj, radeći evo već jedno 2 mjeseca dan na dan snagom od 4 konja. Njegov stroj stoji dakle dnevice jedno 2 for. 50 novč., a parostroj od iste sile čini 4 for. 50 novč. troška svaki dan, tako da se Lenoirovim kretalom prištedi preko polovice troška, ni negovoreć o velikih i skupih kotlovih potrebitih parostroju za izvodjenje vodene pare.

Ako se jošte potvrdi, što namjeravaju gospoda Isoard et Comp., naime izvoditi posvjetni plin, od kojega će kubikmetar stajati samo $1^1/_2$ centimu, to će onda biti Lenoirovo kretalo nevjerovno jevtino, jer snaga jednoga konja neće više stajati na dan nego 6 novčićah. Pa koliko stoji ratara jedan konj! Već je više onakvih strojevah naručeno, a Lenoir se nada, da će se moći njegovim kretalom i drugi strojevi, po imenu i parovozi kretati, čim bi putovanje po željeznici neizmjerno pojevtinilo.

Sbornica.

— U prvašnjem broju smo žalili, što se nijedan naš grad nije dosada pobrinuo za kakvu stipendiju na gospodarskom učilištu. Vrlo nam je drago, što možemo danas javiti, da naša Koprivnica u tom pogledu prednjači svim hrvatskim i slavonskim gradovom. Evo dopisa, u tom predmetu, što smo ga dobili od štovane ruke!

Iz Koprivnice 6. Kolovoza. Nemogu propustiti, da Vam nepriobćim veledušnu žrtvu, koju je slavno zastupničtvo, sl. kr. grada Koprivnice u sjednici obćinskoj dne 31. Srpnja t. g. držanoj u interesu narodnoga i gospodarstvenoga napredka učinilo.

Obćina je pristala kao utemeljiteljica gospodarskomu družtvu i odredila u istu svrhu pristojbu utemeljiteljnu iz pjeneznice gradske namiriti. — Nadalje je zastupničtvo obćinsko, budući upućeno o važnosti učione gospodarske za budućnost naše domovine i našega naroda, utemeljilo dvie zaklade, i to jednu za pitomca višega gospodarskoga učilišta sa godišnjom podporom od 200 for., a drugu zakladu za pitomca ratarske učione sa godišnjom podporom od 120 for. a. vr., na koje zaklade jedino sinovi grada Koprivnice pravo će imati.

Čin otaj dovoljno svjedoči, da narod naš hoće i želi napredovati. Hvala dakle do neba njegovomu c. kr. apoštolskomu veličanstvu, našemu milomu vladaocu, kojeg milost za ustanovljenje učione gospodarske pruži milom narodu priliku, te će moći u gospodarstvenoj struci takodjer napredovati, a budući naraštaj blagodarit će za taj veledušni čin zastupničtvu, kojim će pospješiti napredovanje narodnoga i gospodarskoga blagostanja u obće, a napose svojih sinovah.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Presvietli i prečastni g. Gjuro Smičiklas, grčko-katoličke križevačke biskupije biskup, (p. n.) uzmožni zaštitnik i prijatelj narodnoga napredka, stupio je medju utemeljitelje gospodarskoga družtva. Jošt je i jedanaest obćinah pristupilo našemu gospodarskomu družtvu, položivši utemeljiteljnu glavnicu, naime obćina prečečka, vidovečka, petrijanska, biškupečka, sveto-ilijska, vinička, kalnička, sudovečka, ravenska, hodošanska i grad Križevac.

Kao redoviti članovi pristupiše našemu družtvu gg. p. n. Ferdinando Fichtenau, posjednik; Janko Leskovac, vlastelin; Kocsi de Véres mező, c. k. major u miru; Stjepan Holjevac, c. k. satnik u miru; Imbro Čunčić, vlastelin.

— Iz Češke i Moravske pišu, da je ondje od premnoge kiše krumpir počeo kojegdje gnjiti. Izkusni gospodari svjetuju, da je u takvom slučaju najprobitačnije izkopati ga brže bolje, da se spasi, što jošte nije okuženo. Buduć da ova nesreća lasno može i nas snaći, svraćamo na nju naše gospodare, neka budu na oprezu, i neka spreme s polja korun, čim zamiete na njem znakove pliesni, s koje onda sav propada. A da spase ono što su izkopali, neka ga sprave za zimu po Plesslovu naputku, štono se može kupiti za 1 for., kao što je Gospodarski list ovih danah javio.

Gospodarske viesti.

— Iz Banata javljaju, da je ondje pšenica vrlo dobro urodila, i da se je na svakom jutru (rali) 14—18 vaganah liepa zrna nabralo. — Samo okolo Moriša i Arada postradala je od pikca, te je mnogo jutro jedva 6—8 vaganah bacilo. — Raž i zob nisu onako urodili, kao što su se bili gospodari izprva nadali, pikac im je vrlo nahudio. — Nasuprot kukuruzi stoje krasno, i ako nedodje liepo vrieme, nabrat će se izobila.

— U Beču se od njeko doba prodaju kruške, šljive, jabuke i breskve od naravi slikane. To se ondje drži kao čudo, a stvar je vrlo jednostavna. Tko želi na kakvoj jabuki imati kakvo slovo, ime, grb ili sliku, neka jabuku onda, kad hoće već da zarudi, obliepi papirom, na kojem je izrezano dotično slovo ili slika. Kad voće dozri i papir se skine, sva je jabuka (ili što je već) liepa biela, a slika ili slovo ima naravnu mast voća, dakle je zeleno, crljeno ili modro, prema tomu kakvo je voće. Naši voćari bi to mogli jošt i ljetos pokušati na voću, koje jošte nije dozrelo, te će doista onakvim darom prijatelja osobito obradovati.

— (Nov stap). Bečki trgovac Mart. Svoboda prodaje osobite stapove (stepke, bućke), t. j. posude, u kojih se maslac izbija (muti). Ovakov stap se okreće kao kolovrat i za 15—25 časovah (minutah) imaš gotov maslac bez velika napora. Jedan ovakov stap stoji prema veličini (za 5 do 18 okah skorupa iliti vrhnja) 8 do 15 for., i može se naručiti kod pomenutoga trgovca, stanujućeg u Beču (*Margarethen Vorstadt; Gartengasse Nr. 49*). (*Slov. n.*)

— (Nova pušnica). U Hohenheimu, u ratilarnici ovdašnje kralj. gospodarske škole (u Würtembergu), grade pušnice iliti pećnice (za sušenje voća), koje se mogu prenositi iz kuće u kuću, vrlo malo im treba goriva, a voće se u njih krasno suši. — Kako su nam ljetos voćke obilato urodile, vriedno je, da si ju nabave gospodari, tim više, jer čujemo, da je ciena prilična.

— (Skupo cvieće). Parižani su veliki prijatelji cvieća; ima ondje do 300 cviećarah, koji na velike blagdane i svetkovine prodaju više putih u jedan dan i za 70.100 franakah cvieća. — Nedavno je ondje njeki poslanik davao večernje zabave, pa ga je samo cvieće stajalo 22,000 franakah.

— (Čišćenje vode). Tko želi, da mu se mutna voda brzo razbistri, neka metne u kacu punu vode jednu žlicu (kašiku) u prah stučenoga kocelja (stipse, *Alaun*), i neka vodu živo razmuti. Za njekoliko satih oborit će se na dno sav mutež, i voda će biti tako bistra, da ćeš misliti, sad je donešena iz zdenca.

Kućanstvo.

— (Liep za kamen). Uzmi jednake djelove od sumpora, smole i voska, raztopi sve i miešaj marljivo, da se sve sasvim izmieša. Onda prihvati oba kamena, koja želiš sliepiti, sgrij ih malo na vatri, namaži prelomine onim vrućim liepom, stisni oba komada što se bolje može, i drži pod kakvim pritiskom, dokle liep sasvim neohladne i nestvrdne se.

— (Pekova žbuka). Sažeži vapnenjak, u kojem neima ni pieska, ni ilovače (dakle najbolje mramor), da postane od njega živo vapno, stuci ga u prah, prosij i vagni. Onda uzmi jedanput više suhe gline (*Thon*) sažeži ju, stuci u prah i izmiešaj kako valja s onim vapnom. — Sada uzmi opet onoliko žežene (kalcinirane) i u prah stučene sadre, koliko je bilo vapna, i jedanput više žežene i u prah stučene gline, te opet izmiešaj sve dobro. Napokon izmiešaj oba ova praha što se bolje može. Kad želiš svoju kuću žbukati (*verputzen*), nalij u onu smjesu vode za $^1/_4$ njezine težine, da bude kao gusto tiesto, kojim požbukaj kuću. Ova žbuka postat će s vremenom kao kamen, nit propušta vode i vlage, nit joj hudi vrućina, neće od nje nikada izpuzati. Ako je žbuka dobro ugotovljena, traje do vieka.

Trgovina.

Ciena žitku od 5.—10. Kolovoza 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica,		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	5	37	—	—	2	33	2	9	3	73
Pešta	3	97	2	50	2	—	1	47	2	46
Mošonj	5	20	2	60	2	30	1	57	2	65
Novi-Sad	3	40	2	40	1	16	1	10	2	20
Pančevo	3	50	—	—	1	20	1	—	2	30
Ljubljana	5	18	4	75	3	45	2	16	—	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 14. Kolovoza 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	79.—
Srbske i hrvatske razteretnice . .	$70._{50}$
Prid na carske dukate	$6._{24}$
Prid na srebro	$29.^1/_2$

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 34. **U ZAGREBU** **23. KOLOVOZA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Naše potrebe.

F. Ž. Od Križevacah. Čitanje „Gospodarskoga lista," krug moga djelovanja, kano i izkustvo, koje iz njega crpim, pružaju mi više putih gradiva za kakov članak za vaš vriedni list, i ja se spremam već od davno, da vam ga napišem; nu razni poslovi prisiliše me, te sam odgadjao od dana do dana. Istina, sviet navadno misli, da mi svećenici, osobito po selih, svoje vrieme ponajviše u *„dolce far niente"* provodimo. Nu bilo kako mu drago, ja znam, da nefali nikada posla, čas ovoga, čas onoga, i da mi nije nikada dugo vrieme — izim u gdjekojem družtvu. Toliko za svoje opravdanje i da nebi mislili, ako Vam se opet uzhtije prošibati liene dopisnike, da sam to možebiti ja. Za duže vrieme nakupilo se je, kao što rekoh, više predmetah, o kojih ću sada koju prosboriti.

O ljetini Vas nemogu za sada jošte točno izviestiti. Gdje nije bilo tuče, ondje je bio ozimi ječam u polju osobito liep, raž podobra, u pšenicu na ravnicah i jako nagnojenih zemljah udarila je hrdja, ostala je dosta dobra; jari su ječmi slabi; kukuruz, glavna hrana našega seljaka, stoji prekrasno, isto tako pokazuje se liepo heljda. Krme bilo bi izobilja; ali evo gluposti i nehajstva! Jošte sada stoji sila Božja siena nepokošena na sjenokošah, nepokošena, a već sasvim žuta i gotovo suha. Kako dakle plodine stoje, mogli bismo se nadati podobroj godini, i da ćemo se malko oporaviti od ljetošnje oskudice. Nu kod nas se malo tko može pohvaliti, da je na svojih oranicah dobio dovoljno kruha za svoju kuću, a kamo-li da je iz njih izvadio porez, odjeću, obuću itd. — to sve mora vino da dade, pa baš tu smo zapeli, jer ni živa duša nepita kod nas za vino. Osim oskudice ovogodišnje, koja je silila ljude kruh kupovati, pa im nepreosta za vino novacah, osobito je tomu doprinielo to, što je novom željeznicom u Medjumurju mnogo ugarskoga vina navalilo k nam, te pobija cienu našemu. Odtuda je vidjeti, koliko treba

Željeznice

osobito onomu narodu, koji je već odasvud obkoljen narodi imajućimi željeznicah. Ne samo da će sada žitelji ugarski mnogo jevtinije moći prodavati svoje vino, zato što ga mogu brzo i lasno odpremati, već će ih baš ta okolnost i potaknuti, da jošte marlivije nastoje oko vinogradah, kad iz njih sve to veću hasan vade. Kranjci, Primorci, Talijani itd., koji su dosada kupovali naše vino, kupovat će od sele ugarsko, koje će bez težkoće doći po željeznicah do mjesta, kojemu je namienjeno. Tako nam evo jedna željeznica zaprečuje izvoz vina, druga nam iz inozemstva dovaža obuću, odjeću, dà isto cvieće za balove u zimi, te jedna i druga odbila je od nas svu trgovinu: drum izmedju Zagreba i Varaždina pust nam je, odkako se sve vozi željeznicom kroz Štajer u Beč i iz Beča. Isto valja i za Rieku, jer se sada može na Rieci i u Trstu kupiti žitak u istu cienu, u koju u Karlovcu. A kad se dogradi željeznica preko Zagreba u Zidani most, tad će sasvim propasti Karlovac i priedjel izza njega — jezgra naroda hrvatskoga. *) Ja doista nespadam medju one, koji se vesele toj željeznici; jer smjera na to, da sve putnike i svu trgovinu, preletivši malenu stranu Hrvatske, skrene u Trst. Ja bih se mogao samo onda veseliti ovoj željeznici, kad bismo nuz nju imali drugu, koja bi priekim putem skapčala Banat s našim hrvatskim Primorjem!

Čudne stvari! punih deset godinah nastojalo se je okorjelom zasljepljenosti i svom silom, da se sve preprieči, što bi bilo od koristi najvjernijemu narodu Austrije, hrvatskomu, i da se promakne, što bi neprijateljske mu elemente ojačilo i obogatilo. Neizmjernim trudom i troškom izvedena je željeznica preko Severnika i preko Ljubljane u Trst, pa tim osiromašen hrvatski, a obogaćen talijanski elemenat. Nu svaka nenaravnost imade prije poslje zle posljedice, pa će tako biti i tu. Željeznica ona preko Semeringa u Trst imala je po mnenju njezinih osnovateljah spajati Njemačku s Trstom, pa tako svu gotovo Njemačku kolonialnom robom oskrbljivati; tada dodje Napoleon sa svojom marseiljskom željeznicom, pa Marsilj i Hamburg oskrbljuju Njemačku, a željeznica severnička sve će se manje izplaćivati. Koliko bi bilo jevtinije, koliko kraće, da se je potegnula željeznica od Vukovara do

*) I bez željeznice procvatio bi onaj priedjel, kad bi se nastojalo oko umnoga gospodarstva i obrtnosti; nu mi za sada imamo samo zemlju bez gospodarstva i obrtnu slobodu bez obrtnosti. A dok bude Krajina onako uredjena kao sada, neima nade, da će se jedno ili drugo ondje nastaniti. *Ured.*

hrvatskoga Primorja! Tad bi bili najbogatiji priedjeli najkraćim putem spojeni s morem, tad bi se lasnije konkuriralo i s Hamburgom i s Odesom. *) Nu što nije, morat će biti prije ili kasnije, okolnosti će same na to siliti.

Medju uzroke, s kojih je zapela kod nas vinska trgovina, spada i taj, što drugdje, osobito u Talijanskoj, ove godine jako liepo vinogradi kažu, i trgovci nekupuju na špekulaciju. Neka dobro promisle Hrvati, da smo ovih godinah dobro prodavali vino osobito zato, što je bila bolest groždja u Italiji; sad, kad je ova prestala, moramo biti pripravni na slabiji izvoz i manju cienu tim većma, što je u Trstu uvoznina pet forintih od vjedra. Ovo nas mora prinukati, da gledamo, da si mjesto vina otvorimo drugo stalno vrelo dohodakah, koje neće tako o slučaju zavisiti, niti tako lasno presahnuti. Ovo vrelo je po mom mnenju

Svilarstvo.

Ja mislim, da je svilarstvo za nas stalno i nepresušno vrelo, s toga, što držim, da neimade u Europi podnebja prijaznijega za svilarstvo, nego što je naše. Kad je godine 1814. austrijska vojska bila u Francuzkoj, bio je njeki hrvatski grof na stanu kod njekoga fabrikanta u Lyonu. Ovaj pokaza grofu svilenu vrpcu od osobite ljepote, pa ga upita: šta mislite g. grofe, gdje je ova svila izvedena? Grof odgovori (kako bi i danas mnogi odgovorio, koji dvoji, da bi moglo što dobra doći iz Nazareta — a Nazareta nepoznaje), da iz Lombardije. Na to fabrikant prihvati: „nije, već iz vaše domovine, iz Hrvatske. Hrvatska je svila najbolja, najsvjetlija, i mi ju uvjek skuplje plaćamo nego drugu.“ Odavde se vidi, da nam tu nitko prvenstva nemože oteti, ako neturimo ruke u džep. Valja dakle da prionemo svojski za to, i sada je tim sgodnija prilika, jer je odpala Lombardija, koja je u Austriji najviše svile izvodila. Ostaje dakle na nas ne samo izvoditi svilu za inozemstvo, već i austrijske tvornice njom oskrbljivati. Nu žali Bože i tu smo nazadovali, mjesto da napredujemo. Tko se želi o tom uvjeriti, neka pogleda u križevačke svilane, pa će vidjeti, koliki su ondje kotlovi, koji sada ništa nerade, a odprije su svi imali posla. I moji župljani mi pripoviedaju, da su oni prije četiri puta toliko svile izvodili, koliko sada. Budući nam je ovo, kako vidismo, sada životno pitanje, to valja, da promislimo i o uzrocih nazadka i o sredstvih popravka. Prvi i glavni uzrok je nesretni monopol, koji je na svakojaki način pobijao cienu na toliko, da se najposlie trud i potrata vremena kod hranjenja svilacah nije izplatila; jer i seljak može one težake, koji lišće beru, svilce hrane i čiste itd., na drugi koristan posao upotriebiti. Kad se dakle funta čahuricah plaćala po 24—30 kr. srebra, pa su se čahurice samo onako na brzu ruku potegnule, i onda bacile iz vage u ostalu hrpu, to nije ni čudo, da je sviet odustao od hranjenja svilacah. Ta vi ste i sami u Gospodarskom listu progovorili, kako su darežljivi i velikodušni gdjekoji kupci čahuricah. Kad ovako stvari stoje i učini govore, a to doista treba, da čovjek imade osobito debelu kožu na licu, da može u njekom javnom listu napisati, da je g. Bettelheim mnogo kod nas doprineo k podignuću svilarstva. Neka onaj g. dopisnik zaviri u svilane križevačke, pa će se uvjeriti, da je g. Bettelheim kod nas u tom pogledu napravio pravi Bettelheim, t. j. stan ubožtva. Ovomu zlu može se doskočiti jedino konkurenciom. Da se digne kod nas svilarstvo, to je, osobito odkad odpala Lombardija, interes cieloga carstva; s toga bi se imala iz državno-gospodarstvenog obzira ista visoka vlada zato pobrinuti. Nu kako dokazuju okolnosti i zadnja skupština gospodarskoga družtva u Zagrebu, nije o tom jošte dovoljno izviešćena, jer nije dozvoljila gospodarskomu odboru niti iz naše zemaljske kase novce za kupovanje čahuricah, da bi se tim načinom uvela konkurencija i podigla ciena zapredakah, a tim i svilarstvo; pak opet se mnogo tih novacah upotrebljava na stvari, od kojih neima Hrvatska sasvim nikakove hasni; kano na njemački teater, gdje se predstavljaju njemačke „*Posse.*“ To je za nas stvar toli važna, da nemožemo od nje odustati, već moramo nadalje iskati, da nam se dozvoli upotrebiti naše, na našu i na hasan čitavoga carstva. Osim zakladah imade naša krunovina i raznih svojih kućah, kao što su njegdašnje županijske kuće. Ove ogromne sgrade valjda nose nješto, pa bi odtud proizlazeći novci mogli se upotrebiti na podignuće svilarstva.

Nebi falilo, kad bi ova struka gospodarstva našla i kakova sukromna Mecenata, ili kad bi se družtvo kakovo glavničarah u tu svrhu sastavilo. Po mom mnenju bila bi tu doista krasna prilika svoju korist spojiti s obćim blagostanjem.

Čim tko marljivije nastoji oko svilacah, čim mu se dakle prije zapredu, tim manjeg imade, siromak, dobitka; jer se jošte nezna za cienu u inozemstvu, pa naša gg. promicatelji svilarstva odrede cienu, kako je po njih bolje. A šta će siromak? Prodati mora, inače će mu se čahurice progrizti. Ovomu bi se doskočilo napomenutom već konkurenciom, pak i tim, kad bi se ili visoka vlada ili slavni odbor gospodarskoga družtva pobrinuo, da čim prije sazna cienu čahuricah u inozemstvu, i da ju obznani. Kad onda nebi gg. privilegirani promicatelji svilarstva htjeli prilično plaćati, drugi bi na svoju ruku kupovali čahurice od seljaka, pa tako prisilili i tobožnje promicatelje, da bolje plaćaju. Nadalje bilo bi koristno, da se puk uči čahurice dušiti, da može onda bez pogibelji pričekati s prodajom, dok ciena neposkoči. Najbolje pako bilo bi, kad bi se puk učio sam presti, pa bi onda moglo cielo selo ili više njih nabaviti si jedan kotao. Nu prije nego se to pokuša, morali bi nas ubaviestiti, kamo ćemo

*) Sada trebat ćemo dvie željeznice, koje neizmjernim troškom izvedene i uzdržavane, pogibelju prieteće, često zapuhi zametene, preko neizmjerne stranputice skapčale bi plodonosni Banat s morem. A mogao bi se bio put narediti Dunavom do Vukovara, a odovud izravno željeznica u hrvatsko Primorje. Eto mnogo manjega troška u gradjenju, uzdržavanju i upravi; eto kraćega, sigurnijega puta!

moći prodati predenu svilu i u kakovu cienu. (Predena svila se doista uviek s boljim dobitkom prodaje nego nepredena; samo ovo dvie tri godine plaćaju se skupo i same čahurice, gdje ih Talijani kupuju za sjeme. *Ured.*)

Drugi uzrok, s kojega je svilarstvo nazadovalo, jeste crkavica, koja se bila pojavila. Da se tomu doskoči, nabavljeno je sjeme iz Balkana. Da nije dobro, da su od njega čahurice velike, meke, da se je i medju svilci od ovoga sjemena pojavila crkavica, da zato nevriedi ostavljati ih za sjeme, to ste već javili u Gospodarskom listu. (Nu dopisi iz Siska i izvješće dugoselske podružnice kažu protivno. *Ured.*)

Ja ću još samo primietiti nješta, što će dobro biti zapamtiti. Kad se u sjednici podružnice križevačke zametnula rieč o tom, kako su velike te čahurice, primietio je g. Hadrović, župnik ravenski: da je opazio, da su tim manje čahurice, čim su bolje stisnute šibe onih granah, na kojih se zapredaju, jer su onda svioci prisiljeni na tiesnom se zapredati; s toga je vrtna metla preporučena kano najshodnija zato. Moji župljani kupili su u Križevcih našega domaćega sjemena, i izveli krasne, male, tvrde, prepasane čahurice, ali su i njim bube crkavale. Samo za jednoga mi je kazano, da mu nisu crkavali — pa što mislite: zašto nisu? Jer si je sam kod kuće sjeme iz svojih lanjskih svilacah nabavio. Kad sam se u Križevcih o tom razgovarao, kazaše mi: da nije čudo, što je imao dobra sjemena, jer je upotrebio najbolje čahurice za sjeme, a obično se u Križevcih upotrebljavaju za taj posao kojekakove. I sbilja, kad sam otišao tamo, gdje se sjeme izvodi, našao sam njekoliko progrizlih čahuricah najlošije fele. Bit će dakle dobro i najbolje, ako budemo sami sjeme izvodili, inače dotjerat ćemo do toga, da će si drugi dobaviti od nas izvrstna sjemena, a mi ćemo imati izmet, i prisiljeni biti kupovati sjeme — Bog zna kako skupo — od onih, koji ga sad od nas kupuju.

Jošte mi je ovih danah kazano, da je mnogo probitačnije za hranu svilacah rezati ogranke s duda (murve), nego-li brati lišće; da se tim dud štedi, bolje pomladjuje i opet manjim trudom svioci hrane, osobito, ako im se grane u križ pomeću jedna na drugu; onda da se same penju iz dolnje grančice na gornju. Netreba ih premetati, niti tako brižljivo čistiti, nit se mora dirati u spavajuće. (Ima u tome mnogo istine; al opet valja uzeti na um, da je smrad najveći neprijatelj svilacah, i tko bi ostavio za dugo one obrštene i opoganjene ogranke na ljesicah, lasno bi svoje svioce zagušio. *Ured.*)

Treći je uzrok nazadku svilarstva razdor, koji je u kućah zavladao; jer je š njega došlo, da imade u kući mnogo suvišnih pastirah, nevještih i lienih gospodaricah, ovi svi skupa ništa nerade, a mogli bi nastojati oko hranjenja svilacah. Što odavde jošte izvire, kazat ću u budućem listu.

Kontumac.

Svatko znade, da je ustrojenju vojničke krajine povod dalo napadanje Turakah; nu pokle se je slomila turska sila, glavna bijaše Krajini zadaća priečiti, da se k nam nedovuče kuga iz Turske. Toga radi namještene biše uzduž sve turske medje **kužare** ili kontumaci, t. j. sgrade, u koje se zatvaraju turski putnici i marva, da se vidi, jesu-li okuženi. Naravna je stvar, da se je ovim zatvaranjem ljudih i marve trgovina s Turskom neizmjerno priečila. Pokle je kuge i u samoj Turskoj nestalo, bilo je lani od visoke vlade postavljeno osobito povjerenstvo (komisija), da iztražuje, u koliko bi se mogla promieniti uredba o kugi od god. 1837. Ovo povjerenstvo svršilo je viećanje jošte 7. Prosinca 1859., pa je izjavilo **jednoglasno**, da nevalja ni ljude, ni marvu, ni robu podvrći kakvomu kontumačkomu (karantenskomu) postupku, ako je godina danah prošla, odkada se ništa nečuje za kugu u turskom carstvu. Po kontumačkom postupku razumievamo ne samo pomenuto zatvaranje ljudih i marve (za 10 do 20 danah), nego i premetanje kožah, kadjenje druge robe i pisamah itd., što je sve puno novacah stajalo. — Sve najviše oblasti odobrile su onu odluku povjerenstva, naime, da netreba kontumaca, kad neima kuge u Turskoj; nu dok se o tom sastavi, proglasi i uvede nova uredba, proći će dobrano vremena. Kao prvi početak ove uredbe jeste carska odluka od 9. Lipnja o. g., kojom se naredjuje, da se ima već sada odustati od kontumačkoga postupanja s pismi dolazećimi iz Turske. Ovakva pisma su se naime dosele na kontumacu izprobadala, pak onda kadila, da se iz njih iztjera kuživo (*Peststoff*). — Pokle ovako nestane kontumaca, nestat će i glavne potrebe, radi koje bješe Krajina ustrojena, te će se možebiti i ona preustrojiti i pristupnija učiniti obrtnosti i trgovini, bez koje, po jednoglasnom mnenju vještakah, neima spasa gornjoj Krajini, koja je spala na prosjačku torbu. Od mudrosti visoke vlade nadamo se, da će i onoj našoj braći sunce ogranuti.

Topli kokošinjaci.

Gospodarski list je već jedanput preporučivao tople kokošinjake, jer u njih nose kokoši jaja i zimi. Istinu ovoga potvrdjuje njeki gospodar; on kaže: „Do sada mi kokoši nisu nesle prije Veljače, akoprem sam ih dobro hranio. Lani sam čitao, da treba kokošinjake zimi sgrijati, nanosiv u nje oko Prosinca za 2 stope frižkoga konjskoga gnoja, koji se ponješto slamom pokrije. Ja sam tako uradio, pak evo uspjeha: kokoši su mi počele već s novom godinom, a njekoje već u Prosincu nesti, te mi se je moj trud bogato naplatio.

Plodna ruža.

U englezkoj varoši Moors-End imalo je ljetos njeko drvo od biele ruže u isti čas 20,000 procvalih ružah i isto toliko pupoljakah. Drvo je ovo povisoko i u vrieme cvatnje bilo je tlo pod njim uviek opalim cvietom kao sniegom zastrto.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oznana. Upravne obćine Bukovac, Ludbreg i Vrbanovec u kotaru ludbrežkom; Kalnik, Raven i Sudovec u kotaru križevačkom, Središte i Stridovo u kotaru stridovskom, i Krapinske toplice u kotaru krapinskom — sve u području županije varaždinske, obvezale su se, da će svaka po jednoga ratarskoga pitomca na gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcu, koje će 16. Listopada t. g. stupiti u život, uz godišnju podporu od 120 for. o obćinskom trošku uzdržavati.

Od c. k. hrv. slav. namjestništva.

— Kao utemeljiteljice pristupiše gospodarskomu družtvu obćine gradovah Požege, Koprivnice i Varaždina, zatim obćine Cirkvenica i Novi u riečkoj, a Podvrh, Rakovpotok u Stupnik u zagrebačkoj županiji. — U kolo članovah našega družtva stupiše: gg. Peičić Vatroslav, c. k. podžupan u miru u Požegi, Jambrečak Dragutin, svećenik i nastojnik u pl. hranilištu; Očić Mijo, župnik; Rész Fr., vlastelin i nadzornik šumah; Spišić Skender, vlastelin; Zimmermann Alko, dohodar; Jug Mato, glavar obćinski; Kovačević Ladislav, zakupnik; Folnegović Nikola, župnik; Marković Dragutin, vlastelin; i Andrić Andrija, c. k. kot. sudb. aktuar.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. (Vrieme). Na 16. Kolovoza u $11\frac{1}{2}$ sata noći pomladio se mjesec. Držeć se Bugeaudova pravila pazili smo, kakvo će biti vrieme 5. i 6. dan izzá miene (20. i 21. Kolovoza). Peti dan je bio u Zagrebu vrlo krasan i već smo mislili, da se možemo nadati liepu vremenu sve do buduće miene t. j. do 15. Rujna. Al šesti dan je vrieme na jedanput okrenulo i kiša je sav dan prokapljivala. Buduć dakle nije bilo oba ova dana jednako vrieme, to nam za ovaj mjesec prvo Bugeaudova pravila ništa nekaže. Drugo Bugeaudovo pravilo kaže, da ako je četvrti i šesti dan (19. i 21. Kolovoza) mladoga mjeseca jednako vrieme, ponajviše je onako sav mjesec. I ovo pravilo nam ovaj mjesec nehasni, jer je bilo 19. Kolovoza liepo, a 21. Kolovoza kišovito. Nego ako uzmemo, da je miena bila pol sata prije 17. Kol., to je onda četvrti i šesti dan jednako bilo vrieme i to liepo, prema tomu bismo se dakle nadati mogli suncu i pogodi. — Sve ovo pokazuje, kako je mučan posao proricati, kakvo će biti vrieme.

— Obćinski sudovi, o kojih je Gospodarski list na široko govorio, počet će suditi već prvim Listopadom (*Okt.)* ove godine, i dotičnim oblastim je naloženo, da ih ustrojavaju, te su sbilja već ustrojeni na mnogih mjestih. Zagrebački, riečki, varaždinski, karlovački i osiečki obć. sudovi moći će suditi o tražbinah sve do 100 forintih. Kako se s jedne strane radujemo ovoj naredbi, tako se s druge plašimo, da neće kod nas uroditi željnim plodom. Sudit će se imati po postojećih zakonih; al nit ih poznaju ovi budući sudci, nit oni, kojim će suditi. Kako država nepodaje sudačke službe nikomu, dokle nepokaže na izpitu, da znade sve zakone: tako nam se čini shodno i pravedno, da se postara za razprostranjenje ovoga znanja kod ostaloga naroda. Kako bi se to moglo postići, već smo toliko putih razložili u Gospodarskom listu, da nam se suvišno čini opetovati osnovu pučkoga lista, nego i opet molimo one, koji imaju vlast u rukuh, da zlu za rana doskoče. Čini nam se, da su obćinski sudovi predteča važnih reformah pravosudja, koje su nam obećane, i da će oni morati dokazati, jesmo-li dozreli za javnost, ustmenost i porotu (*Jury, Geschwornengericht*). Tim više nam je dakle za tim stalo, da ovaj dokaz dobro po nas izpane, i da postanemo dionici i ovih dobročinstvah.

Gospodarske viesti.

— (Ovce karakulske). Kako paša djeluje na tielo životinje, to svjedoče ove ovce, tako nazvane od pokrajine Karakulu u Buhari (u Aziji). Ove ovce imaju od naravi vrlo liepu crnu kudravu vunu; al neće drugdje da uspievaju nego baš u Buhari. Perzijanci i Englezi pokušali su ove izvrstne ovce preseliti i kod kuće svoje razploditi. No šta bi? Marvinče je, istina, živilo, al mu je nestalo kudrave vune. Iztraživanjem se je našlo, da karakulske ovce imaju u svojoj domovini osobitu travu bojak zvanu, kojom se najviše hrane, koje drugdje neima, i ova je trava uzrok, da je ovcam vuna kudrava i crna. — Ovo neka uvaže naši ovčari i govedari, i neka se pobrinu za primjerenu hranu, ako žele, da im bude stoka kako valja.

— U Tygodniku krakovskom opisuje vlastelin Runge svoju kositbu s kosilom Podlašeckoga, i tuži se, da mu posao nije bio po ćudi. Počekat ćemo dakle, dok se ovo kosilo neusavrši, prije nego ga nabavimo — i ovo neka bude utjeha onoj gospodi, koji su ga bili naručili, te žale, da im do sada nije stiglo.

Trgovina.

W. Iz Siska 19. Kolovoza. Prošle nedjelje je bio svaki posao na ovdašnjem tržištu tako zapeo, da se ništa nije prodalo, van nješto malo od svake fele i od prilike 3000 vag. pšenice po stot. 4.70 do stotinjakah 5.

Ciena se piše žitu, i to

Pšenici (od 78—83 funt.)	stot.	4.20—5.
Tropolici novoj . .	„	3.60—75.
Napolici staroj . .	„	3.10—25.
Kukuruzu . . .	„	2.65—80.
Ječmu	„	1.80—2.20.
Zobi	„	1.40—45.

Vrieme je liepo; velika sparina. Voda pada. Brodarina u Karlovac 26—27 novč., vozarina u Zidani most 70 novč. od vagana.

Z. Iz Varaždina 16. Kolovoza. Evo Vam ciene i koliko će žita, što se je ovdje prodalo 9. i 16. Kolovoza.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 9. Kolovoza 81 vag. po 4 stot. 60 novč., a 16. Kolov. prodano 70 vag. po 4 st. — novč.

Raži (vag od 75 ft.) prodano 9 Kolov. 23 vag. po 2 st. 60 novč., a 16. Kolov. prodano 60 vag. po 2 stot. 60 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 9. Kolov. 10 vag. po 2 stot. 20 novč., a 16. Kolov. prodano 12 vag. po 2 st. 40 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 9. Kolov. 37 vag. po 1 st. 50 n., a 19. Kolov. prodano 236 vag. po 1 st. 35.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 9. Kolov. 735 vag. po 3 stot. 20 novč., a 16. Kolov. prodano 193 vag. po 3 st. 20 novč.

Krumpira prodano 16. Kolovoza 15 vag. po 1 st. 60 novč.

Ciena žitku od 10.—20. Kolov. 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	—	3	—	2	—	1	40	3	10
Osiek	4	—	2	70	1	60	1	40	2	70
Rieka	6	50	—	—	3	—	2	20	4	20
Karlovac	5	—	3	—	2	40	1	70	3	30
Otočac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Makarska	5	70	4	—	3	—	—	—	4	—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 35. U ZAGREBU

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

29. KOLOVOZA 1860. GOD. VIII.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Kako valja sijati.

Nastaje vrieme, gdje gospodari razmišljaju, šta će sijati na prazna polja: hora je dakle, da prosborimo koju o sjetvi, jer se ovo velevažno djelo kojekako opravlja, i zaboravlja se jošte svejednako, da bez valjane sjetve nemože biti ni dobre žetve.

Najviše se grieši u tom pogledu, što se negleda, kakvo se sjeme sije, da-li je valjano i sasvime zrelo. O tom je Gospodarski list već više putih pisao, i razložio, zašto iz nezdrava ili nezrela sjemena nemože izrasti valjano stablo. Nu ovo je takodjer jedna od onih istinah, koje čovjek nemože dosta često opetovati; jer ju mnogi gospodari slabo uvažavaju, i kad ih ljetina izda, svemu će prije krivnju pripisati nego svojoj nemarnosti i lakoumnosti. Evo što piše o tom predmetu vrstni gospodar Copers u njekih njemačkih novinah:

„Sve se tuži, da se je krumpir izvrgao i izrodio. Ja se tomu ni malo nečudim, jer svaki dan vidim, da se s krumpirom tako postupa, te se nije nadati drugoj posljedici, nego da će se izroditi: najljepši gomolji *(Knollen)* se prodaju ili potroše, a najgori se ostavljaju za sjeme. Ja radim baš protivno. Više putih sam opazio kod izkapanja krumpira, da u gdjekojem kupcu ima puno većih, i ljepših, i više gomoljah. Učini mi se, da je to slučaj, da tomu neima osobita uzroka. No ja sam ipak upravo ove gomolje za sjeme spravio i nisam se pokajao; jer sam se uz mnogo godinah osvjedočio, da od ovakvoga sjemena dobivam i više i ljepših gomoljah, nego od krumpira, kog nisam izabirao, nego sve s reda sadio. Od onda izabiram uviek već kod izkapanja krumpir za sjeme, i ono malo truda, što ga imadem ovim izabiranjem, naplaća mi se obilato. — Evo šta mi se njekoć dogodi. Moja susjedica me zamoli, da joj prodam vagan moga koruna. Nu isti onaj dan, kad njoj donesoše moj krumpir, ona prodavaše svoj. Zapitam ju, da zašto od mene kupuje korun, kad ima dosta svoga. Ona mi se povjeri, da nezna šta je tomu uzrok, nego da mora svaku treću četvrtu godinu od mene kupovati krumpir za sjeme, jer joj njezin onda nije više onako liep, kao moj, akoprem ga u istu zemlju sadi, u koju i ja. — Ja sam se odmah dosjetio njezinu jadu, i sada pitam, nije-li po me bolje, što su drugi od mene kupovali sjeme, nego da sam ga ja od drugih nabavljao?

Njekomu svomu prijatelju poslao sam sjemena od mjesečarke *(Monatrettig)*, i on nije znao nahvaliti ljepotu i veličinu ove svoje rotkvice. Za dvie tri godine mi pripoviedaše, da se je njegova mjesečarka izmetnula, i da nije više tako liepa. Kad ga zapitah, kako izvodi sjeme, a on mi reče, da ono, što se nepotroši, pušta, neka se usjemeni. Ja sam mu kazao, da baš protivno postupam, da izabiram jedno desetak najljepših rotkvicah (povrtnicah) za izvode ili sjemenjače, pa kad prorastu i ucvate, izvodim od njih sjeme, i spravljam samo najljepše sjemenke, te mi se još nikada nije izrodilo. Moj prijatelj me posluhnu i od ono doba netraži više od mene sjemena, jer mu se mjesečarka nije više izmetnula. —

Isto tako postupam s pšenicom. Već prije žetve izabiram komad, gdje ima najljepše pšenice, ostavljam ju dulje od ostale pšenice na polju, da dobro dozri, a pokle se požanje, izmećem sve slabije klasje, da dobijem samo liepo sjeme, koje mi opet krasnom pšenicom radja. Jošte jedanput kažem, da mi se jošte nikada nije na žao dalo ono malo truda, što ga imam kod izabiranja sjemena.“ Što ovdje g. Copers svjetuje, tako je naravno i razborito, da tomu neima prigovora: mi dakle samo jošte očitujemo želju, da se za njim povedu i naši gospodari. Ovo bar nije pusto mudrovanje, neizviestne probe i pokusi, nego baš golo izkustvo.

Pokle izaberemo dobro sjeme, nismo jošte svršili sve, što se traži od pametna sijača, već nam ga treba onako kako valja posijati. U ovom pogledu se kod nas opet najviše tim grieši, što se sjeme preduboko i pregusto sije.

Pogledajmo prirodu, kako postupa kod sijanja, pa ćemo vidjeti, da ona sjeme po tlih sije, i to u jesen. Ovu drugu okolnost treba nam uvažiti osobito kod livadah. Obično se sije sjeme od travah za sieno stoprv u proljeće. Ta nevalja; jer će onda većina sjemena propasti: mnoge sjemenke nedopiru do zemlje, nego ostaju gori, pak ako i panu na tle, a nenadodje dovoljna vlaga, što se u suho proljeće često dogadja, opet propadaju; ako jê pak i dobiju, to je obično prekasno, one će nići doduše, al će ih stare trave ugušiti. Druga je, ako

takvo sjeme posiješ u jesen ili zimi. Kiša i snieg splave ga do zemlje, pak se i čestim hodanjem po livadi, osobito kada ovce pasu, prigazi. Kad s proljeća sunce ograne, sjeme je već nabubrilo od vlage, pak odmah niče, korien pušta i za kratko tako ojača, da ga starije trave nemogu više zagušiti. — Ovoga sijanja sjemena po livadah osobito ondje treba, gdje se livade često kose, ili gdje marva pase. Ondje bo nemože sjeme dozreti i livada sama se razplodjivati. Na ovakvoj sjenokoši biva trava za sieno sve rjedja; niti tu šta hasni obična trutina (trine od siena, sjeninac), jer ni u njoj neima zrelih sjemenakah. Tako se dogadja, da i na najboljoj sjenokoši malo po malo dobre trave izginu i izumru, te ostaju samo onakve, koje nedaju dobra siena. Treba dakle, da se već jedanput svojski postaramo i za naše sjenokoše; jer kad se biljar, poznajući svaku travu, po njih šeće, nemože se načuditi, koliko se kod nas nevaljana, dà otrovna bilja na livadah trpi — pak se onda čudimo, ako marva od njegova siena nenapreduje, nego se baš poruši i hira.

Povratimo se k sjetvi. Sjemenu treba doduše, da se zemljom pokrije, al žitu netreba više od $^1/_2$ do 1 palca zemlje. Mnogi su gospodari u tom pogledu probe činili, no svi se složiše, da biljke tim bolje rastu, čim su plitkije zemljom zagrnute; da sjemenke 6 palacah duboko zasadjene nikada neniču, da i one, koje su samo 3 palca duboko u zemlji, obično sagnjiju, i samo one liepo napreduju, koje imaju najmanje zemlje na sebi. Gospodari zaboravljaju, da sjemenu, da brzo proklija, treba, istinabog, mraka i vlage (zato se i pokriva zemljom), al mu treba isto tako i zraka, pa sjemenka, ako i probije zemlju na njoj ležeću, kad je neima mnogo, al neće lje prodrieti, kad je premnogo na njoj leži. Ovo valja za svako sjeme, akoprem opet jedna fela podnosi više zemlje, druga manje. — Preduboko zasadjene sjemenke gnjiju više putih i onda, kad niknu; jer neprija njihovoj naravi, da bude sva biljka pod zemljom: tamo spada samo korien, a ovaj se od naravi spušta u zemlju, nit ga treba u nju utjerivati. Ako pako duboko sadjene sjemenke i na životu ostanu, svakako će se puno kasnije razviti nego one, koje su u primjerenoj dubljini sadjene. I to se je dokazalo, da je suvišno zagrtanje sjemena uzrok mnogoj bolesti usievah, kojoj se je do sada posve drugdje vrelo tražilo.

Što smo ovdje kazali o dubokom sadjenju sjemena, valja i za duboko sadjenje drveća, najpače, ako je dolnja zemlja mokra ili neplodna. Tko ondje preduboko zasadi stabla, neće na njih doživiti puno veselja. U ovakvom slučaju najbolje ćeš uraditi, ako izkopaš poduboku jamu, pa ju onda opet zagrneš, i ozgor mali brežuljak od dobre zemlje napraviš, u koji ćeš mlado drvo zasaditi, pa ga dobro zaliti; na suši ga i kasnije kadšto zalievaj.

Njeke englezke gospodarske novine kažu, da od sjemena, što ga sijemo, obično samo jedna trećina niče, a dvie trećine propadaju stranom po tom, što su preduboko posijane, stranom iz drugih uzrokah. Kao što rekoh, ovaj gubitak sjemena nije jedina šteta, već je jošte veći kvar, što duboko posijano sjeme polako raste i zato slabo radja.

Isto tako je štetno i pregusto sijanje. Sjeme ovakvo nemože takodjer sve nići, pa kad i nikne pregusto, ponajviše daje samo slamu bez zrna. O tom smo već na široko govorili i neznamo ni sada više kazati, nego odpućujemo štioce na 12. broj ljetošnjega Gospodarskoga lista.

Jedna i druga mana može se najsigurnije zapriečiti sijalom (*Säemaschine*), kao što se sada posvuda upotrebljavaju, samo jošte ne kod nas. Ovakva sijala spuštaju sve sjemenke jednako duboko u zemlju, a i jednako razdaleko jednu od druge. U najnovije doba dva se sijala osobito hvale, jedno od Kruliša (u Českoj), koje stoji 120 for., a valja za sijanje ili, pravo govoreć, sadjenje svake vrsti sjemena, po imenu žita, repe, repice i kukuruza. Drugo sijalo je štajersko, gdje ga po naputku dra. Musila napravi gradački bravar Vonihr, i koje takodjer valja za svake vrsti sjeme. Ovo novo sijalo (*privilegirte steiermärkische Universal-Säemaschine*) opisao je potanko glasoviti gospodar dr. Hlubek u Sedmici štajerskoga gospodarskoga družtva, i nemože ga dosta nahvaliti; samo šteta, što nije ciena naznačena. Svakako treba na um uzeti, da netreba svakomu gospodaru posebna sijala, već je dosta jedno sijalo za više njih, dapače i za cielu obćinu. Jošte treba pamtiti, da sijalo zahtieva dobro pooranu, podrljanu i od korova očišćenu zemlju, treba se dakle uza to postarati za valjan plug, drljaču (branu), a gdje je žilava ilovača, i za ježa (*Stachelwalze*), to jest za valj, koji razbija i mrvi grude.

Svi gospodari, koji su do sada nabavili ova ratila, hvale ih i nežale ni malo onoga troška, jer im ga nadoknadjuje prištedak sjemena i veća ljetina.

Naše potrebe

(Ostatak).

Koliko nam treba kućnoga reda?

U zadnjoj skupštini gospodarskoga družtva u Zagrebu zametnuo se govor i o pomenutom razdoru u kućah; opisane su živahnimi bojami ubitačne posljedice toga i primietilo se je: koliko nam silno treba kućnoga reda. Njeki gospodin, koji u drugoj sobi čitaše novine, i sada, kako čujem, pronašao je, kud je put iz Hrvatske, nalazio je veliku sablazan u izrazih, kojimi su bili opisani rečeni razdori i njihove posljedice. Da se uvjeri, da onda nije bila stvar pretjerana, navest ću mu ovdje njekoliko meni znanih primierah; pak ako će jošte dvojiti, a on neka dodje k meni, ja ću ga voditi u kuće, gdje će se moći uvjeriti o istini. Evo prvoga primjera. U njekoj mnogobrojnom družinom napujenoj kući moje župe bila je medju ostalimi i loza (*linea*) sastojeća se iz stare udove matere, odrasloga sina i kćeri, djevojčice od prilike 13 godinah. Kuća se je razdielila svojevoljno, bez znanja i privoljenja poglavarstva, na toliko stranah, koliko ima lozah. Svaka loza tjerala je za se gospodarstvo, neha-

jeći za druge. Nu poglavarstvo smatralo je cielu kuću za nerazdieljenu, te je u smislu zakona uzelo napomenutoga jedinca udovi u vojnike. Evo prvoga slučaja, gdje sadašnji položaj stvarih, na uštrb dotičnikah, dolazi u odpor sa zakonom, i to sa zakonom o novačenju; jer u smislu ovoga zakona nesmie se uzeti u novake jedinac, neobhodno potrieban za uzdržavanje kuće, staroga otca, matere, djeda itd. Ovaj zakon valjao je u navedenom slučaju s jedne strane, u koliko je pomenuta loza sbilja bila oddieljena od ostale kuće. S druge pako strane protivila se je uporavi ovoga zakona ta okolnost, što se zakonito smatraše sva mnogobrojna čeljad iste kuće kano jedna cielost, u kojoj imade više odraslih mužkaracah za djelo te za hranje nje staracah i djece. Kad je isti jedinac otišao u vojnike, nije mogla starica udova s kćerju svoje gospodarstvo obdjelavati, a ini ukućani kano da i neznadu za nju. Ona je dakle pravila dugove, da obdjela vinograde i polje. Mjeseca Svibnja, kad je vinograd bio prvi put okopan, umre udova. Sada ne samo da se nije nitko hotio brinuti za gospodarstvo ostavljene sirote djevojke, nego joj nitko nije hotio ni jesti dati — te je bilo prisiljeno sirotče tužbu podnieti. — Evo stuka s gradjanskim zakonikom. U smislu ovoga ima se ostavljenoj siroti dati tutor; ali okolnosti naše i običaj s jedne strane smatraju kuće-gazdu za skrbnika i hranitelja svih maloljetnih u kući; s druge strane se misli, da se i neima na što staviti tutor, jer se čitav imutak smatra za nerazdieljenu i nerazdjelnu svojinu svih ukućanah.

Evo drugoga primjera. U njekoj kući, gdje imade do tridesetero čeljadi, podielili su se takodjer; nu ovi su tjerali jošte u veće diobu, jer u jednoj lozi, sastojećoj iz oženjena otca i tri oženjena sina, podielili su se isti sinovi s otcem. Ali ova dioba bila je gotovo otimačina; jer su se otimali, tko će više obdjelati pa tako više posvojiti. Kod toga natezanja došlo je i do šakah. Evo opet odpora s gradjanskim zakonikom, po kojem je otac vlastnik imutka, dokle živi, ili ga sam neustupi, i po kojem mogu roditelji izbaštiniti djecu, koja ih zapuštaju u nuždi, a kamo-li onu, koja im otimlju potrebit živež silom. Ali kod nas se i opet mniva, da u zadrugi neima nitko ništa svoga, dakle da nemože niti oporuke praviti, niti drugoga izbaštiniti.

Treći primjer. Opet u drugoj povećoj kući tuži se mati, da ju sin, kano gospodar, tjera od kuće, govoreći: da nije ništa njezinoga. Gradjanski zakonik odredjuje zakonit diel nasljedstva udovici, ali u zadrugi nemože se dieliti zemljište, dakle ni udova nemože uzeti svog zakonitog diela, da ga uživa. Ona u sadašnjih okolnostih visi o samovolji ukućanah. Ovi obdjelavaju cielu imovinu, ako joj dadu, šta joj treba, dobro; ako ne, a to neima zakona (?), kojim bi ih kod nas, u naših okolnostih, mogao siliti, jer su diobe i zakonom obustavljene. Mislim, da će ova tri primjera biti dovoljna za razjasnjenje jadnoga položaja, u kojem živimo. Odtud može svatko razabrati, da je ovo stanje stvarih nepodnosno, jer umnožuje okorjelost srca, uzročuje gadne opačine, otimlje razdorom i svadjami ruke djelu. Moram izpovjediti, da si je dotično poglavarstvo dalo dovoljno truda, da doskoči ovomu strahovitomu zlu, i da je svojom revnosti mnogo i popravilo; ali da mu nije moguće iztriebiti ga iz okorjelih srdacah, jer neima zakona, koga bi moglo uporaviti kod pojedinih slučajevah. Badava smo već toli često pismeno i ustmeno, sukromno i javno molili, da nas izvuku iz ovoga blata, u koje smo ogreznuli. Više već ljetah čekamo kućevni red, nu badava, nemožemo ga dočekati; a mi, koji smo na selu, koji trpimo od toga nereda, mi nismo više mogući gledati, kako se podsiecaju žile ćudorednosti, kako se opačine šire, niti možemo nadalje podnašati onih mukah, u kojih smo do sada s pomanjkanja kućnoga reda živili. S toga sjednica obćine sudovačke od 24. Srpnja izabrala je odbor iz dva pismena i tri nepismena člana, koji imaju sastaviti za ovu obćinu kućni red. Odboru je postavljeno za pravilo samo to: da se trsi, koliko moguće, sadašnji naš položaj složiti s gradjanskim zakonikom Ovo je odbor obćine tim većma bio prisiljen sada činiti, što su u ovoj sjednici imenovani obćinski sudci, koji će imati veliku stranu takovih razprah rješavati; pak ako im se nepoda nikakvo pravilo, po kom će se ravnati, to će onda morati kod tih sudovah zavladati samovolja. U sjednici ovoj zaključila je na predlog revnog i za obće dobro zauzetog c. k. predstojnika križevačkoga g. Kiša, obćina ovdašnja za uviek jednoga pitomca držati o svom trošku u ratarskoj školi križevačkoj; nu stavila je uvjet, da će od svoga budućega pitomca tražiti obvezu, da će poslie izvršena nauka dvie godine — dok opet drugi pitomac neizadje, uz priličnu nagradu morati obćini služiti. I druge dvie obćine, koje spadaju k sl. kotarskom uredu križevačkom, odlučile su takodjer na predlog istoga g. predstojnika pitomce u ratarnici izdržavati.

Jošte nješto, odkud ćete uviditi,

Koliko treba nauka našemu puku.

Zakon o obćinskih sudcih pročitao sam puku. Blagotvorniji zakon za ovo deset godinah nije izišao. Čovjek bi bio mislio, da će se sve uzradovati, kad uzčuje za ovaj zakon, osobito u ovoj okolici, gdje ima tolikih parnicah izpod 25 for. Nu kad sam kasnije pitao, kako im se dopada zakon, odgovoriše mi: „Iz toga Vam neće biti ništa. Kad biste Vi ili g. predstojnik sudili, onda već, ali tako neće biti ništa.“ Sada sam im počeo razlagati blagotvornost zakona, i tako sam ih, mislim, uputio.

Drugi primjer. Jedan moj župljanin poče samnom govoriti o gospodarstvu. U razgovoru reče mi: „I ova gospodarska škola, što se zidje u Križevcih, i ona Vam nebude od nikakove hasni. Nitko Vam nezna tako dobro gospodariti, kako mi prósti ljudi.“ Ja mu medju ostalim odgovorim: da su tako i njihovi starci govorili, pa da ipak njihovi sinovi sada bolje gospodare, da imadu boljega vina nego su imali stariji, koji su brali kiselo grождje. Na što on meni: „To je istina; ali to nije iz knjige.“ — Sada ga pošaljem, da ide moju zob gledati. Ja sam čitao u Gospodarskom listu, da je dobro žitak valjati, kad već malo poodraste. Za pokus dao sam 5 gornjih slogovah od zobi povaljati, kad je već malo bila porasla. S početka sam se kajao, jer je povaljana bila najslabija; nu najednom se pomogla u svem, da je bila znatno bolja i u vlatu i u klasu od nepovaljane. Moj čovjek ode zob pogledati. Ja ga upitam: da-li je sva jednaka? „Borme nije, ona gornja je znatno bolja.“ Tad mu rečem, da je zato bolja, što sam ju povaljao, i da sam ja to upravo naučio iz knjige. Na to se moj čovjek zamisli, pa ni rieči.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Upravne obćine Biškupec, Petrianec, Sv. Ilia, Vidovec i Vinica, u kotaru varaždinskom, odlučile su, da će svaka po jednoga ratarskoga pitomca uz godišnju podporu od 120 for. uzdržavati na gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcu.

Gospodarske viesti.

— (Izložba podružnice znojamske). Buduć da su i naše podružnice odlučile izložbu, neće biti s gorega, ako ovdje oznanimo program izložbe, koju će ustrojiti gospodarska podružnica u Znojmu moravskom, kojoj je predsjednik baron Widmann. Na ovoj izložbi, koja će se 12. Rujna držati, stavit će se na ogled: I. **Marva za rad i pleme**, po imenu konji, ždrebad, telad, junad, volovi i krave, krmad, živad, pčele i druge domaće životinje. II. Plodine i tvorine gospodarske: žito svake vrsti, gomolji, sjeme od travah za krmu i od drugoga gospodarskoga bilja, lan, konoplje, luk, peršin, krastavci, dinje, varivo, cvieće; zatim perje, svila, čahurice, maslac, sir, vosak, med, škrob (štirka), groždje, vino, ulje, pivo, rakija, vapno, vuna, runa. III. Sumske plodine: svake vrsti drvo, sjeme i lovačka sprava. IV. Obrtne tvorine. V. Fabrične tvorine. VI. Ratila i strojevi: svake vrsti plugovi, drljače, pljevila, okapala, sijala, mlatila, kosila itd.

Trebalo bi, da i naše podružnice za rana razpišu ovakov program svoje izložbe i da ga posvuda razglase. Ovaj razpis znojamske izložbe izašao je bio još mjeseca Ožujka, a mi do sada nismo čuli, da-li su naše podružnice potrebite priprave učinile.

— (Liek od snieti). Da se pšenica sačuva od snieti, preporučivali smo živo vapno. Gospodari kažu po najnovijem izkustvu, da je jošte sjegurniji liek od snieti klorno vapno *(Chlorkalk)*, štono se u svakom dućanu jevtino prodaje. Jednu funtu toga klornoga vapna metni u drvenu struganju, nalij nanj jedno 3 oke (polića) vode, i ostavi 2 sata, promiešav to više putih. Medju tim operi u mnogoj vodi pšenicu, te skini i ukloni sve, što pliva. Onda slij vodu, polij pšenicu onim otopljenim klornim vapnom, tako da pokrije sve zrnje, i ostavi ga u toj otopini 2 sata. Onda ociedi zrnje, pospi ga sitnim pieskom, da se brže posuši, i sij ga na polju. Onu klornu otopinu možeš opet upotriebiti.

(Frauend. Bl.)

— (Skakavci). Skakavci, pokle su okolo Odese (u južnoj Ruskoj) sve poharali, sele se prama sjeveru i došli su u Galiciju. Na 18. Kolovoza doletio ih je čitav oblak u trgovište Dolinu, tako, da je sunce bilo potamnjelo, kao što onda, kad ide oluja. Skakavci se spustiše na drveta i na tle, pa za koji čas osta sve golo. — I na drugih mjestih Galicije počinili su ovi skakavci silnu štetu.

— (Pčele-ubojice). U českoj Izbici bio je na 14. Kolovoza sahranjen posjednik, kog su bile pčele ubile. On dodje prije tri dana pijan kući, i otidje svojim košnicam, vičuć, „sve ću vas uništiti!“ U to turi batinu u leto *(Flugloch)* od jedne košnice. Razjarene pčele navališe na njega jatomice i tako izbodoše, da je mjestimice umro. Pčele su bile tako ljute, da su napadale sve živo, što je na blizu došlo, istu živad i pseta, i morali su donieti štrcaljke (špricaljke), te štrcati vodu na nje, da ih umire i u košnice stjeraju. Onda su stoprv mrtvo tielo nesretnika mogli odnieti u kuću, al i onda bijaše ovo jošte sve puno pčelah, koje se nikako nedadoše odagnati, dok nisu mrtvaca mrzlom vodom polili.

— (Dvoglavo tele). U Berlinu je stavljena na ogled čudnovata nakaza, naime dvoglavo tele. Ovo je tele drugčije sasvim kao drugo, al pod običnom glavom ima jošte jednu glavu, sasvim onakvu kao što je gornja. Obje glave imaju oseban grkljan i jednjak (požirak), a u prsih se sastaju oba grkljana i jednjaka. Tele pije i bleji objema glavama, al ima samo jednu utrobu. Ovakvomu čudovištu neima pametara.

— (Čuvanje koruna). U skupštini českoga gospodarskoga družtva pripoviedao je gospodarski savjetnik Scheller, da se je sam i lani uvjerio o valjanosti živoga vapna za čuvanje koruna, koje smo lani bili preporučili. Treba naime krumpir, kad ga spremamo, posipati živim vapnom, koje se je na zraku razpalo u prah, a s proljeća kad se korun upotrebljava, oprašiti ga. Samo se kaže, da valja čuvati oči, kad se korun vapnom posiplje. Tko dakle neće da kupi Plesslovu tajnu, neka nepropusti barem ovako korun svoj sačuvati od kvara.

— Od 16 do 22. Rujna bit će u Heidelbergu skupština sviuh njemačkih gospodarah i šumarah, kojoj će predsjedati glasoviti gospodar baron Babo. Na ovoj skupštini pretresat će se puno i vrlo važnih gospodarskih pitanjah.

— (Velika ljetina). Njeki vlastelin saksonski nabrao je lani na svakom jutru gdje je posijao burak *(Runkelrübe)*, do 1200 centih ove sladke repe. Toliko može postići valjan gospodar, koji hoće i umie zemlju svoju kako treba težiti.

Obrtnost.

— (Dimnjaci, koji se sami čiste). Kad se primiesi soli malteru, kojim se gradi dimnjak (odžak), netreba ga nikada čistiti, jer se na vlažnu vremenu sol od maltera topi i čadje padaju same doli.

Trgovina.

Ciena žitku od 18.—20. Kolovoza 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč	st.	novč	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	5	46	3	30	2	50	2	11	3	76
Pešta	4	40	2	80	2	30	1	35	2	75
Mosonj	4	80	2	90	2	75	1	57	2	87
Novi-Sad	3	72	—	—	1	40	1	13	2	40
Pančevo	2	35	—	—	1	20	1	—	2	10
Ljubljana	5	20	3	25	—	—	—	—	—	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 27. Kolovoza 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	78.70
Srbske i hrvatske razteretnice . .	68.50
Prid na carske dukate	6.21 ½
Prid na srebro	29.50

Dubljina Save.

25. Kolovoza 1860. — 0′—3″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

BROJ 36. U ZAGREBU 6. RUJNA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Repica.

Čim su skuplji težaci, tim više treba gospodaru nastojati, da mu ima ljetina što veću cienu, da se onako izjednači dohodak s troškom. Buduć se svake vrsti žita vrlo mnogo sije, to se više putih dogadja, da je žito tako jevtino, te gospodar jedva namiri trošak, a kamo-li će uhvatiti kakov dobitak. Gospodaru se valja unapried osjegurati od ovakve neprilike, a tomu je prieki liek sijanje trgovačkoga bilja (*Handelsgewächse*). Ovako se zovu one trave, koje se nesiju za kruh i pravo jelo, nego za drugu porabu, a ponajviše za kuću i obrte (zanate), za odjeću i liekove. Ovamo ide uljevito bilje (iz kojega se vadi ulje ili zejtin); predivo, mastila (*Farbepflanzen*), mirodije (*Gewürz*), itd., dakle duhan, burak, lan i konoplje, mak, hmelj, repica, ogrštica itd. Ovakvo bilje donosi više čista dobitka nego žito; al da ti ga nosi, tomu se hoće povoljnih okolnostih, a ponajprije mnogo marve. Jer trgovačko bilje se većinom prodaje, ono se neobraća u gnoj, kojim bi mogao povratiti zemlji, što si iz nje izvadio. Kao što neima bez hrane mesa, tako neima bez gnoja ljetine; i kao što moraš volu tim više hrane podavati, čim više želiš od njega mesa dobiti: tako moraš i polje tim više gnojiti, čim si više i dragocjenije ljetine iz njega izvadio. Prije dakle nego se gospodar odvaži sijati trgovačko bilje, neka se dobro obazre, hoće-li imati dosta gnoja, da mu zemlje od onakvoga bilja neoslabe, te mu se onda bome nebi posao platio. U našem običnom gospodarstvu daje žito, repa, krumpir, krma marvi hranu i stelju (štraju), od koje postaje gnoj, i ovaj se opet vozi na polje. Ovdje se dakle ljetina opet povraća onamo, gdje je izrasla, pretvara se ondje u zemlju, pa kad se tamo posije sjeme, postaje od nje opet ista ona ljetina, koju smo bili na onom polju prije dvie tri godine spremili. Ako pako posijemo konoplje, slabo se od njih šta vraća na polje, gdje su narasle; jer od stabljike se redi predivo, a od sjemena se tišti ulje. U ovakvom slučaju il ti valja gnoj drugdje nabaviti (n. p. iz grada), ili baš kupovati, il se pobrinuti za dovoljnu krmu, i hraniti toliku marvu, da ćeš imati dosta svoga gnoja.

Drugo, sijanju trgovačkoga bilja hoće se više i znanja, i vještine, i marljivosti, i muke nego običnomu žitarenju. Jošte se hoće i više prostora za ljetinu, i svakojakih spravah.

Sve ovo neka uman gospodar dobro uvaži, pak onda stoprv neka pregne saditi trgovačko bilja. Al uz to može biti uvjeren, da će mu se trud liepo naplatiti, da će za takvu ljetinu lasno i mnogo gotova novca dobiti, i više putih i polje za buduću ljetinu pripraviti. Tako n. p. tko ima vrlo bujnu zemlju, i boji se da će mu na njoj pšenica poleći, neka ondje nasije trgovačkoga bilja, ovo će njegovoj zemlji u toliko oteti pretiline i žirnosti, te će moći ondje do godine bez straha posijati pšenicu, neće mu lje poleći.

Kolik dobitak donose ovakvi usjevi, o tom se je svatko mogao uvjeriti iz izvieśća dugoseoske podružnice, u kojem se kaže, da je presv. g. grof Stjepan Drašković posijao ¼ vagana repice (valjda na jedno jutro zemlje), a nabrao 35 vaganah zrnja; dakle da je posijao 1 vagan, bio bi dobio 140 vaganah sjemena. Kao što sada stoji vagan repice u Pešti 5 do 6 for., to je uhvatio za 35 vaganah do blizu 200 for. s jedne rali. Tolika dobitka nedonosi bome žito nikada. Tà najviše ako tko nabere na običnoj zemlji s jedne rali 20 vaganah pšenice, koju može sada prodati za 90 for.

U malenoj Badenskoj, gdje se sama vlada neumorno stara o napredak ratarstva, poznali su već občenito korist trgovačkoga bilja, i sade ga ondje na jedno 140.000 ralih zemlje, iz koje vade od prilike 15 milijunah for., to jest tri puta više, nego da ondje žito siju.

Mi smo ovdje nakanili govoriti za sada samo o repici i ogrštici. Ove trave radjaju sjeme, iz kojega se tišti izvrstno ulje, i upravo radi toga sjemena se i siju.

Obje ove trave spadaju u jedan red bilja s kupusom, keljem, rotkvom (povrtnicom), i nalik su ponješto na repnicu. Kod nas se, pored sve koristi, koju daju, slabo i poznaju, a još manje siju, gdjeno se u Njemačkoj jedno 7 milijunah centih onakvoga sjemena svake godine izvodi.

Repica (njemački *Raps*, *Reps*, *Kohlsaat*, *Feldkohl*, latinski *Brassica Napus*) nalik je na naš kelj, al se neglaviča, nego tjera već iz razsada razgranjenu stabljiku, koja žutim cvietom cvati. Ima je od dvie vrsti, ozima i jara. Najviše joj godi podnebje (klima), gdje ima

u zraku mnogo vlage, dakle uz more i po ravnicah; zato je na glasu holandezka repica. Al opet uspieva i pod suhim nebom. Zima joj nehudi, nego samo vrlo hladni vjetrovi, kad neima sniega, pak i to, kad se s proljeća danju juži, a noći smrzava, zatim česta promjena močari i mraza.

Zemlja, u koju želiš sijati repicu, mora biti vrlo žirna *fett*, i zato, ako neima od naravi mnogo crnice, treba ju silno i više putih gnojiti. Korien od repice je do 10 palacah dugačak: mekota, t. j. plodna zemlja, treba dakle da je vrlo duboka; na kamenu neće repica roditi. Obično se uzimlje, da za nju valja ista zemlja, koja i za pšenicu, samo neka nije tlo odviše sabijeno i kao žilavo od premnoge ilovače, već da je u njem polovica pieska i vapna, jer od ovoga postaje ilovača prhka i rahla, kao i od mnogoga gnoja. U zemlji posve suhoj neuspieva repica, al ni u mokroj, a kamo-li u kiseloj, to jest u močvarnoj (gdje raste kiselo sieno), dapače moča joj je najveći neprijatelj, jer u mokroj zemlji gnjije.

Kao što smo već kazali, glavni je uvjet rodini repice, da se zemlja dobro pognoji, i to i onda, kad ima mnogo crnice. Ako nije zemlja vrlo dobra, to podnosi i dvoje gnojenje, svako od 50 vozovah na ral, i prema tomu kako smo zemlju pognojili, čekajmo i ljetinu. Upravo zato može se repica samo ondje sijati, gdje ima dosta gnoja. U ostalom netreba misliti, da je izza nje tlo neplodno, dapače, kao što već rekosmo, žitak ondje vrlo dobro radja; jer zemlja se za repicu samo zato mora tako jako gnojiti, što joj korien nije razgranjen, zato nemože iz okoline hranu dobavljati, nego treba da ju nadje baš ondje, kamo je zrno palo. Repica voli stari gnoj od frižkoga; ovčji djubar njoj osobito prija, a može se zemlja i gnojnicom politi.

Za repicu se mora zemlja vrlo dobro razmrviti: zato se u zemljah, gdje polje svaku treću godinu počiva, repica sije izza ugara (preloga). Nu opetujemo, da treba zemlju duboko parati (ugariti) i više putih preorati, da bude mekota sasvim prhka, jer o tom visi obilatost ljetine. Treba dakle oranje dobro pobranati i grude razbiti, jer sjeme inače neće nići. Gdje je zemlja dobrano vlažna, neka se neprave preširoki, nego ponješto svedeni slogovi.

Pokle si ovako zemlju pripravio, i želiš sijati ozimu repicu, a ti ju sij mjeseca Rujna: dakle je upravo sada hora toj sjetvi. Sijati treba riedko, ako želiš, da ti usjev nepozebe; jer uz gustu sjetvu, tjera srce u vis i pozebe, a uz riedku, biljka se po tlih širi. Buduć da se neda lasno onako riedko sijati iz ruke ili omaške, zato ovdje osobito valja upotrebljavati sijalo, o kojem smo govorili u prvašnjem broju. Onda ju možeš sijati liepo u redove 18—24 palacah razdaleko jedan od drugoga. Al nevalja ni preriedko sijati, jer ako su biljke predaleko jedna od druge, nenapreduju. Tko dakle neima sijala, neka za sjetvu repice izabere najvještijega sijača. Sjeme treba lakom drljačom zabranati, al ne preduboko. Ako ima još i poslie sjetve grudah, trebah ih razvaljati (valjem razbiti). Tko je sijalom sijao repicu, neka prorije redove ralicom nazvanom njemački *Pferdeschaufel*, kad iztjera 4 lista, a u Listopadu, prije nego nastanu mrazovi, neka ju ogrne ogrtalom, pa mu neće jamačno pozebsti.

Okolo Rajne, u Holandiji i Englezkoj sade napose svaku repičnu biljku kao što mi kupus. Al težko da bismo kojega našinca na takvo mučno djelo nagovorili, zato idemo dalje. — S proljeća se repica u redove sijana opet ogrće. Ako je bila velika suša za vrieme sjetve, prozelenit će repica stoprv 4 do 5 nedjeljah izza toga; u to se korov razvrieži, i biljke su slabe, kad nastaje zima. A na povoljnu vremenu niče medju repicom tolika repnica (*Hederich*), da bi čovjek rekao, da je navlaš posijana. Ako to, počekat treba dok poodraste i procvati, pa ju onda pokositi ili napustiti ovce, da ju popasu, te će je sasvim nestati. Repica podnosi više studeni nego pšenica, glavni joj je neprijatelj močvar, jer onda odmah gnjije. Zato se treba osobito pomnjivo postarati za jarke, da može onamo odtjecati voda iz razorah.

Al jošt više od nepogode hude repici svakojake bube i druge životinjice. Ozimu repicu napastuju buhaći, puževi i više vrstih gusjenicah, i to stranom odmah poslie sjetve, stranom pod zimu; a s proljeća njeka bubica nazvana svietlica (*Nitidula, Glanzkäfer*). Zamietilo se je, da repica redjana manje strada od ovih životinjah nego ona, koja se je omaške sijala. — Ove bube znadu repicu više putih u jesen tako poharati, da se mora s proljeća drugo što mjesto nje posijati.

Od ovih neprijateljah težko je spasiti repicu; najbolji su joj čuvari svakojake ptice hraneće se bubami; jer ove znadu tušta i tama toga gada potamaniti.

Mjeseca Lipnja dozrieva repica. Čim prve mahune postanu smedje i prozračne, a sjemenke mrke, treba ju kositi, jer se sjeme lasno prosiplje iz mohunah, pak ako i nije sve zrelo, kad se kosi, netreba se toga plašiti, dozret će u odkosih. Na suhu vremenu treba odkose odmah vezati i kući voziti, da se ondje omlate, a može se to i u polju učiniti. Ako se repica kući vozi, valja ju spraviti u ponjave, da se neprosiplje uz put zrnje, a čim stigne kući, omlatiti ju, da se u štaglju nespari i nepokvari.

Omlaćeno ili ovršeno sjeme nevalja ostaviti za dugo na hrpi, jer će se spariti; dosta je ako ostane 24 sata na kupu, da liepo posmedji. Ljudi, koji imaju posla sa sjemenom, neka su bosi, jer će inače puno sjemena razgaziti. Očišćeno sjeme neka se suši u suhu hambaru i neka se svaki dan pregrne, dok se sasvim neusuši; pak jošt i onda treba ga kadšto pregrnuti, da se neskvari.

Il odlučili sjeme prodati, il ulje iz njega tištiti, svakako nam se valja požuriti, jer će ga se mnogo usušiti i laglje postati, pak onda ćemo manje ulja ili manje kupovnine zanj dobiti.

Množtvo ljetine visi o povoljnu vremenu, o množtvu gnoja, i o tom, jesu-li repici dosadjivale kakve bube. Na sgodnu vremenu i na dobroj zemlji može se nabrati na jednoj rali 25—35 vaganah zrnja. Vagan važi jedno

70 funtih, i daje od prilike 20 funtih vrstna ulja. Za sjetvu treba od prilike 15 funtih na ral. Slama i pljeva od repice valja za krmu, kad se dobro čuva, da nepostane tuhljiva. Slamu jedu ovce, a kad se izsieče na sječku i obari vodom, vole ju i goveda nego običnu sječku.

Repica se može sijati i krme radi, onda se sije gušće nego obično i to mjeseca Travnja. Ovakva repica može se preko ljeta i tri puta pokositi, te će se nabrati podobro krme. Pod jesen se zaore, pa se onamo posije pšenica, koja će vrlo liepo rasti; jer negovoreć o drugom, repica gustom svojom stabljikom zaklanja zemlju, da se nemože sasvim osušiti, te zemlja ostaje prhka i pokle se je pšenica onamo posijala; a svatko znade, da ova zahtieva rahlu zemlju.

Balkanski svioci.

Već se je više putih govor poveo u Gospodarskom listu o balkanskom sjemenu svilenih bubah, mislimo dakle, da će našim štiocem drago biti, ako prosborimo koju rieč o njihovoj domovini.

Marljivi i obrtni Bugari od davna su gojili svioce, al nitko do sada nije za nje mario; nego kad se je godine 1849. pojavila crkavica svilacah, i kad od onda nit u Italiji nit u Francezkoj nije više svilarstvo uspievalo, počeli su svilari svagdje na iztoku kupovati svilu i tražiti zdravo sjeme. Doznavši, da se u gornjoj Bugarskoj, na podanku Balkana, mnogo svilacah hrani, pošli su preklani onamo, da nakupuju i svile i jajacah svilačkih. Do god. 1857 samo se je svila izvozila iz Bugarske, pak i to slabo; jer budući u prokletoj Turskoj svaki napredak i nauk nemogućan, to nisu ni Bugari znali postupati kao što valja sa svilom, pa im se ova slabo cienila. Nego god. 1857 došlo je onamo više lombardezkih svilarah, te pokupovaše u priličnu cienu svu svilu i čahurice, koje su našli. Mora da su bili zadovoljni s trgom, jer su sliedećih godinah opeta došli i trgovina je ova sve to više rasla. Godine 1857. izveženo je odanle 500 funtih, 1858. god. 2300 funtih a god. 1859. baš 6489 funtih svilačkoga sjemena. Čahuricah se je izvezlo 1857. god. 28 centih, 1858. god. 53 centa, a lani 320 centih — sve na dunavskih parobrodih. S toga se je svilarstvo bugarsko znatno podiglo, tako da su lani samo oko Vrace, Trnove, Razgrata, Lavdže i Selva jedno 60 centih čahuricah izveli. Funta čahuricah prodavala se je po 60—75 novčićah, a funta sjemena po 21—32 for.; progrizlih čahuricah funta stajala je u Vidinu 20—25 novč. Ako se dakle stavi samo 21 for. za funtu svilačkoga sjemena, to su Bugari zanj uhvatili lani do 140.000 for.; za 1 funtu sjemena treba do 40 funt. čahuricah.

Svila bugarska se nehvali, jer kao što već rekosmo, Bugari neznaju s njom točno postupati; al ni čahurice nisu baš izvrstne, jer tek 15 funtih daje 1 funtu svile.

Odavde je nabavilo i ugarsko gospodarsko družtvo svoje sjeme, od kojega smo ga mi dobili. Što se dakle njekoji naši svilari tuže, da su od balkanskoga sjemena čahurice mekane, to jest, da malo imaju svile, isto im se sbilja već u njihovoj domovini prigovara. Ovo potvrdjuju i ugarski svilari, naime, da funtu svile dobivaju od jedno 13—15 funtih čahuricah, dakle im treba za jedno 4 funte više čahuricah nego prije, da dobiju 1 funtu svile.

Je-li tomu samo sjeme krivo, ili samo postupanje, za sada se nemože jošte kategorički presuditi, nego su se u Veroni sastali svi vrstni talijanski svilari, te su viećali o tom sjemenu, da zajedničkim izkustvom sud izreku o njegovoj vrsnoći. Odluka ovoga sastanka nije nam jošte poznata. Medjutim se je i ljetos opet mnogo svilačkoga sjemena u Bugarskoj pokupovalo.

Sbornica.

U Kušljevom selu (u Zagorju) 29. Kolovoza. Rado se primam pera, da Vam njekoliko radostnih viestih iz našega miloga Zagorja priobćim, s toga, da dugo nepisarim, odmah k samoj stvari prelazim.

Po primjeru više obćinah hrvatskih (jer žalibože još za nijednu slavonsku čitao nisam) zaključile su obćine Bistrica, Jakovlje i Stubica, da će u ratarskoj učionici u Križevcu svaka od njih uzdržavati pojednog pitomca iz svoga kotara, i dočim glavnicah neimadu, namirivat će trošak ovaj iz svojih godišnjih dohodakah.

Bog dao, da se i druge imućnije obćine u ovaj primjer ugledaju, te kad su u novčanih silah prednje, neka prednjače i u koristnom ulaganju svoga bogatstva.

Drugu radostnu viest imam Vam priobćiti, da je nastojanjem našeg vriednoga gospodina predstojnika potaknuta obćina Stubica odlučila postati utemeljiteljicom gospodarskoga družtva i položit će još ove godine cielu utemeljiteljnu svotu od 100 for. a. vr. Obćina Jakovlje nadoplatit će još ovih danah zaostavšu svotu od 50 for., a nedvojim, da će se i Bistrica, potaknuta primjerom svojih dviuh posestrimah, na skorom im pridružiti.

Najveća je naša radost, da se dobri otac smilovao siroti Zagorcu, te poslie lanjske oskudice u ovoj barem okolici obilatom žetvom ozimštine ga obdario; isto tako dobro ljetinu obećaju nam jarina i vinogradi. Siena, voća i žira, osobito bukvice, imade u stubičkoj gori izobila; jedine šljive su sfalile po miestih.

Vi ste izrazili želju saznati, u kojoj obćini poljski red bi najprije uveden. Na Vaše pitanje, dočim do sada u našem Gospodarskom listu odgovora nečitah, mogu odgovoriti, da kotar stubički, ako i ne najprviji, a to se je doista barem medju prvimi blagodatî ovog zakona koristio, jer je bio zakon ovaj već 12. Travnja 1860. u svojoj cielôsti uveden. Korist ovoga zakona je očevidna, i osvjedočen sam, da veća strana ju uvidja; no žalibože moram priznati, da ima kotarah, gdje taj zakon niti proglašen nije. O čem sam se glede koristi osobno uvjerio, pokazat ću ovdje brojevim.

U političkoj obćini jakovljanskoj prijavljena biše mjeseca Svibnja i Lipnja 143 kvara, u Srpnju i Kolovozu samo 48, a od 3. Kolovoza još nijedan. Ovi brojevi dovoljno bi dokazati mogli, kako se umaljavaju kvarovi; — no porugat će se mnogi, odmah poslovicom, da nova metla čisto mete. Na ovo mogu odgovoriti, da se jako vara. — Naš štovani g. predstojnik, videć, da dobiti po propisu bezplatnoga poljaka moguće nebi bilo, pa kad bi mu se plaća ustanovila, budući siguran za svoju plaću iz obćinske blagajne, da bi posao i dužnost svoju nemarno obnašao: odlučio je, da se za utjerivanje isti poljari dobro plaćaju, te tako poljak, videć svoju korist, neumoran je u svojem zvanju.

Dragutin Iveković.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— Stare banknote primat će se kod carskih pjeneznicah samo do svrhe ovoga mjeseca: tko dakle još ima ovakvih banakah, neka ih nepropusti promieniti, da se ukloni šteti A dobro bi bilo, kad bi se to prostomu puku obznanilo, koji, siromah, u ovakvih slučajih obično najviše strada.

— Slavonska hrastovina sve više izlazi na glas. Sada su ju počeli kupovati i Englezi, po imenu hrastove dûge, od kojih se svake godine po koji miliun izvozio u Francezku. A za Englezku voze se duge željeznicom u Draždjane *(Dresden)*, gdje ih preuzimlju poslovači englezkih pivarah. — To je sve liepo, samo smo radi znati, da-li se kod siečenja tolikih šumah uvažava šumarski zakon, da-li se brinu vlastnici o pomladjivanju; jer ako toga neima, Slavonija će ovo njekoliko godinah liepih novacah uhvatiti za svoje šume — da kasnije bude tim siromašnija. Tako se je evo dogodilo Španjolskoj, gdje su šume tako poharane, da Španjolci hrastovinu za svoje brodove kupuju u Englezkoj, premda ju i Englezi od drugud dobavljaju.

Gospodarske viesti.

— (Voćarstvo u Českoj). Česko namjestništvo oznanilo je izviešće o napredku českoga voćarstva god. 1859, koje mu doista služi na čast. — U svoj Českoj bilo je lani u voćnjacih preko 10 miliunah voćakah. Preko pol drugi miliun voćakah kitio je pašnjake, puste bočine i druge pušće; do 2 miliuna ovakvoga drveća stoje uz ceste, svega skupa ima dakle u Českoj **14 miliunah voćakah**, i to ponajviše plemenitih. Uzmimo da ova drveta stoje uz ceste i da je svako do 5 hvatih razdaleko jedno od drugoga: to bismo imali dvostruki redak drveća, koji bi bio jedno 140 miljah dugačak. Da tko uzhtije proći kroz ovaj redak, i da putuje svaki dan 8 satih, trebao bi godinu danah, dok bi razgledao sve česke voćke. Uzima se, da svake godine od prilike 1 miliun voćakah propada ili se posieče, zato što neradjaju, pak opet se u Českoj broj voćakah ni malo neumaljava, dapače se je lani za pol miliuna umnožio. Na svakoj milji česke zemlje raste odsjekom 15,000 voćakah, a u njekojih okružjih baš do 30,000, tako da je sva okolica nalik na golem perivoj. Kolika je to krasota s proljeća, kad procvate tolike voćke, a kolika ljepota i korist pod jesen, kad im se podvijaju grane od obilate rodine. Ondašnji gospodari imaju u pravom smislu dvostruku žetvu, pa kad izdaje jedna ljetina, izbavlja ih druga od nevolje.

Kad na to pomislimo i onda pogledamo naše kukavne voćnjake, mora da nam se rumenilo prolije po obrazu. Naša domovina ima za miliune voćakah prazna mjesta, i da se ova mjesta zasade, nebismo pogibali od gladi. Nu kako stvari stoje, nitko se nebrine svojski za materijalni napredak puka, te ćemo dakle jošte više putih gladovati.

— Gospodarski list je nedavno razložio uzroke, zašto žito poliježe, i kako to treba zapriečiti. Tko našega savjeta neposluhne, te mu žito polegne, može zlu barem ponješto onako doskočiti, kao što rade gospodari u Virtembergu. Kad im se žito slegne, oni otidju u polje, uzmu slame, povaljeno vlaće dižu i svaku rukoviet vežu sa 5 do 6 slamakah izpod klasa, da sav usjev dubke stoji kao snoplje. Jedan težak može ovako povezati za dan jedno jutro (ral) usievah i tako ih spasiti od propasti.

— Opet nov paroplug opisuju novine, što ga je sagradio Hunter. Kako vještaci jednako mozgaju o plugu parom tjeranom, najposlje će se lje domisliti pravomu ratilu ove fele, kojim će se gospodarstvo neizmjerno unaprediti; jer je često i valjano oranje glavni uvjet dobre ljetine; al oranje sadašnjimi plugovi tako je tegotno i skupo, da gospodari vole i manje ljetine nabrati, nego zemlju dovoljno orati.

Kućanstvo.

— (Kukuruzna kafa). Njemačke novine preporučuju nov nadomjestak iliti surrogat kafe, naime kukuruz; samo ga nevalja na žestokoj vatri pržiti, i nečekati, dok sgori i pocrni, nego je dobar kad posmedji. (Isto valja i za kafu). Onda ga samelji u mlincu za kafu i uzmi za bielu kafu pola kafe i pola kukuruza, a za crnu $^2/_3$ kafe i $^1/_3$ kukuruza, al to treba malko dulje variti nego samu kafu, te će onda milo mirisati. Stvar je doista shodna i jevtinija od onih svakojakih surogatah, sastavljenih više putih od kojekakvih nečistih i nevaljalih tvarih, koje se sprže i samelju, pa im se onda doda koja kapljica mirisnog ulja, i ljudi misle, da je to Bog zna šta.

— Pljesniv ošap (t. j. suhe šljive, kruške itd.), koji nije više ni za što, može se popraviti, kad ga metneš u peć, iz koje si kruh izvadio. Toplina od peći izvadit će svu pliesan iz ošapa, al ga nevalja za dugo u peći ostaviti. Jošte valja pamtiti, da se ovakov popravljen ošap neda dugo čuvati, već ga treba čim prije potrošiti.

Obrtnost.

— Najveći dimnjak ovoga svieta je valjda u Škotskoj u Port-Dundasu, u lučbarnici Townsenda. Ovaj dimnjak ima u visinu 450 stopah. Samo tri sgrade su jošte višê: jedan šiljnik iliti piramida u Egiptu, toranj stolne crkve u Strasburgu i crkve sv. Stjepana u Beču. Ovaj je dimnjak okrugao, da bolje odolieva vjetru, potrošilo se je nanj $1^1/_2$ miliun cigle i stajao je 80.000 for.

Trgovina.

Ciena žitku od 25.—31. Kolov. 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	4	75	3	—	2	—	1	70	3	10
Osiek	4	—	2	65	1	65	1	20	2	75
Rieka	6	60	—	—	3	25	2	20	4	30
Karlovac	5	20	3	—	2	40	1	70	3	30
Otočac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Makarska	5	—	4	30	3	—	—	—	4	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 3. Rujna 1860.

(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam 78.40
Srbske i hrvatske razteretnice . . 67.50
Prid na carske dukate 6.25
Prid na srebro 30.50

Dubljina Save.

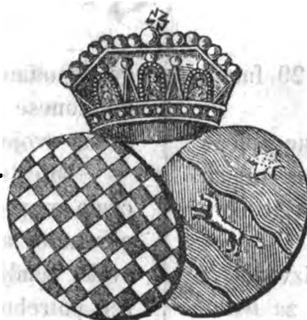
1. Rujna 1860. — 0'—1''—6''' pod ništicom.

☞ Današnjemu broju priložen je: Poziv na predplatu političkih novinah „Pozor".

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

BROJ 37. **U ZAGREBU** **13. RUJNA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski predplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Ogrštica.

Često se uzima, da je repica i ogrštica sve jedno, i više putih su obje ove trave doista izmiešane; nu vješto oko znade ih na prvi pogled razlučiti, jer ima medju njimi golema razlika u svakom pogledu. Istina, da je ogrštica *(Rüben, Rübsamen;* lat. *Brassica Napus*)* vrlo nalik na repicu, jer joj je sbilja srodna, buduć obje idu u rod kupusa *(Brassica);* al repica ima veliko jasnozeleno (sinje), gladko, mesnato lišće i kadšto je po njem ozdol kao bieli prah popao; dolnje je lišće s obje strane zarezano, a gornje jajasto zaokruženo. U ogrštice pako je sve lišće cielo (nije zarezano), tamno-zeleno, izprva drapavo. — U repice je stabljika jaka, vrlo razgranjena, a grane nisu osovljene nego položite; korien je jak, nalik na mrkvu (merlin), cviet jasno-žut, razvija se kasnije. U ogrštice je stabaljka slabija, nije tako razgranjena, korien je takodjer manji, kadšto poput repe; cviet tamno-žut. Mohune i sjemenke veće su u repice nego u ogrštice, prije se usuše i laglje se mlate. Repica raste polaganije, zato ju treba prije sijati nego ogršticu. Repica niče sjegurnije i na suši, a nestrada od močari onoliko koliko ogrštica, koja zimi vrlo lasno po zlu prolazi; al zato opet nepati toliko od bubah koliko repica. Jošte daje ova obično i obilatiju ljetinu, a njezino sjeme više ulja, no zahtieva i bolju zemlju nego ogrštica.

Pokle smo razložili, u čem se repica razlikuje od ogrštice i u čem joj je nalik, razložit ćemo, kako treba s ogršticom postupati.

Ogrštice ima takodjer ozimice i jarice, al se može isto sjeme sijati pod jesen i s proljeća.

Ogrštica voli suho i toplo podnebje, zato najbolje uspieva na ravnici i po onizkih brežuljcih. A u hladnih okolicah, gdje proljeće kasno nastaje, gdje je zimi ciča, zatim na poviših planinah neradja najbolje. Tko ju dakle želi sijati na ozim, neka to samo ondje čini, gdje tlo nije prevlažno, a zima nije odviše ljuta. Nego na jar možeš ju sijati, gdjegod uspieva pšenica. Najbolje joj ugadja ilovača, ako nije odviše žilava i sabijena (smolnica), nego prilično rahla; močar podnosi jošte manje od repice. A u suhoj pjeskulji opet samo onda napreduje, ako ima vlage u zraku. Nezahtieva baš onoliko gnoja, koliko repica, al će ipak tim bolje roditi, čim joj bolje pognojiš tlo, a pognojiti ga svakako treba, ako želiš nabrati dobru ljetinu.

Za ogršticu treba zemlju jošte bolje porahliti nego za repicu, jer joj je klica slablja. Korien joj neprodire tako duboko kao repici, al zato treba opet dublje orati nego obično, i to s razlogah kod repice navedenih.

Buduć je sjeme od repice veće, zato ga se kod sjetve i više potroši nego od ogrštice; od ove je dosta 10 do 12 funtih na jedno jutro, kad omaške siješ, a može se i redjati *(drillen)*, to jest u redke sijati, te će onda bolje roditi. Pod jesen sije se ogrštica od polovice do svrhe Rujna. Ako je redjana, treba ju ogrnuti, kad naraste za 3—4 palca, onako kao što je kod repice kazano, da bolje odolieva mrazu. U obće se s ogršticom malo ne u svem onako postupa kao što i s repicom.

U ogrštice nisu takodjer sve mahune u isti čas zrele, no mučnije dozrievaju, kad ih pokosiš nezrele, nego u repice. U ogrštice treba dakle jošte više paziti, da ju pokosiš u horu, to jest, kad većina mahunah dozri, a to je onda, kad gornje mahune požute, a sjeme u njih posmedji *(braun werden)*. Ako ju prije pokosiš, manje ćeš dobiti i sjemena i ulja; ako zakasniš, prosut će se sila zrnja po polju.

Već smo kazali, da ogrštica brže po zlu prolazi zimi nego repica, zato ju mnogi gospodari vole sijati s proljeća kao jaricu. Ako to, požuri se sa sjetvom, da usjev poodraste, prije nego se izlegu bube, od kojih jara ogrštica vrlo strada, osobito od buhaćah i svakojakih gusjenicah; pa čim se više sije repice ili ogrštice u jednoj okolici, tim više dosadjuju bube, što je naravna stvar, jer se onda tim više razplodjuju. Osim toga jarica-ogrštica daje manju ljetinu i ova manje ulja, pak i suša joj vrlo hudi, ako nastane prije nego je dobro prolistala. Toga radi vole gospodari sijati u jesen repicu, i stoprv onda, kad ova zimi po zlu prodje, siju s proljeća jaru ogrštica, koja je uviek i za $1\frac{1}{2}$ for. jevtinija od ozime, isto tako kao što i jara repica od ozime. Nije čudo, jer

*) U prvašnjem broju prozvao sam ovako repicu; to je pogreška, koju sam sada stoprv opazio: trebalo je kazati *Brassica campestris.* *Ured.*

od 1 vagana ozime ogrštice dobivaš odsjekom 29 funtih ulja, a od jarice samo 23 funte.

Komu je pako za tim stalo, da dobije rano zelene krme za svoje krave-muzare, neka posije u jesen repicu ili ogršticu, te će ju moći kositi već onda, dok je djetelina jošte premalena.

No svu će korist gospodari samo onda izvaditi iz repice i ogrštice, ako si nabave tiesak (prešu) za tištenje ulja. Tako n. p. sada stoji vagan ogrštice jedno 5 for., a centa ogrštičnog ulja 23 for., no buduć se iz jednoga vagana može odsjekom 29 funtih ulja iztištiti, to dakle onda za vagan primaš jedno 7 for., kad sam iz njega ulje izvadiš i prodaš.

Al ovo jošte nije sva korist. Kazali smo, da je sijanje trgovačkog bilja ponajviše zato opasno, što potrebuje mnogo gnoja, za koji se treba drugčije postarati, buduć se sjeme prodaje. Tomu ćeš doskočiti, ako izvadiš sam ulje iz sjemena. Tvari, od kojih zemlja slabi izza repice ili ogrštice, nisu u samom ulju, jer ovo postaje iz vodika i ugljevika *(Wasserstoff und Kohlenstoff)*, koja počela bilje pije iz zraka. Nego tvari izvadjene iz zemlje ostaju u tropu od ulja: tko dakle trop zadrži, može opet povratiti ponajviše svojoj zemlji ono, što je iz nje izvadio. Istina, i sam trop vrlo dobro zemlju gnoji. Pokusi su dokazali, da se na istoj zemlji nabere jedanput više pšenice, koju smo pognojili uljanim tropom, prema drugoj zemlji.

Al nevalja uljanim tropom zemlju gnojiti, nego jošte ćeš veću korist iz njega izvaditi, ako njim uzhraniš svoju marvu. U tom pogledu repični ili ogrštični trop nadkriljuje i najbolju krmu. Dokazano je, da se od 1 funte ovoga tropa dobiva 1 funta mlieka; a volovi debljaju isto tako od tropa, tako da 1 funta od ovoga više daje hrane nego 2 funte najboljega siena. Naravno, da se marvinče nemože samim ovim tropom hraniti, nego su dnevice dosta za glavu 2 funte, koje se obično kao meća govedom daju.

Ovo su uvješbali osobito Englezi i kupuju tja u drugih državah uljani trop, da njim svoju marvu hrane, koja im onda mnogo i vrlo dobra gnoja daje.

Jagodnik.

Tko ima poveći vrt, neće se pokajati, ako namieni koju gredu jagodam. U naših šumah ima doduše puno jagodah samoraslih, al su ove sitnije od pitomih, štono rastu u baščah, koje još i prije dozrievaju, a možeš ih zobati kad ti drago, gdjeno na šumske moraš čekati, dok ti ih tko nedonese na prodaju. Osim toga su jagode ne samo tečno i sladko, nego i vrlo zdravo voće, i buduć dozrievaju s proljeća, kad jošte neima druge zaslade, to kitica zrelih jagodah ide u tek i onomu, koji inače nije velik prijatelj voća. A tko stanuje blizu grada i nasadi u svom vrtu jagodah, liepo će mu se trud naplatiti, ako ih pošalje na pijacu. Sve ovo pokazuje, da pitome jagode zaslužuju, da se više sade i razprostrane nego do sada. Mislimo dakle, da će mnogomu jagodaru dobro doći, kad ga naputimo, kako mu valja postupati s ovim biljem, da mu donese obilata roda. Vrstni vrtlar Wagus, oslanjajuć se na svoje mnogoljetno izkustvo, piše o tom ovako:

Mjesto, gdje kaniš nasaditi pitomih jagodah, (mi ćemo ga prozvati jednom rieči **jagodnikom**) neka bude okrenuto, ako ikako moguće, prama iztoku ili jugu. Nije svaka zemlja za svaku felu jagodah, al opet, u obće govoreć, potrebuju sve žirno ne baš žilavo i sabijeno tlo. Tko ima sasvim ilovasto tlo, treba da nanj naveze pieska ili da ga porahli gnojem od drvocjepine. Prije nego posadiš jagode, treba da zemlju duboko prekopaš i polu-gnjilim konjskim gnojem svojski pognojiš. Prekopanu zemlju ostavi jedno 14 danah na miru, pak onda stoprv uzmi saditi biljke. Gredice razdieli tako, da nemoraš gaziti razsad, kad budeš brao jagode, nego da možeš sa staze svaku gredu obrati. Razsad posadi u redove za 15 palacah razstavljene, tako, da u svakom redu pojedine biljke stoje u sredini naprema biljkam sliedećega reda, da bude svaki stručak za 18 palacah razdaleko od bližnjega. Kod kopanja jagodne liehe (lije) pazi da pokupiš sve škrapulje, to jest one velike biele crve, od kojih postaju hrušti; jer škrapulje čine sila štete na jagodniku i znadu ga sasvim poharati.

Suncokreta ili sunčanika *(Sonnenblume)*, inače vrlo koristno bilje, koje se osobito u močvarnoj zemlji s dobrim uspjehom sadi, nemoj posaditi blizu jagodnika, jer para, koja hlapi iz suncokreta, hudi jagodam, kao što su se o tom svi vrtlari osvjedočili.

Jagode se mogu saditi u dvie dobe, s proljeća mjeseca Travnja, i pod jesen mjeseca Rujna. Jesenski nasad je bolji, jer prije nosi rod; ima bo felah, koje stoprv do godine cvate, ako ih dakle s proljeća nasadiš, ostat ćeš prve godine bez jagodah. No jagode-mjesečarke (radjajuće svaki mjesec) doniet će ti jamačno roda, makar ih i s proljeća sadio.

Jagode se mogu izvesti i iz sjemena, al to dugo traje; preči je put sadjenje vriežah *(Ausläufer)*, to jest onih lozicah, štono ih puštaju jagode, te se podalje od svoje matice ukoriene i tjeraju lišće. Nu kod izabiranja ovih vriežah treba paziti, da ih neuzmeš od struka, koji na prazno cvati, i da samo one vrieže presadiš, koje stoje blizu matice, jer ovakov razsad najobilatije radja. Vrieže treba stoprv onda odkinuti od matice, kad ih kaniš saditi; svakako pazi, da razsad nebude odviše suh prije nego ga presadiš.

Ako želiš, da ti razsad osobito dobro napreduje, a ti metni u svaki jamić malko crnice, truhle drvocjepine, ili sasvim truhla gnoja.

Ako je suša, kad sadiš, zalij više putih svoj jagodnik, dok se razsad sasvim neprimi. S proljeća ga okopaj i čuvaj od korova marljivom pljetvom. Sve vrieže, što ih potjeraju jagode preko ljeta, ukidaj, ako ti ih netreba za razsad. Do godine možeš pognojiti svoj jagodnik gnojnicom, koju si vodom razriedio. Poslie pet šest godinah najbolje ćeš uraditi, ako svoj jagodnik drugamo premje-

stiš, nasadiv onamo mladih vriežah, a stari jagodnik prekopaj zajedno sa jagodnimi struci, jer su ovi već oslabili, te se nemožeš od njih nadati obilatomu rodu.

Od pitomih jagodah ima puno felah. I u tom su Englezi najdalje dotjerali; Gosp. list je i nedavno čudo od englezke jagode opisao. Kod nas su poznate: 1) ananaske, zato tako nazvane, što zaudaraju po ananasu. One su velike, liepo mirišu, al nisu vrlo rodovite i kasno dozrievaju. 2) Goleme jagode (*Riesenerdbeere*) s palca su debele i tečne, al i one slabo radjaju. 3) Obične pitome jagode su najplodnije, vrlo tečne, povelike — zato se i najviše sade, a ima ih i kod nas, te si može sada svatko vriežah badava nabaviti.

Sbornica.

= S gornje krajine. S velikom i dakako posve pravednom radošću oglasiše naši domorodni listovi carsku milost, koja uzkrisi ratarsku učionu u prastarom gradu naše mile i liepe domovine, u Križevcih. Radost ova prodje, kao oživljujuća zraka sunca poslie dugotrajne nepogode, po svem hrvatskom narodu i po svem ostalom svietu, koji miluje napredak, a prosvjetu netraži samo za se, niti za kesu i korist svoju, niti hlepi za prednošću i obrazovanošću za svoje. No kamo veća bila bi radost, da ste, javljajući osnovu učione, samo jednom krajinu i krajišku djecu napomenuli. I mi smo diel hrvatskoga naroda, koji s vjernosti pram carskom našem dvoru slovi, i nam je prosvjeta potriebna i to krvavo potriebna. Kod nas ima šumah, koje neznanje ili zlo upravljeno znanje tamani i uništuje, te tako vjetru nas izlaže, a vjetar nosi nemilice smrvljenu i osušenu crnicu zemlju kao prašinu u daleke, strane predjele, a nam odgrće sivu klisurinu, koja će nas prisiliti, da se tvrda naša prsa izlome, i ruke naše smalakšu. S toga nestaje drvah za gorivo i gradivo, nestaje listinca za nastelj, nestaje zvjeradi, koja bi liep i znatan novac bacala u blagajnu carsku. — Ima nas razasutih po klisurah strmih; al su gudure plodne, uz obalu naših vodah cvjetne su livade i oranice, rodeće hranom, a mi na nje nevozimo djubra, pa smo uza sve to, uza obilan blagoslov božji i malu daću, što od nas traže, bljeba, tega i svakoga dobra željni — mi gladujemo! a oni, koji su s nami, stariji naši, rekoše, da je liepa ova naša krajina domovina od stradanja. Tko je tomu kriv? — Mršava naša zemlja nemože nas hraniti, nit studen kamen odjenuti i obuti; neima kod nas trgovine, nit obrta, nit zanata bez halata, nit halata, da rečem, bez zanata. Kod nas neima trgovine; ono što se piše trgovacah i trgovina, pretržice su i mienba, pak onda odtrgavanje od volovah; a odtrgavanje dakako, smanjuje stvar, od koga se trza. Tako biva, da smo bez volovah i bez djubra. Dobismo plugove, al su nam kao tudjine nenaredni, nit ih se mi sami možemo latiti. Tudjina bi se morao udomiti, a tko će ga udomit? Starinski naš plug poznavahu pradjedovi naši, pa nam je mio, premda sami uvidjamo, da plitko ore. — Volići oslabiše, ovce ohrdjaviše bez oplemenjenja. Dugačak bih niz nanizao težkih nevoljah, i nesgodah, i jadah, što nas u sve to dublje siromaštvo tište: skroz i skroz osiromašismo, pa kazala ih stotina da nismo. Nu volim šutiti, neznam, kako ću i s otim, što rekoh, proći. Dosad nas učaše nevolja, al se i nevolja već iztroši, te traži pouke i nauke i sama, naime umnoga po pravilih znanosti gospodarenja.

Mi bismo učili, da nam se prilika i pomoć pruži. Umni naši momci vješbaju se u spavanju, jer se nevješbaju u nauci. Da su naučeni, bili bi nam učitelji u radu i gospodarstvu. Dosadanje gospodarenje jamči nam tužnom istinom, da tako i tim nećemo napredovati. Jer ako ostalih krunovinah vjerni carski podanici budu milovani, a mi zapušteni, po svoj ćemo prilici zaostat, il nećemo biti što bi mogli i što od nas zahtieva naša korist i viek. Narekoše nam, da smo lienčine. Ima nas do duše svakojakih, al znadete, da se zlata hrdja hvata, ako se nečisti i š njega neotare prašina. Radimo; nu što ćeš? kad izza svakoga rada poviruje neznanje; našega znoja nebi nit na pol toliko pila zemljica, nit motika toliko bolnih žuljevah, da umiemo. Dakle njekoliko bezplatnih miestah na križevačkoj ratarskoj učioni za momčad iz krajine! Darujte, kod Boga našli! Ogledajte se na nas, koji ste zadojeni mliekom majke krajiške, te na carskom sjedite divanu, ima i bit će za nas takodjer milosti.

Opazka uredn. Gospodarstvo u gornjoj Krajini, ako nije gore, a ono nije bome ni bolje nego u provincialu: što dakle g. dopisnik želi, da se podigne gospodarstvo i u Krajini, posve je pravedno. A ni tomu neima prigovora, što potrebuje, da se i krajiški mladići u križevačkoj ratarnici i gospodarskoj školi uče. Što se je u tom pogledu do sada propustilo, može se lasno jošte popraviti; jer ako komu treba vrlih gospodarah, to ih treba doista krajini, budući je sasvim na ratarstvo stegnuta, jer ustrojstvo Krajine prieči razvitku obrtnosti, trgovine i znanostih. Iskreno dakle želimo, da se želja g. dopisnika dočuje na pravu mjestu, nebi-li na skorom javiti mogli, koliko će se krajiških dječakah u Križevcu odhranjivati.

— Petrovinski učitelj g. J. Rožman piše nam, da je ondašnji velečastni gospodin župnik i mjestne učione ravnatelj Dragutin Jaugcer, kupio bio u Zagrebu jedan lot svilačkoga sjemena, da ga školska djeca odhrane, te se ovako i ovdašnji puk, kojemu je bubarstvo posve nepoznato, š njime upozna. „Mi priredismo sve štogod je za ovaj posao potriebno, a ljese načinila su djeca školska sama. Nu, kada se sjeme izleglo, to se meni ništa bolje nedogodi, nego i gg. bubarom u Vinici; moram reći, da mi se niti treći dio sjemena neizleže. A što je uzrok? Po mom mnienju izleći bi se moralo sve sjeme, kada se je nješto izleglo; bit će dakle valjda sjeme uzrok, — a stajalo je 4 stot. i 50 novč. Poslje su bile bube zdrave i zapredoše se sve, koliko ih godier biaše."

Opazka. Mi drugčije mislimo. Buduć da su bile bube zdrave sve do kraja, moralo je biti i sjeme od zdravih svilacah; nego se možebiti nije dobro čuvalo preko zime, te ga se mnogo zaguši ili drugčije propade.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Ratarski strojevi u Englezkoj). U Englezkoj je nestalo mlatacah ili cjepovah, mjesto njih se rabi posvuda mlatilo; kosu i srp nadoknadjuje kosilo; na mnogih imanjih neore marva, nego para, nesiju ljudi sjeme, nego sijala: a pljetvu obavlja stoka. Jedna jedina ratilarnica (a u Englezkoj ima ih sijaset) prodala je lani 800 strojevah (makinah). Lani su se u Englezkoj upotrebljavale 4000 kosilah, koja su uradila kolik 40.000 ljudih. Kad se posvuda uvede paroplug, to će se teženje zemlje za pola ciene obaviti moći. Od 4 godine imaju englezki gospodari tolikih parostrojah, da im rade za 40.000 konjah, a broj se ovih parostrojah neprestano umnožuje, tako da ih jedna jedina fabrika 4000 na godinu prodaje.

— (Zalievanje drveća). Mlade voćke i drugo drveće nevalja zalievati kod samoga stabla, jer će se onda upljesniviti i poginuti mu sitne žilice, što ih ondje ima. Već zalievaj drvo podaleko od stabla, znadué, da mu korienje dotle dopire, dokle i krošnja *(Krone)*.

— (Plodnost englezkih (jorkširskih) krmakah). U njemačkih njekih novinah piše gospodar Bretschneider, da mu je njegova jorkširska krmača lani 17 prasadi oprasila. Jedno je prase poginulo, a ostale je odhranio, i to 4 siskami, budué je krmača imala samo 12 bradavicah. 4 krmače ostavi za razplod, a krmci budu zimi (u 10. mjesecu) poklani, te je svaki do 2 centa vagao.

— (Hrušti). U Njemačkoj se je bilo veliko množtvo hruštah *(Maikäfer)* pojavilo. Gospoština karička *(Caritz)* želeć se oprostiti štete, koja joj prietijaše, dala je o svom trošku kupiti hrušte, plaćajuć za svaku centu preko pol forinte. Tako ih se nabralo 260 centih. Kad uzmemo na um, da na jednu centu ide jedno 50.000 ovih bubah, to je dakle do 13 miliunah toga gada uništeno. Da su ovi hrušti ostali na životu, koliku bi štetu bili gospoštini počinili (doista veću nego trošak za skupljanje). A pomislimo, kako bi se bili razplodili, koliko bi ih bilo do godine, i koliko bi bili kvara počinili najprije kao crvi (škrapulje) pod zemljom, grizuć svake vrsti korienje, a kasnije kao hrušti! Tako evo više putih umni gospodar s neznatnim troškom golem trošak zaprieči, ako umie računati i ako gleda dalje od nosa.

Obrtnost.

— (Zrakoplov). Strojnik iliti mekanik Ed. Krejčič dobio je ovih danah povlasticu (privilegiju) na zrakoplov to jest na brod, koji će po zraku ploviti, a moć će se njim upravljati kao i brodom u vodi. Tim bi se dakle odkrilo otajstvo, o kojem si je već mnogo ljudih zaludu glavu trlo. Da-li je to za rukom pošlo g. Krejčimu, moć će se stoprv onda za izviestno izreći, kad bude u svom balonu po zraku doista plovio. U ostalom se već gradi o tom zrakoplovu, i kad bude gotov, najprije će se na ogled staviti u Beču, pak će se onda kušati — što će i biti glavna stvar, jer samo gledanje neće nikoga osvjedočiti o valjanosti posla.

— (Ledilo). Buduć da spravljanje leda i čuvanje preko ljeta mnogo stoji novacah, osobito u velikih gradovih, stanu u Parizu mozgati, nebi-li se naravna zima zamieniti mogla umjetnom. Novine sada javljaju, da je to doista za rukom pošlo g. Carre-u, koji je izumio osobito ledilo *(Eis-Apparat)*, štono usred ljeta led pravi, i to pomoći etira *(Schwefeläther)*, koji vrlo brzo hlapi i hlapeć guta svu toplinu naokolo. O tom se može svatko i sam uvjeriti, kad kacne koju kapljicu etira na dlan: za čas mu se čini, da drži komadić leda u ruci.

— (Pravedna strogost). U Pruskoj se vrlo strogo kazni (kaštiguje) svaka šteta, koju zanatnik nanese obćinstvu. Evo jednoga primjera! U gradu Kobolnici *(Koblentz)* bio je nedavno na sud pozvan krojač, da se brani, jer ga je njetko obtužio, da mu nije povratio krpu postave, tako zvanoga damisa, što je bila ostala. Pokle se krojaču dokaže, da mu je sbilja ostala krpa postave od onoga komada, što ga dobi od mušterije, bude osudjen na jedan mjesec u uzu (zatvor) i zabranjeno mu bi za jednu godinu izvršivanje častnih gradjanskih pravah. — Takva zakona trebalo bi možda i nam. Naš prijatelj pokazivao nam je ovih danah račun, u kojem krojač zahtievaše za potrebštine *(Zugehör)* 2 for. (osim šivaće svile), akoprem je prijatelj sam sve kupio što trebaše. Taj računar bio bi dakle zlo prošao u Kobolnici.

Svaštica.

— Javili smo ovih danah, da je 27. Kolovoza Lipsko *(Leipzig)* tuča potukla. Izviešća o tom vrlo su žalostna, tolika je šteta počinjena. U pomenutom gradu razlupao je led sve svjetiljke (lampe) po ulicah i do 100.000 prozorah, tako da su morali iz daleka staklo dovoziti, a dotle su morali ljudi u otvorenih sobah stanovati i spavati. Isti krovovi bili su izprebušeni, kao da ih je neprijatelj kartačami izbušio. U polju je sve hametom potučeno, a sila pticah, zecevah, da i srnah i psetah ubijeno, jer su ledena zrna $^1/_4$ do $^1/_2$ funte težka bila. Šteta iznosi do 3 miliuna.

— U Kalkuti (u azijskoj Indiji) strašna je vrućina, tako da ondje neimaju maslaca (putra), kog bi namazali na kruh, jer je maslac uviek otopljen i kao ulje.

— Najveći brod na svietu *„Great Eastern“* srećno je svršio prvi svoj put u Ameriku. Neizmjernu daljinu izmedju Amerike i Europe, za koju odprije trebahu 2 mjeseca, prevalio je srećno za 8 danah i njekoliko satih.

Trgovina.

Ciena žitku od 1.—3. Rujna 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	5	35	—	—	3	38	2	14	3	79
Pešta	4	75	2	75	2	65	1	45	2	75
Mošonj	4	80	2	90	2	75	1	57	2	87
Novi-Sad	4	—	—	—	1	53	1	27	2	40
Pančevo	2	80	—	—	1	20	1	—	2	20
Ljubljana	5	39	3	34	—	—	1	64	—	—

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 10. Rujna 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	77.20
Srbske i hrvatske razteretnice . .	65.50
Prid na carske dukate	6.35
Prid na srebro	32.50

Dubljina Save.

8. Rujna 1860. — 0′—0″—6‴ pod ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 38. **U ZAGREBU** **20. RUJNA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Ostavljanje voća.

Voće (sâd) je u svako doba dobro došlo, najpače zimi, kad neima druge zaslade. No da budeš imao i zimi svježa voća, treba ti ga pomnjivo čuvati, a tomu se hoće vještine i pameti. Pokle smo razložili, kada i kako treba voće brati, kazat ćemo sada jošte, kako š njim valja postupati, kad ga ostavljaš za zimu. Amerikanski trgovac voća Parker oznanio je o tom evo ovaj naputak.

Voće treba brati, kad je drvo i rod mu sasvime suh (dakle ne poslie kiše, niti na rosi), i to onda, kad rod tako dozri, da se lasno da ubrati, te ga netreba upravo trgati. Jabuke i kruške, koje želimo ostaviti za zimu, neka imaju svoj držak iliti stapku; jer ako ju iztrgneš, ozliedit ćeš jabuku, pa će ono ranjeno mjesto najprije početi gnjiti. Koja je jabuka i malo ozliedjena, umecana ili kvarna, nemoj je nipošto ostavljati; jer ne samo da će ti sama sagnjiti, nego će jošt i ostale okužiti i pokvariti. Paziti valja, da se kod branja nesbriše s voća niti pahalj (mašak, pepeljak, *Fruchtduft, Reif)*, jer ga i ovaj čuva od kvara.

Jabuke i kruške mogu se na više načinah spraviti za zimu:

1) Poredjaj ih na police od dasakah u voćari iliti voćnici *(Obstkammer)*, al na svaku dasku samo jedan nasad, to jest tako, da neleži jedna na drugoj.

2) Drugi rade sasvim ovako, al voće pokrivaju lakom platnenom krpom, koju kadšto suše, kad se napije vlage, a da se ostavi onako vlažna na voću, ovo bi se upljesnivilo.

3) U povlacih ili fiokah *(Schublade)*, sad u jednom nasadu, sad u više, al nikada neka ih nebude više od četiri.

4) U hrastovih bačvah, nemetnuvši ništa medju voće. Kad ga ovako spremaš, treba ga poslie njekoliko nedjeljah pomnjivo izvaditi, sve, što je kvarno, ukloniti, bačve dobro posušiti, voće opet unutar složiti i bačvu čvrsto zadniti (zabedniti), da nemože zrak u nju prodrieti, pa ju čuvati u suhoj voćari. Kad se voće ovako po drugi put složi, nemoj bačve otvarati, dokle godier nepočneš trošiti voće.

5) U slažinah iliti škrinjah, u bačvah, u velikih loncih, pa se na svaki nasad voća naspe suha sitna pieska (mela), pljeve ječmene ili od lanena sjemena, ili stučena ugljevja.

6) U velikih krčazih (peharih, testijah), u koje se voće slaže bez pieska i druge stvari za popunu praznine. Krčag se pokrije škriljkom *(Schiefertafel)* i zakopa se u piesak tako, da samo za njekoliko palacah iz njega viri. To se zato radi, jer voću najviše hudi (kao i čovjeku) prieka promjena toplote (temperature), to jest, kada se naprečac otopli i opet naprečac zahladi. A piesak ima to svojstvo, da neprima i nepušta brzo topline, dakle prieči prieku promjenu toplote.

7) Mnogi ostavljaju voće u hrpah na suhu zračnu tavanu (pod krovom), a da se nesmrzne, pokrivaju hrpe slamom.

8) U zatvorenih pivnicah (podrumih), gdje neima kisela kupusa itd., i kamo neprobija svjetlo, koje uviek pomaže gnjiloću. Tko želi ondje ostaviti svoje voće, neka ga, čim ga obere, odnese u zračne, suhe, al ne pretople komore ili tavane, i ondje pometa na daske ili ljese, samo ne na slamu niti na rogožine (hasure); jer na slami dozrieva odviše brzo, a od hasure zaudara. Ondje može voće ostati, dokle nenadodju žestoki mrazovi. A od maloga mraza možeš ga obraniti, kad ga zastreš čistim posve suhim šušnjem od voćakah i preko noći pokriješ mokrom krpom. Već smo jedan put razložili, kako voda odvraća mraz od bližnjih stvarih.

Kad nastane ljuta zima, od prilike mjeseca Studenoga, odabere se sve nagnjilo, kvarno ili crvljivo voće, a ostalo se odnese u pivnicu, i ondje se naredja na daske (samo ne na slamu, jer bi se upljesnivilo i tuhnulo), na tri do četiri nasada. U hladnih ne presuhih al niti prevlažnih i tonjavih pivnicah može se voće dugo držati, te će ostati svježe. Al oko božića neka se svakako izabere sve što je kvarno. U presuhoj pivnici može se voće svake nedjelje jedanput vodom poškropiti.

9) Mnogi postupaju s jabukami kao s krumpirom. Na suh pod nasteru poveći nasad suhe slame, a na nju suha šušnja (lišća). Na to se smjesti hrpa jabukah, pokrije se dobro šušnjem, onda slamom, a ova se zagrne pieskom ili zemljom. Oko hrpe se napravi naokolo jarak, da

se odvede sva vlaga. Ako se bojiš miševah, uzmi mjesto slame pozdera.

10) Njeki izkopaju jamu, spuste u nju čistu suhu bačvu, tako da bude povrh gornjega dna za 1 stopu zemlja; pod bačvu i naokolo nje metnu poviše slame, pieska ili stučenog ugljevja. Pokle se bačva napuni jabukami, zadni se kako valja, ozgor se na nju naspe pieska, napokon se napravi kao humka od zemlje, te se kadšto pokrije šušnjem ili slamom, a naokolo se obkopa, da može vlaga odtjecati.

11) Ima okolicah, gdje jabuke u vodi ostavljaju. Napune kakvu kacu jabukami, naliju na nje čiste zdenčanice, poklope kacu, a gori metnu pritisak od kamena, da budu sve jabuke pokrivene. Jabuke se nesmiju vaditi rukama nego kuhačom, i kada što izvadiš, opet poklopi bačvu kao i prije što je bila.

Kadgod jabuke slažeš, gledaj da im bude ozgor stapka, jer se onako dulje drže.

Gdje ima mnogo voća, ondje gospodari najvole sagraditi za voće osobite komore, nazvane v o ć a r e, u kojih se voće do proljeća ostavlja. Voćaru treba sagraditi na sjevernoj strani, na suhu, pouzvišenu mjestu, a naokolo nasaditi vazda zelena drveća (n. p. borja), da ima uviek hlada. Kolika da bude voćara, to visi o tom, koliko tko ima voća. Svakako treba, da bude voćara dovoljno topla, inače bi se voće u njoj smrzlo. Toga radi treba da ima sve naokolo 2 zida za 10 palacah razdaleko jedan od drugoga. Prazni prostor medju oba zida pun će biti zraka, a zrak propušta kroz sebe toplinu jošte polaganije nego piesak. Da se nenakupi odviše vlage u voćari, naprave se oduške. U voćari nesmie biti više topline nego za 5 stupanjah.

Već smo gori kazali, da prieka promjena toplote najviše hudi voću, treba ga dakle od nje sačuvati. Ako n. p. navali iznenada toplina u voćnicu, to se zrak u njoj otopli prije nego hladno iznutra voće, što je u njoj. Zato se ovo za koji čas uprav onako orosi, kao što i suha čaša, kad ju napuniš hladnom vodom, hladnijom od zraka što je u sobi. Naravno, da ova rosa hudi voću; zato se najprije one jabuke pokvare, kojim se toplota više putih naprečac mienja. — I za svjetlo je dokazano, da voću hudi, a svi se voćâri u tom slažu, da treba voće u tmini držati. Ako ima u vòćari mnogo vlage, metni onamo u zdjelici klornoga vapna *(Chlorkalcium)*, te će ovo preko noći svu vlagu popiti, a vonje od toga vapna nestat će za kratko.

U toploj sobi, u spavaonici, u postelji i u perinah (blazinah) nevalja čuvati voće, jer će povehnuti, a nestat će mu mirisa i teka.

Ostavljanje voća vriedno je, da se o njem razmišlja. Miliuni vaganah izvrstna voća sagnjiju sada u pivnicah i na tavanih, zato što se š njimi nepostupa onako, kako bi valjalo, te ovako propada čovječanstvu golemo množtvo zdrave i sladke hrane. Treba dakle dobro naučiti, kako valja voće kod kuće ostavljati i kako ga slagati u bačve i škrinje, kad se drugamo pošilja. Voćnjak donosi tek onda pravu korist, kad se njegovim rodom služiti možemo sve do godine. Pa kolika to naslada za gradove, kad njihovi stanovnici mogu u svako doba godine nabaviti vrstnoga voća! Ovo se može postići shodnim postupanjem i uklanjanjem od voća svih tvarih, koje ga raztvaraju, to jest njegovu gnjiloću pospješuju.

Glavne potrebe našega gospodarstva.*)

Glavna je zadaća našega gospodarstva pribaviti uvjete, o kojih visi množina i vrsnoća žetve.

Ovamo ide ponajprije pomnjivo obradjivanje i pripravljanje zemlje. Ovdje nam naše podnebje puno smeta. Ljeto je vruće, i bilje raste vrlo brzo; a zima je ljuta i dugačka, te brani gospodaru malo ne svaku radnju u polju. Proljeće i jesen je obično vrlo kratka, pak uprav onda treba zemlje pripraviti. U tom pogledu su englezki gospodari sretniji; jer ondje neima ljute zime, te imaju dovoljna vremena za ozimu sjetvu po gotovu sve do Veljače.

Komasacija, to jest sastavljanje sviuh naših zemljištah, da nebudu kojekuda razštrkana, jeste ponajglavniji uvjet gospodarskoga napredka; jer samo onda možemo zemlje naše dobro obraditi, kad ih imamo na kupu.

Ovamo ide i preduboko oranje, njim otvaramo bilju novu spremu iliti komoru punu hrane, i podjedno ga štitimo zimi od prevelike studeni, a ljeti od prevelike suše. Pak opet se jošte posvuda plitko ore, kao da korienje travah neprodire u zemlju, nego da sjedi na tlih. Dà isti oni, koji u svojem dobro pognojenom vrtu zemlju i za 1 stopu duboko prekapaju, oru svoje hrdjave oranice samo njekoliko palacah duboko, izgovarajuć se, da neimaju vremena, da nedospievaju ni kojekako poorati svoje zemlje — pa za dokaz tomu hvataju volove u plug! Onda nemogu dakako dospjeti; jer u drugih državah jošt i konji sporo rade gospodarom, te ovi zovi u pomoć strojeve i paru.

Teženje i obradjivanje zemlje u horu neobhodno je potrebito. Tomu se hoće, da imamo dovoljne marve prema našemu imanju, da za proljetnu sjetvu već u jesen zemlju oremo, da i gnoj već pod jesen ili barem zimi na polje vozimo, da oranje valjamo i rovilom rovimo, pa ovako svaku dobu godine što se više može upotrebljavamo.

Čišćenje polja od korova (drača), koji nam od Travnja do Srpnja svake godine više miliunah forintih krade, preotimljuć hranu našoj sjetvi, te ova, gladujuć pored korova, slabo napreduje. Samo čista od svakoga korova zemlja osjegurava našemu usjevu svu hranu, što je ima u zemlji.

Kako će naš gospodar izaći, kad ima često na svom polju više korova nego žita, te mnogi baš misle, da tomu

*) Ovaj članak napisa g. Edward Edgan, izvrstni englezki gospodar, koji je u zakup uzeo ugarsko imanje Borostyánkö, te ondje već više godinah stanuje i možda prvi u Ugarskoj uredi svoje gospodarstvo na englezku. On govori doduše samo o Ugarskoj, al sve to valja i za nas. *Ured.*

zlu niti neima lieka, da se korov neda zapriečiti. No kako da se nerazkroti po našem polju, kad više putih vozimo gnoj nanj, dok se sam korov po njem širi; kad sjeme naše nije čisto, i kad baš ništa nečinimo, da korov zapriečimo?

Ma koliko zemlju gnojili, ma koliko se mučili do sjetve, ma koliko nastojali da uhorimo s oranjem i sjetvom — to sve nije dosta za osiguranje obilate žetve. Valja nam i poslie sjetve prianjati, potrebitim orudjem se poslužiti, da pomognemo usjeve i utamanimo njihove neprijatelje. Al kod nas se ovakvo orudje jošte niti nepoznaje, a kamo-li da se upotrebljava.

Poraba pare — toga silnoga kretala, toga velikoga dobrotvora čovječanstva, koji je u ćudorednom, obrtnom i gospodarskom pogledu tako neizmjerno važan, da njegovu uzmnožnost po gotovu nemožemo niti umom postići, jer svaka gumbača, svaka haljina zasvjedočava divnu moć pare. Njoj je dužna hvalom obrtnost i trgovina radi svoga brzoga napredka — pa zar da samo ratarstvo ostane bez njezine pomoći? A koliko može para pomoći gospodara, o tom se može svatko uvjeriti u Englezkoj (kao što je to Gosp. list i ovih danah napomenuo).

Sustavno i redovito navodnjivanje našega polja, na kojem je krma. Drugi put ćemo dokazati brojevim, koliku to korist donosi gospodaru, kad se umie kako valja poslužiti vodom tekućom preko njegova imanja.

Nedostatak težakah valja nadoknaditi shodnim orudjem i strojevi, i nabaviti shodne sprave, da uzmognemo njihovom pomoći upotrebiti i silu nevještih težakah.

Nemojmo sijati sve samo žito nego i drugo koristno bilje; a nemojmo baš samo ratariti, nego pozovimo u pomoć i obrtnost, pecimo vinovicu (spirit), varimo slador iz buraka, tištimo ulje iz repice itd.

Postarajmo se za dobre ceste i za širenje nauka u našem puku.

Ma kako bila različita ova sredstva, opet imaju jedan i zajednički cilj, jer sva tamo smjeraju:

da nam mala glavnica donese veliku korist;
da omale trošak kod izvodjenja plodinah;
da olakote prevoženje ovih plodinah;
da osiguraju prodaju.

Pa nije-li baš ovo glavna potreba našega gospodarstva?

Nu kad se računa dohodak, što nam ga naše gospodarstvo donosi, nevalja na to gledati, koliko smo imali troška na svako jutro zemlje, nego koliko nas je stajao svaki vagan ili centa nabrane ljetine; jer nevadi baš onaj najveću korist iz svoje zemlje, koji na nju najmanje troši, nego onaj, koji najveću ljetinu iz nje vadi. Kad potrošimo na jutro zemlje samo 10 for., a dobijemo samo 10 vaganah žita, koje vriedi jedno 30 for., to ćemo imati očevidno manje dohodka, nego kad uložimo u istu zemlju 20 for., a naberemo 20 vaganah, koji će vriediti 60 for. Ovaj je račun vrlo jednostavan i očevidan, pak opet se možemo svaki dan osvjedočiti, da naši gospodari svejednako gledaju, kako će svoj trošak na težitbu zemlje omaliti; skupci su kod oranja i gnojenja. Kad ih svjetuješ, „nabavi ovo ili ono, da umnožiš svoj dohodak," a ono ti se jednako odgovara „nema te nema." Pa zemlja naša je zahvalna i donosi velike kamate od glavnice u nju (dakako pametno) uložene; al našinci vole uzajmiti novacah na kojekakve manje potrebite stvari i **plaćati** od njih debele kamate, nego uzajmiti svojoj zemlji njekoliko forintih i primati od nje veliku dobit.

Sjetva na suhu tlu.

Mokro tlo zadaje puno neprilikah, al trpljivosti, podzemnimi cievmi (*Drainage*) i dubokim oranjem može se opet mnogo opraviti, tako da napokon, uzevši jedno s drugim, mokra je zemlja izdašnija od suhe. Jer ovoj ništa neuzimlješ, da ju popraviš, nasuprot treba da joj toga više koješta podaš, a to nije uviek lasna stvar.

Čim je tlo suhije, tim ga treba dublje orati pred zimu — ako je moguće. Duboko uzorana zemlja prima više vode i može vodom napuniti sve svoje podzemne jaže i praznine, gdje se voda skuplja na kiši, pa kad gornje tlo prosahne, vuče odanle k sebi potrebitu vlagu. Osobito godi suhomu tlu podoravanje krme, n. p. grahora, da se zemlja pognoji. Zelên zastupa onda podzemnu vodu, pa sok njezin i na suncu kašnje izhlapi od same vode. Čim je zemlja suhija, tim joj više treba ovakvoga zelenoga gnoja i opet tim više treba, da se na njoj sije žito umah na izmaku zime, da posijano sjeme uzmogne nabreknuti i nići prije nego okrene proljetna suša. Čim je suhija zemlja, tim ju bolje treba povaljati, da se u njoj pridrži vlaga što se dulje može, neka sjeme nikne i krepko se razvije.

Govoreć o valjanju, moramo napomenuti, da gospodari nevaljaju svoja polja tako često, kao što bi trebalo. Čini se, da neznadu, da valjati treba tim snažnije, čim se je kašnje sijalo.

Ako sijemo rano u proljeće, znademo bar toliko za stalno, da će sjeme dovoljne zimske vlage naći u zemlji, koje mu svakako treba, da uzmogne nići. No kad pozno sijemo, može biti, da je u to zimska vlaga izhlapila, a proljetne kiše nije bilo: sjeme dakle neće naći potrebite vlage u zemlji, pa neće niti niknuti. Upravo zato treba onakvu zemlju dobro povaljati, da nemože zrak u nju dopirati i vlagu iz nje piti.

„Što ovdje gospodare svjetujemo — ovako piše Dr. Sch. u sležkih gosp. novinah — toga nismo od drugih čuli, niti u knjigah čitali, nego sami izkusili, a i pamet nas na ovo napućuje, kad razmišljamo o tom predmetu. Da sjeme nikne, tomu treba svakako ponješto vlage; na svrhi Veljače i u Ožujku, ima obično još onoliko vlage u zemlji; nu kad jedanput sunce stane grijati i suhi vjetrovi za dugo duvati, zemaljska se vlaga pretvara u paru i hlapi sva do pošljednje kaplje iz zemlje, ako se nepostaramo i nezatvorimo joj valjanjem one oduške, kroz koje hlapi.

Pa isto tako naravna je stvar, da se tim krepčije moramo braniti, čim je toplije sunce i suhiji vjetar, a čim radje zemlja vlagu pušta.

U jednu rieč dakle, suho tlo zahtieva, ako ga želimo s proljeća u Travnju posijati:

1) da ga duboko uzoremo i to pred zimu;

2) da ga više nego onda povaljamo, kad sijemo već u Ožujku.

Kad čovjek ono, što radi, neradi pametno, neka se nečudi, ako ga bije nazadak."

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Poziv.*) U ponedjeljak dne 24. Rujna u 9 satih u jutro držat će se u Sv. Ivanu na Zelini **prva izložba** svake vrsti plodinah.

Predmeti izložbe bit će za sad po zaključku gospodarske podružnice Sv. Ivanske od dana 27. Veljače t. g. učinjenog:

svake vrsti žito, gomolji, sočivo, voće, grož-dje i vino od god. 1859.

Svaki p. n. g. izložitelj neka izložku prida izkaznicu, u kojoj će naznačiti ime svake vrsti žita, voća i grož-dja; i ako je moguće obširniji opis plemenitije vrsti voća, a navlastito grož-dja; kod vina i postupanje š njim.

S toga se ovim uljudno pozivlju sva p. n. gospoda članovi gospodarske podružnice, kao i ostali gospodari u području podružnice obitavajući, da izvole što više njih na ovoj prvoj izložbi učestvovati.

Susjedna sl. gospodarska podružnica dugoselska, koja je takodjer zaključila izložbu koncem Rujna t. g. držati, pozvana je svojim putem posebno što uctivie, da izvoli na rečeni dan izložbu svoju u družtvu sa Sv. Ivanskom u Sv. Ivanu držati. Poziv taj uljudno ponavlja se ovim javno. **)

Sobe izložbi namienjene bit će do 9 satih napomenutog dana u velikoj gostioni u Sv. Ivanu priredjene.

Na Zelini dne 3. Rujna 1860.

D. Stražimir,
perovodja gosp. podr. sv. ivanske.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Sveti Mihalj je pred vratima, a o berbi ni govora neima; dà jošte ni okusili nismo sladka grozda. Ljetošnje vrieme mora svakoga gospodara o tom osvjedočiti, da netreba kod branja gledati na koledar nego na grož-dje, je-li zrelo. Kako je od njekoliko danah zahladilo, sporo će napredovati ovo dozrievanje, nu opet mu se možemo nadati, ako potraje ovakvo liepo vrieme, kao što ga imademo jedno dva dana. A hoće-li potrajati, to će po Bugeaudovu pravilu današnji dan odlučiti, jer je danas šesti dan izza miene (mladja), ako dakle ostane liepo i danas, možemo se nadati liepu vremenu. Samo nas uznemiruje, što Bugeaud jošte kaže, da mu je ovo pravilo ponajviše mjeseca Listopada slagalo. Svakako će biti pametno, ako gospodari promisle, što će uraditi, kad im grož-dje sasvime nedozri, te dobiju od njega kiselicu. U ovakvom slučaju izplatit će se jamačno gospodarom, ako dodaju širi (moštu) vode, da njom razriede njezinu premnogu kiselinu, pak onda sladora (šećera), da nadoknade ono, čega je bilo premalo u grož-dju. Koliko treba jednoga i drugoga, to se nemože popreko kazati, tomu se hoće osobitih mjerilah, jer nije svako grož-dje jednako kiselo. O spravah za mjerenje kiseline i slasti govorio je lani u ovo doba Gospodarski list na široko, kao što i o popravljanju kisele šire. Onamo napućujemo i sada štovane štioce. Samo jošte napominjemo, da u drugih zemljah beru svake godine stoprv okolo svih svetih, netreba nam se dakle jošte žuriti s berbom, ako bude vrieme ikoliko povoljno.

— Pitaju nas sa više stranah, hoće-li šta ljetos biti od gospodarske učionice u Križevcu? Na to odgovaramo, da smo doznali od pouzdane ruke, da su predlozi za ravnatelja i učitelje visokomu popečiteljstvu već podnešeni, i da će valjda za koji dan stići riešenje.

— Svraćamo pozor naših štiocah na krasnu sbirku jurinah (*Georgina variabilis* ili *Dahlia var.*), koje upravo sada cvate u zagrebačkih nadbiskupskih vrtovih, te ih izvede iz sjemena vrli nadbiskupski vrtlar g. Koerbler. Njegove se jurine mogu uzporediti i ljepotom mastilah, i šarom, i obiljem cvieta sbirkam glasovitih njemačkih vrtlarah, po imenu Deegena itd. Kako se nove fele jurinah, tulipanah i drugoga cvieća izvode, o tom ćemo drugi put potanko prosboriti. — Ovom prilikom napominjemo, da u ovdašnjem nadbiskupskom dvoru cvati ljetos tako zvana stoljetna aloja (*Aloë*), a pravo joj je ime sabur amerikanski (*Agave americana*), što se kod nas riedko dogadja. Ovaj sabur je živ dokaz bujnosti prirode u vrućih zemljah: za dva tri mjeseca naraslo mu je do 3 hvata visoko stablo. Sada ćemo vjerovati, da u onih vrućih zemljah ima tolike papradi (preprut) kolik naš hrast; jer je i sabur samo kao golema čuvarkuća (netresak).

Trgovina.

Z. Iz Varaždina 13. Rujna. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 6. i 13. Rujna.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 6. Rujna 103 vag. po 4 stot. 80 novč., a 13. Rujna prodano 268 vag. po 4 st. 85 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 6 Rujna 53 vag. po 2 st. 80 novč., a 13. Rujna prodano 93 vag. po 3 stot. — novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 6. Rujna 30 vag. po 2 stot. 40 novč., a 13. Rujna prodano 9 vag. po 2 st. 20 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 6. Rujna 17 vag. po 1 st. 25 n., a 13. Rujna prodano 131 vag. po 1 st. 40 novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 6. Rujna 159 vag. po 3 stot. — novč., a 13. Rujna prodano 265 vag. po 3 st. — novč.

Krumpira prodano 6. Rujna 8 vag. po 1 st. 60 novč., a 13. Rujna prodano 14 vag. po 1 st. 35 novč.

W. Iz Siska 16. Rujna. Prošle nedjelje bila je prodja vrlo slaba; liepa, omašna pšenica bila bi našla kupacah, al je nije bilo na oddaće, a za napolicu i ječam nitko nije mario. Prodalo se je od prilike 1400 vag. nove pšenice (od 83 funte) po 4.95 za Kranjsku. 500 vag. nove pšen. (od 81½ funte) po 4.65 i 4.70.; — 600 vag. tropolice po 3.30 i 3.40, oboje za okolicu. 2000 vag. najljepšega sriemskoga kukuruza po 2.75 za Kranjsku i 1000 vag. raznoga kukur. po 2.50—75.

Na malo je toga slabo prošlo, i to napolica po 3.10—3.25; ječam po 2.00—2.20; zob po 1.50—60.

Ciena žitku od 8.—18. Rujna 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	4	50	3	—	2	20	1	60	3	10
Osiek	3	90	2	40	1	75	1	35	2	60
Rieka	6	60	—	—	3	30	2	30	4	55
Karlovac	5	20	3	05	2	15	1	70	3	12
Otočac	4	66	—	—	2	50	1	34	4	8
Makarska	5	15	4	15	3	30	—	—	—	—

Hod državnjačah
u bečkoj trgovani 17. Rujna 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	75.20
Srbske i hrvatske razteretnice . .	64.—
Prid na carske dukate	6.38
Prid na srebro	33.75

Dubljina Save.
15. Rujna 1860. — 0′—11″—3‴ nad ništicom.

*) Slučajno zakasnjen. *Ured.*
**) Čujemo, da je sl. dugoselska podružnica vrlo mudro odlučila pridružiti se ljetos sl. sv. ivanskoj podružnici. *Ured.*

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 39. **U ZAGREBU** **27. RUJNA 1860.** **GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Pretvaranje sjemena.

Prostota je uviek čudohlepna, ona je uviek pripravnija vjerovati naprečac nješto nenaravno, nego iztraživati tajne zakone prirode i tumačiti ovimi zakoni pojedine na prvi pogled nedokučljive pojave. Ovo valja i za tobožnje pretvaranje sjemena u zemlji. I ljetos pripoviedaju o tom gospodari koješta čudnovita. Jedni kažu, da su posijali pšenicu, a niknuo je ljulj; drugi tvrde, da su bolje prošli, jer im je mjesto raži pšenica izrasla; treći opet kazuju, da su od posijana ječma dobili sve samu repulju itd. Svi vjeruju tvrdo, da se je posijano sjeme izvrglo i pretvorilo na ljulj, repulju itd. A mučan će biti posao oprovrći ovo mnenje i dokazati, da je unatoč prirodnim zakonom; uvjeriti gospodare, da je ona repulja nikla iz repuljinoga, a ljulj iz ljuljnoga sjemena.

Ponajprije moramo kazati, da je ova predsuda vrlo stara, i da su se o tom isti učeni ljudi odprije mnogo prepirali, dok se poslie svestranog iztraživanja nisu osvjedočili o nepromjenljivosti prirodnih zakonah i u ovom pogledu, o tom naime, da se sjeme nikada nepretvara u drugu felu trave, da iz sjemena uviek nikne ona vrst žita, koju si posijao.

Vjerujemo, da se je mnogi gospodar u čudu našao, kad mu je sve polje obastrla repulja ili ljuljak, a on je čekao ječam ili pšenicu; vjerujemo, da se to više putih dogadja, najpače nemarnim gospodarom: al opet kažemo, da je onaj ljulj ili repulja narasla iz ljuljnog i repuljinog sjemena. Ma kako je dospio ljulj na polje? Ponajviše sa žitnim sjemenom, s kojim se kod nas vrlo nemarno postupa. Najviše ako se pazi, da nebude odviše raži u pšenici, a za ostalo se nemari; ona sitna zrnašca, one pljevice, one kao prah sitne sjemenke nitko neizbira: pa je upravo to korov (drač), kog mi ovako u svom neznanju sami sijemo, i onda se čudimo, da nam je niknuo. Tko hoće može se o tom najlašnje uvjeriti kod djeteliniјeg sjemena. Mnogi se je već tužio, da mu se je onakvo sjeme pretvorilo na predence (mačak); a da si je truda zadao i sjeme od djeteline nad bielim papirom prosijao, bio bi se uvjerio, da je on sam zlosretno predence na svoju njivu donio, jer je prašak, što bi mu bio po papiru pao, sjeme od one djetelinje kuge.

Prigovorit će nam tko, da zna za stalno, da nije bilo ni malo raži na onom polju, gdje je bila narasla pšenica, što ju lani posija, te mu se pretvori u raž. Sve to dopuštamo, nu ipak se je mogla ona pšenica izmiešati ražju. Ta znade-li gospodar, da nije bilo poviše ražnoga zrnja na gumnu, gdje se je pšenica vršila; da se nije raži primiešalo kod vijanja, čišćenja, kod nošenja na hambar, ili na samom hambaru kod pregrtanja i prenošenja, ili napokon kod sipanja u vreće, u kojih je prije raž bila, a nisu bile dobro očišćene? Eto koliko prilikah za izmiešavanje sjemena! Pa koji gospodar može kazati, da mu se nije nipošto kod nijedne ove sgode u pšenično sjeme natrunilo kakve pritruve?

No stavimo, da će to koji ratar zasvjedočiti, da mu u njegovu ječmu, što ga pod jesen posija, nije bilo doista ni jednoga zrna pšenice, pa da mu je opet ljetos sva njiva pšenicom obrasla. I to dopuštamo, pak nam opet netreba pogaziti vječne prirodne zakone, da taj čudni pojav protumačimo, da dokažemo, da se posijan ječam nije pretvorio u pšenicu. Lani je bila na istoj njivi pšenica, gdje je pod jesen ili ljetos s proljeća ječam bio posijan. Kako je bila lani strahovita suša, mnogomu se gospodaru dogodi, da mu je žito u polju prezrelo i da ga se je sila prosipalo, prije nego što ga mogaše kući odvezti. Naši gospodari niti neslute, koliko ovako žita po zlu prolazi, al to znadu Livonci (*Liefländer*), koji upravo zato žito samo noći (naravno na mjesečini) žanju; jer od noćne rose odvugne i nabrekne sav klas, da nemože zrnje izpadati, kad se vlaće zatrese žanjuć ga ili koseć. Tko je lani pogledao pod zimu strništa, mogao se je svojima očima uvjeriti, koliko je tu bilo samorasta ili samonika, to jest pšenice, nikle iz prosipana kod žetve zrnja. Kažu gospodari, da se više putih $1/5$ ciele ljetine ovako prospe.

Jel čudo dakle, ako je komu na lanjskom pšeničištu sila pšenice samoničice naraslo, a posijani ječam je slabo urodio, zato možebiti, što nije valjalo sjeme, ili što je bilo u nevrieme posijano? A neraste samo pšenica samoničice nego i svakojaki korov. Ovo nam se najčešće dogadja, kad propustimo poorati strnište namienjeno ugoru (prelogu), te ga ostavimo sve do zime neorano, da marva

ima paše. Tako sijaset korova dozri i sjeme svoje po njivi prospe, pa se badava čudimo i kamenimo, kad nam ondje do godine svakojaki korov mah otme.

A nije to jošte sve. Izkustvom je dokazano, da mnogo sjeme, kad se preduboko zaore, leži u zemlji više godinah, dok se opet oranjem neiznese na vrh, ili dok mu nedodje hora. Naš prijatelj se ljetos u čudu nadje, videć gdje mu je po ječmu puno boba izraslo, akoprem je bio uvjeren, da u sjemenu nije bilo boba i da ga lani nije bilo na onoj oranici. Nego razmišljajuć dosjeti se, da je bio ondje bob preklani: prosipano zrnje počivaše dakle lani očevidno u zemlji, bivši zaorano, a ljetos je niklo, pokle se je plugom ona zemlja opet na vrh mekote izniela, koja je lani doli bila.

Za ljulj iliti ljuljak *(Lolch)* znade se opet, da više godinah u zemlji leži, dok nenadodje mokra godina. Tako se nakupi u zemlji puno ljuljeva sjemenja, pa kad se s proljeća okiša (kao što na primjer ljetos), te ljulj ima dosta vlage, onda niče svako zrnce i raste tako bujno, da uguši posijano žito, a gospodar, videći, kako mu se mjesto pšenice ljulj razkrotio, nemisli drugo, nego da mu se je pšenica u ovaj korov izmetnula.

Isto tako obilato vrelo ove tobožnje pretvorbe sjemenu jeste gnoj. U slami, koju steremo pod marvu, u pljevi, šuljku *(Ueberkehr)* i osobito u sienu, koje polažemo pred stoku, imade puno zrnja od žita i korova, koje govedče više putih neprobavi, te izadje iz njega cielo, nit izgubi svoju životnu silu, svoju kličnost, zato što je prošlo kroz utrobu govedju. Ovo valja osobito za repulju, predence itd. Toga radi svjetuju nas gospodari, da zemlju, na kojoj želimo posijati djetelinu, negnojimo gnojem od marve hranjene djetelinom, ako je u ovoj bilo predenca, inače možemo biti uvjereni, da ćemo ga s gnojem prenieti na novo djetelište. Isto valja za repulju; njezino je sjeme tako čvrsto, da može i tri puta kroz utrobu proći, pak opet će nići, kad ga posijaš.

Tko dakle vozi na polje gnoj, koji nije sasvime strunuo, on vozi š njim i puno kojekakva sjemena, koje će mu preko njegove nade nići. Da se ovomu zlu uklone, mudri gospodari spravljaju u posebnu jamu korov i polievaju ga gnojnicom, neka mu sjeme sgnjije; s istoga razloga polievaju i gnoj gnojnicom, jer ga ova prije raztvara, budući ljuta.

Kada gdjekoja ražna vlat iz pšenice strši, priznaje i prost seljak, da je to zato, jer je bilo gdjekoje ražno zrno u pšeničnu sjemenu. A kad se pojavi na polju mnogo vlaća od kakve trave, koju nismo naročito sijali, tu se puno nerazmišlja, kako je ova trava dospjela na polje, nego se osieca naprečac, da se je naše sjeme pretvorilo, da se je pšenica u ljuljak itd. izmetnula. Kad bi to bila istina, onda bi se morala s v a pšenica izroditi, budući sva s istoga polja nabrana i na istoj njivi posijana; nu to nebiva nikada, dapače uviek niče puno i onog usjeva, koji smo posijali.

Glavni je uzrok ovoj tobožnjoj pretvorbi sjemena nemarnost i lakoumnost gospodarah, koji se nebrinu, da im bude polje čisto od svakoga korova (osobito onda, kad leži na ugaru), pa se isto tako slabo brinu za čistoću sjemena. Ja sam barem i lani vidio sijača, sijućega pšenicu, u kojoj je bila očevidno polovica korova. S toga biva, da se ovo tobožnje pretvaranje sjemena ponajviše ondje dogadja, gdje je ratarstvo jošte na onizku stupnju, gdje gospodari netamane korova i nečiste sjemena; a vrstan gospodar domislit će se umah uzroku, zašto mu je što na polju niklo, čega nije naročito posijao.

Jošte će nam se možebiti prigovoriti, da je dokazano, kako vrtlari pretvaraju cvieće peludom, to jest cvietnim praškom; pa da se onako mogu pretvoriti i pojedine vrsti žita. Ovaj prigovor nestoji, zato, jer se pelud uviek prima samo iste vrsti bilja i djeluje samo na veličinu ploda, na mast (farbu) cvieta ili roda itd., kao što vidimo kod jurinah (Georginah); nikada nećeš stvoriti kakav nov cviet, prenesav na ružu peluda od jurine itd. Prije nego se cvietak razvije, već ima u njem buduća sjemenka, o čem se možeš osvjedočiti, kad razgledaš kroz većalo (mikroskop) cvietak od pšenice ili drugoga žita. Ova sjemenka se peludom nemože pretvoriti, nego samo rek bi oživiti, da dozri. A sve kad bi ti za rukom pošlo izvesti kakvo sjeme, n. p. iz pšenice pomoći ječmenoga peluda, ovo sjeme nebi moglo biti niti pravi ječam, niti prava pšenica nego izrod, dakle kakva nakaza, pola ječam i pola pšenica, kakve jošte jamačno nitko nije vidio. A da si je i vidio, nemoj ni malo dvojiti, da ti nebi nikla, jer je prirodni zakon, da se nakaze nerazplodjuju.

Kad sve ove razloge kao što valja promozgamo, uvjerit ćemo se, da je istinita stara naša poslovica: „K a k v o s j e m e p o s i j e š, o n a k v o ć e š i ž i t o v r ć i."

Bredje krave.

Ima poviše gospodarah, mislećih, da bredje krave, koje, budući već od davna steone, slabo doje ili baš ni malo, te ovako nedaju nikakve koristi, da ovakve krave netreba više onako dobro hraniti kao do sada. Da, mnogi ovakve steone krave odlučuju od ostalih, i to radi njihove proždrljivosti, da ostalim muzaram nepreotimlju hrane.

Narav nosi kod svake krave, da nemože p o d p u n o m a dvostruku dužnost obavljati, dok je bredja; da nemože u isto vrieme i tele dobro uhraniti, što ga nosi u utrobi, i gospodarove lambore, kao navadno, napuniti mliekom. Upravo proždrljivost steonih kravah, uza sve to slablje dojenje, pokazuje veliku svaki dan rastuću potrebu dovoljne i primjerene hrane, da se nahrani tele u utrobi.

Bredje krave treba malo drugčije hraniti nego one, koje podpunoma doje. Pred ove polaži sočne krme, od koje će dobiti mnogo mlieka; a bredje, koje su prestale dojiti, hrani krepkom hranom, kao što je sieno, mekinje (poseje), napoj od kaše (*Schrott*), dapače kravam gotovim oteliti se podaj vlastita njihova mlieka, ako se je

počelo tegliti *(zäh werden)*, i to sve zato, da mati i tele imaju dovoljne hrane, i da tele ukruti kosti.

Al netreba zato da bredje krave dobivaju toliko hrane koliko volovi, koje hoćeš da ugojiš, jer se onakve predebele krave težko telê i lasno mogu zaglaviti zajedno s teletom.

U obće treba kravu, koja će se na skorom oteliti, vrlo štediti; nemoj je dakle hvatati u kola, da vozi daleko težke terete, pa još po strmu, hrdjavu ili kršnu putu; pazljivo ju tjeraj iz staje i u staju, osobito ako su tiesna vrata; nemoj je plašiti puckajuć bičem, a kamo-li ju šibati i nagoniti da trči ili da se rita.

U staji neka imaju vrlo bredje krave puno prostirača (stelje, štraje) pod trbuhom i neka se namjeste već prije teljenja onamo, gdje će stajati, pokle se otele.

Vješti gospodari znadu i sami, da nevalja polagati pred goveda pokvareno sieno, zločestu ili smrzlu repu, lišće od nje, ili zelenu krmu, po kojoj je inje palo; a kamo-li se može ovakvom krmom hraniti bredja krava. Dapače u vrieme, kad već hoće da se oteli, nevalja više zamieniti suhu hranitbu zelenom, niti zelenu suhom, nego hraniti kravu istom hranom dok se neoteli. I onda, kada krava nije dugo bredja, neka se samo polako prelazi od jedne hranitbe k drugoj.

Da znadeš barem od prilike, kada će se oteliti, pomnjivo zapisuj, kad si ju pripustio.

Nije dosta, ako sve ovo gospodar znade, već treba, da o tom i svoje kravare ili kravarice, i to više putih, pouči i da im potanko razloži, zašto treba onako postupati.

(Gem. Woch,)

Sbornica.

Poslovodja našega gospodarskoga družtva, g. Ljudevit Vukotinović, potaknut plemenitom željom gledati svojima očima napredak gospodarstva u drugih zemljah, po imenu pako želeć mjestimice proučiti postupanje Francezah s vinom, s kojega im je onako na glas izašlo, zaputio je u Francezku prije jedno tri nedjelje danah, i poslao nam prvi svoj dopis iz Pariza, a mi ga evo priobćujemo našim štiocem.

U Parizu 15. Rujna 1860. Mimoišav sve drugo, što se ovdje u Parizu u svakoj struci čuje i vidi, u Parizu, koji je golem, pun, sjajan, bogat, liep i živ — mimoišavši za sada dakle svu ovu divotu i krasotu, napomenut ću samo na kratkom, da tu ima povrća, groždja, krušakah i bresakah od osobite ljepote i velikoće. Zemlja okolo Pariza sva skupa nevalja ništa, jer je sama mršava, biela kreda, i stranom žutkast, sitan, oštar piešak, na kom da bome nebi mnogo raslo; ali ipak raste, jer se jako gnoji; gnoji se tako, da bi čovjek reko, da sve samo u gnoju raste; polieva se svaki dan. Grožđje, kako rekoh, veoma je liepo, nu nije par našemu hrvatskomu grožđju; nit je sladko, nit mirisavo; tako su i breskve i kruške; veoma su sokovite, nu sok nije tako sladak, kao kod nas. — Ima ovdje u Parizu hrvatskoga vina više stotinah buteljah na prodaju, nu neće ga nitko kupiti, jer vinotržci kažu, da im je vino pretrpko, presuho (kako oni kažu „sec“ *siccum*) i prekiselasto; nu vele, da ima mnogo alkohola, i da mora grožđje dobro biti, iz kog je pravljeno, ali da je valjda falio, koji ga je pravio. — To kažu u Beču, to isto u Parizu; doista, ako hoćemo, da s vinom pazarimo, treba, da se jedanput primimo posla i da drugčije prešamo i drugčije pivničarimo. Zaostalo je sve i ovdje, ko i kod nas, nu mi ćemo ipak biti prije gotovi, jer je ovuda zrak hladniji nego kod nas. To, što sam navlastito na mom putu dosad opazio, jest, da sviet livade najvećom pomnjom obradjuje, proizvadjanje krme prva je briga gospodaru. Kamo-li sreća da naše livade nebi tako zapuštene bile! Stočarstvo svigdje drže za glavnu polugu gospodarstva. Iz svega već sada uvidjam, da je naša zemlja prekrasna, samo radnje fali; mi imamo i trsovah dobrih, i voća, i marve, samo marljivosti treba, njege i gojitbe.

Opazka uredn. Mnogim se je činilo, da je to pretjerano, što smo pisali u 12 ljetošnjem broju Gosp. lista o golemoj koristi, koju vade parižki vrtlari iz svojih prvobitno sasvim hrdjavih, al poradi obilatoga gnojenja i marljivoga teženja dandanas vrlo rodovitih vrtovah (baščah). Pokle nam istinu te stvari očevidac potvrdjuje, mislim, da neće nitko više o tom podvojiti. — Valja nam se dakle ponajprije postarati za gnoj, ako se želimo dalje pomaći.

I ono, što kaže štovani g. dopisnik za vino, želimo da gospodari naši dobro na um uzmu. Naša su vina dakle žestoka, no kiselasta i trpka, a tomu je uzrok, što se sav slador od mošta pretvara u vinovicu *(Weingeist)*, pa ako želimo da bude vino voljko, moramo u njem pridržati dobrano sladora. Zaista svatko će priznati, da je punǒ pitkiji, kad u njem ima ponješto sladora, jer se onda ni žestina ruma u njem onako neosjeća. Pa kako ćemo zadržati u našem vinu onoliko sladora? Ponajprije marljivim pretakanjem, jer se tako razstavlja od vina suvišna sluz (šlajm), koja, prometnuvši se kvascem, pretvara slador u vinovicu. Svi glasoviti vinari se u tom slažu, da se vino prve godine tri puta ima pretočiti, a naše se pretače jedva jedanput. Tko želi imati rezko i kaštro vino, on dakako pravo radi, nepretačuć ga i nečekajuć dokle grožđje dozri i sladko postane; samo neka se njim onda neponosi i neka nemisli, da će mu ga Francezi piti, a kamo-li skupo platiti.

— Iz Djakova nam pišu: Zaista je čudo, kako svaki stranac, ma ih još toliko doletjelo k nama, ima šta zamjeriti i prišiti zadružnom životu našega naroda. Ali za strance i koje kako; reći ćemo, privikli kod svoje kuće drugčije, a razvikani smo na daleko zlim imenom, pa im nikako nebiva priznati za kriepost iznimku, koju samo kod našeg naroda u životu nadju; ali muka je i pomisliti, kako njekad rodjeni Hrvat, rodjeni Srbin omrzne na običaj zadružnog života u našem narodu, a može bolan znati, da nas nebi polovica, što nas je danas, drugu važnu polovicu ovog vieka doživilo, da nevlada kod nas spasonosna zadruga. Pa još čuti, što proti zadružnom životu ti naši domorodci njekad znadu navesti! Kao čudo evo za primjer žive rieči jednog mladog uglednog i ugladjenog gospodičića, što izusti ovih danah: „Samo da se te zadruge mogu izkorieniti! Sudim mu, osudu mu proglasim, pa moram, da čekam godine i godine, da ga mogu natjerati ovršbom, da plati svoj dug; pa i to čekanje biva često za bam badava. Kad nije ništa njegovo, već je sve zadruge, šta ću mu prodati?“

Sad jedan uzrok znate!

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. S veseljem javljamo opet imena naših obćinah, koje su ovih danah pristupile gospodarskomu družtvu kao utemeljiteljice: Jamnica, Miholjac, Moslavina, Slivoševac, Štrigovo, Središte, Ludbreg, Mali Bukovec, Zlatar, Budinščina, Krapina, Sv. Križ, Klanjec, i Miljana. Osim toga položio je utemeljiteljnu glavnicu g. podpredsjednik našega družtva Koloman Bedeković Komorski; a družtvu našemu pristupiše gg. Mirko Bušić, vlastelin u Orlah, i Ignacija Benković, župnik na Šipku.

— Stare banknote konvencionalnoga novca prima do svrhe mjeseca Prosinca o. g. zagrebačka pjeneznica narodne banke.

— U ponedjeljak 24. Rujna bila je u Svetom Ivanu prva gospodarska izložba, i kao što nas očevidci uvjeravaju, pošla je dobro za rukom. Nadamo se, da ćemo dobiti obširnije izvješće o njoj.

Gospodarske viesti.

— Da-li je krava-muznica bredja, može se evo ovako posve jednostavno doznati. Napuni čašu vodom potočnicom i kacni u nju uzastopce dvie tri kaplje jomnže, to jest frižkoga mlieka od krave, za koju želiš znati, je-li steona. Ako jeste, kaplje od mlieka pasti će na dno; ako nije bredja, mliečne će se kaplje razplinuti u vodi prije nego dospiju do dna. Ovako se može doznati i za kobilu, da-li je suždrebna, što je kod kupovanja stoke vrlo važno, jer se ovim jednostavnim sredstvom svatko može osvjedočiti, da-li je kobila ili krava, koja se kupuje, sbilja bredja, kao što kaže prodavac.

— U Galiciji pojavila se je opet marvinska kuga.

— (Francezke breskve.) U vrtlarstvu, osobito pak u voćarstvu neima Francezom para. Tako n. p. od bresakah su Francezi izveli već 130 različitih felah, sve bolja od bolje. Trgovište Montreuil blizu Pariza hrani se samo, da tako rečemo, breskvarstvom, to jest gojenjem ovoga plemenitoga voća. Ljetos su im ove voćke osobito obilato rodile, te su odpremili u Pariz do blizu 2000 centih bresakah.

— (Tarišume). U pruskoj Litvi haraju dvie bube strahovito ondašnje šume, naime mala gusjenica od leptira zvanoga duvna *(Nonne)* i kukac crni kljunak *(Curculio ater)*. Za 4 godine propalo je od ovoga gada 750.000 jutarah šume, ponajviše borove, te je usahlo 8 milinnah i 300.000 hvatih drvah, budući od duvne obrštene, a od kljunka raztočene.

— (Kupusina). Francez Madiot izvodi vrlo velike glave kupusa tim, što pod jesen, kad se razsad počne glavičati, medju nadolnjim lišćem zabada sa četiri strane svieta po jedan trn od neroda ili bagrene *(Akazienbaum)*. Rane od trna čine, da onamo sok iz koriena navaljuje, te se glava brže razvija.

— (Puno cvieće). Tko želi imati cvieće puna (gurmasta) cvieta, neka izabere za sjetvu ne velike nego sitne, al sasvime okrugle i zrele sjemenke. Ovako svjetuje vrstni gospodar Eugen Fürst.

Obrtnost.

— (Ocalna zvona). Kojoj crkvi treba zvono, najjevtinije će proći, kad si nabavi zvono od ocala *(Stahl)*, kao što ih lievaju u Bochumu u Pruskoj. Ovakva zvona zvone vrlo ugodno, a za polovicu su jevtinija od običnih. Zvono od 2 centa stoji u samoj tvornici 80 for., a lasno se može odanle po željeznici dobaviti.

Svaštica.

— (Plovitba po zraku). Profesor Lowe u Novom Jorku (u Ameriki) sagradio je golem zrakoplov (balon), u kojem hoće da preleti iz Amerike u Europu, i sprema se već na taj put. Njegov zrakoplov je 300 stopah visok, a u promjeru ima 135 stopah. Pod golemom loptinom ima košara od 30 stopah u promjeru, u kojoj se može 12 ljudih smjestiti. Buduć da je medju Europom i Amerikom sve morska pučina sa malo otokah, to se je Lowe postarao za slučaj, kad bi u more pao, da se neutopi. Zato pod košem visi željezna 40 stopah dugačka ladja. Lowe je već prokušao svoj zrakoplov i misli, da će za 48 satih proletjeti onu golemu prostoriju, za koju trebaju obični brodovi mjesec do dva. Pratit će ga prvi krat dva vješta zrakoplovca i njeki pomorski kapetan. Sretan im put! — Samo da ih nesnadje nesreća, koja zadesi ovih danah bečkoga zrakoplovca Regenti. Kad se je digao u zrak, dune tako strahovit vihar, da ga je na jedan mah iz Beča do Brna *(Brünn)* u Moravskoj odnio, gdje je Regenti, nemogav svladati silu vihra, jer mu je kotvu *(Anker)* potrgao, skočio ili izpao iz svoga zrakoplova, pokle bi ga k zemlji spustio, koliko je mogao. On je proletio za jedno pol sata do 20 miljah! Njegov zrakoplov su kasnije tja u Slezkoj našli.

— Na skorom će se izabirati predsjednik sjevero-amerikanske republike. Dva su kandidata za tu čast: Abraham Lincoln, bivši u mladosti tesar (dundjerin) i podjedno kramar, od 31 godinu, i J. Douglas, bivši izprva stolar i učitelj. A netreba misliti, da su ovu dvojicu samo podmićena prostota, samo pijani korteši za ovu odličnu čast odredili, dapače ih sva Amerika priznaje za svoje ponajvrstnije državnike, jer su se već do sada kao takvi izkazali u saboru. Al da kako ih je silna truda stalo, dok su si uza svoj zanat tolika znanja pribavili. Ovo nam je nov dokaz, šta može čovjek, kad mu nefali uma i marljivosti.

Trgovina.

Ciena žitku od 10.—15. Rujna 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	5	40	3	65	3	51	2	24	3	85
Pešta	4	35	2	80	2	72	1	45	2	58
Mošonj	5	—	3	25	3	12	1	75	2	95
Novi-Sad	4	14	—	—	1	57	1	24	2	40
Pančevo	3	—	—	—	1	20	1	15	2	20
Ljubljana	5	64	3	50	2	50	1	70	—	—

Hod državnjačah
u bečkoj trgovani 24. Rujna 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

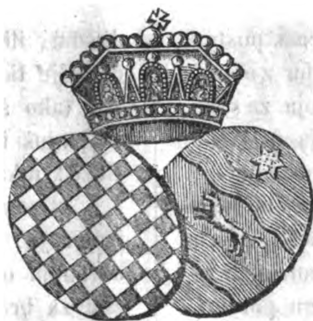
Narodni zajam	73.—
Srbske i hrvatske razteretnice . .	64.—
Prid na carske dukate	6.$_{36}$
Prid na srebro	34.$_{50}$

Dubljina Save.
22. Rujna 1860. — 4′—10″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 40. **U ZAGREBU** **4. LISTOPADA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Polaštice kod pečenja rakije.

Upravo sada je izašla naredba zemaljskoga financialnoga ravnateljstva, olakoćujuća nagode za potrošarinu. Evo je od rieči do rieči:

Da se posjednikom, koji nepeku u veliko rakije i drugih žestokih pićah, poda sgoda, kako će moći jednostavno zadovoljiti propisom o potrošarini, dopuštaju se za nju nagode *(Abfindungen)* uz obdržavanje ovih ustanovah:

1. Po dosadašnjih propisih mogla se je nagoda sklopiti samo

a) S posjednici, koji rakiju peku uzgredice uz gospodarstvo, a ne obrtimice (poput zanata), i koji ju peku u kotlovih (kazanih), nedržećih više od jednoga austrijanskoga vjedra, i

b) S rakijaši, kojim je pečenje rakije zanat, a služe se samo jednostavnom spravom (to jest, kojom se rakija neizvodi neposredno iz koma), ako kotao, u kojem ju peku, nebere više od dva austrijanska vjedra.

2. Po sada se može ovakva nagoda uglaviti,

a) S pojedinimi rakijaši, naznačenimi u 1. članku, jedne ili više občinah, ili

b) zajednički sa svimi rakijaši pomenute vrsti u jednoj ili više občinah; oli pako, ako posjednici vole,

c) sa samimi občinami za sve onakve rakijaše.

Nego i u slučaju prvom pod a) navedenom može se nagoda samo onda uglaviti, kad svi u 1. članku naznačeni rakijaši jedne občine pristanu na primjerene osječnice *(Pauschalbeträge)*.

3. Buduć da stanovnici selah žestoka pića peku ponajviše samo u nieko doba godine, to se može sa jedne ili više občinah posjednici, navedenimi u 1. članku pod a), sklopiti nagoda, kako oni žele, naime za cielu upravnu godinu, ili samo na kraću dobu. Rakijašem, pekućim rakiju obrtimice (1. članak, b), može se dopustiti nagoda samo na kraću dobu.

4. Ovakovom nagodom opraštaju se porezaši prijavljanja svakoga kotla; to jest, uz vrieme, odredjeno u nagodi za pečenje rakije od tvarih naznačenih u istoj nagodi, netreba rakijašu prijaviti financijalnoj straži svaki kotao, kad ga napuni. Nu ovaj oprost steže se samo na onu vrst tvarih, za koje su nagodnici kod nagadjanja unapried kazali, da će iz njih žestoka pića peći.

5. Koji porezaš se ovako želi nagoditi, treba da kaže

a) Iz kakvih će tvarih peći žestoka pića.

b) U koliko će kotlovah peći, i koliko svaki kotao bere.

c) Koliko će kotlovah peći, i koliko mu od prilike vremena treba, dok izpeče jedan kotao.

d) Vrieme, u koje će se kotlovi upotrebljavati za pečenje koma.

Prostoti treba olakšati odgovaranje na ova pitanja i u obće tako postupati, da se povjerenje probudi.

Pomoći ovih niekoliko podatakah proračunat će urednik, ravnajući nagadjanje, koliko će se uz nagodnu dobu potrošiti svega skupa tvarih ili koma, odredjenih za rakiju, i izpitivati nagodnu svotu, koju će imati porezaš ponuditi; a svakoga prećeranoga zahtjevanja valja se okaniti.

6. U zapisniku, koji će se imati napisati o nagadjanju, neka se osim podatakah navedenih u 5. članku naznači i vrieme, uz koje će se kotlovi upotrebljavati, pak i to, hoće-li se uz ovo vrieme svaki dan peći ili samo u stanovite dane nedjelje (tjedna) oli mjeseca, zatim i to, hoće-li se peći samo danju, ili dan i noć bez prestanka. Za svako pečenje izvar vremena odredjenoga za nagodu podpada rakijaš pod propise o prijavljanju poreznoga postupka i mora plaćati potrošninu; ako pako prestupi ove propise, podpada pod zakonitu kazan (kaštigu).

7. Tko se kriv pronadje, da je uz nagodno vrieme oštrbio carske dohodke u pogledu potrošarine od rakije, izgubit će onu polašticu, što nemora prijavljati kadgoder počne peći, pak će jošte morati unapried platiti porez od svakoga prijavljenoga pečenja, i uz to svejednako jamčiti i za čitavi nagodni iznosak.

8. Ako se nagoda uglavi prije nego započne mjesec Studeni *(November)*, imat će se porez, za koji je nagoda sklopljena, plaćati na dvanaest obrokah, to jest na svrhi svakoga mjeseca, počevši od 1. Studenoga; u drugo doba godine pako u toliko obrokah od mjeseca danah, koliko jošte fali mjesecih do bližnjega Studenoga, i to takodjer na svrhi svakoga mjeseca.

Posjednikom, koji će ovom prilikom, prema postojećim o tom propisom, zahtievati pripadajući im zakoniti oprost od poreza na žestoka pića, koja za sebe peku, odbit će se odmah kod ustanovljivanja nagodne osječnice ono množtvo, koje se može bez' poreza peći.

9. Dohodarstvenim oblastim i postavljenim od njih osobam pridržava se pravo, da mogu rakijašku spravu za ono vrieme, uz koje se nesmie upotriebiti za pečenje rakije, tako razglaviti, da bude za drugu porabu, samo ne za izvodjenje pića. Ovo će se samo onomu uraditi, za kojega se posumnja, da je carske dohodke oštrbiti namjeravao, ili sbilja'oštrbio; a obično (kad neima onakve sumnje) neće se rakijaška sprava razgradjivati ni zatvarati.

10. Ako nagodnik neplati na propisano vrieme obrok nagodne osječnice, iztjerat će se ovaj zaostatak zakonitom ovrhom.

Englezka banka. *)

Veličanstvena ta sgrada stoji sama za se, kao i burza u Londri; medju obadvima sgradama je Threadneedle-Street; prema zapadu dieli se od susjednih kućah Prinzess-Streetom, prema sjeveru Lotburg-om, a prama iztoku Bartholomeus-Lane-om, i predstavlja se oku kao pravokut.

Vriedno je, da stupimo unutar.

Veža neima u sebi ništa izvanredna ili čudnovata, neima niti straže, kao što je obično kod nas pred svakom javnom državnom kućom. Samo jedan stari vratar — slučajno siedi mali čovječuljak, koji bi jedva grabežljiva koga dječarca mogao uzdržati, kad bi se usudio u imutak naroda englezkog dirati — čuva ulaz i daje izvješća, — doista vidi se, da tu gradjanski duh vlada. Ajdmo dakle dalje kroz dvorište ote oriaške sgrade. Na desno i na lievo vode visoki hodnici u razne strane; stupimo njekoliko stubah gore, tà zašto ne? kad tolika množina ljudih simo tamo vrvi. Eto nas za kratak čas u prostranoj i visokoj dvorani. Ta dvorana je golema poslovnica — kakova? to je sada svejedno, samo da nije ni najmanje toli nepriazna i tiesna, kao što su tiesne i tmične javne pisarnice. Tu je sakupljeno mnogo svieta, mogo bi ga sa urednici do blizu stotine nabrojiti. Ali, da ti je vidjeti te urednike, kako su uljudni i ljubezni, svakim se bave, kao da su pomoćnici trgovački, a ostali da su kupci. Tu neima oholosti već se čini, kao da neimaju druge zadaće, nego služiti obćinstvu što učtivije i svakom ići na ruku.

Pak nadalje kakovo je to obćinstvo? — Jesi-li ikada vidio u kraljevskoj uredovnici tu smjesu? Mužko, žensko, dečurliju — pa sve sa šeširi na glavi, nitko razkriven — kao na kakovu šetalištu hodaju tuda izpod ruke; tu se mienja, plaća i prima novac bez žapa, kao da si kod tvog susjeda! Više putah su tu bezposlice samo na divanu, ili si griju hrbat kod komina! Rekao bi gdje drugdje tko — bezsramniče! zar neznaš da si u uredu? — Zar tako štuješ dostojanstvo ovoga dvora? — Šta stojiš tu pa još i pušiš, gle ti njega! Odlazi odkud si došao! — Bože! nikakva poštovanja! sviet mora tako da propade!

Uzduž i okolo stienah stoje, sjede, pišu, računaju, izplaćuju i primaju urednici svi oddieljeni od obćinstva obranom od tamna mahagonskoga drva. Pred svakim jedan stol za brojenje novacah i ljudih, koji žele, da se skoro odprave. Posao je tako uredjen, da nikome nije treba dugo čekati.

U bližnjoj dvorani je jošte puno živahnije.

Recimo, da je danas upravo pola godine, dakle dan izplate kamatah državnih zadužnicah. Bože moj! koliko tù ljudstva! kakova stiska! do 50 ako ne i više platiteljah sjedi tu u dvostrukom redu cielom duljinom velike te od ozgó razsvietljene sjajne dvorane, koji ništa drugo nerade, nego broje i važe, te opet važe i broje novce; svuda se čuje zveket zlata i srebra, štono se malimi limenimi loparkami na stolu grnjaju. Doista u Englezkoj ima mnogo svieta, koji svoj novac u državne zadužnice ulaže.

Na ovoj strani kuće, kamo smo najprije došli, niza se ured do ureda, koji svi svjetlost svoju od ozgor dobivaju, sve tako veličanstveno, da bi se mogli najbogatiji kraljevi svieta u tih dvoranah gostiti. —

Tu se mienja zlato za papir, i papir za zlato, i tu se izplaćuju kamate englezkog državnog duga, upisuju se imena vjerovnikah, brišu i prepisuju; tu je ono veliko poslovanje banke, gdje se narod englezki neposredno š njom sastaje.

Te su dvorane dakle svakomu pristupne, sačinjavaju središće englezkog novčanog pazara, i jesu velika mjenbena londonska poslovnica! Svaki je Englez ovdje stražar i pandur, te pazi na to, kao sam na svoje; jer svaki ima ili želi posjedovati ma i najmanje mjestance u otoj palači. A tko dalje unutar ove svetinje kani stupiti, mora si pribaviti ulaznicu od ravnateljstva banke. Mi smo si već pred njekoliko danah takovu priskrbili i možemo ju dakle jednom od onih službenikah pokazati, koji se tuda sav dan bave. Primivši takovu uputi nas u jednu sobicu i umoli nas, da malo pričekamo.

Ova soba je nieka vrst čekaonice, kakovih u tom zdanju mnogo imade, pokučtvo se sastoji iz jednog stola i njekoliko stolacah, pa ništa više; ništa više? Pa ipak je toli prijazna. Sbilja nedokučujem, kako Englezi svoje sobe ukusno znadu urediti, da se čovjeku više putah u najbogatijih njemačkih kućah tako neugadja. Upravo nam se mora dati na žao, tako na brzo čarobnu ovu čekaonicu ostaviti. Drugi poslužnik vraća nam našu biljegu i predstavlja se, da nama bude vodja. Kroz otvorena dvorišta i pokrite hodnike idući dospiemo u snažan širokimi kamenitimi pločami taracan prostor, gdje se nalazi parni stroj; svi su djelovi ove gorostasne makine tako čisti, kao blisteće srebro, a kotao i peć čini se kao pakleni dvor. Sve u najvećoj mjeri divno, složno i ukusno.

Englezom se više putah predbacuje, i kad kada punim pravom, da neimadu fina ukusa; oni se neumiju obući, kao Francezi, neznadu tisuću onih nježnih sitnarijah tvoriti, koje se u dražestnih slikah u Parizu prave; ali zato nadkriljuju u mnogih stvarih sve narode svieta, naime u ratarstvu, u tvorenju željeznih, kožnih i ostalih tvorinah.

*) Iz ljetošnjega programa zagrebačke trgovačke škole. Članak je preveden iz njemačkoga po učeniku iste škole Milanu Krešiću. *Ured.*

Podajte Francezu, Niemcu, Španjolcu, Belgiancu i Englezu komad gvoždja, i neka vam svaki napravi kakov ma i sasvim jednostavan vrtak za parni stroj, pa bi se mogao za tisuću prema jednom okladiti, da će biti englezki vrtak najljepši i najsposobniji, o tom se je mogao svatko u velikoj izložbi očevidno osvjedočiti, a to se može i u svakom englezkom stanu opaziti, samo ako se čovjek potrudi, makar svakdanju stvar iz kuhinje motrio, kao na primjer: klješta, lopata ili štogod bilo, sve je čvrsto, snažno i ukusno.

Taj parni stroj je srce cieloga zdanja, — sila njegova dosiže u sve i najdalje kutove kuće. Divno je to gledati, kako se neprestano i redovito giblje, diže i pada, sam bez čovječje pomoći. I ostale parne sprave netrebaju rukuh čovječnih i samo kotao hoće da se podlaže pod njega — nu ovom stroju netreba ni toga, već kad mu goriva pomanjka, a on se sam posluži polag potreboće svoje. Pazitelj samo napuni u jutro ugljevnicu i zapali a ostali posao čini se sam sobom.

Preko uzkih stubah popnemo se opet u nove prostorije, koje sasvim drugčije obličje imadu, nego one dvorane što smo ih prije vidjeli.

To su djelaonice, gdje se prave sve stvari za banku potrebne. Tu sjedi u maloj sobi jedan zanatnik i gladi pločice ocione: na kojih se imaju urezati slike za novi papirni novac; mučan bi to posao bio, da mu ga nije već makina, koja i kod njega radi, priugotovila i pomogla.

Tu se jedva čuje, što tko govori — uši bole od nepodnosnoga zviždućega glasa, moradosmo se dalje žuriti. U drugoj sobi riblje opet sprava boju za banknote — sve čudnovate, nedokučive tajnosti umjetnog mekanizma i tako soba za sobom puna čudesah!

Dodjosmo dalje u veće dvorane, gdje se nalaze tiskarnice i knjigovežnice, svuda para radi, a čovjek samo pomaže. Englezka banka trebala je u početku samo jednu glavnu knjigu, kako ju svaka trgovačka kuća vodi, a danas ima za svoje poslove u porabi preko 300, sve se ove knjige tu makinom liniraju, tiskaju, vežu itd. pa to i jeste zanimivo, da se sve, što banki treba, u obsegu svojih zidinah tvori, izim jedine hartije; a svuda je stroj i para glavni tvoritelj.

Kao što u dolnjem spratu nalaze se i po drugih prostorijah gorostasni strojevi, koji vazda kuju, pile, zvižde i nevidivo posluju, da tja u drugoj kojoj sobi plod tog gibanja opažamo. Pa nigdje u tih dvoranah nije vidjeti ni žive duše, niti čuti čovječjeg hoda, sve se vrti, sve se giblje u divnom redu. Čuda golemoga! kako čovječanski um nad timi željeznimi kotači i drvenimi spravami vlada, kao što duh božanski nevidivo ravna cielu narav!

Sasvim zabunjeni timi čudesi, odlahnu nam kod duše, kad dodjosmo u druge sobe, gdje opet ugledasmo čovjeka.

Evo tu je knjižnica od banke, reče naš vodj, pokle smo prošli mnoge hodnike i sobe.

Za gvozdenim oborom sjedi knjižničar, koji nas u svoj hram uvede. — Pa to vi zovete knjižnicom? (bibliotekom)? U dugih redovih od poda do gór namještene su zamotane banknote — nu banknote takove, što su već svoju misiju dovršile, to jest, u banku se povratile, budući da se nijedna natrag došavša nota neizdaje više, već dolazi u spravak za njekoliko godinah i ako na korist občinstva, budi u kakovoj pravdi ili u drugom slučaju više potriebna nije, tad se posve uništi. Svaku četvrt sata donose sluge takovih zamotakah, koje su prije njekoliko trenutakah veliku vriednost zastupale — a sada su mrtve, jer im je vrieme izteklo.

Gdjekoja banknota živi dugo u časti — putuje u daleki sviet — u Konektikut, u Indiju pak se vrati kući stara, poderana, zaprljana — a mnoge živu tek samo po koji dan — danas izadju iz banke, a sutra unidju pak u pjeneznicu, i nikad ni koraka dalje!

Nakloniv se bibliotekaru, okrenusmo na drugi kraj upravo gdje se banke tiskaju.

Tiskanje je sasvim jednostavno, i samo to je najznamenitije — što tu nikakve prevare nemože biti premda čovječje kontrole neima.

Makina, koja tiska, ta i pazi, i svaki otisak, koji baš onaj čas izadje, upravo u onaj hip u raznih poslovnicah javlja, koji je broj sada stvoren — opet čuda nečuvena! Sjajna slava uma čovječanskog.

Iz tih stranah gdje smo se nad raznimi strojevi čudom načudili, odvede nas prijatelj opet u drugi sviet.

Tu se ukazuju sasvim drugi prizori, kojih nismo u okružju tog zida očekivali. Nalazimo se sada u onih djelovih kuće, gdje su svečane dvorane za sjednice i druge prigode, uredi ravnateljstveni, tajničtva itd. Krasna otvorena dvorišta nakićena liepom cjelinom, grmići i gdjekojimi povećimi drveti, putevi žutim pieskom posuti — kolika razlika tu opet medju ovim englezkim perivojem i malo prije pregledanimi tvornicami! A kuće, koje tu u zeleni stoje — sve su same palače, bogato urešene pilovi i otvorenimi stubami, sve iz kamena, kao i slike iz mramora izrezane; a unutri nadkriljuje u pogledu bogatog uresa, sve što dosad igdje gledasmo. Tu su dvorane visoke kao crkve, stiene iz dragociena drva izrezane, sve ukrašeno sagovi i pokučtvom, kao u kraljevskom dvoru. Pa svi ti, reko bi, vilinski dvori u sredini „City" u Londri sakriveni su visokim zidom.

To nam naš baš prijazni vodj sve ljubezno kazivaše i tumačivaše, makar je dobro znao, da mu ni pare na vino nedamo, budući da nesmie ništa primiti pod gubitak službe.

Došli smo do stražane. Tu dodje svaku večer po jedna satnija vojnikah iz Tovera, gdje prenoći, da je za svaki mogući slučaj na ruku.

Ajdmo dalje u prostorije pod zemljom, gdje leži zlato i srebro kalifornijsko, rusko, peruansko, meksikansko, svo u grudah, svako u drugih spremah, gdje se na cente vozi i u kovnice oprema.

Mislimo već utrudjeni, da smo sve vidili, al eto ima jošte nješto vrlo znamenita, zanimiva. Opet naokolo kroz dvorište i hodnike! Tu pokucamo na golema jedna gvozdena vrata, unutri su dva gospodina u crnih frakovih i bielih kravatih, kao da će sada pred kraljicu stupiti.

Soba je opet jedna od onih velikih, koje od ozgo svjetlost dobivaju, naokolo su do stropa gore željezni zatvoreni ormari, to je blagajna.

Sasvim mirno, kao što Englezu dolikuje, pregledav prije naše preporučnice, otvori nam jedan od te gospode njekoliko ormarah, koji su napunjeni kesami sve po 500 ili po 1000 sovereigna. Drugi gospodin otvori nam pako na svojoj strani isto tako ozbiljno njekoliko ormarah, izvadi jedan zamotak i poda nam ga u ruke, da gledamo što je, — tu je, kaže, 2000 banknotah, svaka po 1000 stirlina, štono je u našem novcu od prilike 50 miliunah forintih. Doista liep krajcar, tim više, što se taj papir deset koračajah od tuda u čisto i suho zlato može promjeniti! Kolika bi neizmjerna dobra čovjek mogao stvoriti kod nas ovim malim zamotom hartije, kog u ruci držim!! vrativši mu ga „Good morning, Gentlemen!" reče blagajnik i silna željezna vrata zatvore se za nama.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Svraćamo pozor naših štiocah na današnji dodatak našega lista, u kojem g. Al. Fodroczy, predsjednik križevačke podružnice, hvale vriednim načinom svoje vinogradarsko i vinarsko izkustvo iskreno razlaže. U tom se sudaramo, što piše o pravljenju vina po naputku Petiotovu, da to naime nije za nas kad nam vinogradi obilato rode, nu opet bi nam drago bilo, kad bi i druga gospoda izkustvo svoje u tom pogledu stečeno na vidjelo izniela; jer znamo, da su i u Zagrebu onakvi pokusi činjeni, i čujemo, da su dotična gospoda više zadovoljna nego g. F. — Nam se čini, kao što već rekosmo, da bi se Petiotov naputak s dobrim uspjehom mogao ljetos upotriebiti, ne za pravljenje novoga, nego za poprav svega vina, ako, kao što je sva prilika, naberemo kiselice. Jer budać je grožđje jošte nezrelo, a berba (barem oko Križevca) već dopuštena, to nemislim, da će ondje biti sladke šire. Po našem mnenju nebi se imala berba nikada positivno unapried odredjivati, jer nitko nezna, kakvo će biti vrieme; nego bi imala svaka obćina dan dva pred samu berbu odlučiti: „sad je hora, sad ćemo brati.“ Što se i u ovo najprirodnije područje obćinah kotarski uredi neposrêdno unose, to je anomalija, kakve težko da ima izvan Austrije. Kotarski uredi bi imali u tom pogledu samo nadgledati obćine.

Što zapisnik kaže za Hooibrenkovu rezitbu, potvrđjuju i drugi prijatelji napredka, po imenu g. vlastelin Štriga, kojemu je onako rezano čokoće obilato rodilo.

— Opet su dvie obćine pristupile našemu družtvu kao utemeljiteljice, naime Rečica i Banija; a novih članovah dobismo 5, naime p. n. g. Jure Karba, župnik kod Sv. Ilije, Ladislav Konjary, vlastelin u Druškovcu, Nikola Kirović, trgovac i gradjanin varaždinski, Ljudevit Kettig, dudarski nadziratelj u Varaždinu, Tomo Klepai, učitelj u Maruševcu.

Gospodarske viesti.

— (Zašto šljive prerano ginu). Više putih vidimo, kako iznenada ginu najljepše šljive, koje su istom deset godinah navršile. Voćar Vacano dokazuje, da je tomu uzrok preveliko množtvo ploda, što ga ostavismo na voćki da dozri. Od toga iznemogne drvo tako, da se nemože više oporaviti. Zato g. Vacano stresa suvišno množtvo roda i ostavlja ga samo toliko na drvetu, koliko podnosi. Odkada to čini, nije mu više nijedna šljiva usahnula. — Isto tako bi trebalo činiti i kod drugih voćakah, kad vidimo, da su prepunjene voćem; jer ako ovo sve dozri, morat će voćka oslabiti, pak onda neće više godinah roditi. A za gospodara je uviek probitačnije, da nabere svake godine pomanje voća, nego jedan put premnogo, da nezna kamo š njim, i onda više godinah neima voća ni od lieka.

— (Sjeguranje od požarne štete). U Bavarskoj mora svaki gospodar osjegurati svoju kuću od požarne štete, tako da vriednost sviuh osjeguranih kućah iznosi preko 733 miliuna forintih. Lani je izgorjelo 1120 kućah, a pogorelcem ovim se je u ime požarne odštete platilo preko 900.000 for., pak opet, šta mislite, koliko je svaki gospodar kuće plaćao na godinu sjegurnine od svojih sgradah? Samo 5 do 9 krajcarah od svakih 100 for. vriednosti, prema tomu, da-li mu je krov slamom, drvom, criepom, škriljom itd. pokriven. To će reći, koji gospodar cieni krov od svoje kuće na 1000 for., on plaća na godinu 50 novčićah sjegurnine. Za ovo njekoliko krajcarah platit će mu se sav kvar, što mu ga možebiti počini požar. Kad pomislimo, koliko nesretnikah svake godine s požara postaje, nemože nam se na ino nego pohvaliti bavarsku vladu za ovu doista otčinsku naredbu. U Bavarskoj mirno spava svaki gospodar, a kod nas nezna nitko, kad ide spavati, neće-li prosjak osvanuti. — Ima doduše i kod nas družtvah za sjeguranje od požarne štete, al je sjegurnina poveća, zato što pomalo gospodarah pristupa i što onakva družtva dobitak traže. U Bavarskoj se pako nikakav dobitak neište, te se upravo samo toliko plaća, da se namiri šteta požarom počinjena.

— (Njemačko ratarsko družtvo). Akoprem u Njemačkoj ima već sada svaka zemlja svoje posebno gospodarsko družtvo, opet se sada ustrojava jošt i jedno obće njemačko ratarsko družtvo, kojemu će biti glavni cilj gospodarske izložbe, koje bi se imale svake godine drugdje držati. Zamietilo se je naime, da se Englezka za svoj orijaški gospodarski napredak ponajviše ima zahvaliti svojim svakoljetnim izložbam.

Svaštica.

— (Čudno ljetošnje vrieme). Medju ljetošnja čudovišta broji srednja Europa i to, da je mjeseca Srpnja ne samo po planinah nego i po nizi snieg padao i to na više miestah austrijanskoga carstva i drugih državah. — Pa dok je kod nas tolika studen bila, u sjevernoj Ameriki je bila za ono vrieme neizmjerna žega od 33° topline po Réaumurovu toplomjeru, tako da je na ovoj plamenjači puno ljudih od sunčanice (*Sonnenstich*) poginulo. — Isto tako čudnovato vrieme je mjeseca Kolovoza bilo. U Beču su imali na 27. Kolovoza afrikansku vrućinu od 28 stupnjevah, a u Njemačkoj, u selu Bottgenbachu kod Rajne padao je snieg 23. Kolovoza, u Gdanskom (Danzigu) pako bile su sutra dan skorješile mlake. — Kod Lipske (*Leipzig*) su opet izza velike vrućine 27. Kolovoza takvu strahovitu tuču imali, da joj neima pametara, jer nisu padala zrnca nego zrna od 8 do 10 lotih, te su sve naokolo poharala. — I Rujan hoće da bude čudak. Dočim smo u pasje dane po dvie haljine nosili, sad je tako pripeklo sunce, da sve leti u Savu da se ohladi; nečuvena u Zagrebu stvar mjeseca Rujna. U ostalom gospodari se dakako vesele krasnu vremenu, koje će im spasiti kukuruz i vino. — Tako se je kod nas dosada izpunilo Bugeaudovo pravilo, a isto javljaju iz Beča.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 1. Listopada 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	74.30
Državnjače sa 5%	62.75
Hrvatske i srbske razteretnice (*Grundentlastungs-Obligationen*)	62.50
Dionice narodne banke	740.—
„ austr. veresijnice (*Creditanstalt*)	166.70
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	380.—
„ Lloyda	150.—
Srećke Eszterhazova zajma	82.50
„ Windischgrätzova zajma	23.—
„ Waldsteinova zajma	25.—
„ Keglevićeva zajma	14.—
Prid na carske dukate	6.28
„ na srebro	31.50

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

40. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

sjednice gospodarske podružnice križevačke dne 18. Rujna 1860. na Bogačevu u stanu g. predsjednika držane.

Prisutni p. n. gospoda: Al. Fodroci predsjednik; odbornici: V. Bjelošić, St. Matačić, And. Ubernik i Josip Lajer ujedno i tajnik; članovi: L. Kiš, V. Vrnak, Fr. Žužel, Gj. Kugler, Fr. Horvat, Ferdo Bubanović, Ant. Miholić i Gj. Crnčić.

1. Gospodin predsjednik otvori sjednicu sliedećim govorom: „Slavna podružnico!

Već odavna sam hotio imati sreću, da vriedne članove naše podružnice ovdje na polju gospodarstva sakupim; radujem se dakle srdačno, da Vas danas ovdje pozdraviti mogu.

Najprije molim, da se povodom poziva naše sveto-ivanske posestrime na ondješnju izložbu dva do tri gospoda članovi izaberu, koji će našu podružnicu ondje zastupati, i što su vidjeli izviestiti. Za uzvrat bratinskoga poziva, mnijem, da se i sveto-ivanska podružnica pozove, da dne 10. Listopada t. g. kod izložbe u Križevcih učestvovati izvoli.

Drugo je, da naše mnienje c. kr. kotarskom uredu dademo, kada bi se berba ove godine držati imala. Ja mislim, da se iz obzira, što mnoga kiša pada, što s toga grožđje gnjije, što u njekojih predjelih bolest grožđja vlada — ljetošnja berba poslie 4. Listopada svakome na volju pusti, jer i onako će malo vina biti, a odgadjanjem bi ga još manje bilo.

Treće je, pošto bi imao danas priliku slavnu gospodu članove ove podružnice s proizvodom onim upoznati, koji sam iz tropinah, šećera i iz vode stekao — to moram u interesu našeg gospodarstva iskreno kazati, što i kako je.

Žrtvujući svoje novce na takov pokus, nisam imao namjere, pravljeno vino u trgovinu metnuti, budući da nisam tako sretan, da bi bez vina gospodarstvo obavljati mogao. Kod velikih radnjah, koje ja svestrano gradeći, krčeći šume i vinograde, izvan običnog gospodarstva poduzimam, naravno da kod mene i mnogo vina prolazi. Samo ove godine mogu računati, da sam na družinu, težake, zanatlije do 150 akovah vina potrošio, — a kamo ja, da sam morao toliko vina po 7 do 8 for. kupovati; jer ga jevtinie dobiti nije bilo. S toga moram kazati, da mi je pravljeno vino u dobar čas došlo, jer me od njega vjedro nešto preko 5 for. stoji.

Prve godine nisam mogao veću pomnju na gotovljenje vina obratiti, pa je ipak takav proizvod izašao, da čovjek, kojemu za tjeranje gospodarstva vina treba, boljeg vina za težake itd. netreba. Dakako, da se ovo vino samo onda izplaća, ako je naravno vino preko 6 for. u cieni.

Neću kazati, da se kod veće pomnje i strogog obdržavanja propisah bolji proizvod postići neda; — nu nemislim niti nevjerujem, da bi pravljeno vino naravnomu d o b r o m u v i n u nalik moglo biti, barem ne dotle, dokle je mlado, — jeda-li i poslie njekada većma dozri, nemogu tvrditi, jer mislim, da je pravljeno vino stoprv u trećoj godini onakvo, kakvo bi polag opisa izumioca moralo biti.

Izvješćujuć obćinstvo o posljedku toga pokusa, imadem o tom predmetu još sliedeća primjetiti:

1. Da takve tvorine za našu vinom obilatu domovinu u obće nevriede.

2. Da bi ipak svaki gospodar, koji vina za družinu i težake treba, dobro uradio, da se s ovim načinom pravljenja vina upozna, jer mu je od velike koristi u skupih ljetih; nu valja, da ga još jevtinije izvodi, a to može sliedećim načinom:

Neka si dade načinit bačvu, kao što je u br. 40. 1859. Gospodarskog lista opisana; takva posuda jeste neobhodno potrebna, a može se lasno iz svakog lagva stvoriti.

U tu bačvu neka metne trop, koji nije posve na suho izprešan, odmah kako ga izpod preše vadi, i neka ga rukama izruli. Bačvu neka napuni tropom za $^3/_5$, a trop neka nalije do $^9/_{10}$ strane bačve vodom, a u svako vjedro vode neka metne 20 funtih grozdovine. Grozdovina stoji kod Karla Hesse u Primislavu u Českoj centa 14—15 for., a vozarina 2—3 for. centa. Time dakle, ako centu sa 17 for. računamo, stajat će vedro pravljenog vina 3 for. 40 kr. a. vr.

Ako se ovo odmah poslie prešanja u podrumu preduzme, dokle još zime neima, zakipit će sladka voda, i može se 8 danah, dokle se vrenje čuje, u bačvi ostaviti.

Poslie toga otoči širu, metni ju u drugi lagav, a u bačvu nalij opet toliko sladke vode, koliko prvi put, i pokušaj po drugi put isto tako, a poslie toga možeš trop izpeći, jer još mnogo sladora u njem zaostaje.

Grozdovina se raztavlja u toploj vodi, a voda za pravljenje vina neka se destilira, ili neka se dažd hvata, u pomanjkanju toga možeš uzeti potočnicu, ili baš zdenčanicu.

Ovaj način je zato shodniji, jer se neizplaća takovo vino za trgovinu praviti (buduć da većom stranom i na-

ravno jedva prodati možemo); jer gospodaru nesmeta u prešanju naravnog mošta; jer za 14 danah nakon branja netreba mu posebnoga vrelišta *(Gährkeller)*. Dosta je, ako u slučaju potrebe pod lagve i na lagve slame ili gunje metne, i podrum dobro zatvori, a obloke začepi.

Moj pokus biaše zato skuplji, jer sam dao posebno vrelište načiniti, jer sam izprva upotrebljivao šećer od buraka, i kasno poduzimajući silom tjerao.

Tko nebi imao odmah grozdovine pri ruci, neka kupi šećera iz buraka, pa neka metne 2—3 funta na vjedro, a poslie tri dana, kad je sladka voda 48 satih vrela, neka odtoči širu, i neka ju metne u posebni lagav, u koji ima tad najdulje do novoga ljeta onu drugu množinu šećera primiešati, te širu svojoj sudbini ostaviti.

Ovo izvješće, molim, da g. tajnik što skorie u Zagreb šalje, da se javnosti preda, možda će tko iz njega još ove godine korist brati.

Četvrto, na što sl. podružnicu pozornu učiniti želim, jeste novi način sadjenja vinograda; koji bi se za takve zemljoposjednike, koji velike vinograde imadu, a težakah dobiti nemogu, najbolje izplatio.

Ja imadem vinograd od 12 austr. jutarah, stranom pozebom, stranom zločestim gospodarstvom moga bivšega zakupnika došao sam do toga, da već evo dvie godine, jedva nješto preko 100 vjedarah dobivam; a niti ljetos neće biti mnogo bolje.

Ja već evo radim treću godinu, djubreći što mogu, a vinograd neće da nosi. Ljetos stajat će me obradjivanje preko 800 for., te tako biva, da se niti ljetos obradjivanje izplatit neće. Ja bih sve pored toga postojan bio, da mogu, kad je sila, težakah dobiti; ali u pomanjkanju tih, nečini se radnja u svoje doba, pa tako nemogu nikad na onaj stupanj dotjerati, kamo svom silom tjerati kanim.

Intenzivno gospodarstvo jeste onaj motor, koji nam fali k blagoslovu. Mi velike prostorije obradjujemo više iz srama, nego iz potrebe; a zla radnja neprija zemlji, i tako nam ova šilo za ognjilo vraća.

Mnogi imade takodjer liepih prostorijah za vinograd, koje za oranice posve prikladne nisu, pa nebi rado da mu štogod pusto stoji, te tako obradjiva preko sile, pa eno. što dobije? većom stranom toliko, koliko je uložio.

Kako da se tome pomogne? Mislio sam amo tamo, pa sam smislio, da bi vinograd, kakav sam u proljeće zasadio, većim posjednikom najbolje plaćao.

Ja sam naime, kao što se gospoda članovi poslie podne uputiti mogu, dao zemlju $2^1/_2$ stope duboko, 2 stope široko u jednakih potezajih, jedan potezaj od drugog 9 stopah daleko izprekopati (riolati), na dno izkopanih jamah metnuo sam svakojako trulo drveće, na to smjesu gnoja, po tom dobru gornju zemlju tako, da je dolnja zemlja-mrtvica gori došla.

U takve jame posadio sam dvoljetne ključice, (mogu biti i reznici, *Blindreben)* 3 stope razdaleko jedna od druge, koje se liepo primiše. Sâd ovaj pomogo mi je kod razmišljavanja, kako da si pomognem; pa sam dobro razmišljavajući, zaključio, to što sliedi:

1. Po čitavom vinogradu takve linije od juga prema sjeveru s obzirom na pad višine izkopati. U svaku treću liniju, koja će za 1 stopu dublja biti, po jednu stopu višine raznoličnog kamenja nametati, da suvišna vlaga laglje gine, a ostalu šupljinu kao što gori kazah razgrnuti.

2. Svaka linija dobit će jednovrstno čokoće, koje će u križnih linijah od izhoda pram zapadu jedno od drugog na jedan hvat udaljeno biti; tim će južno-sjeverne linije na jedan hvat, a iztočno-zapadne linije na $1^1/_2$ hvata udaljene doći.

3. Dokle god novo nebude čokoće rodilo, ostat će stari vinograd u dosadanjem stanju; a čim ovo urodi, izkrčit ću sve staro čokoće, a novo obradjivat ću po Hooibrenkovoj sistemi, kao što je u Gospodarskom listu pod br. 13. od god. 1860 pobližje opisan.

Koristi iz toga bit će sliedeće:

a) Da ću prostorije od iztoka pram zapadu plugom obradjivat, bilo mjesto okapanja, bilo za sadjenje krumpira ili sijanje heljde, ili pako za košenje mjesto podžinjanja trave.

b) Buduć da na jednu četvornu ral samo 26 linijah, u svaku liniju 40 čokotah, dakle na čitavu ral 1040 čokotah dodje, mogu ovo čokoće izvrstno obradjivati, ako samo pol troška nanj obratim, što sam dosele na ral trošio.

c) Budući da tako zasadjena zemlja pravim vinogradom nazvati se nemože, plaćat ću porez ne od vinograda, već od oranice ili travnika čokoćem zasadjenoga, a vući dvostruku korist, siguran budući, da mi čokoće mnogo manje vina davati neće nego onda, kad bi vinograd gusto zasadjen bio; jer ja računam, da ako po Hooibrenkovom sistemu obradjivano čokoće, kad obrodi, do 40 grozdah dati može, to ću na 1040 komadah čokoća 41,600 grozdovah dobiti, dočim ću i onda zadovoljan biti, ako u lošijih godinah $^1/_4$ stran ote množine dobijem.

Ja dopuštam svakomu računati, koji je moguć dokazati, da toliko grozdovah ma i na najgušćem vinogradu sa pó manjim troškom zadobit može.

d) Ako i sve izkorienim cielo staro čokoće, to mi je ipak moguće, u dvie najviše tri godine čitav vinograd grebenicami tako zagustiti, da će čokoće samo na 3 stope udaljeno biti. — Iz toga se vidi, da je takvim zasadom vinograd skoro sasvim u mojoj moći, dočim do sada ja njemu za volju mnogo trošeći sasvim o sudbini visim.

e) A koliko koristi ću imati kod kolja? Svake godine prištedit ću najmanje do 1800 kolacah na ral; time štedit ću i šume i džep nemalo, kako je svakome gospodaru podobro znano.

Moguće, da imadem krivo, ako otaj novi način obradjivanja vinograda odviše hvalim; no tu sam samo

moje mnienje kazao, i rado ću se pokloniti onome, koji bi od gospode članovah tako dobar bio, da predstavljenu dobrotu takvog vinogradarstva temeljito oprovrgne.

Molim dakle, da se poslanici u Sv. Ivan izaberu; za berbu nješto shodnoga odluči, moje izvješće o umjetnom pravljenju vina u zapisnik stavi; a o mojih pomislih o shodnijem vinogradarstvu kod povećih posjednikah, neimajućih dosta težakah, da se pobližje vieća.

Poslie dovršenog i sa „živio" pozdravljenoga govora zaključena su sliedeća:

a) Uslied radostno primljenoga poziva posestrime podružnice sveto-ivanske, medju spise pod br. 76. uvrštenoga izabrana su sliedeća gospoda kao zastupnici za ondješnju izložbu: predsjednik A. Fodroci i župnici Vernak i Žužel. Članovi će nastojati svojimi plodinami takodjer kod iste izložbe učestvovati. Istim načinom pozvat će se takodjer sveto-ivanska podružnica pod br. 77. na učestvovanje kod naše izložbe za 10. Listopada 1860.

b) U obziru berbe bi zaključeno, kot. uredu br. 78. pisati, da se berba u ravenskoj i kalničkoj obćini odmah poslie Ferenčeva, t. j. 4. Listopada, a u obćini sudovačkoj u bližnji ponedjeljak počne.

c) Za obširno izvješće g. predsjednika glede umjetnoga pravljenja vina, za podieljeni naputak i savjet iz vlastitoga izkustva crpljeni bi od gospode članovah gospodinu predsjedniku srdačna hvala izražena. Sl. upravlj. odbor pako umolit će se pod br. 79., da izvješće ovo u Gospodarskom listu odmah obćinstvu do znanja staviti dade, da se gospodari još ljetos naputkom i savjetom onim služiti uzmognu.

č) Na novi način sadjenja i obradjivanja vinogradah što ga g. predsjednik razloži i posjednikom velikih vinogradah preporuči, navedene biše razne opazke. G. Žužel dao je ljetos tri trsa polag Hooibrenkova načina obrezati, te opazio, da je grožđje zločesto, i jer je nizko pri zemlji, da laglje gnije i od zemlje duhu dobiva. Ini opaziše, da je taj pokus i uspjeh samo na jednom trsu opažen, jer druga dva g. pokušatelj nije mogao naći; treba dakle obćenitije pokuse praviti. To je pako bez dvojbe, da za upitni način rezitbe čokoće nesmie pregusto biti, jer neima dovoljna prostora za loze-rodkinje, da se trsje obilato gnojiti mora, i da zemlja pod rodkinjami od trave vrlo čista biti mora. Hooibrenkova rezitba dakle je najshodnija za vinograde nasadjene po načinu što ga g. predsjednik opisa. Kod obrezavanja rožđja, podkašanja trave, vezanja lozah treba po opazkah g. Črnčića osobito na to gledati, da se grozdje bivše u travi ili u hladu naglo sunčanomu žaru neizloži. U obće čine se razlozi g. predsjednika za novi način vinogradarstva posve temeljiti, nu dakako treba čekati, da i djelotvorni pokusi valjanost toga načina potvrde.

2. G. Vernak s obzirom na buduću našu izlogu na 10. Listopada urečenu naknadno predloži, da bi izložitelji grozdja takovo od svake fele u košarah skupa s lozom i lišćem dopremili, te nazive od svake fele dobro zabilježili; to bo je vrlo potrebito radi točnoga označenja, pravoga nazivanja i poznavanja domaćega čokoća. Više putah se jednim imenom u raznih krajevih više felah trsja označuje, kao što opet jedna fela grozdja u raznih krajevih više nazivah ima.

Predlog taj je primit, te će se u okružnici br. 80. gospodi članom na znanje dati.

3. Pošto bi već dva sjednička zapisnika podružnice križevačke, i to od 11. Travnja i 11. Srpnja 1860. sl. upravljajućem odboru u svoje vrieme poslana bila, a nisu u Gospodarskom listu do obćega znanja došli; — umolit će se sl. upravlj. odbor br. 81., da iste zapisnike čim prije u „Gospodarskom listu" naknadno tiskati dade.

4. Iz sjednice dne 11. Travnja o. g. držane podnešene su sl. upravlj. odboru razne želje i predlozi: odnosno na točku 2, 3, 4, 5, 8 i 12 istoga zapisnika, a podružnica nije sve do sada doznala za kakovo riešenje tih predlogah.

S toga umolit će se sl. upravlj. odbor br. 82., da željam i predlogom navedenim zadovoljiti, te ovu podružnicu o uspjehu ubaviestiti izvoli.

5. G. Bjelošić predloži, da bi se naredba o cimentovanju posudja (lagavah), u Križevcu na predlog ove podružnice jur uvedena, tako u gradu kao i u vanjskih obćinah opetovano razglasila, jer će poslie berbe radi buduće trgovine s moštom vrlo potrebito biti, da se ona naredba točno obdržava.

Predlog se odobrava, te će se sl. gradskomu poglavarstvu br. 83. i sl. kot. uredu br. 84. u tom smislu pisati.

6. Naknadno proglašeni biše dopisi sl. upravlj. odbora prispjevši amo, kojimi se dostavljaju namire o položenih prinescih i povelje za članove.

Namire i povelje strarom su jur dotičnikom izručene, ili će se izručiti: dopisi pako uvrštuju se medju podružničke spise.

7. Proglašen bi dopis sl. podružnice dugoselske od 18. Srpnja 1860, kojim javlja, da je svoga g. tajnika povlastila očitovanje u 13. broju Gospodarskoga lista tiskano javnosti izručiti.

Ljubavi i slozi za volju odstupljuje ova podružnica od svake dalnje prepirke, a dopis se medju spise uvršćuje.

Poslie sjednice počasti g. predsjednik sve prisutne članove pravom slavjanskom gostoljubivošću. Prije razstanka uputi se cielo družtvo u vinograd domaćina, gdje su članovi vinograd polag načelah u sjednici priobćenih nasadjen razmatrali, i na svoje oči se o vjerovatnoj koristi vlastnikova načina uvjerili. Nasladivši se prekrasnim izgledom, što ga ovaj brieg na Kalničku goru i ine dalnje okolice oku pruža, razstade se družtvo srdačno od Bogačeva i njegova vlastnika.

Predsjednik:	Tajnik:
A. Fodroci.	*Josip Lajer.*

Službene viesti.

Oglas. Prigodom podjeljivanja nagradah za gojenje konjah u malom, dozvoljenih od nj. c. kr. apostolskog veličanstva previšnjom odlukom od 9. Veljače t. g. za dalnjih šest godinah, privedeno je na natjecalište u Zagrebu 21. Kolovoza t. g. 66 konjah, od kojih su evo ove nagrade vriednimi pronadjeni i nadareni ili njim ujedno srebrne kolajne podieljene:

A. Kobila skupa sa sisajućim ždrebetom:

1. Ivana Fabečića iz Gradića, kotara goričkog sa 15 kom. carskih cekinah u zlatu.
2. Jože Vojkovića iz Obrežine, kotara goričkog.
3. Pavla Vukaca iz Paruževca, kotara vrbovačkog.
4. Lacka Kosovića iz Podotočja, kotara goričkog, svaka sa 5 kom. carskih cekinah u zlatu.

B. Trogodišnja ždrebica.

5. Barice Tomičićeve iz Samobora, sa 10 kom. carskih cekinah u zlatu.
6. Dragutina pl. Méreja iz Vižovlja, kotara klanjačkoga.
7. Luke (Petra) Stankovića iz Drnja, kotara goričkog.
8. Ive (Šimuna) Benčića iz Leknena, kotara goričkoga, svaka sa 5 kom. carskih cekinah u zlatu.

Osim ovih bili su sliedeći gojitelji konjah, koji su izvrstne kobile priveli, javno pohvaljeni i kolajnami podareni.

A. Za kobile skupa sa sisajućim ždrebetom:

9. Martin Pavleković iz Obrežine, kotara goričkog.
10. Janko Jantolović iz Ščitarjeva, kotara goričkog.
11. Franjo Prezel iz Zagreba.
12. Andro Spišić iz Mičevca, kotara goričkog, doveo je dvie izvrstne kobile sa ždrebetom.
13. Mio Manjiček i
14. Jožo Tačković iz Creta, kotara goričkog.
15. Juro Osjak iz Brčevca, kotara vrbovačkog.

B. Za izvrstne trogodišnje ždrebice.

16. Miško Sukner iz Zaklepice, kotara dugoselskog.
17. Grga Caganić i
18. Jožo Kunić iz Obrežine, kotara goričkog.
19. Miko Božić iz Novakah, kotara goričkog.
20. Miko Popović iz Koritne, kotara vrbovačkog.
21. Martin Babić iz Obrežine, kotara goričkog.
22. Andro Žinić iz Obrežine, kotara goričkog.
23. Juro Šukelj iz Bregah, kotara dugoselskog.
24. Franjo Prezel iz Zagreba.
25. Mato Novak iz Bregah, kotara dugoselskog.
26. Ivan Kjak iz Dubravčaka, kotara dugoselskog, priveo je 2 izvrstne ždrebice.
27. Ivan Falkner iz Jastrebarske, priveo je 4 izvrstne kobile.

Od predsjedničtva c. kr. hrv.-slav. namjestničtva.

U Zagrebu dne 21. Rujna 1860.

Sbornica.

M. L. U Virovitici. Čitam u našem Gospodarskom listu više putih pitanje „treba-li nauke našemu puku?“ Treba ga bogme, te kako još treba; tà nauka treba i onome puku, koji na najvišjem stupnju obrazovanosti stoji, jer čovjeku, dokle živi, dotle valja i učiti. Daklem, da obće blagostanje u našoj miloj domovini procvati, treba nauka seljačkom puku; ali ne, da nauči francezki igrati, po modi se oblačiti, kavu srkati itd. Već mu treba nauka, kako treba orati, kopati, sijati, kositi, voćnjake saditi, marvu gojiti itd., pak ovo ne, da izuči samo da zna, već kad zna, da i s voljom radi. Kod nas se može uzeti, da naš seljanin ili nezna, ili neće da zna, kod mnogoga se hrdja nehajstva ugniezdila, od koje je ukolienčit tako, da se nezna ili nemože niti maknuti, niti si pomoći. (Al ovo nehajstvo izvire opet upravo samo iz neznanstva). Naš podravski seoski narod riedko kada koju svoju mekotu djubri; nego ju sije u ime Božje, pa kako mu valjanost i godina trud obilati. Ja vidjoh na naših mekotah jednaku vrst zemljišta i usjeva, pak zašto jedna, akoprem nedjubrena, donese primjeren snagi njezinoj čist i obilat plod; naprotiv druga nješto malo drača i po koji klas vlacljiva žita? — Zemljica i loša, ako se u vrieme i kako treba uzradi, donosi prema snagi svojoj obilat plod. A livada, ma kako dobra, ako se (kao što je običaj kod nas) do sv. Gjurgja, do Spasova ili baš do Duhovah sa marvom opasa, neće uzploditi blagoslovom i bogatom krmom, već omanikom, koje marha pojesti nemože i neizmjernimi psovkami, jer gazda neima hljeba, a ridjan neima sjena, pak eto ti zla, onda mu je porcija i rabota na putu. — Godine ove vidjoh ja početkom mjeseca Kolovoza još starih travah na livadah nepokošenih; ali to već nije trava, već uvehli drač; daklem kada će ovome otava prispieti? — U njekojih predjelih gradiške pukovine, (to zato kažem, buduć sam Gradiškanin i poznata mi je stvar) običavaju onda livade kositi, kad se od petrovačah šljivah rakija izpeče; jer bez takove neima tobože ni sreće ni blagoslova u kositbi. — Pak onda neka tko jošte kaže, da našemu puku netreba nauka. Kazat će tko, da bi trebalo ljudem zapovjediti: ma slabo se haje za zapoviedi, kad se nedokučuje njihova korist, a ova se nedokučuje radi neukosti i gluposti. Ponajprije dakle treba našemu puku nauka, pak ostalo će sve nadoći.

Svaštica.

— Kod nas ima još uviek ljudih, koji misle, da se pukom našim nemože upravljati bez batinah, a kamo-li bi se moglo vojskom. Šta će ova gospoda kazati, kada doznadu, da je ruski car ukinuo u istoj vojsci svojoj svaku tjelesnu kaštigu kao redoviti način kaznjenja; od 1. Listopada ove god. nesmie se drugi na tielu kazniti osim vojnikah, koji su već bili za kaštigu premješteni u drugu vrstu vojske i opet su kakov zločin počinili; al ni onda neće moći stariji samovoljno dieliti tjelesnu kazan, nego samo uz prigled (kontrolu) višega poglavarstva. Čim će sada zapadna Europa djecu plašiti, kad je u Rusiji nestalo zloglasne kandžije?

BROJ 41. **U ZAGREBU** **11. LISTOPADA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Prva podružnička izložba.

Ustrojavanje podružnicah bijaše prvi glavni napredak našega gospodarskoga družtva, i gdjegod su ovi njegovi ogranci veselo prolistali, te nisu bili samo umjetno iztjerani i radi nestašice soka uvehli pupoljci, ondje se gospodarstvo veselo razvija.

S velikom radosti javljamo sada evo i drugi glavni napredak našega gospodarskoga družtva i taj su izložbe podružnicah. Podružnice djeluju na dva načina: **sastanci**, u kojih se priobćuju uzajamno gospodarske pomisli, izkustva, načela; i **izložbami**, na kojih se ono djelom dokazuje, što se je u sastancih samo teoretički razlagalo. Sveto-ivansku podružnicu ide ta slava, da je prva stupila na ovaj kod nas do sada nepoznati mejdan, i kao što svjedoči njezino izvješće, dično ga je održala. Strogi kritici, koji su drugdje vidjeli ovakvih izložbah, neka nemjere tudjom mjerom haljinu za nas. Znademo i mi, da su ovakve gospodarske izložbe drugdje upravo narodne svetkovine, pa ćemo i mi na skorom priobćiti opis onakve izložbe, ne zato, da omalimo cienu ovomu prvomu pokusu, nego baš da ga podpuno ocienimo, da pokažemo, čemu se imamo nadati od ovakvih gospodarskih uredbah, kad se jednoć onako i kod nas razviju i procvatu kao što drugdje. A da se tomu razvitku možemo nadati, to pokazuje sjajni uspjeh prve ovakve izložbe. Nećemo, da više o tom sami govorimo, već neka to dokaže

Izvješće o prvoj izložbi plodinah i tvorinah gospodarskih, koju je gospod. podružnica sveto-ivanska zajedno sa susjednom podružnicom dugoselskom ustrojila u Svetom Ivanu dne 24. Rujna 1860.

Na urečeni dan za izložbu sakupiše se sljedeći članovi gospod. podružnice sveto-ivanske: p. n. gospoda Šavor, predsjednik, G. Barabaš, D. Božinsky, D. Domjanić, L. Matošić, N. Čelinić, V. Kokol, G. Popović, M. Siegler, D. Stražimir, V. Vernak, Vl. Vladislav; zatim članovi sl. podružnice dugoselske: presv. g. grof Stjepan Drašković, predsjednik iste podružnice; p. n. gospoda N. Havliček, I. Zorić, F. Mikšić.

Zastupnici sl. gospod. podružnice križevačke bijahu, p. n. gospoda V. Vernak i F. Žužel.

A došlo je i poviše mjestnih zanatnikah i seljakah.

Izložitelji ponamjestiše svoje izložke po policah do ½11 ure; dotle se sakupi poveći broj gledalacah, po imenu mjestne gospode, pomenutih zanatlijah, zatim svi starješine i prisežnici, koje je u to ime vriedni član N. Celinić pozvao.

Tako sami izložitelji, kao i gosti obradovali su se nenadanoj krasoti i obilnosti plodinah izloženih, i njekim zadovoljstvom pario je svatko oči svoje liepimi izložci, pitajući sám sebe: da-li je sbilja sve ovo u tiesnom našem području uzraslo? — Doista, ako gospodar želi pravu nasladu poćutjeti, vriednost svoju kao gospodar spoznati, neka ustroji u svojoj okolici sličnu izložbu. Sjegurno će kao gospodar i ratar brojiti takovi čas medju najugodnije. — No neka se maleni ovaj pokus izložbe sám pohvali, kojega slabi, nu vjerni opis redom sliedi.

Poslje kako se žamor od nenadanoga veselja utiša, pozdravi skupštinu g. predsjednik I. Šavor izvrstnim govorom, koji na zahtievanje svih pritomnih ovdje priobćujemo.

Slavna gospodo! Neima za čestitu dušu sladjega veselja, nego gledati napredovanje u razvitku drage domovine.

Pošteno srce skapča se tananom nitju ljubavi s majkom ovom obćom; ćuti se sretnim samo u njezinoj sreći; i za svoju korist drži, što njoj u prilog pada.

Sviet pripovieda, a mi netajimo, da je naša domovina u mnogom pogledu uboga i siromašna. Dà, u istinu neima u njoj blistavila, što oči zasljepljuje i sjetila draži.

Soba ova u kojoj se sastadosmo, stvari, što su po njoj poredane, u malenom su slika i prilika siromaštva njezinoga.

Mjerilo bogatstva jeste zlato i srebro. A gdje nam je to? — Biser i drago kamenje uzor je svjetske sreće... a toga zalud ovdje tražimo! — Tvorinam više umjetnosti i vještine neima tu ni traga . . . Proste samo plodine, koje nam zemlja rek bi svojevoljno daje: malašna zrnca za svagdanji hljebac; ovo nješto naravskih neizkvarenih kapljicah vina . . . to, je u malo sve, čim se možemo ponositi, čim pred sviet stupiti.

Ali, gospodo, nije naše siromaštvo sramotno. Domovina nam osiromaši ne s naše krivnje, nego s nepovolj-

nih okolnostih. Dok oružje zveči, i krvca se prolieva, tko pita za znanje i umienje? A neprodje-li više stoljećah, gdje se je kod nas lemeš pretvarao u sablju, a orač u vojnika? Pak ako nam je u novije vrieme narod i mirovao, nije-li to bio sanak, što ga svatko spava, da se okriepi od muke i truda?

Ali je i snu ovomu konac. Silni glas vremena dopre do ušiuh naroda. On se prenù, ustade i zače se ogledati naokolo. Tu jadan opazi, koliko su ga drugi nadmašili i koliko je zaostao za njimi. Pa osjetiv u sebi ponosa, neće da bude zadnji, krene se i on, ide i gleda da ih dostigne.

Šta vam se čini, gospodo, hoće-li mu to biti od koristi?

Ja o tom i nedvojim. Samo ako ovo sliedjenje bude pametno i razborito. Tudje dobro nasljedovati potreba je; no potreba nam je još veća, tudje zlo ostaviti.

Ako se nevaram, poveo se je narod (ne narod, nego oni, koji bi mu imali prednjačiti) za ovim drugim više nego za prvim. Tudja rieč, tudja nošnja, tudji običaji, otimlju kod nas sve to više mah. A nam svega toga netreba, kad hvala Bogu svim tim obilujemo, pak još ljepšim i plemenitijim.

Što nam treba, jeste znanje i umienje. Za ovim se povedimo, ovo tražiti i u tudjina, ma nam i neprijatelj bio, neka nam nebude sramota. Ovo neće biti tudje perje za naš nakit, to će biti samo sredstvo, kako da svoje ljepše očistimo i izgladimo. Netreba nam za sad velikih gradovah, veličanstvenih palačah, divnih onih sgradah pokazujućih izvana sjajnu ljepotu, a krijućih u sebi crnu nevolju. Nam je sada najpreča potreba spretan plug i udesna lopata. Znate-li čemu? Da vidimo, kakvo i koliko blago čuva u svojem krilu zemljica naša.

Liepa nam je ova i krasna, puna milinja i dražesti. Koliko je malena, težko ćeš joj para naći na svietu. Al gdje su nam znaci njezinoga blaga? Prostota svagdje i svuda; golotinja biedna i tužna na sve strane. Dajmo dakle odgrnimo plugom i lopatom zemljicu, da nam pokaže sahranjene u sebi dragocienosti, pa da izvadiv ih podignemo od njih sveti hram boljemu blagostanju, i sreći narodnjoj.

A imaju-li te izvesti pojedinci? Doista ne; odviše su slabašne sile u jedina čovjeka.

Slabo možemo šta opraviti pojedince a sdruženjem mnogih mnogo se može počiniti.

Blagodat sdruženja stoji u tom, da se raztepene sile sastavljaju, da složno rade, i da se zajednički k namienjenomu cilju primiču.

Evo tomu početka! E da Bog dà, nikad nepožalili započimanja toga.

U Zagrebu bielom gradu usadjeno je plemenitim nastojanjem zaslužnih muževah drvo liepo i krasno. Drvo ovo ljubavju domorodacah gojeno, brižljivošću njihovom podupirano, razraste se na široko i pruži nadaleko svoje grane.

Sudbina htjede, te se podiže nad drvetom ovim bura silna i jaka; pokida mu lišće i pupoljke. No jer je drvo ovo uvriežilo korienje u srca topla i čvrsta Hrvatah, sačuva se od propasti.

Drvo ovo potjera iznova sve to veselije svoje ogranke. A takav poslab ogranak jesmo i mi ovdje, slavna gospodo!

Ogranak taj, pomnjom iskrenih poštenjakah štićen, podosta nam veselo prolista, krasnim se cvietom nakiti, pak evo izza cvieta ponese i sladjanih plodovah.

Pa imade-li šta ugodnijega, nego nasladjivati se plodovi trudovah svojih?

Evo tomu danas žive sgode, gdje smo u slozi iznieli na vidjelo što smo priradili. Sgoda nam je ta tim milija, što je prva.

Zato Vas, gospodo slavna, iskrenim dà punim ponosa čuvstvom pozdravljam pri ovom plemenitom i puno važnom poduzeću, srdačno Vam čestitajuć, što na svoje oči gledate, kako se sve obilnom nagradom kruni, što iz ljubavi poteče, skrblju se podupre, postojanošću podkriepi.

Osobiti pako pozdrav pače najusrdnija zahvalnost od sviuh nas neka bude imenito sl. podružnici dugoselskoj, pak i križevačkoj na liepom učešću, koje su na prvom ovom i slabašnom pokusu našem uzeti izvolile.

Dobro nam došli i sva ostala gospodo, što ste nuz stvar našu pristali. Dao Bog te ovako složno i krepko zauzeli se za svako dobro, što na slavu roda i korist mile nam domovine smiera.

Izza toga izabrani su za procienitelje vještaci izmedju pritomnih gostiuh, p. n. gg. Gj. Kos, Brodjanin, Bosnar, i Strugar.

A sada evo redom izložakah, kako su u procjenu uzeti:

Pšenice

izloženo je više primjerakah; izmedju mnogih zasluži pohvalu g. grofa Draškovića, koji izloži golicu-pšenicu u vlati. G. grof razloži u kratko vriednost njezinu, koja, premda je mnogo sitnijega zrna od navadne, to ipak mnogo bujnije radja, nepoleže, nehudi joj magla, ranije dozrieva i laglje se mlati.

Osim toga pohvalu steče pšenica gg. Barabaša, Vatroslava i Šavora.

G. Barabaš je vještak u sjetvi pšenice, on neštedi truda, kao valjan gospodar, al zato porazmjerno nabrao je najviše; 1 vagan dao mu je 13 obilnih vaganah. Postupanje svoje kod sjetve razloži ovako: „Ja uzimam svaki put 1 do 2 godine staro zdravo sjeme; prije sjetve stavim ga u kacu, nalijem nanj vode, dobro sve izpremiešam, i što pliva, izbacim. Onda prolijem vodu a nalijem gnojnice obilno lajnom govedjim (balegom) razmućene; u gnojnici ostavim pšenicu 48 satih, tad ju izvadim, razastrem po ponjavi, posipljem raztrošenim živim vapnom (krečom), pa mu primetnem pieska, da se razstavi zrno od zrna i da se neugruda, te ju tako priredjenu odmah sijem, i to na 1- do 2-godišnje djetelište, koje jedanput uzorem, pa čvrsto podrljam (povlačim).

Razlaganje ovo bude osobito dobrohotno od slušateljstva primljeno.

Pšenica je u obće vrlo dobro ljetos platila.

Raži

bude takodjer više primjerakah izloženo, medju ostalimi pohvaljena je liepa raž gg. grofa Draškovića, Vladislava i Domjanića.

Raž se dobro izplatila.

Ječma

izloženo je više primjerakah, svi su stavljeni u prvi red. G. grof izloži vrlo liepo zrnasta protuljetna ječma u vlati i zrnu.

Vrlo se dopao jari ječam-golac radi ljepote svoje i težine, i što neima nikakve pljeve, već je kao pšenica. Izložio ga je Stražimir. Ječam je vrlo zlo platio, osobito onim, koji su ga nješto kasnije sijali; rana sietva bila je izdašnija.

Zobi

izložen je primjerak jedan sriednje ruke. Zob je izdašnija bila od ječma.

Kukuruza

latinšćice *(Cinquantino)* zvanoga, izloženo je više primjerakah, gg. grofa Draškovića i Šavora radi liepe masti (boje) i sitna zrna bude osobito pohvaljen. — Kukuruz

taj, premda se za koju godinu izmetne, bude preporučen svim nazočnim da ga siju, radi težine svoje i što ranije dozrieva. Kukuruz sav bude medju pritomne za sieme porazdieljen.

Repicu

izloži g. grof Drašković reda I. G. grof razloži u kratko, kako je š njom postupao. On reče, da je koncem Travnja i. l. na polju, koje je prošlog ljeta dobro pognojeno bilo, i na kojem je istog ljeta ječam imao, $^1/_4$ vag. repice posijao; koncem Lipnja dao ju pokositi, i izmlatiti, te je 36 vag. dobio; prodao ju odmah vagan po 5 for.

Sjetva repice na malom vrlo je bila preporučivana nazočnim gospodarom.

Proso

muhar zvano izloži g. Šavor u struku visoku 1 hvat. On ju za pokus posijá; čini se, da će bit obilna roda, nu sitna zrna.

Sierąk

kinezki izloži g. Šavor u struku 8 stopah visoku; preporuča se za krmu, budué da se 3 do 4 puta kositi može.

Pasulj

izložiše ga p. n. gospoda:

a) g. D. Domjanić 8 vrstih. Čepanca (čučavca): sto iz jednoga biel. kifel biel, špargl smedj, porculan biel i zelen; od trkljaša (koljenca) bieli sitni okrugli, kifel bieli i špargl;
b) g. grof Drašković: čepanac, što iz jednog, u struku, biel, 4 komada;
c) g. Stražimir 6 vrstih, od čepanca crni rani, crveni i bliedi jesenski, od koljenca črešnjevac debeli, i drobni drienak zvani, brambigula il brambibor bieli i plavo-šareni;
d) g. Šavor izloži 6 vrstih;
e) g. Vladislav 3 vrsti osobito hvaljen čepanac šari.

Obću pohvalu je stekao čepanac na struku sto iz jednog g. grofa Draškovića. Milina je bilo gledati struk obilno načičkan mahunami (komuškami), kako je bujno uzrastao. Hvaljen je zato, što se ima samo jedno po jedno zrnce saditi, te tako malo sjemena prodje, obilno rodi i jednako dozrieva. — Svaki je zaželio po koju komušku dobiti za sjeme, zato g. grof dragovoljno svim porazdieli po koju, — seljaci su se osobito veselili tomu pasulju.

Jošte steku pohvalu sliedeće vrsti: sto iz jednoga bieli, iste vrsti kao u struku D. Domjanića, sitni bieli okrugli, crveni jesenski, i bliedi radi velike svoje rodovitosti.

Sve vrsti budu medju pritomne porazdieljene, i najviše od seljakah toplom zahvalnošću primljene.

Graška

izloži g. Šavor 2 vrsti: mumijskog i koparskoga *(Capo d' istria)*. Pohvaljene budu obje vrsti. — Obća tužba digne se na slavljene vrebce, gegače i glavače, što nam sav grašak ti ugursusi izjedoše, pače nepoštediše ni onoga, kog nam gospod. odbor pošalje, i tako ostasmo bez hvaljenih onih pet vrstih, koje zimus za sjeme dobismo.

Orahe

srednje veličine, mekane lupine, jedarne, izložio je g. Šavor.

Lješnjake

pitome biele izloži g. Stražimir.

Jabukah

izloženo je do 29 vrstih, poznatijih imenah jesu:

Tirolska ružmarinka, kutinka, tafetnica, zlatka *(Goldreinette)*, kraljevka crvena, kraljevka pisana, ciganica, srčika, malinka *(Himbeer-Apfel)*, brutnica, blatnica *(Leder-Reinette)*, božićvica, pogačnica, mašancger, mandafija, kraljevka ogromna, pisanika velika, pisanika mala, jalšike, caville, reinette.

Uprav najkrasnijih jabukah imena žalibože nisu nam poznata bila.

Izmedju 8 izložiteljah ponajviše ukrasiše izložbu svojimi jabukami gg. Domjanić, grof Drašković, Havliček, Mikšić Kol. i Vladislav.

Krušakah

izloženo je 17 vrstih; poznatijih imena jesu:

Napoleonska maslenka, isambert jesenski, isambert zimski, cesarke, ozimke, bergamut, virgules, funtanice, hajdinščice, miholjčice, grozdenke.

Imena najljepših krušakah neznamo. Najkrasnijih krušakah izložiše gg. grof Drašković, Mikšić Kol. i Vladislav.

Mušmulah

prekrasnih od najveće vrsti izloži g. Havliček.

Breskve

izloži g. Šavor 3 vrsti srednje ruke, pošto je najljepšim hora jur prošla.

Voće u obće svojom krasotom povuklo je oči nase. Čovjek nebi mislio, da imademo tako liepih felah; unapried se jedan drugome preporuči za šibice za ciepljenje. Šteta samo što nije sgode, kako da se označi svaka vrst stalnim imenom.

Voće obrodi u naših stranah, osim šljivah, vrlo dobro. Koji ga je znao upotriebit, imat će koristi za dugo, kao g. grof Drašković, koji je od opadinah 25 vjed. jabučnice *(Eider)* načinio.

Burak i kupus

izloži g. grof Drašković, burak *(Runkelrübe)* biele i crvene vrsti, bio je ogromne veličine, kao da je gdje u Ameriki rasao, komad važio je $16^1/_2$ fun. Kupus izgledao je kao poveći kuhinjski škaf.

G. grof upitan; kako sadi burak, da-li razsad presadjuje ili zrno po zrno meće? Odgovori, da ga voli presadjivati 1. s toga, što sadeći razsad u dobru čistu zemlju frižko uzoranu, korov ga nemože zadušiti, a 2. što je posao naprednijí, gdje naprotiv kad se zrno po zrno stavlja, niče podjedno sa zrnom i korov, te ga zadušuje, mučnije ga je okopati, često iz jednog zrnca po dvie biljke niču, i vrlo sporo napreduje.

Mrkvu i rotkvu ljetnu

izloži Stražimir. Mrkvu biele i žute vrsti; biela je važila 1 funt i 26 lotih. Rotkvu crne i biele boje, krasne veličine. Preporuča se gospodarom, da ju ljeti sade (mećuć porazdaleko u dobru zemlju zrno po zrno); imat će dobru nasladu i pri ruci liek za pokvaren želudac; rotkva zajedno razhladjuje čovjeka, osobito kad ju jede s izbornim medom, što ga Hrvatska proizvadja.

Korabu

izloži g. Vernak, preko 5 funtih težku.

Krumpir

izloži g. Domjanić i Stražimir, primjerci su vrlo veliki i liepi bili. Kasni tako zvani kranjski vrlo je debeo uzrasao, sagnjilo ga je u nas od iste vrsti $^1/_{10}$, od ranog pako $^1/_4$. Krumpir u obće jako je dobro rodio.

Lan

u povjesmu izložila je gospoja Dragoila Kršakova iz Brckovljanah. Ovo je pravi ures izložbe bio. Lan taj obće je udivljenje stekao, jer dug je $1^1/_3$ rifa, tanak poput svile, čist i prekrasno biel. Čovjek dok ga nije pobliže pogledao, mislio bi, da je svila. Sigurno ta krasna gospodarska plodina pomenutoj g. gospodarici na čast služi, samo je želja smierna nazočne gospode bila, da bi u Gosp. listu izvolila opisati, kako je š njim postupala, da je tako krasan bio, nebi-li se za njom i druge gospodarice povele? . . .

Grož dje
izložiše p. n. gospoda:

1. Grof Drašković: 1. Pariser muškat, 2. crljeni gutedel, 3. bieli gutedel, 4. gumboltskirchen, 5. crni badner, 6. domaću bjelinu (iz pokušališta lani u vinograd presadjenu, ljetos je vrlo rodio).
2. Belošić: Imbrinu, kopčinu, drišćac, debelu bjelinu.
3. Mikšić Kol.: 1. crni klevner, 2. crljeni klevner, 3. crni muškat, 4. Rózsa-Szölö, 5. krachgutedel (vrlo rodovit), 6. ananas, 7. volovsko oko, 8. imbrinu.
4. Stražimir: Imbrinu, drišćac, žutu biel, debelu zeleniku, bieli muškat.
5. Vernak: Žutu biel (osobita vrst), krkopetac bieli i zelenični, pitomu crninu (za crno vino izvrstna vrst).

Osim žute bieli i imbrine, sve domaće vrsti grož-dja bile su još kisele.

Od inostranih vrstih ponajbolje su g. grofa Draškovića i Kol. Mikšića. Sladokuscem osobito se preporuča Pariser-Gutedel, — taj je prije objeda na 50 komadićah raznešen.

Vino od god. 1859.
Izložitelji p. n. gospoda:

1. Belošić, starješina obćine, izloži 2 vrsti žutoga vina iz brda Psarjevo. Tlo vinograda je ilovača i lapor. Grož dja imade najviše imbrine, drišćeca, šiprine, zatim debele zeleni. Prodao ga je po 12 for.

2. Barabaš: brdo Hrbtić, tlo brda je kamenito (vapneno). Grož dja vrsti jesu: imbrina, drišćac, šiprina, debela zelen. Kao mošt prodan proizvod po $9^{1}/_{2}$ for.

3. Matošić: brdo Goljak. Tlo je vinograda žuta ilovica. Imade bjeline, ranine, šiprine i imbrine; proizvod se tržio po 10 for.

4. Stražimir: brdo Šuršike. Tlo ilovica obilno pieskom promješana. Imade zeleni, drišćeca, žute bieli, imbrine i lipovine. Plodina prodana u Srpnju po 10 for.

5. Šavor: brdo Grahovec. Tlo ilovica žuta. Najviše imade bjeline. Proizvod se prodaje po 8 for.

6. Vernak: brdo Visoko. Tlo laporno. Grož dja je najviše žute bieli, krkopetca, bjeljaka, pitomi, crne kosovine. Izborna biela vina imade još na prodaju po 10 for.

7. Vladislav: brdo Sv. Ivan. Tlo ilovica, pomiešana kamenom. Imade najviše bjeline i biele pitomi. Prodaje se po 12 for.

8. Žužel: Crno vino iz lapornoga brda Riečkoga; ciena mu sada 10 for.

Svi izložitelji navedeni, postupali su navadno sa vinom svojim, osim što je svaki izmedju njih bielo grožđje od crnog odabirao, te ga tri puta pretočio, mjeseca Studenoga, Ožujka i Kolovoza.

G. Vernak osim toga skinuo je od šire sluz, nu kaže, da mu se u nikakvom obziru nije trud naplatio.

Sva ova vina pronadjena su po vještacih kakvi su po izbor Sveto-Ivanci, dobra I. reda. Odlikuju se ipak vina biela g. Barabaša, Vernaka, Vladislava i Belošića.

Stara vina.

G. grof Drašković izložio je od g. 1854. iz brda Hrebinec. Tlo je brda ilovica. Grož dje: bjelina, zelen, žuta biel, ranina, i riesling. Postupanje navadno.

Vince ovo svojom čistoćom, ugodnim mirisom i tečnošću održalo je pobjedu nad svimi vini.

G. Havliček izloži iz brda Hrebinec, vrlo izvrstno crno vino od g. 1857. Grož dje je iste vrsti kao i gori, pridaj samo crninu. G. Balaško iz istog brda bielo vino od g. 1857.

Ova stara vina odlikuju se svojim mirisom i vrlom jakošću. — Hvalili su ga jako, svi koji su ga kušali. —

O drugoj uri poslje pódne maleni ovaj pokus seoske naše izložbe zaključi g. predsjednik srdačnim govorom. Zahvali se ponajprije na prijateljskom učestvovanju g. predsjedniku i ostalim p. n. gg. članovom posestrime gospod. podruž. dugoseldske, koji su tako krasno svojimi znatnimi izložci ukrasili našu izložbu; zatim vriednoj g. zastupnikom sl. gospod. podruž. križevačke, i ostalim tako ovomjestne gospod. podruž. članom, kao i gostom. I pošto se još odluči, da ćemo na godinu opet u družtvu, i to u Božjakovini, držati izložbu, i izaberu zastupnici za izložbu, koja će se dne 10. Listopada držati u Križevcu, razidjosmo se puni zadovoljstva u najvećem prijateljstvu; no još ne konačno, jer od velika napora i govora ogladnjesmo, s toga zasjedosmo za stolove nas 25 junakah, vesela lica, puni prijateljstvena čuvstva, oduševljeni za narodno dobro, — da se okriepimo. Po hrvatsku odabere se i stola ravnatelj vulgo zvani kuće-gazda — jer u nas mora svagdje red biti — te se razgovarajući i pjevajući baš ugodno razveselismo. Oko 6 satih se tekar konačno razstadosmo, te nas jedno 6 kolah vriednu gg. susjede iz Božjakovine proprati do granice.

Mnogi će na prvi pogled, kad izvješće ovo pročita, pomisliti možebiti i reći, da takva malena izložba od nikakve koristi nemože biti. Nije tako. I od malene i neznatne stvari višeput se čovjek mnogo naučiti može. Istina, nije toliko učestnikah bilo kod izložbe, koliko ih se nadasmo, nu ipak s veće strane krasnimi izložci bili su podobro naši proizvodi od svake vrsti zastupani. Izložba pomenuta, ako i nije odmah očevidne koristi pružala, to je ipak na sve pritomne blago djelovala i djelovat će u napredak jošte više.

Učinak izložbe možemo označiti da je bio sliedeći:

a) Prisutni potaknuti su na umnije i marljivije gospodarenje.
b) Ubaviešćeni su, pošto svaki izložitelj razloži, kako je postupao sa svojim izložkom, kako i što imamo raditi, da svoje plodine usavršimo i pomnožimo.
c) Nauče se poznavati mnoge vrsti dosad većoj strani nepoznatih plodinah i njihova imena.
d) Nabaviše si prisutni raznog sjemena; jer sve bolje vrsti, osobito sočiva, bude razdano, što od seljakah velikim veseljem i zahvalnošću bude primljeno.
e) Probudi se veće pouzdanje seljakah prema gospodi osobito vlasteiom; jer se tu osvjedočiše, da riečju i činom nastoje gospoda nesamo svoje već i njihovo dobro unaprediti.
f) Napokon ubaviešćeni smo, gdje i u koga ima čovjek zamoliti, budi izvrstno kakvo sjeme, budi šibice za ciepiti, budi ključić od izvrstne vrsti trsa.

Pa komu sve to još nije dosta, neka pomisli, da smo si sami tom izložbom najljepšu nevinu zabavu priugotovili, da su nam se srca napojena s pogleda krasnoga voća, finoga grož dja, i izbornoga vina razigrala, na marljivost i unapredjenje obćega dobra, pobudila, poznanstvo medju prisutnimi se još bolje razvilo, prijateljstvo ponovilo i učvrstilo.

Složno sve za rod i dom.

D. Stražimir,
perovodja gosp. podr. sveto-ivanske.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 42. **U ZAGREBU** **18. LISTOPADA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Križevačka izložba.

Više putih je već Gospodarski list pripoviedao, kako se je gdjekoja pusta okolica pretvorila u cvatući perivoj; kako su se od gola pieska i krša stvorile plodne oranice i bašče. Al se je sve to izvelo, ne uz igru i šalu, nit u jedan dan, nego krvavom mukom i uz više godinah. A ove muke i postojanosti hoće se svakomu gospodarskomu napredku. To neka pamti i utuvi naš gospodar. Da već svaki prvi pokus, svaka proba sretno podje za rukom, doista bi i ratarstvo bolje i brže napredovalo, nu onda nebi ni bila baš velika slava nazvati se dobar gospodar. Jer nije mučno plivati niz vodu; nego onaj se hvali, koji razbija čvrstom desnicom biesneće valove, dok se napokon, makar i trudan i umoran, nedohvati na drugoj strani rieke cvatuće obale, da na njoj sladko počine. Ovako se treba boriti i našemu rataru, gledajućemu u duhu bogato gospodarstvo drugih narodah i želećemu š njimi se uzporediti. Mučan je to posao. Sad mu se valja biti s nepogodnim vremenom, koje mu liepe nakane pokvari; sad s kesom, jer mu nedotječe novac za nove gospodarske pokuse. Jednomu se smije glupost susiedah, nevidećih dalje od nosa, ili mu baš smeta njihova nemarnost; drugomu opet pomrsi osnovu nevaljala družina, il ga navede na tanak led kakav inostrani špekulant, prodavši mu rog za svieću. Sve će mi ovo potvrditi naši gospodari, koji su okrenuli stazom napredka; a mnogi je na pol puta duhom klonuo i povratio se k staromu šlendrijanu, pokrivajuć svoju slabost plaštem prieke potrebe, i dokazujuć, da se kod nas neda drugčije gospodariti nego što smo do sada. Ovakvih ljudih bilo je kod svakoga plemenitoga upora, i blago onomu, koji nemari za njihove malodušne rieči, nego gleda druge postojane i razborite, sve dalje napried odmičuće gospodare, i hrabri se njihovim primjerom. Kad je prije jedno 50 godinah njeki gospodar počeo burak *(Runkelrübe)* saditi, da slador iz njega vari, sve je udarilo u smieh, i sbilja je mnogi zaglavio, koji se je nespretno toga posla prihvatio; no dan danas bi se opet sve smijalo onomu, koji bi podvojio o probitačnosti ove struke ratarstva, štono u zemlji miliune forintih pridržava, koji su prije odlazili u Ameriku i Aziju.

Postojanosti treba dakle ponajprije gospodaru, koji želi napredovati; postojanosti svladat će i one zapreke, koje su mu se izprva činile da dopiru do neba, i da ih neće moći razbiti. Ove postojanosti trebat će našim gospodarom i kod najnovijega njihova napredka, kod izložbah, štono su ih ljetos prvi put pokušali. Proć će jošte koja godinica, dok se narod o njihovoj koristi osvjedoči, i dok se izložbe tako ustroje, da budu sbilja neposredno onako koristne kao što u Englezkoj, gdje gospodari isto tako rado hode na izložbe, kao što našinci na proštenje. Al ni u Englezkoj nisu bile izložbe već izprva onako sjajne kao što su sada; i ondje je bilo izprva pomalo učestnikah kao što i kod nas. Dobroj stvari hoće se vremena. Tim neka se tješe i vrli dionici prve križevačke izložbe, koji su možebiti čitali opis kakve inostrane izložbe i došli na 10. Listopada u Križevac s nadom, da će i ondje naći bezbrojno izobilje ratarskih plodinah, tvorinah i ratilah. Dapače tko nepoznaje naše domovine i mjerio bi njezino imućtvo po množtvu križev. izložakah, pomislio bi, da je Bog zna kako siromašna. No izložbe nisu samo toga radi, da pokažu, šta imamo, da iznesu na vidik naše izobilje i bogatstvo, našu vještinu i marljivost; nego im je jošte cilj i to, da kazuju, šta nam fali, u čem smo nazadni, šta nam valja popraviti.

U ovom drugom pogledu podavat će nam naše izložbe izprva više nauka nego u prvom. O tom smo se osvjedočili i u Križevcu. Od sve veće vlastele samo su dvojica na nju došla (gg. Fodroczy i Gaspary). To je vrlo žalostan pojav. Aristokratija, ako dan danas želi da bude vidjena u narodu, treba da mu prednjači u svem što je krasno i plemenito. Da mu pako vlastela prednjače i u gospodarskom napredku, to zahtieva ne samo njihova čast nego i njihova korist, dà i korist cieloga naroda. Tà nemože se potrebovati od prostoga neukoga seljanina, da pokuse čini, da stazu krči napredku; on za to neima ni materialnih ni duševnih sriedstvah. To je zvanje vlastele. Al nam je jošt i s drugoga pogleda za tim stalo, da vlastela naša podignu svoje gospodarenje i da se po tom pomognu. Tko želi i dan danas onako gospodariti kao do godine 1848, on očevidno propada, ako nije odprije gotova novca prištedio; a propadajuća

vlastela moraju svoja imanja prodavati. Al im kupci nisu našinci nego stranci, manje više neprijatelji našoj narodnosti, kao što smo se o tom i u posljednje kobno doba osvjedočili. Mnogo je toga već kod nas u tudje ruke dospjelo; mnogi bi se velikaš u grobu obrnuo, kad bi znao, tko se dan danas po njegovih bielih dvorih širi i bani. Strah nas je dakle, da će nas postići sudbina Poznanja (*Posen*), gdje dan danas Niemci posjeduju većinu imanjah, kupljenih od zlo gospodarećih i zato propalih poljskih velikašah.

Ovo, što smo rekli, dokaz je, da nismo ukorili vlastelu našu radi nehajstva u gospodarstvu iz kakve pristranosti ili baš mržnje, nego da rieči naše smieraju njihovu boljku, one ih namjeravaju potaknuti, da se bolje pobrinu za svoju, a po tom i narodnu korist. Zato iskreno želimo, da se svaki naš vlastelin povede za englezkom gospodom, štono prednjače u svakom napredku (tako je n. p. lord Palmerston vrstan ovčar). Želimo, da svaki naš vlastelin utuvi rieči državnoga viećnika Majlatha, koje izusti na 27. Rujna:

„Ako se izvadi osobno pravo velikašah, da su članovi velikaškoga stola, plemstvo neima dan danas nikakvoga drugoga osobnoga preimućtva; al neće si dati uzeti pravo, da stoji na čelu, gdje se radi o žrtvah (aldovih) za obće dobro. Nitko ga nemože oprostiti dužnosti, da nasljeduje one dične ljude, koji su svojimi djeli slavno ime stekli u domovini, da nastoji š njimi se uzporediti. A izvršivanjem ovoga prava i ove dužnosti steći će plemstvo i sada povjerenje u narodu, kojemu će slavna njegova imena jamstvo biti, da plemstvo dobro po njega misli, pokle su svi interesi plemstva i puka zajednički.“

No krivdu bismo učinili vlasteli, kad bismo na nju oborili svu krivnju, što križevačka izložba nije bila onako sjajna, kao što bi bila mogla biti, da su ju vlastela svojski podbočila. Dapače priznajemo, da se je sve rek bi zaklelo, da izložbu zaprieči, i križevačku podružnicu kuša, hoće-li radi toga duhom klonuti. Isti onaj dan su vinograde oko Križevca brali; dan prije je pako tako kiša lievala, da je mnogi pomislio, od izložbe neće ništa biti. G. grof Stjepan Drašković, koji je bio najveća dika svetoivanske izložbe, spremao se je i u Križevac, al nesrećom oboli u oči izložbe. Mnogi manji posjednici nisu shvatili pravi cilj ovoga posla, misleć, da se onamo donose samo kojekakva čudovišta, gdjeno je glavna svrha izložbe upoznati gospodare s običnimi, al izvrstnimi plodinami. Drugi su opet mislili, da će ondje biti i tako svega dosta, te su propustili sobom ponieti svojih stvarih. — Pored svega toga opet se je nakupio liep broj svake vrsti plodinah i tvorinah, o čem će nas službeno izviešće potanko obaviestiti. Njemu ostavljamo i potanki opis ove liepe gospodarske svetkovine, i samo dodajemo, da se je jednoglasice izjavila nakana, do godine križevačku izložbu u svakom pogledu usavršiti i tako djelom dokazati, što slavni češki pjesnik Klacel spieva, da su zapreke vrlomu čovjeku samo pobuda na sve to veću pomnju.

Poslie vesela ručka, na koji se sakupi sva dika križevačka, otidjoše gosti da razgledaju novi gospodarski zavod, koji se osniva u Križevcu, te će mu, ako Bog da, pripraviti liepu budućnost. Želimo da umie svaki naš grad onako vješto kao Križevac skopčati svoju korist s obćom srećom. Da nije predao svoje dobro, uz prilične uvjete, gospodarskomu učilištu, gdje će mladi gospodari učiti svoje zvanje, nebismo jošte imali gospodarske škole. Pak ovako može se nadati obćina, da će se njezino dobro izvrstno obraditi, a po tom će opet postati Križevac s vremenom ono, što je Niemcem Hohenheim, Tharandt itd., te će onamo putovati ratari, da gledaju, kako treba umno zemlju težiti.

Pitat će možebiti tko, da-li je gospodarska škola i ratarnica već sbilja otvorena na 16. Listopada, kao što je bilo oglašeno. Otvorena nije jošte, jer jošte nije naimenovan ni ravnatelj, ni učitelji, a ni sgrade nisu sasvim dovršene, buduć da je ljetošnja neprestana kiša smetala gradjenju. Nego doznali smo, da će se za mjesec danah sve gradjevine dovršiti, a valjda će dotle i ravnatelj s učitelji prispjeti, te će onda započeti moći djelovanje veleважnoga zavoda, koji ima novim smjerom okrenuti naše gospodarstvo i odkriti nam do sada nepoznato vrelo blagostanja. Njeki vještak, koji je obišao sve onakve austrijanske zavode, uvjeravao nas je, da nije nijedno austrijansko gospodarsko učilište onako oskrbljeno *svim šta* mu treba, kao što će biti križevačka škola. Nije dakle pretjerana naša nada, što se nadamo sjajnu uspjehu od ovoga zavoda, tim više, ako se obistini, što se pogovara, da je za ravnatelja predložen glasovit gospodar, koji će doista pobiti svojimi djeli podrugivanje njekih mudrijašah, da je sav taj zavod suvišan i da neće nikakvim obće koristnim rodom uroditi. Tko tako umuje, on misli, da je odzvonilo našemu narodu i domovini. Mi vidimo i vjerujemo sasvim protivno; mi pjevamo sa rodoljubivim Utiešenovićem (u njegovoj ovih danah izašloj krasnoj pjesmi „Nedjeljko“)

„Gleda oko, gdje mjesec zalazi
Na izmaku, te za more gine,
A radja se roda našeg sunce
Na iztoku, te sirote grije!“

Čuvanje krumpira.

Odasvuda stižu glasovi, da krumpir već sada u veliko gnjije, i ako se nepostaramo za rana, propast će nam većom stranom, te ga nećemo ni za sjeme imati.

Korun se odlikuje tim, što sadržava malo ne onoliko škroba (štirke) za hranu, koliko i žitno zrno, što uspieva u svakoj zemlji, na brdu i u nizi, i što se jošt i pod onim nebom može sijati, gdje samo zob dozrieva.

Uz to je korun vrlo rodan i donosi u povoljnih okolnostih više hrane nego i žito. Na jednom jutru (rali) zemlje, na kojem si nabrao 10 do 20 vaganah ili 8 do 16 centih raži, možeš dobiti 100 do 200 vaganah ili 90 do 180 centih koruna. Pa ljetina ova je sjeguranija od

ražne, jer usjeve može tuča potući, sniet ili pikac uništiti, a korunu to nemože nahuditi. Koruna netreba mljeti kao žito, nego se može odmah kuhati, kako se iz zemlje izvadi, nit se tomu hoće puno troška i truda.

Radi ovih preimućtvah razprostranio se je korun vrlo brzo po cieloj Europi, i odkada ga imamo, nečuje se toliko za glad, nit je žito onako skupo kao prije njega.

To se vidi očito u Irskoj. Pokle su ljudi nemarno počeli postupati s ovim božjim darom; pokle su izkapali korun prije nego je dozrio, pa ga onda preko zime ostavljali gdjegod u kutu, nečuvajuć ga ni od mraza ni od vlage: korun se je malo po malo izvrgnuo i gnjiti počeo. Uslied toga je u Irskoj, gdje se najviše ovih gomoljah sadi, glad opet mah uzela, hiljade i hiljade ljudih pomorila i miliune njih prisilila, da sele iz svoje domovine drugamo, gdje će se moći prehraniti.

Puno sriedstvah od korunove bolesti je preporučivano; al jedna su preskupa, a druga nehasne.

Kao što smo već javili, professor Pless u Beču domislio se je vrlo jevtinu sredstvu, kojim se može korun od gnjiloće sačuvati i više godinah držati. Glavno je preimućtvo žita prema korunu, što se žito može vrlo dugo čuvati, a korun samo do prvoga proljeća: onda počne klice tjerati, pa nije više za jelo. Što se do proljeća nepotroši, to onda propada. Ovo je uzrok, da je korunu onako slaba ciena, jer ga baš onda neima, kad ga najviše treba i za ljude i za marvu, naime s proljeća. A kamo sreće, da se može čuvati suvišak jedne ljetine do druge.

G. Pless dokazuje, da se to može njegovim sredstvom, za koje je izvadio privilegiju, te ga nudja na prodaju. Ovo sredstvo da čuva korun još i od gnjiloće.

Slušajuć tužbe naših gospodarah i želeć im doskočiti, odvažio se je urednik Gospodarskoga lista kupiti od professora Plessa ovu tajnu za samoga sebe, samo zato, da vidi, ima-li šta u stvari, i je-li vriedno, trošiti za to novce. Pročitav dobiven naputak moram priznati, da g. Pless vrlo pametno svjetuje. Ja doduše nisam se jošte mogao glavom uvjeriti o valjanosti toga sredstva; o njoj ću moći stoprv na proljeće obaviestiti občinstvo; nu koliko mi pamet osieca, uvjeren sam, da će Plessov postupak izbaviti naš korun od propasti. Professor Pless kaže, da on ovo sredstvo upotrebljava već 5 godinah s najboljim uspjehom.

Samo sredstvo nestoji više od 2 do 3 novčića za vagan krumpira. Nu trošak ovaj može se omaliti i jakost onoga sredstva povećati, kad se spreme (komore) i pivnice onako poprave, kao što uči g. Pless.

Ovo pregradjivanje nestoji mnogo i može ga svaki zidarski palir izvesti; a pivnica (podrum) onako priredjena daje gospodaru još i tu korist, da će se posušiti, ma kako bila do sada vlažna, te će se njezina toplota (temperatura) tako urediti, da stvari, koje se u njoj čuvaju, nemogu lasno sagnjiti niti se smrznuti. Tim služe ovako priredjene pivnice i za čuvanje voća, povrća, mesa i mlieka itd.

Štioci će poželiti, da im odkrijem ovo sredstvo i priobćim način, kako će moći svoje pivnice i zeljnike onako dobro prirediti, i krumpir održati. Nu toga nemogu učiniti; jer svaki pojedinac, prije nego mu se povjeri tajna, mora zadati poštenu rieč, da je neće drugomu oddati. Čitatelji dakle neće zahtievati, da postanem nepošten. Nego komu je za tim stalo, da se dokopa ove tajne, može ju s malom žrtvom doznati, naime manji posjednik za 5 for., velik vlastelin, zakupnik, rakijaš itd. za 25 for.; obćine koje neimaju 100 kućah, za 10 for., a koje imaju do 200 kućah, za 20 for.

Tko položi ove novce, dobit će potanki opis postupka i nacrt (plan), po kojem će mu moći svaki zidar prenapraviti pivnicu.

Tko želi biti dionik ove tajne, a neprilično mu je u Beč se radi toga obraćati, neka pošalje novce uredniku Gospodarskoga lista, te će ovaj drage volje u tom poslu posredovati, i za njekoliko danah tajnu mu pribaviti. Ako gospodar samo 5 vaganah ovako spasi, naplatit će mu se već ljetos onaj trošak.

Pošiljanje ciepakah.

Medju nesgode, s kojih mnogomu voćaru onemili voćarstvo, ide i neprimjereno pošiljanje ciepakah, to jest šibicah, kojimi se plemene i pitome voćke (kalami, *Pfropfreise*). Voćar si nabavi iz daleka ciepakah, možda za novce, a kad mu stignu, eto ti ih više putih posve suhih, da se ni onda okriepiti nemogu, pokle si ih zasadio u zemlju. Pa više putih se čini na oko ciepak zdrav i svjež, ti ga ciepiš, i tek onda se dosjetiš, da nije valjao, kad ti se ciep neprimi. — Kad se ciepci razpošiljaju, obično se najprije vlažnim mahom (mašinom) obaviju, onda slamom omotaju i najposlje u grubo platno zašiju. Ovaj postupak valja samo onda, kad se mnogo maha uzme i kad put netraje dugo; al to nedotječe, kada ciepci na daleko putuju, ili kada slučajno gdjegod zaostanu, što se vrlo često dogadja, n. p. kad tko hoće da pošalje ciepakah iz Hrvatske u Slavoniju, a prilika nedodje na odredjeni dan. — Tajnik bavarskoga vrtlarskoga družtva doktor Porsch preporučuje za taj posao omotavanje ciepakah kositernim listom iliti staniolom (*Zinnfolio*). Ovo je tanana kao papir pločica od razpljoštena kositera i odlikuje se tim, što neizpušta naravne vlage iz stvarih, koje su u nju zamotane, i nepušta u nutar vanjskoga zraka i vlage, s kojih se stvari tako lasno kvare. Ovo je uzrok, da se skuplje vrsti burmuta omataju kositernim listom, pa onda zadržavaju svoju vlagu za dugo, dokle god se neodmotaju. Staniolom se obavija i dragocjeni čaj, da neizhlapi na daleku putu iz Kitaja (Kine) u Europu. Doktor Porsch svjetuje, da voćar, pošiljajuć njekamo ciepke, omota najprije svaki ciepak napose kositernim listom, pak onda sve skupa, veće sigurnosti radi. Ovako spremljeni ciepci mogu i više mjesecih putovati i opet neće usahnuti. O tom su se uvjerili europejski voćari, poslavši onako zavitih ciepakah u daleku Australiju. Putovalo se je na moru četiri mjeseca i ciepci su opet zdravi stigli u Australiju. — Kositerni list nije skup i prodaje se u svakom dućanu. Koji gospodar dakle naruči ciepakah kod kojega voćara, neka ga umah i naputi, da mu omota ciepke u kositerni list.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oglas c. k. hrv.-slav. namiestničtva o roku za državni šumarski izpit.

Uslied odpisa c. k. popečiteljstva unutarnjih poslovah od 3. Rujna t. g. br. 26395-1757 preduzet će se državni izpit iz šumarstva kod ovog c. k. namiestničtva, i to zajednički pismeni izpit 22. Listopada t. g., a sliedećih danah ustmeni izpiti.

Kandidati, koji se uslied dobivene posebne dozvole namjeravaju podvrgnuti ovom izpitu, neka prije polože kod ovdašnje c. k. zemaljske glavne blagajne pristojbu od deset stot. i 50 novč. (10 stot. 50 novč.) a. v. ako im odpuštena nije, a na dan izpita neka se prijave kod predsjednika izpitnoga povjereničtva, koji će se skupa sa izpitnimi povjerenici još naknadno proglasiti. Zatim će morati dokazati namirom, da su pristojbu položili, i odlukom, da im je pripust k izpitu dozvoljen, onda istoviestnost svoje osobe propratnicom od političke oblasti izdanom i opisom osobe providjenom, ili pak onako sastavljenim svjedočanstvom.

Napokon neka predadu samostalno izradjenu razpravu ili osnovu o kojem predmetu šumarstva.

U Zagrebu 2. Listopada 1860.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Upravo sada smo od pouzdane ruke doznali, da je visoka vlada imenovala ravnateljem našega gospodarskoga učilišta u Križevcu g. Karla Lambla, istog onoga, za kojega smo malo više kazali, da je predložen za ovo mjesto. G. Lambal je jedan od trojice vrstne braće, koji su u českoj književnosti častno ime stekli, po imenu Karlo kao gospodar. Gospodarski list je već donio zanimiv izvadak iz njegova najnovijega českoga djela „Rolnik (ratar) novoga vieka.“ No g. L. nije samo teoretički gospodar, nego i praktički, nastojeći već preko 15 godinah oko ratarstva. A da je dorastao svomu novomu zvanju, najbolje svjedoči ta okolnost, što je on evo već 10 godinah prvi učitelj gospodarskoga učilišta u Libverdi, te je i u ovoj službi na glas izašao. Osim toga je g. L. obišao svu gotovo Europu, da pregleda znamenite gospodarske zavode. On će dakle baš umjeti ustrojiti i križevačko učilište prema potrebam našega vieka.

Možda će tko prigovoriti, da je ovo sve liepo, al da nam sve to nije nikakvo jamstvo, da će on taj zavod ustrojiti i prema potrebam našega naroda. Na ovo odgovaramo u kratko, da je g. L. tielom i dušom Slavjanin, vješt našemu jeziku, te je bio glavni uzrok, zašto je ovu službu molio, što znade, da će se naše gospodarsko učilište na narodnom temelju ustrojiti. U ovom pogledu može se dakle svatko umiriti; revnijega rodoljuba nego što je g. L. netreba nam ni željeti.

Zato se moramo visokoj vladi svesrdno zahvaliti, što je ovo zvanje podielila mužu u svakom pogledu sposobnu, i tvrdo se nadamo, da će pod njegovom upravom zavod ovaj procvasti i željenim rodom uroditi; a da nije bilo ljetošnje promjene u našoj domaćoj vladi, Bog zna, tko bi bio postao ravnatelj gospodarskog učilišta.

Za učitelje istoga zavoda imenovana su do sada dva vrla našinca, naime g. Živko Vukasović za naravoslovje, a g. Vjekoslav Köröskény za pomoćnika.

— Gdje je ponestalo sitnoga novca, počeli su bili ljudi četvoriti banke od forinte, kao što i godine 1848, da onako doskoče nestašici drobiša. Al je visoka vlada zabranila svim carskim pjeneznicam primati onakve komade od razčetvorenih forintačah, neka se dakle nitko neda zavesti na primanje onih krpah, jer će sigurno štetovati.

Isto tako zabranila je visoka vlada svaku trgovinu sa sitnim novcem, srebrnim i mjedenim. Tko se zateče kod kupovanja ili prodaje ovakvoga novca, otet će mu se kupovština i još će morati plaćati globe barem 50 forintih.

Sve je ovo naredjeno, da se udrže u kolanju (cirkulaciji) sitni novci; uzprkos tomu nestaje ih sve to više, tako da već i u Zagrebu vole mnogi trgovci neprodati robe nego mienjati forintu.

Glasa se, da će visoka vlada kovati dati nove mjedene petice; jer se narod posvuda tuži, da odkada carstvo stoji nije bilo onolike nestašice drobiša kolika je sada. — No mi se bojimo, da to sve neće pomoći; nego treba bolest temeljito izliečiti, treba obće povjerenje povratiti, kao što je liepo kazao u državnom vieću g. upravljatelj financijah; do sada pako ništa nije u tom pogledu učinjeno.

Gospodarske viesti.

— (Tiesni svinjci). Koliki su svinjci, to je stvar puno važnija nego što se čini na prvi pogled. O tome me je osvjedočio moj krmak, što sam ga bio zatvorio u svinjac, da ga uhranim, te je neprestano štropotao i guritao. Krmak ovaj bijaše ljeti na paši i vrlo mršav, kad sam ga mjeseca Rujna kupio i zatvorio. Izprva bijaše u povećoj štali, no akoprem je imao dosta i dobre hrane, opet se je uviek vrcao i micao, kao da nije zadovoljan, te ga se hrana nije primala. Prostirača (štraje) je imao takodjer dosta, pak i ložu mekanu, suhu; al je opet samo noći spavao, a danju neprestano lomatao. Tako je bilo njekoliko nedjeljah, napokon mi dosadi taj nemir i ja krmka spravim u svinjac od 8 stopah u četver. Na jedanput ga prodje volja štropotati, on uze pohlepno žderati, a poslje obroka ležaše i mirovaše. Za kratko se podmesi i odeblja tako, da sam š njim bio posve zadovoljan, te je bilo od njega o božiću krasne slanine i krasnijih butinah. — Ovako pripovieda njeki gospodar u *„Frauendorfer Blätter“* i tim potvrdjuje ono, što je Gospodarski list lani pisao o gojitbi živine.

— (Poučavanje obrtnikah). Tko poznaje i malo golem napredak obrtnosti u drugih zemljah od jedno deset godinah, on znade i to, da sadašnjemu obrtniku za uspješno natjecanje s inostranimi majstori nedotječe ono znanje, što si ga nabavi u mladosti, već mu treba jošte i sada učiti, ako neće da mu drugi vještiji preotmu pod starost njegovu zaslužbu. U Lincu nastoje ovomu nedostatku vrlo shodnim načinom doskočiti. Učitelji ondašnje više realke odlučili su, da će preko zime svaku večer po jedan sat poučavati obrtnike u praktičnih znanostih, u koliko ih obrtnikom treba. Na ovaj nauk dolazit će samo majstori i kalfe iliti (kao što se sada zovu) pomagači; a za učenike ima druga, njihovoj mladosti primjerena škola.

— (Vinska esencija). Pod imenom *(Weinessenz)* nudja doktor Kerndt na prodaju njeko sredstvo, kojim se vino popravlja, tako da se prosto vino može pretvoriti na fino rensko, francezko itd. (Jer ima više felah od ove esencije). Za popravak jednoga vjedra treba $1\frac{1}{2}$ do 3 lota esencije, od koje stoji funta 13 talirah u srebru, a može se dobiti u Beču kod J. O. Janischa *(Wieden, grosse Neugasse Nr. 547)*, koji će svakoga na očigled uvjeriti o istinitosti ovoga sredstva. Tako pišu njeke novine.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 43. **U ZAGREBU** **25. LISTOPADA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Berba.

Vinogradi su ponajglavniji diel našega gospodarstva: oni nam dobavljaju gotov novac, namiruju svake vrsti daće i osladjuju uz godinu gorke časove. Vino je po gotovu jedina tvorina, vabeća gdjekoju krajcaru u našu domovinu; da njega neima, neznam, kako bismo namirili naše potrebe. Zato i gleda gospodar svoj vinograd kao svoga hranitelja, i kad nam sve dobro rodi, a nerode gorice, nemožemo se pohvaliti dobrom ljetinom. Vriedno je dakle, da se obazremo po našoj domovini i da pogledamo, kakvim se je uspjehom berba svršila.

Oda svuda javljaju jednoglasice, da ljetošnje grož-dje nije tako sladko kao lanjsko. Uzrok je tomu hladno vrieme, s kojega je ljetos sve zakasnilo, i nestrpljivost gospodarah, koji, nemareć za ovu okolnost, obrali su vinograde, ne prema zrelоći grоždja, nego prema koledaru. U tom pogledu se pravo tuži naš vrli g. dopisnik R—n. On piše:

„U Virju 27. Rujna 1860. Da rečem koju o ljetošnjoj berbi, ili, kao što ovdje govore, bratvi. Tko želi temeljito se upoznati s vinogradarstvom, neka se izvoli obratiti na naše vinogradare, to jest na vinogradare na pamet, nipošto iz knjige; tko se na njih obrati, on će se zapomoći, ako ne kvasine, a to čavarike, te otvoriti put, ako ne do Amerike, a to od kvasnice pa do ognjišta ili stola. Ta nije-li to neoprostivi prekršaj, sada, gdje je i ovo malo dobra grоždja jedva zoriti počelo, pomisliti na bratvu? Njim ništa nije do kakvoće, nego do količine. Je-li se to postupanje slaže s postupanjem ma i na polak valjana vinogradara? Poglavarstvo naše istinabog zabrani dirati u vinograde, osobito u ovako probitačnom vremenu, do Terezinja, pa hvala mu na zabrani, premda bi se taj rok, kao i izvan Krajine, po okolnostih vremena i svojstva ploda i produljiti ljetos bio mogao; nu to našim vinogradarom neide te neide u glavu; oni se drže stare predsude: kad je samo Miholje tu, grоždje valja da je zrelo, bilo šta mu drago. Tko će im, pitaju oni, naknaditi štetu, ako im tuča dan prije Terezinja uništi grоždje? Da-li je vriedno i samo usta otvoriti na takovo izprazno govorenje!"

Što se g. dopisnik na Podravce tuži, valja malo ne za cielu domovinu. Posvuda se odviše žure s berbom; kamo sreće, da ima iste žurbe i kod sjetve i kositbe. Nego sieno ostavljaju kojegdje gospodari na livadi nekošeno, dok se i neposuši, pak ovakva suha trava ne samo da zlo hrani marvu (jer je trava najsladja kad hoće da procvati); nego s toga propadaju još i same sjenokoše, buduć da trave, koje se ostavljaju nekošene, dokle im sjeme nedozre, sahnu do koriena, i sjenokoša je do godine rjedja. Samo se korov i drač na njoj razplodjuje, koji i tako svake godine iz sjemena niče. Kada tko nagovara naše seljake, da treba rano kositi, oni i nemare za to; a kod vinogradah jedva zarudi grоždje, već bi ga brali, makar i zaostali svi ostali poljski poslovi. Berbu treba dakle pod zapovied odgadjati, a na kositbu pod zapovied goniti, akoprem je mnogomu gospodaru preča potreba dobro sieno, da prehrani svoju kukavnu stoku, nego vino, da se njim kiti bez cvieća. Nu kad se berba preko Mihalja odgodi, obća je tužba, da tko će naknaditi štetu gospodarom, koju trpe, što nemogu prije brati, premda im grоždje gnjije. Al se ta šteta lasno može zapriečiti, kad se podbere gnjilo i nagnjilo grоždje, a ostalo se ostavi na miru, dokle sasvim nedozri. Tako rade posvuda valjani vinogradari; a ima ovakvih vrličinah već i kod nas. Negovoreć o gospodi, poznajem kod Zagreba seljaka, koji ovako svake godine postupa, te berbu, što se dulje može, zateže; no zato i ima uviek bolje vino od svojih susiedah. Utuvimo samo i pamtimo, da se kod Rajne beru vinogradi obično stoprv oko sviuh svetih, akoprem je kod nas blaže podnebje nego ondje. Nepoznajemo ljetos nijednoga vinogradara, koji bi se bio kajao, što je s berbom čekao do prošle nedjelje, a bio bi mogao, kakvo je povoljno vrieme, jošte dulje čekati, pa se ni onda nebi bio pokajao.

Koliko znademo, najprije su obrani vinogradi oko Božjakovine, naime već oko Miholjdana; malo kasnije (oko 4. Listop.) brali su pod Kalnikom, a najkašnje su brali oko Zagreba, gdjeno su njekoji gospodari stoprv ovih danah berbu dovršili; oko Beča su stoprv ovih danah počeli brati.

Vinogradari, s kojimi sam se radi ove rane berbe

prepirao, prigovarahu mi, da im je bio mošt prilično sladak; nu pobile su ih gospodarice, kažuć, da ljetošnji oslač (vinkot) ništa nevalja. Zašto? Jer neima slasti; no ako je neima u njem, neima je bome ni u mostu, samo što se to kod njega tako lasno neopaža.

Bilo kako mu drago, sad nam se valja svakako pobrinuti, da od kiseloga grožđja napravimo, koliko se može, dobra vina. Jer ako i poskoči ljetos ciena vinu, zato što ga manje ima, opet će se skuplje plaćati bolje vino od lošega. Vino bi se popraviti moglo, dodav mu slasti, koje mu nedostaje. Mi smo za rana opominjali naše vinogradare, da nabave za to sladora ili grozdovine *(Traubenzucker);* al neznamo, je-li toga itko učinio. U tom su Niemci pametniji. Oni su za rana pokupovali svu grozdovinu, tako da je fabrikanti nisu mogli dosta smoći; a mi ćemo im ju skupo i preskupo plaćati, kupujuć od njih vino u butiljah, koje će biti toga radi sladje i tečnije od našega.

Al i bez sladora i grozdovine mogli bismo naša vina ljetošnja prilično popraviti, da poslušamo vrstnoga vinara doktora Hlubeka, koji ovako svjetuje svoje štioce u sedmici štajerskoga gospodarskoga družtva:

„Vješt vinogradar odgadja berbu što se dulje može; luči zrelo grožđje od nezreloga; osebice preša nezrelo i nagnjilo, imenito i ono, koje je postradalo od pikca; prije tištenja triebi jagodice od šepurinah (hostja), buduć da od ovih postaje vino oporo i trpko, a trpkoće ima ljetos dosta u samom grožđju; izmuljano grožđje škropi slanom vodom, da se slegne što više kiseline; pošljednju preševinu spravlja na pose; sudove nepuni do vrha, i stara se, da u pivnici nebude topline više od 12 stupnjevah, neka šira (most) polako vri.“

„Crno vino neće ljetos valjati, jer neima u grožđju mastila (*Färbestoff*,. Samo onaj neka ga pravi, komu grožđje sasvime dozrelo. — Ljetošnju širu treba spravljati u male sudove (u petorke iliti petakinje) i m a r l j i v o j u p r e t a k a t i u uvinjeno posudje, to jest u bačve, u kojih je bilo vino.“

Da vidimo, hoće-li se koji naš vinogradar pohvaliti moći, da je svoje ljetošnje vino uz godinu danah tri puta pretočio. Ovo je pretakanje zato potrebito, da se ukloni iz vina sva sluz (šlajm), od koje postaje kvasac, te pretvara slador u vinovicu *(Weingeist);* pa kad bi se sav slador pretvorio u vinovicu, vino bi bilo pojako, al i kiselo kao višt, i zato nebi bilo za piće.

Puno njemačkih vinogradarah bilo je zamolilo glasovitoga doktora Galla, neka ih svjetuje, kako da ljetos postupaju sa širom. On ih takodjer malo ne onako naputi kao što i doktor Hlubek.

Ovoliko o kakvoći (kvalitetu) ljetošnje berbe. U tom se sudaraju sva izviešća, da će biti kiselo ovogodišnje vino. Puno više razlike ima u izviestih o kolikoći ili množtvu vinogradske ljetine. Dočim jedni jadikuju, što nisu ništa nabrali, drugi se hvale, da im vinogradi od davna nisu onako urodili kao ljetos. Tako n. p. u vinogradih kod samoga Zagreba nije po gotovu ništa, u bližnjem Bukovcu vrlo je slabo rodilo; u Bijeniku jednomu je suviše rodilo, drugomu pomanje, a u Kustošiji svi se hvale velikom rodinom. I oko Božjakovine su prilično zadovoljni; a tuže se pod Kalnikom, gdje je poznata bolest puno već dozrievajućega grožđja izkvarila. Kod Varaždina je pred samu berbu potukla tuča hametimice vinograde. — Kako je u Slavoniji neznamo baš ništa, jer nemožemo za nikakvu molbu dobaviti odanle glasovah. Žalostno je ondje mrtvilo zavladalo; pak opet ima upravo Slavonija najslavnijega rodoljuba našega naroda. Kamo sreće, da se u njega ugleda!

U Sriemu je zlo i naopako. Evo što nam piše vrstni gospodar g. Dragosavljević:

„O d F r u š k e g o r e. Vinogradi su ovuda oko nas od Banske do pola Fruške gore vrlo slabo rodili, i ljudi nepamte, da su ikada tako malo nabrali kao ove godine. A ovome je uzrok bio onaj mraz, k o j i j e 6. S v i b n j a ovuda kod nas pao. Taj dan od pola 12 satih pa do 2 sata padao je snieg i sve je polje sniegom bilo prekriljeno. Poslie se oko 3—4 sata razvedri, sunce zasja, zime nestane, snieg se otopi kao da ga nikada ni bilo nije, noć vedra nastupi; no pred zoru zima stegne, te mraz osvane, i kad sunce ogranu, vidilo se taki na orasih lišće uvenuto i popareno. I budući da čokot još nije bio iztjerao i lastara još nije bilo, to su se vinogradari tješili, da im vinogradi nisu ozebli; jer nije tobož imalo šta pozebsti, buduć sve je u svome zimnome stanju počivalo. Ali su se ljuto prevarili; vinogradi nerodiše, i što je rodilo, to je tek drugi u loze rod, a prvi je pokošen mrazom i hladnoćom; niti je pupoljak u mlade loze 2. ili 3., kao dosad, grozd donašao, nego čak 5.—6. i 7. list je s grozdom iztjerivao, a to je znak, da je prvi rod ozebao i da ga neima.

U mene, koji obično 50—60 akovah pobiram čista vina, ove godine nije moglo biti ni 10 akovah podpuno otočena vina!

Kukuruza su ljudi dosta nabrali, to jest više od srednje berbe; ali ipak nisu toliko koliko su mislili; ubi ga Ilinska velika vrućina, baš u vrieme zametanja zrnevlja. Kako su u početku kiše udešavale, da je tako poslie bila razmjerna vrućina, malo koji struk kukuruza nebi po 3—4 klipa doneo; ali vrućina navali iznenada, te mnogi klipovi usahnu. — Pšenice je bilo više nego u srednju ruku, te se za sad po 3 for. mjerov požunski prodaje, a kukuruz po 1 for. 35 kr.“

Ciena moštu nije jošte stalna; izprva su ga u Zagrebu platili i po 9 for., jer se je mislilo, da su svi vinogradi zlo rodili; a sad se plaća po 8—6. Kako je drugdje, neznamo.

Sbornica.

N. F. S T u r o p o l j a 1. L i s t o p a d a. Odkad je i Turopolje uz narodno hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo s podružnicom u Velikoj Gorici pristalo, mislim,

da će umjestno biti, da i odavle valjani Gospodarski list kadšto po koji glas dobije.*) Ja ću sad o svačem po koju, al u kratko. Začet ću od ljudih.

Turopoljci se medju sobom diele prema svojoj postojbini na poljce, podlužce i vrhovljane, koji posljednji po dubranskih brdinah obitavaju. Ja ću ovdje samo o poljcih i podlužju t. j. o ravnini više i niže Vel. Gorice. Ljudi su u obće pošteni, uljudni, triezni, miroljubivi i radini, nu oprezni i spekulativni, a razumievam ponajviše plemiće; žene vješte i neumorne u radu, dobre matere i skrbljive kućarice, odievaju se vlastitim dielom, one predivo siju, puču, moče, tuku, taru, miču, predu, biele, viju, snuju, tku, šiju, kite, vežu, i pletu si hlačice; sve pako mužko i žensko razblažuje duh nabožni. — Ovdje su crkve pune, ovdje svećenik s radosti ovršuje svoje zvanje; ovuda nećeš nepozdravljen proći.

„A što predožujske kongregacie i reštauracie? Gdje je ta miroljubivost?" Jest, Turopoljac je onda rado i glavu u torbi nosio, budući uvjeren, da je to dužan za svoja plemićka prava činiti; — kasnije je doba njegovo uvjerenje usavršila i tobož potvrdila; on se sili god. 1848. podvrgó i bez odpora se privio — te u taj jaram ravnopravnosti uprego. — Al slomljen nije, jer se i dan danas oslobodjenju nada, dakako više od drugud nego-li od sebe; ta nije borme šala, plemić prije i poslie one kobne godine.

„Al je svaki plemić, a turopoljac *par excellence*, pravdaš?" Jest, jer ga stari sustav plemićkih odnošajah i aviticitetskih zamršajah i nasljedstvo ženskog spola na to tjera; i dan danas nemareć za novije zakone, mati od babe nasljedjena zemljišta i druge stvari svojim kćerim bez svake sudbene razprave na smrtnoj uri *facto* izruča, bez prigovora supruga i sinovah. Al je premnogo toga, što bi se, ne bez zanimivosti, o običajih, rodbinstvu, bratinstvu i ovdašnjih obćinskih odnošenjih napisati moglo; no znajuć, da i ovo što napisah u ovaj list strogo nespada, zato ću na gospodarstvo.

Tko bi mislio, da je tlo ovoga nješto više od 2 milje duljega polja toliko različno! Tko se nesjeća onog dugočasnoga jednakoga puta od karlovačke ceste (kod Zagreba) do Vel. Gorice? Ovdje ti je lievo i desno izpod jedva pedalj duboke vlažne mekote sam prud, na kojem u nješto sušnijem ljetu svako bilje izgori. Tko bi to bio znao, nebi se bio rugao i podsmjehivao, kad se je ovoga proljeća i za ovdašnje žitelje podpora u žitku po Zagrebu moljakala. Odmah niže Gorice i u podlužju bolja su zemljišta i više imadu mekote, al poradi svoje nizine kadkad ratara prevare, i to kad s proljeća previše namače; zato su i ove godine, još i sada, kukuruzi ovuda zeleni, dočim su ih već poljci obrali. No u obće ova je godina glede hljeba kod nas blagoslovljena, zimski su usjevi bili podobri, a kukuruzi će prilično kukuružnjake napuniti. Poljce je česta ljetošnja kiša pomogla, a podlužce tješi nada tople jeseni, ako Bog dade. Što se vinogradah tiče, oni su nam podaleko, i ove godine kao i lani slabo rodili. Al hvala Bogu vino nam je samo za okrepu i razveseljenje, a ne bitna tvar živovanja.

Turopoljci su dakle podobro ljetovali ove godine — pa koja ih bieda tjera po svietu? Eno dvojice trojice pod svojimi praktičnimi širokimi šeširi, što ih od sunčane žege kao ma i kakve oluje dovoljno štite — u svojih dugih darovac-čohah, što im u sparini povjetarcem tielo razhladjuju i sjegurnost proti prokisi pružaju, eno ih, velim, u srcu Slavonije, eno ih opet, izza kako su premierili sve vrhunce i jaruge zagrebskih, varaždinskih i okičkih gorah, eno ih skrbljivih i nesjetnih tja do kršnog primorja. — Što traže? Koji ih jadi snadjoše? — Žira traže, brajne, žira; — bez žira neima im srcu mira, niti zadovoljstva. Ele nije šala, gdje treba gdjekojim kućam 100 do 200 komadah svinjah prezimiti; ovdje bo se, kao što je poznato, svinjarstvo u veliko tjera, a krasni lug im ove godine vjerom prevrnu, te neurodi ni za liek; ono, što je koji dobio kukuruza, pojest će svinje i tri puta — tu druge neima; već posudjuju novce na velike kamate, pa teci po pljeve, posije, vozi iz Siska i Posavine kukuruz; za prodaju neima okrom svinjah ništa, mršavih nedade, ma što ga stalo, do najveće nužde, pa se ufaj u milost božju i budući žir; a osim svaki svojega danka, porezuj pojedine kuće za porez i ekvivalent luga, čemu se je dosad slabo naučio.

Rogate marve i konjah imadu dovoljno, al majušne bagre, paše druge ovdje malo imade okrom luga, koja je kisela, te švajcarica-krava nebi iz nje ni kostiuh živih izniela. Ponješto liepih volovah švajcarah imadu doduše njekoje pobolje kuće, nu to na svoj ponos i na promet svakog sajma.

Poljci i ovce u priličnom broju goje, što podlužci i Posavci, buduć povodnji i močvari podvrženi, nemogu.

Pogdjekoja košnica pčelah vidi se kod kućah — sad je upravo guše vatrom i dimom, kao što su i otci radili, te Čifutom oku po 9 grošićah stare vjere trže.

Slušamo i štijemo, da imade u vilajetu njekih bubah, što svilu predu; al i to čujemo, da im hrastov list nebegeniše, a dudovi nam narasli još nisu.

Braći susjedom posavskim zemlja će kao obično trud naplatiti, ako ih povodnja nezateče — jer su kasno sijali kukuruz poradi nesretnoga provala Save prošloga proljeća.

Žao mi je, što nisam održao u početku zadate rieči; al se u pisanju misli i predmeti nagomilavaju, da ih se otresti nemožeš; a žalibože samo je mudrim dano: mnogo reći u kratko; pa takovi nerastu kojekud po lugu.

*) Vrlo će nam drago biti, ako se više putih vještim svojim perom oglasite. *Ured.*

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. G. Vukotinović povratio se je ovih danah iz svoga puta po Francezkoj, i uredjuje sada svoje biljležke. Osobitom pomnjom nastojao je proučiti francezko vinarstvo (jer svatko znade, da su Francezi najglasovitiji vinari) i hvali se, da su mu u tom pogledu svagdje išli na ruku.

— Carskim patentom se naredjuje, da će se plaćati nastajuće godine isti porez s prirezi, koji i ljetos.

— U Zagreb je stiglo poveliko množtvo sitnoga novca, te će se njim doskočiti nestašici, koja se je i kod nas pojavila bila.

Gospodarske viesti.

— (Berba). Iz Štajera se tuže, da će ondje berba i kolikoćom i kakvoćom osrednja biti. Radi nestašice topline nije ni ondje grożdje dozrelo kako valja, te će biti sve samo kiselice.

U južnom Tirolu pako, gdje se je odprije vrlo mnogo vina izvodilo, vinogradi su i ljetos sasvim izdali. Već se unapried gata, da će hrvatska i ugarska vina dobiti istih kupacah, koji su do sada kupovali tirolska vina.

U južnoj Francezkoj su vinogradari sasvim zadovoljni s berbom; al u sjeverne vinograde udarila je kiselina, te će morati grozdovinom popravljati svoju širu.

— (Grozdovina). Ovako smo prozvali onu slast, što je ima u voću, po imenu u grożdju, i koja se razlikuje od običnoga sladora, i zove se njemački *Traubenzucker*. Ono bielo, što je palo po zdravih suhih šljivah i po suhu grożdju, jeste grozdovina; a u samom voću bila je izmiešana sladoračom ili sirupom. U naše vrieme je zato na glas izašla, što se njom vinari služe, da poprave svoje vino. Grozdovina se ponajviše tim razlikuje od običnoga sladora, što se kvascem pretvara u vinovicu *(Weingeist)*; a obični slador pretvori se prije u grozdovinu, nego što postane od njega vinovica. Grozdovina je puno jevtinija od običnoga sladora, al 1 lot od ovoga tako je sladak, kao $2\frac{1}{2}$ lota grozdovine. — Grozdovina se sada pravi od krumpira. Tomu neka se nitko nečudi. U korunu ima škroba (štirke) kao i u pšenici; a svaki škrob ima to divno svojstvo, da se pretvara u grozdovinu, kad se izmieša i kuha s hudićevim uljem *(Schwefelsäure, Vitriolöl)*. U skuhanu grozdovinu uspe se stučene krede, koja popije sav sumpor i obori se na dno, a čista se tekućina onda ukuha, da bude gusta kao sladorača. Hudićevo ulje djeluje upravo tako na škrob, kao što kvasac na slador: kvasac čini, da se slador pretvara na vinovicu; a hudićevo ulje podjeljuje škrobu svojstvo, da prelazi u grozdovinu.

— (Tkane hasure). Od njekoliko godinah nepletu u Francezkoj hasure od slame, jer pletenje sporo ide od ruke, već ih tkaju na osobitom razboju (stanu, krosnah) štono ga izumi i sagradi njeki Guyot, te se na ovakvom stanu za čudo brzo tkaju slamne hasure. Zato i jesu vrlo jevtine. Jedan lakat (rif) onakve slamnice stoji u Francezkoj 20 novčićah, a u Belgiji baš samo 10 novč., jer je ondje slama jevtinija nego u Francezkoj. Al nije jevtinoća jedino preimućtvo ovih slamnih hasurah, već se one osobito tim preporučuju, što je isti Guyot izumio sredstvo, kojim se slama tako priredjuje, da negnjije u vlagi, i da je negrizu životinje. U Francezkoj su gospodari umah dokučili korist ovih hasurah, i sada ima ondje mnogo hasurnicah, koje svake godine jedno 2 miliuna lakatah hasurah otkaju. I tim se slamne hasure preporučuju, što su vrlo lake, tako da 1 četvorna stopa nevaži više od 10 lotih. Francezki gospodari zastiru ovimi hasurami svoje grede s proljeća, da im se nesmrzne razsad. Oni pokrivaju njimi plastove i stogove, da negnjije sieno i slama; dapače i lake sgrade, suše, svinjce itd., na što se kod nas puno slame troši, buduć obična slama brzo gnjije, a mnogi je gospodar neima dosta ni za prostirač, a kamo-li za drugu porabu.

— (Prava ciena težakah). Kaže se, da nam gospodarstvo nenapreduje samo radi skupoće težakah. Da je u tom samo ponješto istine, može se svatko uvjeriti, pogledav u časopis *„Austria,“* koji je donio pregled ciene težakah u raznih austrijanskih zemljah. Po tome su najskuplji težaci u gornjoj i dolnjoj Austriji i u Tirolu (75 novč. do 1.20), a najjevtiniji su u Galiciji (25 do 35 novč.), pak opet znade svatko, da je ratarstvo u onih prvih zemljah najvrstnije, a u Galiciji najkukavnije. Gospodaru se dakle hoće jošt i nauka, vještine i pameti; s naukom se bolje gospodari i bez težakah nego s težaci bez nauka.

— (Repica i ogrštica). U Ugarskoj su lani nabrali do 800.000 vaganah repice i ogrštice, a godine 1857 do dva miliuna vaganah. Ako uzmemo, da je vagan odsjekom po 5 for. prodan, to je onda Ugarska samo za ovaj usjev primila 10 miliunah for.

— (Zabrana podružnicah). Galičko gospodarsko družtvo htjelo je po primjeru ostalih ovakvih družtvah ustrojiti podružnice po Galiciji; al mu to nije bilo dopušteno, jer se (kao što *„Novice“* pišu) vlada boji, da bi se ove podružnice više bavile drugimi poslovi nego gospodarstvom. Nam se pako čini, da se ovom zabranom neće umnožiti povjerenje prama vladi.

Trgovina.

W. Iz Siska 20. Listop. Prošle nedjelje počelo se je više mariti za pšenicu, i buduć da nije bilo dosta boljih vrstih, kupovane su i lošije starije vrsti (vagan od 74 funte), za koje odprije nitko nije hajao.

I kukuruz je, uslied povoljnih viestih iz podunavskih žitarištah, opet više omilio, no buduć da su vlastnici poviše tražili, povukli su se kupci natrag.

Od 14. Listopada odveženo je evo ovoga žita i to ponajviše u Kranjsku, od prilike

3500 vag. stare pšenice od 74 funte po stot. 4.—
200 „ „ „ „ 81½ „ „ „ 5.25.
2000 „ bačvanske pšen. „ 83—4 funte po stot. 5.40—60.
2000 „ najljepšega kukuruza po stot. 2.80.
1000 „ osrednjega „ „ „ 2.75.

Evo ciene ostalim vrstim žita, kojih neima mnogo na oddaće: tropolica po stot. 4.25—40; napolica po 3.80—4.; ječam po 2.—2.20; stara zob po 1.80—85, nova po 1.70.

Ciena žitku od 13.—23. Listop. 1860. u austr vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	60	3	70	2	70	2	—	3	30
Osiek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rieka	6	85	—	—	3	70	2	65	5	85
Karlovac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otočac	5	30	—	—	4	—	—	—	3	90
Makarska	5	80	4	20	3	40	—	—	4	28

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 44. **U ZAGREBU** **31. LISTOPADA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Naše svilarstvo.

Od Fr. Lovrića. *)

Nastojanje naše uviek tamo neka smjera, da ono, što izkusismo i za koristno pronadjosmo, ili bar što koristnim držimo, da to što se više može medju pukom razprostranimo. — Gospodarski naš list jest za sada jedino sredstvo za rečenu svrhu. Zato ću u njem i ja progovoriti, ne samo o uspjehu moga pokušaja i o neprilikah, na koje sam nagazio kod hranjenja svilacah, nego i o svilarstvu u obće, pa tako, ne samo svoju dužnost naprama družtvu gospodarskomu izvršiti, već ponješto i one, kojim je ova struka gospodarstva manje poznata, poučiti i od mogućega kvara odvratiti, a stranom netemeljite predsude onim, kojim se ovaj posao, t. j. hranjenje bubah (svilacah) nedoličan ili gnjusan čini, pobiti, te tako po svojoj slaboj sili — makar količak bilo — svestrano koristiti.

Da je svilarstvo već u staro doba za mnoge narode južne Europe i Azije izvor bilo velikih dohodakah, dapače i bogatstva, te da je to — manje više — i dan današnji, o tom je već dosta pisano i govoreno, i zato kod nas nijedan pismenjak toga ni neoprovrgava. — Al ne samo naši prostiji ljudi, nego i veća strana gradjanstva i vlastele, misli, da je hranjenje bubah posao gadan i gnjusan, kojim se baviti može i mora samo onaj inače bezposleni puk, koji neima poljah, livadah i vinogradah, ni volovah, kravah, konjah i krmakah, te zato da svilarstvo, makar bila u svakoj obćini stotina dudinjakah, nikada kod nas neće uspješno napredovati. — Prva strana ovoga važnoga prigovora, oko kojega se vrti i o kojem zapinje sve nastojanje za napredak našega svilarstva, čuje se najviše iz ustiuh odličniih našinacah obojega spola; druga strana pako takodjer od ovih istih, nu najviše od pravih ratarah. — Naravna je stvar, da prije nego se oprijateljimo ili pobratimo s kime, željni smo znati: tko je, šta je, odkuda je itd? Ova znaličnost prirodjena je svakomu čovjeku zdrava razuma; isto nevino diete popitkuje ne samo o osobah nego i o stvarih, koje su mu nepoznate. —

Prolazim hitrinom mislih kroz stari nu romantično-zeleni borik priobćivanjah Kämpfer-ovih o bogatih svilom žapanskih otocih, kao što i zanimive sastavke Kunth-ove u razpravah družtva za unapredjenje obrtne marljivosti u Pruskoj; duboko se klanjam svemožnosti onoga, na kojega mig zasadi sama priroda silne šume dudovah (murvih), s kojih su ljudi mnogo stotinah godinah obirali većom stranom slabe i nesavršene čahurice, gotoveći si iz toga prirodnoga prediva, nevješto kao iz pamuka, kojekakve djelove odjeće: al nemogu propustiti, da tako za oborenje prve strane napomenutoga prigovora, kao i za oprijateljenje našinacah sa svilarstvom nenavedem u kratko njekoliko riečih iz povjestnice svilarstva.

Kitajska (Kinezka) historija povieda, da je 700 godinah prije Abrahama, 2700 godinah prije kršćanskoga ljetobroja, car Hoang-ti, koji je preko 100 godinah vladao, Kitajce učio kuće, kola, ladje i mline graditi, te učinio mnogo drugoga dobra svojemu puku. Svoju suprugu Si-ling-hi je nagovorio, da nastoji oko svilacah i da pokuša, nebi-li se moglo na ini način, nego što je sabiranje po dudovih šumah, više i bolje vrsti prediva izvoditi. Car navede kao razlog svoga nagovaranja primjetbu, da i carica ima doprinositi sreći puka njegovom vladanju podloženoga. — Ona snimi dakle crve s drveća, pokuša ih u carskih sobah, pomoći svojih dvorankah, brižljivo gojiti, obranim s dudovah lišćem dovoljno hraniti i u čistoći držati. — Za malo se pokaza, da svioci mnogo bolje u sobah napreduju nego na drveću, gdje su od svojih neprijateljah, pticah, osah, zmijah, paukah, miševah itd., kao i od miene zraka i vremena puno patili. U sobah izvedoše ne samo za čudo više čahuricah nego i svjetliju i jaču svilu. Zatim počeše i jaja u sobah na leglo metati, te tako nasta razdjel divjega i kućnoga svilarstva, koje posljednje veliku prednost imade, kao što se razlikuje i dan današnji pčelarstvo. — I kod kasnijih kitajskih caricah nalazimo jednaku revnost za svilarstvo, mnoge dvorane palačah carskih biše za tu svrhu uredjene, i svilarstvo biaše glavna radnja i zabava caricah i dvorkinjah; jer već gori napomenuta slavna utemelji-

---

*) Ovaj vrlo zanimivi članak bio je poslan jošte mjeseca Kolovoza g. poslovodji našega družtva; budući da je ovaj onda putovao po Francezkoj, nije nam se mogao sve do sada predati. *Ured.*

teljica svilarstva, carica Si-ling-hi, učila je svoje gospoje ne samo odmatati čahurice i presti svilu, nego ju i tkati te svakojake slike na platnu vezti. Ovako si u Kitaju (kao prvobitnoj svojoj kolievci) prokrči svilarstvo put iz carskoga dvora obćenito u miliune ženskih rukuh, i tako mah uzme, da je postalo izvor bogatstva, a Kitaj ozvaše puci zemaljski domovinom svile. — Ako ovaj historički primjer iole uvažimo, ako se razgledamo u staroj i novijoj povjestnici svilarstva, i na um uzmemo, kako su se za prisvojenje i napredak svilarstva brinuli vladaoci Justinian I. i Justinian II. u Grčkoj, Roger I. kralj Sicilski, Emanuel Filibert vojvoda Savojski, Henrik IV. kralj Francezki, Jakov kralj englezki, Friderik II. kralj pruski i mnogi ini vladaoci — ako sve to uvažimo, onda nam sjegurno neće na um pasti nespretan prigovor, da je njegovanje svilacah posao gnjusan, nedolikujući onim, koji ipak rado nose svilene haljine.

Za drugu stranu pomenutoga prigovora, da se ratar uz obradjivanje poljah i vinogradah, uz košenje livadah i spravljanje siena, odgojivanje marve itd. nemože baviti svilarstvom, iskreno priznati moram, da ovo nije niti gola predsuda, niti u obće sakrivanje lienosti, već da u tom imade, sa obzirom na seljački puk (osobito naš posavački i pokupski), mnogo istine. — Hranjenje bubah dolazi baš u ono doba godišta, kad su kod nas najveći poljski poslovi, kojih niti je moći za 40 do 50 danah prije započeti, niti za tako dugo vrieme odgoditi. — Mi neimamo suvišnih težačkih rukah, kao n. p. u Francezkoj ili u Italiji. Kukuruz ište stranom okapanje na prvu ruku, stranom ogrinjanje; udaljeni naši vinogradi u moslavačkoj, letovanskoj i cerskoj gori potrebuju kopanje, prekapanje i prišikavanje, livade treba kositi, sieno sušiti itd. — Kruh i krma prva je briga našega seljaka, svaki ima dosta svoga posla, a osim toga mora i pomagati prijatelj prijatelju, kum kumu, susjed susjedu sa kojim težakom. Baba sipuće od dima i vrućine na ognjištu, mladje žene, pošto donesoše vode i podojiše krave, žure se s kolievkom i čedom na glavi u polje i livade; otci dosadjuju župniku i učitelju, da im odpuste djecu od škole, jer neima tko pripažati na krmke ili na guske, na konje, krave ili volove. — Nije tako tek ondje, gdje je u kući jedna obitelj, već u zadrugi još i teže, jer tu ima svakojakih svatovah svoje glave, tu se prepiru, da nebi uradio tko manje od drugoga, da nebi tko pojio večega kusa, da nebi i diete jelo iz ukupnoga zabadava itd. —

Hranjenje bubah pako nije baš tako lak i jednostavan posao kao što mnogi misle, ako čovjek sbilja hoće da izvadi iz njega kakovu korist i da s koristi dobije k tomu i nadalje volju, kao što sam se ja izkustvom dovoljno osvjedočio. Svilarstvo je posao, koji se 1) bez neprekidnoga sudjelovanja i postojanoga nadziranja odrasloga pametnoga čovjeka niti samoj služinčadi, a još manje neukoj šaljivoj, slaboj ili nedorasloj djeci nemože povjeriti. 2) Akoprem hranjenje bubah jedno 40 danah traje, ipak se od svakoga inoga posla i gospodarstva time jako razlikuje, što mu baš nesmie smetati ni kiša, ni liepo vrieme, ni zdravlje, ni bolest bubara. Mora se tjerati neprekidno dan na dan, bez ikakvoga odgadjanja, što nijedan drugi posao bezuvjetno nezahtieva. 3) Lišće dudovo nesmie biti niti jako vehlo, a kamo-li suho, i opet nesmie biti niti prašno, a ni od rose ili kiše mokro, pa ga ipak mora biti dosta nakupljeno, da se može odmah drugo dati, kad se izjede prvo, i to po dva, po tri i po četiri puta na dan; — a ruke podvornikah nesmiju biti zaprljane od kisela kupusa, od slana sira ili od ljuta luka. 4) Mjesto, gdje se bube hrane, mora biti dosta zračno, a svim gori jurve napomenutim neprijateljem bubah, (od kojih su najškodljiviji miševi i štakori), nepristupno.

Iz ovih glavnih crtah poljskoga poslovanja naših seljakah, iz posla i okolnostih kod hranjenja svilacah, uviditi će svaki oštroumni našinac, šta je glavni uzrok — akoprem ima i mnogih drugih — da svilarstvo kod nas tako slabo napreduje. — Varaju se jako njeki tudjinci u Hrvatskoj i Slavoniji, koji misle, da se pod prijašnjim našim ustavnim upravljanjem ništa za puk koristnoga nije pokušalo, pak da je i svilarstvo kod nas sasvim nova stvar. Već na izmaku prošastoga stoljeća bilo je kod nas u seljačkih dvorištih i okolo crkvih liepih kršnih dudovah, nastojanjem poglavarstva zasadjenih; — okolo godine 1824. učila su se djeca u seoskih školah iz tiskanih knjižicah, kako se sade dudovi i kako se hrane bube, i učitelji već su onda hranili bube i izvodili čahurice. Ima tomu već od prilike 40 godinah, što je u kotaru sisačkom, uz glavnu cestu iz Siska u Zagreb vodeću, svaki kuće-gospodar po jedno dudovo drvo morao zasaditi, ograditi i dok nije drvo naraslo, ogradu u dobrom stanju uzdržavati: i baš odtuda dolažahu ona krasna dudova drveta, koja bijahu s obje strane okrililа glavnu cestu izmedju Siska, Odre, Stupna i Selah, te su na tugu dotičnoga žiteljstva, većom stranom bez razloga, pod neustavnom sjekirom novih cestarah morala pasti, da im budu za ogrjev. (Je-li to moguće? *Ured.*) Obćina trgovišta Siska zasadila je o svom trošku, bez svakoga višjega potaknuća ili zapoviedi, već prije 20 godinah u svojem kotaru, uz cestu od Siska naprama Galdovu, do 150 dudovih drvetah, da njimi unapredi svilarstvo. Sreća, što i ova drveta (možebiti slučajno) nesmiljenoj sjekiri podlegla nisu; — jer inače nebih ja sada u stanju bio o svilarstvu govoriti, a kamo-li kakove pokuse sa hranjenjem svilacah praviti, kao što ih nemogu ni Odranci, ni Stupljani, ni Seljani. — Dakle ima tomu već puno godinah, što se je kod nas o svilarstvu mislilo, što su se i dudovi — bez kojih se ni početak učiniti nemogaše — sadili itd.; nu veća strana puka tomu se je oglušila, napredak bijaše veoma neznatan. — Vlastela i njihovi činovnici držahu, da taj posao njihovoj časti nedolikuje, u zadrugi živući seljaci nikada se nisu, kao ni sada, tim poslom zanimali, niti će se u buduće zanimati, samo gdjekoji učitelj, pojedini gradjanin i gdjekoji seljak tako nazvani samac (izvan zadruge živući) primali su ponu-

djeno im od poglavarstva svilačko sjeme i izvodili nje- koliko funtih čahuricah. — Uzrok tomu slabomu napredku već sam gori razložio, istinitost pako navedenoga razloga dovoljno potvrdjuje slabi napredak. —

Nu nemojmo duhom klonuti, gdje se radi o velikoj koristi naše domovine. Priznajmo, da su mnogomu našemu napredku na put stale domaće naše nesloge i razpre. Priznajmo, premda je to dosta žalostno — i to, da se baš sada veoma slabo koristnim kakovim naukom na naš puk djelovati može, budući je, snužden kako nikada prije, sasvim duhom klonuo, te si negata drugo nego prosjački štap i crnu budućnost. Ali nemojmo zato u revnosti i u nadi popustiti, ovo je kriza bolesti, koja će se nadvladati, i novim nas izkustvom poduprti. — Ja ću na svršetku ovoga mojega izviešća kazati, kako bi se svilarstvo u našoj zemlji moglo i moralo podupirati, tko bi se mogao koristno time baviti i čemu se u tom obziru imamo nadati?

Nu prije toga moram još za ravnanje onim, koji se hranjenjem svilacah dosada bavili nisu, izostaviv obširniju pouku, koju svatko u djelcu „Nauk o dudarstvu, bubarstvu i svilarstvu, od Ante Vukašinovića. U Zagrebu tiskom narodne tiskarne dr. Lj. Gaja. 1857.“ pročitati može, kao i za dokaz, da neima pravila bez iznimke niti puta bez razputice, moj vlastiti jednostavni postupak, pokus i opazke priobćiti.

Ni nemisleći na hranjenje svilacah, primih od gospodarskoga družtva 6 lotih svilačkoga sjemena. Ponudiv takovo ovdje i u okolici, dobih za odgovor od svakoga, da se neće tim zamršenim i malokoristnim poslom baviti, da neima vremena itd. G. Dragutin Kozjak, učitelj u Selih, reče mi, da bi se rado time bavio, pak uz to i djecu poučio, ali ne samo da neima prama tomu prostora već neima ni dudovoga lišća, odkada su dudovi uz državnu cestu žalibože posječeni. Tako podje mi za rukom samo $1\frac{1}{2}$ lota razpačati, naime: seljaku Pavlu Prišeku u Letovaniću $\frac{1}{2}$ l., seljaku Miki Zebiću u Starom Brodu $\frac{1}{2}$ l. i g. učitelju Josipu Dubravi u Kratečkom $\frac{1}{2}$ l. Meni ostadoše dakle $4\frac{1}{2}$ l., koje sam htio natrag u Zagreb poslati; nu moja supruga me nagovori, da toga nečinim, već da za pokus na veliko zadržim sjeme kad je već ovdje, a ona da će si rado truda dati, te ne samo nadzirati, već i uviek pripomoći, ma imao ja ili neimao k tomu vremena. — Budući dudovi još nebijahu potjerali baš nimalo lista, a vrieme biaše promjenljivo, časom toplo, a časom opet studeno, k tomu i kalendari proricahu još sniega i mraza: zato, pobojav se, da se neizlegu bube prije nego bude hrane, pak osim toga, što sam morao prije u vinogradu dovršiti kopanje, grebeničanje i sadjenje, gdje sam morao ja ili moja supruga više danah svakako biti: metnem sjeme u pivnicu (podrum), da se neizlegu bube do sgodnoga mi vremena.

(Ostatak u budućem broju).

Žitnice.

Neće biti s gorega, ako rečemo koju o žitnicah (hambarih), jer se u tom pogledu kod nas jošte puno grieši, a pošljedica je ovim pogreškam, da nam svakojake bube množinu pšenice i raži toče ili drugčije kvare. To se dogadja ponajviše kod manjih gospodarah, a uzrok je tomu stranom zločesta gradnja, stranom nevaljala uredba i nastojba žitnice, stranom nečistoća, nemarnost ili nepažljivost.

Tko hoće da uredi svoju žitnicu kako valja, neka ovako postupa. Nije dosta ako ima žitnica dovoljnih prozorah u krovu i u zabatih *(Giebel)*, nego prozori treba da budu niže nego obično i da imaju primjerene rešetke *(Gittervorsätze)*, ako se nisi postarao za promah (propuh) shodnom spravom izpod samoga krova. Neprestan promah najbolje brani žito od pomenutih bubah, pa jošt i od tuhljivosti. Oni gospodari grieše dakle vrlo, koji slabo kada otvoraju, a jošte rjedje čiste svoje žitnice. Gospodar-ustalac otvora pomnjivo prozore od žitnice, osobito ljeti i s proljeća; samo ne u Ožujku iliti Marcu, tada treba da su žitnice zatvorene, pak ih i onda zatvaraj, kad udari kiša i kad snieg mete. Dobar gospodar mete marljivo svoju žitnicu, i to ne samo površno, nego vrlo brižljivo, sve kutove i budžake, sve pukotine, isti krov iznutra; uklanja odanle sve stvari, gdje se bube legu i skrivaju, kao što su prnje, krzno, crvljivo drvo itd. Jošte pazi na krov, da neima rupah, kroz koje bi mogla kiša prokapljivati. Ako je žito u škrinjah, treba ih svake godine jedanput oprati, i to, ako može biti, vrućom vodom ili baš lugom.

Pod od žitnice neka je od suhih ušipiljenih dasakah, t. j. usječenih jednu u drugu kao šindra, a još je bolje obliti pod sadrom (gipsom). Svaka vrst žita neka ima svoj presjek iliti pretinac, da se neizmiešaju razne fele.

Koje žito želimo za dugo čuvati, neka je sasvim zrelo, suho i posve čisto. Toga radi treba ga dva puta na vijači ovijati, da bude sgolja čisto od praha i svake glote. Prve godine nevalja sipati žito na visoke hrpe, nego na nizko, i marljivo ga pregrtati, osobito s proljeća i na liepu vremenu, da nepostane tuhljivo i da se čim prije i sasvim usuši.

Najviše dosadjuje žitu u žitnicah žižak. Kao prieki liek od njega preporučuju katran *(Theer)*. Čim se pojavi žižak u žitnici, namaži njekoliko starih dasakah katranom ili bar kolomazom, i ponamještaj ih na škrinje ili presjeke, u kojih je žito, a to ponovi svake godine više putih.

Tko sve ovo točno uradi, a postara se i za to, da mu nedospiju miševi i pacovi (štakori) u žitnicu (prieki liek od njih priobćio je Gospodarski list nedavno), taj će moći i više godinah žito svoje čuvati, a da neima štete. *(Frauend. Blätter)*.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Oglas poradi otvorenja gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcu.

Previšnjim riešenjem od 12. Travnja t. g. dozvoljeno gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcu priredjeno je na toliko, da se na 19. Studenoga 1860. može početi poučavanje.

Otvorit će se dakle gore ustanovljenog dana u smislu pravilnih uredbah pripravni tečaj za to, da se iz raznih učevnih zavodah dolazeći učenici privedu na jednak stupanj potrebnih za viši razred predtečnih znanostih.

Primat će se učenici počamši od 15. Studenoga 1860. do uključivo onog dana, kojim će se zavod otvoriti, pod sliedećimi uvjeti:

Pristupit želeći učenici imadu se ravnateljstvu zavoda prijaviti i dokazati:

1. privoljenje roditeljah ili skrbnika na pohadjanje ovoga učilišta;
2. navršenu dobu od 17 godinah i stalno dobro zdravlje;
3. da su dobrim uspjehom izučili nižu gimnaziju ili malu realku od tri razreda;
4. ako nisu više škole od napomenutih pohadjali, onda dvogodišnje vježbanje u gospodarstvu i dotično u šumarstvu;
5. dobro ćudoredno ponašanje;
6. imadu odmah, kad se prime, položiti polgodišnju naukovinu od 7 for. i 50 novč.

Ako koji uvaženja vriednimi razlozi dokazati može, da mu nije moguće bilo viešbati se u gospodarstvu ili dotično u šumarstvu, primit će se, ako inače neima drugih zapriekah, pod uvjetom naknadnog odobrenja po ovom namjestničtvu.

Nauke će se predavati u hrvatskom jeziku.

Od c. k. hrv.-slav. namjestničtva.

— (Novi novci). Dobili smo nove mjedene novce od četiri novčića, koji su onoliki od prilike, kolike bijahu dvokrajcarke. Doznali smo iz pouzdana izvora, da se u carskoj tiskarnici tiskaju papirne desetice. Ovako se namjerava doskočiti nestašici sitnoga novca.

Gospodarske viesti.

— *(Bombyx cynthia).* Ovako zove se njeka vrst svilacah, hranećih se lišćem od žapanskoga drveta *Ailanthus glandulosa,* koje se je već i kod nas udomaćilo, po imenu ima ga poviše u nadbiskupskom vrtu u Zagrebu. Ove bube nepredu onako tanko konca kao pravi svilac, nego samo osrednji, pola svilu, a pola vunu; al nisu tako nježni kao svilac i netrebaju tolike dvorbe, već kad se izlegu, metnu se na pomenuto drvo, gdje ostaju, dok se nezapredu. *Ailanthus* nepotrebuje takodjer nikakve dvorbe i raste u svakoj zemlji, baš i ondje, gdje drugo pitomo bilje neuspieva. U Francezkoj su već počeli s dobrim uspjehom hraniti ove nove bube. Već je 150 posjednikah nasadilo pomenutoga drveća, da kasnije hrane ove nove svioce.

— Iz svih državah europejskih dolaze žalostni glasi, da krumpir ljetos opet gnjije. Ovo je stroga opomena, da ga pametno spravljamo za zimu, da tako, što se više može, zapriečimo hude posljedice one bolesti; inače nećemo imati do proljeća koruna ni za jelo ni za sjeme.

— (Slador). Prije 10 godinah izvodilo se je u Europi sladora od buraka *(Runkelrübenzucker)* 95,000 tonelah (tonela ima 20 centih), a lani se ga napravilo 357,000 tonelah, dakle četiri puta više nego godine 1849. Jošte se je više umnožala ova tvorina u austrijanskoj carevini za ovaj desetak godinah, jer se je deset putih više pravi nego odprije, naime godine 1849 skuhalo se je sladora 6.500 tonelah, a lani 70.000. To je za cielu državu vrlo važno; jer sav novac, što je do sele izlazio za tudji slador, ostaje sada u državi.

Godine 1859. uvarilo se je sladora od trske 1,307.500 tonelah, dakle se je na cielom svietu za onu jednu godinu svega skupa 1.665,000 tonelah sladora skuhalo.

Kućanstvo.

— (Začinjanje voća). Poradi vjekovite kiše i hlada nije ljetošnje voće onako sladko kao obično, nego prilično kiselasto. Gospodarice, koje svake godine sila sladora troše, kuhajuć i začinjajuć *(Einmachen)* voće, potrošile su ga dakle ljetos jošte više, a to će im biti opet više nego ikada nepovoljno, zato, što je šećer vrlo poskupio. Evo im dakle prokušana naputka, kako će moći puno sladora prištediti, izvadivši iz voća suvišnu kiselinu. A izvadit ćeš ju čipavkom *(Salmiakgeist).* Ova tekućina ima svojstvo, da pije kiselinu. Kada dakle napuniš čašu voća, uzmi odmah manje sladora nego obično, a mjesto njega nalij unutar malo po malo i uz neprestano miešanje onoliko čipavke, da nestane kiseline. Mast (boja, farba) voća najbolje nam je u tom pogledu mjerilo, osim jezika. Dok se mast od voća nepromieni, dotle neima u njem suvišne čipavke, a čim se stane mienjati, prestani lievati, pak ako si je možda premnogo nalio i mast se promienila, onda nalij malko kvasine iliti sirćeta (octa), i umah će se voću povratiti naravna mast. — Ovako svjetuje doktor Vogel, koji se je o valjanosti ovoga sredstva osvjedočio mnogoljetnim izkustvom. — Gdjekoja gospodarica, nepoznavajuća prave naravi čipavke, i znadući samo to, da čipavka ljuto vonja, uplašit će se ovoga sredstva, bojeć se, da joj se voće neusmrdi. Neka se neboji; čipavka hlapi onako kao i vinovica (spirit), zato i udara tako žestoko u nos: al je upravo ovo hlapljenje u prilog gospodaricam, jer čipavka, hlapeć, vuče sobom i kiselinu u zrak. — Druga će se gospodarica opet uplašiti, da će joj voće izgubiti fini ukus (žmak); al doktor Vogel uvjerava, da je ovako začinjeno voće slastnije i ukusnije od običnoga. Neka dakle gospodarice naše najprije pokušaju ovo sredstvo na malo, pak ako budu zadovoljne, neka onako u buduće začinjaju voće.

Domaći ljekar.

— (Liek od nazebe). U najnovije doba opazilo se je, da je obična kvasina (sirće, ocat) vrlo dobar liek od svake vrsti nazebe (rhenmatisma). Toga radi treba bolestni ud toplom kvasinom trljati *(einreiben);* no bolestnik treba da leži u postelji, da udrži naravnu toplinu tiela, koja pomaže kvasinu. — Upravo sad je nastalo vrieme nazebam, drago će nam dakle biti, ako oprostimo koga ove hude bolesti novim ovim liekom. A komu liek ovaj pomogne, neka nepožali truda prijaviti nam to, da znademo, jesmo-li dobro svjetovali.

Svaštica.

— (Zlatan but). U Australiji, gdje se sada puno zlata kopa, našli su golemu grudu suha zlata. Ova je gruda nalik na teleći but (čerek) i važi 834 unče (preko pol cente).

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 45. U ZAGREBU 8. STUDENOGA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Naše svilarstvo.

Od Fr. Lovrića.

(Nastavak).

Bilo je već 19. Svibnja (*Maja),* kad sam metnuo sjeme na leglo u poveću papirnatu kutiju (škatulju), da je došlo malo na tanje; probušiv pokrovac kutije iglom pletaćom na više mjestih, ostavio sam kutiju sa sjemenom čitav dan na toplini sunčanoj, do podne na prozoru prama iztoku, a poslie podne na prozoru prama zapadu. Obnoć biaše sjeme uviek u sobi, da se odviše nerazhladi. Iz ovoga se vidi, da je moje postupanje bilo sasvim originalno, jer se ovdje nisam držao književnih naputakah, u kojih se propisuje, da se ima sjeme držati u ugrijanoj sobi, u postelji, ili nositi u njedrih itd., već sam popustio stvar više djelovanju prirode, znajući da se i naše gusenjače na drveću izlegu od topline sunčane. Sa 22. Svibnjom počele su se bube izlegavati i to je trajalo 5 danah, to jest do 28. Svibnja. Ostade mi sjemena još ½ lota neizleženoga, koje sam bacio kokošim, jer nisam htio imati više bubah nego iz 4 lota jajah, kao i zato, što sam vidio, da je veća strana preostalih jajah neplodna.

Medjutim bijaše dudovo lišće poraslo već na veliko, i tako moji svioci niti su dobili sasvim majušnoga lista, niti im ga je tko nožem na sitno rezao, kao što se u knjigah propisuje. — Nu ja zato neću tvrditi, da posljednje možebiti nebi bilo bolje, nego navodim i ovu okolnost samo zato, da dokažem, da neima puta bez stranputice, i da je bolje davati mladim bubam makar i starije lišće, nego dopustiti, da se p r e r a n o izlegu, pak ih onda u nestašici dudova lista hraniti mladom salatom i lišćem od ribiza (ivanskoga grozdja), kao što su to u nuždi već mnogi činili. — Kad su se bube izlegle, uzmem za ovaj izvanredni posao, sebi i svojoj družini u pomoć, još jednoga nadničara (težaka), kojemu sam osim hrane 50 novčićah na dan plaćao, kupim 100 komadah jelovih (čamovih) letvicah za 7½ for. i pokažem mu, kako da napravi postelje po naputu Vukašinovićevu. Za malo budu gotove 33 postelje iz ovih letvicah, koje sam odozgor prepleo špagom a na špagu metnuo listove od jake hartije, štono se upotrebljava za omatanje. — Ovo, zatim obični široki ručni koševi (ručnjaci) za nošenje lišća, omašan kosier i ljestvica, kao što je ima obično u vrtovih (baščah) i dućanih, biaše sva sprema za hranjenje svilacah. Nisam po nauku g. Vukašinovića upotriebio ni rogoznicah (hasurah), ni mrežicah na postelje, što su ove stvari kod nas vrlo skupe, a nisam imao volje upustiti se u veći trošak, akoprem nesumnjam, da bi se time posao vrlo olakotio. — Kod hranjenja paženo je na to, da bube nisu nikada dobivale ni od rose, ni od kiše mokroga lista. Jutrom obrani list davasmo im poslie podne, a poslie podne obrani dobivahu u jutro za hranu. List nebijaše odtrgavan na drveću iliti stablih, jer bi to hudilo drveću, te bi ova sa golimi izprevijanimi granami neugodan prizor mimolazećim predstavljala, već su obrezavane čitave slabije, a osobito sve suvišne grane, kao što to vrlo pametno napućuje djelce Vukašinovićevo (Poglavje I., str. 12, toč. 5). — Ovakove čitave grane dao sam metati stranom pod sušu ili u kut za kuću, gdje nije do njih dopiralo sunce, dok je izhlapila š njih rosa ili kiša, stranom (osobito one, koje su poslie podne donošene) u podrum (pivnicu), da do sutradan odviše neuvehnu. S ovih ogranakah obirasmo lišće većom stranom tek onda, kad ga je bilo treba sviocem davati. — Naravska je stvar, da lišće na granah ostaje dulje frižko i nemože se užeći kao što ono, koje je bilo obrano s drveta i, ma na kojem mjestu, u hrpi leži.

Medju neprilike i napasti, koje su me kod ovoga mojega prvoga pokusa zatekle, napomenut ću samo najglavniju, koja bi možebiti mnoge manje odvažne na mojem mjestu tamo dotjerala bila, da bi, izgubivši svu volju, svioce kokošima na čast bacili. — Još prije nego što su se počeli svioci izlegati, opazih, da je njetko počeo dudove — bez znanja i dozvoljenja obćinskoga vieća, u koje i ja spadam — klaštriti. Pohitim u magistratski ured i opitam, šta je to, i čime ću ja dakle bube hraniti, te tako namjeru podupirati, na koju je obćina ove dudove o sviuh nas trošku prije više godinah zasadila? Na ovo pitanje odgovori mi g. upravitelj poglavarstva, da se je u taj sasvim obćinski posao upleo kotarski predstojnik, i sám to zapovjedio čovjeku, koji eno sada dudove okresava; — nu da će on (upravitelj magistrata) odmah otići tamo, i pod svoj odgovor odtjerati onoga klaštraša. Tako

i učini i ja spasih hranu svojim bubam. — Nu malo bijaše postojalo vrieme, odkako prolistaše dudovi obćinski, i ja započeh hraniti moje svioce, al eto opet nove biede: dodje moj nadničar kući sa polovicom običnoga tereta, tužeći se, da mu je cestar zabranio dirati u dudove, jer neima k tomu dozvoljenja od graditeljstvenoga ureda, imenito od mjernika S. — Pohitim dakle razjaren k ovomu, koji odmah cestaru zapovjedi, da u buduće mojega čovjeka ostavi u miru. — Sad sam mislio, da su sve težkoće nadvladane; nu opet sam se prevario, jer baš u posljednjoj dobi hranjenja, kad sam najviše trebovao lišća, kad je ne samo magistrat i sva obćina nego i čitavi c. k. kotarski ured, a osobito g. kotarski predstojnik dobro znao, tko i za koju svrhu obćinske dudove upotrebljava, dune nješto u glavu kotarskomu aktuaru, te stade napastovati, onuda prolazeći, mojega težaka, što klaštri dudove, grozeć mu se bajagi i batinami, ako se neokani toga posla. — Ja sam i ovo prijavio g. upravitelju magistrata, koji se je na to zajedno samnom srdio i čudio, odkuda ovim malenim činovnikom kotarskoga ureda toliko pravo, miešati se u obćinske stvari i napastovati one, koji niti njim, niti obćini nečine nikakvoga kvara, te tako zaključimo, rečeno nepozvano unošenje gospodina aktuara smatrati kao da ga nije ni bilo. — Ali eto izza malo danah dodje grozoviti njemački, te baš službeni *Donnerwetter*, podpisan po samom predstojniku kotarskom, na ovdašnji magistrat, u kojem se zapovieda, neka se iztraži i kazni krivac i procieni kvar nanešen obćinskim dudovom, a dalje klaštrenje neka se prepričeči!! — G. upravitelj magistratski pošalje po mene i dade mi čitati ovu „novu komediju,“ na koju sam se ja, pozvav se na sve prediduće sretno svladane zapreke i na isto odobrenje graditeljstvene expositure, zatim na naputak Vukašinovićev o klaštrenju dudovah i na ine u tom poslu vješte osobe, — dosta nagnjevio; u kojem smislu bude odpisano i c. k. kot. uredu i predstavljeno mu, da je to veoma nedosljedno, s jedne strane, kao što to čini visoko namjestništvo i gospodarsko družtvo, preporučati i unapredjivati hranjenje svilacah, a s druge strane, kao što to ovom prigodom čini kotarski ured sisački, — baš onim riedkim, koji bi rado dobrim primjerom volju u puku za svilarstvo probudili, tolike zapreke na put stavljati itd. — Poslie toga nisam više bio napastovan, nu pitam ovdje svakoga pametnjaka, da prosudi, nebi-li mnogi drugi manje odvažni makar i gradjanin, odustao bio od hranjenja bubah, a šta bi tekar sirota seljak, koji drhće pred batinom, učinio bio u mojih okolnostih? — Neka svaki prosudi, jesu-li ovim primjerom obodreni sisački žitelji na njegovanje svilacah, i šta o tom misle seljaci, koji su lako u sisačkih krčmah ove novine dočuti mogli? Molim dakle sl. gospodarsko družtvo, da shodnim putem kod visokoga c. k. namjestništva slične zapreke za buduće nastoji zabraniti.

Za hranjenje svilacah imam još napomenuti: 1) Da se u hranjenju nisam držao nikakvoga drugoga pravila, nego što obnoć nisam davao hrane, al su zato kasno pod večer svioci dobili poveće metalo (porciju); obdan se je pazilo na to, da kad je bilo lišće prvoga obroka čisto pojedeno, sliedilo je drugo, po dva, tri a kadkada i po četiri puta na dan. 2) Opazio sam, da bube u zračnijoj sobi, od koje su čitav dan (osim kad bi bilo neobično hladno, ili kad bi duvao studen vjetar) prozori i vrata otvorena bila, mnogo bolje napredovahu, nego u toplijoj sobi blizu kuhinje, gdje nebijaše tako čista zraka. 3) Opazio sam, da su svioci na onih posteljah, gdje ih je bilo poviše zajedno, te su slučajno njekoliko danah manje jesti dobivali nego ini — za punih 14 danah u zapredanju zaostali. — Nadalje imam i to primietiti, da sam im poslje četvrtoga spavanja (kada osobito mnogo jedu), zato što nije bilo moguće prispieti na obiranje lišća, davao čitave mlade ljetošnje i lanjske ogranke sa lišćem, po kojih su se veselo penjali i lišće ogrizali. Na ovakovih grančicah prenosio sam ih kod čišćenja posteljah iz jedne postelje na drugu, a one, koje su preostale, premetane su bile rukama. — Neimajući u posljednje doba dosta posteljah za zapredanje, metnuo sam na tavan pod kućnim krovom po podu listove biele hartije. Na hartiju pometao sam velik diel bubah i davao im granje za hranu, bez ikakvoga dalješnjega čišćenja, polagajuć granje uviek jedno na drugu u nakrst. Tako se je zrak provlačio izmedju granja, blato od bubah padalo je doli na papir, a bube penjahu se gori na novo granje, dok im nije došla hora, da se zapredaju, pa su se onda zaprele liepo u rečeno granje bez ikakvoga daljega pripomaganja. Tek onda, kad sam vidio, da je bubah već malo, a doli u granju imade puno čahuricah, pobrao sam nezapredene bube i metnuo ih na postelju, da mogu poslje njekoliko danah pokupiti čahurice iz granja, prije nego ih metulji prodru. — Ovo postupanje dobro će doći svakomu bubaru u nuždi, kad naime ima premalo posteljah, a bubah od različite starosti, ovako će se izbaviti od velike neprilike. — O zapredanju na posteljah moram još primietiti, da sam upotrebljavao slamu i metljiku *(Ginster)*, što po vlažnih pašnicih grmovito raste i žuto cvati, nu mora biti prije osušena i čista. Seljak Pavao Rišek, upotrebljavao je hvojke t. j. mlade kitnjaste hrastove grančice, koje biše prije ponješto osušene, i priznati moram, da se s hrastovoga lišća mnogo laglje i čistije snimlju čahurice nego iz metljike, i da se bube u njem lakše zapredaju nego u slami. Jošte sam se osvjedočio, da bube u obće prave krupnije iliti veće čahurice, kad se hrane lišćem od dudovah po propisu bar svake druge ili treće godine okresanih iliti obrezanih, nego kad se hrane lišćem od golemih starogranatih, nikada neklaštrenih drvetah. — To je uzrok, da su čahurice rečenih seljakah, koji su od mene primili istoga sjemena, bile kao i moje vrlo dobre, samo u obće manje.

(Ostatak u budućem broju).

Vinogradska uredba.*)

§. 1. U svakoj obćini, gdje ima vinogradah, neka glavar sazove sve vinogradare, koji imadu pravo izbirati, i neka pod njegovim predsjedništvom izmedju sebe izaberu na pet godinah najmanje trojicu umnih i njihova podpuna povjerenja vriednih zastupnikah i isto toliko namjestnikah za gornike.

§. 2. Ako za dobro pronadju, mogu vinogradari od dvie ili više obćinah, koji imadu pravo izbirati, izabrati zajedničke gornike i njihove namjestnike.

§. 3. Pravo izabiranja imadu samo oni vinogradari, koji imadu najmanje pol jutra vinograda u istoj obćini. Svakoga pol jutra vinograda više ima opet jedan glas. Vlastnici ili vlastnice vinogradah mogu mjesto sebe zakonom dopuštene namjestnike ili povjerenike poslati k izbiranju gornikah.

§. 4. Glavari imadu izabranim gornikom i njihovim namjestnikom posebnimi pismi do znanja staviti, da su izabrani. Pokle mine pet godinah, treba nova izbora, kod kojega mogu prijašnji gornici opet izabrani biti.

§. 5. Ako je koji gornik u izvršivanju povjerenoga mu posla zapriečen, preuzet će njegovo mjesto onaj namjestnik, koji je kod izbora (§. 1.) najviše glasovah imao.

§. 6. Izabrani gornici imadu u obće na sve paziti, što se tiče blagostanja i poboljšanja vinstva. Osobito neka skrbe za gradjenje i popravljanje putevah u vinograde. Gornici će pogadjati pudare, službu im naznačiti i nad njimi paziti; jošte će prigledati kako grožđje dozrieva, odredjivati, kad se ima započeti podberba, kad-li berba u obće; ako to vinogradari uzhtiju, mjere im vino u vinogradih, kad se prodaje itd.

§. 7. U svih povjerenih im poslovih neka se izabrani gornici, kad to ili sami ili glavar za potrebito drži, sakupe, da se posjavetuju o potrebitih stvarih. U takovo vieće mogu se pozvati i odbornici bližnje gospodarske podružnice ili drugi vješti i povjerenja dostojni muževi; nu ovi će samo savjetovati moći, a neće odlučna glasa imati. Izabrani gornici zaključuju većinom glasovah, a zaključke neka glavaru do znanja stave, koji će se brinuti, da ih svi vinogradari najsgodnijim putem doznaju.

§. 8. Izabrani gornici dobivaju za to, što pri prodavanju vina u vinogradih po zahtievanju kupca ili prodavaoca vino mjere, od svakoga dolnjo-austrijskoga vjedra dva novčića nagrade. Za vinsku mjeru imadu se gornici samo dolnjo-austrijskom mjerom od 40 polićah služiti, koja je carskim patentom od 13. Prosinca 1856 kao jedina zakonita mjera izrečena i uvedena. Vinogradari mogu gornikom kakovu drugu nagradu dati.

§. 9. Vinogradske pute graditi i u dobrom stanju držati, ako nisu ujedno takodjer kotarske ili okružne ceste, dužni su vinogradari sami. Da to uzbude, imadu se gornici brinuti i potanko se ravnati po okolnostih kraja, te porazumjev se s glavarom, od njega k tomu dozvoljenje dobiti. Naredbe radi toga, ako ih nebi oni kojim su dane onako izpunili, kako su dužni, neka se izvedu po carskom patentu od 20. Travnja 1854.

§. 10. Kad počme grožđje zreti, neka izabrani gornici, ako ima u obćini premalo poljarah, toliko pudarah postave, koliko ih treba; nagradu ili plaću dužni su im davati gospodari vinogradah. Što se tiče vlasti, dužnosti, službenoga znamenja, oružja i prisege tih pudarah, ima se obdržavati ministerialna naredba od 30. Siečnja 1860, o zaprisežeenih poljarih.

§. 11. Kad u §. 10. naznačeno vrieme nastupa, to odredjuju izabrani gornici, kao što i vrieme, kad se imadu vinogradi zagraditi. Vinogradi, koji se imadu zagraditi, neka se ondje, gdje se ulazi i izlazi, na krst zabitimi kolci zaznamenuju. Prije nego se vinograd zatvori, imade se to najmanje tjedan danah oglasiti. Dok je vinograd zatvoren, nesmie, osim gospodara, njegove družine i težakah, nitko unj ulaziti. Kad se berba započme, imadu se znamenja ukloniti.

§. 12. Dan, koji gornici za početak berbe naznače, neka glavar umah i kako najbolje znade, oglasiti dade, da se po cieloj obćini dozna, tomu oglasu neka se doda i to, da se u kišovito vrieme i dok rosa nemine, nesmie brati.

Prije začete berbe smie se gnjilo ili opalo, kao što i takovo grožđje, koje nije vinu namienjeno, tekar onda brati, pošto se to izabranomu gorniku prijavi.

§. 13. Prije dana za početak berbe odredjena nesmie nitko brati. Kašnje brati dopušteno je svakomu; nu tad je dužan svoj vinograd sám čuvati.

§. 14. Ako tko tužbu ima na vinogradske čuvare, javit će to izabranomu gorniku, a na gornika neka se tuži glavaru, koji tužbu kratkim putem riešiti ima.

§. 15. Prestupci ove vinogradske uredbe neka se kano poljski prestupci kazne po naredbi ministerialnoj, radi toga od 30. Siečnja 1860. izdanoj.

*) Prije njekoliko godinah govorilo se je kod nas o uvedjenju vinogradske uredbe; nu ostalo je kod govorenja — kao obično. U Kranjskoj je pak upravo sada izašla vinogradska uredba, koju štiocem našim evo priobćujemo, neka razmišljaju, u koliko bi se mogla i kod nas uvesti. Bez takve uredbe slabo će naše vinogradarstvo napredovati. To su i drugdje uvidjeli, zato ima u svakoj zemlji, gdje se vinogradi sade, osobita uredba za njih, i skrajnje je vrieme, da se pobrinemo i mi za ovakvu uredbu. *Ured.*

Sbornica.

Iz Zagreba. Upravo sada smo dobili česki gospodarski koledar, što ga izdade g. Karlo Lambal, ravnatelj gospodarskog učilišta. Koledar ovaj je vrlo liepo i shodno uredjen, te sadržava puno koristnih stvarih. Znamo za stalno, da je g. L. naumio posvetiti se sasvim našemu ratarstvu i knjižtvu. Buduć je već sada prilično vješt hrvatskomu jeziku, nadamo se, da će nam već do godine priugotoviti onakov hrvatski koledar, kao što ga izdade za Čehe. — Ovom prilikom javljamo, da će isti gospodin danas doći u Zagreb i tako već za koji dan preuzeti ravnanje nove naše gospodarnice.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— Iz Virovitice 23. Listopada. Ljetošnja žetva bila je srednje ruke; najviše se je nabralo kukuruza. Buduć da je i drugdje ciena žitu prilična, pa se mnogo kupuje ne samo od inostranih kupacah nego i od domaćih prometnikah, to skače ciena svim felam žita. — Šišakah se nije toliko nabralo, koliko se bijasmo nadali. No ako ih nije odviše, a ono su vrlo liepe, te se vlastnici nadaju dobrim cienam, zato niti neprodaju lasno robe. Već danas se je više partijah dobro prodalo. — Meda ima prema lanjskoj godini puno manje, zato mu je dobra ciena, pa ga se je na prošlom osiečkom sajmu (vašaru) brzo i mnogo prodalo. — Hmelj *(Hopfen)* ovdje nabran prošao je ljetos osobito srećno. U početku Listopada prodavao se je po 15—17 for., a sada nudjaju zanj 35—40 for. za centu. Uzrok je ovoj skupoći, što je u Českoj, po imenu u Žatcu *(Saaz)*, hmelj slabo rodio i zato je vrlo skup. Baš se jagme trgovci za naš hmelj. Zato bi naši gospodari dobro uradili, kad bi se primili hmeljarstva, za koje je naša domovina vrlo prilična. Kad bi se s hmeljem pametno postupalo, to bi se radnja i trošak obilato naplatio, osobito sada, kad već ima željeznicah, po kojih se može na sve strane razašiljati.*) — Berba je svršena. Vinogradari, koji su š njom počekali, zadovoljni su prema lanjskoj godini, i kolikoćom, i kakvoćom. Samo je žalostno, što je tuča njekojim okolicam puno štete počinila. *(Pest. gem Journ.)*

Gospodarske viesti.

— (Ostavljanje jajah za zimu). Već smo više načinah priobćili, kako valja spraviti jaja za zimu; sad ćemo jošte kazati, kako Kinezi postupaju. Oni otope jedaće soli *(Kuchensalz)* u vodi i meću jaja u nju, te ih dotle ostavljaju u njoj, dok se neslegu na dno. Onda ih izvade iz slane vode, jer su se je onda dosta napila. Tad ih ubrišu i u škrinje zatvore. Kaže se, da se ovakva jaja mogu i više godinah čuvati, a da se nepokvare.

— (Jabukov kupus). U Virtembergu je voće ljetos tako urodilo, da nisu izprva znali, šta će š njim. Nego su se brzo domislili, te su svoje jabuke i kruške poribali kao repu na ribežu i spravili u bačve kao kupus, a sada to prodaju osobito brodarom. U Kobolnici *(Koblenz)* ima za to čitavih fabrikah, koje za taj posao voće onako ribaju i spremaju.

— (Krmeća koža). Kod Rajne gospodari gule zaklane krmke kao mi goveda, kad nespravljaju slaninu nego mašću. Od ovakve kože, pokle se učini *(gärbt)*, prave nogavice za sebe, koje vrlo dugo traju, tako da ih više putih sin od otca baštini. U obće je koža od krmka vrlo jaka, gibka i traje za čudo dugo, kao što svjedoče knjižurine stare u nju vezane. Vriedno bi bilo, da to pokušaju i naši gospodari, jer nam svinjeća koža slabu korist daje.

Obrtnost.

— (Što bi od najvećega zrakoplova?) Gospodarski list je kazao, da se amerikanski profesor Love sprema jesenas na put po zraku iz Amerike u Europu. Nije to bila lakrdija. On je svoj golemi zrakoplov *Great western* (zapadni velikan) doista napravio i 8. Rujna počeo ga je puniti osobitim plinom (gazom), koji je laglji od našega običnoga zraka, te stvar njim napunjena pliva onda na zraku, kao ulje na vodi. Nu prije nego su napunili onu ogromnu mješinu ovim plinom, puče u sredini, akoprem je bila od dvostruke vrlo čvrste tkanine. Sreća, što se to nije kasnije dogodilo, inače bi bili zračni putnici popadali umah u početku gdjegod na krov ili u more. — Nu Love je Amerikanac; nije duhom klonuo radi ove nesgode, već gradi jošte jači zrakoplov, da u njem na proljeće odletî u Europu. *(Slov. nov.)*

— Papirnica carska kod Tamišgrada, koja gradi papir od kukuruzovine, napreduje sve to više, tako da se već i troje bečke novine na onakvoj hartiji štampaju.

Svaštica.

— (Sušci). Neima pametara, da su ikada grčki vinogradi, s kojih se sušci *(Rosinen)* beru, onako urodili kao ljetos: nabralo se sušakah 120 miliunah funtih, koje množtvo dotječe za sav sviet za dvie godine. Uslied toga je znatno pala ciena ovoj plodini — dobri glasi za male muholovce, štono hvataju muhe u kolačih.

— Mravci se mogu protjerati, ako pospeš čadjami (sajami) mjesto, gdje ti dosadjuju.

Trgovina.

W. Iz Siska 4. Stud. Prošaste nedjelje se je ovdje slabo pazarilo žitom, pa se je samo evo ovo prodalo
7000 vag. različite pšenice vag. od 82—84 funt. po 5.35—60.
2200 „ napolice po 4 for.
200 „ ječma „ 2.20.
2500 „ najljepše sriemske zobi po 1.70—75 (za Kranjsku i ovdašnju okolicu.
4500 „ zobi vagan od 48 funt. po 1.85 za erar.

Za tropolicu, kukuruz i banatsku zob nije se marilo, a i na malo je toga slabo prošlo.

Ciene su žitu na malo: pšenici, prema dobroti, 5.20—70; tropolici 4.30—50; napolici 3.90—4.10; kukuruzu 2.70—80; ječmu 2.20—25; zobi 1.70— 75.

Vrieme je hladno, maglovito; snieg se pripravlja. Voda je malena i sve više osieca. Vozarina u Karlovac 25 novč., u Zidani most 55—60 novč. od vagana.

Z. Iz Varaždina 25. Lispod. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 18. i 25. Listopada.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 18. Listop. 21 vag. po 4 stot. 90 novč., a 25. Listop. prodano 134 vag. po 5 st. 20 novč.

Raži (vag od 75 ft.) prodano 18. Listop. 232 vag. po 3 st. 70 novč., a 25. Listop. prodano 384 vag. po 4 stot. 50 novč.

Ječma (vag. od 65 ft) prodano 18. Listop. 1 vag. po 2 stot. 80 novč., a 25. Listop. prodano 2 vag. po 2 st. 40 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 18. Listop. 6 vag. po 1 st. 35 n., a 25. Listopada prodano 80 vag. po 2 st. — novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 18. Listop. 632 vag. po 2 stot. 60 novč., a 25. Listop. prodano 1638 vag. po 2 st. 50 novč.

Krumpira prodano 25. Listop. 6 vag. po 1 st. 80 novč.

Ciena žitku od 1.—6. Studen. 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	80	3	50	2	30	1	80	3	30
Osiek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rieka	6	80	—	—	3	50	2	60	5	60
Karlovac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otočac	5	—	—	—	3	35	2	—	4	—
Makarska	5	65	4	45	3	30	—	—	4	20

*) Naš novi ravnatelj gospodarskog učilišta u Križevcu izdao je o hmeljarstvu vrlo znamenito djelo, po kojem će svatko moći hmeljariti. jer ima u njem i slikah. *Ured.*

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 46. **U ZAGREBU** **15. STUDENOGA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Johannisberg.

Ovako zove se njeka brdina kod Rajne, zasadjena plemenitim vinogradom, u kojem raste najslavnije rajnsko vino *„Johannisberger,“* a nakićena veličanstvenim gradom — sve imanje kneza Metternicha. — Buduć je Johannisberg na glas izišao ne samo radi svoga vina, nego i radi svoga vinogradarstva i vinarstva: to onamo često putuju vrstni gospodari, da gledaju svojima očima, šta može čovječja marljivost i vieština, i kako treba svladati prirodne zapreke. Toga radi je bio onamo ljetos otišao i glasoviti gospodar baron Hohenbruck, pak evo kako opisuje u kratko, šta je ondje vidio i čuo.

„Već iz daleka zagledao sam onu glasovitu vinogoricu *„Johannisberg,“* postojbinu kralja od vinah, okruženu drugimi vinorodnimi brežuljci, izmedju kojih se je podigla, kao gospodar medju slugami. Za kratko smo stigli pod onu strmu brdinu, i na skorom smo se popeli u grad, s kojega sam razgledao ne samo sav Johannisberg, nego i sve prekrasne okolice uz Rajnu.

Dobroti upravljatelja g. Heřmanskoga imam se zahvaliti, što sam doznao o ondašnjem postupanju s grozdjem na čokotu i u pivnici, te mislim, da će to i drugim austrijanskim vinogradarom dobro doći.

Neima kod Rajne sgodnijega mjesta za vinograd nego što je Johannisberg sa svoja 42 jutra vinove loze. Leži tik do Rajne, a onkraj ove rieke puklo je ravno polje, tako da žarko sunce od jutra do večera grije čokoće. Sve je ovo množtvo trsja u redove posadjeno, svaki je red 4 stope razdaleko od drugoga, a u samom redu stoji svaki čokot 3 stope daleko od drugoga.

Zemlja je ponajviše smolava ilovača, samo na jednom mjestu ima ilovaste opuke, pak ova daje najbolje vino.

Sav je vinograd zasadjen graševinom (*Riesling*), a u lozniku (*Rebenschule*) ima uviek puno mladih ključicah, kojimi se popunjava svako prazno mjesto.

U obće se ondje gleda na kakvoću (kvalitet), a ne na kolikoću; jer su se uvjerili, da je grožđje tim bolje, čim ga manje ima na čokotu. Toga radi se oni trsovi upravo krče, koji obilato radjaju, a zasadjene ključice nepuštaju se na rod do pete godine. Vinograd se svake treće godine gnoji čistim govedjim gnojem, nakvašenim gnojnicom.

Čokoće se reže s proljeća na dva kraka (*Schenkelschnitt*), onda se okopa (i to, ako je povoljno vrieme tri do četiri puta), zatim se veže (slamom), a kasnije se zakida, i suvišne mlade loze (ptići, mutvice) ukidaju se sasvim. Ove radnje neobavljaju težaci nego družina.

Bere se što se može kasnije, a nikada prije Studenoga (*Nov.*), dakle od prilike baš sada; srećom nepada ondje obično snieg prije sviuh svetih, nu više putih se bere baš po sniegu.

Najprije se dva puta izabiraju najljepši, sasvim zreli grozdovi, i onda stoprv bere se sve s reda. Kazano je gori, da ima u vinogradu ilovače i opuke. Grožđje s ilovače skuplja se napose, a grožđje s opuke opet napose, jer se je opazilo, da ima svako vino osobit tek, pa da se izmieša grožđje, nestalo bi osobita teka, do kojega kupci vrlo mnogo drže.

Kad je vruće ljeto, jošte se napose podbiraju i sušci, od kojih se onda pravi suškovina (*Ausbruch*).

Odsjekom donosi svako jutro (ral) vinograda od prilike 15 vjedarah vina, dakle svega skupa 7—800 vjedarah; nu ova vriede više nego naših 10,000 vjedarah, kao što ćemo niže vidjeti.

Grožđje se preša sasvim onako kao kod nas, i svaka fela se spravlja napose.

Ja sam bio ljetos na Johannisbergu na 21. Rujna (*Sept*); u podne je bilo samo 7 stupanjah topline (od prilike koliko kod nas na svrhi Listopada). Žalostno je bilo pogledati grožđje sve jošte sitno kao grašak i tvrdo kao kamen. U bližnjih porenskih vinogradih nisu se bili za ljetos nadali ni takvu vinu, koje bi valjalo za kvasinu (ocat); u Johannisbergu su mislili, da će im opet do svrhe novembra u toliko dozreti grožđje, te će dobiti srednje ruke vina. (Na Johannisbergu nisu ljetos jošte obrali vinograde. Šta će tomu kazati našinci)?

Al prošle tri godine nabralo se je bilo toliko, da će ovaj nabor naknaditi ljetošnju nerodicu. Samo ljetina 1857. vriedila je 200.000 forintih.

Pokle sam razgledao prostrani vinograd, odvede me upravljatelj imanja u prostranu pivnicu, u kojoj se čuva

dragocjeni Johannisberger. U tri reda su namještene same petnaestorke, napunjene izvrstnim vinom od prošle tri godine.

Mlado vino se pretače četiri puta prve godine, a dva puta druge godine. Posljedica je tomu, da je vino osobito bistro i čisto.

Sad smo uzeli kušati svake vrsti vina, počevši od najlošega, od kojega jedna butilja stoji 2 for., sve do najbolje suškovine, kojoj se ciena gotovo nemože ustanoviti. I buduć da je bilo već ono loše vino vrlo dobro, to doista neznam, kojimi riečmi da izrazim vrsnoću pošljednje fele, što smo ju kušali.

Okriepljeni kako valja, povratismo se kući."

Naše svilarstvo.

Od Fr. Lovrića.

(Ostatak).

Što sam već napomenuo za cienu i prodaju u mojem prijašnjem izviešću, tiskanom jurve u Gospodarskom listu, neću ovdje opetovati, a one, koji se žele više o hranjenju bubah poučiti, upućujem na „Nauk Ante Vukašinovića;" ja sam ovdje samo ono naveo, što sam kao stranputice pronašao, te hotomice ili slučajno izkusio. — Mnogi, koji su se prije tim poslom kojekuda bavili, savjetovahu me, da je dobro bube rakijom škropiti, sladorom *(Zucker)* i borovicom kaditi, kamen ili ciglu u ognju razvrućiti, pak sirćetom (octom) polievati itd. — Ja svega toga (što se možebiti radi čišćenja zraka rabi) pokušavao nisam, već scieneći, da u šumah, gdje su postali svioci, neima svega toga, skrbio sam otvaranjem prozorah i vratah za čist zrak, pak se nisam ni malo pokajao, — jer svioci moji biahu uviek zdravi, čahurice liepe i od kupacah pohvaljene.

Mnogi bi još želio znati (jer toga u rečenoj knjižici neće naći), koliko se iz stanovite kolikoće sjemena može izvesti čahuricah, a koliko opet iz čahuricah sjemena? Zatim, koliko mu od prilike treba dudova lišća za stanovitu kolikoću sjemena i bubah? — Na ova pitanja odgovaram, da na temelju mojega izkustva, te ako se bube dobro hrane i od svih neprijateljah čuvaju, može 1 lot sjemena toliko svilacah dati, da se izvede 30 funtih čahuricah; a iz jednoga funta čahuricah može se poprieko izleći metuljah, koji nanesu okolo $1^3/_4$ lota sjemena. Za hranu bubah iz 3 do 4 lota sjemena, t. j. za izvod okolo 100 funtih čahuricah, valja imati od prilike 50 dudovih drvetah srednje veličine. — To je sve samo od prilike rečeno; jer kod toga djeluju mnoge okolnosti i slučajevi, osobito glede dudovah; imade ih visokih i nizkih, granatih i klaštrenih, 10 i 100 god. starih, malenih kao šljivah i velikih kao najveći hrastovi itd. — Njeki Talijani, koji ovdje kod gradjenja kućah posluju, kupiše takodjer od mene čahuricah za sjeme, koje im je moja supruga pod tim uvjetom prodala, da kod moje kuće u prostoriji za tu svrhu im ustupljenoj sjeme izvode, da si tako praktično i potanko prisvojiti uzmognemo njihovo postupanje. Ovo se u tom sastoji, da čahurice, neprobušiv ih skrozi iglom, na jaki dugački konac nižu, pak poslie oba kraja od konca zajedno svežu i o jakoj poprečno kroz sobu više putah provučenoj špagi vješaju. Prozori od sobe uviek su otvoreni (osim noći ili uz mrzlu oluju); jer leptiri, čim više uživaju hladnjega i čistoga zraka, tim su zdraviji i više jajah nose. Sa leptiri, kad izadju iz čahuricah, postupa se od prilike onako, kao što to i g. Vukašinović uči. — Razgovarajući se o podrobnostih svilarstva sa ovimi ljudmi, doznadoh, da se oni kod kuće nadaju prodati ovo dobro sjeme po 10 do 15 for. o n č u. — Budući pako 12 o n č a h čini 1 l i b b r u, 100 l i b r a h p e s o s o t t i l e ($= 53^{79}/_{100}$ bečkih funtih ili ako je p e s o g r o s s o 100 librah $= 85^{18}/_{100}$ naših funtah): zato se računanjem svatko može uvjeriti, kolik dobitak očekivaju za svoj trud, a ja im srdačno želim dobru sreću. — Razgovarajući se i o bolesti, koja je udarila u talijanske svioce, neznaše mi kazati pravoga uzroka, već rekoše, da se ondje u obće misli, da se je sjeme izrodilo. Ja im primietih, kako sam čitajući o svilarstvu raznih evropejskih pak i talijanskih državah doznao, da u njekih mjestih srednje i južne Italije običavaju po dva, dapače i po tri puta u jednoj godini iz istoga sjemena izvoditi čahurice, pak da je možebiti to krivo izrodu sjemena i bolesti svilacah, ako ne dugotrajna hrana sa odviše oplemenjenim dudovim lišćem; što je sve, kao i mnoga druga pretjeranost na svietu, kojom se i rod čovječanski izrodjuje i slabi, protivno naravi. Oni mi odgovoriše, da im se čini, da sam stvar dobro prosudio, i da bih mogao pravo imati. —

Ovdje je mjesto, da se i gosp. uredniku Gospodarskoga lista na njegove primjetbe odužim. On me prijateljski ukorì, što nisam i drugim javio za one Talijane, koji su od mene čahurice kupili; — ali na to moram odgovoriti, da bi moje objavljenje u Gospodarskom listu, koji samo jedan put u tjednu izlazi, na svaki način dotičnikom prekasno došlo bilo, kad i nebi bili svoje čahurice već prije razpačali, nego što sam ja moje počeo snimati; osim toga ja prije nisam mogao znati, da-li oni i boljom cienom svoju robu razprodali nisu. Na ono, gdje sam u mojem prijašnjem izviešću kazao, da nije krivo s j e m e crkavici svilacah, primieti g. urednik, da može i sjeme krivo biti, te je triumfirao kasnije sa novom primjetbom, kad je dočuo, da su oni svioci bolestni bili, koji su izašli iz nebalkanskoga sjemena. Na koje opazke jedino to odgovaram, da ni pomislio nisam, da si je koji član drugim kojim putem pribavio sjemena, nego preko gospodarskoga družtva, budući se je takovo na sve strane nudjalo, te tako sam pod sjemenom razumievao balkansko sjeme, ili pak ono staro hrvatsko sjeme, o kojem je i razgovor bio. —

Sada pako prelazim na ono, što sam kao zaglavje ovoga izviešća nagoviestiti obećao, naime, kako bi se svilarstvo u našoj zemlji moglo i moralo podupirati? Tko bi se mogao koristno time baviti, i čemu se u tom obziru imademo nadati?

Na prvo pitanje odgovaram, da je tomu njekoliko godinah svakako potrebna pomoć novčana od strane vlade, tako, da bi družtvo gospodarsko ne samo u stanju bilo uz priličnu i čvrstu unapried objavljenu cienu sve čahurice, koje bi mu ponudjene bile, pokupovati, već i onim, koji bi se u tom poslu najbolje odlikovali, primjerne nagrade dieliti.

Na pitanje, tko bi se mogao ovim poslom koristno baviti? odgovaram, da bi taj posao izvor najljepše koristi postati mogao za našu osobito manju vlastelu, koja na svojem gospodarstvu žive, te ga većom stranom sami upravljaju. Poslie ovih pako jedino za one okretnije i imućnije gradjane, koji imaju osim svoga zanata i kućne bašće kakovo veće zemljište, osobito kakov vinograd i uz njega još prazna zemljišta, n. p. livadu, za nasad dudovah. — Ako si svaki predstavi ovakovoga manjega posjednika i gradjanina, kao što sam od prilike ja, koji bi na svojem zemljištu blizu kuće ili blizu svojih gospodarskih sgradah, n. p. okolo svoga vinograda, zasadio 200 liepih dudovah, (kao što sam ako Bog dade i ja nakanio), od kojih bi, pomoći i onako ondje neprestano poslujućega osoblja, izveo 4 do 5 centih čahuricah, za koje bi dobio, poslie truda od 40 danah, 600 for.: nebi-li to bila liepa pomoć i liepa svota novacah baš u ono doba, kada još nikakova zemaljska plodina nenaplaćuje truda? — Dakle po mom mnenju, vlastiti, tik sgrade, u kojoj bi se svioci hranili, zasadjeni dudovi, 200 drvetah, a 4 do 5 centih čahuricah, to bi morao biti minimum, da se trud pošteno i koristno naplati, — to bi se mogao zvati baš posao, a ne igračka i pokus. — Lišće brati kojekuda uz ceste i vući prašno ili mokro iz daleka, imati sa obćinari ili još drugimi nepozvanimi gosti neprilike (kao što sam ih ja imao), — to boga mi nije ugodan, a baš ni jako koristan posao. —

Na naše seljake neka djeluju obćinski dudinjaci, ili uz ceste posadjeni dudovi, koliko uzmognu; nu istina je i ostat će, da dok naši seljaci imali budu množinu neobradjenih njivah i površno obradjenih vinogradah: dotle će kod njih svilarstvo veoma slabo napredovati. Ali hvala Bogu, da imaju naši seljaci, bar u ovom kotaru, dosta zemljištah za teženje i ratarenje; samo je to zlo, što mnoge zemlje puste stoje i šikara po njih raste. Zato bi trebalo našemu seljaku ne zabranjivati, nego dopustiti, dapače i prisiliti ga, da drugomu prodade one zemlje, koje nemože nikako sam obradjivati, i koje ga, dočim porez od njih plaćati mora, a hasne neima nikakove, upravo upropašćuju! — Naći će se i medju seljaci, kao i do sada, po gdjekoji samac, koji će volje imati svioce sa svojom djecom i ženom odhranjivati; no u strogoj zadrugi nikada toga neće biti. —

Željeznica hrvatska, kada se jedanput dogotovi, bit će nam u svilarstvu od velike koristi, jer ćemo moći čahurice u najmanjih pošiljkah brzo opremati u Trst, ili Gradac, u Italiju ili Njemačku, t. j. tamo, gdje se budu bolje plaćale. — A tko se plaši željeznicah za svoja vina, neka prione uz nova načela vinogradarstva i neka one vinograde, iz kojih misli prodavati vino, nasadi plemenitom lozom, pak mu neće inostranci svojim izvrstnim vinom škoditi, već ćemo mi Hrvati naša plemenita vina tudjincem na vrat bacati; jer neima zemlje u Evropi, koja bi bila od Boga za vinogradarstvo prikladnija od naše. Dakle vinstvo je naša prva gospodarska zadaća, pak će nas i u tom pomagati željeznica; no uz svakojaku smjesu od nasada na neprikladnom položaju i uz desetinu na skorom ćemo tamo dotjerati, da će mnogim takova vina ostati za uviek neprodana. — Tko se je baš zakleo, da neće nasadjivati plemenitijega trsa i izvoditi izvrstnijih vinah na temelju znanosti, kako to duh vremena zahtieva: on će svakako bolje činiti, kad ostavi toliko vinograda, koliko će mu dosta biti vina za kućnu potrebu, a ostalo zemljište da nasadi dudovim. — Kruh, u našoj okolici kukuruz, to je dakako i ostat će prva i najpotrebitija glavna plodina za našega seljaka, jer bez kukuruzovnice i liepih žutih žganjacah ni kuda ni kamo! — Uz vinstvo i svilarstvo nemože se zadosta preporučati šljivarstvo i pčelarstvo. Suhe šljive i med su dan današnji znamenita trgovačka struka, i mogu se sigurnije i laglje prodati nego vino i rakija. Hranjenje govedah i konjah, a k tomu, gdje biti može, i ovacah, nesmie se takodjer zanemariti, jer to je u svako doba godine i u svakom položaju uviek gotov novac, to je struka, koje sva Evropa nikada odviše izvoditi neće moći; ni negovoreć o koristi, koju nam daje gnoj marvinski, štono je dan danas temelj ratarstvu.

Lan.

Vrlo treba paziti kod sijanja lana, kakva je plodina prije rasla u zemlji, u koju želimo lan sijati. Lan raste isto tako dobro pod žarkim nebom Indije, kao što i u magli englezkoj i kurskoj. Al dalje na jugu treba mu dati žilavo, težko tlo; a kod nas zahtieva ilovaču pieskom izmiešanu, duboku i vlažnu mekotu, i to zato, jer lan ima samo jedan slabo razgranjen korien, koji se duboko u zemlju zavrće. Buduć pako svaki korien samo na kraju ima kao usta, kojima hranu prima, to je onda naravna stvar, da lanu treba da hranu nalazi u dubljini. Zato najbolje uspieva za onim biljem, koje dobavlja hranu dolnjoj mekoti, dakle na pooranoj livadi ili meteljki (lucerni). Od lana tako oslabi dolnja mekota, da se može lan na istoj zemlji samo poslie više godinah sijati. U Belgiji, gdje se vrlo mnogo liepa lana izvodi (te se od njega prave glasovite bruseljske čipke), siju ga na istoj zemlji obično samo svake devete godine. No upravo zato, što lan na dobroj zemlji iz dubljine hranu vuče, neslabi od njega gornja mekota, al naravski samo onda, kad se marljivo plievi; jer ako ostaviš korov u njem, ovaj će popiti sva hranu iz gornje mekote. Ako pako neostaviš korova u lanu, možeš poslie njega s dobrim uspjehom pšenicu posijati. — Sad će si moći mnoga naša gospodarica raztumačiti, zašto joj nije lan urodio. Sve ovo čini, da se lan ni kod nas onako često nesije kao što bi zaslužio, te moramo iz drugih zemaljah platno kupovati.

Englezi Kane i Payen dokazuju, da se lanom neće zemlja oslabiti, dapače ojačati, kad ju pognojiš vodom, u kojoj si lan močio, zatim lanenim pozderjem i ljuskami od njegova sjemena.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Sliedeće obćine ustanovile su za učenike na gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcu po jednu štipendiju, i to:

a) za učenike gospodarstva u višem znanstvenom razredu, sa godišnjih 200 for. iz sriedstvah obćinskih:

mjestne obćine Kotoriba, kotara preložkog i Legrad, kotara koprivničkog, u županiji varaždinskoj;

b) za učenike šumarstva u višem razredu, sa godišnjih 200 for., položenjem zakladne glavnice od 4000 for. u državnih 4% obveznicah:

upravna obćina Čubar istoimenog kotara u županiji riečkoj;

c) za učenike ratarstva sa godišnjih 120 for. iz sriedstvah obćinskih:

mjestne obćine Dubrava, Vidovec i Kraljevec dolnji; zatim župne obćine Prelog, Subotica, Goričani i Sv. Juraj; onda porezne obćine Sv. Marija i Mihaljevec dolnji zajedno, i opet porezne obćine Druškovec, Hemuševec, Čukovec i Oparovec zajedno, svekolike u kotaru preložkom, a županiji varaždinskoj.

Predsjedničtvu namjestničtva osobito godi, što može ova rodoljubiva i obće koristna izjavljenja imenovanih obćinah ovim do javnoga znanja staviti.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Kao što smo već napomenuli, primat će se učenici križevačke škole od danas počevši, a u ponedjeljak otvorit će se svečano isti zavod, kojeg upravu već je preuzeo g. Lambal. — Ratarnica pako otvorit će se oko uzkrsa.

— Gospodarskomu družtvu pristupiše evo ovo obćine kao utemeljiteljice: Draganići, Gošća, Vrbanovec, Novi, Crikvenica, i Kravarsko. Osim toga pristupiše istomu družtvu kao članovi gg. Aurel Kušević, vlastelin, i Diviš Blažić, c. kr. kot. predstojnik u Sv. Ivanu.

— Javili smo u prvašnjem broju, da se u Virovitici prodaje centa hmelja po 35—40 for., a izprva se je prodavao baš samo po 15—17 for. Sada doznajemo, da centa najboljega českoga hmelja stoji 400 for., a prostijega, 250—280 for. — Kad uzmemo, da jedna ral daje i 30 centih, i da svaka centa samo 100 forintih vriedi, eto ti dohodka od 3000 for. Tko se može kod nas pohvaliti ovakvim dobitkom od jednoga jutra zemlje? Dakle preporučujemo i opet našincem hmeljarstvo.

— Današnji broj donosi svršetak članka o našem svilarstvu. Mi smo već jedanput članak ovaj pohvalili; ali nemože nam se na ino nego ga jošte jedanput preporučiti našincem, i onim, koji se svilarstvom bave, i onim, koji su kod svilarstva zlo prošli. Oba će naći puno praktičnih primietbah i polašticah, te će se mnogi svilarstvu opet povratiti, kojemu bješe ova grana gospodarstva dotužila. — Pametan gospodar razmišlja preko zime, što će na proljeće, pa kad se Vesna povrati, već zna unapried, šta će i kako će cielo ljeto raditi.

Kamo sreće da se ugledaju i drugi naši gospodari na g. Lovrića, i da isto tako temeljito priobćuju svoje pokuse ostalim svojim drugovom.

— Poglavarstvo grada Zagreba bilo je s proljeća zabranilo hvatanje koristnih pticah. No tim nije svršen posao, nego treba da se ova zabrana i uvažava. U ovom pogledu molimo dakle, neka se napute nastojnici pijace, da zabrane prodavanje pticah-pjevicah, koje se na trgu Jelačića bana sav dan trže.

Gospodarske viesti.

— (Gospodarski napredak u Ameriki). Kako ogromno gospodarstvo napreduje u Ameriki, to nam najbolje dokazuje ta okolnost, da su ondje samo lani izvadili privilegije na 629 novih ratilah. Medju ovimi ima 117 sadilah sjemena, i to 30 sadilah kukuruza (da se prištedi sjeme), 42 sijala, 1 sadilo krumpira, 113 kosilah, medju ovimi i 3 kosila za kukuruz i sladornu trsku, 2 izkapala krumpira, 1 bralo pasulja, 58 pljevilah, 43 pluga, 42 stapa (stepke), 26 vijačah, 21 sječkarnica, 20 branah (drljačah), 14 košnicah, 9 žrvnalah kukuruza, 7 mlatilah, 6 ruljilah (ružilah) kukuruza, 6 razgrtalah gnoja, 4 prevraćala siena, 1 okapalo itd. Kao što rekoh, ima ih svega skupa 629, svi ovi izumci namienjeni su rataru, da mu olakote radnju. Pak ovoliko ratilah izumi se u Ameriki gotovo svake godine. Istina, da se nepotvrdjuje valjanost sviuh ovih izumakah; al opet neima dvojbe, da se njimi velikom stranom sbilja popravljaju dosadašnja ratila.

— (Vrećodrž). Tko siplje mnogo žita u vreće, neka si nabavi orudje izumljeno od Gilberta, te mu treba manje za jednoga čovjeka, koji mu sada vreću drži. Ovo orudje drži uviek otvorenu vreću, zato smo ga i prozvali vrećodržem *(Sackhalter)*.

— (Veliko grozdje). Tko želi dobiti vrlo velik grozd, može svoju želju vrlo lasno izpuniti. Kad već grozd poodraste, uzmi malu kakvu posudu, napuni ju vode i podmetni pod onaj grozd, te vodu više putih izmieni, dokle grozd nedozri. Njeki gospodar pripovieda u *„Frauendorfer Blätter,“* da ovim jednostavnim načinom od više ljetah svake godine izvodi za čudo velike i osobito slastne grozdove.

— (Izložba trešanjah). Kako je u Virtembergu voćarstvo napredovalo, vidi se iz toga, da je ondje bila ljetos izložba trešanjah, na koju se je donielo jedno 250 felah svake fele trešanjah i višanjah.

Svaštica.

— Marvinska kuga u Galiciji svejednako mori ro gato blago; već se je pojavila u 6 okružjah i obolilo je od nje 161 glava, od kojih je 86 parnulo, 5 su ubili, a 15 ih jošte boluje.

— (Nov način pušenja). Perzijanci nepuše smotke (cigare) onako kao mi, nego baš naopako: oni uzimlju u usta onu stranu smotke, koja gori, a dim puštaju kroz nos i uši. Tomu se hoće da kako vještine.

Trgovina.

Ciena žitku od 1.—8. Studen. 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	5	80	—	—	3	90	1	87	—	—
Pešta	4	83	3	40	3	15	1	60	3	30
Mošonj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Novi-Sad	4	28	—	—	1	88	1	48	2	40
Pančevo	4	30	—	—	1	50	1	50	2	—
Ljubljana	5	90	4	17	—	—	1	80	—	—

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 47. **U ZAGREBU** **22. STUDENOGA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Slobodna mesarija u Zagrebu.

Limitacija mesa i kruha ukinuta je u Zagrebu. Od 1. Lipnja prosto je svakomu kruh peći, a od 16. Stud. *(Nov.)* ove godine prosto je evo svakomu u Zagrebu i meso sjeći. Tkogod ima potrebite sposobnosti, propisane u obrtnom zakonu od 20. Pros. 1859, *) može u Zagrebu slobodno mesariti, pokle prijavi svoju nakanu 14 danah unapried poglavarstvu grada. Samo treba, da goveda, kojih meso želi sjeći, razgleda gradski živinar *(Thierarzt)* i da ih kolje pod nadgledom naredjenikah gradskoga vieća. Ovo se odredjuje zato, da se nebi zaklala marva bolestna ili okužena, koje meso moglo bi zdravju nahuditi. Toga radi se neće dopustiti uvoženje mesa od govedah, koja nisu bila u Zagrebu razgledana i zaklana.

Da se zaprieči svako zakidanje i prevara, morat će svaki mesar ondje, gdje meso sieče, objesiti tablicu, tako da ju može svatko pročitati, a na tablici ovoj mora napisati cienu i felu mesa, koje prodaje.

Ovaj cjenovnik mesa, koje se prodaje, mora se podnieti, tri dana prije nego počne valjati, gradskomu poglavarstvu, da ga potvrdi i da udari nanj svoj pečat. Cjenovnik ovaj mora valjati 14 ili barem 8 danah. Svaki mesar mora za sebe napraviti posebni cjenovnik, i uz vrieme, za koje valja ovaj cjenovnik, mora prodavati svoje meso po cienu ondje naznačenu. Tko bi se usudio prodavati meso skuplje nego što kaže cjenovnik, kaznit će se; nu jevtinije može svatko prodavati svoje meso nego što je izprva nakanio, samo treba da to takodjer naznači na svom cjenovniku, tako, da to svatko vidi.

U svakoj mesnici treba da budu cimentirani utezi (vage), i mesar mora kupcu upravo toliko mesa dati, koliko ovaj kupi. Nije dakle prosto ni za 1 lot manje dati, kada tko kupi funtu mesa, te će se mesar kazniti po kaznenom zakonu kao varalica, ako dâ kupcu manje nego što je ovaj kupio. Od mesarah se dakle potrebuje isto tako točna vaga kao i od svakoga trgovca.

*) Ovaj zakon zapovieda, da onaj, koji želi tjerati kakav slobodan obrt, mora biti sam svoj, ili ako ih je više, da moraju izkazati vještoga poslovodju; a netreba, da bude tko baš gradjanin onoga mjesta, gdje želi obrtovati (meštriju tjerati), dapače svatko može i više obrtah tjerati.

Mesar mora prodati i pol funte, kada tko traži, a manje nemora. To je zato naredjeno, što su njekoji mesari lieni odsjeći pol funte, nego potrebuju, da čovjek barem funtu kupi.

Noge, gubica, pluća i pikat (fileki) ide u privagu; a privaga se mora na osobitoj klupi sjeći, i barem za polovicu jevtinije prodavati od ostaloga mesa.

Ove ustanove valjaju, ne samo za prave mesare, nego za svakoga, koji prodaje meso.

Poglavarstvo grada pregledat će više putih zajedno s redarstvom mesnice i prodavaonice ovdašnjih mesarah, da vidi, da-li je sve u redu, po imenu i utezi; zatim ima-li dobra mesa. Prestupnici će se kazniti po naredbi od 3. Travnja 1855., i jošte će se razglasiti u novinah.

Ovo je sve u redu; al se mi jošte usudjujemo dvoje primietiti. Prvo, da ovom naredbom nije svršena dužnost obćinskoga vieća, što mu ju nalaže obćinski zakon, po kojem se ima starati za živež grada *(Verproviantirung)*. Slobodna mesarija samo je ondje na svome mjestu, gdje ima konkurencije: trebalo bi dakle, da se ova naredba razglasi kako valja po svoj domovini, dapače i izvan nje, pa da se pozovu podhvatni i prometni ljudi, neka se natječu s našimi mesari; jer će se ovi težko uputiti u ovu novu naredbu, i težko će shvatiti, da se mora meso i jevtinije sjeći nego do sada, a ne samo uviek skuplje. „Što dikla navikla, to nevjesta neodvikne“ kaže narodna poslovica.

Jošte treba, da se naredba ova sbilja i drži; nu strah nas je, da ćemo i opet proći kao s onom o pecivu. Kad se je proglasilo, da će moći u Zagrebu svatko peći kruh i žemljičke, podjedno se je obećalo, da će poglavarstvo više putih iznenada pregledati pekarnice, da se uvjeri, valja-li pecivo i teži-li onoliko, koliko ima težiti po cjenovniku. U kojega se pekara sve nadje u redu, taj da će se pohvaliti u novinah; a koji pekar nebude pekao onolika i onakva peciva, kao što treba, onaj da će se takodjer u novinah razglasiti, pak jošt i drugčije pokazniti (kaštigovati).“ Ovo nam obeća gradsko poglavarstvo u početku mjeseca Lipnja, i mi smo se tomu iskreno radovali; jer je ovo obećanje doista vrlo važno i primjereno. Nu poslovica kaže, „obećanje ludomu ra-

dost.“ Tako smo i mi prošli. Evo ima 6 mjesecih, odkada je počela valjati naredba o slobodnoj pekariji; a za sve ovo vrieme nit je bio koji pekar pohvaljen, nit ukoren; dakle valjda nisu bile pekarnice niti pregledane za sve ovo vrieme. Pošljedice ovoga nehajstva nisu izostale. Ja ću samo jedan primjer navesti. Dovabljen slobodnom pekarijom počeo je njeki novi pekar vrlo krasne i velike žemljičke peći. On se je valjda nadao, da će mu biti pekarnica pregledana i on javno pohvaljen, što bi mu da kako privabilo puno kupacah; nu pokle je vidio, da je naredba ostala samo na papiru, peče i on onolike i onakve žemljičke kao drugi, jer mu se njegova dobra namjera nije naplatila, i on se je možebiti takodjer osvjedočio, da se u Zagrebu čim su manje žemljičke tim veća kuća gradi. — Pekarnice i mesnice imale bi se barem jedan put svaki tjedan pregledati, i to ne uviek po istom čovjeku, pa bi kod toga pregledanja uviek imao biti po jedan občinski starješina, za kojega se bar nemože kazati, da će se dati podmititi.

Jošte bi dobro bilo, kad bi se i cjenovnici mesarski u novinah oglašivali, da občinstvo znade, tko sieče najjevtinije meso. Nu kao što se vidi, ono, što nam je bilo kod proglašenja slobodne pekarije barem obećano (ako i nije održano), ono nam se evo kod mesarije već niti neobriče.

Da nam sloboda mesarenja pravim urodi rodom, tomu se jošte hoće, da pamtimo i uvažimo razliku mesa. Ako mi budemo jednako htjeli platiti funtu govedine od kakve mrcine i od ugojena vola, to nemožemo potrebovati, da mesar kupuje gojne volove; on će kupovati, što je najjevtinije. Treba mu dakle dopustiti, da može udariti raznu cienu prema vrsnoći zaklanoga govedčeta. Neuvažavanje ove razlike je uzrok, da se svi gojni volovi gone u Trst, gdje se pazi na ovu razliku, a nam ostaju ponajviše samo mršavi bušaci. A nije to samo oblaznost, kad volimo kupovati meso od uhranjena vola nego od mršava; nečinimo toga samo zato, što je onoga meso tečnije i mekanije od ovoga, ima tu jošt i druga. Gospodarski list je već jedanput napomenuo, da je dokazano, da u 1 centi mesa od vola-pitanca ima samo 46 funtih vode, a u isto toliko mesa od neugojena vola je 60 funtih. Isto valja i za ostalu stoku. Tko dakle kupuje meso od mršava govedčeta, kupuje puno vode.

Dapače velika je razlika u mesu istoga govedčeta prema udu, s kojega je uzeto. To su Englezi do dlake proučili, u njih se dieli govedina na 4 vrsti, a svaka se vrst drugčije plaća. Najbolje je meso oko repa i rebarah, slabije od butinah, taštinah i rebarah, jošte je lošje od trbuha, a najgore od vrata, podvratnika i nogah.

Što smo ovdje na široko govorili o ovoj naredbi grada Zagreba, učinili smo zato, jer mislimo, da će se malo po malo i po drugih naših gradovih uvoditi slobodna mesarija; pak jošt i zato, jer nam se čini, da bi se tom naredbom okoristiti mogli naši gospodari. Ovi se občenito tuže na nedostatak gnoja, a ovoga neimaju, jer slabo goje pitaju marvu kod kuće, nego ju gone na pašu. Pored takva postupanja mora da zemlja sve to manje radja, da gospodarstvo sve to više propada. Tomu neima drugoga lieka nego gojenje marve u štali. A ovoga će se moći svojski primiti, znaduć, da će im se ugojena stoka bolje plaćati nego do sada.

Samo još treba pamtiti, da nije svako govedče za gojenje (pitanje), da neima svaki vol vrstna mesa. U tom pogledu treba gledati na pleme (plešinu, bagru). Kao što ima osobitih plemenah valjanih za rad, a drugih za mlieko, tako ima i osobitih pasminah za gojitbu. Uman gospodar poznaje već izvana, valja-li govedče za gojenje. Tomu bo se osim drugoga hoće, da budu kosti prema mesu; tako n. p. okošt vol nije za gojenje, jer u njega prelazi sva hrana u kosti, koje budu sve to veće i čvršće, al ti se tvoj vol neće podmesiti; a mesar negleda kosti nego meso. Za gojitbu treba izabrati govedče tanke mekane kože, široka jaka zadka *(Hintertheil)*, punih rebarah, pune bočine (taštine), laka vrata. Jošte pazi na dobu. Najkašnja je doba za gojitbu, kad govedče prestane rasti; naravna je stvar, da govedče, komu već zubi izpadaju, neće jako odebljati. A najbolja je doba za gojenje treća i četvrta godina (prema razvitku govedčeta): onda ga se hrana najbolje prima. Al o predmetu ovom morat ćemo napose pisati, da ga izcrpimo; ovdje smo htjeli stvar ovu samo natuknuti.

Kakvim će rodom uroditi kod nas slobodna mesarija, o tom se svašta umuje: jedni se premnogomu nadaju, a drugi se odviše boje. Sama narav nosi, da stvar neće biti izprva sasvim po ćudi ni jednim ni drugim; jer se ni ovdje neda sve na jedanput okrenuti, nego nam treba prelaziti malo po malo od jedne sisteme k drugoj. Prave pošljedice nadoći će stoprv kašnje. Kada? to visi o dobi, kad će shvatiti svoju pravu korist i gospodari, i trošioci, t. j. i producenti i konsumenti.

Najbolje bi oba prošli, kad bi sami gospodari marve družtvo sklopili, i na svoj račun meso svoje stoke sjekli. Ovakvo družtvo postoji, na veliku korist i gospodarah i občinstva, u Ginevri *(Genf)*, i drugi put ćemo nacrtati osnovu njegova ustrojstva, da vide našinci, kako treba za se skrbiti.

Možda će tko prigovoriti, da će se dogovorit pekari i mesari, pa će nas onda prisiliti, da im skupo plaćamo meso i kruh. Tako su uradili bečki pekari, kojim je podieljena bila sloboda pekarenja na sve svete ove godine, pak su odmah dogovorno počeli skuplje žemljičke prodavati. Ovakvomu dogovoru, ako sbilja smiera na prevaru kupacah, može se najprečim putem doskočiti, kad se podupre kakov vješt pekarski ili mesarski pomoćnik, da u priličnu cienu prodaje svoju robu — sav će grad k njemu povrviti. U ostalom se je i zakon postarao, kako da se doskoči ovakvoj zloj porabi obrtne slobode. §. 479. kaznenoga (kriminalnoga) zakona odredjuje: „Dogovori obrtnikah i fabrikantah, kojimi se namjerava ciena kakove robe povisiti na štetu občinstva, neka se kazne kao pre-

stupci. Početnici ovakvih dogovorah neka se kazne, prema većoj ili manjoj važnosti predmeta, za koji su se dogovorili, oštrim zatvorom od jednoga do tri mjeseca, i ako su starješine obrta *(Gewerbsvorsteher)*, neka se skinu s ove časti i proglase nesposobnimi za obnašanje starješinstva. Ostali sukrivci neka se zatvore za tri do trideset danah, prema tomu, koliko su krivi. — Ako koji obrtnik uzkrati prodaju svoje robe, potrebite za svakdanju hranu (kao što je n. p. meso, kruh), neka se kazni globom od 10 do 50 for., drugi put od 50—100 for., a treći put neka mu se oduzme obrt. — Bečko občinsko vieće već je tužilo sudu bečke pekare; mi se nadamo od naših pekarah i mesarah, da se neće ovako osramotiti.

Kako nam je stalo do svakoga materijalnoga napredka, pratit ćemo pozornim okom pošljedice slobodne pekarije i mesarije u Zagrebu, već i zato, jer smo uvjereni, da će se na Zagreb ugledati i ostali gradovi naše domovine, kad zamiete povoljan resultat ove naredbe; no povoljan ovaj pošljedak nevisi o njoj samoj, nego i o ljudih koji ju imaju izvršivati. Čedna dakle prigledba neće biti s gorega.

Sbornica.

U Zemunu 7. Stud. (Izviešće o ljetini). U dolnjem Sriemu i u susjednom Banatu urodilo je ljetos svake vrsti žito: pšenica, raž, ječam, zob, kukuruz. Osobito kukuruza dobili su ljudi toliko, da su i sami mislili, bit će ga sto okah u klipovih (kako se obično prodaje ovdje u Zemunu na trgu) po 2 for. a. vr. I sbilja kupovali smo u Rujnu i početkom Listopada sto okah po 4 for. a. vr.; ali evo sad od njeko desetak danah, navališe iznenada naši špekulanti puniti svoje koše (tobanje) kukuruzom i plaćaju po $5\frac{1}{2}$ i po 6 for. a. vr. Kad čovjek razpita za uzrok tako brzoga skakanja ciene, izgovaraju se na koješto, ali kao glavni uzrok priznaju mnogi, da to čine papirni novci, u koje se neuzdaju trgovci, kako se veli. Skočila je ciena i brašnu svake vrsti, bielomu i hljebnomu, poskupio hljebac jako, i sve se piše novcu u grieh. Zelja i povrća imamo dosta na trgu, osobito kupusa. Kupio sam onomad liepih velikih glavicah 100 za 3 for. a. vr. I krumpira ima dosta, samo nije tečan; njekako su mnogi gomolji vodeni, lojasti, a dobar krumpir valja da je suh kao kesten. Živad je skupa, bieli smok takodjer, osobito zemunski ovčji sir i jaja. Drva su nam poskupila za njekoliko danah po 2 for. a. vr. na hvat. Vino zemunsko, nazvano Ranpaš (valjda zato što se rano pije, piju ga naime, čim se odtoči iz kace u bure, dok još vrije) urodilo je prilično dobro, i prodaje se akov po 4 for. i po $4\frac{1}{2}$ for. Fruškogorsko vino, osobito karlovačko, dobro je ove godine i bilo ga je dosta, gdje nije ljetos mraz i tuča počinila kvara; prodaje se na kiselici (matici) po 5 for. a. vr.

Što se tiče zemunske okolice, obdjelavaju ovdašnji ratari svoja polja dobro i priljježno; samo mi se nedopada, što mnogi još ni sada nisu gotovi sa svojim zimskim usjevom. Čuo sam od izkusnih ratarah, da tko sije žito o Miholju bacajuć mjerov, ako sije o Šimunju, treba mu bacati dva mjerova, a poslje svih svetih tri mjerova. Izgovaraju se naši poznjaci, da su zadržani vršitbom, buduć urodilo žito dobro, po tom kositbom otave, berbom i branjem kukuruzah, najposlje koseći i uvozeći kukuruzovinu za marvu, a bijaše medjutim i opaka, neugodna vremena.

Svakako je zlo, što su zakasnili s usjevom, jer kad prije sniega neponikne zimski usjev, riedko se zeleni njiva o Josipovu, a kad to nije, slaba je nada u obilnu žetvu. Bagra ili pasmina marve je ovdje slaba, jer neima valjane redbe i hrane. Osobito konji naših podvozačah prave su kljusine i odrtine. Negleda se na oplemenjenje i nenastoji oko prave ogoje, zato neima ni prave koristi. Čestita krava hrani malu kuću, ali na to se žaliboże negleda kod nas, samo se jadikuje i cvili, da je zlo i težko, skupo živiti; a neće ljudi, da se drže one rieči: „Pomozi si čovječe sam, pak će ti i Bog pomoći!“

Imamo ovdje u mjestu i svilaru g. Spirte, u kojoj se odmata svila iz čahuricah (galetah). Čujem, bijaše ljetos dobar uspjeh, i kažu, da je ljetošnja svila dobra i liepa, i da je bijaše dosta. Moglo bi se u toj struci gospodarstva mnogo više učiniti u dolnjem Sriemu, i možebit bi učitelji naših pučkih učionicah kako u tom, tako i u voćarstvu, vrtlarstvu u obće i u pčelarstvu mogli riečju i vlastitim primjerom pobudit puk seljački; jer u svakoj toj struci slab se vidi u obće napredak. Svega bi moglo roditi i izvoditi se u Sriemu više, kad bi se samo naši seljaci dozvali; kad bi im jedared puklo medju očima, te bi spoznali izvore svoga blagostanja, pak se ozbiljnije latili posla.

Tlo je naše plodno i blagoslovljeno kao ma koje drugo, samo treba raditi priljježno i umno, ne po onom: „Tako su radili i moji stari, pak su liepo živili!“ Moj Dragane! staro je vrieme bilo i prošlo, a nova doba davno nastala, pak zahtieva nove sile i goni napried u rat sa životom, goni napolje, gdje se dieli mejdan umom i razumom, a ne gvoždjem ubojitim. Gospodarstvo naše u obće slabačko je, valjda zadnje (?) u svietu, a mi da još driemamo i pozivamo se na naše stare, i na ono vrieme, kad je bila centa bieloga brašna po 4 for. šajna, a par pilićah 5 grošićah, funta masti 6 grošićah i deset jajah za grošić šajna. Sad je drugi tanac. Sve je daleko skuplje. Dakle valja nastojati steći urednim i valjanim gospodarenjem toliko novacah, koliko kome treba, da može namirivati svoje potrebe.

Na svršetku izviešća ovoga pade mi na um, da sam zaboravio spomenuti voće na našem trgu. Dobivamo jabuke, kruške i orahe iz Srbije, dobre su i dosta ih ima. Dobivamo i liepih šljivah-crnicah odande i to u priličnu cienu. Voće nam dolazi na trg i iz Sriema, jaganjci iz Banata, svinje iz Sriema i iz Srbije. Trgovina je ovdje znatna hranom i marvom, lojem, kožami itd.

Mijat Stojanović.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

— (Nova tiskarnica). Naš rodoljubivi veletržac g. Antun Jakić dobio je dopuštenje, da može u Zagrebu ustrojiti novu tiskarnicu. Imamo doduše već dvie štamparije, no Jakićeva će se tim odlikovati, što će ponajviše o svom trošku tiskati hrvatske knjige. Toga je našoj mladjahnoj književnosti neizmjerno trebalo; jer se mnoga knjiga samo zato nije napisala, što se nije znalo, kako da se na svjetlo izdade. Želimo dakle od sve duše sretan uspjeh g. Jakiću. Čujemo, da će otvoriti svoju tiskarnicu mjeseca Veljače, jer ljevaoci pisma imaju tolikih naručbinah, da mu nemogu prije poslati potrebitih slovah.

— G. Janko Jurašić na Rieci pozivlje obćinstvo, da se predplati na njegovu knjigu: „Pučki odvjetnik i upravitelj pravice, iliti praktični ilirsko-talijanski ručnik, sadržavajući u oba jezika različita pisma, dopise, molbe, pogodbe itd. zajedno s hrvatsko talijanskim rječnikom najobičnijih juridičkih izrazah. Ciena će biti jednomu svezku 50 novč., a izać će šest svezakah. Tko si djelo ovo želi nabaviti, neka to javi piscu ili uredničtvu Gosp. lista, a platit će stoprv onda, kad koji svezak izadje.

Gospodarske viesti.

— (Trešnje). Tko će ove zime trešnje saditi, neka pamti, da ovo drvo netrpi ni žirne (pretile) ni vlažne zemlje, i ako se u njoj i primi, za malo će mu početi smola curiti i voćka će poginuti. Tko pak opet želi imati trešanjah u ovakvoj zemlji, neka na dno jame, u koju će posaditi trešnju, nanese šljunka ili pruda, a pokrije ga zemljom. Ovaj prud će k sebi vući svu suvišnu vlagu i voćka će veselo rasti.

— (Plodnost pasulja). Algirski časopis „Metidje" piše, da je u Algiru njeki europejski naselac odgojio na svom polju čitav grm od pasulja, koji mu je 6000 zrnah dao. Buduć da je sav grm iz jednoga zrna izrastao, to je dakle jedno zrno njih 6000 urodilo.

— U bečkih novinah čitamo oglas egjipatskoga Edhen-paše, da će se 10. Prosinca u Abasiji kod Kaira (u Egjiptu) prodavati ergela pokojnoga kneževića El-hami-paše, sastojeća iz 54 vrstna konja.

— U Beču su sveto-martinske nedjelje prodali 84,000 gusakah.

— (Nagradjivanje vrstnih ratarah). Velikodušni virtemberžki kralj dariva svake godine svojim vlastitim novcem one, koji se odlikuju kakvim napredkom. Ova darila se svake godine u jesen diele. Ljetos dobi glavnu nagradu od 80 zlatnih dukatah obćinski glavar Maier, što se je njegovim nastojanjem i primjerom gospodarstvo u njegovoj obćini osobito popravilo. — Koji naš glavar može se pohvaliti ovakvimi zaslugami? —

— Podlašeckoga kosilo bilo je kušano i u gospodarskom učilištu u Starih gradih *(Alteuburg)*; al ni ondje nisu bili zadovoljni s njegovom radnjom. — Nu tomu nije kriv izumilac, nego fabrika, koja ova kosila vrlo površno pravi.

Kucanstvo.

— Mazilo za prevlačnjake iliti belegije, to jest za remene, na kojih se britve prevlače. Ovakvi se remeni kupuju i gotovi, al im netraje dugo oštrivo. Da ih popraviš, kupi u dućanu 2 lota u prah strvena nadjaka iliti smirka *(Schmirgel)*, a u ljekarnici 1 lot pomasti od vorvani *(Wallrathsalbe)*, izmiešaj sve što se bolje može i namaži remen.

Obrtnost.

— (Staklena pera). Sva do sada upotrebljavana pera od kosti, ocila, žute mjedi, kaučuka itd. nisu mogla do sada gušćjega pera sasvim prognati, dapače se je i onamo već počelo povraćati, gdje su ga bili prestali rabiti. Nego sad su počeli u Parizu praviti pisaća pera, koja imaju staklen brk i najviše naliče guščjemu peru, jer se njimi lako piše i nederu papira kao pera od kovine (metalla).

Svaštica.

— (Vrućina). Dočim smo mjeseca Listopada doznali sa više stranah, da je bio snieg zapao i ljuta zima zavladala, tako da su u Štajeru izpod sniega grožđje brali: na Crljenom moru (koje dieli Misir ili Egjipat od Azije) tolika je bila vrućina, da su se tri čovjeka na brodu "*Colombo*" u pravom smislu rieči zagušila, onako kao da si ih u toplu peć turio, a 16 ih je težko obolilo.

— (Lažne banknote). Pojavile su se mnoge lažne banke od 100 for. Opominjemo dakle štioce, da budu na oprezu. Lažna banka se može poznati na prvi pogled, kad ju sravniš s pravom, jer nije tako liepo napravljena. Izpod genijah, štono su ozgor na banki naslikani, s lieva je broj 6, a s desna slovo D. One sitne rieči ozdol nisu liepo naštampane i imaju pravopisne pogreške: *österrnkischen* i *lebenlangliche* mjesto *österreichische* i *lebenslängliche*.

— (Smotke). Pokle je u Europi sve počelo smotke (cigare) pušiti, troši ih se svake godine jedno 400 miliunah, tako da se 22,000 ženskinja, ponajviše mladoga, hrani samo smotavanjem smotakah. Najvještija ovakva smotkarica napravi dnevice (za 10 satih) 300 smotakah. Zato su cigare puno skuplje nego duhan pušenac. Sad je tvornik (fabrikant) de Barry izumio osobit stroj za smatanje smotakah. Ovomu stroju treba 8 ljudih za dvorbu, al zato se na njem naprave za svaki sat jedno 2000 cigarah, dakle za dan (10 satih) njih 20.000; a isti ljudi bi za isto vrieme napravili njih samo 2.400. Da se rukama smata 20.000 cigarah, stajale bi 15 for., a pomoći stroja stoje samo 4 for. Sva je dakle prilika, da će cigare pojevtiniti. *(Sl. nov.)*

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 19. Studenoga 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	77.40
Državnjače sa 5%	66.30
Hrvatske i srbske razteretnice *(Grundentlastungs-Obligationen)*	67.25
Dionice narodne banke	755.—
„ austr. veresijnice *(Creditanstalt)*	117.70
„ dunavskoga parobrodarskoga družtva	401.—
„ Lloyda	180.—
Srećke Eszterhazova zajma	87.—
„ Windischgrätzova zajma	23.75
„ Waldsteinova zajma	26.—
„ Keglevićeva zajma	14.—
Prid na carske dukate	6.12
„ na srebro	35.25

Dubljina Save.

17. Studenoga 1860. — 0′—9″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek**.

BROJ 48. U ZAGREBU 29. STUDENOGA 1860. GOD. VIII.

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Zimsko oranje.

Slabo kad se dogadja, da čovjek nebi mogao kadšto i zimi težiti svoju zemlju, to jest orati; dapače ovih posljednjih zimah mogao je gospodar mnogo toga poorati. Vrieme je bilo tako povoljno malo ne u svih naših stranah, da nas je zemlja upravo pozivala, da ju oremo. I zaista su se mnogi gospodari u drugih zemljah odazvali ovomu pozivu. Tako i valja. Još nijedan praktičan gospodar i nijedna knjiga o gospodarstvu nije učila, da plug treba zimi onako da počiva i spava kao medvjed u špilji. Tim neću da kažem, kao da treba zimi isto tako orati, kao što i ljeti, dapače mislim, da bi to bilo opasno; nego pita se: kada i kako da se zimi ora? Ima-li se orati (parati), ili preoravati (drugačiti), oli pako baš i prašiti (trećačiti)?

„Zašto se nebi strnište oralo već pod jesen?"

Na to će mi se odgovoriti: „To nije moglo biti, marva naša nije dospjela poorati sve polje." Drugi će opet kazati: „Zima me je prerano zatekla, ili, kiša je zategla, te nije bilo moguće orati." Dobro, al snieg je evo okopnio, kiša je prestala, vrieme je suho, zemlja nije odviše mokra; a u štali stoji marva, te je očamila od duga vremena: onda neka se ore, ma bio Prosinac, Siečanj ili Veljača.

No i onda, pokle je sve polje poorano, ima jošte kadšto liepih danah, koji vabe na oranje: nebi-li hora bila, sad, pokle neima više strništah, da se preore koje oranje? Na to odgovaram, da nebi.

Ako stanemo razmišljati, zašto se zemlja toliko putih ore, uvjerit ćemo se, da joj može zimi ugadjati samo prvo oranje, ne preoravanje, a kamo-li trećačenje, makar i bilo povoljno vrieme. Strnište se zato ore, da se ostanci žetve, to jest strnjika, pak i korov (drač), izvadi i ponješto zemljom pokrije. Zato svjetuju, da prvo oranje mora biti plitko, jer onda strnjika i korov prije iztruhne i tako se polje očisti i pognoji. Čim više može djelovati na prvo oranje promjena vremena, to jest zima i toplina, mraz i sunce, i uza to kiša i moča: tim ćeš prije cilj postići, radi kojega si strnište poorao, tim će ti prije iztruhnuti korov i strnjika. Zato se kaže za paranje, „čim prije, tim bolje." Tko može ikako, neka para strnište umah poslie žetve, a tko nemože onda, neka barem gleda poorati ga pod jesen; ako mu to ni onda nije moguće, a on neka para zimi na sgodnu vremenu. Ako strnište pooreš, makar i kasno zimi, to ćeš uviek bolje uraditi, nego ako ga stoprv s proljeća uzmeš parati.

Druga je kod preoravanja i trećačenja. Njiva se preorava, da se zemlja, što je pod prvim oranjem, na vrh digne i izmieša s gornjom, pa da se uza to sva mekota izmrvi i porahli. Toga radi se mora kod preoravanja dublje plužiti nego kod paranja. Trećačenjem namjerava se zemlja sasvim urahliti; a tko pred samu sjetvu jošte jedanput ore, on tim pripravlja sjemenu sgodnu ložu, da može laglje nići. Tko ovo na um uzme, domislit će se i sám, da se zemlja može s uspjehom preoravati samo onda, kad nije odveć mokra i smrzla; jer drugčije nit ćemo zemlju izmiešati, niti porahliti. Dogodi se više putih, da je zimi liepo vrieme kao s proljeća, da duhne vjetar, koji posuši ceste; al mekota je onda ipak jošte premokra, a doli ponajviše i smrzla. Jednom rieči, mekota je onda takva, da se koristno nemože preorati.

Zimsko je vrieme našoj mekoti u prilog iz više razlogah: prvo, njiva počiva zimi, jer onda trave ništa ili barem vrlo malo hrane potrebuju, pa se za to raztvaraju one čestice zemlje, kojimi se bilje hrani. Uz to se zemlja napoji vlage od sniega i kiše; a djelovanjem zraka, sunca, mraza i vlage zemlja se drobi i mrvi. Odavde se vidi, da se zemlja parati može i zimi, kad baš nije najpovoljnije vrieme za oranje; jer njegove mane izpravlja miena vremena. No preoravati i trećačiti može se s uspjehom samo ona zemlja, koja nije odviše mokra; jer ako se premokra zemlja preore i od mraza se brazde i grudve i razpanu, al se neće zemlja izmiešati.

Tim više ugadja jarim usjevom, osobito pak zobi i ječmu, ako se zemlja već pod jesen pripravi za sjetvu, pa se onda s proljeća samo rovilom (exstirpatorom) posijano sjeme zastre. Jer ovakvim postupanjem sva se vlaga udrži u zemlji, a to hasni osobito zobi. — U ovom pogledu, čini mi se, da valja za usjeve što i za drveće. Bolje će se primiti drvo zasadjeno u jamu, koja bješe pod jesen izkopana, nego kad se zasadi u jamu upravo sada izkopanu.

Jednom rieči treba pamtiti, da se zimskim oranjem neima proljetni posao obaviti, to jest da se neima zimi plužiti, ono što bi valjalo stoprv s proljeća orati, nego samo ono, što je valjalo već u jesen poorati. Samo ako je vrieme osobito povoljno, a zemlja slabo mokra, može se i zimi preoravati. U drugih okolnostih je proljeće i jesen najsgodnija doba za oranje. *(Landw. Zeitung).*

Otvaranje gospodarskog učilišta.

J. L. Iz Križevca. Osim velikih političkih pitanjah današnjega vremena neima znamenitijega dogadjaja, nego što je svečano otvorenje križevačkoga gospodarskoga učilišta, koje smo toli željno izgledali. Ako želimo, da nam narod svestrano napreduje, da mu se materijalno i duševno stanje poboljša, to se moramo svakako pobrinuti za umni razvitak i napredak gospodarstva. Zato dozvolite da vas izviestim o našoj radosti.

Dana 19. studenoga otvoreno je križevačko gospodarsko učilište u nazočnosti svih oblastih, mnogobrojnih gostih i pučanstva. Učevna soba bila je liepo narešena, gdje g. M. Baltić, savjetnik, liepim govorom razložio povod današnje svečanosti, predstavio i uveo g. ravnatelja, učiteljsko i upraviteljsko osoblje, pa vedrim čelom i veselim licem narodni naš jezik proglasio jezikom učevnim, a zatim nazočnu učeću mladež preporučio učiteljskomu tielu. Preč. g. začastni kanonik i župnik David zahvalio se je g. savjetniku u ime grada i pučanstva za njegovo nastojanje oko podignuća ovoga zavoda; a za njim preuze rieč g. Dragutin Lambal, ravnatelj, komu je već prije dolazka slavjansko srce, vatreno domoljubno čuvstvo i dokazana vještina prokrčila put do srdacah domorodnih, te prosbori čistim književnim jezikom govor, koji je sve pritomne uzhitio. Vrli ovaj gospodin pokaza, kako može i u najkraće vrieme slavjanski brat Čeh, koji ljubi slavjanskoga brata Hrvata, naučiti hrvatski jezik. Evo govora:

Slavna skupštino! Nisam još tako uvježban u hrvatskom jeziku, da bi mi bilo moguće govoriti sasvim brzo i savršeno; molim Vas dakle strpite za danas, a ja Vam dajem tvrdu vjeru, da sam čvrsto odlučio, što prije govoriti i pisati hrvatski podpuno i bez pogrieške.

Zahvaljujem Vam se, moja gospodo! na laskavom povjerenju, koje stavljate u mene i u ostale moje pomoćnike na ovom važnom polju domaće prosvjete!

Više od 12 godinah gledao sam sućutno narodno uzkrsnuće zemaljah podravskih i posavskih, i želio svagda pobratimski, da bi junački narod, kojemu je Bog darovao liepu ovu zemljicu i blago podnebje, uzdignuo se i stao medju znamenite, uzobražene narode europske. Često me je obuzela želja, pridonieti što k ovome uzdignuću barem u pogledu gospodarskom; pa kao munja proletjela je moju dušu ljetos viest o utemeljenju gospodarskog učilišta križevačkoga, pobudiv volju moju na učestvovanje u ovom važnom podhvatu. Mnogoljetna dakle simpatia za uzdignuće i napredak narodnoga gospodarstva hrvatsko-slavonskoga uzrok je, da sam krenuo u ove krajeve, koje sada zovem svoju novu domovinu.

Kako sam, svietla skupštino! u svojoj českoj domovini izvršio mnogu zadaću praktičnoga i u mnoga gospodarenja, istom ću pomnjom i trudom nastojat o tom i ovdje, kao nov valjan sin drage kraljevine hrvatsko-slavonske. Nisam, moja gospodo! početnik i novak u poučavanju mladeži u gospodarstvu, nego evo punih deset godinah već radim na tom zahvalnom polju, izučiv njekoliko stotinah mladićah, gospodarećih sada po različitih krajevih austrijanskoga carstva.

Da ovdašnja moja zadaća nije laka, nitko neće dvojiti, i treba, da u ovom poslu tražim podporu za sebe i za ostale svoje drugove — najprije kod visokih oblastih, zatim pako kod štovanog gradjanstva križevačkog, konačno kod marljivih članovah družtva gospodarskog i svih prijateljah narodnoga napredka.

Ako mi Bog dade, da *„viribus unitis“* — pomoćju ostale gospode učiteljah — podignem ovaj zavod na takov stupanj savršenstva, da mladež naša uzmogne služiti vjerno domovini: tad će se izvršiti zadaća moga života, tad će se izpuniti osobita želja moja, težeća tamo, da grad Križevac, koji je bio u starome vieku veleslavna tvrdjava vojnička, da se ovaj grad u novome vieku oklopi novom slavom — kao tvrdjava praktičke prosvjete i blagostanja.

Zato neka živi naš milostivi car i kralj, koji nam dozvoli, da oživi ovaj zavod; neka živi i cvieta naša mila domovina sa svietlim banom na čelu; neka živi visoko poglavarstvo, i osobito ovaj muž (savjetnik namjestništva g. Baltić), koji se je tako neumorno brinuo oko ustrojenja ovoga našega zavoda; neka živi napokon čitavo gradjanstvo križevačko, koje molim, da me nesmatra kao hladnoga tudjinca, nego kao vatrenog i vjernog prijatelja hrvatskoga naroda!“

Izza toga predložena je knjiga, u koju se upisaše svi prisutni, svakoga stališa i razreda za vjekovitu uspomenu svečanoga dana toga. Da uzveliči svečani ovaj čin i dan, odredi sl. gradsko poglavarstvo i gradjansko zastupničtvo, da se na obćinski trošak priugotovi objed, gdje smo napijali liepe zdravice svim slavjanskim granam, ustavnomu životu i junačkim Krajišnikom, da budu dionici naše sretnije budućnosti. — A da pokažemo, kako cienimo zasluge našega prevriednoga g. M. Baltića, odredili smo, da ga damo naslikati u životnoj veličini; u tu svrhu podpisano je odmah 220 stot.; imenovani odbor skupljati će dalnje prineske. Pod večer priredilo mu je zahvalno gradjanstvo sjajnu bakljadu; radosti i veseloj viki nije bilo ni kraja, ni konca. Bože daj, da imamo razloga i više putah ovako se veseliti.

Sbornica.

I. Φ. Iz Požege 15. Stud. Želili ste nješto saznati o ovogodišnjoj ovdašnjoj ljetini. Da je ona povoljna bila, to bi vam doista već tko to o tom šta obznanio bio;

no buduć da skoro u ničem povoljna nebijaše, to valjda zato nije nitko ni hotjeo razturivati nepovoljne glasove, kad smo već i bez toga preobilno obasuti svakojakimi nepovoljnostmi. Dakle u kratko, prošla ljetina bila je, izim kukuruza i siena, u svem drugom loša, i to ne malo, nego vrlo loša. Mnoge i dugotrajne kiše, a za njimi suša, tuča, bure i nepogode zadadoše nam mnogo jada, da nas izdade i gora i polje. Žita su bila vrlo neplatna, a i što je bilo, bilo je jako snjetljivo i nečisto. Na mnogih je mjestih žito od mnoge vode posve potrulo, a na drugih ga je mjestih tuča tako smlavila, da žetvi nije ni traga bilo. To valja i za ječam, i za zob. Voća je posve malo, šljivah u mnogih stranah ni za liek, vina je takodjer posve malo, pak i to je lošo, i ondje, gdje ga nije led potukao. Krumpir hametice trune, jedva će ga šta proljeća dočekati. Kravja i biela repa je slaba, žira i šiške samo mjestimice: samo kukuruz, sieno i otava dobro nam urodiše, a i kupusa (zelja) bilo je dobrano. Eto takova nam bijaše ovogodišnja ljetina, i to s malom gdjekojom iznimkom u cieloj Slavoniji. Doista crna i žalostna, a tim crnija i žalostnija, jere stara novu s ničim nedostiže, a kamo-li da bi ju čimgod poduprla. Prošlog je proljeća bilo mnogo nužde i nevolje, a budućeg proljeća bit će toga po svoj prilici još više. Bože daj, da zločest prorok budem; al malo je nade! Preklanjske godine bilo je barem voća, bilo je nješta šljivovice a i marve, te su ljudi iz niečeg izvadili po gdjekoju krajcaru, koju su u hranu uložiti mogli. A ove godine neima ni toga, neima voća, neima šljivovice, a marva je većinom utamanjena. Bog si ga sam zna, kako će sirotinja ovu godinu preživiti. Još je pokraj sveg tog velika sreća, da i kukuruz izdao nije; jer onda bi glad već gotov bio, a ovako će se barem donikle ipak iztrajati. — Zlo je, veliko zlo; a ipak ja nemislim, da ono uprav samo od ove dvogodišnje nerodice dolazi; jer nemože se reći, da je nerodica baš takova, da bi glada moralo biti, kao što je lani bilo, budući znam, da su i lani a i ove godine trgovački magazini dovoljno hranom obskrbljeni, da se nitko nebi glada imao bojati, kad bi samo novca imao. Najglavnije vrelo te nestašice i nužde pomanjkanje je novca. Da nam seljak novca ima, da on svoju hranu i marvu za namirenje javnih teretah razprodati nemora, onda doista nebi glada trpio. Al odkud da dodje do novca, kad su mu skoro sva vrela od njega zabušena? Duhan nesmie svatko saditi, šljivarstvo mu je utamanjeno velikom šljivarinom, marva mu je eksekucijami razprodana, obrta i prometa drugog neima — e jeli onda čudo, ako puk uz pune magazine ipak gladovati i prosjačiti mora? Ne nije to čudo, nego će čudo biti, ako to i nadalje neuzbude, doklem god se svi ti izvori naših zalah nezajaze. — Pučka prosvjeta, bolje gospodarstvo, olakšanje javnih teretah, poboljšanje komunikacije, zabrana razprodaje nareda i za život potrebne hrane radi namirenja javnih teretah — to i slične uredbe, a ne prosjačenje i milostinje, mogu radikalno našem puku pomoći. Naproti, ako se tim putem neudari, prosjačtvo je naša nedaleka budućnost! Nu nadamo se, da će svemu tomu iznaći sgodnoga lieka naši sabori, jer nije sumnje, da će se oni bodro osvrtati i na materialno stanje svoga naroda! —

Ovdašnji gimnazijalni učitelj g. Remigije Matković, kazivao mi je, da je, bivši ovih praznikah u Iloku, vidio kod ondašnjega kovača Ivana Meštrovića kosilo t. j. stroj za žetvu i kositbu, što ga je ov sam izumio i načinio. Razmatrajuć ovaj kovač vrlo komplicirano i skupocjeno kosilo kod tamošnjeg vlasteostva, stane misliti, kako da sebi prostu i jevtinu takovu spravu načini, te se je onda tako dovijao do tog svog izumka. Spomenuti gospodin hvali, da je taj stroj vrlo udesan, za poslugu treba samo jednog konja i jednog čovjeka, kupi sam u snoplje rukovieti žita, negazi usjeva i k tome je posve prost i jevtin. Gledajte, da vam tkogod iz Iloka taj stroj potanko opiše, i ako je moguće naslika; pa da onda prosudi jeli šta u stvari. Mislim da bi svakako vriedno bilo, da se tko za to zauzme. Mi smo veliki bogci, malo ili baš ništa nečinimo za promaknuće obrtnosti i gospodarstva, bilo bi dakle vrieme, da se čim god pokažemo, pa ma još kakova malenkost bila. *)

Snieg je 7. i 8. počinio silni zulum u ovih krajevih, kakovomu neima pametara. Neopisive strahote su se dogodile. U kamenskih šumah poginula su tri čovjeka, u Stražemanskih šest, u Drenovačkih devet, u Kutjevačkih jedan, jedan poštarski momak skupa s konjem, mnoge svinje i druga marva. Te je nesretnjake u šumah kod svinjah zatekao iznenada snieg i strašna bura. Nenadajuć se takovomu zlu, nisu ljudi odmah bjegati htjeli, kad noću od 7. na 8. tako duboko snieg zagruva, da su mnogi nemogavši se spasit i poginuli. Skoro se vjerovati nemože, kad čovjek sluša, šta su mnogi od njih prepatili. Ljudi, koji su pol sata od sela daleko bili, bludili su dva dana, dok su selo našli. Sad su iz jamah jedan drugog izvlačit morali, sad su se kroz poldrug hvat duboki snieg prokapali, sad bjegati morali izpod rušećeg se hrašća! Od tih nesrećnjakah postaše 3 žrtvom pučke gluposti; jer seljaci spasivši je, još na pol žive, snesoše ih u vruće sobe, te ih kap udari. Jednoga mladića od 16 god. pojele su svinje još polu živa, a jednog 60godišnjeg starca našli su na jednom kupu sćućurenih svinjah smrznuta ležećeg. Mnogi obližnji kućani poletili su u pomoć svojim, no jedva su se i sami spasili; njeki su morali konje odpreći, kola ostaviti, i na konjih natrag pobjeći. To je bila bura, to je bila vijavica, to se je hrašće kršilo, to je snieg metljao — da je čovjek mislio, da je u arktičke predjele premješten, a ne da je u Slavoniji. Sad je taj snieg već sav otišao, izim u visokoj gori, i mi imamo babje ljeto! —

---

*) Molimo uljudno sriemske rodoljube, da nas obavieste potanko o toj stvari, po imenu o tom, da-li se je ovim novim kosilom već kosilo, kakvim uspjehom, koliko, tko je gledao, je-l' ostala velika strnjika itd.? — Kosilo je izza pluga najvažnije ratilo, i svi si glasoviti ratari jednako razbijaju glavu, nebi-li im za rukom poslo sagraditi sgodno kosilo, kojim bi se rataru sila troška prištedilo. — Vriedno je dakle doista, da se Meštrovićevo kosilo izkuša, pak ako sbilja valja, da se razprostrani, što se više može. Samo se kaže, da se to nebi moglo učiniti sa štetom samog izumioca. *Ured.*

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Njegovo veličanstvo je zapovjedilo, da se u križevačku ratarnicu pošilja i 18 krajiških dječakah i da se za izdržavanje svakoga 160 for. iz krajiške zaklade plaća.

— Gospodarskomu družtvu pristupili su kao članovi: gg. Josip Gašpari, vlastelin, Ivan Hočevar, c. k. kotarski sudac, Josip Krša, zidarski majstor, Kamilo Struppi, provizor, i pokupska obćina kao utemeljiteljica.

Gospodarske viesti.

— (Voženje ribah). Mnogi je ribar, vozeći ribe na pijacu, silnu štetu imao što su mu ribe baš u ledenoj vodi pocrkale. Uzrok je tomu nedostatak zraka. Ribam treba isto tako zraka (uzduha, vazduha), kao i čovjeku. Nu one ga vade iz vode, u kojoj plivaju. Kad ih mnogo ima u zatvorenoj bačvi, onda potroše zrak, što ga ima u vodi, i napokon se zaguše upravo tako, kao što bi se zagušio čovjek zatvoren u kakvoj škrinji, u koju nemože od nikuda zrak dopirati. Čim dakle zapaziš, da koja riba uznačice pliva, to je znak, da gine, treba ti dakle naliti na ribe druge vode. Ako je pako neimaš na blizu, a ti pretoči vodu, u kojoj ribe plivaju, u kakvu drugu posudu, pa ju onda natrag lij na ribe, al polako, da se voda napije zraka, koji će se š njom upravo tako izmiešati, kao komad kruha s vodom, kad ga metneš u nju. U ovakvoj vodi oporavit će se opet ribe.

— (Gnoj za dinje). Najglasovitije su perzijanske dinje, i piše se, da su zato tako vrstne, jer se za nje zemlja golubjim gnojem gnoji. Toga radi bogati Perzijanci hrane do 20.000 golubovah, da mogu gnojiti svoja dinjišta; uz to jošte redovito napuštaju i vodu na nje; jer je golubji gnoj odviše ljut. To bi mogao lasno pokušati koji naš gospodar.

— (Najmanji konji). Do sada je sviet držao za najmanje konjsko pleme škotske konjice, nazvane pony, i razprostranjene i po drugih europejskih zemljah. Pony nije viši od jelena srednje veličine. Nego ovih danah je Englez Villiams pokazivao u kraljevskom gradu Vindsoru 4 afrikanska konjica, tako nježna tiela, da mnogi gledalac nije na prvi pogled ni vjerovati hotio, da su ono konji. Svi su ovi konjici gnjadi *(braun)*, jednaki i samo 31 palac (dakle od prilike $2^1/_2$ stope) visoki. Još se nikada nije čulo za tako malene konje. *(Slov. nov.)*

— Na ljetošnju parižku izložbu bilo je donešeno 270 plugovah svake fele. Ovo dokazuje, koliku važnost nalaze umni ratari u ovom ratilu, gdjeno se kod nas znamenitost pluga slabo uvažava. Nu o tom drugi put na široko.

Trgovina.

U Čakovcu 14. Stud. Naša se trgovina malo po malo sve to više razvijati počimlje. Današnji tjedanski sajam, akoprem slabji od posljednja dva, nadkrilio je, uzprkos kišovita vremena i hrdjave ceste sve one, koji se do ljetos ovdje obdržavahu, živahnosti, i množtvom žita, prodavacah i kupacah. Neobični snježni zapuhi na kanižko-optujskoj željeznici prouzročiše, da povozi nemogahu kao obično prolaziti. Njekoliko danah ništa se nije moglo odpremiti iz pristaništa, zato ostaše sve žitnice pune žita, i s toga se je bilo nadati, da će ciena žita podobno pasti. Jučer se je ipak spremilo dosta žita po željeznici, i toga radi trgovina neklonu. Za sada su glavni članci ovomjestne trgovine kukuruz i bieli pasulj. Za ovaj polaze naš sajam trgovci iz Trsta, i Ljubljane neračunajuć amo mnoge domaće.

Pšenice se prodalo danas 98 vaganah po 4 stot. 50 novč. vagan, raži 173 vag. po 3 st., kukuruza 2895 vag. po 2 st. 50 novč., krumpira 63 vag. po 1 st. 80 novč. vagan. Pasulja 642 vag. po 4 st. 20 novč.

Sada još seljaka niti nužda netjera, da prodaje svoj kukuruz, pa niti trgovci posve sirov kukuruz rado nekupuju. S toga se nadamo, da će za njeko vrieme sajam ovomjestni još više ojačatl. Kolomanski prvi naš novi godišnji vašar 13. Listopada bio je priličan, akoprem bijaše kišovito vrieme. Prodavacah, osobito marve, sakupilo se je od sviuh stranah, a i kupacah vidjeti je bilo tja iz Šomogja, Pešte, Beča, Gradca itd. Osobito su se konji tražili.

Ljetina, što se tiče kukuruza, kao glavne medjumurske plodine, izpala je ovdje sjajno; al berba slabo. Medjumursko vino u kolikoći malo gdje ili nigdje nedostiže lanjsku ljetinu, a u kiselosti neima mu do sad pametara; prodaje se po 4—5 forintih a. vr. — U obližnjoj Ugarskoj prodjoše mnogo bolje; njihovo vino može se uzporedit sa medjumurskim najboljim vinom, pa se plaća kao i ovo.

Kakvu budućnost imade ovomjestna trgovina, vidi se najjasnije odtuda, što je ovdašnji trgovački sbor za potrebno našao, molbu podnieti na upraviteljstvo južne željeznice, da se na čakovačkom pristaništu (banhofu) razprostrane i razšire skladišta, da se poveća broj činovnikah, i umnoža broj poslenikah, da se razširi ciela sgrada neodgovarajuća množtvu potrebnog osoblja, i napokon, da se popravi kolni put do skladišta. — Pogovara se već i o tom, da će se nuz pristanište u Čakovcu graditi parni mlin, za koji je jur zemljište nabavljeno. Onda će imati Čakovac tri ogromna poduzeća, a parne sile razturat će na sve strane svieta njihove tvorine.

Bog bi dao, da čim više procvate!

Josip Goričanec.

Z. Iz Varaždina 22. Stud. Evo Vam ciene i kolikoće žita, što se je ovdje prodalo 15. i 22. Studenoga.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 15. Stud. 40 vag. po 5 stot. 30 novč., a 22. Stud. prodano 31 vag. po 5 st. 50 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 15. Stud. 54 vag. po 3 st. 60 novč., a 22. Stud. prodano 50 vag. po 3 stot. 70 novč.

Ječma (vag. od 65 ft.) prodano 15. Stud. 1 vag. po 2 stot. 20 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 22. Stud. 49 vag po 1 st. 95 n.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 15. Stud. 1861 vag. po 2 stot. 40 novč., a 22. Stud. prodano 1680 vag. po 2 st. 40 novč.

Krumpira prodano 22. Stud. 60 vag. po 1 st. 60 novč.

Ciena žitku od 20.—26. Studen. 1860. u austr vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	40	3	—	2	40	2	—	3	—
Osiek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rieka	7	—	—	—	3	70	2	60	5	20
Karlovac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otočac	5	60	—	—	3	30	2	—	4	—
Makarska	6	—	4	30	3	30	—	—	4	30

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

DODATAK

48. broju Gospodarskoga lista 1860.

Zapisnik

odborske sjednice od 30. Listopada 1860.

Predsjednik g. grof Miroslav Kulmer. Ostali dr. Aleksa Vancaš podpredsjednik, baron Levin Rauch, Mojsia Baltić, Andria Jakčin, Ljudevit Vukotinović.

§. 1. G. Ljudevit Vukotinović izviestio je, kako je u Parizu u carskom zavodu *Société imperiale et centrale d' horticulture* poznanstvo i savez učinio, dobivši naputak na najznatniju kuću gospodarsku i vrtlarsku u Parizu i zajedno obećanje, da će družtvo naše svakom prigodom prijateljsku podporu tamo naći; predložio je nadalje više-vrstnih kazalah voća, trsovah i sjemenja od glasovite kuće: *Vilmorin-Andrieux*; primljeno je za dragovoljno znanje i odredjeno, da se njekoje najnovije stvari izberu i naruče; njekoliko naime jabukah, krušakah, bresakah i trsovah.

§. 2. G. odbornik Čačković prosio je, da bi mu odbor htio dozvoliti, da svoje trsovne korjenjake izruči vrtlaru družtvenom za prodaju, pod one ciene, koje bi on naznačio. Odbor gledeći na zasluge, koje je g. Čačković za družtvo napose, a u obće za vinogradarstvo u našoj domovini stekao, odluči: da vrtlar ima primiti lozu od g. Čačkovića, u posebnom ju računu voditi, prodavati i da će od prodane svake stotine dobiti pet postotka nagrade; družtvo za se neište nikakove koristi, nu iz druge strane neprima jamstvo, premda će narediti, da se posao savjestno vodi.

§. 3. G. Drag. Vaizer ište, da mu družtvo plati, što mu ostade dužno na kapitalu i interesah 1500 for. Odlučeno: odmah poslie nove godine, čim se podpora iz državne blagajne dobije, 1000 for. izplatiti; to isto se g. Vaizeru ima do znanja staviti sa uljudnom prošnjom, da do to doba počekati izvoli.

§. 4. Vis. c. kr. namjestničtvo na znanje daje, da će se gospodarska učiona u Križevcih otvoriti 19. Studenoga t. g., što je vrlo ugodnog znanja radi primljeno i g. Šuleku izručeno, da u Gospodarskom listu priobći.

§. 5. G. Krunoslav Veselić profesor latinskog jezika u Beogradu, opetno prosi i nove razloge navadja, da bi se primio za člana ovoga družtva. Odlučeno: budući, da odbor neima vlast proti naredbam viših uredah raditi, to se prošnja g. Veselića smatra kao utok i kao takav dostavlja vis. namjestničtvu za dalnju službenu porabu.

§. 6. Izvješće g. tajnika Makse Zettera o skupštini gospodarah u Solnogradu čitano je i sa zahvalnošću primljeno.

§. 7. Pristupnice obćinah: Miholjac, Slivoševac, Moslavina, Jamnica, Cirkvenica, Novi, kao i od gg. novih članovah: Aurela Kuševića i Diviša Blažića uzimlju se u spravu. Diplom se ima novopristupivšim izdati.

U Zagrebu 30. Listopada 1860.

Ljud. Vukotinović,
perovodja.

Zapisnik

sjednice podružnice križevačke držane dne 11. Srpnja 1860. u kotarskom uredu križevačkom.)*

Prisutni p. n. gg.: Aleksander Fodroci predsjednik; zatim odbornici: V. Bjelošić, St. Matačić i J. Lajer ujedno tajnik; konačno članovi: L. Kiš, D. David, I. Vuščić, V. Vernak, Fr. Žužel, G. Hadrović i St. Valdec.

1. Proglašen bi dopis sl. gradskoga poglavarstva križevačkoga od dne 19. Travnja 1860., br. 374, kojim se ovoj podružnici dostavlja zamoljeni štatistički pregled dušah, kućah, marve, zemljištah itd. Dušah ima 2768, kućah 469, konjah 285, rogate marve 1295, svinjah 1070, zemlje oranice imade 1770 jutarah, livadah 1006 jut., vinogradah 280 jut., spašnikah 299 jut., šumah 2850 jutarah.

Znanja i ravnanja radi se ovaj izvadak u zapisnik stavlja, a cjelovito unest će se u podružničku bilježnicu.

2. Proglašen bi dopis sl. c. kr. kot. ureda križevačkoga od 23. Travnja 1860., kojim se dostavlja ovoj podružnicu zamoljeni štatistički pregled dušah, kućah, marve, zemljišah itd. ovoga kotara. Dušah imade 14.789, kućah 1559, marve 9872, zemlje oranice 14.331 jut., livadah 7005 jut., vinogradah 2498, pašnikah 2036 jut., šumah 12.775 jut., neplodnoga zemljišta 1874 jut., čisti prihod iznaša 103.330 for.

Izvadak ovaj se znanja radi u zapisnik stavlja, a za buduću porabu unest će se obširnije u podružničku bilježnicu.

3. Slavni kot. ured križevački dopisom svojim od 28. Travnja 1860. br. 1109 dostavlja ovoj podružnici izkaz razboritijih gospodarah triuh polit. obćinah, izmedju kojih će se po njekoliko u podružničke sjednice pozivati moći.

U sjednici ovoj biše odmah iz svake obćine po tri zabilježena, koji će u buduću sjednicu pozvani biti. Tako će se radit izmjenice i u buduće. Dopis uvršćuje se medju spise.

4. Trgovina Pavla Hatza svojim dopisom od 2. Srpnja 1860. javlja, da je od ove podružnise za kosilo Pod-

---

*) Na naročito zahtievanje priobćujemo ga naknadno. *Ured.*

laśeckovo primila 30 stot., kosilo da još nije prispjelo, ali se nada na skorom dobiti, te će bezodvlačno simo javiti.

Uzimlje se do znanja.

5. Gospodin predsjednik u smislu zaključka posljed nje sjednice izradio je kratku osnovu o držanju male izložbe gospodarskih proizvodah i orudja, te ju sada i pro čità. Poslie učinjenih njekih promienah u istom predlogu sastoji ova osnova na kratkom u tom:

Male izložbe za našu podružnicu neka se sastave bez ikakovih velikih pripremah, te se neka protežu na svakojako novije gospodarstveno orudje, na svakovrstni žitak, vino, voće, grožđje, svioce itd. Izložitelj neka svoje stvari u sanduku, gdje ima više predjelah, poreda, te iznutra na vratašca sanduka svoje ime i prezime napiše. O svojih predmetih neka sastavi kratak popis, i za svaki predmet cedulju s naznačenjem vrsti, roda, dobe i ime važne okolnosti. Gospodarsko orudje smjestit će se u županijskom dvorištu, a ini predmeti u dvorani kot. ureda. Pristup je svakomu slobodan. Ako bi kakov mali trošak bio potrebit, neka ga nosi družtvena blagajna, ili neka se medju članove razdieli. Za redjanje izložbe, imenovat će se odbor. Izložitelji treba jedan dan prije izložbe, koja će se 10. Listopada 1860. otvoriti, svoje stvari družtvenomu tajniku predati. Stvari se mogu istom treći dan odvesti, a kroz osam danah čuvat će se pod zatvorom; poslie nije više nitko za stvari odgovoran. Spomenuti odbor pregledat će stvari, prosuditi i polag vrstnoće razrediti, te u družtveni zapisnik unesti.

Predlog g. predsjednika uvršćuje se medju spise. Osnova bi u napomenutom smislu primljena i zaključeno, o toj izložbi sastaviti kratki program, te ga okružnicom do znanja staviti svim članom. Kao odbornici izabrana su gospoda: Kiepach, Kiš i Valdec. Pozvat će se i druge podružnice, da ovakovu malu predizložbu drže, iz koje bi se poslie vrstnije stvari mogle na zagrebačku izložbu poslati, u koju svrhu neka bi glavni odbor izložbu gospodarstvenu poslie 20. Listopada uredio. To će se glavnomu odboru pisati.

6. G. predsjednik javlja, da je magjarsko gospodarsko družtvo po njem, kao bivšem zastupniku na peštanskoj izložbi, za naše gospodarsko družtvo poslalo više magjarskih gospodarstvenih knjigah pod sliedećimi magjarskimi naslovi:

I. „Knjiga za poljsko gospodarstvo u 5 svezakah od god. 1855. do 1858."

II. „Zapisnik magjarskoga gospodarskoga družtva od god. 1858. i 1859."

III. „Poznavanje magočke gospoštine od god. 1860."

IV. „Poznavanje zakupnih odnošajah u Englezkoj od god. 1858."

V. „Ravnilo za seosko gospodarstvo od god. 1859."

VI. „Zlatna pravila za gospodara 1859."

VII. „Pojmi o gojenju marve 1859."

VIII. „Pravila magjarskoga gospodarskoga družtva."

Ukupno 13 komadah.

Prijava ova se zahvalno na znanje uzimlje, a knjige će se uz dopis glavnom odboru u Zagreb poslati, koji će tada primitak otih knjigah magjarskomu gospodarskomu družtvu do znanja staviti.

7. U sjednici ovoj povede se razgovor o uspjehu, kojim su čahurice od onih 10 lotih sjemena, što je od glavnoga odbora ovoj podružnici poslano i medju članove razdjeljeno bilo, odgojene.

U obće bilo je mnenje, da to sjeme nevalja, jer su čahurice velike, mekane i najslabije u cieni. G. Hadrović župnik pako tvrdi, da je Talijanu po 2 stot. funtu za sjeme prodao. On je sviocem podmetnuo „zajčevu maćuhicu (pašicu)" u kojoj nisu imali široka prostora, da bi na veliko čahurice snovati bili mogli. Zato su njegove čahurice manje i tvrdje bile. Njekim su svioci i crkavali; nu tomu biaše uzrok zlo postupanje, jer kod drugih nisu crkavali.

8. Gradsko poglavarstvo križevačko javlja svojim dopisom od 29. Lipnja 1860. br. 948 podružnici ovoj radostnu viest, da je na poziv ove podružnice, križevačka gradska obćina kao utemeljiteljni član sa sto for. a. vr. gospodarskomu družtvu pristupila.

Viest ova bi s najvećim veseljem pozdravljena. Dopis uvršćuje se medju spise.

9. Isto tako radostnu i veselu viest priobći u toj sjednici g. kot. predstojnik L. Kiš, da su naime političke tri obćine: ravenska, kalnička i sudovečka kao utemeljiteljni članovi gospodarskomu družtvu na poziv ove podružnice pristupile.

Prijava ova se u zapisnik stavlja, a g. kot. predstojniku se srdačna hvala za njegovo posredovanje time očituje.

10. G. Mato Stipan opunovlasti g. Hadrovića izjaviti, da radi promjene svoga obitavanja iz družtva izstupljuje.

Izstup njegov prijavit će se glavnomu odboru.

Podružnice predsjednik:	Tajnik:
A. Fodroci.	*Josip Lajer.*

Svaštica.

— (Zima i proljeće). Kako je ljetošnje ljeto neobično bilo, tako evo i jesen. Javljaju. da je snieg već u početku Listopada zapao po gorah, u Kranjskoj već 9. Listopada, isto tako u Tirolu. U Slezkoj je i po ravnici puno sniega zapalo i više danah ostalo; Tatre su sve sniegom zastrte, da neima pametara tako ranoj zimi. S druge strane oznanjuju novine u isto vrieme više znamenjah proljeća. U Ljubljani ima zrelih jagodah i cvatuće bazge (zove), u Zagrebu su našli hrušta (kebra), a u Innsbrucku prodaju trešnje, donešene iz Tulfa, koje su sada stoprv dozrele.

— (Kuća od pustine. Blizu Bruselja (u Belgiji) sagradio si je njeki klobučar (šeširdžija) kuću od pustine (klobučine, *Filz*). Potrošio je na nju 23000 starih šeširah. Kuća stoji na drvenom podu i ima ozdol kotače, te se može drugamo odvući, jer važi samo 72 cente, a dosta ima u njoj mjesta jedna porodica (familija).

— (Žedja). U Berlinu su nedavno slavili stogodišnjicu svoga sveučilišta. Svetkovina se završila veselom gostbom djakah (komersom), na kojoj su bile 3000 ljudih, a popilo se je 14.000 holbih piva!

BROJ 49. **U ZAGREBU** **6. PROSINCA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Dobivanje mnogoga mlieka.

Mlieko je za mesom i kruhom najmilije i najzdravije jelo za malo i veliko, za bogatca i siromaha, za zdravca i bolestnika. Ako ga mnoga gospoda i nepiju neposredno, al bi im bila hrana svakako suhoparna, da neima mlieka.

Da pako krave, sve skupa, jošte nedaju dosta mlieka, to se vidi najbolje iz toga, što se u njega, osobito po gradovih, mnogo vode lije. S toga dolazi, da mnogi, koji je viknuo skidati s mlieka debelu kožu, nemogav je naći na vrhu, na dnu ju traži.

Ja ću ovdje razložiti, kako se može i u suhu godinu dobiti mnogo i dobra mlieka od kravah, a da netreba vode u njega liti.

Kada gospodar razabere, da mu krave nedoje dobro, najprije mu valja iztražiti uzrok ove nedostatnosti, i zato mjeriti mlieko od svake krave napose, a to opetovati svakih 8 ili 14 danah. Toga radi napravi knjižicu, u koju ćeš zapisati kod svakoga mjerenja, koliko je svaka krava mlieka dala. Ovo mliečno kazalo može voditi i kakvo djače, jer tu netreba više nego napisati njekoliko brojevah. Na svrhi godine sbroji gospodar množtvo dobivenoga mlieka od svake krave, pak im onda sud sudi. Krave, koje su pored dobre redbe i mnoge hrane malo mlieka dale, izmetnut će se, i, ako su debele, odmah prodati, ako pako nisu dosta gojne, prije ugojiti. — Ovo mjerenje moraš zato tako dugo nastavljati, jer krava nedaje kod svakoga podoja jednako množtvo mlieka, i samo dugotrajnim mjerenjem može se doznati pravo množtvo mlieka, što ga daje.

Prije nego gospodar mjesto izmetnutih nabavi druge krave (što je uviek mučno i skupo), neka pokuša, nebi-li one, što su mu preostale, na to mogao natjerati, da mu daju toliko ili još više mlieka, nego što ga je do sad imao. U to ime morat će ih bolje hraniti.

Ovdje nam treba ponajprije doznati: prvo, koliko treba govedčetu hrane, da može obaviti one poslove svoga tiela i ustrojstva (organisma), kojih mu treba za život, kao što je disanje, kolanje krvi, gibanje udah itd., bez čega govedče nemože živiti. Drugo, kada počimlje užitak *(Nutzung)* od hrane, što mu ju daješ, pa bilo vučenjem kolah, dojenjem ili mesom.

Djelovanje hrane u govedah može se prispodobiti sa zdjelarom (t. j. s vagom na zdjelice). Dokle daješ živinčetu uprav onoliko hrane, koliko mu treba, da udrži naravnu radnju svoga tiela — dotle će biti zdjelice na ravni; ako mu podaš manje hrane, skočit će u vis zdjelica životnosti *(Lebenskraft)*, to jest živinče će oslabiti; ako mu je podaš više, spasti će ista zdjelica, i ova težina zdjelice predstavlja ti dobitak, što ga dobivaš od onoga viška hrane. Ako želiš vaditi od hrane, koju daješ kravi preko potrebe za življenje, dvostruk užitak, nemisli, da ćeš ga imati onoliko od svake vrsti, koliko si ga dobivao prije, dok si se zadovoljio jednom vrsti užitka. Ako na primjer daješ kravi više hrane nego što joj baš treba da bude zdrava i živa, to ćeš moći onaj višak upotrebiti il na mlieko, il na meso, il na tegljenje. No ako želiš kravu-muzaru upotrebiti i za dojenje, i za oranje, to ćeš dobiti za toliko manje mlieka, koliko je trebalo živinčetu hrane, da si pribavi sile potrošene na oranje.

Isto valja, ako želiš muzaru-kravu ugojiti i uhraniti: čim više se podmesuje, tim manje daje mlieka od iste kolikoće hrane. Ništa u prirodi nepropada, al ništa ni nepostaje samo od sebe, nego se sve izjednačuje. Ovo su prirodoznanci zamietili stoprv u novije vrieme, i dokazali, da potrošene sile nije nikada nestalo, nego se je samo pretvorila u druge tvari. Svatko znade, da mu više treba jesti, kada puno radi, nego kada dangubi: jelom se nadoknadjuje potrošena sila.

Ovo treba da drži u pameti svaki umni stočar *(Viehzüchter)*. Hrana, što ju podaje govedčetu, neprolazi kroz njegovu utrobu bez učinka iliti efekta (ako je govedče zdravo): sva je dakle stočarova vještina, upotrebiti ovaj učinak na svoju korist. Al da to može, treba mu poznavati prava sredstva, vodeća k cilju, kojemu je zamjerio; treba mu znati, koliko i kakvu mora položiti hranu pred govedče, da mu ono dade, što od njega zahtieva. Ovo ćemo razjasniti sa njekoliko primierah.

Uvješbalo se je, da govedčetu treba davati na svaku centu njegova tiela dnevice 1⅔ funte siena, ili onoliko druge krme, što je prema 1⅔ f. siena. (N. p. u 1 funti suha

dobra siena toliko ima hraniva, koliko u 5 funtih zelene djeteline). Ovoliko hrane treba živinčetu baš samo da ga u zdravju udržiš, a ne da kakvu korist iz njega vadiš. Ako ti dakle krava važi 7 centih, treba joj svaki dan, i to samo za život i zdravje, $11^2/_3$ funte siena ili prema tomu druge krme. Tko joj manje hrane daje, on joj troši životnu snagu.

A tko želi još i korist kakvu vaditi od krave, tko želi, da mu vozi, doji, ili deblja, on joj mora davati osim toga dnevice još po $3^2/_3$ funte siena na svaku centu njezine težine, dakle kravi od 7 centih $25^2/_3$ funte. Svega skupa treba ovakvoj kravi svaki dan $37^1/_3$ funte siena ili prema tomu druge krme.

Ako ti dakle krave slabo doje, proračunaj ponajprije, da-li dobivaju dosta hrane prema svomu tielu. Ako nedobivaju, nečudi se, što malo daju mlieka. Ako pored dovoljne hrane ipak slabo doje, a ti ih prodaj, i onu hranu, što ti ostane od njih, porazdieli medju ostale glave, pak ćeš imati puno više dobitka. Jer tko ima 100 centih siena i hoće da ih uloži u marvu, zlo će uraditi, ako kupi 10 glavah marve; onda bo će zapasti svaku glavu samo 10 centih, to jest toliko, da se udrže u životu. Druge koristi nećeš od njih imati do gnoj; svu podatu im hranu potrošit će njihovo tielo za svoju potrebu. A tko nabavi samo 5 kravah i poda im sve ono sieno, on će potrošiti na uzdržanje njihova života i zdravja 50 centih, a 50 centih uložit će uprav u mlieko ili meso.

Ovaj primjer će svakoga gospodara uputiti, kako mu treba već pod jesen točno proračunati, ima-li dosta krme prema svojoj stoci. Nu to je lasno proračunati samo onomu, tko ima vagu, na kojoj se svaki dan odvagne svakoj glavi njezino metalo (porcija).

Nije ovo samo pusto mudrovanje. Evo šta o tom pripovieda njeki njemački izvrstni gospodar Riedesel.

„Ja sam imao punu štalu krasnih kravah. Jednoć se sastanem sa švajcarskimi seljaci. Opaziv u razgovoru, da su vrlo vješti ogoji marve, pozovem ih, da se najme kod mene. Oni pristanu na to, i mi sklopimo ugovor, da će moći postupati po svom umu. Pokle razgledaju moj sjenik i sbroje množtvo mlieka, što ga dobivam od kravah: znate šta mi rekoše? Da valja prodati polovicu kravah. Ja sam to morao učiniti, inače bo nebih bio mogao sve marve prehraniti, tolika su metala Švajcari davali kravam. Moji ljudi i ja malo ne sdvojismo, gledajući, šta to Švajcari rade; al buduć sam bio tvrd ugovor š njimi sklopio, nemogoh više odstupiti. A to je bila moja sreća. Ja sam za prodate krave liepih novacah uhvatio; pak eto čuda za njekoliko danah! Ona polovica kravah, što sam zadržao, počela je davati isto toliko mlieka, koliko su prije sve davale. Za koliko smo povećali metala, za toliko se je umnožilo mlieko. Pak ove krave nisu ipak tolike krme potrošile, koliku bih bio potrošio, da sam sve zadržao. Uza to su mi krave sve gojnije bile, tako da bih i od mesara više bio dobio za svaku nego odprije. Kad sračunam dobitak prvašnji sa sadašnjim, očevidno je, da od polovice glavnice istu korist vučem, koju sam odprije od ciele brao.“

Nemojmo dakle iskati dobitka od svake krme, što ju dajemo govedčetu, nego samo od one, što je dajemo preko hrane potrebite za uzdržanje života i zdravja. Tko kupi pod jesen govedče, a daje mu samo tolika metala, da ga udrži u životu: pretvorit će samo jedno 20—30 centih siena u gnoj, a govedče neće s proljeća više vriediti nego što je vriedilo pod jesen. Nebi-li bio takov gospodar pametnije uradio, da nije govedčeta ni hranio, nego da je samo sieno prodao? Ta ovo bar više vriedi nego gnoj što ga zanj dobi?

Goveda zlo hranjena ubijaju gospodara, a dobro hranjena bogate ga. Zato pametnije radi onaj, koji jednu kravu dobro hrani, od onoga, koji dvie zlo hrani. Nedonosi stočaru dobitka množtvo stoke, nego množtvo hrane, što joj ga daje. Mudro kaže Niemac: „krava je ormar; samo toliko može se izvaditi iz njega, koliko se je metnulo u njega.“

Rujbe.

Čim se bolje približavamo zimi, tim su zlovoljniji oni ljudi, kojim dosadjuju rujbe iliti ozebline (*Frostbeulen*). Mnogo ima ljudih, kojim ova bolest smeta više ili manje, po imenu zanatlijam, trgovcem i težakom, da nemogu obavljati svojih poslovah, a djeci, da nemogu hoditi u školu. Zato se je već puno ljekarijah izmislilo, kojimi se ovo zlo tjera, i već Plinio, koji je živio prije 2000 godinah, zabilježio je u svojih knjigah 23 lieka od rujbah; al su svi ovi ljekovi samo potrpušice (*Palliativa*), kojimi se bolest za njeko vrieme zabašuri, a sasvim se neliečí. Prije nego priobćimo dvie prokušane ljekarije, treba da kažemo, šta je to rujba. Kad čovjeku ozebe koža, zažari se sad više sad manje, i prema tomu pocrveni ponješto ili vrlo — to je rujba ili ozeblina. Kad stupiš u toplu sobu, rujba te peče, svrbi ili baš bode, pak se onda zove vašac ili vašica. Ako ju tada neotjeraš, oteći će i pomodriti ili pocrveniti u tamno, pak će ljuto boljeti. Napokon izskoče mjehurčići ili izpuca koža, i eto ti rane, koja se sve to više širi, ako joj nestaneš na put. Neće svaki čovjek jednako ozebsti i rujbah dopasti, već ova bolest dosadjuje najčešće mladeži, slabotinjam i onim, koji naginju na škripi (skrofule), zatim ženskim glavam, u kojih je ćutljiva koža i koje su zimomorne. Najviše napadaju rujbe na ona uda, u kojih se toplota više putih naprečac mienja, ili koja se znoje, ili su mokra, il je na njih kakva ranica; ovamo idu ruke i noge, osobito prsti, zatim nos, uši, obrazi, kadšto i usne. Rujbe su manji stupanj smrznuća, nu, kao što rekoh, nepostaju samo od mraza i smrzli, nego i od prieke promjene toplote. Tko se dakle želi sačuvati toga zla, neka nemienja naprečac toplote, na primjer, izišav od vruće peći na zimu, ili došav iz zime k vrućoj peći. Još je dobro priučavati kožu studeni, mijuć se često hladnom vodom; samo se onda pošteno ubriši, da neizadješ mokar

van. Ako moraš mnogo biti na zimi, nenosi tiesnih rukavicah, ni tiesne obuće, a namaži ruke i noge uljem (zejtinom) ili kakvom drugom masti. Malene vašice nestane više putih i bez liečenja, kad se čuvamo onoga, od čega je postala; a poveću možeš otjerati trieslom (*Gerbsäure*). Kupi 3 lota šiške (*Galläpfel*), stuci ju i kuhaj $1/4$ sata u pol funte vode-kišnice, prociedi ovu tekućinu, kad ohladne, kroz krpu, pa kupaj u njoj ozeblo udo po $1/4$ sata 2 do 3 puta svaki dan, ili, ako ti može biti, namoči u nju krpicu i privijaj na ozeblinu. Za dva tri dana nestat će svrbeža i žara; pak ako je rujba oranjavila, zacielit će za jedno 8 danah. No ako se rana već i gnoji, onda nevalja ovaj liek, nego treba ranu prije izvidati olovnom pomasti (*Bleisalbe*).

Ovako pišu njeke njemačke novine. Mi toga lieka nismo kušali, zato se nemožemo ujamčiti za njegovu valjanost; nego evo priobćujemo prokušano sredstvo, koje nam oznani g. Fr. Lovrić:

(Pouzdan liek od rujbe ili ozebline). U ovo doba i čitavu zimu djeca i odrasli ljudi obično mnogo pate od ove boli: zato držim za dužnost priobćiti od nje liek, što ga svatko kod kuće, koliko i kada hoće, načiniti može. Mojoj kćerki ozeboše prsti na nogi; jedan prst biaše tek toliko bolestan, da još nebijaše otvorena rana, a na drugom prstu već je bila, uprkos drugim kojekakvim pokušanim ljekarijam, tolika rana, da mi ju je upravo već mučno bilo gledati, a još mučnije slušati vrisku i plač dieteta radi svrbeža i boli. U družtvenom njekom razgovoru bi nam priobćen sliedeći liek: frižke svinjske neslane masti i svinjske žuči (valjda bi i druga žuč dobra bila) svake od prilike polovicu, mast malo pritopi da odpusti i da se oboje može bolje i dobro zajedno izmiešati (to valja i kod svakoga upotrebljavanja učiniti, da se žuč od masti neodluči). Ove masti namaži na čistu krpicu platna, ne baš tanko, privij na ozeblinu, a bolestni ud omotaj zatim još kakvom većom krpom, pa navuci rukavicu ili čarapu. — To se opetuje svako jutro ili svaki večer. Evo je danas treći dan, što ovo sredstvo upotrebljavamo, pak rane je već malo ne sasvim nestalo, i onaj prst, koji još nebijaše otvoren, nije više ni malo crven, već uslied mazanja ovim jednostavnim liekom tako zdrav kao i ostali prsti. Diete može već obući cipele i ide u školu uzprkos sniegu i hladnoći. — Da-li je ovaj liek već bio oglašen u Gospodarskom listu ili nije, toga se upravo nemogu sjetiti, — ako jest, a to mu ovim od moje strane ujamčena potvrda valjanosti, — ako nije, onda će mnogi, koji od ove boli pati, pak se jê ovim pouzdanim liekom u malo danah oslobodi, kazati, hvala Gospodarskom listu, koji nam je ovo oglasio!"

Djevojčica je, kao što smo kasnije doznali, sbilja već sasvim ozdravila i rujbam neima traga ni glasa.

Toplozračni stroj.

Mjesto pare počeo je *Erickson* (Sved) upotrebljavati za kretanje strojevah (makinah) topao zrak, zato se njegovi strojevi zovu njemački *calorische Maschinen*. Već prije njekoliko godinah pokuša Erickson tjerati toplim zrakom velik morski brod; al mu nepodje za rukom. Nu on neklonu duhom nego sagradi manji ovakov stroj — pa sasvim uspie, te se dan danas služe mnogi obrtnici, kojim netreba prevelike sile, toplozračnim strojem. Štioci naši začudit će se po svoj prilici, odkuda tolika sila toplu zraku? Evo im odgonetke!

Kao što se svaka stvar u toplini pruža i razapinje, onako i zrak. Uzmi volujski mjehur, naduj ga samo ponješto i metni blizu tople peći: za kratko će sasvim nabreknuti, jer se je svrućeni u njem zrak pružio i raztegnuo. Ovako svrućen zrak diže i spušta stapalo (Pistil) u cievi kao i vruća parà, pa se s toga okreće veliko kolo kao u kolovrata. U Ameriki se već puno ovakvih strojevah upotrebljava, pa su ih već počeli i u Europi rabiti. Imaju već tri fabrike od ovakvih strojevah, jedna u Magdeburgu, druga u Stuttgartu, treća u Sprotavi (u Pruskoj Sležkoj). Evo preimućtvah toplozračnoga stroja prema parostroju! Kalorička makina treba samo pola toliko goriva koliko parostroj, što čini za godinu velik prištedak; netreba joj kotla, zato neima ni opasnosti, da će se razpući; netreba joj vode. Dvorba i uprava je vrlo jednostavna, tako da njom može upravljati prost težak, niti tu treba osobitog makiniste, dakle opet prištedak. Netreba joj visoka dimnjaka (odžaka); može se prenositi s jednoga mjesta na drugo; a topao zrak, što iz nje izlazi, može se upotrebiti zimi za grijanje sobah. Ima ovakvih strojevah, koji rade za pol konja, za 1 pa do 6 konjah. Stroj za jednoga konja stoji dnevice samo 35 novč. Stroj za $1^1/_2$ konja radeći zaprema samo toliko mjesta, koliko poveća seljačka peć i stoji 400 talirah u Stuttgartu. Sprotavska fabrika jamči za valjanost ovakvih strojevah.

Sbornica.

= Iz gornje krajine. U Karlovcu se njeki gospodar bavi pečenjem rakije, i za to kupuje šljive. Vagan preških šljivah plaćao je forintom i za tu plaću morade mu ih krajišnik u kuću dovezti. Ljetos rodiše obilato šljive u njekojih satnijah naše pukovine, a ljudi rado voze, da koju krajcaru za nje uhvate. Nu mnogo bi mi povoljnije bilo, da mogu javiti, kako su ljudi voće sušili, jer je suho voće od velike koristi kod kuće, osobito gdje djeca mnoga za hljebom viču kao u naših zadrugah; a od sušenja se ništa neplaća. Ako uzmem, da su ljudi uz voz 3—4 dana na put potrošili, i ako pomislim, da kod kuće malo za rakiju ostavili, pogodio bih, kako ljudi nečovječno i ludo kleveću govoreći: krajišnik je bezćutan, *indolent* — Da mu se otvori mozak i odrieše ruke, da vidite, što bi š njega i njegovih kućah bilo! Kućerine pretvorile bi se u kuće, u varoši raztrkana sela. Molim vas, uputite me: tko je bolji vojnik i veći junak? Je-li neuki cupi lupi polag lupi, il čovjek uzobražen, ugladjena značaja i tanka poštenja? Moralna snaga valja. — Kod nas neima inteligencije, koja bi ma u čem prednjačila. Sad istom ovdje siju ozimicu, i još bi odtezali, al je snieg zapao. Da vam je vidjeti, kako su bila šarena polja: ovdje komad, ondje komad, po sredini će blago pasti i orano zagaziti, u živinsku se stopu nalije voda, te sjeme sagnjije. Nebi-li dobro bilo, da se krajšnici, bar ondje, gdje je moguće, nagovore, da si zemlje zamiene, te tako svaki svoje u jednu ali više povećih krpah sbije, a gdje nebi dobre volje bilo, ondje silom. Al tko će to? Vojnik kaže, ja sam vojnik, a to su svi, pa nitko neće. — Med je prilično dobro rodio, plaća se funta po 12 novč. s prve ruke, poslie i po 20 novč. O tome drugi put koju rieč.

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Popravljaonica u Belgiji). Akoprem Belgija ima samo jedno $1^1/_2$ miliun stanovnikah, to je ipak imala god. 1845. preko 4000 sasvim zapuštene djece, i broj ovaj je svake godine tako silno rastao, da se je godine 1847 već 13,000 ovakve djece nabrojilo, koja su se potepala, prosjačila i napokon krala i robila. Kod iztraživanja našlo se je, da ova djeca nikad nisu ništa učila. Šta će onda drugo, nego prosjačiti i krasti, da podmire potrebe življenja? — Doznavši za to belgijski sabor, odlučio je god. 1848., da se ustroji škola za popravljanje ovakve zapuštene mladeži obojega spola. U ovoj popravljaonici neka se odhranjuje ovakva mladež, da od nje postanu vrstni državljani. — U to ime bude umah njeka stara fabrika kupljena i za ovakov zavod (institut) priredjena. Uz fabriku nabavljene su jošte jedno 300 ralih zemlje. Zavod ovaj sastoji se iz obrtišta, to jest velike kuće, u kojoj su sve same obrtne djelaonice, po imenu krojačnica, kovačnica, stolarnica, predionica, tkaonica, čizmarnica, pletionica itd., a u svakoj sobi dotični majstor kao učitelj. Malo dalje je gospodarstvo s potrebitom marvom i drugim naredom, a na čelu mu je vrstan gospodar. Svi su dječaci, prema svojoj sposobnosti, il ratari, il obrtnici, te uče koji zanat. Koliko je moguće, prave sami pitomci sve što treba zavodu, a ima ih ondje do 500. Ustaje se u 5 satih od prilike, i pokle se svaki obuče i postelju napravi, idu dječaci ekserciratí i manevrirati, okolo 7 satih dobiju zajutrak, onda rade svaki o svom poslu do 11 satih, do pol dana se pjeva i glasbuje (muzicira), poslie ručka od 1 do 4 sata se opet radi, tad je kršćanski nauk, okolo $6^1/_2$ satih se večera, izza toga se uči knjiga do $7^1/_2$, zatim dječaci vješbaju svoje tielo skakanjem, penjanjem, hrvanjem itd.; u 9 satih je molitva, pak onda idu spavati. Spava se jedno 8 satih, isto toliko se radi o svom zanatu, a ostalo vrieme posvećeno je knjigi, vješbanju tiela, glasbi, jelu, zabavi itd. Kao što se odavde vidi, djeca uče knjigu samo po dva sata na dan, i to samo na večer, pa je opet dokazano, da bolje napreduju od djece polazeće običnu školu, u kojoj malo ne čitav dan čame. Jošte se vidi, da se može učenje kakvoga zanata vrlo lasno skopčati s učenjem knjige. Nu nam fali one revnosti u odhranjivanju rodjene djece, koju Belgijanci pokazuju uzgajanjem tudje djece.

— (Hranjenje krmakah). Više putah se dogodi, da krmak, koji se je počeo liepo podmesivati, prestane sladokusno jesti, pak nam onda treba puno vremena i troška, dokle ga ugojimo. Ovo se ponajviše onda dogadja, kada krmad hranimo presočnom hranom, n. p. kuhanim krumpirom, mećom od brašna itd. Da udržiš krmadi pohlepu na hranu, metni 4 šake zobi u kakvu posudu, pospi ju debelo solju i nalij nanj malko vode. Kada zob nabrekne, podaj od nje svaki dan 2 šake krmku, i ovako čini dokle ga hraniš, pak će uviek imati volje jesti. (*N. landw Z.*)

— (Banatska ljetina). Ako se sravni lanjska banatska pšenična ljetina s ljetošnjom, može se kazati, da je ove godine za $^1/_3$ više rodilo. Jedno jutro zemlje bacilo je do 16 vaganah. Al zato ljetošnja pšenica nije tako jaklena kao lani; jer vagan lanjske važi 88—89 funtih, a ljetošnje samo 82—85 funtih.

Obrtnost.

— Novo frcalo opeke iliti cigle izumio je Francez Oates. Dosadašnje ovakve makine trebovale su ili da se ilovača u vodi razmoči, ili da se samelje u prah. Oboje stoji mnogo vremena i truda. Oatesovo frcalo samo si priredjuje ilovaču, kako se iz zemlje izvadi, pak odmah od nje i opeke frca, i to veliko množtvo za dan. Kamo sreće, da si već jedanput naši ciglari nabave onakvo frcalo i da prestanu rukom udarati opeke; jer je u Zagrebu tako poskupila cigla (1000 stoji 23 for.), da na skorom nitko neće moći graditi kuće radi prevelike skupoće gradiva.

— (Ajhovina). Ovako smo prozvali novu smjesu kovinsku (*Metallcomposition*) nazvanu njemački *Aichmetall*. Ova je smjesa puno čvršća od željeza, od kojega se kuju parni kotlovi, i po gotovu onako čvrsta kao što kovina, od koje se lievaju novi glasoviti Armstrongovi topovi. Uz to je pako ajhovina ponajjevtinija kovina, tako da će u mnogom zamieniti željezo, po imenu kod strojevah (makinah), koji su upravo zato tako skupi, što su od željeza. U ovom pogledu nadaju se od ajhovine obrtnomu kao prevratu.

— Najskuplji džepni sat bit će onaj, što ga je napravio londonski urar Harth za turskoga sultana. Ovaj sat je u dva toka od suha zlata, vanjski je tok nakićen sitnimi slikami i dragim kamenjem. Isto tako su skazaljke nakićene sitnimi diamanti. Ovaj sat stoji 12,000 for., a napravio je dva ovakva sasvim jednaka sata.

— (Zemljane struge). U Englezkoj su počeli praviti zemljane struge (mrtvačke sanduke, liese), od tako zvane *terracotta*, koje se prema drvenim odlikuju mnogim preimućtvom.

— Novi englezki topovi nose zrno $1^1/_4$ milje daleko, premda je zrno 1 centu težko. Na skorom će se ljudi ubijati, niti nevideć jedan drugoga.

Svaštica.

— (Liek od hrdjavih kupacah). U Draždjanih (*Dresden*) izdaje krojač Müller „europejske novine za modu," u kojih priobćuje imena sviuh svojih naručnikah (mušterijah), koji mu za dugo nisu platili naručenu odjeću, pa tu bome paradira i mnogi veliki gospodin. Müller to zato čini, da opomene svoje drugove, kojih zlih platacah valja im se čuvati. Ovih danah je njeki kavalir tužio radi toga Müllera, al izgubi pravdu, pokle se je dokazalo, da je Müller istinu naštampao. Ovakov liek bi dobro došao i našim krojačem.

— (Otrovnost mrazovca). Na Štajeru su dvie žene nakupile lišća od mrazovca (mrazove sestrice, podleska, *Herbstzeitlose*), štono jeseni po livadah onakvim cvietom cvati, kakvim s proljeća brnduška iliti divji šafran. Žene su mislile, da lišće valja za salatu; al su se ljuto prevarile, jer je mrazovac vrlo otrovna trava. Jedna od njih je i umrla, a drugu su liečnici jedva jedvice spasili. (*Novice*).

— U Ljubljani su počeli kupovati konje za vojne tarnice.

Hod državnjačah

u bečkoj trgovani 3. Prosinca 1860.
(Ciene su u austrijanskoj vrednoti.)

Narodni zajam	$76._{50}$
Srbske i hrvatske razteretnice . .	65.—
Prid na carske dukate	$6._{70}$
Prid na srebro	39.—

Dubljina Save.

1. Prosinca 1860. — 4′—3″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora Bogoslav Šulek.

BROJ 50. **U ZAGREBU** **13. PROSINCA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Opazke o vinogradarstvu i vinarstvu

inostranom i domaćem.

Od Lj. Vukotinovića.)*

Mnogo se je kod nas o vinogradarstvu govorilo i pisalo, jer je svaki gospodar napokon shvatio, da je vino za našu zemlju ponajglavnija plodina, i to zato, što kod nas i nebo i zemlja vrlo prija trsu. Ljudi su kod nas mnogo slušali i čitali, što inostranci o vinarstvu poviedaju i pišu; nu iz toga se je težko učiti, jedno, jer se mnogo govori i piše, što nije posve istinito, a drugo, što je težko razabrati, što bi za nas valjano bilo, ako se to pravo neprilagodi okolnostim našim.

Da u toj struci koliko toliko pomognem vinogradarom našim, odvažih se putovati na ona mjesta, gdje vinogradarstvo najvećma cvate, te vidjeti, kako se ondje čokot goji i kako se vino pravi. Ja sam malko povirio u veliki sviet i otišao u one većom stranom nam samo po imenu poznate okolice i pokrajine, da, kao očevidac, pobilježim, što ondje nadjem; a drugi će moći nastaviti, i dovršiti, što sam ja počeo.

Tu samo mogu za sada toliko napomenuti, da je veoma potrebno, da se čovjek po svietu ogleda; jer svojima očima može svakako puno toga vidjeti i opaziti, što slušajuć i čitajuć sasvim drugčije si predstavlja; mnoge i mnoge stvari ljepše su, a mnoge gorje, nego što si mislimo: izkustvo se putovanjem umnožava, vidokrug se znamenito širi, sjegurnost i praktičnost veća.

Okolica Strassburga (u Francezkoj Elsatii) manje više ravna je i samo manjimi brežuljci označena; glavni bregovi, koji se po ovoj strani Francezke protežu, jesu: *Vogesi;* ovi se dižu u vis na onom kraju, gdje se bavarskog palatinata *(baierische Pfalz)* tiču; tu u jednom kutu kao u zaljevu leži grad i tvrdja Weissenburg *(Visembourg)* na podnožju Vogesah; ima ovdje mnogo veoma liepo obradjenih vinogradah; zemlja je mršava, pješčana, a podnebje dosti hladno, tako, da se berba riedko kada pred polovicom Listopada obavlja. Trs se nizko reže, u rede sadi i na vrljike poprieko stavljene veže; način ovaj zove se *kammetbau;* u njekojih sam vinogradih vidio trse sve na visoko, i na način naših brajdah spovezane i prepletane, nego tako, da sve dvie i dvie brajde sačinjaju jedan kao hodnik, koji bi odozgor samimi kondieri lucnji *(Bogreben)* pokrit bio. Nasad sastoji iz: Elblinga *(weisser Elbling);* ponješto nalik našoj bjelini, samo da je manje grozdje; dobro radja, nu neima ni dobra teka, ni vrle sladkoće; vinogradari tamošnji priznaju, da taj Elbling nevriedi mnogo, nego ipak ga sade, jer dobro radja. Pineau gris *(grauer Tokayer, Ausländer)*, ova se vrst pravo crljeni klevner zove; mnogo ga sade oni vinogradari, koji drže ne samo do množtva, nego i do vrstnoće vina; *Ruländer* dozrieva prije, grozdje mu je sladko i vino ljubko; riečju preporučit ga je moći, kao što i sve klevnere u obće.

Ja sam u kući g. Gauklera u Weissenburgu osobitom prijaznošću primljen bio i popio sam ondje njekoliko kapljicah dobra vina, što ga g. Gaukler, veleimućan inače i vrlo vješt gospodar, u svojih prostranih vinogradih izvodi. G. Gaukler je gospodar na glasu, po cieloj okolici tamošnjoj, i predsjednik gospod. družtva u arondissementu (kotaru) Vissembourgu.

Osim ovih dvih vrstih sadi se ovdje Silvain *(grüner Sylvaner, Oesterreicher* u obće zvan). Sylvanera ljudi rado sade, jer dobro radja i sladko grozdje nosi, zatim bieli Riesling (graševina); nu Rieslinga neima toliko, koliko Ruländera i Sylvanera.

Vino Elsasko u obće nedrži se za izvrstno, zato, što je prekiselasto; zrak je hladan, te grozdje nedozrieva svako ljeto onako podpuno, kako bi to želiti bilo. Medjutim ipak bolji vinogradari, koji pomnjivo rade, imaju vrlo dobra vina, te su ga u novije vrieme dobrim uspjehom na dalnja takodjer mjesta na prodaju pošiljali. Crna vina ovdje u obće neima; ali su u najnovije vrieme počeli dva tri gospodara stare vinograde sjeći i na novo saditi; te zasadiše modrog Klevnera, i crljenoga Traminera; a pohvališe se predamnom, da im je dobro za rukom

---

*) G. pisac izvolio je ovdje razložiti svoje vinogradarsko izkustvo, što ga je sakupio jesenas na svom putu po Njemačkoj i Francezkoj. Suvišno nam se čini svraćati napose pozornost naših vinogradarah na ove opazke; a nemože nam se na ino nego zahvaliti se ovim javno na tih žrtvah, koje je g. V. svojim s tolikim troškom skopčanim putovanjem donio našemu gospodarstvu i u obće domovini. *Ured.*

pošlo. Sbilja crno vino, što mi je ponudjeno bilo, bijaše iz samoga modroga (crnoga) klevnera pravljeno, a vrlo dobro; sigurno mu neće nitko prigovoriti; nu mora se priznati, da se je dobro i pošteno izkazao Traminer, koji zaista izabranu kapljicu daje, te se zato u svakom kraju ovdje veoma hvali. Grožđje se dobro drži, sladko je; mirisno, tečno i žestoko vino daje. Ove dvie vrsti se sada sve većma u departamentu *Haut-Rhin* razprostranjuju; medjutime nemislim, da bi vinogradarstvo ovdje osobiti zamašaj dobiti moglo, jer mi se čini, da je zrak preoštar.

Veoma zanimiva i jedna od znamenitijih okolicah u tom obziru je svakako u Francezkoj Šampanja (*Champagne*), gdje po svietu obće poznato i obljubljeno vino šampanjsko raste. U Šampanji su sami kredoviti brežuljci, zemlja je slaba, biela, stranom pješčana; nebo je prilično hladno; trsi su nizki; u cielom možeš reći, da ništa osobita nevidiš i nehotice pitaš: zašto ovdje takovo vino raste?

Čovjek bi mogo odgovoriti: zato, jer ga prave. Te sbilja može se reći, da bi se šampanjer mogao praviti i na drugih mjestih, gdje ima ponješto slabijih nu ljubkih vinah; nu tomu treba umjetnoga postupka, mnogo znanosti i izkustva. *Departement de la Marne* je domovina šampanjera; tu se na prostoru od četiri po prilici kvadratnih miljah izvodi 10 do 12 miliunah flašah. Od ovih se 6 do 7 miliunah flašah prodaje u inostrane države, drugo ostaje u Francezkoj. Najznatnije fabrike su: *Cliquot* u Remešu (*Rheimsu*), *duc de Montebello* u *Marcuielu*, *Jacquesson & Fils* u *Chalonu*, *Lambry* i *Deutz* u *Ay-u* itd. Fabrikacija šampanjera nije nipošto prost samo postupak, nego je podosta zamršena, tegotna radnja, koja mnogo kemičke znanosti, točnosti i tehničke vještine iziskuje. Neka nitko nemisli, da je šampanjac sasvim naravsko vino. Svakomu šampanjeru se pridaje stanovita kolikoća sladora, zatim likvera, najfinije vinovice (*Cognac, Weingeist*) povrh svega pako glavno je potisnuće vrenja. Tim se načinom pridrži ugljevita kiselina, koja zatim uzrokuje, da se vino pjeni, jer izlazi iz njega poput sitnih mjehurčićah, kao što i iz kisele vode. Moja namjera nije ovdje opisati i učiti, kako se šampanjer pravi, to može i u drugih knjigah opisano naći; imenito u *Hellenthalovu Weinkellermeister. Pest und Wien 1859*, kod Hartlebena. Nije to bila svrha moga putovanja, nit nebih bio mogao u tako kratko vrieme naučiti toga posla, a niti nije za sada ta zadaća naših vinogradarah, da šampanjer ili njemu slična vina prave. Kod nas stvar mnogo niže leži, dok ona u gornji kat dospije, treba da prije prodje njekoliko skalinah.

Šampanjera se, gledeć na to, da ga ljudi po cielom svietu piju, vrlo malo izvodi; jer ono 6—7 miliunah flašah lako se porazdieli; zato netreba misliti, da ga svatko pije, koji na ciedulji čita: *Sillery* ili *Jacquesson & Fils* itd., pa još tomu za 2, 3 for. a. vr. Ja sam se osvjedočio, da staklenka dobre pjenušice stoji u *Chalonu* 5, 6 franakah, u *Epernay-u* u gostionici se plaća za jednu čašu 25 centimah. Ako sravnamo tu cienu s našim novcem, uzamši franak po 40 novč., koštala bi flaša doma 2 for. 40 novč.; ali, kako sada prid stoji, moramo franak najmanje po 50 novč. računati, to dakle dodje flaša već na 3 for. U *Strassburgu*, kamo se dolazi za 3—4 ure željeznicom iz *Chalona*, plaća se za staklenku 7, 8 franakah, u gostionici i do 10 for. Ako tomu priračunamo vozarinu tako daleku, zatim carinu (*Zoll*), to možemo lako razabrati, da se kod nas pravi Šampanjer izpod 5 for. dobiti nemože.

Glavni nasad u Šampanji je: *Pineau noir*, (*blauer Pineau, Francois noir*); *Gros blanc*, (*petit blanc doré, weisser Burgunder*), *Pineau gris*, (*Gris commun, Ruländer*, crljeni Klevner), *Plante doré*, (*Auvernas rouge, Franc-pineau*, *blauer Klevner*).

Osobito dobra vina rastu na više mjestih departamenta *Bas-Rhin* i *Haut-Rhin*; tako je n. p. *Finquen* vino, *Riguevir*, *Ribauville*, *Bedfort.* Okolo *Kolmara* i *Olvillera*, kad je ponješto sgodnija ljetina, pravi se tako zvana slamica (*Strohwein*) koja, kad 6—8 godinah leži, nalik je Tokajcu, samo što mu je boja posve druga.

U Departamentu *de la Meuse* u okolici *Bar-le-duc*, *Bussy*, *Longueville* ima crnih vinah, koja se osobitom nježnošću i ljubkošću odlikuju; nasad je *pineau noir* i *Franc-pineau*.

U francezkih vinogradih neima nigdje klieti, ni kakove druge sgrade; svaki gospodar ima prešu svoju doma; vinogradi su tako čisti i tako obradjeni, da nigdje nevidiš ni travice. U Šampanji se nizko reže i svaki trs ima svoj kolac; prije nego grožđje dozrievati počimlje, suvišna se loza podsieca i daje se marvi za hranu.

Za Francezkom, što se vinogradarstva tiče, bez dvojbe prva je Njemačka; a medju njemačkimi državami prve su u vinarstvu: vojvodina Nasavska, bavarski palatinat (*baierische Pfalz*), Vürtemberg, velika vojvodina Hessen-Darmstadt i Baden.

U vojvodini Nasavskoj na lievoj obali Rena leže glasovita brda *Johannisberg*, *Geissenheim*, *Rüdesheim* i *Assmannshausen*. Brdine, na kojih vinogradi leže, sastoje iz same zelenkaste, gdjegdje malo na crljeno udarajuće glinovite tinje (*Thonschiefer*). Zemljišta su vrlo kamenita, tako da je obdjelavanje veoma tegotno, zato ljudi upotrebljavaju najveću marljivost, jer su svi vinogradi u najljepšem redu. Vinogradi su ovdje u rukuh same velike gospode i imućnih ljudih. Ima njekoliko i pomanjih gospodarah, nu i ovi truda ni troška neštede, budući znadu, da im se trošak obilno naplaća. Tako n. p. jedna staklenka Rüdesheimera iz Bischofsberga stoji na mjestu 1 for. 12 kr., Rüdesh. iz Rottlanda 1 for. 45 kr., Rüdesh. iz briega Orleans 3 for. 30 kr., Rüdesh. pjenušica 2 for. 45 kr., Johannisbergera pako do 4, 5 for., a najfinijega (*Kabinetwein*) sve do 7, 8 i 9 for., Assmannshausera crnoga stoji staklenka 2 for., malo slabijega 1 for. 45 kr. Obično stolno vino, najslabije 45 i 36 kr. Ciene ove

dakako su velike pram našim, nu svatko rado plaća, jer zna, da izvrstno nepokvareno vino pije, a do toga ljudi mnogo drže.

Osobitom se krasotom odlikuju vinogradi kneza Metternicha u Johannisbergu, kojega položaj na posebnom brdašcu prekrasan je; zatim vojvode Nasavskog veliki vinograd u Assmannshausenu; vrlo dobar i pravo reći najljepši položaj imadu takodjer vinogradi povrh Rüdesheima. Brieg Rüdesheim je do 400 ralih velik; a sadi se ondje većom stranom bieli Orleans.

Glavni nasad kod Rajne sastoji se iz: Oesterreicher a *(Sylvaner)*, Ruländera, Traminera, Rieslinga i Kleinbergera, *(weisser Elbling)*; u Assmannshausenu pako se najvećma sadi crni Klevner, te se iz njega dobiva glasovito — ali i jedino — crno vino, što se u tako zvanom *Rheingau* izvodi.

Vina sva bez iznimke, koja ovdje od Bieberacha do Assmannshausena rastu, spadaju na *Rheingau* i jesu strogo uzamši jedina prava vina renska; to je po imenu ***Johannisberger, Rüdesheimer, (Oberfelder** i **Ginterhäuser), Steinberger, Markobrunner, Geisenheimer** i **Assmannshauser.*** Vina ova odlikuju se jakošću svojom, osobitim mirisom i ugodnim tekom; sladka nisu, jer se na posljedku vazda neka laka — nimalo oštra il dosadna — kiselina pojavlja. Vina renska, kao što i sva vina njemačka uvršćuju se medju „suha vina."

O tome na drugom mjestu obširnije.

Kada čovjek Francezku granicu kod Visembourga prekorači, onda dodje u Bavarski palatinat; *baierische Pfalz* ili *Rheinbaiern*. Zemlja ova je krasna, liepo obdjelana; sjevero-zapadna strana zaklonjena je višjimi brdinami tako zvanim *Hardt-om;* bregovi su kose Vogesah; podnebje je puno blažije, zato ovdje grožđje prije dozrieva nego na francezkoj strani. Na podanku *Hardta* ima vinogradah, dokle čovjek okom pregledati može. Vina, koja ovdje rastu, vrlo su glasovita; a to i zaslužuju, jer se sbilja odlikuju osobitom ljubkošću i mirisom, a pored toga su jaka, stalna i prema ostalim skuplja.

Vinogradi većom stranom leže na nizkih brdinah i prostiru se tja u ravnice, dà medju iste sjenokoše, tako da ovdje gotovo ništa drugo nit nevidiš nego sam vinograd. Grožđje je liepo i već u Rujnu podosta sladko. Zemlja je mal da ne posvuda sipka, pješčana, nu mršava tako, da ju ljudi često, kako rekoše, svake druge godine gnojiti moraju, ako žele, da im vinograd rodi. Nasad je ***Riesling, Traminer, Ruländer, Oesterreicher;*** dakle onaj isti, koji u ***Rheingau.*** Obradjivanje biva kao i u Francezkoj; trs se nizko reže, a veže se na željezne žice, koje su po vinogradu provučene. Mnogi voze iz dalnjih okolicah čedikovu (basaltovu) zemlju, da time pomiešaju i poprave mršavu zemlju pjeskovitu, te tako neštede troška ni truda, da plodinu svojih vinogradah oplemene i umnože. Najbolja vina u bavarskom palatinatu jesu: ***Bodenheimer, Oppenheimer, Königsbacher, Deideszheimer, Forster, Dürkheimer,*** itd. Ovdje prave takodjer tako zvani ***Strohwein;*** ovo vino naliči Tokajcu, samo da nije tako sladko. ***Strohwein*** zove se zato, što se grožđje na slamu meće, i na njoj leži, dok se jagode neosuše i na suške nepretvore, tada se sok iz njih tišti, pa se iz njega vino najbolje, jako i mirodijno dobiva.

Medju ovdašnjimi vinogradari najviše se odlikuju vinogradi u ***Deidesheimu, Forstu*** i ***Dürkheimu;*** tu je red, čistoća i pomnja najveći stupanj postigla; položaj za vinograde veoma je priličan, nebo umiljato i sunce toplo, tako da se mandale obće sade; grožđje je ovdje najbolje i najsladje, zato imadu u *Dürkheimu* velik zavod za liečenje grožđjem, tako zvani *„Traubenkur,"* kamo ljudi ne samo iz obližnje Njemačke, nego takodjer iz dalekih sjevernih stranah dolaze. Kod ***Vormsa*** raste glasovito vino *Liebfrauenmilch*, nego neima ga mnogo, jer se samo na malenu prostoru blizu grada izvodi.

Frankovska vina ***(Frankenweine)*** su takodjer na glasu, rastu okolo *Würzburga* i *Schweinfurta;* najpoznatija vina jesu: ***Leistenwein*** kod ***Würzburga, Steinwein*** i ***Harfenwein*** u obližnjem susjedstvu; zatim se osobito hvali vino *Schloss-Saalecker*, što na *Hammelbergu* kod potoka *Saale* raste. U *Würzburgu* se pravi takodjer vrlo dobra pjenušica, od koje se mnoga boca pod imenom Šampanjera potroši.

Vina badenska i virtemberžka ljubka su i vrlo tečna; nisu tako jaka ni tako jako mirisna, kao što su renska i bavarsko-renska, ali ima ipak puno vinarah, koji vole badenska vina nego ona prva; što se medjutim nipošto dopustiti nemože, jer renska imadu više žesti i mirodije. U Badenu su vrlo ugodna vina, za stolna najfinija vina posve prilična, i to u ***Heidelbergu, Weinheimu, Wertheimu.*** U Virtembergu, okolo ***Stuttgarta, Durlacha, Pfaffenhofen-a, Neustadt*** itd. ima puno dobra vina, osobito se pako slavi bielo vino *„Markgrafler"* i *Remsthaler*, koji se u obće *Brodwasser* zove. Ovdje se takodjer prave crna vina, od kojih jedno izmedju najboljih je ***Offenthaler***, kojega Niemci rado s ***Bordo-om*** uzporedjuju; nu koliko ja suditi mogah, činilo mi se, da polag sve svoje dobrote offenthalsko crno vino nije par Bordo-u, jer mu trpkoća a na posljedku njeka — makar i vrlo laka i slaba — kiseloća iz daleka zaudara, što se kod dobra Bordovca nikad nepojavlja. U ***Eslingenu, Stuttgartu*** i ***Heilbronnu*** pravi se takodjer dobra pjenušica, i to tako dobra, da se malo luči od pravoga Šampanjca.

Na obali rieke *Mosel*, koja kod Koblenca u Rajnu utiče, raste takodjer čokoća u izobilju; ali moselska vina nisu pár renskomu, niti frankovskomu; vina su doduše ljubka i mirisna, nu neimaju stalnosti; kad su 3, 4 ljeta stara, onda su najbolja. Grožđje tu svako ljeto nedozrieva podpuno. Nasad je većom stranom Riesling.

Iz svega dosad rečenoga, vidimo, da osim južne Francezke, nit u Šampanji, nit u Elsasu, nit u Virtembergu, nit na Rajni ima one topline, nit onoga blagoga sunca, koje kod nas il u južnoj Ugarskoj vlada; iz toga zaključiti moramo ponajprije, da je glavni uvjet, naime

toplina, kod nas trsu mnogo povoljniji nego u rečenih krajevih, zato se može u obće kazati, da je kod nas grožđje bolje i sladje. Što se zemljišta tiče, nije razlike, jer n. p. u Šampanji, u Elsasu okolo Würzburga i stranom u Wirtembergu vinogradi leže na vapnenom zemljištu; u Rheingau na glinovitoj tinji, u bavarskom palatinatu na pješčanoj zemlji itd. Kod nas isto vidimo; moslavački n. p. vinogradi leže stranom na rulji *(Gneiss)*, stranom na pješčanom mulju, najmanja pako stran na vapnu; kalnička, visočka, zagrebačka i okićka brda sastoje se stranom iz pieska, stranom iz vapna; sveto-ivanski vinogradi stoje na piesku, stranom na vapnenom laporu itd., dakle manje više vidimo one iste zemljištne odnošaje. Glede nasada, istina, velika je razlika, jer ondje se sadi samo graševina *(Riesling)*, *Elbling*, bieli *Burgunder*, crljeni i crni *Klevner*, *Pineau*, *Traminer* i *Sylvaner;* kod nas pako ima puno vrstih i to sasvim drugih. Nu ako je ono grožđje dobro, to zaista neće nitko kazati moći, da naše nevalja, dapače bi mogao tvrditi, da je naše grožđje velikom stranom bolje, (osim klevnera, rieslinga i traminera), pak ipak je vino francezko i njemačko izvrstnije od našega. Zašto to? . .

Kazat ću svoju misao, i molim, da ovu misao, kao resultat moga izkustva vinogradari naši dobro na um uzeti izvole.

Uvjerio sam se, da zemljište k dobroti vina u obće mnogo nepridonosi; jer sam vidio, da se na svakom zemljištu dobro vino izvesti može. No priznati valja, da težka, salava zemlja neprija trsu tako, kao laglja, pješčana, laporna il vapnena i zato toplija. U ostalom glede zemljišta mnogo odlučuje položaj; trsu treba navlastito topline, treba dakle onakova mjesta izabrati, koja su zaklonjena od sjevera, koja su najtoplija, jer grožđju ponajprije treba da dozrije; to je dugovječno izkustvo naučilo sve vinogradare u Francezkoj i u Njemačkoj, te svaki gleda, da vinograd ondje zasadi, gdje je tomu priličan položaj; da bome ima i tamo vinogradah, koji neleže sasvim dobro, ali takove su okolice u svietu vinarskom poznate; vino na ovakovih mjestih izvedeno zapostavlja se u cieni. Prvi dakle i glavni uvjet bi bio: dobar položaj.

Što se nasada tiče, Francezi i Niemci se u tom slažu, da nevalja mnogo vrstih saditi, nego njekoliko samo i to dobrih, a ponajviše onakvih, koje u isto vrieme dozrievaju. Tko se toga načela nedrži, on ima mnogo više truda i brige; jer drugi glavni zakon veli: neberi drugo nego sasvim zrelo grožđje. Gdje grožđje nejednako dozrieva, ondje treba više puta podbirati, odkud naravski sliedi, da imaš mnogo više posla, pak ipak nisi nikad siguran, da će ti vino jednako biti. Kod nas ima vrlo dobra grožđja, nu ima i dosti lošega; medju dobro grožđje možemo brojiti: starinu *(Mosler*, Moslavec), bielu raninu *(weisser Augster)*, plavec, *(gelber Plavetz)*, imbrinu, (kraljevinu, *rother Portugieser)*, žutubiel, *(weisser Tokajer)*, dišuću bjelinu, *(muskirte Urbanitraube)*, topolovinu, *(weisser Mehlweiss)*, talijansku graševinu, *(Wälsch Riesling)*, bieli i žuti klješčec, *(weisser und gelber Ortlieber)*, dinjku i smederevku u Slavoniji, te naš muškat. Medju crnim grožđjem kadarku (moslavačku crninu, *blaue Kadarka)*. kapčinu, *(blaue Zimmettraube)*, pravu crninu, *(schwarzer Heunisch)*, crni klieščac, (zdenčajku, *(blaue Zdenčajtraube)*, jankovčicu, kosovinu *(blauer Milcher?)*, modru imbrinu, *(blauer Portugieser)* itd., no tu treba jošte dalnjeg opaživanja i izkustva. Inostranimi kojekakovimi vrstmi neka nitko nemisli da će si baš mnogo poboljšati vino, jer je tamo drugo nebo, druga je dakle i narav grožđja; makar sve trsove renske il šampanjske presadili u našu zemlju, nećemo nikad nit renskog, nit šampanjskog vina dobivati, jer nemožemo presaditi ondješnje nebo sa zrakom svojim.

Što se dakle nasada tiče, tu je, mislim, najveća pogrješka kod nas u tome, da imamo preveliku smies različita i nejednako dozrievajućega grožđja; trebalo bi ponajprije razabrati kod nas one trse, koji u jedno vrieme dozrievaju, pak izbaciti sve one, koji nose grožđje, što rado gnjije. Vinogradari po inostranstvu puštaju grožđje dugo stati, dok podpuno nedozri, dapače, dok se nepočne sušiti, dok nedobije onu plemenitu gnjiloću, što oni zovu *Edelfäule.* Kod nas protiva tomu, ljudi o Miholju odmah trče u vinograde, jer kažu, da grožđje gnjije, pljesnivi, osobito, kad je kišovita jesen; to je istina, da kod nas ima mnogo takovoga grožđja, što se neda držati, što stranom gnjije, stranom odpada, pak onda čovjek mnogo manje dobiva; a u našoj se zemlji više gleda na količinu nego-li na kakvoću vina; najvećma zato, jer hrvatska vina u svietu nisu poznata, pak se bolje vino malo bolje plaća od lošega. U inostranstvu n. p. nitko nezna hrvatsko i slavonsko vino po pravu od drugih razlučiti. Tako n. p. piše Veyse u svom najnovijem djelu o vinarstvu pod rubrikom, Syrmien: *„Der hier erzeugte Wein ist im In- und Auslande unter dem Namen Karlowitzer bekannt; der rothe Syrmier Wein ist süss und stark, mit einem hervorstechenden Aroma begleitet, wodurch er sich mehr zum Dessert als zum Tischwein eignet; seine Farbe ist dunkelroth und der Geschmack für den Gaumen anlockend; der weisse Wein ist zu geistig, daher betäubend; man verwendet ihn nur sauere, harte Weine damit zu verbessern. Syrmien erzeugt jährlich 1,500.000 Eimer Wein; es wird also hier der meiste Wein in Ungarn erzeugt“* itd. Nadalje kaže pod rubrikom *Kroatien*: *„Kroatien ist eine der südlichsten Weinregionen Ungarns, der Wein ist hitzig und stark nnd nähert sich den liquerartigen italienischen Weinen. Unter allen kroatischen Weinen ist der beste der von Mosslavina. Zu den vorzüglich geschätzten weissen Weinen zählt man den Babuleker (?) und Bukovecser, die sich sämmtlich durch eigenthümliches Aroma auszeichnen. Man bereitet Ausbruchweine verschiedener Art und in der Nähe von Agram Muskateller.“*

To je sve, što o našem vinu kaže! Da je to stra-

nom neistinito, stranom površno il posve nepravedno pisano, o tom nije dvojiti; jer niti vina nisu tako ljuta, da bi čovjeka odmah omamila, niti Sriem nije u Ugarskoj; naša vina nisu ni samim nam još dosta poznata, još manje će ih dakle tkogod, koji je možebiti samo prošao kroz Hrvatsku, prosuditi; nu mi smo si svakako tomu sami krivi, jer se dosad zato nismo brinuli. Gdje je pako Babulek? toga jošte nemogoh saznati.

(Ostatak u budućem broju.)

Prokušana sredstva da voćke ostanu zdrave i rodne.

1. Da ti zecevi i ovce neoglodju mlade voćke, zatrni ih. ili pako namaži mazju od ovčjih brabonjakah, razmočenih u vodi. (Druga sredstva, po imenu mazila, priobćit ćemo drugi put).

2. Mlade voćke, koje neće pravo da rastu, pak i poveća drveta istom presadjena, oživit će, kad im omotaš cielo stablo mahom (mašinom). Po ljetu, osobito kad zategne suša, poškropi kadšto ovaj mah.

3. Škrapulje (velike biele podzemne crve) pak i drugo crvlje, koje grize voćkam korienje, protjerat ćeš od njih, kad naokolo nasipaš pepela od kamenog ugljevja (a toga će biti i kod nas dosta, kad se dograde željeznice), pak onda zakopaj ovaj pepeo.

4. Velike voćke, koje zato neradjaju, što su prebujne, postat će rodne, kad im odkopaš žile, najveće koriene razciepiš klinom, a u razciep metneš kamen, da rana ostane otvorena.

5. U mršavoj pješčanici, gdje kadšto i trešnje hiraju (akoprem im drugčije krš i suša ugadja), ojačat će voćke, kad navezeš oko njih zemlje iz šume ili triesla od kožara (česla, *Gerberlohe*).

6. Orahe nemoj okapati, ako želiš da ti rode.

7. Voćke uz brajde, okrenute k jugu, ostat će zdrave, ako im ljeti zakloniš stablo daskom ili opekom od sunca, a zemlju oko njih zastreš šušnjem ili drugim prostiračem (štrajom).

8. Da prognaš medljiku *(Mehlthau)* s voćakah, poodštipni vrhove svim ljetnim grančicam, čim zapaziš medljiku na voćkah.

9. Breskva radja bolje, kad ju pred samu cvatnju podkrešeš.

10. Sve nježnije voćke prezime lašnje, kad ih odriešiš od kolca ili brajde, za koju su ob ljeto privezane bile.

11. Da ti ostane stablo u voćakah za dugo zdravo, a ti ogranke, koje ljeti iz njega iztjeraju, samo podreži, da nemogu dalje rasti, i stoprv do godine ih sasvim sreži.

12. Gdje plug ili motika dira voćki u korienje i gdje se orudjem udara o voćke, da se š njega blato strese, neka se gospodar nečudi, ako mu voćke hiraju i boluju.

13. Voćka je samo onda u istinu zdrava, kad na njoj neima ni maha, ni lišaja. Ako na voćkah ima ovih nametnicah *(Schmarotzerpflanzen)*, operi ih na kišovitu vremenu kefom i lugom, pak onda namaži vapnom (krečem).

14. U bujne voćke treba kod branja i mlade grančice odkidati; al ako želiš da ti koja voćka obilato radja, ą ti poštedi ove grančice.

15. Voćkam kriva stabla treba da se ozgor zastre stablo slamom ili daščicom, jer inače kiša nemože sa stabla curiti, te će ovo prije ili poslije početi gnjiti.

16. Voćke stojeće u vlažnu mjestu ostat će zdravije, ako se po njih povije bršljan, da im popije suvišnu vlagu.

17. Da pomladiš staru voćku, sreži joj stare grane i ostavi mlazove (t. j. uprave, al nerodne šibljike, *Wasserschossen)*, pa ih do godine ciepi.

18. Voćka, u koje je stablo preko 8 stopah visoko, nikad neće biti tako rodna kao voćka nižega stabla.

19. Voćka, koja tjera iz koriena, oprostit će se ovih izdanakah i ojačati, ako ju oklaštriš, pak onda odgrnuv zemlju od koriena, izčupaš iz njega sve pupoljke i izdanke *(Ausläufer)*.

20. Čučave ili nizke voćke postaju neplodne, kad ih preduboko zasadiš, tako da može ciepak (kalem) žile puštati. Da to zapriečiš, ostavi preko ljeta jamić oko stabla; te ga na zimu zagrni, ili pako s reži ozgor, sve za pol stope u dub, žile sa stabla.

21. Bolje je da voćku preplitko zasadiš, nego da preduboko, jer će ti ova ostati neplodna, pa će uginuti.

22. Starim voćkam koristi zalievanje samo poslie Ivanja dne.

Ova pravila priobćuje *„Zeitung für Landwirthschaft."*

Kušanje sjemena.

Težina odlučuje obično podosta sjegurno, da-li sjeme valja. Jer čim je teže sjeme, tim više ima u njem ulja, tim više ima snage za klicanje. Sjeme svježe i klično *(keimfähig)* oborit će se na dno, kad ga metneš u vodu, a staro, ustajalo i preležalo sjeme plivat će na vodi. Nu ovaj znak vrsnoće nevalja kod onoga sjemena, koje je obraslo dlakom ili ima kao rep ili perce, jer će ovakvo sjeme uviek plivati na vodi, ma bilo i najbolje. — Mnogo sjeme poznaje se i po mirisu, da-li valja; n. p. sjeme od mrkve, peršina, celera itd. Više putih pokazuje već spoljašnja mast (farba), da-li sjeme valja.

Evo prokušana sredstva, po kojem ćeš sjegurno doznati, da-li valja sjeme. Uzmi malko sjemena, koje želiš kušati, zamotaj ga u krpu i sveži ju ovlaš koncem. Onda metni krpu u vodu i ostavi ju u njoj 24 sata. Tada napuni lonac zemlje i zakopaj u nju onu krpicu, nu tako, da rogalj od nje van viri. Lonac ostavi na toplu ognjištu ili za toplom peći, pa ga marljivo zalievaj. Poslie 4 do 5 danah izvadi krpicu i prebroj sve sjemenke, pak onda one, koje su nikle: tako ćeš doznati, koliko ima zdravih zrnah u tvom sjemenu, da-li polovica, trećina ili baš nijedno. Ovaj način kušanja je sjegurniji nego da siješ sjeme neposredno u zemlju, jer onda neznaš pravo, koliki diel sjemena valja. Sjeme od crljenca, porluka, celera i peršina itd., koje obično više nedjeljah u zemlji

leži prije nego nikne, treba puna dva dana močiti u vodi prije kušanja. Mnogo sjeme može se na brzu ruku kušati, kad više zrnah noktom razpučiš: ako ima u njih ulja, to je znak, da će moći nići, inače nevalja za sjetvu.

Komu se ovo kušanje sjemena čini mučno i dosadno, neka uvaži, da je to jošte veća muka, kad čovjek badava poore ili pokopa zemlju, pa mu onda posijano sjeme nenikne, kao što se više putah dogadja, i da je to ne samo zaludna muka, nego još i velika šteta i neprilika. Pametan gospodar voli dakle ovo malo muke nego veliku štetu.

Poraba jaja.

Jaje je kao i mlieko izgled (*modell*) hrane čovječje, jer u njem ima u pravom razmjerju svih tvarih, koje u čovjeku tvore potrebitu toplinu, meso i kosti. Zato zdrav i jak čovjek može se sa njekoliko jajah bolje hraniti nego samim kruhom. Al upravo zato, što ima u jajetu puno čiste hrane, nemožeš (pak ti ni netreba) toliko jajah jesti, koliko drugih jelah, n. p. krumpira, zelja, gdje ima $^2/_3$ vode. Svatko znade, da su čvrsta jaja sporija, to jest da ih želudac mučnije probavlja, da mu zadaju više posla, nego jaja sirova i tekuća. Zato, želeć pomoći slab želudac, valja mu podati priesno jaje. Jer kuhano se bjelance sgrušava, pa tim svoju narav tako mienja, da se vrlo težko u krv pretvara. U čovjeka, kojemu je želudac posve zdrav, nesmeta ovo svojstvo kuhana jajeta njegovu probavu, nego samo u bolestnika. Vrlo slaba djeca, koja već ni mlieka nemogu podnieti, možeš više putih s dobrim uspjehom hraniti jajcem izmiešanim vodom (*Eierwasser*).

Jaja se obično kuhaju na umak, ili u tvrdo. Da ga onako skuhaš, kako želiš, tomu je znanost našla stalna i pouzdana pravila; samo naše kuharice drže to još uviek za vrlo mučnu stvar i misle, da se tomu hoće osobite vještine. One, želeć jaje uvariti, meću ga u ključalu (kipuću) vodu. Ako hoćeš da ti ostane rovito (na umak), jedne svjetuju, da ga dotle postaviš u vodi, dok neizmoliš otčenaš, druge, dok nenabrojiš stotinu, treće, dok neprodju dva časa (minute). Sve je ovo neizviestno i nesjegurno. Kako će se jaje skuhati, to nevisi o vremenu, dokle je jaje bilo u vodi, nego o tom, kako je bila voda vruća. U ovom pogledu je dakle toplomjer (*thermometer*) najsjegurniji savjetnik. Ako metneš jaje u vodu od 60° po Celsijevu toplomjeru, i digneš joj toplinu na 70°, bjelance će se početi sgrušavati. U vodi od 73°, bjelance je tvrdo, a žumance (žutanjak) je jošte mekano. Sad je dakle jaje onako skuhano, kao što želiš. Ako se pako voda samo malko više svrući, naime do 76° — eto ti i žumanca tvrda. Sad će svatko razabrati, zašto ga je kadšto prevarilo njegovo pravilo kod varenja jajeta na umak — voda je bila prevruća. Po Celsiju se računa 100 stupanjah topline u ključaloj vodi; nu valja pamtiti, da voda u loncu neima svagdje jednake topline, nego je ondje najvrućija, gdje vatra na nju udara. To i jeste uzrok, zašto se vruća voda giblje: toplije čestice vode, budući laganije, dižu se u vis, a hladnije navaljuju na njihovo mjesto.

Jaje je vrlo važna sastavina jelah. Bjelance čini, da jela od brašna budu prhka i rahla, pak opet čvrsta; a žumance čini, da su mastna i liepo žuta.

Bjelance je smolavo i ljepčivo, zato se više putih razbija metlicom, da se pretvori u pjenu, štono ju sniegom zovu, pa ga onda ima od dva tri jaja puna zdjela. Ovim razbijanjem prave se naime mjehurčići, napunjeni zraka. Kada primiesiš ovomu sniegu mlieka, sladora, brašna i masla, da bude od toga tiesto, pa ga svrućiš: bjelance će se sgrušiti i uhvatiti zrak, što ga je u njem bilo, te ovako dobiješ šupljikav i rahao kolač, a inače bi bio gnjecav kao pogača. To je uzrok zašto dodajemo kvasac tiestu za kruh: kvasac čini, da se u tiestu naprave mjehurčići, puni ugljevite kiseline, zato je svako ovakvo tiesto više manje kiselasto. Ako dakle želiš dobiti šupljikava i opet posve sladka tiesta, moraš mu primiešati sniega od bjelanca.

Nu samo ovaj snieg čini, da je jelo prhko, a drugčije su jela, u kojih ima mnogo jajah, odviše jedra i čvrsta, pa se težko probavljaju.

U novije vrieme se puno jajah troši i u fabrikah za svakojake tkanine. Krasna mastila, nazvana ultramarin, *Schweinfurther Grün* itd., neprijanjaju drugčije za tkanine, van ako ih izmiešaš bjelancem i teklinom arabskom (*gummi*). U ovu smjes se umače kalup slike, i pritisne se na platno, te mastilo ostane na ovom; a da sasvim zanj prione, meću se onakve pisane tkanine na vruću paru, u kojoj se bjelance ugruša i za platno prione. Kad se mnogo tisućah lakatah (rifah) platna ovako tiska i bojadiše, to se da kako neizmjerno množtvo jajah potroši: no šta će s tolikimi žumanci? Ovakve tvornice pisanih tkaninah mogle bi dakle biti samo u velikih gradovih, gdjeno se žumanca u kuhinjah potroše, ma koliko ih bilo. No buduć je u ovakvih gradovih skupo življenje, evo kako se obrtnici pomažu. Ima u velikih gradovih osobitih fabrikah za bjelance, u kojih se ovo razstavlja od žumanca, pa se onda suši, a žumanca se prodaju. Mnogo ovakvoga bjelanca dolazi i iz Francezke, po imenu iz pokrajine Annonay, gdje se stroji ona žućkasta koža za gladke rukavice (*Glacé*). Annonay je vrlo rodna pokrajina, te se ondje sila kokoših hrani, jer se neizmjerno množtvo žumanca troši kod strojenja one kože. Da budu liepe žute i mekane, mažu ih kožari smjesom od žumanca i pšeničnoga brašna, ova se smjesa u kožu utrlja, i da u njoj ostane, kože se valjaju. Bjelanca im netreba, već ga drugi tvornici (fabrikanti) kupuju, na plitkih zdjelah uz jak propuh suše, u prah satiru i onda prodaju.

Eto opet jednoga primjera, kako se obrtnošću podupire gospodarstvo. Jer gdje mnogo ima obrtnikah, koji trebaju jaja za svoj zanat, ondje se jaja u dobru cienu prodaju, pa kad to, može gospodar puno kokoših hraniti i tako žito, što ga je dobio na polju, bolje prometnuti, nego ako ga prodaje kao što sada.

GLASONOŠA.

Službene viesti.

Gradska obćina križevačka, onda upravne seoske obćine Tuhelj i Gjelekovac, u županiji varaždinskoj i upravna obćina virovitička u županiji požežkoj ustanovile su svaka po jednu štipendiju od godišnjih 120 for. a. vr., za ratarske učenike na gospod.-šumarskom učilištu u Križevcu.

Predsjedničtvu namjestničtva godi, što može ove dokaze rodoljubja imenovanih obćinah ovim staviti do javnoga znanja.

C. kr. predsjedničtvo hrv.-slav. namjestničtva.

Gospodarske viesti.

— (Najskuplji konj našega vieka). Prognani, sad ponajviše u Londonu živeći vojvoda od Braunschweiga izišao je na glas samo svojom razsipnosti. Tako je upravo ljetos kupio od lorda Elgina prekrasnoga konja-jahača, zvanoga *„Ulises,“* za težke novce od 30.000 slovom trideset tisućah forintih, akoprem isti vojvoda sjedi na konju, kao da ga je tko vilama posadio. Neima tomu davno, što je vojvoda sve novce prokartao. U svojoj nevolji otidje svomu opravniku (agentu), i naloži mu, da nabavi novacah. Ovaj mu donese glas, da je njeki gospodin pripravan pozajmiti vojvodi novacah, ako mu ovaj samo na njekoliko satih posudi svog Ulisesa. Vojvoda pristane na to i pokle je opravnik donio novce, zapovjedi konjušaru, da se dragocjeni konj na njekoliko satih posudi. — Konj bude, poslie 5 satih, noći natrag doveden; no sutra dan donese konjušar glas vojvodi, da je Ulises parnuo. Ovaj poleti u konjušnicu i uvjeri se, da je to sbilja njegov Ulises. Ovih danah šećuć se vojvoda po perivoju *„Hydeparku“* zagleda svoga pravoga Ulisesa, a na njem njekoga lorda, ponosito jezdećega. Vojvoda ustavi lorda, pa rieč po rieč, dok na vidjelo izadje, da je lord svoga konja za skupe novce kupio; a vojvodi bjehu podmetnuli drugoga, nu tako pofarbanoga konja, da ga je i vojvoda i konjušar držao za pravoga Ulisesa. Sada sud iztražuje početnika ove prevare.

— (Klanje marve). I do sada se znalo, da gonjena marva treba da barem jedan dan počine, prije nego se zakolje; jer meso od trudnog i umorenoga živinčeta nije tako liepo kao meso od marvinčeta, koje se je izpokojilo. No sada je doktor Agatz dokazao, da se u ugojene marve, kad se na daleko ili brzo tjera, mišice izmetnu i pokvare. To je uzrok, zašto se više putih svinjske butine (šunke) pokvare, makar kako pomnjivo ih čuvali.

— (Rodina vinogradah). Dočim se austrijanski vinogradari ponajviše tuže na škitu ljetinu svoga čokoća, okolo Arada su vinogradi tako obilato urodili, da neima pametara toliku množtvu groždja. Ljudem je ponestalo posudja i seljaci daju rado i 6 vjedarah mošta za desetačku. A pored toliko množine vino je prilično dobro, buduć se je vrieme prije berbe bilo popravilo. Ovako piše *„Arader Zeitung.“*

Domaći ljekar.

— (Ruski liek od groznice). Rusi lieče groznicu bez ljekarijah. Prije nego nastupi groznica, bolestnik si da svezati povojem ili kakvom dugačkom krpom obje ruke nad laktom i noge nad koljenom, pak ovako svezanih rukuh i noguh leži, dok se nepočne znojiti. Njekoji vežu samo ruke, drugi samo noge, treći po jednu ruku i nogu, a vežu ih prilično čvrsto, al ne toliko, da boli, nego samo da se kolanje krvi u gornjih žilah zaprieči. Ovaj se liek u Rusiji od starine upotrebljava, te su se i u naše doba mnogi ljekari osvjedočili o njegovoj valjanosti, po imenu i glasoviti profesor Hladni. Neka mu se dakle nitko nesmije. Ljekari znadu najbolje, da grozničaru više putih ciela apoteka nepomaže: neka dakle onda pokuša ovo domaće sredstvo; nije bar onako goropadno, kao što drugo, kojim tjeraju erdeljski i karavlaški cigani groznicu. Sam sam gledao, kako je njeki ciganin, kad ga je uhvatila groznica, otišao na vrt (bašču), legao na trbuh, a njegov bosi drug stao mu je po ledjih gori doli šetati, dok se oba nisu oznojila. Ovako ga je taj čudni ljekar svaki dan liečio, dok mu napokon za 14 danah nije groznicu prognao. Ovo pripovieda doktor J. Podliščekov u *„Novicah“* kao očevidac, a tko mu nevjeruje, neka sam kuša.

Obrtnost.

— **Србски дневник** donosi sliedeći oglas, koji će biti doista vrlo važan, ako se obistini:

Ja radim na jednom strojcu (mašini), koji će 1. parni strojac da zamieni, 2. mnogo jevtinije stati, 3. vrlo malo zapremati, i 4. trošiva (*Zehrungsmaterial*, kao u parnom strojcu ugalj itd.) vrlo malo htieti.

Oko toga radim već 27 godinah. — Izprva bi mi se samo proste misli nadavale, koje se sve po redu nemoguće pokazaše, pošto bi ih na račun metnuo; poslie njekoliko godinah nabujaše mi misli na veće i zamršenije sdesine (*Combinationen*), koje, kad pod računom, isto tako prodjoše. Svi ovi poslovi mi bjehu više kao njeka zabava, dok prije sedam godinah, uslied potanjeg učenja nauke o dusinama (*Imponderabilien*), nenaidjoh opet na lakše sdesine, koje i računu bolje odgovarahu. Tada istom pomislih, da iz ove moje zabave još nješto valjano proizići može.

Sad imam njekoliko uglednih nacrtah, koji su svi prosti, i koji bi malo novacah stali, — ali šta pomaže, kad sam uslied tolikih požrtvovanjah tako opao, da moje djelo bez pomoći inih već ostvariti nemogu?

U toj nevolji izlazim na oči svietu, i molim braću srbsku, da mi koji kapom, koji šakom, priteku, da jedan strojac, koji sam o svom trošku započeo, do konca izradim. K tomu mi treba još 150 for. a. vr.

Meni će svaki prilog, bio on i samo od jedne forinte, mio biti; no molim gospodu priložnike: neka mi se imenom jave, da znam, kome ću zahvalan da budem. — Pisma na mene upravljena molim prosto sa mojim imenom i prezimenom u Novi Sad, ili na sl. uredničtvo Dnevnika poslati.

O samom djelu još to da reknem: ovo iz ukrućene prosvjete zapadnjačke neproizilazi; to je sam srbski mozak

izmučkao. Nauke i vjede od zapadnjakah osnovane i izvedene i nesanjaju o ovoj misli, koja će to djelo da proizvede.

Što do **vjerovanja u vrača**, to neištem od nikoga, no samo molim, da prinesete malu žrtvu u ime to: **bratu pomagati, koji se 27 godinah oko jedne prevažne stvari muči.** — Da u tome onaj, koji veli: „**to su ludorije,**“ jevtinije prolazi, to stoji.

U Novom Sadu na dan sv. Kosme i Damjana 1. novembra 1860. *Jovan Biogradac.*

— (**Liep primjer za naše obrtnike**). Kako se u srodnoj Českoj brinu za napredak obrtnosti i nauk za natnikah, to je ovih danah liepo zasvjedočio grad Písek. Ondje su na 26. Studenoga otvorili obrtnu školu (*Gewerbschule*), u kojoj će se poučavati učenici, pomoćnici, pak i sami majstori, svaki prema svojoj potrebi, i to u težatnike (djelatnike) od 7 do 8 satih u večer, a u nedjelju od 10 do 12 satih prije poldana, da uz ovaj nauk nitko nezanemari svoga posla. — I kod nas je proglašena obrtna sloboda, i po dotičnom zakonu imale bi se zavesti obrtne učionice barem za učenike; nu čini se, da na to ona gospoda, kojim je povjereno, da izvedu obrtnu uredbu, jošte niti pomislila nisu. A nam bi ovakvih školah još više trebalo nego Čehom, i za učenike, i za majstore, jer se je u Českoj i do sada bar ponješto dielio i obrtni nauk, kod nas ni malo. A bez nauka neće se moći naši obrtnici nikada natjecati s inostranimi; pak opet, ako nebudemo imali valjanih obrtnikah, nećemo imati nikada ni valjanih gradjanah, nego sve samo sebičnu tudjinčad, koja će nas muzti, što se bude više moglo. Zato molimo jošte jedanput, dajte nam obrtnih školah!

— (**Mirisavke**). Ovako zovemo stvari, kojim je cilj razprostirati mio miris, što se njemački ili pravo govoreć francezki zove *Parfum*. Ove mirisavke prave se ponajviše od bilja, po imenu od cvieća. Najviše se toga pravi u južnoj Europi, gdje svake vrsti cvieće najbolje uspieva. Njekoliko brojevah će dokazati, koliko se neizmjerno množtvo bilja svake godine potroši na mirisavke u južnoj Francezkoj, po imenu oko Nizze. Jedna jedina mirisarnica (*Parfumerie*) u gradu Cannes treba na godinu 140.000 funtih cvieta od narančah, 20.000 funtih cvieta od prave bagrene (akacije, a ne od naše, koja je samo nalik na pravu akaciju, a zove se *Robinia Pseudoacacia*). Zatim joj jošte treba 140.000 funtih lišća od ružah, 32.000 funt. čeminova cvieta (*Jasmin*), 20.000 funtih ljubicah, 8000 funtih tuberozah i sila drugoga bilja. — Ljubicah ima najviše oko Nizze i Cannesa, te se ondje nabere do 13.000 funtih ljubicah, od kojih se pravi jedno 6000 funtih ljubičnog ulja i pomasti. U Nizzi se nabere svake godine 100.000 funtih cvieta od narančah, a oko Cannesa još jedanput više. Od 500 funtih narančenoga cvieta dobivaju se samo 2 funte milomirisnoga ulja nazvanoga *neroli;* 500—600 funtih ružičnoga cvieta daje samo 2 lota ružičnog ulja, zato i jest tako strašno skupo. No mi ga ponajviše dobivamo iz Bugarske; jer marljive Bugarke za taj posao toliko sade ružah, da se Bugarska može svim pravom prozvati djulistan.

U Francezkih gradovih Grasse i Cannes pravi se svake godine 75.000 funtih svakojakih pomastih (pomadah) i uljah, 125 funtih neroli-ulja, 225 funtih petit-grain-ulja (takodjer od narančenoga cvieta), 2000 funtih ulja od lavendule, 500 funtih ulja od majkine dušice, i veliko množtvo svakojakih drugih mirisnih uljah, vodicah i esencijah za mirisavke.

— (**Tkalačka škola**). Početkom Studenoga otvorena je u Brnu (*Brünn*) nova tkalačka škola, u kojoj uče mladi obrtnici sve poslove oko sukna i svake druge tkanine, da ovako uvješbaju svaki novi napredak u ovoj struci obrtnosti, pa da se uzmogu natjecati sa samimi Englezi.

Svaštica.

— (**Kiša u austrijanskoj carevini**). U austrijanskom carstvu ima sada preko 140 miestah, gdje se pazi, kakvo je vrieme, pa se to sve bilježi, po imenu i koliko kiše pada. Profesor Sonnclar je sravnjivao sva izviešća ovih vremenarskih postajah (meteorologičkih štacijah), da dozna razmjerje kiše kod nas. Posljedak (resultat) je ovomu iztraživanju, da ondje neima najviše kišnice, gdje najčešće kiša pada. Tako n. p. oko Salzburga ima svake godine odsjekom 170 kišovitih danah i 42 palca kišnice, to će reći, da kad bi sva kišnica na mjestu stajala, niti da dalje teče, niti da ju zemlja popije, bilo bi je za godinu 42 palca u vis. U Dalmaciji ima pako samo 86 kišovitih danah, a kišnice ima takodjer za 42 palca. Oko Praga ima vrlo malo kišnice, naime za godinu samo 17 palacah; no najmanje je ima oko Komorana i Tokaja, samo 12—15 palacah, najviše pako na Krasu (medju Ljubljanom i Trstom), naime 70 palacah (colah). — Najviše ima olujah i burah oko Vidima (Udine), naime njih 48 na godinu, a najmanje oko Dubrovnika — samo 12. — Tuče ima najviše u Kranjskoj.

Trgovina.

Z. **Iz Varaždina** 7. Pros. Evo Vam ciene i količće žita, što se je ovdje prodalo 29. Studenoga i 7. Prosinca.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 29. Stud. 50 vag. po 5 stot. 55 novč., a 7. Pros. prodano 25 vag. po 5 st. 50 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 29. Stud. 51 vag. po 3 st. 70 novč., a 7. Pros. prodano 13 vag. po 3 stot. 70 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 29. Stud. 4 vag. po 2 st. -- n., a 7. Pros. prodano 2 vag. po 2 st. — novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 29. Stud. 1006 vag. po 2 stot. 50 novč., a 7. Pros. prodano 842 vag. po 2 st. 80 novč.

Krumpira prodano 29. Stud. 122 vag. po 1 st. 50 novč.

Ciena žitku od 1.—10. Prosinca 1860. u austr. vrednoti

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	80	3	20	2	60	2	—	3	20
Osiek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rieka	7	—	—	—	3	70	2	60	5	35
Karlovac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otočac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Makarska	6	30	4	46	3	50	—	—	4	33

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

BROJ 51. **U ZA[illegible]** **20. PROSINCA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Opazke o vinogradarstvu i vinarstvu

inostranom i domaćem.

Od Lj. Vukotinovića.

(Ostatak).

Pohodivši mnoge vinogradare i pivnice (podrume), izpitkivao sam: da kako je to, da oni iz svoga grozdja, što mi se nipošto nečini bolje od našega, dobivaju ipak mnogo bolje vino? Želio sam saznati, kako postupaju, kakovu manipulaciju da imadu?

Na to sam svagdje ovaj odgovor dobio: da neimaju nikakove osobite manipulacije; naše vino je, govorahu, posve naravsko; ako hoćete kakav finiji postupak, il kakovu umjetnu manipulaciju vidjeti, pogledajte u Hamburg, Stettin, Frankfurt, ondje ćete saznati, kako naši trgovci postupaju; nu mi o tom ništa neznamo, niti na nas nespada . . . Trgovci dakle, koji vino iz lagva kupuju, slažu i spajaju različite vrsti u jednu, pretaču ga u flaše i pošiljaju ga u sviet. Vinogradar pako postupa po prilici ovako:

Kad je grožđje sasvim zrelo, onda vinogradar ide u trsje, uzme dvie brente i počne brati: u jednu posudu meće samo liepo, zdravo grožđje; ako-li nadje gdjekoju jagodu il nezrelu, il nagnjilu, il pljesnivu, on ju pozorno odkida i baca u drugu brentu; u jednu dakle posudu bira samo zdravo grožđje, u drugu baca ono, što je lošije.

Njekoji vinogradari običavaju jagode očupati *(abrebeln)* od šepurine, za to imadu rešetke drvene ili željezne; u obće se to nedjela, nego se nabrano grožđje mulja (grešta), a poslie se takodjer i nogama gazi; zatim se ostavlja u badnju odzgora lako pokriveno 24—36 urah, pa se tek onda preša i u lagav natoči. Tim se postupkom postiže to, da se miris iz kožicah bolje razvija i u mošt (širu) prelazi. Prešah ima različnih; najviše ih ima na šaraf, koji u sredini stola udjelan stoji; okolo njega se polaže trop, odzgora dodje tabla, nad njom vitlo, pak se onda vrti i pritište. Mnogi imadu gvoždene šarafe, ali kažu, da su drveni bolji; mislim ipak, da ni one naše preše, koje imadu tako zvanu šibu (jaku kladu ili brv) nisu ni malo gore. Odabrano grožđje, dakako, posebice se preša, lošije opet posebice. Oni, koji osobito na svoje vino paze, nemiešaju lit sa preševinom, mnogi pako miešaju.

U novije vrieme počeše mnogi vinogradari širu razsluzivati *(entschleimen)*. Mošt (lit i preševina) nalije se u badanj, koji doli pipu ima, te se u njem drži 24 sata, pak se onda, prije nego počne vreti, odtoči i u bure (lagav) nalije. Tim načinom taloži se u moštu ona prva nečistoća, olučuju se kojekakove čestice vinu manje više tudje, a šira postaje finija i bolja. Kad se to svrši, lagav se napuni i u vranj se metne kratka staklena ciev, na gornjoj strani poput čaše priredjena; to su one i kod nas jurve poznate vreljače *(Gährungsgläser)*.

Prvi put se pretače vino u Siečnju il najdalje u Veljači, drugi put u Travnju, treći put u Listopadu; to redovito svaki vinograd obdržava; i baš u tom čestom pretakanju leži najveća važnost. Drugo ljeto se po dvaputa pretače, u proljeće i na jesen. Poslie, ako osobita uzroka neima, može vino mirno stati, te se samo svaku treću godinu jedanput pretoči.

Kod vrenja mošta ima se još na sliedeća paziti:

1. da se lagav sasvim nenapuni; jer bi se inače moglo drožđje i druga nečistoća u vis dizane tako natrpati, da bi staklenu ciev začepile, izhlap ugljevite kiseline zapriečile, te tako lagav razbiti mogle;

2. da se porabom vreljačah izhlap ugljevite kiseline pridržava, čime vino bolje i finije postaje;

3. da se lagav izvana vazda čist drži, jer će se drugčije sa izbačenim tropom i inimi olučinami zrak spojiti, kroz duge u lagav udariti, te vino lako izkvariti.

Do pretakanja vina, kako rekoh, veoma mnogo stoji, a to je baš ono, na što se kod nas najmanje pazi, dapače mnogi naši vinogradari tvrde, da je to vinu baš i škodljivo, kao se pretače, misleći da tim vino svoju jakost gubi. O tom nije dvojiti, da je jakost vinu jedno od glavnih svojstvah, no s druge strane to nestoji, da pretakanjem vino oto svojstvo gubi, jer se u obće prelaz mošta u vino time olakšava, kad mu se sve ono oduzimlje, što mu je tudje, i što taj razvitak prieči, a to su baš one nečiste i u sastavine nespadajuće, tudje kojekakove čestice, koje mošt vrenjem olučuje. Novo vino prvo i drugo ljeto — makar i na očigled mirno i čisto — ipak na tihom vri; dokaz tomu je, što se često muti i mnogo drožđja olučuje; bori se dakle da ono izbaci, što mu je tudje;

tomu treba pomoći, a to biva pretakanjem, Vina, koja se samo jedanput pretaču — kao što kod nas obično biva, oštra su, (više put gruba), trpka, kiselasta, neimaju ni finoće, ni mirisa; zato inostranci hrvatsko vino nehvale, veleći, da je pretežko, preoštro. To kod nas nitko rad nečuje, misleći i tvrdeći, da je naše vino ipak dobro, posve naravsko i neizkvareno, a inostrano vino sve da je fabricirano i umjetno prigotovljeno, dakle nenaravno i njekim načinom izopačeno. Nu bilo kako mu drago, to svakako stoji, da svi inostrani našemu vinu prigovaraju, a ugarsko posvuda hvale i rado kupuju; ono se već sbilja po cielome svietu pozna; zašto? Jer si ugarski vinari mnogo više truda daju, nego naši; oni imadu vinograde bolje zasadjene i uredjene, oni bolje paze kod berbe, pozornije i marljivije postupaju u pivnici. Što se vinah, osobito njemačkih tiče, to sam se osvjedočio, da vinari nikakove druge manipulacije neupotrebljuju, nego što sam ju gori opisao; oni sve naravi ostavljaju, dà ni čistilom se nikad neslužе; jer kažu, da se svako zdravo vino samo mora očistiti. Dalnje prigotavljanje i čišćenje vina biva samo onda, kad se vino u stakla toči; to se mora činiti, jer drugčije svako vino, ako nije jako staro i posve čisto, vazda talog olučuje, i kad čovjek staklo u ruke prima, talog se uzdiže i vino muti.

Ja sam medjutim osvjedočen, i drugi svi vješti vinari su me takodjer osjeguravali, da ćemo i mi vrlo dobra vina imati, ako budemo kod berbe pazili bolje nego smo dosad, ako budemo samo zrelo grożdje brali, i zdravo nemiešali sa izkvarenim; drugo: ako budemo kod pretakanja marljiviji.

O crnom vinu.

Kod crnoga vina se na to gleda, da bude što se više more tamno; tomu treba, da mošt ili šira s jagodjem i kožicami skupa vri, jer je mastilo vina *(Färbestoff)* samo u kožicah, te se ovo samo vrenjem sasvim dade izvući. Jagodje se baci u badanj, tu se dobro smulja, zatim se premeće u drugi badanj kroz rešetku, nu tako riedku, da jagodje, koje se rukama il tupom metlom odkida, propadati može; peteljke i petljike se u trop nemiešaju, zato, da vino nebude pretrpko; vrenje biva ili u badnjih, ili u lagvih, kojim je jedno dno izvadjeno, nu odzgor su gunjem il debelom plahtom pokriti, posuda se nesmije sasvim napuniti; dok mošt vri, treba višeputah na dan jagodje, koje na vrhu pliva, pritisnuti i promiešati. To valja dotle ponavljati, dok sve jagodje neutone; kada potone, onda se lit odtoči, a trop se preša. Ova preševina je doduše crnija od liti, nu ipak će lošije vino dati, zato nije probitačno miešati ju sa liti.

U presudjivanju vina ljudi su veoma strogi u inostranstvu; svaki se vinogradar ponosi, da mu se vino **dobrim** nazivlje; zato upotrebljava svu moguću pomnju, neštedi truda ni troška. Budimo iskreni, to kod nas nebiva; u obće velim, a pojedinih dakako ima iznimakah. Naši ljudi sbilja većom stranom misle, da Bog vino pravo; neka raste, kako Bog dà, neka vri, kako hoće, nek počiva u lagvu u miru božjem! Posljedica tomu je, da inostranci kažu: „hrvatsko je vino jako, oštro, sirovo, grubo.“ Taj je sud sveobći, i baš zato mora da ima nješta i istinita u sebi; jer što svi ljudi nepristrani govore, mora da je istinito. Pokušajmo dakle i budimo strožji kod berbe, točniji kod prešanja, pozorniji kod vrenja i marljiviji kod pretakanja . . . pak ćemo vidjeti, da će to dobar uspjeh biti. Ta to nekošta mnogo više troška, samo više pomnje i truda.

Vinoznanci diele vina:

1. u **vina suha**, koja osjetljivi, oštriji tek imadu, nisu sladka, no ljubka i imadu mirisa;

2. u **vina liquerska**, koja i onda, kad ostare, oslastna su i jako žestoka;

3. **jedra vina**, koja u sredini stoje medju prvimi i drugimi; nisu ni tako mirodijna, ni tako oslastna.

Hrvatska vina spadaju većinom u drugi razred, nu imade ih mnogo i prve vrsti. Mislimo dakle, da bi naša domovina, osobito ako ju protegnemo i na Dalmaciju i na Sriem, mogla takova vina izvoditi, kao što nijedna zemlja na ovom svietu; jer kod nas ima i južna podnebja i umjerena.

Mislimo ovdje na svršetku ove razprave, da ćemo vinogradarom našim učiniti uslugu, ako napomenemo način Hooibrenkov, koji je već jedanput u Gospodarskom listu god. 1860, br. 13 razložen bio i glasi ovako:

Kad vinograd režeš, a to treba činiti pod jesen, odaberi kod svakoga čokota ili trsa dvie najjače i najzdravije lanjske loze. Ove dvie loze sreži na 10—12 okah, prema jakosti čokota i lozah, pak ih onda savij preko čokota na onu stranu, gdje ti je najpriličnije. Ovo savijanje je glavna stvar, a neplaši ga se, makar ti se i gdjekoja loza malko nakršila, nego ju samo slobodno savij sve do zemlje, tako da srezan kraj od loze bude svakako niže od onoga mjesta, gdje je loza iz čokota nikla. Ostale loze sreži do dna, samo od dviuh jačih granah ostavi po jedno oko.

One dvie savite loze nazvati ćemo loze-rodkinje *(Fruchtreben)*, jer će samo one roditi. Al netreba, da se ove rodkinje upravo povrh čokota križaju, već se može jedna ovamo druga onamo saviti, kako je najpriličnije. Koliko se ima ostaviti okah na svakoj rodkinji, to se nemože takodjer odsjekom ustanoviti, jer sve stoji do toga, kakva je zemlja i kakva je rodkinja; čim je plodnija zemlja i čim jača rodkinja, tim se više okah na njoj ostavlja.

Do rodkinjah su dva reznika, svaki s jednim okom, iz kojega će iztjerati mladica, da se do godine savija. — Rodkinja se na kraju veže s rodkinjom bližnjega trsa, i da se nedižu u vis, pritiče im se kolčić.

Pokle se ovako vinograd obreže i obkopa, netreba mu nikakve osobite njege, doklegodier neocvati. Iz rodkinjah će nići poviše mladicah nosećih grožđje. Kad na ovih grančicah povrh najvišega grozda naraste više od četiri lista, a grožđje počne jedrati, onda valja svaku

grančicu uštipnuti, da nebude imala više od četiri lista. Isto tako treba očupati i sve ptiće ili zaperke (neplodne grančice), i ovo treba ponoviti, kad se godier čokot opet optići, da se tako sva hrana, dolazeća iz čokota, donosi plodu, te se ovaj može brže i ljepše razvijati. Nego mladice, koje su nikle iz reznikah, treba ostaviti na miru, da rastu u vis; jer će se do godine savijati, pa čim budu jače, tim bolje po tebe.

Samo treba paziti, da se neočupa lišće, što ga ima na grančicah pod grozdjem, i da povrh njega ostanu takodjer jedno 4 lista. Ako i netreba čokotu suvišna lišća, ponješto ga mora svakako imati, jer je lišće kao kuhinja, u kojoj se od hrane, dolazeće iz korienja i iz zraka preko lišća, gotovi sok, od kojega se stvaraju mladice i grožđje; nepotrebite tvari izhlape takodjer kroz osobite šupljinice lišća.

Savijanjem rodkinjah i čupanjem ptićah, još se i to postiže, da grožđje, imajuć dosta hrane, dvie do tri nedjelje danah prije dozrieva i da mu je tek i miris finiji, nego obično.

Pod jesen, kad se obere grožđje i opane lišće, neka se čokot pokrije, ako mu može mraz lasno nahuditi. To valja za hladne okolice. A kod nas treba loze, koje su lani rodile, srezati na jedno oko, pak se nove rodkinje, koje su lani narasle, savijaju, kao što su bile lani savite.

Slike su bile priobćene u 13. broju Gosp. lista.

Ja sam se lično osvjedočio, i vidio punoću trsovah; tu se čovjeku srdce smije, kad takav vinograd motri; svaki trs je pun puncat, kano da si ga nanizao grožđjem.

Valja pokušati s početka na malom, pak ako nas izkustvo pouči, treba se boljega držati.

Kvas.

U prvašnjem smo listu razložili, kako se sniegom od bjelanca prieči, da sladko tiesto nepostane gnjecavo, nego da bude rahlo i šupljikavo, a kazali smo, da se isto ovo postiže u kruha **kvasom** ili **kvascem**.

Šta će reći kvas? Da na pitanje ovo razumljivo odgovorimo, treba nam se malko dalje povratiti. — Sveži nješto malo pšenična brašna u krpu, pa namočiv krpu u vodu, gnječi ju, dok se sva voda neuzmuti. Sad razrieši krpu, pa pogledaj brašno, vidjet ćeš, da se je pretvorilo u njekakvu čudnovatu, smolavu, ljepljivu tvar, štono se upravo zato zove **ljepivo** *(Kleber)*, od kojega se pravi čizmarski ćiriš. A mutna voda, u kojoj si krpu gnječio, utaložit će se, i na dnu ćeš naći njeku bielu tvar; pokle odliješ vodu, ona biela tvar će se posušiti — to je **škrob** (štirka). Brašno je dakle sastavljeno iz dvie tvari, iz **ljepiva** i **škroba**; osim toga ima još u svakom brašnu malko sladora. Da se možemo pošteno hraniti, treba nam obojega, jer svaka od ovih tvarih ima druge sastavine *(Bestandtheile)* i druga svojstva iliti vlastitosti. O tom ćemo potanko govoriti, kad budemo razlagali, kako valja kruh peći, a ovdje ćemo poviedati samo o jednom svojstvu ljepiva. Kad mu pridodje vode i topline, ljepivo se pretvara i raztvara. Ovo raztvaranje ljepiva biva malo po malo, i rek bi u tri dobe. U svakoj dobi ove raztvorbe ima ljepivo drugu narav, drugu vlast. Kad je ljepivo u toplini i vlagi, postaje od njega kvas, koji pretvara slador u vinovicu. Kod ovoga posla se jedan diel ugljevika, što ga ima u sladoru, stapa s kiselikom *(oxygenum)*, što pliva po zraku, pa hlapi iz sladora poput pare ili plina, nazvana ugljevita kiselina. Ovakva ljepiva ima u mladom vinu i zove se kapa, te pretvara sladki most u vino, a ima ga i u pjenicah ili pivarskom kvascu.

Kada voda i toplina još dulje raztvara ljepivo, postaje od njega onakov kvasac, kao što je onaj, kojim se kruh zamješava *(Sauerteig)*. Ovaj je kvasac puno kiseliji od prvoga, te pretvara vinovicu u sirće (ocat), koja se upravo zato pravo naški zove kvasina.

Ako se pako ljepivo ostavi jošte dulje na toplini i u vlagi, onda počimlje gnjiti i nagoni na gnjiloću i sve ostale organičke tvari, kad ga š njim izmiešaš. U ovoj dobi je ljepivo uprav budilo gnjiloće.

Buduć ima u svakom brašnu i ljepiva i sladora, to ti dakle valja samo malo brašna vodom zamiesiti i na toplu mjestu ostaviti, pa ćeš se uvjeriti, kako će ti tiesto najprije po vinovici zaudarati, onda po kvasini i napokon po gnjiležu. Al se tomu hoće puno vremena, a mi više putih želimo da nam se tiesto za koji sat uzkisne i nabuja. Kako ćemo to postići?

Kazali smo već, da u brašnu ima ponješto sladora. Željeć izpeći simit ili cipov, treba nam onaj slador pretvoriti u vinovicu. Ovom prilikom će se iz tiesta izvijati puno ugljevite kiseline, koja nemogav van, zato što je ljepivo od brašna vrlo smolavo, stvori u tiestu mjehurčiće: ovi u peći okore, te kruh postaje šupljikav, i opet nije kiseo, jer kiselina ugljevita i vinovica hlape iz tiesta dok se peče. Zato se uzimlju za kolače pjenice iliti pivarski kvas.

Druga je, ako se tiesto zamiesi običnim kvascem *(Sauerteig)*: u njem ima i kvasine (octa), i on pretvara i slador od brašna u kvasinu, koja nehlapi iz tiesta, zato ovakvo tiesto ostaje ponješto kiselo. Ovakov kvasac se nemože dakle upotrebiti za kolače, jer bi bili prekiseli, nego se za nje hoće pjenicah od piva. Pivo se vari od ječma osobito za to pripravljena (slad, *Malz*). Uz varenje raztaplje se ljepivo od ječma, kasnije se diže u vis poput pjene, i mora se ukloniti, inače bi se pivo okiselilo — ovo su pjenice (pivarski kvasac, *Bierhefe, Germ*).

Odkuda pjenicam ovo svojstvo? One su, kao što rekoh, otopljeno ljepivo, u kojem se je zametnula sitna pliesan, sastavljena iz jednostavnih i tako malenih gljivicah, da se samo onda vide, kad ih gledaš kroz većalo *(mikroskop)*. Ove se gljivice zovu kvasovci *(Hefenpilz)*, jer su oni uzrok, da pjenice imaju svojstvo kvasa. Zato svaki kvasac prestaje djelovati, kad ga skuhaš, izpečeš

ili barem sasvim usušiš,*) oli ga u prah satareš, jer se tim kao ubijaju kvasovci.

No buduć da se kolačah mnogo peče, a piva se (osobito kod nas) toliko nevari, da bi se dosta smoglo pjenicah, i buduć da se pjenice nemogu dugo čuvati: razmišljahu pekari i pekarice, čim bi zamienile pjenice. Ovako su postale grudice (*trockene Hefe*) i tišten kvasac (*Pressgerm*). Kako se prave grudice, to smo potanko razložili u Gospodarskom listu za godinu 1858., a ovdje ćemo poviedati, kako se gotovi tišten kvasac, štono se prodaje po varoših u dućanih, a dovozi se ponajviše iz Gradca, te su gospodarice s njim vrlo zadovoljne.

Kako je božić pred vratima, trebat će i opet gospodaricam puno kvasca; kazat ćemo im dakle, kako se pravi ovakov tišten kvasac. Ima više načinah:

1. Tišten kvasac se zato tako zove, jer nije onako riedak kao pjenice, nego čvrst kao tiesto, buduć se je iz njega suvišna voda otištila (izprešala). Evo prvoga predpisa za takov kvasac. Kupi u pivari 1 funtu užrvnana ječmena slada (*Gerstenmalzschrott*) i 10 funtih ražna (hržena) brašna, pa to zamiesi sa 60 funtih (t. j. 6 putih više nego što važi brašno) vode vruće (od 48 do 50°), al ne ključale (koja ima 80° po Reaumurovu toplomjeru). Pokle sve dobro izmiešaš, ostavi smjesu 2—3 sata na miru. Slad ima to osobito svojstvo, da pretvara škrob od brašna u osobitu felu sladora, nazvanoga škrobni slador (*Stärkezucker*). Slad se dakle zato dodaje, da ova smjesa prije uzkisne, i da se ljepivo pretvori u kvas. Da se to jošte više pospješi, dodaje se pravih pjenicah, nu stoprv onda, kad se smjesa ohladi na 18°, to jest na onaj stupanj toplote, što ga ima vrlo topla soba ili topla (ne vruća) peć. Na ovom stupnju topline ostavi smjesu; jer kao što smo već gori kazali, ljepivo se samo u dovoljnoj toplini pretvara u kvasac. Tko neima pjenicah, a pravi tišten kvasac u veliko, može dodati na 100 funt. brašna $^1/_2$ lota pepeljike (potaše) i $^1/_2$ lota hudićeva ulja (*Vitriolöl*), koje se stapa s pepeljikom, pokle svrši svoj posao. — Za kratko počne ona smjesa bacati pjenu u vis, upravo kao što čini mlado pivo: ovu pjenu skidaj marljivo pjenjačom, i meći u posebnu posudu, jer ova je pjena kvasac, pa kad bi se na dno slegla, nebi se više digla. Kad se smjesa prestane pjeniti, možeš od zaostaloga tropa vrlo dobru rakiju peći ili kvasinu praviti, ili ju marvi dati, pomiešav ju sječkom. Pjena, što si ju skidao, jeste otopljeno ljepivo, dakle imaš od nje baš onakve pjenice, kao što ih dobivaš u pivari. Da ti bude čista, prociedi ju kroz sito, pa dolij malo vode, da posao brže napreduje: tako će sve ljuske i sva nečistoća ostati na situ. Očišćen kvasac polij vodom i ostavi ga na miru 8—12 satih, za to vrieme će na dno pasti i utaložiti se. Onda nalij frižke vode, properi kvasac u njoj, pa ga ulij u dvostruku vreću od lanena platna, sveži ju i tišti (prešaj) medju dvie ubraždjene daske, izprva polako, pa sve više, dokle neiztjeće suvišna voda, a u vreći ostat će čvrsto tiesto. To ti je tišten kvasac, od kojega se onda prave grudve od 1—4 funta, pa se zamotavaju u papir, i mogu se u hladnu mjestu 3 do 4 nedjelje držati.

Kod ovih predpisah (receptah), što ću ih sad razložiti, postupa se sasvim onako, kao što je kazano kod prvoga, samo što se uzimlju druge stvari, koje su obično jevtinije. Pa naravno je, da će onaj, koji pravi kvas za prodaju, tim bolje proći, čim su jevtinije stvari, iz kojih ga pravi.

2. Izmiešaj 4 funte krumpira (priesnoga ili kuhanoga) s vodom, da bude kao kaša, pa ovoj primiesi pjenicah, da čim prije uzkisne. Možeš i malko krede dodati.

3. Zamiesi 4 funte ražnoga brašna i 1 funtu sladora ili sirupa ključalom vodom (kropom), pak ostavi smjesu u toplini od 20—25° da uzkisne; poslie 12 satih imat ćeš dobra kvasca.

4. Zamiesi 1 funtu užrvnana ječmena slada sa $2^1/_2$ vode tako vruće, da bude čitava smjesa 32° topla, pak ju ostavi $1^1/_2$ sat na miru. Onda joj opet prilij 5 funtih vode 56° vruće, prociedi sve kroz sito, i kad se ohladi ovaj kom do 22°, izmiešaj ga sa malko pjenicah, da uzkisne. Za 6 satih moć ćeš skidati kvasac.

5. Koch preporučuje evo ovaj postupak. Zamiesi od 1 funte kukuruzna brašna ključalom vodom kašu, i primiesi 15 do 18 funtih užrvnana ječmena slada, koji si već prije hladnom vodom zamiesio. Ovu smjesu svrući do 50—56°, pa ju zadrži u ovoj vrućini ljeti 12 satih, a zimi 24 sata. Svaka 3 sata promiešaj dobro smjesu, i toplinu spuštaj malo po malo na 20—24°. Sada razmoči $1^1/_2$ funtu tištena kvasca u mlakoj ili hladnoj vodi, saspi to u onu smjesu, izmiešaj sve dobro i ostavi u pokrivenoj kaci 8 satih na miru uz vrućinu od 20—24° topline. Poslie toga se sva smjesa razriedi u 6 vjedarah vode i prociedi kroz sito u kacu, koja ima doli čep. U njoj se ostavi 12 satih. Uz ovo vrieme sleć će se kvasac na dno, pa će se voda odtočiti i kvasac u dvostrukoj vreći otištiti.

Kao što se vidi, sav se posao oko toga vrti, da se ugotovi kom (*Maische*) od slada i brašna, i da se njegovo kisnuće kakvim kvasom pospješi. Brašno treba dakle upotrebiti onakvo, u kojem ima mnogo ljepiva, kao što je ječam, grašak i pasulj. Jer već sam gori kazao, da kvasac nije drugo nego pretvoreno ljepivo; čim ga više dakle ima u brašnu, tim ćeš više dobiti kvasca. Najmanje ima ljepiva u krumpiru, nego od njega bude kvasac liepo biel. Kad praviš tišten kvasac, neupotrebljavaj željezna posudja, jer će ti kvasac pomodriti.

Odavde se vidi, da gotovljenje tištena kvasca nije baš mučan posao, i da bi ga mogli i našinci u svakom povećem mjestu s dobrim dobitkom gotoviti, te bi ostala mnoga forinta kod kuće, što sada putuje u Gradac. Funta tištena kvasca stoji sada u Zagrebu malo ne 1 for. Od 1 cente užrvnana žita ($1^1/_2$ vagana) dobiva se 6—8 funtih

*) To je uzrok, zašto nevalja gdjekoji kvasac, jer se je na vrućoj peći čuvao i sasvim usušio.

kvasca, koji vriedi 6—7 for.; a od tropa možeš izpeći jedno 20 okah vinovice *(Weingeist)*, ili puno više rakije. Dobitak je dakle očevidan.

Govoreć o kvascu, kazat ćemo, kako Amerikanci gotove svoj suhi kvasac ili grudice. Zamiesi 4 lota hmelja *(Hopfen)* i $3\frac{1}{2}$ funte ražna brašna sa 4 oke ključale vode. Kad se ova vruća smjesa smlači, primetni joj mjericu (sajtlik) pjenicah i ostavi da kisne. Sutra dan joj opet primetni 7 funtih kukuruzna, ječmena ili grahova brašna, umiesi čvrsto tiesto, razvaljaj ga, da nebude deblje od $\frac{1}{2}$ palca, izsjeci ga drvenim ili staklenim nožem na komade ili na pogačice, i suši u toploj sobi ili na suncu, više putah ih prevraćajuć. Onda ih spravi i čuvaj u hladnu mjestu; jer ako ih ostaviš u toplini, pretvorit će se malo po malo u obični kiseli kvasac. Kad hoćeš da upotrebiš ovakvu grudicu, razmoči ju u vrućoj vodi i ostavi 12 satih na toplu mjestu, prije nego š njom tiesto zamiesiš.

Koliko putah treba krave muzti?

U govedarstvu su Holandezi majstori, te ih u tom pogledu nitko nije do sada nadkrilio. Nu kod njih je stalno pravilo, da kravu treba svaki dan tri puta muzti, makar se držala u staji, ili se tjerala na pašu. A kod nas, kao što svatko znade, krave se obično samo ljeti tri puta muzu, i pokle nastane zimska ogoja, odustaje se od poldnevnoga pomuza. Kad onda zapitaš gospodaricu, zašto neće da kravu muzi u podne, odgovorit će ti, da zato, jer krava sada dobiva suhu krmu, pa od ove da nikada nenabrizga onoliko mlieka, koliko ga daje krava pasuća, ili zelenom krmom hranjena. Jošte će dodati, da se tim prištedi posla, i da, kad bi se krava kao što obično u večer muzla, trebalo bi služkinji, kad muze, svjetla, pa to da je opasno radi požara. Dva pošljednja razloga nemaju baš nikakve važnosti; jer se pomnjom i oprezom lasno može zapriečiti svaka pogibelj, pak i to znade svatko, da zimi ima u ratarovoj kući najmanje posla: ako se dakle dospieva ljeti za troje muzenje, dospjet će se jamačno i zimi; jer onda vrieme nije tako dragocjeno, nit ima tako silna posla, da bi se moralo toga radi prestati muzti u podne. — Al ni prvi razlog, koji se poziva na neizdašnost suhe krme, nestoji ni malo; jer uz čistoću i redbu, uz redovitu ogoju, uz dobru i zdravu krmu, i što je najvažnije, uz dovoljno pilo, daje krava toliko mlieka i od suhe krme, koliko od zelene paše. Nu ovomu čudesu nemože se nadati gospodar, u kojega imaju krave (što se žalibože kod nas često vidja) kao oklop od blata i gnoja, pa ni onaj, koji u bezposlici vrieme provodi, u mjesto da pригleda, imaju-li mu goveda dosta i zdrava napoja.

Kako to hudi, samo dva puta krave muzti, koje smo do sada trikrat muzli, o tom su se osvjedočili na njekom velikom gospodarstvu, gdje su, da doznadu, šta je stvari, pokusa radi samo dva puta krave počeli muzti. Svih kravah-muzarah bilo je 30, a hranjene su suhom krmom: dok su bile svaki dan tri puta muzene, dale su dnevice 480 francezkih litarah (sajtlikah) mlieka. A pokle su ih počeli dva puta muzti, već prvi dan je spalo ono množtvo mlieka na 449 lit., sutra dan na 435, treći dan na 427 litarah, i ovoliko su i nadalje davale, dok su bile samo dva puta muzene. Tako je dakle svaka krava odsjekom malo ne za 2 litre svaki dan manje nabrizgala mlieka.

Samo to je istina, da mlieko od suhe krme nedaje onoliko skorupa (vrhnja, kajmaka), koliko mlieko od paše; nu ova razlika nije tolika, da bi se tim opravdati moglo dvokratno muzenje.

GLASONOŠA.

Domaće viesti.

Iz Zagreba. Mi smo i sami razložili, kako bi nam koristni mogli biti novi obćinski sudovi, kad bi se po zakonu sud sudio. Nu onako, kako gdješto biva, neće uroditi dobrim rodom. Poznajemo obćinskoga glavara, koji u sudbene sjednice nezove izabrane prisjednike obćinskoga suda onim redom, kojim je propisan, nego po svojoj volji, dapače nezove ni prisjednike nego kojekakve prisežnike. To je dakle očevidna samovolja, kojoj bi imali kotarski uredi doskočiti pomnjivim pregledanjem zapisnikah obćinskoga suda.

— Bilo nam je obećano, da će zagrebačko poglavarstvo u novinah razglasiti, tko prodaje dobro i jevtino pecivo i meso. Prošlo je i opet 6 nedjeljah danah, a mi čekamo badava na ovu oznanu, koju zahtieva korist obćinstva. Ako tu nebude poštene kontrole, hvala Vam na slobodnoj pekariji i mesariji. — Tako, da samo jedan primjer navedem, poznajemo mesara, koji za dobru govedinu traži 18 novč., a poznajemo drugoga, koji je zadovoljan sa 15 novč. Pa možda ima kojega, koji jošte jevtinije sieče. Nebi-li dakle potrebito bilo oglasiti ciene, po koju svaki mesar sieče? Isto valja za pekare. Molimo dakle, da se već jedanput započne prava i obećana pregledba.

Gospodarske viesti.

— (Pčelarstvo u Poljskoj). Nijedna zemlja neizvodi toliko meda koliko Poljska, gdjeno je pčelarstvo od starine cvalo; a Poljak je i Dzierzon (čitaj: Džeržon), najglasovitiji pčelar našega vieka. Ima u Poljskoj kolibah sa jednom rali zemlje, a na njoj opet i 50 košnicah; pa zakupnici i vlastela imaju ih na hiljade. Mnogi od njih dobije i 20.000 centih meda i voska, te može ovim dohodkom sve svoje potrebe namiriti. Ovako bi se mogao i mnogi našinac pomoći, kad bi svojski prionuo za ovu struku gospodarstva, koja je vrlo zabavna i opet toli koristna.

— (Korist sovah). Francezki prirodoznanac Martin uvješbao je, da sova svaki dan 8 do 10 poljskih miševah ubije, što je onda liep broj preko ljeta; i gavran potroši svaki dan 2 do 4 miša, dapače i vrana. Odavde se vidi, kako valja gospodaru ove ptice čuvati i oda zla braniti, da mu miševi neunište usjeve.

— (Ovčje cipele). U Berlinu su počeli praviti cipele od kaučuka za svilorune ovce, da se sačuvaju od pagubne gnjiloće papakah *(Klauenseuche)* na kišovitu vremenu. 4 takve cipele stoje 45 novč.

Kućanstvo.

— (Pudilo žugorah ili žoharah). Žugori (žuže, žohari, švabe) dovukli su se k nam iz južne Amerike s robom odanle dovezenom, pa su se za čudo brzo razplodili po cieloj južnoj Europi. Osobito dosadjuju pekarom, mlinarom i kuharicam. Danju se skrivaju po škuljah, a po noći, kad se sve umiri, izlaze van i žderu sve, na što se namjere; ne samo živež, nego i odjeću, obuću i knjige. Čim se pokaže svieća, bježe na vrat na nos u svoje škrape i začkoljine. Ova proždrljivost i gadni smrad, kao što i brzo razplodjivanje čini, da gospodarice strašno na njih mrze, osobito, kad ih neznaju zapuditi, te se je i u Zagrebu već mnogi u drugu kuću preselio, samo da uteče od ovih švabah. Žugori stanuju ondje, gdje je toplo, dakle u kuhinji i sobi. Da ih se oprostiš, skuhaj grašką na mekano, i zamiesi unj stučenih čadjah (saje), da sasvim pocrni. Ovoga graška namaži na crepine ili daščice i metni pod noć onamo, kamo žugori dolaze. Jelo ovo nehudi drugoj životinji do žugorom, ovi će na grašak pohlepno naklopiti, a za 2—3 dana nestat će starih žužah. Nego za njekoliko danah izleć će se iz njihovih jajah mladi žugori, dakle da potamaniš i ove prije nego se razplode, prigotovi i njim ovoga trovila, pak ćeš se ovako za kratko oprostiti ovoga gada.

Evo jošte jednoga sredstva. Utuci 4 lota bure *(Borax)*, 2 lota brašna i 2 lota sladora, izmiešaj sve i naspi onamo, kamo dolaze žugori. — Da se za buduće osjeguraš, zamaži sve pukotinje i rupe (luknje) u zidu liepom od živa vapna, olovne gledje *(Bleiglätte)* i pokosta *(Oelfirniss)* ili ulja.

— (Jevtino voštilo za obuću). Metni u lonac od 2 oke (polića) 1 lot u prah stučene šiške *(Galläpfel)*, 2 lota sastružena sapuna, 1 lot zelene galice *(Eisenvitriol)*, 1 lot škroba (štirke) razmočena u vodi, pa nalij na to 7 mjericah (sajtlikah) vode kišnice, i pokle sve dobro izmiešaš, pristavi k vatri, a miešajuć jednako ostavi jedno 5 časovah (minutah) vreti. Onda izstavi lonac i nalij u njega malo po malo 6 lotih sirupa, a najposlje 3 lota koštane gari *(Spodium, Elfenbeinschwarz)*, pak i opet sve dobro izmiešaj. Pokle smjesa ohladne — evo ti voštila. — Kad ga želiš upotrebiti, očisti čizmu od blata ili praha, onda ju namaži ovim voštilom, i pokle prosahne, kefaj kao obično. Ako ti se čizma dosta nelašti, namaži ju jošte jedanput.

Ovo je voštilo vrlo dobro, nehudi koži kao ona, u kojih ima hudićeva ulja *(Vitriolöl)*, koža se od njega crni i lašti, pa je uza sve to voštilo tako jevtino, da ćeš ga imati jedno 2 oke, a stajat će te samo jedno 20—25 novčićah, gdjeno sada mala škatuljica 5 novč. stoji. *(Hosp. nov.)*

— Čvrste lonce ako gospodarica želi imati (a koja toga nebi želila!), neka ih evo ovako učvrsti. Razmoči čiste ilovače u vodi, namaži ovim mazilom lonac frajkom (pemzlom); a ovako uradi više putah, kadgod pomaz usahne. Napokon namaži lonac lanenim uljem. Tim će dobiti lonac kao gvozden oklop, osobito ako si mu i dno onom ilovačom namazao.

Obrtnost.

— (Ogledala). Dobrodušna ljepotica ogledavajuć u ogledalu (zrcalu) svoje rumeno lišce, više putih bi probliedila, da zna, kako se prave zrcala. Staklena zrcala pokrita su otraga kositernim listom, i da ovaj prione sasvim za staklo, treba ga namazati živom *(Quecksilber)*, pa to se onda zove amalgam. No živa hlapi kao što i kafra, samo polaganije; al je ovaj izhlap žive ljut otrov, kad ga čovjek diše. Zato se za zastiranje amalgamom velikih zrcalah upotrebljavaju samo posve zdravi mužkarci od 16 do 24. godine; jer mladje momče nebi za dugo podnielo izhlap žive, zato se niti nepripušta u zrcalare. Malena zrcala prave ženske glave, al nipošto udate, da neotruju izhlapom žive plod utrobe svoje. Svi radnici u zrcalarah znadu kako je pogibeljan njihov posao; no buduć da im se radnja dobro plaća, znadu postajati na tom strašnom mjestu. Al čim koji prištedi bošešku, bježi iz pagubne zrcalare i prima se drugoga posla. Svaki zrcalar radi samo 8 satih na dan, pak i to u tri dobe, od 8 do 11, od $\frac{1}{2}$1 do $\frac{1}{2}$4, i od 4 do 6 satih. Pak i ovako nesmie dulje od dvie nedjelje neprekidno raditi, onda mora 14 danah počivati, da se oporavi. Pored svega pozora i opreza ipak slabo koji zrcalar navrši 50. godinu. — Al su uprav ovih danah novine javile, da je slavni lučbar (kemik) Liebig izumio način, kako se zrcala zastiru pomoći galvanizma pravim srebrom, i to tako tanko, da ovakva zrcala nisu skuplja od običnih.

Buduć da živa hlapi i iz ogledalah, zato nevalja imati mnogo ili velikih ogledalah u sobi, gdje stanujemo. U njekoj kući poboliše svi, a ljekari nemogoše nikako doznati uzroka bolesti. Napokon stanu pregledati sobu i nadju, da je toj bolesti uzrok živa, što se je bila slučajno po sobi razlila, i nije bila pomnjivo skupljena i odnešena. Ovo napominjemo, da bude svatko na oprezu od žive.

— (Papir od buraka). Već smo javili, da se od dvie tri godine s dobrim uspjehom pravi hartija od kukuruzovine, a sad evo englezki doktor Collyer nadje, da se može dobar papir praviti od otražakah buraka *(Runkelrübe)*, to jest od onoga vlakna, što ostane, pokle se iz buraka ociedi sladak sok. Ako se to potvrdi, to će vrlo dobro doći i gospodarom, koji prave slador od buraka, i papirnicam, koje sada moraju kupovati prnje za skupe novce.

Trgovina.

Ciena žitku od 8.—12. Pros. 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Beč	6	—	—	—	3	31	2	26	3	35
Pešta	5	25	3	60	3	15	1	80	2	50
Mošonj	5	45	3	75	3	70	1	90	3	5
Bečkerek	4	35	—	—	1	70	1	57	1	85
Novi-Sad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pančevo	4	—	—	—	1	50	1	50	2	10

Dubljina Save.

15. Prosinca 1860. — 4′—2″—0‴ nad ništicom.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogeslav Šulek.**

BROJ 52. **U ZAGREBU** **27. PROSINCA 1860. GOD. VIII.**

Godišnja ciena: Za članove zagrebačke 80 novč., ako im se pako u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč. Za izvanjske članove 1 st. 80 novč. — Prinosak iznosi 4 st. 20 novč.

Za nečlanove Zagrebčane 3 st.; ako im se u kuću pošilja 3 st. 50 novč. — Izvanjski preplatnici, kojim se poštom pošilja, plaćaju 4 stotinjaka t. j. 4 forinte novoga novca.

GOSPODARSKI LIST.

Poziv na predplatu.

Ovim brojem dovršujemo ljetošnji tečaj Gospodarskoga lista. On će buduće godine na stazi, kojom je pošao, ne ostati, nego napredovati. To je sav naš program, sve, što obećajemo. Molimo dakle svakoga, koji ga želi i do godine držati, da za rana pošalje predplatu; jer ćemo list naš odpravljati samo onim, koji se prijave, pa bi se moglo dogoditi, da oni, koji zakasne, nedobiju sviuh brojevah.

Godišnja ciena:

Za *članove* zagrebačke 80 novč.; ako im se u kuću pošilja, 1 stot. 30 novč.
„ „ izvanjske 1 stot. 80 novč. — Prinosak članovah iznosi 4 stot. 20 novč.
Za *nečlanove* Zagrebčane 3 stot.; ako im se u kuću pošilja, 3 stot. 50 novč.
„ „ izvanjske 4 stotinjaka, to jest 4 forinte austr. vriednote.

Gradjenje gospodarskog orudja kod kuće.

Nevalja štediti novce u nevrieme, to jest onda, kad se možeš za stalno nadati, da će ti donieti dobitka, ako ih uložiš u gospodarstvo. Tko svoje novce kod kuće drži, u mjesto da za nje nabavi sgodne sprave ili izvrstna ratila i strojeve, za postignuće stanovitih svrhah neobhodno potrebite — taj nepoznaje svoje prave koristi. Al će bome i onaj čist dohodak svoga gospodarstva bez naknade omaliti, dapače i štetovati, tko potroši izvadjene iz njega novce bez prave svrhe i potrebe.

Ovako rade mnogi gospodari, koji svu drvenu spravu kod majstorah za skupe novce kupuju. Ima gospodarstvah, gdje se svako toporište, svake grablje, svaki plug, svaka ljestva (lojtra) naručuje kod kolara, gdje svaku dasku za tarabe tesar (drvodjelac) prirezuje i pribija; gdje se za svaki popravak, za svaki klin od pluga, za svaki zub od grabaljah dotičnomu majstoru debelo plaća. Istina, da ovakve malenkosti stoje baš samo njekoliko krajcarah, a plug ili ljestva gdjekoju forintu; no kad sbrojiš sve novce, potrošene uz godinu na ovakve malenkosti, izać će ti na izmaku ljeta liep novac. Ima pomanjih gospodarah, koji svake godine kolaru i tesaru 20—100 for. plaćaju, a velika imanja plaćaju jošte više; no ima i takvih gospodarah, koji za ovakve stvari ništa neplaćaju majstorom, i opet su kod njih sva ratila i sve gospodarske sprave u boljem redu, pak ih imaju i više nego oni, koji ih naručuju kod zanatlijah.

Uzmi samo zanatnički račun kojega našega imanja i sravni ga s računom gdjekojega českoga vlastelina, pak ćeš naći na prvi pogled veliku razliku.

Uzrok je toj razlici, što se kod nas svako orudje, svaki plug gotov kupuje. Zato naši dvorski i špani, dapače i mnogi seljaci neznaju postupati sa sjekirom, pilom makljom i podjeljačem, a nit im se vriedno nečini pribaviti si ovu vještinu, da budu umjeli sami što napraviti.

Drugčije je u Českoj. Ondje prave kolari samo kolečke (ornice), točkove (kotače) i prednju stranu kolah, a ostalo sve gradi družina kod kuće. Koji biruš neumie napraviti valjana pluga, onaj neće dobiti dobre službe. Po gotovu svaki težak umie popraviti staro orudje i napraviti novo. Nikomu ondje na pamet nedodje kupovati od kolara plug, ili ljestvu, ili drljaču (branu), ili baš kakvu neznatniju stvar.

Koliko se ondje prištedi gotova novca za ove stvari, toliko ga se kod nas potroši bez potrebe. Jer drvo za takvo orudje imaju poveći gospodari u svojoj šumi, dakle ih ništa nestoji, pak ako bi ga i morali kupovati, dobit

će ga pošto i kolar; nu ovaj ga kod prodaje uviek skuplje cieni, nego što ga bješe kupio; a gospodaru u toliko pada onakvo drvo jevtinije, što ga sam dovozi iz šume, dakle neplaća foringe kao kolar.

Nije pak ovo sav dobitak; nego gdje se gospodarsko orudje kod kuće pravi i popravlja, tu se prištedi puno vremena, jer se ratilo nemora nositi k majstoru, možebiti poudaljenomu, i nemora se opet jedno deset putah pošiljati po njega, dokle ga napravi. Osim toga su ratila, kod kuće napravljena, bolja, jača i ima ih više, jer nestoje gotova novca, te ih se može napraviti toliko, da kad se jedno pokvari, drugo je već na ruci. Uz to se družina priuči poslu, kojim si prikraćuje dugačke zimske večeri, i nehvata se od duga vremena kojekakvih bezposlicah. Sve su ovo koristi, koje vriede koliko i gotov novac. No laglje ih je nabrojiti, nego put pokazati, kojim bismo i mi do njih mogli doći.

Ponajprije družina naša slabo umie ovakvo orudje praviti, a slabo to znade i sam gospodar; akoprem njemu ima glavno biti pravilo, da misli i razmišlja, kako će krajcaru kod kuće zadržati, koju je s tolikom mukom zaslužio.

Družina, koja je vikla nositi sve orudje gotovo od kolara, mrčat će izprva na ovaj novi posao, i dobrano će vremena proći, dok se navadi na ovu večernju zabavu. Nu kad bi nas imala svaka zapreka zaplašiti, da neuvodimo onoga, što je po nas očevidno koristno — morali bismo do vieka ostati kod staroga i gledati prekrštenih rukuh, kako se drugi gospodari liepo pomažu, dok mi stradamo.

Al ima i takvih momakah, koji bi drage volje pravili ratila, samo da im se nabavi potrebito orudje. Vidio sam i sam više liepih stvarih, što su pastiri samom kusturom napravili. Kad se dakle namjerimo na ovakvoga vještoga dječaka, a mi mu dajmo priliku, da se izviešti, pribaviv mu potrebitu spravu i orudje. Pa kad se uvješba, neka poučava i druge; zime su dugačke, uz tri četiri mjeseca može toga čovjek puno naučiti. — I u ovom pogledu djelovat će blagotvorno križevačka ratarnica, jer će ondje ratarčad učiti naročito i sve zanate, u koliko zasiecaju u gospodarstvo. Zato je ondje posebna kolarnica i kovačnica.

Evo ratilah, koja može gospodar kod svoje kuće graditi: djeljača, svi djelovi pluga osim točkovah, vlakulje ili vlačice, drljače ili brane, valjevi, ljestve za kola i za štalu, ljevče ili upore, opljeni ili poličice (u kolah), saoni (sane), cokulje, toporišta, motičišta, grabljišta i druga držala, vile, grablje, mlatače (cjepovi), tačke, kozlovi, ljese, korita, kopanje, valovi, ograde, lazila, prosta vrata, košare itd.

Da se mogu ova ratila napraviti, tomu se hoće u p o v e ć e m g o s p o d a r s t v u evo ovog orudja i spravah: panj, djeljača, brus, gladilica, uglenica (djunica, škvadra), mjerilo, tesarski konac, sjekire, široćke, bradve, keser, dubka, mala i velika pila (testera), mali i veliki svrdao (svedar), dlieta svake veličine i forme, trenjaci (rašpe, turpije), kliešte, kladivci (čekići), malj ili bat, podjeljač, maklja.

Tko želi ratila kod kuće graditi najprije mu treba d r v a h nabaviti, i to: o b l i š k e mlada obla (t. j. okrugla stabla) jasenove, bukove, hrastove, brezove i grabrove, sve 3 do 9 palacah debele. Drvo od jačih i zato starijih stabalah nit je onako čvrsto i pružno, nit onako dugo traje. Ove obliške kao što i sav l i e s (t. j. drvo za orudje, *Geräthholz*), treba oko božića, a najkasnije mjeseca Veljače *(Febr.)* sjeći (jer onda ima u njem najmanje soka), a posječeno umah na zasuke oguliti, jer će se onako brže usušiti i opet neće izpucati, nit će ga crvi raztočiti. Jače obliške (od 7—9 palacah) valja sve uzduž, a slabije ozdol kolarskom široćkom plitko zasjeckati, ili pako tako oguliti, da je oblišak kao povit 2 palca širokim trakom od kore. Ovi se oblišci dubkê namjeste i oslone na što, da se brzo i dobro usuše. Ovo sve treba samo onda raditi, kad neimamo vremena za ciepanje i tesanje, ili kad se oblišci neće izrezati. Ako pak imamo kad, treba se odmah posla primiti i raditi.

Jer sirovo se drvo laglje radi nego suho; valja ga dakle, prema vremenu i potrebi, odmah izciepati i izrezati, i odmah od prilike onako protesati, da uzmognemo u svoje vrieme bez velike muke ono izdjelati, čemu je drvo namienjeno. Ovako priredjeno drvo zove se t a s l a k. Ove taslake treba pod krovom čuvati, pa kad se šta potare ili pokvari, izvadimo koji taslak, i stvar je odmah gotova. Taslaci su za gospodara, što su duge za bačvara ili naplatci za kolara: i ovi majstori priredjuju svoj lies za dûge i naplatke (gobelje), dok je sirov, pak im ga je onda lasno dodjelati, kad usahne i stvrdne se.

No ima orudja, koje valja odmah napraviti, jer se sirovo drvo podjeljačem lašnje djela, nego suho. Da se to može, pa da se mogu i potrebite rupe svrdlom ili dlietom napraviti, što se u sirovini takodjer lašnje radi nego u suhu drvu: treba uvesti za sva ratila iste vrsti jednaku veličinu i mjeru. Kao što su svi točkovi i osovine kolah jednake, onako neka budu jednaci i svi plugovi, brane, ljestve itd., pa kad se gdješto pokvari, može se brže nadomjestiti.

Ako imaš kod svojih ratilah jednaku mjeru, možeš odmah zimi ne samo prodjelati nego sasvim dovršiti sve svoje orudje, pa ga onda pod krovom čuvati. Djelajuć sirovo drvo prištedit ćemo t r e ć i n u vremena, i s istim orudjem moć ćemo j e d a n p u t v i š e ratilah napraviti, nego kada djelamo suho i zato tvrdo drvo.

Odmah prvu zimu napravi sve one stvari, kojih ti uz godinu više treba; da, kad je silan posao i nješto se pokvari, nemoraš trošiti skupo vrieme na popravak, nego da samo izvadiš nov komad, a što treba popraviti, to se spravi za sgodno vrieme, kad neima drugoga silnoga rada.

U m a l o m g o s p o d a r s t v u nevalja osim djeljače nabavljati drugog orudja, nego što ga baš svakako treba; a mnogo orudje može susjed od susjeda uzajmiti. Isto

tako netreba, da mali gospodar sila toga napravi, već samo prema potrebi.

Kazali smo, da se mogu i plugovi kod kuće praviti; al nam prije treba kupiti jedan valjan plug, da se po njem ravnamo; jer nehasne gospodaru mnogi plugovi, nego dobri plugovi.

Po starom pravilu napravi za svaki jaram dva pluga, pa kad se jedan pokvari, nemoraš prekinuti oranje baš u najsgodnije vrieme. Tko ima 3 jarma, dosta mu je pet plugovah. Samo treba dobro pamtiti, da nije svaki plug za svaku zemlju i za svaki rád, nego treba i u tom pogledu imati više plugovah; al o tom ćemo drugi put napose govoriti.

Mnogi gospodar, kupujući skupe željezne drljače, baca novce u mutnu vodu, jer bi mogao kod kuće isto tako dobru drljaču i to po gotovu badava napraviti. Nije stalo kod drljače za tim, je-li drvenih ili željeznih bilah (rama), nego jesu-li njezini željezni zubi dosta dugački i kao što valja porazdaleko jedan od drugoga. Istu težinu i isti oblik (forma), što ga ima željezna drljača, možeš pribaviti i drvenoj. Tko ima samo jedan ili dva jarma marve, neka si nabavi jednu laku drljaču i jednu težku, pa jošte neka ima u zalihi *(Vorrath)* po koje hilo.

Kola treba za svaki jaram dvoja, i još k tome po jedno zadnje i prednje kolo, više ljestavah, dasakah, uporah, opljenah, užetah, pauzinah (pavezinah), da radnja nezapne, kad se ovakva stvar pokvari.

Obično imaju gospodari za svaki jaram po jedna kola. Ta nevalja; nego ih treba više imati, a trošak ovaj se više putah već prve godine posve naplaća. Tko ima dvoja kola, može svoje sieno i žito brže spremiti, jer dok se jedna kola tovare, druga se voze, pa tako za dva sata odvezeš, čemu bi trebala četiri sata, da imaš samo jedna kola. Isto valja i za gnoj. Pa kad hoće kiša da udari, imajuć više kolah, lasno ćeš suhu krmu ili žito kući pod krov dopremiti.

Prema tomu treba da gospodar ima i drugih ratilah; nu kad bi ih gospodar morao kupovati za gotov novac, kao do sada, trebala bi mu barem polak veća glavnica nego sada. Kad to uvažimo, onda ćemo shvatiti veliku važnost našega predloga, da se ratila kod kuće grade, jer onako nas samo trećinu ciene stoje, po što bismo je morali plaćati, da je kupujemo kod majstorah.

Što smo ovdje razložili, jedni će kazati, da to nije ništa novoga, da to gospodari znadu i tako. No ako znadu; zašto se toga nedrže, zašto dopuste družini, da zimi dangubi i pod večer badava svieće ili luče pali? Zašto ju nenapute, kako će uz zimu potrebita ratila napraviti, da ob ljeto posao nezapne, ili da se nemora od jednoga susjeda hoditi do drugoga, te moljakati, da pozajmi kakvo pokvareno ratilo, koje bi se bilo moglo bez velika truda i dangube zimi napraviti?

Drugi će opet kazati, da odviše zapredamo, da odviše toga od gospodara potrebujemo. Ovim odgovaramo, da je prije jedno 20 godinah preminuo u Zagorju gospodar — laka mu zemljica! — koji je doista ovako postupao, kao što smo razložili, koji je ne samo ona ratila pravio, što smo gori nabrojili, nego još i užeta sukao, košnice i košare pleo, bačve popravljao itd. Al zato je bio u svoj okolici poznat kao gospodar od oka, i njegova mu je marljivost tako liepo urodila, da je, uzprkos malenoj glavnici i malo podložnikah, petero djece dobro odhranio i još im liepa imutka ostavio. — Što je ovaj mogao, moć će i drugi, samo neka se svojski primi posla.

Sbornica.

U Čakovcu dne 13. Prosinca 1860. Blagodatan obrtni zakon nije dosad kod nas onako djelovao, kao u njekih mjestih, gdje svaki i neuki hoće da bude trgovac ili majstor, pa kasnije nevještinom svojom sebe i druge upropašćuje. Ovdje je zadovoljan svaki tim, da se u trgovini, ili zanatu prosto i slobodno može kretati, i do sada nitko nije zlo upotrebio blagodati toga zakona, nit komu pade na um pretjeranimi kakovimi osnovami u trgovački sviet prodirati. Ali neima se to tako uzeti, kao da je kod nas trgovina klonula, ili da trgovački podhvati uspjeha nenalaze; već se ovdje zahtieva glavnica, neuzkolebano poštenje, i veresija, bez kojih sriedstvah nitko se ovdje natjecati nemože.

Akoprem smo čitali u Pozoru da ima u Medjumurju propalicah, *) to vendar na čast cieloga trgovačkoga sbora medjumurskoga budi ovdje napomenuto, da više od 15 godinah u cielom Medjumurju nijedan trgovac nije pao pod stečaj, pa ako se izuzmu dvie parnice staroga vremena, nije se kod naših sudištah nijedna razprava ove vrsti do sada povela.

U Čakovcu se je od onoga vremena, kako se željeznica otvorila, trgovina žitka preko sve nade znamenito podigla i svaki dan raste sve to više, te varaždinsku pijacu znatno nadjača. Negledajuć na ine dane, a to same sriede na tjedanskom sajmu pokupuju ovomjestni trgovci više hiljadah žita, najviše kukuruza. To se i jučer dogodi, jer se je, izim kojekakovih pomanjih špekulantah i za privatnu porabu, preko 4000 vagana kukuruza u veliko razprodalo. Nitko indi posumnjati neće, da ovako znatnomu prometu potrebita je primjerena glavnica poduprta duhom poduzeća, a da nijedno ni drugo kod naših trgovacah nemanjka, jasno pokazuje svestrano razgranjena trgovina svake vrsti na velikom i malom, i neuzdrman dobar trgovački glas. Ciena je žitu na jučeranjem sajmu, izim kukuruza, nješto poskočila, i ovako bi zabilježena. Kukuruz po 2.75, pšenica 5.50, raž 3.80, ječam 3.70, zob 2.30, pasulj mješovit 3.40, biel 4.40, centa siena 1.10.

Ovdje još za vriedno držim napomenuti, da je katastralno jutro srednje oranice ljetos 25—30 vaganah kukuruza u zrnju bacilo, i da se vlasteoske činžene oranice jutro od 1200 □ hvatih po 250—400 for. a. vr. prodaju, a po ovu cienu pokupiše ih već više hiljadah skrbljivi Medjumurci.

---

*) Pozor je valjda razumievao po tom onoga propaloga vlastelina, koji buni Medjumurce proti njihovoi braći hrvatskoj. *Ur.*

GLASONOŠA.

Gospodarske viesti.

— (Odomaćenje noja u Europi). Noj *(Strauss)* je 7—8 stopah visoka, dakle najveća ptica, što je ima na svietu, nu do sada je živila samo u vrućih zemljah. Ruskomu bogatošu knezu Demidovu pošlo je za rukom u njegovu zvjerinjaku, što ga imade u Fiorenci, odhraniti i upitomiti njekoliko nojevah, te je ljetos jedan par i gniezdo savio, a ženka 15 jajah sniela, iz kojih su se 4 nojića izleglá, koji veselo rastu. Prvi nojić izvalio se je iz jaja na 23. Lipnja, a za časak se je počeo po dvorištu šetati. Svako nojevo jaje teži do 3 funte. Budući da je podnebje kod Fiorence samo malo toplije od slavonskoga, valjda bi se nojevi i ondje mogli hraniti. Osim jajah najviše koristi noj skupocjenim perjem, kojim se kod nas gospodje kite.

— (Kušanje sjemena). U prvašnjem listu smo razložili, kako se sjeme kuša, da se vidi, je-li zdravo. Evo jošte jednoga načina. Metni malo sjemena, koje želiš kušati, na željeznu (limenu) žlicu ili na komad pločevine (pleha), uhvati ju klieštama i drži na žeravki. Svaka zdrava sjemenka prsnut će i skočiti, pa čim bolje pukne, tim je zdravija; nezdrave će pocrnjeti i izgorjeti.

— (Iztražujte tlo). Na kraljevskom imanju Slatini ima prostrana poljana, a na njoj prhka, na oko vrlo plodna mekota — pak je opet vrlo nerodna. Toga radi dali su ju iztraživati, nebi-li doznali, zašto zemlja ova pravo neće da rodi, makar ju i pognojili. Kod izpitivanja se je našlo, da u zemlji toj neima traga vapnu (kreču), pa je ovaj nedostatak uzrok neplodnosti; jer neima pitoma bilja, kojemu nebi trebalo za hranu više manje vapna, a njekoje biline, n. p. meteljka (lucerna), treba ga vrlo mnogo i ona neuspieva u nijednoj zemlji, gdje neima mnogo vapna. Ovakva zemlja mora se dakle gnojiti vapnom, kao što i Englezi čine. No vapnen gnoj nehasni samo tim, što neposredno hrani bilje, nego i tim, što pospješuje raztvaranje drugoga gnoja na rudne (mineralne) česti, a trave trebaju za hranu samo rudnih česticah. Zato svaki gnoj djeluje tim brže i jače, čim se je bolje raztvorio i raztlio.

Kućanstvo.

— (Kako ćeš izvaditi hrdjave mrlje iz bjeline). Uzmi 1/2 lota soli od cecelja *(Kleesalz)*, 1/2 lota soka od limuna, 1/2 lota obične soli, prilij 4 lota kišnice, izmiešaj sve i ostavi u staklu 24 sata. Onda nakvasi mrlju (flek) ovom vodom i drži rubje nad cinenom (kositernom) posudom, u kojoj voda vri. Za tili časak nestat će mrlje. Onda ju operi sapunicom, da izpereš ceceljevu sol.

Svaštica.

— Posljedice svestranoga napredka vide se jasno u sjevernoj Ameriki. Cincinnati bio je god. 1810. selo sa 750 stanovnikah, sad ih ima 200.000. — San Francesco bilo je god. 1847. selo sa 460 stanovnikah, sada ondje žive 84,000 ljudih imajućih 70 miliunah imutka. No sve je ovo ništa prema gradu Chicago, koji je bio god. 1835. selo od 100 stanovnikah, a sada je najveće žitarište ovoga svieta, imajuće puno krasnih palačah i 150 000 žiteljah, koji svake godine 240 miliunah forintih prometu.

— (Znamenita plodnost). Ruski seljak Fedor Vasiljev rodio je sa dvie žene osamdeset i sedmero djece. Prva mu se žena porodila 27 putih, pa je četiri puta rodila po četvero djece, 7 putih trojke, a 16 putih dvojke, dakle niti jedanput nije rodila jedinite diete. Druga mu je žena rodila 18 djece na osam putih. Kad je Vasiljev navršio 73. godinu, jošte mu je živilo 83 djece. Ovakvo što može se dogoditi samo u ruskom narodu, nepokvarenom tobožnjom zapadnom civilizacijom. Jer u Rusiji ima više primierah neobične plodnosti i starosti. Ovo pripovieda njemački statistik Hermann, dakle mu se može vjerovati.

— (Mudri Kitajci). Mi zovemo ljekara, kad obolimo, te nas ovaj dotle polazi, dok neubije bolest ili bolestnika. Tako se dakle ljekar hrani našom bolesti, pa da neima bolestnikah, morao bi sam u špital. Kitajci (Kinezi) su i u tom pogledu pametniji. Ondje ima svaka kuća stalnoga liečnika, kojemu daje samo dotle pogodjenu plaću, dok je kuća zdrava. Čim tko oboli, obustavlja se liečniku plaća, dokle ga neozdravi. Tako dakle svaka glavobolja okrnji ljekaru njegov dohodak, pa je onda naravna stvar, da kitajski liečnik svakako nastoji, da ljudi njemu povjereni budu posve zdravi. Nebi bilo možebiti s gorega, da se i kod nas zavede ovakov način liečenja. Ovako pišu poljske novine *„Kolko rodzinne."*

Trgovina.

— (Ciena gospodarskih plodinah i tvorinah u Pešti 15. Pros.) Vune (erdeljske cigaje) centa po 113—114 for. — Ogrštice *(Rübsamen)* vagan po 7.75, repice *(Reps)* po 7.15. Repičnog ulja centa po 31—32 for. — Svinjske masti centa po 40 for.; slanine po 27—28 for., loja po 35 for., čistoga po 37—38 for. Voska centa po 29—32 for. — Suhih šljivah centa po 14.50—15 for. — Pepeljike (potaše) proste centa po 16 for. — 16.50, biele po 18.75—19.50, slovenske po 21—22 for. — Šiške centa prve vrsti po 9.50—10 for., lošije mjerov od 120 funt. po 5.50—6.50. — Srieša (birse) crljenoga centa po 46—49 for., bieloga po 49—52 for. — Vinovica (spirit) po 68—69 novč. — Šljivovice dobre vjedro po 29—30 for. — Droždjenice prave vjedro po 20—21 for. — Priesnih kožah kravljih centa po 33—35 for., volovskih po 44—46 for., telećih po 105—108 for.

— U Aradu se prodaje novo vino po 4.20—80.

— Tokajština je ljetos slabo urodila i nije najbolja.

Z. Iz Varaždina 7. Pros. Evo Vam ciene i količe žita, što se je ovdje prodalo 13. do 20. Prosinca.

Pšenice (vag. od 80 funt.) prodano 13. Pros. 46 vag. po 5 stot. 50 novč., a 20. Pros. prodano 21 vag. po 5 st. 40 novč.

Raži (vag. od 75 ft.) prodano 13. Pros. 47 vag. po 3 st. 70 novč., a 20. Pros. prodano 13 vag. po 3 stot. 90 novč.

Zobi (vag. od 45 ft.) prodano 13. Pros. 8 vag. po 2 st. -- n., a 20. Pros. prodano 19 vag. po 2 st. — novč.

Kukuruza (vag. od 80 ft.) prodano 13. Pros. 2225 vag. po 2 stot. 80 novč., a 20. Pros. prodano 766 vag. po 2 st. 85 novč.

Ciena žitku od 15.—25. Prosinca 1860. u austr. vrednoti.

	Pšenica		Raž		Ječam		Zob		Kukuruz	
	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.	st.	novč.
Zagreb	5	80	3	40	2	40	2	—	3	20
Osiek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rieka	7	—	—	—	3	60	2	60	5	—
Karlovac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Otočac	5	33	—	—	4	—	2	—	4	—
Makarska	6	20	4	40	3	45	—	—	4	33

Odgovori uredničtva.

G. A. P. u Brodu. Pučki odvjetnik nije jošt izišao (koliko znamo), nego se stoprv predplata skuplja na njega.

Izdaje hrvatsko-slavonsko gospodarsko družtvo; — tiska narodna tiskarnica dra. Lj. Gaja.
Uredjuje u ime glavnoga odbora **Bogoslav Šulek.**

